

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mehmet AK

19. YÜZYILDA TEKE YÖRESİ YÖRÜKLERİNİN SOSYO-EKONOMİK DURUMU

Tarih Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2012

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mehmet AK

19. YÜZYILDA TEKE YÖRESİ YÖRÜKLERİNİN SOSYO-EKONOMİK DURUMU

Danışman
Prof. Dr. Haldun EROĞLU

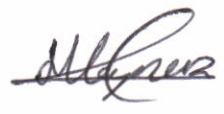

Tarih Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2012

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Mehmet AK'nın, bu çalışması jürimiz tarafından Tarih Ana Bilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Selahittin ÖZGELİK
Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Haldun EROĞLU
Üye : Yrd. Doç. Dr. Hayri ÇAPRAZ
Üye : Yrd. Doç. Dr. Haluk KORTEK
Üye : Yrd. Doç. Dr. Güven DİNÇ

Tez Konusu: Onbeşinci Yüzyılda Teke Yöresi Yörüklerinin
Sosyo-Ekonomik Durumu

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 19/07/2012

Mezuniyet Tarihi : 26/07/2012

Prof.Dr. Mehmet ŞEN
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	ix
SUMMARY	x
ÖNSÖZ	xi
KAYNAKLAR ve ARAŞTIRMALAR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TEKE YÖRESİ YÖRÜK OYMAK ve OBALARI

1.1 Ahadlı Yörükleri	15
1.2 Alaylı Yörükleri	17
1.3 Balıkçı Yörükleri	18
1.4 Bulacalı Yörükleri	18
1.5 Çakal Yörükleri	19
1.6 Çepel Yörükleri	20
1.7 Ecevidli Yörükleri	21
1.8 Emirler Yörükleri	22
1.9 EskiYörükler	22
1.10 Fettahlı Yörükleri	24
1.11 Gebiz Yörükleri	26
1.12 Hacısalı Yörükleri	28
1.13 Honamlı Yörükleri	29
1.14 Horzum Yörükleri	32
1.15 Karahacılı Yörükleri	33
1.16 Karakoyunlu Yörükleri	36
1.17 Karamanlı Yörükleri	40
1.18 Karatekeli Yörükleri	41
1.19 Karavelili Yörükleri	43
1.20 Kızıllı Yörükleri	43

1.21 Kömürcü Yörükleri	44
1.22 Kötekli Yörükleri	45
1.23 Melikler Yörükleri	46
1.24 Milli Yörükleri	47
1.25 Murtana Yörükleri	49
1.26 Püseli Yörükleri	51
1.27 Saçıkaralı Yörükleri	52
1.28 Sarıkeçili Yörükleri	55
1.29 Töngüşlü Yörükleri	58
1.30 Varsak Yörükleri	59
1.31 Yeniosmanlı Yörükleri	61
1.32 Perakende Y�r�k Oymakları	62

İKİNCİ BÖLÜM

İDARİ YAPI

2.1 Boy Beyilik	66
2.2 Kethüdalık	69
2.3 Müdürlük	70
2.4 Muhtarlık	73
2.5 Hukuk� Nizamları	76
2.6 Görevleri	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL YAPI

3.1 Mesken Türleri	83
3.1.1 Alaçık ve Topak Ev	83
3.1.2 Kara adır	84
3.2 Y�r�k G��	92
3.2.1 G� Yolları	95
3.3 Mekân Anlayışı	96
3.3.1 Kışlak Yerleri	98
3.3.2 Yaylak Yerleri	104
3.3.3 G�zlek Yerleri	112

3.4 Hane ve Nüfus Durumları	114
3.5 Yörüklerin İskânı	124
3.6 Devlet ve Taşra Yöneticileriyle İlişkileri	134
3.6.1 Askerlik Alanındaki Hizmetleri ve Yaşanan Sorunlar	134
3.6.2 Vergi Meseleleri	142
3.6.3 Toplum Huzurunu Bozan Olaylar	152
3.6.3.1 Darp ve Cinayet Olayları	152
3.6.3.2 Gasp-Hırsızlık ve Eşkîyalık Olayları	161
3.6.3.3 Irz ve Namus Olayları	169
3.7 Yerleşik Ahali ve Birbirleri ile İlişkileri	172
3.7.1 Yerleşik-Yörük Çatışması ve Alınan Tedbirler	173
3.7.2 Yaylak-Kışlak ve Arazi Anlaşmazlıkları	181
3.7.3 Alacak ve Borç Meseleleri	188

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK YAPI

4.1 Hayvancılık	194
4.1.1 Yük ve Binek Hayvanları	195
4.1.1.1 At	196
4.1.1.2 Eşek	198
4.1.1.3 Deve	199
4.1.2 Büyük ve Küçükbaş Hayvanlar	204
4.1.2.1 Koyun	204
4.1.2.2 Keçi	207
4.1.2.3 Sığır	211
4.1.3 Hayvancılığa Yönelik Tehditler ve Alınan Tedbirler	212
4.1.4 Arıcılık	219
4.1.5 Damgalama ve En Vurma Adeti	220
4.1.6 Sahipsiz ve Başiboş Hayvanlar	222
4.2 Yaylak ve Kışlak Hayatları	226
4.3 Tarım	232
4.3.1 Hububat	234
4.3.2 Sınai Bitkileri	237
4.3.3 Harnup-Zeytin ve Bağcılık	238

4.4 Yörüklerin Ödedikleri Vergiler	239
4.4.1 Adeti Ağnam Vergisi	239
4.4.2 Ağıl Vergisi	247
4.4.3 Yaylak ve Kışlak Vergisi	247
4.4.4 Yapağı ve Kıl Vergisi	250
4.4.5 Aşar Vergisi	250
4.4.6 Yörüklerin Ödedikleri Muhtelif Vergiler	252

BEŞİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL YAPI

5.1 Aile	255
5.1.1 Nikah ve Evlenme	256
5.1.2 Boşanma ve Nafaka	266
5.1.3 Miras ve Rüşd	270
5.2 Beslenme	276
5.3 Giyim ve Kuşam	279
5.4 Dericilik	283
5.5 Dokuma	287
5.5.1 Istar Dokumalar	288
5.5.2 Çulfalık Dokumalar	297
5.5.3 Çarpana Dokumalar	298
5.6 İp Örne Malzemeler	299
5.7 Keçe ve Kepenek	301
5.8 Müzik	303
5.9 Hayvan Donanımları	305
5.9.1 Yük ve Binek Hayvanı Donanımları	305
5.9.2 Büyük ve Küçükbaş Hayvan Donanımları	308
SONUÇ	309
KAYNAKÇA	316
EKLER	351
ÖZGEÇMİŞ	398

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3.1 Nüfus Defterlerine Göre Teke Yörüklerinin Hane ve Nüfus Durumu	118
Tablo 3.2 Salnamelere Göre Teke Yörüklerinin Hane ve Nüfus Durumu	121
Tablo 3.3 Teke Yörükleri ve İskan Edildikleri Yerler	128

KISALTMALAR LİSTESİ

A.DVN.	Bab-1 Asafi Divan-1 Hümayun Kalemı
A.DVN.MHM.	Bab-1 Asafi Divan-1 Hümayun Mühimme Kalemı
A.DVN.MHM.d.	Bab-1 Asafi Divan-1 Hümayun Mühimme Kalemı Defteri
A.M.	Sadaret Müteferrik Evrakı
A.AMD.	Sadaret Amedi Kalemı Evrakı
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez
A.MKT.	Sadaret Mektubi Kalemı Evrakı
A.MKT.DV.	Sadaret Mektubi Kalemı Deavi Evrakı
A.MKT.MHM.	Sadaret Mektubi Mühimme Kalemı Evrakı
A.MKT.MVL.	Sadaret Mektubi Kalemı Meclis-i Vâlâ Evrakı
A.MKT.NZD.	Sadaret Mektubi Kalemı Nezaret ve Deva'ir Evrakı
A.MKT.UM.	Sadaret Mektubi Kalemı Umum Vilayet Evrakı
BEO.	Babiâli Evrak Odası Evrakı
bkz.	Bakınız
BOA.	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
c.	Cilt
C.ADL.	Cevdet Adliye
C.AS.	Cevdet Askeriye
C.DH.	Cevdet Dahiliye
C.İKTS.	Cevdet İktisad
C.ML.	Cevdet Maliye
çev.	Çevirmen, Çeviren
D.BŞB.d.	Bab-1 Defteri Başbakıkulu Defterleri
D.BŞM.d.	Bab-1 Defteri Başmuhasabe Kalemı Defterleri
DH.MKT.	Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemı
ed.	Editör
HAT.	Hatt-ı Hümayun
haz.	Hazırlayan
hk.	Hüküm
HR.MKT.	Hariciye Nezareti Mektubi Kalemı Evrakı

İE.DH.	İbnülemin Dahiliye
İE.EV.	İbnülemin Vakıf
İ.AZN.	İrade Adliye ve Mezahib
İ.DH.	İrade Dahiliye
İ.DUİT.	İrade Dosya Usulü
İ.HUS.	İrade Hususi
İ.MMS.	İrade Meclis-i Mahsus
İ.MSM.	Mesail-i Mühimme
İ.ML.	İrade Maliye
İ.MVL.	İrade Meclis-i Vâlâ
KK.d.	Kamil Kepeci Defteri
MAD.d.	Maliyeden Müdevver Defterler
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MF.MKT.	Maarif Nezareti Mektubi Kalemî
ML.d.	Maliye Kalemî Defterleri
ML.CRD.d.	Maliye Ceride Defterleri
ML.VRD.d.	Maliye Varidat Muhasebesi Defterleri
ML.VRD.TMT.d.	Maliye Varidat Muhasebesi Temettuat Defterleri
MŞH.ŞSC.d.	Bab-1 Defteri Meşihat Şer'iyeye Sicil Defterleri
MV.	Meclis-i Vükela Mazbataları
MVL.	Meclis-i Vâlâ Evrakı
NFS.d.	Nüfus Defterleri
No.	Numara
s.	Sayfa
ŞD.	Şura-yı Devlet Evrakı
terc.	Tercüme eden
TTK	Türk Tarih Kurumu
vol.	Volume
Y.A.HUS.	Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı
Y.A.RES.	Yıldız Sadaret Resmi Maruzat Evrakı
Yay.	Yayımları
yay. haz.	Yayına hazırlayan
Y.EE.	Yıldız Esas Evrakı
Y.MTV.	Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı
Y.PRK.ASK.	Yıldız Perakende Evrakı Askeri Maruzat

Y.PRK.DH.

Yıldız Perakende Evrakı Dahiliye Nezareti Maruzatı

Y.PRK.TKM.

Yıldız Perakende Evrakı Tahrirat-1 Ecnebiye ve Mabeyn

Mütercimliği

ÖZET

Osmanlı Coğrafyasında Batı Akdeniz Bölgesinde yer alan Teke Yöresindeki Yörüklerle ilgili yapılmış olan bu tez çalışmasında on dokuzuncu yüzyılda yörede konargöçer hayatı sürdüren oymak ve obaların sosyo-ekonomik durumları arşiv belgelerinden yararlanılarak aydınlatılmaya çalışılmıştır. Yörede yer alan oymak ve obalar ile bunların idari ve sosyal yapıları ele alınırken ayrıca yerleştikleri alanlar belirlenmiştir. Geleneksel yaylak ve kışlak hayatını devam ettiren Yörüklerin mekan anlayışları içerisinde yaylak, kışlak ve güzlek alanları ile kullandıkları göç yolları ve konaklama merkezleri yanında göç anlayışları ayrıntılı olarak tez içerisinde yer almaktadır. Aynı zamanda kullandıkları mesken türleri ile eşyalardan ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. Ondokuzuncu yüzyılda yörede azımsanamayacak derecede hane ve nüfusa sahip olan Yörükler, zoraki bir iskana tabi tutulmadıkları gibi zaman içerisinde tedricen kendiliklerinden yerleşmişlerdir. Vergi ve asker kaynağı bakımından ciddi bir potansiyele sahip olan Yörükler, yetiştirdikleri hayvanlar ve yaptıkları ziraatla elde ettikleri ürünler üzerinden vergilerini ödeyip askeri hizmetlerini yerine getirirlerken artan vergi yüküne ve sürekli asker taleplerine karşı taşradaki idarecilerle yaşadıkları anlaşmazlıklar da bulunmaktadır. Bunların yanında yerleşik ahali ile yaşadıkları çatışmalarda ise ekili alanlara verilen tahribat ile yaylak ve kışlak anlaşmazlıkları başta gelirken yine yerleşik ahali ve birbirleri ile arazi anlaşmazlıkları yanında alacak ve borç meseleleri gibi çeşitli nedenlerle çıkan sorunlar söz konusudur. Yetiştirdikleri hayvanlar ve yaptıkları ziraatla ülke ekonomisine önemli ölçüde katkı sağladıkları gibi saray ve ordu başta olmak üzere buldukları sancaklar ile çevrelerinin, gıda ve hammadde ihtiyaçlarını karşılamışlar hatta besledikleri yük hayvanları ile taşımacılık alanında önemli rol oynamışlardır. Kültürel olarak aile anlayışlarından beslenme ve giyim kuşam alışkanlıklarına hatta dericilik ve dokuma alanına kadar eski Türk kültürünü aralarında yaşatmaktadırlar. Aynı zamanda zengin bir halk müziği birikimine de sahip olan Teke Yörükleri, bütün bu kültürel birikimlerini uzun yıllar yörede korudukları gibi geleneksel sosyo-kültürel yapıları içerisinde Türk kültürüne bağlılıklarını sürdürmektedirler.

SUMMARY

In the present study, studied about the Yoruks living in Teke District in the West Part of the Mediterranean Region, it has been worked to enlighten the socio-economic conditions of the errant tribes (Oymaks) and Yoruk Groups (Obas) in the 19th century, wholly using the archive documents. As Well as handling the administrative and social structures of the oymaks and obas taking place in the district, their dwelling places have also been determined. The understanding of the homes, the dwelling places of Mountain Pasture (Yaylak), shelter place (Kışlak) and güzlek, the routes, their dwelling places they used during the migration process, and the understanding of the migration of The Yoruks living their traditional Mountain Pasture (Yaylak) and shelter place (Kışlak) lives, have been studied in the present study. At the same time, the homes and the tools they have used, have been mentioned in detail. Yoruks had a very important number of population and homes in the 19th century; as, they weren't obliged compulsory settling, they dwelled themselves to that region. Having great amount of importance in terms of taxing and soldiers, had some quarrels with the administrators in the region because of the increasing demand of the administration, while paying their taxes of the products they produced and the animals they fed, and joining the army. In addition to these, the problems due to the damages to the farming areas, the disagreements because of Mountain Pastures (Yaylak), shelter places (Kışlak), and the quarrels related to the land they owned and debts and demands between Yoruks and the dwellers have been very effective. While giving great contributions to the country economy with the animals they fed and with the fresh product, they also supplied the food and raw material needs of the flags (Sancaks) and around them, and even they played great role in transportation using the animals they fed. They still perpetuate the old Turkish Culture among them in terms of their family relations, nourishment, and clothes and even leathership and weaving-textile works. At the same time, having very rich Folk Music Culture, The Teke Yoruks have preserved their cultural owning and they still keep their ties to the Turkish Culture.

ÖNSÖZ

Osmanlı içtimaî yapısı içerisinde Yörüklerin önemli bir yeri bulunmakla birlikte teze konu olan Yörük oymak ve obalarının yaşadığı coğrafya, mekan olarak doğuda Köprü Çayı, batıda Eşen Çayı, kuzeyde Toros Sıradağlarının üzeri; Konya, Isparta ve Burdur hududuyla çevrili olan Teke Yöresini kapsamaktadır. Osmanlı Coğrafyasının Teke Sancağı olarak adlandırılan bu en hareketli yöresi, Yörük nüfusu bakımından oldukça zengin olduğu gibi yörenin doğal sınırları içerisinde yaşayan Yörüklerin ondokuzuncu yüzyıldaki sosyo-ekonomik durumlarının ortaya konulması, tarihin merkezinde yer alan insan faaliyetlerinin bütünü açısından değerlendirildiği zaman sosyal tarih alanında yapılan çalışmalara önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

Teke Yöresinin çok eski dönemlerden beri Yörük yerleşimi açısından zengin bir potansiyelinin olduğu bilinmekle beraber yörede yaşayan Yörüklerle ilgili onbeşinci ve onaltıncı yüzyıllara dair çalışmalar yapılmış olmasına rağmen daha sonraki yüzyıllar için yapılmış arşiv kaynaklı herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle ondokuzuncu yüzyılda yörede konargöçer hayatı devam ettiren oymak ve obalar üzerine hazırlanmış olan bu tez çalışması ile Yörüklerin idari, sosyal, ekonomik ve kültürel yapıları birinci elden arşiv belgeleri ile gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Tezde kullanılan belge ve defterlerden özellikle Şer'iyye Sicilleri içerisinde, yörede yaşayan Yörüklerin sosyal ve kültürel hayatlarına dair oldukça fazla belge ve bilgi bulunduğu gibi bunlar tezi önemli ölçüde zenginleştirmiştir.

İncelenen dönemde Teke Yörüklerinin bütün faaliyetleri arşivde ulaşılabilen belgelerden yararlanılarak ortaya konulmaya çalışılırken eser içerisinde sıkıcı olmasına rağmen Teke Yöresi ve Teke Yörükleri kavramı sıkça kullanıldı. İnsani değerler açısından bakıldığı zaman mükemmele ulaşmak zor olmakla birlikte eser hazırlanırken çalışma sırasında ulaşılamamış veya kullanılmamış belge ve araştırmalar ile gözden kaçan birtakım hata ve kusurlar olabilir. Bu bakımdan bunlardan haberdar edilmek en büyük arzumuz olmakla birlikte bilimsel çerçevede belgelere ve gerçeklere bağlı kalarak hazırladığımız bu tez çalışması ile Türk tarihine ve tarihçiliğine bir nebze de olsa katkı sağlayabilmek en önemli amacımız olup bunu başarabilmiş isem kendimi bahtiyar sayarım.

Yüksek lisans çalışmamdan itibaren her aşamada olduğu gibi bu çalışma sırasında da hiçbir fedakârlıktan kaçınmadan bana zamanını ayırıp ufkumu açarak tezin yazım sürecinden bitimine kadar desteğini esirgemeyen muhterem hocam Prof. Dr. Haldun EROĞLU'na müteşekkir olmakla birlikte vefa borcumu belirtmeliyim. Aynı zamanda tez çalışması

sırasında görüş ve önerileri ile bana rehberlik yapan Prof. Dr. Selahittin ÖZÇELİK, Yrd. Doç. Dr. Haluk KORTEK, Yrd. Doç. Dr. Güven DİNÇ ve Yrd. Doç. Dr. Hayri ÇAPRAZ'a en içten duygularıyla teşekkür ederim. Bunların yanında hâlâ meşakkatli konargöçer hayatı devam ettirmekle birlikte doküman konusunda başvuru kaynağım, anam, Karakoyunlu kızı Ebide ile hayvancılık konusunda bilgilerine başvurduğum, babam, Töngüşlü oğlu Hüseyin ve dayım Karakoyunlu oğlu Yusuf YILDIZ'a şükranlarımı sunarken katkılarından dolayı aziz dostum Mustafa KÖSEOĞLU ile Mesut ŞİMŞEK'e de ayrıca teşekkür ederim. Aynı zamanda hayatımın her aşamasında iyi veya kötü günümde yanımda olan sevgili eşim ve hayat arkadaşım Fatma ile gönlümün neşe kaynağı biricik oğlum Alperen'e tez çalışması sırasında bütün özverileri ile bana verdikleri destek konusunda ne kadar teşekkür etsem azdır.

Mehmet AK
Antalya 2012

KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR

1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Kaynakları

a. Belgeler

Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Teke Yörükleri hakkında ondokuzuncu yüzyıla ait kayıtlar içerisinde merkez ile taşra teşkilatı arasında çeşitli konularda yapılmış yazışmalardan oluşan belgeler farklı kataloglarda yer almaktadır. Nitekim bu belgeler, Sadarete ait çeşitli kalemlerdeki yazışmaları ihtiva eden kataloglar ile Cevdet, Hatt-ı Hümayun, İbnülemin, Dahiliye, İrade, Şurayı Devlet ve Yıldız tasnifleri içerisinde bulunan çeşitli kataloglardaki belge koleksiyonlarından oluşmaktadır. Oldukça farklı kataloglarda bulunan belgeler, içerik bakımından Yörüklerin idari, mali ve askeri durumları ile yükümlülükleri başta olmak üzere taşradaki idareciler yanında yerleşik ahali ve birbirleri ile ilişkilerine ışık tutan önemli bilgileri ihtiva ettiği gibi sosyal yapıları ile sayımlar ve salgın hayvan hastalıkları hakkında da çeşitli bilgilerin bulunduğu birinci elden kaynak niteliği taşımaktadır.

b. Defterler

Teke Yörükleri ile ilgili arşiv kayıtları içerisinde Şeri'yye Sicilleri başta olmak üzere Başmuhasebe, Başbakıkulu, Ceride, Maliye, Temettuat ve Nüfus defteri kataloglarında bulunan bilgiler yöredeki Yörük oymaklarının mali, ve demografik durumları ile sosyal ve kültürel yapılarının aydınlatılmasında temel başvuru kaynağı olma özelliği taşımaktadır. Bu defterler yanında onsekizinci yüzyıla ait olup özellikle Teke Yörükleri hakkında da önemli bilgiler ihtiva eden 6890 numaralı Maliyeden Müdevver defter ile 5061 numaralı Kamil Kepeci tasnifi içerisinde bulunan Anadolu Yörüklerine dair çeşitli hükümleri içeren ahkâm defteri yanında Gebiz, Alaylı, Karamanlı ve Serikli Yörüklerine dair hükümlerin bulunduğu 130 numaralı Mühümme defteri de tezde kullanılmıştır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivinde meşihat içerisinde Teke Sancağına ait 1148-1247 seri numaraları arasında kayıtlı 100 adet şer'iyye sicil defteri bulunmakla birlikte çeşitli konulardaki mahkeme kayıtları başta olmak üzere merkezden gelen bir kısım yazışmaların da kaydedildiği bu defterler içerisinde sosyal hayata dair önemli bilgiler bulunmaktadır. Nitekim bu şer'iyye sicil defterlerinden yöredeki Yörüklerle ilgili hükümleri ihtiva eden ondokuzuncu yüzyıla ait olup kaynakça kısmında da gösterilen 55 adet defter tarandığı gibi içerisindeki hükümler çevrilerek tezde kullanılmıştır. Bu defterler içerisindeki kayıtlardan Teke Yörüklerinin meskun oldukları yerleri, oymak ve obalarını, beslenen hayvanları ve sosyal hayatta kullanılan mesken türleri ve donanımları başta olmak üzere her türlü eşyayı tespit

etmek mümkün olduğu gibi idari ve sosyal yapıları, askeri ve mali hizmetleri yanında sosyal hayata dair aile yapısı, evlenme gelenekleri ve boşanma, veraset, mal varlığı, çeşitli konularda yaşanan anlaşmazlıklar ve çatışmalar ile hayvancılığa dair önemli bilgilerle yitik hayvan zaptına dair çok sayıda farklı bilgiye ulaşmak mümkündür. Defterler içerisinde ayrıca yaylak, kışlak ve arazi anlaşmazlıkları yanında çeşitli yükümlülüklerle dair kayıtlar da yer almaktadır. Yörükler hakkında ihtiva ettiği belge ve bilgi bakımından oldukça farklı ve çeşitli konuları içeren defterler, tezi zenginleştirirken tez içerisinde verilen dipnotlarda defterlerin Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki fon kodları ve katalog numaraları esas alınmıştır. Aynı zamanda defterler içerisinde var olan sayfa ve hüküm numaraları seri olarak kullanılırken çoğu defa yeniden numaralandırılmamış olan hükümlerin eski ve orijinal numaraları sayfa numaralarının yanında verilerek kullanılmıştır.

Teke Sancağı Şer'iyye Sicil Defterleri yanında Temettuat, Maliye Varidat ve Maliye Ceride defterleri ile Başbakıkulu ve Başmuhasebe defterleri, Teke Yörüklerinin mali durumlarını aydınlatan önemli kaynaklardır. Temettuat defterlerinden arşivde sadece Gebizli, Karakoyunlu, Karamanlı ve Murtana Yörükleri ile bunların obalarına ait defterler bulunurken yüzyıl içerisinde yörede yer alan diğer oymaklara ait defterler bulunamamıştır. Aynı zamanda bu defterlerin bazılarının sayfaları eksik olup ilgili oba ve oymağa ait hanelerin malvarlığı kaydının tamamını belirlemek mümkün olmamakla birlikte muhtemelen diğer oymaklar, ya kaydedilmemiş ya da defterleri kaybolmuştur. Temettuat defterleri içerisinde arazi ve hayvan varlığına dair gelir durumlarını gösteren önemli bilgiler bulunurken kayıtların doğruluğu ve güvenilirliği şüphelidir. Bunların yanında 662 ve 853 numaralı Maliye Ceride defterleri, Teke Sancağında yer alan oymaklarla ilgili olup 853 numaralı defter tarihsiz iken defterler içerisinde yöredeki oymak ve obaların mali kayıtları yanında hane ve nüfus durumlarını da tespit etmek mümkündür. Öte yandan Tekelioğlunun bakaya kaydının tutulduğu 26519 numaralı Başbakıkulu Defteri içerisinde Teke Yöresinde yer alan oymaklar ile vergi kayıtları bulunurken Başmuhasebe defterleri içerisinde de Yörük oymaklarının mali durumlarına dair ayrıntılı veriler yer almaktadır. Ayrıca Maliye Varidat defterleri içerisinde bulunan 1695 numaralı defter Murtana Yörükleri ile obalarının hane ve kişiler bazında vergi kayıtlarını içermektedir. Nitekim mali kayıtların tutulduğu bütün bu defterler, yörede meskun olan Yörük oymak ve obalarının vergi kayıtları için önemli veriler ihtiva etmektedir.

Mali kayıtların tutulduğu defterler yanında ilk defa 1831 yılında vergi ve asker kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan nüfus sayımı ve bu sayımların kaydedildiği nüfus defterlerine yeni doğandan en yaşlısına kadar erkek nüfus kaydedilirken birtakım özel durumlarda bu kayıtların yanında ayrıca belirtilmiştir. Bu bakımdan defterler, kayıtlı bulunan kişilerin yaş, eşkal ve görevleri yanında bazı özel durumlarını da ihtiva etmektedir. Bu defterlerde hane

belirtilmezken 1844 yılı ve daha sonrasında tutulan defterlerde hane sayıları da ayrıca kaydedilmiştir. Yöredeki Yörük oymak ve obaları ile ilgili tutulan nüfus defterleri mufassal ve ayrı tutulurken bazı oymaklar, yerleşik ahali ile birlikte aynı defter içerisine yazılmıştır. Sayımlar, vergi ve asker kaynağını belirlemek amacıyla yapılmış olsa da hane ve nüfus durumları ile bazı özel durumların yazıldığı nüfus defterleri, Yörüklerin idari ve demografik yapılarının aydınlatılması bakımından da önemli veriler içermektedir. Öte yandan Teke Yörüklerine ait nüfus defterleri içerisinde bulunan 3226, 3227 ve 3229 numaralı defterler tamirlik olduğu için arşivden temin edilememiştir.

2. Salnameler

Konya Vilayet Salnamelerinden kaynakçada gösterilen salnameler içerisinde yörede yer alan Yörük oymak ve obalarının idari ve nüfus durumları ile ilgili bilgiler bulunmakla birlikte bu bilgiler genellikle birbirinin tekrarı niteliğindedir. Her şeye rağmen salnamelerdeki bilgiler özellikle Tanzimat sonrasında uygulamaya konulan idari düzenleme açısından yöredeki Yörüklerin idari yapılanmasına dair önemli bilgiler içermektedir. İçerdiği bu bilgiler yanında özellikle salnamelerde kayıtlı bulunan Yörük oymak ve obalarının, hane ve nüfus durumları ile ilgili birtakım baskı hataları bulunduğundan bu bilgilerin ihtiyatla kullanılması gerekmektedir.

3. Araştırma Eserleri

Teke Yörükleri ile ilgili ondokuzuncu yüzyıla ait herhangi bir çalışma bulunmamakla birlikte tahrir defterleri çerçevesinde onbeşinci ve onaltıncı yüzyıllardaki durumlarına dair tez ve makale çalışmaları yapılmıştır. Bunlardan Sadullah Gülten tarafından hazırlanan “*XVI. Yüzyılda Batı Anadolu’da Yörükler, (Gazi Üniversitesi 2008)*” adlı doktora tezi ile Serkan Sarı tarafından yapılan “*XV-XVI. Yüzyıllarda Menteşe, Hamid ve Teke Sancağı Yörükleri, (Süleyman Demirel Üniversitesi 2008)*” adlı doktora tez çalışması yöredeki Yörükler üzerinde ayrıntılarıyla durmaktadır. Aynı şekilde tahrir kayıtlarına dayalı olarak hazırlanan makale çalışmaları ise Abdüllatif Armağan’ın “*XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı’nda Konar-Göçerler: Sosyo-Ekonomik ve Demografik Durumları*” başlıklı makalesi ile Behset Karaca’nın “*XV. ve XVI. Asırlarda Teke Sancağı’ndaki Yörüklerin Sosyal ve Ekonomik Durumu*” başlıklı makale çalışmasıdır. Bu tezler ile makaleler içerik bakımından aynı dönemleri kapsarken Yörükler konusu tezlerde daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Yapılan bu çalışmalar, onbeşinci ve onaltıncı yüzyıl içerisinde yöredeki Yörük yaşamını aydınlatan önemli çalışmalar olup bu yüzyıldan sonra yöre Yörükleri ile ilgili arşiv malzemelerine dayalı olarak yapılmış herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

Arşiv kaynaklı yapılan bu çalışmalardan sonra daha çok yirminci yüzyılda yöredeki Yörük sosyal yaşamı üzerinde yapılmış olan alan çalışmaları bulunmakla birlikte bunlardan Mehmet Eröz'ün hazırladığı “*Yörükler*” adlı kitap, sosyolojik açıdan önemli verileri sunmaktadır. Benzer bir alan çalışması da, yirminci yüzyılın başlarından itibaren Teke Yöresinde idari alanlarda görev yapan, Macit Selekler'in “*Yarımasrın Arkasından Antalya'da Kemer Melli-İbradı Serik*” adlı kitabı olup eser içerisinde, Serik çevresinde meskun oymakların sosyal hayatlarına dair önemli bilgiler bulunmaktadır. Aynı zamanda Musa Seyirci'nin “*Batı Akdeniz Bölgesi Yörükleri*” adlı alan çalışması ile bu alandaki çeşitli makaleleri yanında Naci Eren tarafından hazırlanan Yörüklerin yaşamına dair makaleler önemlidir. Bunların yanında Naci Kum Atabeyli'nin yaptığı “*Teke (Antalya) Yörükleri Hakkında Notlar*” adlı makalesi ile Mustafa Gürdal'ın “*Antalya Yörükleri*” adlı makalesi de bu tür alan çalışmaları içerisinde zikredilebilir. Ayrıca Akdeniz Üniversitesi tarafından 1994 yılında yapılan “*Yörükler Sempozyumu Bildirileri*” basıldığı gibi yöre Yörüklerinin sosyo-kültürel yapısına dair önemli bilgiler içermektedir.

Teke Yörükleri hakkında yapılmış bu çalışmalar yanında doğrudan olmasa bile yöre Yörükleriyle ilgili bilgilerin bulunduğu kaynaklardan istifade edildiği gibi bunların tamamı kaynakça kısmında gösterilmiştir. Bütün bu çalışmalardan sonra Teke Yörüklerinin aydınlatılmamış olan ondokuzuncu yüzyıldaki sosyo-ekonomik durumları, ağırlıklı olarak yararlanılan arşiv kaynakları yanında literatür eserlerle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

GİRİŞ

Anadolu Yarımadasının güneyinde, Batı Akdeniz’de yer alan Teke Yöresinin merkezinde, Antalya Körfezi çevresinde kurulmuş olan Teke Sancağı bulunduğ¹ gibi kuzeyde Isparta ve Burdur, doğuda Manavgat, batıda ise Fethiye ile sınır komşusudur.² Osmanlı Devleti döneminde 1864 yılında çıkarılan Vilayet Nizamnamesine kadar Teke Sancağının coğrafi sınırlarını belirleyen asıl unsur ise doğuda Köprüçayı ile batıda Eşen Çayı arasında kalan coğrafi alan olup idari yapının çerçevesi öncelikle bu coğrafi şartlara göre çizilmiştir.³ Aynı zamanda Akdeniz kıyısında bir hat boyunca denize paralel kavisler çizerek uzanan Toros Sıradağları kuzeyden Teke Sancağını sararken yükseklikleri yer yer 3.000 metreye kadar ulaştığı gibi kimi yerlerde içerilere doğru çekilmekte ve deniz kıyısı ile arada farklı büyüklükte ovalar oluşmaktadır. Özellikle Antalya Körfezi çevresinde geniş bir ova bırakır ki ova, bu noktadan sonra Köprüçayı ile Antalya Körfezi arasında yaklaşık otuz kilometre içeriye doğru sokulmakta⁴ hatta Toros Dağları üzerinde de belirli noktalarda karstik kökenli ovalar ve düzlükler bulunmaktadır. Bazı yerlerde dağlar, denizle iç içe uzanırken Toros Sıradağları ile deniz arasında yarlar ve uçurumlar oluştuğu gibi Torosların yamaçlarından kaynağını alan akarsular, ovalara ayrı bir bereket katarak denize dökülmektedir. Kıyıdan başlayan maki topluluklarını katmanlar oluşturan çam ve meşe ormanlarından sonra Torosların üzerindeki yaylalarda meşe, ardıç, ladin ve sedir ormanları izlemektedir. Tipik Akdeniz ikliminin görüldüğü Teke Yöresinin kıyı kesimindeki otu ve suyu bol kuytu yerleri kış döneminde, Toros Dağlarının üzerindeki yaylalar ise yaz aylarında bütün bu özellikleriyle tarım ve hayvancılık açısından önemli bir kaynak niteliğindedir.⁵

Teke Yöresinin merkezi konumundaki Antalya’nın 1207 yılında Selçuklular tarafından fethiyle başlayan yöredeki Türk hakimiyeti bir ara kesintiye uğramışsa da 1216 yılında şehrin yeniden ele geçirilmesiyle kesinleşmiştir.⁶ Onüçüncü yüzyılın ikinci yarısından itibaren artan

¹ Rifat Özdemir, “Osmanlı Döneminde Antalya’nın Fiziki ve Demografik Yapısı (1800-1867)”, **XI. Türk Tarih Kongresi Bildirileri**, c. IV, TTK Yay., Ankara, 1994, s. 1369.

² Süleyman Fikri Erten, **Antalya Tarihi**, Tan Matbaası, İstanbul, 1940, s. 3.

³ Behset Karaca, **XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı**, Fakülte Kitabevi Yay., Isparta, 2002, s. 64.

⁴ Besim Darkot, “Antalya” **İslâm Ansiklopedisi**, c. 1, MEB Yay., Eskişehir, 2001, s. 460.

⁵ Mehmet Ak, “Antalya’da Yörükler ve Yörük Kültürü”, **Dünden Bugüne Antalya**, c. 2, Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Antalya, 2010, s. 332.

⁶ Anadolu Selçuklu sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından 5 Mart 1207 tarihinde fethedilen Antalya şehrinde Türk yönetim sistemi uygulandığı gibi imar edilen şehir Selçukluların önemli bir liman kenti olmuş ancak I. Gıyaseddin Keyhüsrev’in ölümünden sonra bir ara elden çıkan şehri I. İzzeddin Keykavus gerçekleştirdiği kuşatma sonrasında 22 Ocak 1216 tarihinde geri almayı başarmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1996, s. 284-285, 309-310; İbn Bîbî, **Selçuknâme**, (terc. Mükrimin Halil Yinanç, haz. Refet Yinanç-Ömer Özkan), Kitabevi Yay., İstanbul, 2007, s. 37-38, 49-50; Muharrem Kesik, “Antalya’ya Yapılan İlk Akınlar ve Şehrin Selçuklu Hakimiyeti Altına Girmesi”, **Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu**, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi

Moğol baskısı sonucunda Anadolu’da Selçuklu hakimiyetinin kaybolması ve Teke Yöresinde de etkisini yitirmesiyle Hamidoğulları Beyliğinin kurucusu Hamid Bey’in, torunu Dünder Bey Antalya’yı zapt ettikten sonra şehrin idaresini kardeşi Yunus Bey’e verdiği⁷ gibi Antalya, ondördüncü yüzyılın başlarından itibaren bu yüzyıl sonuna kadar bir asır boyunca onun soyundan gelenlerin idaresinde kalmıştır.⁸ Hamidoğullarının Antalya kolu, Emir Mübârizü’ddin Mehmed Bey zamanında Teke-eli olarak anılmaya başlandığı gibi Teke Bey olarak da tanınan bu zattan sonra Teke-oğulları adını almıştır.⁹ Böylece Teke-oğullarının egemenliğindeki Teke-ili’nin sınırları Anadolu’nun güneyinde Antalya, Finike, Kaş, Kalkanlı, Milli, Gömbe, Elmalı, Korkud-ili ve Serik yanında Antalya ve Alanya arasındaki sahil bölgesi olarak çizilmiştir.¹⁰ Teke Yöresinin merkezine ondördüncü yüzyıldan beri Teke-ili denilmekle birlikte Yıldırım Bayezit döneminde 1390 yılında Osmanlı Devletine geçen Teke-ili’nde, Ankara Savaşından sonra geçirilen sarsıntıya rağmen II. Murad zamanında 1423 yılında kesin hakimiyet sağlanmıştır.¹¹ Yıldırım Bayezit döneminden itibaren aynı zamanda şehzade sancağı olan Teke Sancağı, yönetimde deneyim kazanmak üzere şehzadelerin atandığı sancaklardan birisi olmuş ve bu özelliğini onaltıncı yüzyılın başlarına kadar korumuştur.¹²

Osmanlı Devleti idari yapılanması içerisinde yer alan Teke Sancağı, onaltıncı yüzyılda Antalya, Elmalı, Finike, Kalkanlı, Karahisar-ı Teke ve Kaş kazalarından oluşurken onyedinci yüzyılda kaza sayısı sekize çıktığı gibi ondokuzuncu yüzyıla kadar bu durumunu muhafaza

Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay., Antalya, 2006, s. 6-8; Hasan Moğol, “Antalya’nın Fethi ve Türk Mührünün Vuruluşu”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 87, (Aralık 1993), s. 136-137.

⁷ Hamidoğulları Beyliğinin kurucusu Hamid Bey olup, torunu Dünder Beydir. Beylik merkezi Hamid Bey zamanında Uluborlu iken torunu Dünder Bey zamanında Eğirdir’e taşınmıştır. Antalya’yı 1317-1318 yılları arasında zapt eden Dünder Bey, eski Türk geleneklerine uygun olarak şehrin idaresini kardeşi Yunus Bey’e vermiştir. Sait Kofoglu, **Hamidoğulları Beyliği**, TTK Yay., Ankara, 2006, s. 132, 181.

⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, TTK Yay., Ankara, 1988, s. 62, 67-68.

⁹ Emir Mübârizü’ddin Mehmed Bey, 1361 yılında Kıbrıslıların eline geçen Antalya’yı almak için 1362 yılında yapılan savaşta inatla savaşmasından dolayı Teke Bey olarak tanınmıştır. Şehabettin Tekindağ, “Teke-Eli ve Teke-Oğulları”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, sayı: 7-8, İstanbul, 1977, s. 55, 63, 66; Şehabeddin Tekindağ, “Teke-Oğulları”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 12/1, MEB Yay., Eskişehir, 2001, s. 128, 130; Bu görüşün aksine Selçuklu hükümdarlarının Antalya’yı fethi üzerine buraya iskan ettikleri Teke Türkmenlerinden dolayı Antalya taraflarına Teke-eli dendiği gibi bundan sonra Antalya’ya vali olarak atanarlara da Teke Beyi ismi verilmiştir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Teke Oğulları”, **Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi**, sayı: I, (Temmuz 1933), s. 96; Teke adının bölgeye isim olarak verilmesi hakkındaki muhtelif görüşler için bkz. A. Latif Armağan, “Tarihsel Süreç İçinde Teke Yöresi”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, c. XX, sayı: 32, (Ağustos 2002), s. 3-5.

¹⁰ Şehabeddin Tekindağ, “Teke-Eli veya Teke-İli”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 12/1, MEB Yay., Eskişehir, 2001, s. 124.

¹¹ Erdoğan Merçil, **Müslüman-Türk Devletleri Tarihi**, TTK Yay., Ankara, 1997, s. 299; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, c. I, TTK Yay., Ankara, 1982, s. 53, 402; A. Latif Armağan, “XVI. Yüzyıl’da Antalya”, **Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu**, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay., Antalya, 2006, s. 99.

¹² Haldun Eroğlu, **Osmanlı Devletinde Şehzadelik Kurumu**, Akçağ Yay., Ankara, 2004, s. 119-121; Haldun Eroğlu, “Şehzâde Sancağı Antalya”, **Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu**, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay., Antalya, 2006, s. 21-22.

etmiştir.¹³ Anadolu Eyaletine bağlı olarak idare edilen Teke Sancağının kaza sayısı ondokuzuncu yüzyılda dokuz olmakla birlikte Antalya, Bucak, Finike, Elmalı, İğdir, Kalkan, Kaş, Kızılkaya ve Serik kazaları yanında Beşkonak, Millü ve Karaöz adında üç de nahiyesi bulunmaktadır.¹⁴ Bu idari yapılanma içerisine kısa bir süre sonra 1853 yılında İstanos Nahiyesi de eklenirken Murtana, Gebiz, Saçıkara ve Karakoyunlu Yörük oymakları da teşkilatlandırılarak dahil edilmiştir.¹⁵ Uzunca bir süre Anadolu Eyaletine bağlı olarak idare edilen Teke Sancağı, 1864 yılında hazırlanan Vilayet Nizamnamesine göre Konya Vilayetine bağlanmış hatta aynı nizamname ile sancak statüsüne son verilen Alaiye, Teke Sancağına bağlı kazalardan birisi haline getirilmiştir.¹⁶

Merkezinde Teke Sancağının bulunduğu Teke Yöresi, Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Antalya'yı fethinden sonra Yazıcızâde'nin "*Ol memleketin sahraları ve bişeleri Egdır'den Yörük eviyle toldı*"¹⁷ ifadesinde belirtildiği gibi onüçüncü yüzyılın başlarından beri yaylak ve kışlaklarıyla konargöçer Türkmen kitlesinin ilgi alanına girmekle kalmamış Osmanlı Devleti döneminde de bu özelliğini korumuştur. Kış aylarında Yörükler açısından ılıman iklimi ile hayvancılığa elverişli olan bu Akdeniz kıyı şeridinde kışlayan çok sayıdaki Yörük oymağı yaz döneminde yaylamak üzere Toros Dağlarının üzerindeki yaylalara çıkmışlardır.¹⁸ Yöredeki ovalarda ve yaylalarda aynı anda yaşanan iklim farkı konargöçerlik için elverişli bir ortam oluştururken Asya'da var olan Bozkır kültür anlayışı bu şekilde kışlaktan yaylağa düzenli bir yer değiştirme şeklinde Teke

¹³ Feridun Emecen, "Antalya", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi**, c. 3, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 1991, s. 236; Karahisar-ı Teke Kazası, Serik Kazasının Osmanlı Devleti Dönemindeki adı olup her ikisi de kullanılmıştır. Nuri Akbayar, **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2001, s. 90.

¹⁴ Ondokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren Teke Sancağına bağlı dokuz kaza, **BOA., C.ML.**, 503/20418, (11 Şa'bân 1237/3 Mayıs 1822); yanında üç de nahiye bulunmaktadır. **BOA., ML.d.**, 457, s. 4, (1 Ramazan 1261/3 Eylül 1845); Ayrıca bkz. Hasan Moğol, **XIX. Yüzyılın Başlarında Antalya**, Mehter Yay., Ankara, 1991, s. 34-35.

¹⁵ Macit Selekler, "Antalya Sancağının 1269-1853 Senesindeki Teşkilâtı ve O Zamanki Devlet Varidatı", **Türk Akdeniz**, c. 2, sayı: 9, (Haziran 1938), s. 11; İstanos, Korkuteli'nin eski adı olup İstanos olarak da kullanılırken Murtana, Antalya merkez Aksu'ya bağlı bir köydür. Akbayar, **a.g.e.**, s. 82, 121; Günümüzde ise Murtana'nın adı Yurtpınar olarak değiştirilmiştir.

¹⁶ Muhammet Güçlü, "XIX. Yüzyılın Sonlarında Antalya'nın İdari ve Demografik Yapısı", **Adalya**, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yay., No: I/1996, s. 106; İbrahim Hakkı Konyalı, **Alanya (Alâiyye)**, (yay. haz. M. Ali Kemaloğlu), Ayaydın Basımevi, İstanbul, 1946, s. 260; Muhammet Güçlü, **XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya**, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yay., Antalya, 1997, s. 29; Teke Sancağı idari teşkilat olarak 1890 yılında Bucak, Beşkonak, İstanos (Korkuteli), İğdir, Kızılkaya, Milli ve Serik nahiyelerinin bağlı olduğu Antalya Kazası; Manavgat ve Düşenbe nahiyelerinin bağlı olduğu Alaiye Kazası; İbradı Nahiyesinin bağlı olduğu Akseki Kazası; Finike Nahiyesinin bağlı olduğu Elmalı Kazası ile Kaş Kazasından oluşmaktaydı. Muhammet Güçlü, "Müstakil Teke (Antalya) Sancağı'nın Kurulması ve İdari Düzenlemeye İlişkin Bir Belge", **Adalya**, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yay., No: II/1997, s. 289.

¹⁷ Yazıcızâde Ali, **Tevârîh-i Âl-i Selçuk**, (haz. Abdullah Bakır), Çamlıca Yay., İstanbul, 2009, s. 239.

¹⁸ Ak, "*Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü*", s. 332.

Yöresinde de devam etmiştir.¹⁹ Öte yandan Teke Yöresi için Anamas Yaylalarına çıkan hemen hemen bütün Yörük oymakları arasında hâlâ Teke tabiri kullanılmakla birlikte Teke, onların dilinde sahil kesiminin karşılığıdır.²⁰ Nitekim Tefenni ve Burdur halkı da Bucak, Elmalı ve Korkuteli'nden Antalya'ya doğru olan yerlere Teke çukuru derlerken Teke tarafını sahil, kendi taraflarını ise yayla sayarlar.²¹

Osmanlı içtimai yapısının temel taşlarından birisi olan Yörükler, Teke Yöresinde bu yaylak ve kışlak döngüsü içerisinde yüzyıllardan beri sosyo-kültürel yapılarını koruyan, oğuz boylarına mensup, Türkmen teşekkülleridir. Onuncu yüzyıldan itibaren İslamiyet'i kabul eden Oğuzlara, müslüman Türk anlamında Türkmen denmeye başlandığı gibi Türkiye Selçukluları devrinde yerleşik hayata geçmiş olanlar Türk, konargöçer hayat yaşayan kitleler ise Türkmen adıyla anılmışlardır.²² Osmanlı Devleti tarihi ile ilgili kaynaklarda Yörük adı ilk olarak onbeşinci yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Yazıcızade Ali'nin kaleme aldığı Tevarih-i Ali Selçuk adlı eserde geçmektedir. Yazıcızade, eser içerisinde efsanevi Türk hükümdarı Abulca Han'dan bahsettiği kısımda, "*Sahra-nişîn ve göçgün idi, yani yaban yurtlu ve Yörük idi*"²³ derken Yörüklüğü konargöçerlikle aynı anlamda kullanmaktadır. Osmanlı kroniklerinden Aşık Paşazade'nin eserinde ise "*Göçer Evlü ve Göçer Türkman*"²⁴ olarak ifade edilen konargöçer Türkmen kitlesi, Oruç Bey tarihinde bizzat "*Oğuz tayfası göçebe Yörük tayfası idi*"²⁵ şeklinde geçerken benzer bir ifade Anonim Osmanlı kroniğinde "*Oğuz tayfesi kim vardır i'tikadlılar idi, göçmel Yörükler idi*"²⁶ olarak geçer ki her iki kaynakta da Oğuzlar, konargöçer Yörük olarak ifade edildikleri gibi gerek Türkmen gerekse Yörük adıyla anılan topluluklar köken olarak Oğuzlara dayanmaktadır. Osman Bey'in oğullarına öğütünde "*Olmayınız oturak! Olunuz ki beylik, Türkmenlik ve Yörüklük edenlerde kalır*"²⁷ sözünde de

¹⁹ M. Muhtar Kutlu, "Yaşayan Bir Alt-Kültür Geleneği: Anadolu Göçer Kültürü", **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, c. I, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1992, s. 60-61.

²⁰ Mehmet Ak, "20. Yüzyılda Serik'te Yörükler", **20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu Bildirileri**, c. I, Akdeniz Üniversitesi Yay., Antalya, 2008, s. 291.

²¹ Hüseyin Saraçoğlu, **Akdeniz Bölgesi**, c. III, 1. Kısım, MEB Yay., İstanbul, 1968, s. 3-4.

²² Salim Koca, "Türk ve Türkmen Adının Menşei", **Osmanlı**, c. 7, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999, s. 88; Faruk Sümer, "Oğuzlar", **İslâm Ansiklopedisi**, c. 9, MEB Yay., Eskişehir, 2001, s. 381; Cem Tüysüz, "Oğuzlar", **Türkler**, c. 2, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 283; Türkmen adı ve mahiyeti hakkında farklı görüşler ileri sürülmekle birlikte Türkmen tabiri ile Oğuzlar kastedilmektedir. İbrahim Kafesoğlu, "Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti", **Jean Deny Armağanı**, TTK Yay., Ankara, 1958, s. 121-133.

²³ Yazıcızade, **a.g.e.**, s. 11.

²⁴ Aşık Paşazade, **Osmanoğulları'nın Tarihi**, (haz. Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç), K Kitaplığı Yay., İstanbul, 2003, s. 109, 321-322.

²⁵ Oruç Beğ, **Oruç Beğ Tarihi**, (haz. Atsız), Tercüman Yay., İstanbul, 1972, s. 21.

²⁶ **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, (haz. Necdet Öztürk), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 2000, s. 9.

²⁷ Erdal Aksoy, "Türk Sosyo-Kültürel Yapısı İçinde Oğuz-Türkmen-Yörük Kavramsal Çerçevesi ve Sosyal Yapıları", **Son Konar-Göçerlerin (Sarıkeçili Yörüklerinin) Sosyo-Kültürel Yapısı**, (ed. M. Cihat Özönder-Erdal Aksoy-Gökhan V. Köktürk), Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara, 2005, s. 15-16; Bu söz, Kara Yülük

Türkmenlik ve Yörüklük kavramlarının konargöçerliği ifade ettiği görülmektedir. Bunların yanında Osmanlı Devletinin taşradaki vergi ve asker kaynaklarının kaydedildiği tahrir defterlerinde de onbeşinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren Teke ve Aydın sancaklarında çok sayıda oymak, Yörük olarak yazılmıştır.²⁸

Osmanlı Devleti döneminde Yörük, Anadolu ve Rumeli’de konargöçer hayat yaşayan Oğuz Boylarına verilen umumi bir isim olmakla²⁹ birlikte “Yörük” ve “Türkmen” adı yanında³⁰ yaşadıkları hayat tarzını ifade etmek için yaygın olarak “Konargöçer” tabiri kullanılırken “Göçer-Evli, Göçer-Evliler, Göçerler, Göçer-Yörük” ve “Konar-Göçer Yörük” gibi tabirlerle de anılırlardı.³¹ Aynı zamanda ondokuzuncu yüzyılda konargöçerliği ifade etmek üzere Teke Yörükleri için nadiren kullanılan “Çergenışin” tabiri yanında sıkça “Haymenişin” tabiri de kullanılırdı.³² Öte yandan Yörük ve Türkmen isimlendirmesinde

Osman Beyin oğullarına nasihati olarak da alınmaktadır. Tufan Gündüz, **Anadolu’da Türkmen Aşiretleri**, Yeditepe Yay., İstanbul, 2007, s. 37.

²⁸ Teke Sancağının 1455 tarihli Tahrir defteri ile Aydın Sancağının 1461-1462 tarihli tahrir defterinde çok sayıda oymağın Yörük olarak kaydedildiği tespit edilmiştir. Sadullah Gülten, “Yörük Adına Dair Bazı Düşünceler”, **Ekev Akademi Dergisi**, sayı: 39, (Bahar 2009), s. 3.

²⁹ Vahid Çabuk, “Yörükler”, **İslâm Ansiklopedisi**, c. 13, MEB Yay., Eskişehir, 2001, s. 430; Yörük ve Türkmenler, konargöçer hayatı yaşayan Türklere dir. Erhan Afyoncu, **Sorularla Osmanlı İmparatorluğu**, Yeditepe Yay., İstanbul, 2011, s. 757; Erhan Afyoncu, “Osmanlı’nın Türkmen Aşiretleri”, **Popüler Tarih**, sayı: 56, (Nisan 2005), s. 17; Yörük tabiri herhangi bir kavim, ulus veya kabilenin adı olmadığı gibi bununla sadece konargöçer hayat tarzı ifade edilmiştir. İsenbike Arıcanlı, “Osmanlı İmparatorluğunda Yörük ve Aşiret Ayırımı”, **Boğaziçi Üniversitesi Dergisi**, vol: 7, İstanbul, 1979, s. 28; Herhangi bir ilmi dayanağı olmadığı halde Yörüklerin, Doğu Göktürklerinin bir kolu olduğu da ileri sürülmektedir. Ali Kezer, “Yörükler”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 97, (Ağustos 1995), s. 138.

³⁰ Tufan Gündüz, “Osmanlı Ekonomisi İçinde Konar-Göçerler”, **60. Yılında İlim ve Fikir Adamı Prof. Dr. Kâzım Yaşar Koprıman’a Armağan**, (yay. haz. E. Semih Yalçın), Berikan Yay., Ankara, 2003, s. 358.

³¹ İlhan Şahin, “Göçebeler”, **Osmanlı**, c. 4, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999, s. 133; Konargöçerlik, göçebe çobanlıktan farklı olarak belirli bir mekan dairesinde yerleşik hayatın bütünleyicisi olup hayvancılık yapılmakla birlikte ürünlerini daha çok yerleşik toplumlara pazarlayanların oluşturduğu bir iktisadi hayat tarzıdır. Tufan Gündüz, “Konar Göçer”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. 26, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 2002, s. 161; Yaylakta hayvanlarını otlatan konargöçerler kışlakta küçük çaplı da olsa ziraat yapmaktadırlar. Yörükler, göçebelikten farklı olarak yerleşik hayatla göçebelik arasında bir ara şekle sahip olduklarından kanunnamelerde ve resmi kayıtlarda genellikle konargöçer olarak tanımlanmaktadırlar. A. Latif Armağan, “Osmanlı Devleti’nde Konar-Göçerler”, **Osmanlı**, c. 4, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999, s. 142; Şerif Korkmaz, “Tanzimat’tan Sonra Çorum’da Aşiretler”, **60. Yılında İlim ve Fikir Adamı Prof. Dr. Kâzım Yaşar Koprıman’a Armağan**, (yay. haz. E. Semih Yalçın), Berikan Yay., Ankara, 2003, s. 367.

³² Çirkinoba Karyesi hudûdunda meskûn çergenışin Balıkçılar Aşireti, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 38/79, (3 Rebî’ü’l-evvel 1297/14 Şubat 1880); Çirkinoba Karyesi civarında vâki Yalnızbağ nâm mahalde meskûn çergenışin Töngüşlü Aşireti, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 40/82, (3 Cemâzi-yel-evvel 1297/13 Nisan 1880); Antalya civarında haymenişin Ahadlı Aşireti, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1240, s. 178/209, (17 Zilhicce 1283/22 Nisan 1867); Antalya hudûdunda haymenişin Hacısalu Aşireti, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 80/263, (27 Zilka’de 1282/13 Nisan 1866); Kızılkaya Nâhiyesi dahilinde haymenişin taifesinden Yeniosmanlı Aşireti, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 49/105, (9 Şa’bân 1297/17 Temmuz 1880); Badem Ağacı Karyesi civarında mutavattin haymenişin taifesinden Millü Aşireti, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 74/23, (14 Rebî’ü’l-âhir 1297/26 Mart 1880); Serik Nahiyesinde haymenişin Fettahlı Aşireti, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 29/72, (15 Safer 1302/4 Aralık 1884); Alaçesme nâm mahâlde haymenişin Karahacılı Aşireti, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 37/87, (17 Rebî’ü’l-evvel 1302/4 Ocak 1885); Tekke Karyesi civarında haymenişin Töngüşlü Aşireti, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 38/89, (30 Rebî’ü’l-evvel 1302/17 Ocak 1885); İstavroz (Boztepe) civarında haymenişin Saçıklaralı Aşireti, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 50/126, (4 Cemâzi-yel-âhir 1302/21 Mart 1885); Büğüş Karyesi civarında haymenişin taifesinden Eskiyörük Aşireti, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 75/216, (1 Cemâzi-yel-evvel 1305/15 Ocak 1888).

coğrafi bölge, siyasi miras ve mülahazaların yanında mezhep faktörünün etkili olduğu belirtilmesine³³ rağmen Anadolu'da çoğu zaman birbirinin yerine kullanılan bu iki kavramı kesin çizgilerle birbirinden ayırmak güçtür. Zira Halep Türkmenleri için Yörük-an-ı Halep, Dulkadir Türkmenleri için Yörük-an-ı Maraş, Bozok Türkmenleri için ise Yörük-an-ı Bozok şeklindeki adlandırmalara sıklıkla tesadüf edildiği gibi Yörük ve Türkmen adlandırmasında etnik amillerden ziyade konargöçerlik ifade edildiğinden Türkmen veya Yörük terimlerinin kullanılmasında fark gözetilmemekle³⁴ birlikte Yörük Türkmenleri ve Yörük Aşiretleri şeklindeki kullanımlarda söz konusudur.³⁵

Yörük adının menşeinin “*Yürük ve Er*” kelimelerinin birleşmesinden doğduğunu ileri sürenler yanında “*Yüreğir*” isminden geldiğini belirtenler olmasına³⁶ rağmen bu tez bilim adamları arasında kabul görmediği³⁷ gibi kelimenin yürümek fiilinden hareketle “*Yürü-Yörü*” fiilinin sonuna gelen “*k*” yapım eki ile türetilen ve “*Yörük*” olarak söylenen bir isim olduğu

³³ Yörük deyimi Anadolu'da Kızılırmak'ın batısında kalan yörelerdeki halk tarafından bilindiği halde Doğu ve Güneydoğulularca bilinmediğinden, Yörük adı Kızılırmak'ın batısındaki oymakların adı şeklinde bir anlam kazanmıştır. Faruk Sümer, “Yörükler”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, sayı: 85, (Ocak 1994), s. 14; Coğrafi ayırım hususunda Sümer ile hemfikir olanlarda bulunmaktadır. Arıcanlı, **a.g.m.**, s. 27; Diğer taraftan Yörük ve Türkmen ayırımında coğrafi farklılık yanında siyasi mirasında etkili olduğu ileri sürülmektedir. Zira Osmanlı siyasi literatüründe Akkoyunlu ve Karakoyunlu devletleri ile Ramazanoğulları, Dulkadiroğulları ve Karamanoğulları beylikleri Türkmen kökenli olarak tavsif edilirken bu anlayışa göre Osmanlı hanedanı Türkmen kökenli de olsa Türklüğü temsil etmekte; dolayısıyla Türkmen tabiri daha çok bu devlet ve beyliklerin etnik kimliğini tanımladığından daha sonra Osmanlı Devleti hakimiyetine giren halkın sadece konargöçer gruplarını ifade etmek için Yörük tabiri kullanılmaktadır. Tufan Gündüz, **XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri**, Yeditepe Yay., İstanbul, 2005, s. 19; Yörük ve Türkmen ayırımında siyasi mülahazaların etkili olduğu ileri sürülmekle birlikte erken dönemlerde Osmanlı idaresine giren Batı Anadolu'da merkezi idare güçlenirken bu sırada mücadele edilen Akkoyunlu ve Karakoyunlu devletleriyle Karamanoğulları Beyliğinin ananevi olarak daha ziyade Türkmen teşekküllerine dayanması ve bunlarla mücadele içinde olan Osmanlılar, Batı Anadolu'daki konargöçerler için Türkmen adını kullanmayı siyasi hedefleri açısından tercih etmedikleri gibi bunun yerine Yörük tabirini kullanmışlardır. Hikari Egawa-İlhan Şahin, **Yağcı Bedir Yörükleri**, Eren Yay., İstanbul, 2007, s. 17; Bu görüşler yanında Yörük ve Türkmen ayırımında Osmanlı-Safevi rekabetine değinilirken, Osmanlı Devletini yıkmak için mezhep ve Türkmen faktörünü devreye sokan Şah İsmail'in Anadolu'daki aşiretleri kullanmaya teşebbüs etmesiyle bir kısım aşiretlerin isyan etmeleri üzerine Osmanlı yönetiminin konargöçer aşiretleri değerlendirirken onların dini inançlarına tepkiyi vurgulamalarına yol açmış ve devletin bu husustaki hassasiyeti isimlendirmede de kendini göstermiştir. Zira Türkmen sözcüğü sıradan konargöçerleri, İran Şahı'nın etkisi altındaki heretik gruplara katılanlardan ayırmak için devlet yönetimi tarafından “*Yörük*” olarak değiştirilmiş ve bu yüzden konargöçerlerden bahsederken “*Yörük*”, heretik Kızılbaş tarikatlarından bahsederken de “*Türkmen*” sözcüğü kullanılmıştır. Abdullah Saydam, “Sultanın Özel Statüye Sahip Tebaası: Konar-Göçerler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 20, (Aralık 2009), s. 16.

³⁴ Gülten, **a.g.m.**, s. 3; Gündüz, **Türkmen Aşiretleri**, s. 34.

³⁵ Fraylıç-Ravlıg, **Türkmen Aşiretleri**, (yay. haz. Ali Cin-Haluk Kortel-Haldun Eroğlu), IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2008, s. 33, 49-50.

³⁶ Çıkarım yoluyla Yüreğir'den hareketle kelimenin aslının “*Yürük ve Er*” olduğu ileri sürülmektedir. M. Tayyib Gökbilgin, **Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihan**, İşaret Yay., İstanbul, 2008, s. 7; Diğer taraftan şahsi kanaatini dile getiren Güngör, ben Yürük zümreleri içinde Oğuz efsanesinde zikredilen Dağhan zümresine mensup Yüreğirlerden bir grubun bulunduğunu ve Yüreğir kelimesinin halk etimolojisinde Yürük şeklinde kullanılmış olduğunu, bilahare bütün göçebelere şamil olabileceği ihtimalini düşünüyorum demektedir. Kemal Güngör, **Cenubî Anadolu Yürüklerinin Etno-Antropolojik Tetkiki**, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji ve Etnoloji Enstitüsü Neşriyatı, Ankara, 1941, s. 38.

³⁷ Halil İnalçık, “The Yürüks: Their Origins, Expansion and Economic Role”, **Oriental Carpet and Textile Studies II: Carpets of The Mediterranean Countries (1400-1600)**, (ed. R. Pinner and W. B. Denny), London: Hali OCTS 1986, s. 42.

genel olarak kabul edilmektedir.³⁸ Kelimeyi Yürük şeklinde kullanan yazarlar olmakla birlikte kelimenin bu şekilde kullanılmasının etimolojik olarak yanlış olduğunu ileri sürenler de bulunmaktadır.³⁹

Yürük kelimesinin kökeni konusunda dile getirilen bu farklı görüşler yanında Yörük adının ifade ettiği anlam konusunda da farklı tanımlar yapılmış hatta birbirini tutmayan değişik görüşler ileri sürülmüştür. Nitekim Yörük adının anlamı hakkındaki görüşlere göre göçebe, dağlı, çok ve çabuk yürüyen, iyi yol alan, eskiden yeniçeriye katılan yaya asker, Anadolu’da ve Rumeli’de hayvancılıkla uğraşarak geçimini sağlayan göçebe Türkmen, Anadolu ağzında cesur ve eli ayağı çabuk anlamları⁴⁰ yanında üç günden fazla bir yerde durmayan gezende,⁴¹ gezici, gezen, yürüyen,⁴² iyi ve çabuk yürüyen, Anadolu’nun çadırda oturan Türkmenleri, bir yerde yerleşmeyen göçebe halk anlamlarına geldiğini belirtenler olduğu⁴³ gibi yetenekli, kabiliyetli ve mücadeleci anlamlarına geldiğini ifade edenler de vardır.⁴⁴ Bu görüşler yanında genel olarak konargöçer Türk boylarının hayat tarzı, bir sancak veya kaza dahilinde yaylak ve kışlak hayatı sürdürenlerin genel adı olduğu konusunda hemfikir olanlarda bulunmaktadır.⁴⁵

Bu tarz yaklaşımlar yanında devletin resmi adlandırmasından ziyade yerleşik halkın bakış açısı doğrultusunda eski konargöçer hayatı devam ettirenlere Yörük dendiği ihtimali üzerinde durulurken⁴⁶ ondördüncü ve onbeşinci yüzyıllarda orta ve Batı Anadolu’da yerleşik hayata

³⁸ İnalçık, **The Yürüks**, s. 42; İlhan Şahin, **Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler**, Eren Yay., İstanbul, 2006, s. 61; Sümer, “*Yörükler*”, s. 14; Fraylıç-Ravlıg, **a.g.e.**, s. 47.

³⁹ M. Tayyib Gökbiçgin, Kemal Güngör, Kamil Su, İlhan Şahin, Selahattin Çetintürk, İbrahim Gökçen, Hikmet Çevik ve Hikmet Şölen genel olarak eserlerinde Halil İnalçık ise **The Yürüks** adlı makalesinde “*Yürük*” kelimesini kullanırken; Eröz, haklı olarak bu kullanıma karşı çıkmış ve itirazını da: “*Yörük, yürümek fülinden yapılmı Anadolu’ya gelip yurt tutan konargöçer oğuz boylarını ifade eden bir kelimedir. Yürük zannedildiği gibi yürümekten yapılmış bir isim değildir. Bu kelime sıfat olup aslında yüğüktür. Yörükler, Yörük kelimesini isim Yürük kelimesini ise sıfat olarak kullanırlar. Yürük kelimesi, Yörükler ve Türkmenler arasında cins, kabiliyetli, dirayetli demektir.*” diye dile getirmiştir. Mehmet Eröz, **Yörükler**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 1991, s. 20-21; Mehmet Eröz, **Türk Köy Sosyolojisi Meseleleri ve Yörük-Türkmen Köyleri**, sayı: 81, Türkiye Harsî ve İctimaî Araştırmalar Derneği Yay., İstanbul, 1966, s. 6. Bu noktada kelimenin kullanımının yanlışlığı konusunda Eröz’e katılmakla beraber şunu belirtmek gerekir ki Anadolu ve Rumeli Yörükleri hiçbir zaman kendilerini Yürük olarak nitelemedikleri gibi Yörük olarak ifade ederler.

⁴⁰ Erman Artun, “Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Görenekleri”, **I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1996, s. 25.

⁴¹ İbrahim Gökçen, **16. ve 17. Asır Sicillerine Göre Saruhan’da Yörük ve Türkmenler**, Manisa Halkevi Yay., İstanbul, 1946, s. 16.

⁴² Güngör, **a.g.e.**, s. 38; Kemal Güngör, “Denizli Mıntıkası Yörükleri Üzerinde Antropolojik İlk Bir Tetkik ve Neticeleri”, **Türk Antropoloji Mecmuası**, sayı: 19-22, (Eylül 1939), s. 189.

⁴³ Cevdet Türkay, **Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar**, İşaret Yay., İstanbul, 2005, s. 697.

⁴⁴ Atilla Erden, “Günümüz Toros Yörüklerinden İzlenimler”, **I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1996, s. 140.

⁴⁵ Eröz, **Yörükler**, s. 20; Gündüz, **Danişmendli Türkmenleri**, s. 22.

⁴⁶ Selahattin Çetintürk, “Osmanlı İmparatorluğunda Yörük Sınıfı ve Hukuki Statüleri”, **Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi**, c. II, sayı: 1, (İkinciteşrin-Birincikânun 1943), s. 108.

geçmiş olan Türkler tarafından konargöçer soydaşlarına Yörük dendiği ileri sürülmektedir.⁴⁷ Zira Anadolu'ya gelen konargöçer Türkmenlerden yerleşik hayata geçenlere Türk denirken konargöçer hayatı devam ettirenler Türkmen veya Yörük olarak adlandırılmışlardır.⁴⁸

Osmanlı Devleti Kanunnamelerinde de Yörükleri tanımlayan farklı hükümler yer almaktadır. Özellikle “*Yörük lâ mekândır ta'yîn-i toprak olmaz her kande dilerse gezerler*”⁴⁹ kaydına binaen Yörüklerin başıboş dolaştıkları düşünülmemelidir.⁵⁰ Zira devlet tarafından Yörüklerin buldukları bölge, bağlı oldukları kaza ve sancak idaresi kanunnamelerde gösterildiği gibi yargılama ve infazın kimler tarafından yapılacağı yanında vergilerini kimlere verecekleri belirlenmiştir. Diğer taraftan yaylak ve kışlak arasındaki gidiş-gelişleri sırasında göç yolu güzergahları tahsis edilmekle birlikte göç yolu üzerinde bulunan yerleşik ahaliye verecekleri zararların engellenmesi için geçici olarak bir yerde üç günden fazla konaklayamayacakları hükmü de kanunnamelerde yer almaktadır.⁵¹ Bir başka kanun metninde ise “*Yörük konargöçer tâifedir, karyede ikametleri yoktur ki, toprağa ta'allukları ola*”⁵² ifadesinde de Yörüklerin konargöçerliği dile getirilirken herhangi bir idari toprak birimine bağlı olmadıkları vurgulanmaktadır. Her iki kanunname metni dikkate alındığı zaman yaylak ve kışlak arasında gidip gelen Yörüklerden, göç yolu üzerinde bulunan kimi idarecilerin vergi talep etmeleri nedeniyle yaşanan anlaşmazlıkların önüne geçmek için bu kanun hükümlerinin çıkarıldığı ihtimal dahilindedir.

Yörüklerle ilgili bu yaklaşımlardan sonra etnik yapıyı ifade etmekten ziyade sosyo-ekonomik yapının adı olan Yörük tabirini, Anadolu'da ve Rumeli'de konargöçer hayat yaşayan, hayvancılıkla uğraşmalarından dolayı devletin koyduğu kanun ve nizamlar çerçevesinde mevsim farkına bağlı olarak belirli bir yaylak ve kışlak arasında gidip gelen, buralarda kurmuş oldukları çadırlarda veya diğer meskenlerde oturmakla birlikte kısmen de kendilerine yetecek kadar zirai faaliyette bulunan Oğuz boylarına mensup Türkmen kitlesinin

⁴⁷ Onbirinci yüzyılda Maveraünnehir bölgesindeki yerleşik Oğuzlara, soydaşları konargöçer Oğuzların, tembel anlamında “*Yatuk*” dedikleri gibi bu defa Anadolu'da yerleşen Türkler tarafından konargöçerliği devam ettiren kavimdaşlarına ondördüncü ve onbeşinci yüzyıllarda Yörük denmiştir. Faruk Sümer, “Anadolu'ya Yalnız Göçebe Türkler mi Geldi”, **Bellekten**, c. XXIV, sayı: 96, (Ekim 1960), s. 572-573; Faruk Sümer, “Oğuzlar”, **Türkler**, c. 2, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 305.

⁴⁸ Tufan Gündüz, “Oğuzlar/Türkmenler”, **Türkler**, c. 2, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 270.

⁴⁹ Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, 6. Kitap, Kanuni Devri Kanunnâmeleri, II. Kısım, Eyalet Kanunnâmeleri (II)**, Fey Vakfı Yay., İstanbul, 1993, s. 694.

⁵⁰ Zira kanunname hükümlerini yanlış yorumlayan Lindner, Yörüklerin konup göçmeleri nedeniyle sabit bir yerleri olmadığına ve vergilendirilemediklerine hükmetmiştir. Rudi Paul Lindner, **Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar**, (çev. Müfit Günay), İmge Kitabevi Yay., Ankara, 2000, s. 95.

⁵¹ Saydam, **a.g.m.**, s. 24; Ömer Düzbakar, “Hüdavendigâr Sahasında Konar-Göçerler”, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 4, 2003/1, s. 63; Gülten, **a.g.m.**, s. 7.

⁵² Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, 7/I. Kitap, Kanuni Devri Kanunnâmeleri, (IV), 7/II. Kitap, II. Selim Devri Kanunnâmeleri**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 1994, s. 229.

yaşam tarzının en açık ifadesi olarak ele almak mümkündür.⁵³ Yörüklük, sadece iktisadi bir meslek türü olmadığı gibi örflere ve törelere dayanan, geleneği ve göreneği olan hatıralarla beslenmiş bir içtimai hayat tarzı, bir yaşayış şeklidir.⁵⁴ Eski Türk hayat tarzı, töre ve ananelerini canlı bir şekilde yaşatan ve devam ettiren Yörükler, Türk halk kültürü ile ilgili oldukça zengin malzemeye de sahiptirler.⁵⁵ Türkiye’de, Yörük kültürün izlerini yoğun olarak taşımakla birlikte bu kültüre dair izlerin hâlâ bulunduğu yer, Batı Akdeniz Bölgesinde yer alan Teke Yöresidir. Günümüzde yaylacılığın şekil değiştiren yeni yüzüne rağmen yörede, doğudan batıya Toros Dağları üzerinde bulunan yaylalara çıkan üç beş de olsa Yörük çadırına ve ailesine rastlamak mümkündür.

Anadolu’nun fethi sürecini takiben sistemli bir şekilde akın akın doğudan Anadolu’ya gelen Türkmenler, bir taraftan Orta Anadolu ve Adalar Denizi kıyılarına kadar yerleşirlerken diğer taraftan Canik ve Ilgaz Dağlarını aşarak Karadeniz’e, öbür yandan da Torosları aşıp Çukurova ve Akdeniz kıyılarına yayılmışlardır. Bütün kültürel unsurlarıyla Anadolu’ya taşınmakla kalmamışlar aynı zamanda hayat felsefelerini bu yeni yerleştikleri topraklarda sürdürmüşlerdir.⁵⁶ Böylece Anadolu’nun etnik yapısının şekillenmesinde etkili olan Oğuz boylarına mensup Yörükler, batıya doğru devam eden Türk fetih hareketinin genişlemesinde de önemli görevler üstlenmişlerdir. Osmanlı toplum yapısı içerisinde Türk unsurunu devamlı olarak kuvvetlendirip yeniledikleri gibi yerleştikleri yerlerde Türk karakterini korumuşlardır. Anadolu’da olduğu gibi Rumeli’de de yeni fethedilen yerlere yerleştirilen Yörükler, iskan edildikleri yerlere sadece adlarını vermekle kalmamışlar aynı zamanda buraların her bakımdan Türkleşmesini sağlamışlardır.⁵⁷ Raiyyet statüsündeki Anadolu Yörüklerinin dağınık durumlarına nazaran askeri sınıfa mensup olan Rumeli Yörükleri daha sistemli bir halde eşkinici adı verilen ocaklara bölünüp teşkilatlandırılırken askeri alanda devlete önemli hizmetleri olmuştur.⁵⁸

⁵³ Ak, “Antalya’da Yörükler ve Yörük Kültürü”, s. 332.

⁵⁴ Eröz, **Yörükler**, s. 85.

⁵⁵ Çabuk, **a.g.m.**, s. 435.

⁵⁶ Orhan Sakin, **Anadolu’da Türkmenler ve Yörükler**, Toplumsal Dönüşüm Yay., İstanbul, 2006, s. 52-53.

⁵⁷ Osmanlı cemiyetine giren konargöçerler daimi olarak bu cemiyetteki Türk unsurunu kuvvetlendirip yeniledikleri gibi yerleşmelerine rağmen Türk karakterini muhafaza etmişlerdir. Paul Wittek, “Osmanlı İmparatorluğunda Türk Aşiretlerinin Rolü”, (çev. Ercümen Kuran), **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**; c. XIII, sayı: 17-18, İstanbul, 1963, s. 268; M. Tayyib Gökbilgin, “Rumeli’nin İskânında ve Türkleşmesinde Yörükler”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, sayı: 70, (Kasım 2002), s. 53; M. Tayyib Gökbilgin, “Rumeli’nin İskânında ve Türkleşmesinde Yörükler”, **III. Türk Tarih Kongresi**, TTK Yay., Ankara, 1948, s. 649; Rumeli’de iskan edilen Yörüklerin nerelerden geldiklerini ve nerelere iskan edildiklerini tahrir defterlerinden tespit etmek mümkündür. M. Münir Aktepe, “XIV. ve XV. Asırlarda Rumeli’nin Türkler Tarafından İskânına Dair”, **Türkiyat Mecmuası**, c. X, İstanbul, 1953, s. 301-307.

⁵⁸ Kanuni devri kanunnamelerine göre Rumeli Yörükleri askeri sınıfa dahildir. Çetintürk, **a.g.m.**, s. 110; Enver M. Şerifgil, “Rumeli’de Eşkinici Yörükler”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 12, (Haziran 1981), s. 65; Rumeli Yörüklerinin sadece Türkleştirmede değil aynı zamanda eşkinici teşkilatı ile askeri alanda da önemli hizmetleri olmuştur. Mehmet İnbacı, **Rumeli Yörükleri (1544-1675)**, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum, 2000,

Anadolu'da hâkimiyetlerini pekiştiren Türkler, Asya'dan beri var olan oğu, urug, boy, bodun ve il olarak hiyerarşik bir şekilde sıralanan sosyal nizamlarını⁵⁹ kısmen farklı da olsa Anadolu'da Yörükler arasında da devam ettirmişlerdir. Yörükler, sosyal yapı olarak il veya ulus adı altında gruplandırılırken sırasıyla boy veya kabile, aşiret, cemaat, oymak, mahalle ve oba şeklinde bölümlere ayrılmışlardır. Öte yandan Osmanlı Devleti belgelerinde bu sosyal hiyerarşiyi kesin çizgilerle birbirinden ayırmak güç olduğu gibi bunlardan boy-aşiret, oymak-cemaat, oba-mahalle kavramları çoğu zaman birbirinin yerine kullanılmıştır.⁶⁰ Nitekim Teke Yöresinde, Yörüklerle ilgili resmi kayıtlarda geçen aşiret, cemaat ve Yörük kavramlarının, “*Aşiret-i Yörük Cemaat-i Gebiz, Aşiret-i Cemaat-i Yeniosman Yörüğü, Cemaat-i Aşiret-i Murtana Yörükânı, Cemaat-i Aşiret-i Yörükân-ı Töngüş Yörüğü*” örneklerinde olduğu gibi aynı anda bir oymağı nitelerek üzere kullanıldığı da görülmektedir.⁶¹ Aynı zamanda obaların teşkil ettiği oymak, Anadolu'nun birçok yerinde Yörükler arasında bilinmekte ve kullanılmaktadır. Oymak, obalardan müteşekkil olmakla birlikte oba, beş veya on çadırdan mürekkep akrabalar topluluğundan oluştuğu gibi genellikle yaşça en büyük olup ileri gelenin adıyla anılmaktadır. Nitekim Söğüt Karakeçilileri, obayı çadır manasında, Teke Yöresinde yer alan Yeniosmanlı Yörükleri, çadır topluluğu ve komşu anlamlarında kullanırlarken⁶²

s. 20-22; Mehmet İnbaşı, “Yeni Belgelerin Işığında Rumeli Yörükleri”, **Osmanlı**, c. 4, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999, s. 153; Mehmet İnbaşı, “Rumeli Yörükleri”, **Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri**, Yörtürk Vakfı Yay., Ankara, 2000, s. 146-147.

⁵⁹ İbrahim Kafesoğlu, **Türk Millî Kültürü**, Ötüken Yay., İstanbul, 1999, s. 227.

⁶⁰ Yusuf Halaçoğlu, **XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**, TTK Yay., Ankara, 2006, s. 16; Yusuf Halaçoğlu, **XIV.-XVII. Yüzyıllarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı**, TTK Yay., Ankara, 2007, s. 112; Halaçoğlu'nun daha dar bir çerçeve içerisinde olduğunu söylediği Orhonlu'nun yaklaşımında bu sosyal yapı, boy (aşiret), oymak (cemaat) ve oba (mahalle) şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Cengiz Orhonlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı**, Eren Yay., İstanbul, 1987, s. 14; Türkay ise boy, oymak, aşiret ve cemaat tabirlerinin belgelerde ve defterlerde çoğu zaman aynı anlamda kullanıldığını ifade etmektedir. Türkay, **a.g.e.**, s. 17; Bunların yanında Oğuz elinde asıl oymak birliğinin boy olduğunu vurgulayan Sümer, evvelce aşiret kelimesi ile ifade edilen oymak kavramını, boy (kabile), oba (cemaat) ve kollarını ifade etmek üzere kullanmıştır. Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı Destanları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 1999, s. 221; Aşiret tabiri Türkçeye, Arapçadan geçmiş olup konargöçer hayat yaşayan oymak veya boy manasında kullanılmıştır. Mükrimin Halil Yinanç, “Aşiret”, **İslâm Ansiklopedisi**, c. 1, MEB Yay., Eskişehir, 2001, s. 710; Ayrıca aşiretin boy ile cemaat arasında bir topluluğa ad olduğu ileri sürülmektedir. Yusuf Halaçoğlu, “Aşiret”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. 4, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 1991, s. 9; Osmanlı Devleti resmi tasnifinde, boy, kabile, aşiret, cemaat, oymak, mahalle ve oba kavramları çoğu zaman birbirinin yerine kullanılmıştır. Teke Yöresinde yer alan Yörükler, ondokuzuncu yüzyıl resmi belgelerinde çoğu zaman aşiret olarak nitelendirilirken alt kolları da mahalle şeklinde nitelenmesine rağmen Orhonlu'nun yaklaşımı çerçevesinde oymak ve oba tasnifi içerisinde ele alınacaktır. Zira Teke Yöresinde yer alan hiçbir Yörük Oymağı kendisini aşiret veya mahalle olarak nitelendirmediği gibi Yörük olarak ifade eder. Bir oymak veya oba mensubu, kendi alt kollarından veya bir başka oymaktan bahsederken bile oba tabirini kullanır.

⁶¹ **BOA., NFS.d.**, 3200, s. 1, 50, 90, 117, (1246/1831).

⁶² Eröz, **Yörükler**, s. 44; Mustafa Talas, “Mehmet Eröz Sosyolojisinde Türk Töresi, Türk Göçebeliği ve Göçebe Teşkilatlanmaları”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 157, (Ağustos 2005), s. 101; Oymak, cenup şivesinde kullanılmakla birlikte urukların yani obaların birleşmesinden oluşmaktadır. R. Rahmeti Arat, “Oymak”, **İslâm Ansiklopedisi**, c. 9, MEB Yay., Eskişehir, 2001, s. 460; Oymak, boy denilen topluluğun ayrıldığı kol, aşiret, cemaat, içtimai zümre, bir ulusun ayrıldığı kollarından her biri, aynı soydan çıkmış, birlikte yaşayan ve konup göçen topluluk olarak da tanımlanmaktadır. Ragıp Memişoğlu, “Boynuinceli Türkmenleri”, **Türk Dünyası**

Karahacılı Yörüklerinde ise oba ve mahalle kavramları aynı sosyal yapıyı nitelemek üzere birlikte kullanılmıştır.⁶³ Bunların yanında Teke Yöresinde hem Gebiz, hem de Karakoyunlu Yörüklerinde aynı adı taşıyan Aşağıoba Mahallesi, oba kavramının eski bir kullanım olduğuna delil iken⁶⁴ Yörükler arasındaki sosyal nizam içerisinde aşağıdan yukarıya doğru oba, oymak ve boy yapısının muhafaza edildiğini göstermektedir.⁶⁵

Eskiden beri var olan sosyal yapılarını korumakla birlikte yerleştikleri alanlara damgalarını vuran Yörükler, başta mensup oldukları Oğuz boy adları olmak üzere oymak ve oba reislerinin adlarına, yerleştikleri bölge, yöre, siyasi hüviyet olarak beyliklerin bakiyeleri olmalarına, mükellefiyetlerine, içtimai birtakım hadiselerle, meskun olup olmamaları yanında besledikleri hayvanların tür ve rengine göre de adlandırılmışlardır. Bunların yanında Teke Yörükleri, coğrafi saha olarak buldukları sancağın adı ile ifade edilmelerine rağmen⁶⁶ bu genel bir ifade olup yörede farklı adlarla anılan çok sayıda Yörük oymağı bulunmaktadır. Onüçüncü yüzyılın başlarından itibaren Selçuklu hükümdarı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in bölgeye İğdir Yörüklerini yerleştirmeye başlamasıyla iskana açılan Teke Yöresine, ondördüncü ve onbeşinci yüzyıllarda da Oğuz boylarına mensup Yörükler gelmeye devam etmişlerdir. Nitekim Menteşe, Saruhan ve Karamanoğulları beyliklerinin zayıflamaları ve dağılmaları üzerine yöreye gelen Türkmen oymaklarına Alaiye, Hamid ve Karaman

Araştırmaları, sayı: 100, (Şubat 1996), s. 147-148; Oba, Anadolu'da konargöçer aile çadırlarının bulunduğu mahalle manasında kullanılmakla birlikte oymağın alt birimidir. Abdülkadir İnan, **Makaleler ve İncelemeler**, c. I, TTK Yay., Ankara, 1998, s. 614; Ögel, eski Türklerde küçük çadır kümelerine oba adının verildiğini kaydeder ki bu yapı Teke Yörükleri arasında hâlâ aynı anlamda kullanılır. Bahaeddin Ögel, **Türk Kültürünün Gelişim Çağları II**, MEB Yay., İstanbul, 1997, s. 10; Topluluklar halinde yaşayan Yörüklerde birbirine yakın akraba ailelerden obalar, obalardan oymaklar, oymaklardan da boy meydana gelmektedir. Hikmet Çevik, **Tekirdağ Yörükleri**, Tekirdağ Halkevi Yay., İstanbul, 1971, s. 6.

⁶³ “Mahalle-i Alikahya Obası Tabi-i Aşiret-i Karahacılı, Mahalle-i Kaldırıcılar Obası Tabi-i Aşiret-i Karahacılı, Mahalle-i Hacıhamzalı Obası Tabi-i Aşiret-i Karahacılı, Mahalle-i Himmetoğlu Obası Tabi-i Karahacılı, Mahalle-i Kerimkahya Obası Tabi-i Der Aşiret-i Karahacılı”, kayıtlarında oba kavramının kullanıldığını açıkça görmek mümkün olduğu gibi buradaki mahalle kavramı daha çok resmi tasnifin sonucu olmalıdır. **BOA., NFS.d.**, 3227, s. 116-155, (29 Zilka'de 1256/22 Ocak 1841).

⁶⁴ Mahalle-i Aşağıoba Tabi-i Gebiz, **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 11, (1246/1831); Mahalle-i Aşağıoba An Aşiret-i Karakoyunlu, **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 2, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843).

⁶⁵ Yörüklerin bir kısmı küçük topluluklar şeklinde bir kısmı da oymak ve boy gibi teşekküller halinde yaşamaktadırlar. Erdal Aksoy, “Anadolu'da Yaşayan Oğuz Türklerinde Sosyal Farklılaşma: “Türkmen”ler ve “Yörükler”, **Kök Araştırmalar Osmanlı Özel Sayısı**, Kök Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı Yay., Ankara, 2000, s. 115.

⁶⁶ Bozulus, Esbkeşan Ulusu, Dulkadirli Yörükleri, Teke Yörükleri, Ellici Yörükler, Yüzdeciyan, Avşar, Göçer Karkın, Oturak Karkın, Hacısalu ve Karakoyunlu gibi başlıca isimler Yörüklerle ilgili adlandırmalara örnek teşkil etmektedir. İlhan Şahin, “Osmanlı Devrinde Konar-Göçer Aşiretlerin İsim Almalarına Dâir Bazı Mülâhazalar”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, sayı: 13, İstanbul, 1987, s. 196-208; Bunların yanında Yörüklerin, Türkmen boy veya aşiret adlarından çok keçileriyle koyunlarının renkleri ile aşiret reislerinin adlarını taşıdıklarını düşünenler de bulunmaktadır. Sait Doğan, “Tarihsel Gelişim Sürecinde Yörükler”, **Anadolu'da Yörükler Tarihi ve Sosyolojik İncelemeler**, (ed. Hayati Beşirli-İbrahim Erdal), Phoenix Yay., Ankara, 2007, s. 136.

sancaklarından Uluyörük, Yalnızbağ, Varsak, Bozdoğan, Terkemiş, Alifahreddin ve Taşkesiği gibi konargöçer topluluklarda katılmış ve bunlar Teke Yöresine gelip yerleşmişlerdir.⁶⁷

Yörük nüfusu bakımından oldukça zenginleşen Teke Yöresinde kesif gruplar halinde yaşayan Yörük oymakları kendi aralarında alt kollara ayrılırlarken onbeşinci ve onaltıncı yüzyıllarda yörede bir hayli konargöçer cemaatin yaşadığı görülmektedir. Yörede bulunan ve genellikle cemaat olarak nitelenen çok sayıda Yörük oymağı olduğu gibi bunlar, Antalya'da Alaylu, Arıklar, Beycük, Burdurçuk, Cüllahlar, Çaltı, Çobansa, Çukurca, Depecik, Derelü, Deveciyan, Devlethan Oğlanları, Doğancıyan, Dolar, Geriş, Haymana, İncelü, Karagöl, Karalar, Karakök, Kardıç, Kızılcakeçilü, Kökez, Kürd, Küreciyan, Munamak, Necimler, Ovacık, Sarı Resuller, Sığırlı, Ulucalu, Uluyörük ve buna bağlı Alifahreddin ve Karakoyunlu cemaatleri ile Varsak, Yalnızbağ ve Ziftciyan Yörükleri bulunmaktadır. Aynı zamanda Teke Sancağı kazalarından Karahisar-ı Teke'de Alasakal, Arablar, Çarıkçılar, Çay, Emirhan, Kalburciyân, Karkın, Kımızcı, Kızıl İshaklar, Küreciyan, Merdanlar, Ozanlar, Serik ve Tıradık Yörükleri; Elmalı'da Alacadağ, Çardığın, Çaylu, Doğancıyan, Finike Reayası, Geriş, Hallacan, Hisarderesi, Karacalar Urbanı, Saruca Yazırı ve Yazır; Kaş'ta Bayındır, Beymelik, Çavdır, Çeriler, Dolaşalu, Hacıoğlanı, İğdir, Kaş, Kayaluca, Kayırdona, Kelemen, Kethüda-i Kaş, Koçaklu, Kürtler, Sarular, Süleyman ve Tülü Bayındır Yörükleri; Kalkanlu'da ise Dolaşa, Karakeçili ve Kavacık Yörükleri ile Pir Ali cemaatleri yaşıyordu.⁶⁸

Onbirinci yüzyılda Anadolu'ya girişten itibaren fethedilen yerlere Türk damgası vurulurken aşiret, boy, uruğ ve soy adları Anadolu etnik yapısının oluşumuna temel teşkil etmiştir.⁶⁹ Zira Teke Yöresine, onüçüncü yüzyılın başlarından itibaren Selçuklularla başlayan yerleşim süreci Osmanlılarla devam ettiği gibi çoğunluğu Üçoklardan oluşan Türkmen topluluklarıyla Bozoklara mensup teşekküller yöreye yerleştirilince kısa sürede Teke Yöresi, Türkmenlerle dolup taşmıştır. Böylece Türk hakimiyetinin başlangıcından günümüze kadar yörede yerleşen Afşar, Bayat, Bayındır, Büğdüz, Çavdır, Dodurga, Eymir, İğdir, Karkın,

⁶⁷ Abdüllatif Armağan, "XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı'nda Konar-Göçerler: Sosyo-Ekonomik ve Demografik Durumları", **Osmanlıdan Cumhuriyete Yörükler ve Türkmenler**, (ed. Hayati Beşirli-İbrahim Erdal), Phoenix Yay., Ankara, 2008, s. 78.

⁶⁸ A. Latif Armağan, "XVI. Yüzyılda Teke Sancağı'ndaki Konar-Göçerlerin Demografik Durumu Üzerine Bir Araştırma", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, c. XIX, sayı: 30, Ankara, 1997, s. 7-9; Armağan, "XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı'nda Konar-Göçerler: Sosyo-Ekonomik ve Demografik Durumları", s. 78-80; Karaca, **Teke Sancağı**, s. 169-189; Behset Karaca, "XV. ve XVI. Asırlarda Teke Sancağı'ndaki Yörüklerin Sosyal ve Ekonomik Durumu", **Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu**, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay., Antalya, 2006, s. 85-93; Sadullah Gülten, **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2008, s. 152-169; Serkan Sarı, **XV-XVI. Yüzyıllarda Menteşe, Hamid ve Teke Sancağı Yörükleri**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Isparta, 2008, s. 355-360.

⁶⁹ Ahmet Caferoğlu, "Anadolu Etnik Yapısının Oğuz-Türkmen-Yörük Üçlüsü", **İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi**, c. V, cüz: 1-4, İstanbul, 1973, s. 78.

Kayı, Kınık, Salur, Yazır, Yüreğir ve Yıva gibi Oğuz boy adları başta olmak üzere aşiret ve cemaat adlarını taşıyan çok sayıda köy yanında kaza, nahiye ve mahalle bugün dahi yaygın olarak yörede bulunmaktadır.⁷⁰ Nitekim yörede, Teke Sancağına onaltıncı yüzyılda yerleşen konargöçer cemaatlerin adlarını taşıyan bir hayli köy olduğu gibi Antalya'ya bağlı Avdan, Bayat, Çavundur, Çobansa, Çukurca, Depecik, Eymür, Geriş, İğdir, İğdirhisarı, Karagöl, Karakoyunlu, Karatay, Karkın, Kızılkeçilü, Kökez, Köseler, Munamak, Sığırlı, Tat, Todurga, Yazır ve Yüreğir; Karahisar-ı Teke'ye bağlı Avdan, Beycük, Büğdüz, Çandır, Çay, Furaşlar, İğdir, Karatay, Köseler, Saruca ve Yüreğir; Elmalı'ya bağlı Abanos, Bayındır, Bucak, Burdurçuk, Eymür, Murtana, Ozanlar, Salur ve Yıva; Kaş'a bağlı Bayındır, Çavdır, İğdir, Kınık, Koçaklı ve Kürtler; Kalkanlu'ya bağlı Aklar, Çavdırlar, İğdir ve Kınık köylerinin adlarını daha önce buralarda yaşayan ve zamanla yerleşik hayata geçen cemaatlerden aldıkları anlaşılmaktadır.⁷¹ Öte yandan bu yerleşim yerlerinin bazıları bugün isim değiştirse de çoğu aynı adla köy, belde ve ilçe olarak varlığını devam ettirmektedir.

Günümüzde de Antalya'da oğuz boy adı yanında Yörük oymak ve obalarına ait adları taşıyan çok sayıda köy ve belde bulunmaktadır. Bunlardan oğuz boy adı taşıyanlardan Osmanlı Devleti döneminde Kemer'in adı İğdir⁷² olduğu gibi Afşar, Bayındır, Bayat, Eymir ve Salur köyleri ile Yuva Beldesi Elmalı'da; Yazır ve Yuvalılar Köyü Finike'de; Bayındır, Çavdır ve Yuvacık köyleri ile Kınık Beldesi Kaş'ta; Salur ve Yazır Köyü Kumluca'da; Bayat, Bayatbademli, Kargın ve Yazır köyleri ise Korkuteli'de bulunmaktadır. Onbeşinci yüzyıldan günümüze yörede yerleşme sonucunda Yörük oymak ve obalarının adlarını taşıyan yerler ise Antalya merkez köylerinden Alaylı, Aşağıkaraman, Aşağıoba, Başköy, Camili, Çıplaklı, Çitdibi, Fettahlı, Ilıcaköy, Kızıllı, Kirişçiler, Kovanlık, Kömürcüler, Kurşunlu, Kevşirler, Odabaşı, Topallı, Yağca ve Yeşilkaraman köyleriyle Varsak ve Karaveliler Beldesi yanında

⁷⁰ Oğuz boy adı taşıyan cemaatler için bkz. M. Ali Ünal, "XV. ve XVI. Yüzyılda Teke Sancağında Cema'at ve Aşiretler", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 2, Isparta, 1996, s. 224; Faruk Sümer, "Anadolu'da Oğuz Boylarına Ait Yer Adları", **Türkler**, c. 6, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 338-354; Tuncer Gülensoy, "Alanya-Antalya Yöresindeki Türk Yer Adları", **Türk Kültürü Araştırmaları, Prof. Dr. Talip Yücel'e Armağan**, yıl: XXXIII/1-2, (1995), Ankara, 1997, s. 133-134; Kemal Göde, "Tarih İçinde Oğuz Boyları ve Göller Bölgesindeki İzleri", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 8, Isparta, 2003, s. 30-53; Onaltıncı yüzyılda Teke Sancağında iki Bayat, iki Bayındır, iki Büğdüz, iki Çavundur, bir Dodurga, iki Eymür, yedi İğdir, üç Karkın, iki Kınık, iki Salur, bir Yazır, iki Yıva ve dört Yüreğir olmak üzere çok sayıda Oğuz boy adı taşıyan yerleşim yeri bulunmaktadır. Osman Gümüşçü, "XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Oğuz Boy Adlı Yerleşmeler", **Türkler**, c. 6, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 363; Yusuf Halaçoğlu, "Osmanlı Döneminde Türkiye'nin Nüfus Yapısı ve Aşiretler", **Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri**, Yörtürk Vakfı Yay., Ankara, 2000, s. 141-142; Yusuf Halaçoğlu, **Türkiye'nin Derin Kökleri Osmanlı Kimliği ve Aşiretler**, Babiâli Kültür Yay., İstanbul, 2010, s. 98-103.

⁷¹ Armağan, "XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı'nda Konar-Göçerler: Sosyo-Ekonomik ve Demografik Durumları", s. 81-82.

⁷² İğdir hakkında bkz. Muhammet Güçlü, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kemer (Antalya) ve Çevresi", **20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu Bildirileri**, Akdeniz Üniversitesi Yay., Antalya, 2008, s. 664-679.

Ahadlı Mahallesi; Demre'de Kapaklı, Köşkerler ve Yavu Köyü ile Beymelek Beldesi; Elmalı'da Ahatlı, Çobanisa, Dereköy, Kışlaköy, Macun, Ovacık ve Sarılar köyleri; Kaş'ta Ahatlı, Aklar, Hacıoğlan ve Sarılar köyleri; Kemer'de Beycik ve Ovacık Köyü; Korkuteli'nde Avdan, Büyük ve Küçük Alifahredden, Çıvgalar, Kayabaşı, Küçükülü, Sülekler, Taşkesiği ve Yukarıkaraman köyleri; Kumluca'da Çaltı Köyü; Serik yanında Abdurrahmanlar, Çandır ve Gebiz beldeleri ile Akçapınar, Aşağıoba, Bozdoğan, Çatallar, Dorumlar, Eskiörük, Kozan, Sarıabalı ve Töngüşlü köyleridir.⁷³

⁷³ Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında da aynı adları taşıyan yerleşim yerleri için bkz. Moğol, **a.g.e.**, s. 36-40.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEKE YÖRESİ YÖRÜK OYMAK ve OBALARI

Onbeşinci ve onaltıncı yüzyıllarda çok sayıda Yörük oymağının barındığı Teke Yöresinde, ondokuzuncu yüzyıla gelindiği zaman eski oymakların birkaçı hariç büyük çoğunluğu yerleşik hayata geçmiştir. Bu yüzyıl içerisinde Teke Yöresinde konargöçer hayatı sürdüren Ahadlı, Alaylı, Aliefendi, Balıkçılar, Bulacalı, Çepel, Çakal, Ecevidli, Emirler, Eskiyörük, Fettahlı, Gebizli, Göçbeği, Gündüzbeyli, Güzelbeyli, Hacısalı, Hayta, Honamlı, Horzum, Kapaklı, Karaçulha, Karahacılı, Karakoyunlu, Karamanlı, Karatekeli, Karaveliler, Kızıllı, Kömürcü, Köşkerli, Kötekli, Kumlu, Melikler, Mevlüdlü, Millü, Murtana, Püseli, Sarıkeçili, Sazkabaklı, Tavaslı, Tefvikli, Töngüşlü, Ufaklu, Varsak ve Yeniosmanlı gibi farklı adlarla anılan çok sayıda Yörük oymağı ve bunların alt kolları olan obaları bulunmaktadır.⁷⁴

Ondokuzuncu yüzyılda bünyesinde birçok Yörük oymağını barındıran Teke Yöresinde bulunan Yörüklerin büyük çoğunluğu eskiden beri yörede var olan oymaklardan oldukları gibi bu yüzyıl içerisinde yöreye başka sancaklardan gelen perakende oymak ve obalar da bulunmaktadır. Bölgenin iklim özelliği kıyı kesimi ile Toroslar arasında Yörük yaşamına uygun imkanları sunarken yöreye Yörüklerin ilgisini arttırmakla birlikte yoğun bir şekilde yerleşmelerine zemin hazırlamıştır. Teke Yöresine zaman içerisinde yerleşerek damgalarını vuran Yörükler, Türk halk kültürüne ait önemli malzemelerin geçmişten günümüze taşınmasında da aracı olmuşlardır. Aynı zamanda boy, oymak ve oba şeklinde hiyerarşik olarak sıralanan teşkilatlı sosyal yapılarını yörede uzun süre muhafaza etmişlerdir. Teke Yöresinde yer alan Yörük oymak ve obalarının farklı adlar taşıdıkları görülmekle birlikte bunlar başta oymak ve oba reislerinin adlarına, bir beylik veya devletin bakiyesi olmalarına, yaşam alanlarına, kullandıkları ürüne, içtimai birtakım hadiseler yanında besledikleri hayvanların tür ve rengine göre de adlandırılmışlardır.

1.1 Ahadlı Yörükleri

Terkemiş ve Kılcan Yörükleri Taifesine mensup olan Ahadlı Yörükleri, Oğuzların Karkın Boyuna bağlı olmakla⁷⁵ birlikte aşiret ve cemaat adı altında kaydedilmişlerdir. Konargöçer Yörükler Taifesinden olup Teke Sancağı içerisinde özellikle Antalya ve Kaş'ta bulunan

⁷⁴ Bu Yörük oymaklarından bir kısmı için bkz. Saraçoğlu, **a.g.e.**, s. 512-513; Seda Tan, **17 No'lu Antalya Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi 1297-1300 (M. 1879-1883)**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2010, s. 25-27.

⁷⁵ Yusuf Halaçoğlu, **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)**, c. I, TTK Yay., Ankara, 2009, s. 36.

Ahadlı Yörükleri, belgelerde “*Şamlı Nâm-ı Diğer Ahadlı, Ahadlı, Ahadlar ve Ahadlar Kebir*” olarak geçmektedir. Antalya dışında Adana, Bursa, Gümölcine, Isparta, İçel, Kocaeli Kandıra, Kozan, Silistre ve Tarsus gibi sancak ve kazalar Ahadlı Yörüklerinin meskun oldukları diğer yerlerdir.⁷⁶

Onaltıncı yüzyılda Hamid Sancağının Gölhisar Kazasında “*Cemaat-i Ahad*” adıyla Terkemiş Cemaatine bağlı olan Ahadlı Yörükleri, Teke Yöresinde, 1726 yılında “*Yörükân-ı Ahadlı Sakin Kaza-i Kaş Der Liva-i Teke*” olarak kayıtlı iken başka bir belgede “*Perakende Hane Ahadlı Sakin Kaza-i Kaş Der liva-i Teke*” olarak kayıtlı bulunmaktadır.⁷⁷ Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yöresinde oymak halinde yaşayan Ahadlı Yörüklerinin Antalya çevresinde bulunan Karahasan adında bir de obası olup⁷⁸ Antalya ve çevresindeki Ahadlı Yörükleri, konargöçerliği devam ettirmelerine rağmen ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Antalya’dakilerin bazen kendi adlarıyla anılan Ahadlı Köyünde meskun oldukları kaydedilmiştir. Belgelerde geçen bu kayıtlara göre bunların yarı yerleşik bir hayat sürdürdükleri veya bir kısmının yerleşmeye başladığı görülmekle⁷⁹ birlikte ondokuzuncu yüzyılda Kaş yanında Antalya çevresi ve Arapsuyu civarı ile İstanos’un Yazır ve Kemerağzı köyleri Ahadlı Yörüklerinin konargöçer halde meskun oldukları yerlerdir.⁸⁰

Ahadlı Yörüklerinden, Kaş’ta bulunanlar daha ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru Ahadlı adında bir köy kurup yerleşik hayata geçerlerken ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Antalya çevresinde bulunanlar da yerleşik hayata geçmeye

⁷⁶ Türkay, **a.g.e.**, s. 50, 159; Ahadlı Yörükleri, Şamlı Nam-ı Diğer Ahadlı adıyla Bozdoğan Teşekkülleri içerisinde de bulunmaktadır. Alpaslan Demir, “18. Yüzyılın İlk Yarısında Bozdoğan Cemaatlerinin Demografik ve Ekonomik Durumu Üzerine Bir Araştırma (1722 Tarihli TK.KKA.TD 130’a Göre)”, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, sayı: 15, Ankara, 2004, s. 127.

Ahadlı Yörüklerinin, Anadolu’da ve Rumeli’de meskun oldukları yerler için ayrıca bkz. Muharrem Bayar, “Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşunun 700. Yılında Rumeli’deki Türk Varlığı: Evlâd-ı Fâtihân”, **Türk Kültürü**, yıl: XXXVIII, sayı: 445, (Mayıs 2000), s. 260.

⁷⁷ Terkemiş Cemaatine bağlı Cemaat-i Ahad kaydı, Behset Karaca, “XVI. Asırda Batı Toroslar’da (Güney Batı Anadolu) Yörükler”, **Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler**, c. 1, Denizli, 2007, s. 121; yanında belgelerde, Yörükân-ı Ahadlı Sakin Kaza-i Kaş Der Liva-i Teke, **BOA., MAD.d.**, 6890, s. 102, (1138/1726); ve Perakende hane Ahadlı sakin Kaza-i Kaş der Liva-i Teke kaydı bulunmaktadır. **BOA., D.BŞM.d.**, 42444, s. 3.

⁷⁸ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 3/5. hk., (25 Zilhicce 1288/25 Şubat 1872).

⁷⁹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1240, s. 178/209, (17 Zilhicce 1283/22 Nisan 1867); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1177, s. 112/265, (19 Rebî’ü’l-evvel 1303/26 Aralık 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 44/63, (19 Rebî’ü’l-evvel 1303/26 Aralık 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 82/216, (15 Cemâzi-yel-âhir 1302/1 Nisan 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1161, s. 26/111, (20 Şevvâl 1281/18 Mart 1865); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 49/116, (27 Receb 1310/14 Şubat 1893).

⁸⁰ **BOA., NFS.d.**, 3197, s. 15-16, (25 Şa’bân 1246/8 Şubat 1831); **BOA., NFS.d.**, 3198, s. 127-135, (29 Zilhicce 1246/10 Haziran 1831); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1240, s. 178/209, (17 Zilhicce 1283/22 Nisan 1867); **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 148-149, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 17, (1261/1845); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 80/227, (Gurre-i Cemâzi-yel-âhir 1316/17 Ekim 1898); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 105/233, (5 Zilka’de 1307/23 Haziran 1890); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 6/14, (11 Muharrem 1306/7 Eylül 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 149/356, (11 Zilka’de 1308/18 Haziran 1891).

başlamışlardır.⁸¹ Yirminci yüzyılın başlarında Kemer ve çevresinde de meskun olan Ahadlı Yörükleri,⁸² bir süre sonra tamamen yerleşik hayata geçmişler hatta yerleşik hayata geçen Ahadlı Yörüklerinin Antalya, Elmalı ve Kaş'ta olmak üzere Ahatlı adını taşıyan toplam üç köyleri bulunmaktadır.⁸³ Elmalı'daki Ahatlı Köyü muhtemelen yaylaya göçen Ahatlı Yörüklerinin bir kısmının yaylakta kalmaları sonucunda kurulurken Antalya'daki Ahatlı Köyü, Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde kalınca Konyaaltına bağlı bir mahalle statüsüne dönüştürülmüştür.

1.2 Alaylı Yörükleri

Teke Yöresinde onbeşinci yüzyıldan beri var olan Alaylı Yörükleri, 1455 tahririnde “*Alaylı Yörükleri Cemaati*” adı altında Kürt Nahiyesinin Emirceler, Karasenir ve Yağçe köylerinde kaydedildikleri gibi toplam 195 nefer nüfusları bulunmaktadır.⁸⁴ Cemaat adı altında kaydedilen Alaylı Yörükleri, konargöçer Yörükân Taifesinden olup belgelerde “*Alaylı ve Alaylı*” olarak geçmekle birlikte Teke Sancağı dışında Bolu, Isparta, Eğirdir ve Çirmen'de bulunmaktadırlar.⁸⁵ Öte yandan Aydın Sancağı ve kazalarında meskun olan Oğuzların Kınık Boyuna mensup Alaylıyan Cemaatinin⁸⁶ Alaylı Yörükleri ile bağlarının olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Alaylı Yörükleri hakkında 1725 yılında tutulan “*Cemaat-i Alaylı sakin Liva-i Teke*” kaydı yanında 1814 ile 1816 yılları arasında “*Cemaat-i Alaylı*” ve 1831 yılında “*Perakende Yörükân Alaylı*”⁸⁷ kayıtları bulunduğu gibi Alaylı Yörükleri, ondokuzuncu yüzyılın ilk

⁸¹ Karye-i Ahadlı, 1845 yılında 119 hanede 423 nüfusu bulunan bir köy iken, **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 12, (1261/1845); 1848 yılında toplam 100 hanelik bir köy olarak kaydedilmiş, **BOA., ML.VRD.d.**, 1694, s. 20-23, (1264/1848); hatta Antalya çevresinde bulunanlar da yerleşmeye başlamıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 185/54, (20 Cemâzi-yel-evvel 1309/22 Aralık 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 14/76, (27 Şevvâl 1280/5 Nisan 1864); Öte yandan 1894 ile 1896 yılları arasında Serik Nahiyesine bağlı olduğu kaydedilen Ahadlı Köyü 33 hanede 167 nüfustan ibaretken Kaş Kazasına bağlı Ahadlı Köyünde 225 hanede 575 nüfus bulunmaktadır. **Konya Vilayet Salnamesi**, 1312, Defa' 26, s. 288-290; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1314, Defa' 27, s. 270-272.

⁸² Güçlü, “*Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kemer (Antalya) ve Çevresi*”, s. 683.

⁸³ Elmalı'ya bağlı Ahadlı Köyü için bkz. Abdullah Ekiz, **Dünden Bugüne Elmalı**, Elmalı'yı Tanıtma ve Yardımlaşma Derneği Yay., Elmalı, 2001, s. 17; Antalya kurasından Ahadlı Karyesi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 113/269, (22 Zilka'de 1310/7 Haziran 1893); kaydında görüldüğü gibi Ahadlı köy olarak geçmektedir. Teke Yöresinde bulunan Ahatlı Köyleri için bkz. Güven Dinç, **9 No'lu Antalya Şer'iyye Sicili Defterine Göre 1853-1859 Yılları Arasında Antalya Şehrinin İdari ve Sosyo-Ekonomik Durumu**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2005, s. 23-24; Ruken Tanriseven, **12 No'lu Antalya Şer'iyye Sicili Defterine Göre 1862-1864 Yılları Arasında Antalya Şehrinin İdarî ve Sosyo-Ekonomik Durumu**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2007, s. 20-22.

⁸⁴ Armağan, “*XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı'nda Konar-Göçerler: Sosyo-Ekonomik ve Demografik Durumları*”, s. 101.

⁸⁵ Türkay, **a.g.e.**, s. 169.

⁸⁶ Halaçoğlu, **Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. I**, s. 91-92.

⁸⁷ **BOA., MAD.d.**, 6890, s. 129, (15 Şa'bân 1137/29 Nisan 1725); **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 51, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814); **BOA., D.BŞM.d.**, 8304, s. 4, (5 Şa'bân 1231/1 Temmuz 1816); **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 30, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3200, s. 190-191, (1246/1831).

yarısında da konargöçer hayatı sürdürmektedirler. Bu yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru yerleşik hayata geçmeye başlayan Alaylı Yörükleri kendi adlarıyla anılan Alaylı Köyünü kurmuşlar ve bir süre sonra tamamen yerleşik hayata geçmişlerdir.⁸⁸

1.3 Balıkçı Yörükleri

Teke Yöresinde ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren var olan Balıkçı Yörükleri, belgelerde genellikle “*Balıkçı Aşireti*”⁸⁹ olarak geçmektedir. Oğuzların Yıva boyuna bağlı olan Balıkçı Cemaati,⁹⁰ Menteşe Yöresinde onaltıncı yüzyıldan itibaren var olup⁹¹ Teke Yöresinde bulunan Balıkçı Yörüklerinin bu cemaat ile akrabalık bağlarının olduğu ihtimal dâhilindedir. Teke Sancağında aşiret adı altında Balıkçıyan ve cemaat adı altında Yörükân Taifesinden Balıklı olarak kaydedilen Yörük grubu da Balıkçı Yörükleridir.⁹² Ondokuzuncu yüzyılda yörede konargöçer hayatı devam ettiren Balıkçı Yörüklerinin meskun oldukları yerler Antalya çevresi ve özellikle Çirkinoba Köyü’dür.⁹³ Bu yüzyıl içerisinde nerelere yerleştikleri tespit edilemeyen Balıkçı Yörükleri, muhtemelen meskun oldukları Çirkinoba Köyü ve çevresine yerleşmişlerdir.

1.4 Bulacalı Yörükleri

Bulacalı Cemaati, İçel Yörükleri Taifesinden ve Bozdoğan Yörükleri grubundan oldukları gibi Varsak Boyuna bağlıdır.⁹⁴ Teke Yöresinde ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısından beri var olan Bulacalı Yörükleri, İçel’de Bolacalı Yörüğü olarak bilinmektedirler. Teke Sancağı

⁸⁸ Karye-i Alaylı, 1848 yılında toplam 10 hanelik bir köy iken, **BOA., ML.VRD.d.**, 1773, s. 60, (Gurre-i Zilka’de 1264/29 Eylül 1848); hane miktarı ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında da değişmeyen Alaylı Köyünde 1872 yılında 10 hanede 24 nüfus bulunmaktadır. **Konya Vilayet Salnamesi**, 1288, Defa’ 4, s. 193; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1289, Defa’ 5, s. 179; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1290, Defa’ 6, s. 188; Bunların yanında zamanla hane ve nüfus sayısı artan Alaylı Köyü, 1894 yılında 34 hanede 172 nüfusa ulaşmıştır. **Konya Vilayet Salnamesi**, 1312, Defa’ 26, s. 287; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1314, Defa’ 27, s. 269; Günümüzde tamamen yerleşik hayata geçen Alaylı Yörüklerinin meskun olduğu Alaylı Köyü, merkez Aksu İlçesine bağlı olup Alaylı adı Gülülük olarak değiştirilmiştir.

⁸⁹ **BOA., A.MKT.UM.**, 462/29, (7 Ramazan 1277/19 Mart 1861); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1170, s. 138/295, (26 Cemâzi-yel-evvel 1300/4 Nisan 1883); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1177, s. 44/114, (3 Cemâzi-yel-evvel 1302/18 Şubat 1885).

⁹⁰ Halaçoğlu, **Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. I**, s. 229.

⁹¹ Feridun M. Emecen, **İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, Kitabevi Yay., İstanbul, 2001, s. 183; Sadullah Gülten, “XVI. Yüzyılda Söğüt Yörükleri”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, sayı: 50, Ankara, 2009, s. 259.

⁹² Türkay, **a.g.e.**, s. 56, 193.

⁹³ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 55/147, (17 Zilka’de 1314/19 Nisan 1897); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 66/177, (12 Zilhicce 1314/14 Mayıs 1897); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 70/161, (27 Şa’bân 1310/16 Mart 1893); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 138/371, (24 Şevvâl 1316/7 Mart 1899); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 35/203, (4 Zilhicce 1280/11 Mayıs 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1161, s. 21/92, (11 Şevvâl 1281/9 Mart 1865); **BOA., MVL.**, 608/50, (5 Ramazan 1277/17 Mart 1861); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 39/80, (3 Rebî’ü’l-evvel 1297/14 Şubat 1880); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 116/263, (10 Ramazan 1308/19 Nisan 1891); Çirkinoba, günümüzdeki merkezde yer alan Güzeloba’nın eski adıdır.

⁹⁴ Halaçoğlu, **Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. I**, s. 409; Bulacalı Yörükleri için ayrıca bkz. Demir, **a.g.m.**, s. 131-132.

dışında Alaiye, Isparta, Adana, Kozan, Kadirli, İçel, Silifke, Sinanlı, Selinti, Gülnar, Mut ve Tarsus'ta meskun oldukları gibi belgelerde “*Bulaca, Bulacalı, Bulacalu ve Cemaat-i Perakende-i Bulacalı*”⁹⁵ olarak geçmektedir.

İçel Sancağından 1822 yılında Alanya Sancağına gelen Bulacalı Yörüklerinden bir kısmı Teke Yöresine geçip Gebiz Yörükleri içerisine yerleştikleri⁹⁶ gibi İçdir'in Savran Köyü civarında da bulunmuşlar⁹⁷ hatta yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar Gebiz ile Anamas Yaylaları arasında konargöçer hayatı sürdürmüşlerdir. Gebiz Beldesi ve Yumaklar Köyünde yerleşmekle birlikte Çakal Yörükleri ile kız alıp verme dolayısıyla akrabalık bağı kurduklarından yörede çoğu kendisini Çakal Yörüğü olarak bilmektedir.

1.5 Çakal Yörükleri

Oğuzların Avşar Boyuna bağlı olan Çakal Cemaati, Dulkadirli ve Bozulus Türkmenleri ile Maraş Yörükleri Taifesi içerisinde de bulunmaktadır.⁹⁸ Muhtemelen adlarını kurnazlığı çağrıştıran Çakal'dan alan Çakal Yörükleri, konargöçer Türkmân Yörükânı taifesinden olup aşiret ve cemaat adı altında kaydedildikleri gibi belgelerde “*Çakal, Çakallı, Çakallar, Karaçakal, Karaçakal Türkmânı, Çakal Muslu, Çakaloğlu ve Çakaloğlan*”⁹⁹ adıyla geçmektedir.

Teke Yöresine, oneskizinci yüzyılın ilk yarısından beri, zaman zaman kışlamak üzere gelip giden Çakal Yörükleri,¹⁰⁰ Karahisar-ı Teke'de, 1843 yılında “*Cemaat-i Perakende-i Çakallı*”¹⁰¹ adıyla kaydedildikleri gibi ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Antalya civarı yanında Serik ve çevresi ile Kızılinönü, Çandır, Kuşlar, Gebiz, Tekke ve Ayanoz köylerinde meskûn oldukları görülmektedir.¹⁰²

⁹⁵ Bulacalı Yörükleri, İçel'de Bolacalı Yörüğü olarak bilinmektedir. Ali Rıza Yalman, **Cenup'ta Türkmen Oymakları**, c. II, (yay. haz. Sabahat Emir), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000, s. 529; Bulaca Cemaati an asıl İçel Sancağında Bahçederesi nam mahalde olup Mut Kazasında kışlayıp Yellidere ve civar yaylalarında yaylardı. Türkay, **a.g.e.**, s. 65, 222; **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 105, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 16, (1261/1845); Selinti bugünkü Gazipaşa olup Selendi de denirdi. Akbayar, **a.g.e.**, s. 142.

⁹⁶ İçel Yörüklerinden ve Anadolu Mukataası cemaatlerinden İçel Sancağında bulunan Bulacalu, Keşli, Tırtar, Karadönelü, Karahacılı ve Bahşışlü cemaatleri ve perakendesini reayasından bazıları yurtlarını terk ederek Adana, Alanya, Konya, Teke ve Saruhan sancaklarına gitmişlerdi. **BOA., C.DH.**, 83/4117, (29 Zilka'de 1237/17 Ağustos 1822); Bunlardan Teke Yöresine gelen Cemaat-i Perakende-i Bulacalı, Gebiz Yörükleri içerisine yerleştirilmiştir. **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 105-108, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843).

⁹⁷ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 97/191, (7 Şa'bân 1311/13 Şubat 1894).

⁹⁸ Yusuf Halaçoğlu, **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)**, c. II, TTK Yay., Ankara, 2009, s. 488-491.

⁹⁹ Türkay, **a.g.e.**, s. 70, 43-244, 399.

¹⁰⁰ **BOA., C.DH.**, 324/16195, (Evahir-i Zilka'de 1155/25 Ocak 1743).

¹⁰¹ **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 117-121, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843).

¹⁰² **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 73/103, (21 Rebî'ü'l-âhir 1303/27 Ocak 1886); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 74/188, (7 Zilka'de 1312/2 Mayıs 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1186, s. 75/103, (9 Zilka'de 1312/4 Mayıs 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1243, s. 75/92, (9 Zilka'de 1312/4 Mayıs 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1170, s. 46/111, (18

Çoğunluğu Hamid Sancağı içerisinde bulunmakla birlikte Eğirdir çevresinde ve Anamas Yöresinde yazı geçirdikten sonra Teke Yöresine, özellikle Serik çevresine, kışlamak amacıyla gelen¹⁰³ Çakal Yörükleri yirminci yüzyılın ilk yarısında da konargöçer olarak yaşamaktaydılar.¹⁰⁴ Bu yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru Serik'te, çoğunluğu Kızıllar Köyünde olmak üzere Yumaklar Köyü ve Gebiz Beldesinin Karapınar Mahallesi yanında Bülbüller mevkiine yerleşirken aynı zamanda Kuşlar Köyü ile Ayanoz Köyü Çakal Mahallesi, Çakal Yörüklerinin yerleşim alanlarıdır.¹⁰⁵ Diğer taraftan hâlâ yöreden Anamas Dokuzkuyu, Kemikli ve Yartlan yaylalarına göçen beş hane Çakal Yörüğü bulunmaktadır.

Anadolu'da çok geniş bir alanda dağınık vaziyette yaşayan Çakal Yörüklerinin, Teke Sancağı dışında Alaiye, Manavgat, Isparta, Yalvaç, Karaağaç, Eğirdir, Aydın, Güzelhisar, Antakya, Adana, İçel, Karaman, Akşehir, Afyon, Bolvadin, Manisa, Kütahya, Denizli, Simav, İnegöl, Bozok, Haymana, Maraş, Kadirli, Kandıra, Canik, Kavak, Ordu, Erzurum, Kars, Çıldır, Rakka, Haleb, Musul, Antep, Adıyaman, Besni, Diyarbakir, Urfa, Siverek ve Gümölcine meskun oldukları yerlerdir.¹⁰⁶

1.6 Çepel Yörükleri

Oğuzların Avşar Boyuna bağlı olan “Çepellü Cemaati” Adana Sancağında bulunurken¹⁰⁷ cemaat adı altında kaydedilen ve Yörükân Taifesinden olmakla birlikte Sivas, Maraş ve Manavgat'ta bulunan Çepel Yörükleri, belgelerde “Çepeli veya Çepelü”¹⁰⁸ olarak geçmektedir. Onaltıncı yüzyılda Eğirdir'de “Cemaat-i Çepel Karamanlu” adıyla kaydedilen Çepel Yörükleri, yörede oldukça kalabalık bir nüfusa sahip olup¹⁰⁹ bunların bir kısmı

Kanunusani 1299/30 Ocak 1884); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 2/7, (3 Zilka'de 1277/13 Mayıs 1861); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 90/508, (4 Receb 1281/3 Aralık 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 28/69, (7 Safer 1302/26 Kasım 1884); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1190, s. 112/321, (16 Zilhicce 1317/17 Nisan 1900); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 74/66, (24 Zilka'de 1317/26 Mart 1900).

¹⁰³ Nevzat Arslan, **Karaçakal Yörükleri**, Altınkalem Yay., İzmir, 2009, s. 32.

¹⁰⁴ Serik çevresinde bulunan Çakal Yörükleri, cumhuriyetin ilk yıllarında 34 hanede 114 kadın ve 120 erkek olmak üzere 334 nüfusa sahiptir. Macit Selekler, **Yarımasrın Arkasından Antalya'da Kemer Melli-İbradı Serik**, İstanbul, 1960, s. 143; Aynı zamanda Çakal Yörüklerinden, 1940 yılında 44 çadırlık bir grup konargöçer hayatı sürdürmektedir. Naci Kum Atabeyli, “Teke (Antalya) Yörükleri Hakkında Notlar”, **Türk Tarih-Arkeologya ve Etnografya Dergisi**, sayı: IV, İstanbul, 1940, s. 219.

¹⁰⁵ Ak, “20. Yüzyılda Serik'te Yörükler”, s. 292; Ak, “Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü”, s. 336; Ayanoz Köyünün Çakal Mahallesinde, Çakal Yörükleri meskundur. Bu hususta ayrıca bkz. Selekler, **a.g.e.**, s. 118; Öte yandan günümüzde Kızıllar Köyünün adı Bilginler, Ayanoz Köyünün adı ise Yeşilyurt olarak değiştirilmiştir.

¹⁰⁶ Bozulus Aşireti içerisindeki Çakallar Cemaati, İçel Sancağında iskan edilirken Anadolu Yörükân Cemaatinden olan Çakaloğlan Cemaati ise Aydın Sancağının boş ve harabe vaziyetteki yerlerine iskan edilmiştir. Çakal Yörüklerinin meskun oldukları yerler için bkz. Türkay, **a.g.e.**, s. 70, 243-244, 399; Güzelhisar, Aydın merkez iken Canik, Samsun merkez, Bozok ise Yozgat merkezin eski adıdır. Akbayar, **a.g.e.**, s. 13, 26, 29.

¹⁰⁷ Halaçoğlu, **Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. II**, s. 526-527.

¹⁰⁸ Türkay, **a.g.e.**, s. 253.

¹⁰⁹ Çepel Karamanlu Cemaatinin 1522 tahririnde 172, 1530 tahririnde 175, 1532 tahririnde ise 292 hanesi bulunmaktadır. Karaca, “*XVI. Asırda Batı Toroslar'da (Güney Batı Anadolu) Yörükler*”, s. 120; Behset Karaca,

muhtemelen kışlamak amacıyla Teke Yöresine gelmiştir. Teke Sancağında bulunan Çepel Yörükleri, 1814 ile 1831 yılları arasında “*Cemaat-i Cebel ve Perakende Yörükân Aşireti-Çepel*”¹¹⁰ adıyla kayıtlı oldukları gibi dağılı anlamına gelen cebel veya çepel adını taşıdıkları görülmektedir.

Teke Yöresinde, muhtemelen Çebel Yörüklerinin bir kısmının yerleşimi sonucunda ortaya çıkan ve 1831 yılında Karaöz Nahiyesine bağlı olmak üzere Belen Köyü ile birlikte yazılan Çepel Köyünün zamanla nüfusu artmış ve 1840 yılında müstakil bir köy olmuştur.¹¹¹ Çepel Köyüne yerleşen Çepel Yörükleri yanında 1843 yılında Asi Karaman ve Alaylı Köyleri ile Antalya civarındaki Kurtpınarı mevkiine yerleştirilen Çepel Yörüklerinden 1845 yılında az da olsa konargöçer hayatı sürdürenler olduğu gibi ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında yörede bulunanların hemen hemen tamamı yerleşik hayata geçmiştir.¹¹²

1.7 Ecevidli Yörükleri

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yöresinde var olan Ecevidli Yörükleri, belgelerde “*Ecevidli Aşireti*”¹¹³ olarak geçmekle birlikte Ecevidli ismini bazı araştırmacılar Acavidli olarak okumuştur. Konargöçer Yörükân Taifesinden olan Ecevidli Yörüklerinin Teke Sancağı dışında Alaiye, Manavgat, İbradı, İçel, Isparta, Beyşehir ve Aydın meskun oldukları yerlerdir.¹¹⁴

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yöresinde konargöçer hayatı sürdüren Ecevidli Yörükleri, Antalya çevresi ile İstanos civarında meskun oldukları gibi Hacısali ve Dolaşık adlarında iki

“XVI. Yüzyılda Eğirdir ve Çevresinde Konar-Göçerler (Yörükler)”, **Tarihi Kültürel Ekonomik Yönleri İle Eğirdir 1. Eğirdir Sempozyumu**, Eğirdir/Isparta, 2001, s. 467.

¹¹⁰ **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 50, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814); **BOA., D.BŞM.d.**, 8304, s. 3, (5 Şa’bân 1231/1 Temmuz 1816); **BOA., D.BŞB.d.**, 26519, s. 24, (27 Şevvâl 1231/20 Eylül 1816); **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 18-19, 30, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3200, s. 112-115, (1246/1831).

¹¹¹ Karye-i Belen Maa Çepel ve Mahalle-i Ellezler, **BOA., NFS.d.**, 3195, s. 16, 22, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3196, s. 58-59, (29 Zilhicce 1246/10 Haziran 1831); yanında Karye-i Çepel Tabi-i Nahiye-i Karaöz Tabi-i Kaza-i Bucak olarak kaydedildiği gibi Çepel Köyünün 14 hanede 41 nüfusu bulunmaktadır. **BOA., NFS.d.**, 3214, s. 2-3, (1256/1840); Diğer taraftan Çepel Yörüklerinin, Çepel Köyünde 1920 yılına gelindiği zaman 80 hanede 217 kadın ve 265 erkek olmak üzere toplam 482 nüfusa ulaştıkları görülmektedir. Selekler, **a.g.e.**, s. 51, 55-56.

¹¹² **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 125-126, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 17, (1261/1845).

¹¹³ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1190, s. 144/422, (13 Şevvâl 1318/3 Şubat 1901).

¹¹⁴ Haymenişin olan Acavidli Cemaatı, eyyam-ı şitâda Manavgat Kazasında, eyyam-ı sayfa bazen kaza-i mezbur civarında vâki İbradı Kazasında ve bazen Beğşehri Sancağı hududunda sakin olurlardı. Acavid, Acavidli, Acavidli, Acavatlı, Acavatlı ve Acavidoğulları olarak okunmakla birlikte Teke ve Alaiye Yöresinde bulunan cemaat, Türkay, **a.g.e.**, s. 153-154; Acavidli değil bizzat Ecevidli Yörükleridir. Aynı zamanda Bozdoğan Teşekkülleri içerisinde gösterilmekle birlikte Alaiye Sancağına bağlı Manavgat Kazasında sakin olduğu belirtilen ve İcavetli olarak okunan, Demir, **a.g.m.**, s. 107; cemaat de Ecevidli Yörükleridir.

de obası bulunmaktadır.¹¹⁵ Bunlarla birlikte günümüzde Antalya’da bulunan Ecevidli Yörükleri, Manavgat yanında Aksu Kurşunlu Köyü çevresine yerleşmişlerdir.

1.8 Emirler Yörükleri

Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısından beri Teke Yöresinde var olan Emirler Yörükleri, belgelerde “*Perakende Aşiret Emirler Der Civar-ı Çığlık Konargöçer Taifedir*” kaydı yanında “*Emirler Aşireti ve Cemaat-i Emirler*”¹¹⁶ olarak geçmektedir. Diğer taraftan Kütahya’da bulunan Emirler Cemaati, Çobanlar Yörükleri Taifesinden ve Oğuzların Kayı Boyuna bağlı iken Manisa ve Aydın’da bulunan Emirler Cemaati ise Oğuzların Bayındır Boyuna mensup olmakla birlikte Aydın’daki Emirler Cemaati, Teke Türkmenleri Taifesinden olup Karacakoyunlu grubuna bağlıdır.¹¹⁷ Bu çerçevede Teke Yöresinde bulunan Emirler Yörüklerinin Karakoyunlu Yörükleri ile bağlarının olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Teke Sancağı içerisinde Çığlık Köyü civarı ile Kızıllı, Asi Karaman ve Varsak köylerinde konargöçer olarak yaşayan Emirler Yörüklerinin¹¹⁸ bu yüzyılın ikinci yarısında da konargöçer hayatı sürdürdükleri görülmekle¹¹⁹ birlikte yüzyılın sonlarına doğru muhtemelen yine buralarda yerleşmişlerdir. Teke Sancağı dışında aynı adı taşımakla birlikte Yörükân Taifesinden olup “*Emir, Emirler, Emirli ve Emirlü*” olarak kaydedilen Emirler Yörüklerinin Çölabad, Canik, Kavak, Ordu, Edirne, Gümölcine, Kayseri ve Nizip meskun oldukları diğer yerlerdir.¹²⁰

1.9 Eskiyörükler

Teke Sancağının Karahisar-ı Teke Kazasında bulunan Eskiyörük Cemaati, Teke Türkmenleri Taifesinden ve Oğuzların Yıva Boyundandır.¹²¹ Onsekizinci yüzyılın başlarından itibaren Alaiye ve Teke havalisinde¹²² görülen Eskiyörükler, konargöçer Yörükân Taifesinden olup cemaat adı altında kaydedilmekle birlikte Karahacılı Aşiretinden oldukları

¹¹⁵ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1178, s. 122/357, (5 Ramazan 1305/16 Mayıs 1888); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1180, s. 8/12, (15 Safer 1312/18 Ağustos 1894); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1184, s. 149/357, (25 Zilka’de 1311/30 Mayıs 1894); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1191, s. 247/625, (25 Zilka’de 1311/30 Mayıs 1894).

¹¹⁶ BOA., NFS.d., 3199, s. 30b, (1246/1831); BOA., NFS.d., 3233, s. 17, (1261/1845); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1153, s. 80/222, (9 Zilka’de 1252/15 Şubat 1837); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 26/151, (20 Zilka’de 1280/27 Nisan 1864).

¹¹⁷ Halaçoğlu, *Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. II*, s. 783.

¹¹⁸ BOA., NFS.d., 3200, s. 192, (1246/1831); BOA., NFS.d., 3228, s. 129-130, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843).

¹¹⁹ *Konya Vilayet Salnamesi*, 1289, Defa’ 5, s. 192; *Konya Vilayet Salnamesi*, 1290, Defa’ 6, s. 200.

¹²⁰ Türkay, *a.g.e.*, s. 301; Çölabad Kazası, Karahisar-ı Sahib olarak da bilinen Afyon’a bağlıdır. Akbayar, *a.g.e.*, s. 40, 90.

¹²¹ Halaçoğlu, *Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. II*, s. 815.

¹²² Ahmet Refik, *Anadolu’da Türk Aşiretleri (966-1200)*, Enderun Kitabevi Yay., İstanbul, 1989, s. 148.

belirtilmesine¹²³ rağmen belgelerde böyle bir bilgiye rastlamak mümkün değildir. Onsekizinci yüzyılın başlarında İçil, Alaiye ve Teke havalisinde eşkıyalık yapan oymaklar içerisinde bulunan Eskiörükler, Kıbrıs Adasına sürgün kararı çıkarılırken yanlarında Karahacılılar da bulunmaktadır¹²⁴ ancak bu birliktelik Eskiörüklerin, Karahacılı Yörüklerinden olduğu şeklinde değerlendirilmemelidir. Diğer taraftan Teke Yöresinde bulunan Eskiörükler, 1725 yılında “*Eskiörük Nam-ı Diğer Abdulhay Sakin Kaza-i Karahisar Der Liva-i Teke*” namıyla Serik’te meskun oldukları gibi ondokuzuncu yüzyılın başlarında yine Teke Sancağında “*Cemaat-i Teke Eskiörüşü Basıroğlu, Cemaat-i Basıroğlu ve Cemaat-i Eskiörük*”¹²⁵ adıyla geçmekte ve çoğu kez en büyük obası olan Basıroğlu adıyla da kaydedilmektedir.

Teke Yöresinde yer alan Eskiörüklerin çoğunluğu Serik ve çevresinde yaşamakla birlikte ondokuzuncu yüzyılda Basırlı, Cankara ve Seyidahmedli adlarında üç obası bulunurken¹²⁶ zamanla nüfusları artmış ve bu obalara Bildirli, Çıraklı, Hacıosmanlı, Kirterlikli, Marangozlar ve Saçılmaz obaları da eklenince Eskiörükler, yirminci yüzyılda dokuz obalık büyük bir oymak olmuştur.¹²⁷

Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında boy teşkilatı içerisinde ve bir boy beyinin idaresi altında bulunan Eskiörükler,¹²⁸ bu yüzyıl boyunca Teke Yöresinde konargöçer hayatı devam ettirdikleri gibi Antalya çevresi, Bahçe, Alaylı, Gebiz ve Belen Köyü yanında Serik çevresi ile Eminceler, Kuru, Çakallık, Kocayatak, Çanakçı, Burmahancı, Büğüş, Karadayı, Aşağıoba, Üründü, Boğazak, Hisaraltı, Tekke ve Balkız köyleri Eskiörüklerin meskun oldukları yerlerdir.¹²⁹

¹²³ Türkay, **a.g.e.**, s. 306.

¹²⁴ Ahmet Refik, **a.g.e.**, s. 148, 151.

¹²⁵ **BOA., MAD.d.**, 6890, s. 66, (15 Şa’bân 1137/29 Nisan 1725); **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 43, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814); **BOA., D.BŞM.d.**, 8297, s. 1, (15 Cemâzi-yel-âhir 1231/13 Mayıs 1816); **BOA., D.BŞM.d.**, 8304, s. 2, (5 Şa’bân 1231/1 Temmuz 1816); **BOA., D.BŞB.d.**, 26519, s. 24, (27 Şevvâl 1231/20 Eylül 1816); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1150, s. 5/9, (7 Cemâzi-yel-âhir 1241/17 Ocak 1826); Eskiörükler için ayrıca bkz. Demir, **a.g.m.**, s. 98-99.

¹²⁶ **BOA., ML.CRD.d.**, 662, s. 2-3, (19 Şa’bân 1258/25 Eylül 1842); **BOA., ML.CRD.d.**, 853, s. 7; Bu obaları Teke Sancağı Şer’iyye Sicilleri içerisinde de görmek mümkündür. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1170, s. 16/31, (23 Zilhicce 1300/25 Ekim 1883); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1168, s. 71/254, (6 Cemâzi-yel-âhir 1305/19 Şubat 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 30/87, (14 Cemâzi-yel-âhir 1304/10 Mart 1887); Eskiörükler, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde de bu üç obadan ibarettir. Selekler, **a.g.e.**, s. 119, 142.

¹²⁷ Eröz, **Yörükler**, s. 48.

¹²⁸ **BOA., C.DH.**, 76/3792, (13 Receb 1244/19 Ocak 1829).

¹²⁹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 131/482, (25 Cemâzi-yel-âhir 1280/7 Aralık 1863); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 31/67, (25 Zilhicce 1300/27 Ekim 1883); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 237. hk., (28 Rebî’ü’l-evvel 1300/6 Şubat 1883); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1243, s. 49/58, (12 Şa’bân 1312/8 Şubat 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 40/91, (2 Muharrem 1301/3 Kasım 1883); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9727, 6-7, (1260/1844); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 39/150, (19 Ramazan 1279/10 Mart 1863); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 73/160, (5 Cemâzi-yel-âhir 1307/27 Ocak 1890); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1168, s. 64/238, (1303/1886); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 44/104, (18 Muharrem 1301/19 Kasım 1883); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1197, s. 111/302, (19 Ramazan 1316/31 Ocak 1899); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1232, s. 90/207, (30 Muharrem 1317/10 Haziran 1899); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1239, s. 22/82, (10 Şevvâl 1309/8 Mayıs 1892); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1243, s. 34/40, (29 Cemâzi-yel-âhir 1312/28 Aralık 1894); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 15/86, (26 Şevvâl 1280/4 Nisan 1864); **BOA.,**

Serik Yöresinde bulunan Eskiyörük Oymağının Cankara ve Seyidahmedli obalarının büyük çoğunluğu yirminci yüzyılın ilk çeyreği içerisinde Çakallık ve Boğazak köylerine yerleşirken Çandır'ın kuruluşunda da rol alan en kalabalık oba olan Basırlı Obası bir taraftan konargöçer hayatı sürdürürken diğer taraftan Sulu Tekke, Yanköy, Kocayatak, Cumalı, Eminceler, Taşlık ve Burmahancı köylerinden arazi satın alarak yerleşmeye başlamıştır.¹³⁰ Kısa bir süre sonra konargöçer hayatı hızla terk eden Eskiyörükler, 1948 yılında Serik Kazasına bağlı kendi adlarıyla anılan Eskiyörük Köyünü kurmuşlar ve Eskiyörüklerin özellikle Basırlı Obasının çoğunluğu Eskiyörük Köyüne ve Alacamiye, yine Haciosmanlılar Eskiyörük Köyüne, Saçılmazlar ve Çıraklılar Tekke Köyüne, Kirterlikler Yukarı Kocayatak Beldesine, Bildirler ve Marangozlar ise Cumalı Köyüne yerleşmiştir. Bunların dışında diğer köylerden toprak satın alan Eskiyörüklerin bir kısmı da dağınık vaziyette Kayaburnu, Kuşlar, Bilginler, Aşağı Kocayatak, Boztepe, Kumköy, Çakallık, Aşağı Çatma, Eminceler, Gedik, Karadayı ve Burmahancı'ya yerleşmiştir.¹³¹

Teke Sancağı içerisinde özellikle Serik ve çevresinde konup göçen Eskiyörüklerin, Teke Sancağı dışında Alaiye, Manavgat, Isparta, Yalvaç, Beyşehir, Menteşe, İçel, Aydın, Güzelhisar, Sarıçam, Kıbrıs Adası ve Rakka meskun oldukları diğer yerlerdir.¹³²

1.10 Fettahlı Yörükleri

Teke Yöresinde bulunan Fettahlı Yörükleri, Yörükân Taifesinden olup aşiret ve cemaat adı altında kaydedildikleri gibi belgelerde “*Fettahlı, Fettahoğlu ve Fettahoğulları*” olarak geçmektedir.¹³³ Çoğunluğu Manavgat'ta meskun olan Fettahlı Yörükleri¹³⁴ aynı zamanda “*Cemaat-i Manavgat Eskiyörüşü Fettahoğlu*”¹³⁵ adıyla da bilinmekle birlikte Teke Yöresine Manavgat'tan gelmişlerdir. Nitekim Manavgat'tan Karahisar-ı Teke'ye kışlamak üzere geçen

MŞH.ŞSC.d., 1187, s. 116/183, (23 Receb 1311/30 Ocak 1894); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 92/274, (26 Cemâzi-yel-âhir 1305/10 Mart 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 81/456, (4 Cemâzi-yel-âhir 1281/4 Kasım 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1168, s. 163/572, (26 Mayıs 1304/7 Haziran 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1184, s. 102/232, (6 Şevvâl 1310/23 Nisan 1893); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 37/88, (17 Rebî'ü'l-evvel 1302/4 Ocak 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 108/238, (10 Rebî'ü'l-âhir 1303/16 Ocak 1886); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 75/216, (1 Cemâzi-yel-evvel 1305/15 Ocak 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 118/266, (17 Receb 1303/21 Nisan 1886); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 26/46, (18 Cemâzi-yel-evvel 1312/17 Kasım 1894); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1186, s. 128/193, (14 Receb 1313/21 Aralık 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1197, s. 139/586, (21 Safer 1317/1 Temmuz 1899); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 77/169, (20 Cemâzi-yel-âhir 1307/11 Şubat 1890); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 82/239, (27 Cemâzi-yel-evvel 1305/10 Şubat 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 6/15, (17 Zilka'de 1304/7 Ağustos 1887).

¹³⁰ Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde hızla yerleşik hayata geçmeye başlayan Eskiyörüklerden, Selekler, **a.g.e.**, s. 142-143; özellikle Serik çevresinde meskun olanlardan, 1940 yılında 240 çadırılık bir topluluk konargöçer hayatı devam ettirmektedir. Atabeyli, **a.g.m.**, s. 219.

¹³¹ Ak, “20. Yüzyılda Serik'te Yörükler”, s. 284-285; Ak, “Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü”, s. 334.

¹³² Türkay, **a.g.e.**, s. 306; Menteşe, Muğla'nın eski adıdır. Akbayar, **a.g.e.**, s. 116.

¹³³ Türkay, **a.g.e.**, s. 78, 313.

¹³⁴ **BOA., A.MKT.MHM.**, 353/87, (29 Zilka'de 1282/15 Nisan 1866).

¹³⁵ **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 46, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814).

Fettahlı Yörükleri için 1835 yılında “*Manavgat Kazasında sakin Taife-i Yörükân’dan Manavgat Eskiyörüşü demekle arif Fettahlı Aşireti*”¹³⁶ tabirinde de her iki adlandırmanın kullanıldığı görülmektedir.

Teke Sancağının Karahisar-ı Teke Kazasında 1842 yılında “*Manavgat Eskiyörüşü demekle arif tabi-i Serik*” kaydı düşülen Fettahlı Yörüklerinden¹³⁷ Antalya çevresinde meskun olanların Yağlılar adında bir obası olup belgelerde İstanos’ta bulunanlar Yağcılar, Antalya Çamköy’de bulunanlar ise Yağlılar Mahallesi olarak kaydedilmesine rağmen bunlar ayrı ayrı obalar olmayıp her ikisi de aynı obadan müteşekkildir.¹³⁸ Teke Yöresinde ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında da konargöçer hayatı devam ettiren Fettahlı Yörüklerinin¹³⁹ bu yüzyıl içerisinde Antalya çevresi, Çamköy, İstanos civarı ve Kındıra Köyü yanında Serik çevresi ile Gebiz ve Kocayatak Köyünde meskun oldukları görülmektedir.¹⁴⁰

Fettahlı Yörüklerinden Antalya çevresinde bulunanlar Antalya merkeze bağlı kendi adlarıyla kurdukları Fettahlı Köyüne yerleşirlerken diğerleri dağınık bir şekilde belgelerde geçen, eski meskun oldukları, yerlere yerleşmişlerdir. Nitekim bu çerçevede Gebiz Beldesinin Müminler mevkiinde Fettahlı Yörüklerinden yerleşenler olduğu gibi Manavgat Gündoğdu Beldesine yerleşenler de çoğunlukta olup yirminci yüzyılda Manavgat Yöresinde konargöçer hayatı devam ettirenler de bulunmaktadır.¹⁴¹ Öte yandan Teke Sancağı dışında Alanya, Manavgat, Isparta, Yalvaç, Aydın, Güzelhisar, Manisa, Denizli, İçel, Anamur, Adana, Maraş, Antep ve Kilis, Fettahlı Yörüklerinin meskun oldukları diğer yerlerdir.¹⁴²

¹³⁶ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1153, s. 10/16, (Evahir-i Cemâzi-yel-âhir 1251/22 Ekim 1835).

¹³⁷ BOA., ML.CRD.d., 662, s. 2-3, (19 Şa’bân 1258/25 Eylül 1842); BOA., ML.CRD.d., 853, s. 7.

¹³⁸ Bu belgede geçen Yağcılar Aşiretinin Fettahlı Mahallesi kaydının, BOA., MŞH.ŞSC.d., 1178, s. 122/359, (11 Şevvâl 1305/21 Haziran 1888); aksine diğer belgelerde Fettahlı Aşiretinin Yağcılar Mahallesi kaydı bulunmaktadır ki doğrusu budur. BOA., MŞH.ŞSC.d., 1178, s. 123/363, (15 Şevvâl 1305/25 Haziran 1888); Zira belgelerde geçen Yağcılar veya Yağlılar ayrı bir oymak olmayıp “*Fettahlı Aşireti Mahallatından Yağlılar,*” kaydında görüldüğü gibi bizzat Fettahlı Yörüklerinin obasıdır. BOA., MŞH.ŞSC.d., 1190, s. 195/576, (16 Zilka’de 1318/7 Mart 1901); Yağlılar Aşireti kaydına, BOA., MŞH.ŞSC.d., 1158, s. 61/233, (4 Ramazan 1278/5 Mart 1862); rağmen “*Âşiret-i Mezkûreden Yağlılar Mahallesi*” kaydı bulunmakta olup Yağlılar, Fettahlı Yörüklerinin obası olduğu gibi, BOA., MŞH.ŞSC.d., 1158, s. 9/43, (15 Zilhicce 1277/24 Haziran 1861); “*Fettahlı Aşireti Mahallatından Yağlılar*” kaydında da bunu görmek mümkündür. BOA., MŞH.ŞSC.d., 1238, s. 155/5. hk., (19 Rebî’ü’l-evvel 1291/6 Mayıs 1874).

¹³⁹ Konya Vilayet Salnamesi, 1289, Defa’ 5, s. 192; Konya Vilayet Salnamesi, 1290, Defa’ 6, s. 200.

¹⁴⁰ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1158, s. 9/43, (15 Zilhicce 1277/24 Haziran 1861); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1193, s. 51/171, (18 Zilhicce 1313/31 Mayıs 1896); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1238, s. 155/5. hk., (19 Rebî’ü’l-evvel 1291/6 Mayıs 1874); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1178, s. 122/359, (11 Şevvâl 1305/21 Haziran 1888); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1180, s. 190/490, (14 Şevvâl 1313/29 Mart 1896); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1174, s. 29/72, (15 Safer 1302/4 Aralık 1884); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1181, s. 153/366, (10 Rebî’ü’l-evvel 1309/14 Ekim 1891); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1179, s. 84/217, (9 Receb 1306/11 Mart 1889); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1181, s. 19/50, (10 Şa’bân 1306/11 Nisan 1889).

¹⁴¹ Selekler, a.g.e., s. 7; Öte yandan 1940 yılında Manavgat’ta konargöçer hayatı sürdüren 70 çadırlık bir Fettahlı topluluğu bulunmaktadır. Atabeyli, a.g.m., s. 219.

¹⁴² Türkay, a.g.e., s. 78, 313, 491.

1.11 Gebiz Yörükleri

Teke Yöresinin en eski Yörük oymaklarından birisi olan Gebiz Yörüklerinin, onyedinci yüzyılın sonları ile onsekizinci yüzyılın başlarından beri Karahisar-ı Teke Kazasında var oldukları bilinmektedir.¹⁴³ Diğer taraftan menşe itibarıyla Gebiz Yörüklerinin, Danişmendli Türkmenlerinden olduğu ileri sürülmesine rağmen kullanılan belgelerde böyle bir bilgi bulunmamaktadır.¹⁴⁴ Belgelerde aşiret ve cemaat adı altında “*Gebiz Aşireti ve Gebiz Cemaati*” olarak kaydedilen “*Gebizli Cemaati Anasıl Yörükân Taifesinden*” olup aynı zamanda “*Gebiz, Gebizli ve Gebizlü*” olarak geçtiği gibi Teke Sancağı yanında Karahisar-ı Teke, Kaş ve Aksu’da meskûn bulunmaktadırlar.¹⁴⁵

Teke Yöresinde bulunan Gebiz Yörüklerinin, ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Akçabeyler olarak da bilinen Akçapınar Obası ile İkibaşlı olarak da geçen Kındıra Obası yanında Aşağıoba, Çatallar, Dorumlar, Kırbas, Kozan ve Macar olmak üzere¹⁴⁶ sekiz obası

¹⁴³ **BOA., C.ML.**, 511/20828, (8 Ramazan 1117/24 Aralık 1705); **BOA., KK.d.**, 5061/1135, s. 6, (27 Zilhicce 1136/16 Eylül 1724); Mehmet Ak, “Yörük ve Voynuklara Dair Önemli bir Kaynak: Yörük ve Voynuk Ahkâm Defteri (16 Zilka’de 1116/12 Mart 1705-3 Cemâziyevevvel 1147/1 Ekim 1734)”, **Belgeler**, c. XXXII, sayı: 36, 2011, s. 13; **BOA., C.DH.**, 33/1631, (11 Zilka’de 1155/7 Ocak 1743); **BOA., C.DH.**, 324/16195, (Evahir-i Zilka’de 1155/25 Ocak 1743).

¹⁴⁴ Danişmendli Türkmenlerinden olduğu ileri sürülüp Kepez olarak bahsedilen cemaat, M. Zahit Yıldırım, “XVII. Yüzyıl Sonları ve XVIII. Yüzyıl Başlarında Danişmendli Cemaati ve Denizli Yöresindeki Durumları”, **Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler**, c. 1, Denizli, 2007, s. 130-131; Gebiz Cemaatidir. Nitekim Yıldırım’ın dipnotta gösterdiği belgelerde geçen cemaatler, Teke Sancağının Karahisar Kazasına tabi Yörükân Cemaatlerinden Karamanlu, Serik, Gebiz ve Alaylu cemaatleridir. Öte yandan bu oymakların Anamas Yaylasında yerleşik ahali ile yaşadıkları çatışma üzerine çıkarılan sürgün ve iskan kararı dışında belgelerde Danişmendlilere dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. **BOA. A.DVN.MHM.d.**, 130, s. 8, (Evail-i Safer 1133/11 Aralık 1720); **BOA. A.DVN.MHM.d.**, 130, s. 246/765, (Evail-i Safer 1133/11 Aralık 1720); Ayrıca Serik ve Alaylu Yörükleri, Teke Yöresinde onbeşinci yüzyıldan beri var olup Danişmendli Türkmenleri ile bağlarının olduğuna dair herhangi bir belge bulunmamaktadır. Armağan, “*XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı’nda Konar-Göçerler: Sosyo-Ekonomik ve Demografik Durumları*”, s. 101-104.

¹⁴⁵ **BOA., ML.d.**, 839, s. 4, (Gurre-i Safer 1276/30 Ağustos 1859); **BOA., D.BŞM.d.**, 8297, s. 5, (15 Cemâziyel-âhir 1231/13 Mayıs 1816); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1150, s. 66, (21 Rebî’ü’l-evvel 1246/9 Eylül 1830); **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 44, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814); **BOA., D.BŞB.d.**, 26519, s. 23, (27 Şevvâl 1231/20 Eylül 1816); **BOA., D.BŞM.d.**, 8304, s. 2, (5 Şa’bân 1231/1 Temmuz 1816); **BOA., D.BŞM.d.**, 42444, s. 4; **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1153, s. 78/219, (25 Zilhicce 1252/2 Nisan 1837); **BOA., MAD.d.**, 6890, s. 107, (5 Şa’bân 1137/19 Nisan 1725); Türkay, **a.g.e.**, s. 78, 315.

¹⁴⁶ Gebiz Yörüklerinin obalarından olan İkibaşlı, Kındıra içerisinde olup 1831 yılı nüfus kayıtlarında İkibaşlı Mahallesi, 1841 ve 1845 yılı nüfus kayıtları ile Temettuat Defterlerinde ise Kındıra Mahallesi olarak kaydedilmiştir. **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 9-15, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3200, s. 50-85, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3210, s. 2-27, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841); **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 5, (1261/1845); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10589, (1260/1844); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1243, s. 177/206, (28 Şa’bân 1313/13 Şubat 1896); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9745, (1260/1844); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1156, s. 15/57, (15 Zilhicce 1271/29 Ağustos 1855); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10544, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10580, (1260/1844); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 97/550, (20 Receb 1281/19 Aralık 1864); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10583, (1260/1844); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1157, s. 11/45, (19 Receb 1275/22 Şubat 1859); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10581, (1260/1844); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 41/84, (17 Cemâzi-yel-evvel 1297/27 Nisan 1880); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10541, (1260/1844); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 138/321, (17 Zilka’de 1308/24 Haziran 1891); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10586, (1260/1844); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 84/216, (12 Receb 1306/14 Mart 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 184. hk., (9 Muharrem 1300/20 Kasım 1882).

bulunurken bunlara ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Keller ve Yörükler adında iki oba daha eklenince¹⁴⁷ Gebiz Yörükleri, on obası bulunan büyük bir oymak olmuştur.

Gebiz Yörüklerinin meskun olduğu Gebiz, ondokuzuncu yüzyılda köy veya nahiye statüsünde bazen Antalya merkez kazaya bazen de Serik Kazasına bağlanırken¹⁴⁸ ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında bir ara Kızılkaya Kazasına da bağlanmıştır.¹⁴⁹ Özellikle Serik Yöresinde bulunan ve yarı yerleşik bir hayat sürdüren Gebiz Yörükleri, ondokuzuncu yüzyılda kendi adlarını taşıyan Gebiz ve çevresinde meskun olmakla birlikte bu yüzyılın sonlarında Gebiz yanında obalarından meskun birer köy statüsüne kavuşan Akçapınar, Aşağıoba, Çatallar, Dorumlar, Kındıra, Kırbaş, Kozan ve Macar köylerine yerleşmeye başladıkları gibi bu köylerde yarı yerleşik bir hayat yaşayan Gebizli Yörüğü de çoğunluktadır.¹⁵⁰ Yirminci yüzyılın başlarında Burmahancı Köyü, Gebizliler Mahallesi de yerleşenler olmuş hatta Gebiz'in Keller Mahallesi ahali tarafından Kayaburnu Köyü kurulmuş ve burada yerleşmişlerdir.¹⁵¹ Bunların yanında Gebiz Beldesi, yerleşik hayata geçen Gebiz Yörükleri tarafından kurulmuş olup Gebiz'in yerli halkının tamamı Yörüklükten yerleşmedir.

Teke Yöresinin köklü oymaklarından birisi olan Gebiz Yörükleri, ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru en büyük obası olan Macar Obasının adıyla Macarköy olarak da anılmaya başlanmış hatta aynı dönem içindeki salnamelere de bu şekilde kaydedilmiştir. Bununla

¹⁴⁷ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1186, s. 61/78, (19 Ramazan 1312/16 Mart 1895); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1198, s. 39/18, (13 Ramazan 1317/15 Ocak 1900).

¹⁴⁸ Gebiz Yörüklerinin ondokuzuncu yüzyıl içerisinde belgelere, Antalya'ya tabi Gebiz Karyesi, BOA., MŞH.ŞSC.d., 1173, s. 74/190, (25 Cemâzi-yel-evvel 1302/12 Mart 1885); Serik Nahiyesi kuralarından Gebiz Karyesi, BOA., MŞH.ŞSC.d., 1164, s. 17/34, (11 Safer 1297/24 Ocak 1880); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1169, s. 277/394, (6 Muharrem 1310/31 Temmuz 1892); Serik Nahiyesine tabi Gebiz Aşireti, BOA., MŞH.ŞSC.d., 1238, 31. hk., (Gurre-i Rebi'ü'l-âhir 1293/26 Nisan 1876); Antalya nahiyelerinden Gebiz Nahiyesi, BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 11/63, (24 Şevvâl 1280/2 Nisan 1864); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1240, s. 125/146, (17 Safer 1284/20 Haziran 1867); Antalya'ya muzafa Serik Kazasına tabi Gebiz Nahiyesi olarak farklı şekillerde kaydedildiği görülmektedir. BOA., MŞH.ŞSC.d., 1158, s. 47/183, (5 Cemâzi-yel-âhir 1278/8 Aralık 1861); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 9/43, (15 Şevvâl 1280/24 Mart 1864); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1169, s. 277/393, (5 Muharrem 1310/30 Temmuz 1892); Bunların yanında Gebiz'den aynı zamanda aşiret, kaza, nahiye ve köy olarak da bahsedilmektedir. Aydın Beden, **1854-1859 Tarihleri Arasında Antalya (8 No'lu Antalya Şer'iyeye Sicilleri Defterine Göre)**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2004, s. 38.

¹⁴⁹ Konya Vilayet Salnamesi, 1288, Defa' 4, s. 205; Konya Vilayet Salnamesi, 1289, Defa' 5, s. 192; Konya Vilayet Salnamesi, 1290, Defa' 6, s. 200.

¹⁵⁰ Ak, "*Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü*", s. 335; Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısının sonlarına doğru Gebiz Yörüklerinin obalarından çoğu yerleşik hayata geçtiği gibi köy statüsü kazanmıştır. Bunlardan Aşağıoba, Akçapınar, Çatallar ve Macar mahallelerinin köy olarak kaydedildiği görülmektedir. Konya Vilayet Salnamesi, 1312, Defa' 26, s. 288, 315, 338, 353, 370; Konya Vilayet Salnamesi, 1314, Defa' 27, s. 270, 297, 322, 338, 358; Diğer taraftan Gebiz Yörüklerinden, 1940 yılında Gebiz merkez Macarköy'den 40, Aşağıoba'dan 40, Hacıosmanlar'dan 15, Hasgebe'den 43 ve Akçapınar'dan 30 olmak üzere toplam 168 hane yaz döneminde yaylaya geçmektedir. Atabeyli, **a.g.m.**, s. 219.

¹⁵¹ Selekler, **a.g.e.**, s. 118, 134; Serik Nahiyesine tabi Gebiz'in Kayaburnu Maa Keller Mahallesi kaydında da buradaki Gebizli yerleşimini görmek mümkündür. BOA., MŞH.ŞSC.d., 1163, s. 242/467, (15 Zilka'de 1323/11 Ocak 1906).

birlikte yirminci yüzyılda Macarköy adı bazı Macar kökenli araştırmacıların dikkatini çekince Gebiz Bölgesinde yaptıkları alan araştırmasıyla adeta Gebiz Yörüklerini Macaristan'dan geldiklerine ikna etmeye çabalamışlar hatta Gebiz'de bu sava inananlarda olmuş ancak hiçbir tarihi belgeye dayanmadan yazılanlar faraziyelerden ve efsanevi yaklaşımlardan öteye geçememiştir.¹⁵² Bu tarz yaklaşımı sergileyenler sadece Macar kökenli araştırmacılarla sınırlı olmadığı gibi hiçbir belgeye dayanmaksızın Gebiz Yörüklerinin aslen Macar olduklarını ilan eden yerel çalışmalar da bulunmaktadır.¹⁵³ Bütün bu tutarsız ve ilmi temele dayanmayan yaklaşımlardan sonra onzekizinci yüzyılın ilk yarısında Gebiz Yörükleri, Eğirdir ve Anamas taraflarına yaylaya çıkarırken onlarla birlikte Yörük olarak zikredilen Macarlar¹⁵⁴ olup hareket sahaları aynı yörede olduğu için bunların Gebiz Yörüklerinin Macar Obasından oldukları kuvvetle muhtemeldir. Aynı zamanda Anadolu'da bulunan Macarlar, konargöçer Yörükân Taifesinden oldukları gibi aşiret ve cemaat adı altında kaydedilmekle¹⁵⁵ birlikte yine Anadolu'da Macar adlı yerleşim yerleriyle ilgili olmak üzere arşivlerde Macaristan'la bağlarının olduğuna dair herhangi bir belge bulunmamaktadır. Gebiz'de Macar adlı bir Yörük oymağı olmadığı gibi Gebiz Yörüklerinin obalarından birisinin adı Macar olup bunların Macarlarla herhangi bir bağı yoktur.

Öte yandan Osmanlı Devleti döneminde Teke Yöresi dışında Alaiye, Manavgat, Isparta, Eğirdir, Afyon, Akşehir, Beyşehir, Ereğli, Aydın, Aksaray Koçhisar, İçel, Tarsus, Adana ve Kozan, Gebiz Yörüklerinin meskun oldukları diğer yerlerdir.¹⁵⁶

1.12 Hacısalı Yörükleri

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yöresinde bulunmakla birlikte Yörükân Taifesinden olan Hacısalı Yörükleri, Teke Sancağı dışında Alaiye, Düşenbe, Manavgat, İçel, Anamur, Aydın, Beyşehir ve Çarşamba'da meskun olmakla birlikte belgelerde "*Hacısalı, Hacısalar, Hacısaoğlu, Hacısaoğulları, Hacısalı Aşireti ve Hacısalı Cemaati*"¹⁵⁷ olarak geçmektedir.

¹⁵² Orhan Türkdoğan, **Etnik Sosyoloji**, Timaş Yay., İstanbul, 2003, s. 352-356.

¹⁵³ Mesela eserde ileri sürülen bu görüşün dayandığı hiçbir belge bulunmamaktadır. Ali Çelik, **Bir Yörük Çocuğunun Gözüyle Yörüklerin Dünyası**, Emedya Ofset, Isparta, 2008, s. 29-30.

¹⁵⁴ Mehmet Ak, **Osmanlı İmparatorluğunda Bir Âyânlık Örneği Yılanhoğulları**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2007, s. 14.

¹⁵⁵ Aşiret ve cemaat adı altında kaydedilen Macar Yörükleri, konargöçer Yörükân Taifesinden olup belgelerde Macar, Macarlar, Macarlı, Macarlu, Macaroğlu Halil ve Macanoğlu Halil olarak geçmektedir. Bununla birlikte Anadolu'da Adana Sancağı ve Dünderli Kazası, Alaiye, İçel ve Ankara sancakları yanında Kütahya Sancağının Uşak, Simav, Gedos, Kula ve Sirke kazaları, Saruhan Sancağının Timurcu Kazası, Vize Sancağının Hayrabolu Kazası, Teke Sancağının Kalkanlı ve Elmalı kazaları ile Hamid Sancağının Isparta, Gölhisar-ı Hamid, Eğirdir ve Ağros kazaları meskun oldukları yerlerdir. Türkay, **a.g.e.**, s. 104, 487.

¹⁵⁶ Türkay, **a.g.e.**, s. 78, 315; Koçhisar, günümüzdeki Şereflikoçhisar'dır. Akbayar, **a.g.e.**, s. 101.

¹⁵⁷ Türkay, **a.g.e.**, s. 81, 336; **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 35/100, (18 Cemâzi-yel-âhir 1282/8 Kasım 1865); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1186, s. 16/15, (20 Muharrem 1312/24 Temmuz 1894); **BOA., MAD.d.**, 6890, s. 129, (15 Şa'bân 1137/29 Nisan 1725); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1153, s. 80/222, (9 Zilka'de 1252/7 Mart 1837); **BOA.,**

Teke Yöresine Manavgat tarafından gelen Hacısalı Yörükleri, Teke Sancağı içerisinde farklı yerlerde meskun olmakla birlikte 1831 yılında merkez Mandırla Köyü yakınındaki Yalnızbağ mevkiinde bulunurlarken¹⁵⁸ 1843 yılında Antalya civarı, Alaylı, Murtana, Kundu ve Çirkinoba köyleri yanında Gebiz Yörükleri içerisinde ve İstanos Kepezi ile Serik'te bulunmaktadır.¹⁵⁹ Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında yine Antalya çevresi ile Zeytünköy, Karahayıt ve Murtana civarları yanında Serik ve köylerinden Abdurrahmanlar ile Çandır köylerinde meskun olup konargöçerliği devam ettirmektedirler.¹⁶⁰

Yirminci yüzyılın ilk yarısında da çoğunluğu konargöçer hayat yaşayan Hacısalı Yörükleri, Teke Yöresinde, Antalya ile Köprüçayı arasında farklı yerlerde perakende olarak buldukları gibi büyük bir kısmı Serik çevresinde yaşamaktaydı. Yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar konargöçer hayatı sürdüren Hacısalı Yörüklerinin bir kısmı, ondokuzuncu yüzyılda konargöçer olarak meskun oldukları yerlere yerleşirlerken çoğunluğu Serik içerisinde bulunan Abdurrahmanlar, Çandır ve Pınarcık köylerinden satın aldıkları arazilere yerleşmiştir.¹⁶¹

1.13 Honamlı Yörükleri

Teke Yöresinde ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısından beri var olan Honamlı Yörükleri, aşiret ve cemaat adı altında kaydedildikleri gibi belgelerde “*Honamlı ve Honamlı Saçıkıralı*” olarak geçmektedirler.¹⁶² Honamlı Yörüklerinin, Aydın'da bulunan Güzelbeyli Yörüklerinin Veli Bey kolundan ayrılarak Isparta'ya geldikleri hatta Kayı Boyuna dayandıkları ileri sürülmesine¹⁶³ rağmen arşiv belgelerinde böyle bir bilgi bulunmamaktadır. Buna karşın Honamlı adı arşiv belgelerinde çoğu zaman Saçıkıralı Yörükleri ile beraber zikredildiği gibi genellikle Honamlı Saçıkıralı, kimi zamanda Saçıkıralı olarak kaydedilmiş hatta bir belgede “*Bu aşiret Saçıkıralı ve Honamlı Saçıkıralı namıyla iki fırkaya münkasım olub nüfusları*

MAD.d., 21546, s. 5, (Muharrem 1254/Nisan 1838); Düşenbe, Alaiye Sancağına bağlı bir nahiye olup Manavgat Çayının Alanya yakasındaki yerleşim yeri için kullanılan idari bir adlandırmadır. Akbayar, **a.g.e.**, s. 48.

¹⁵⁸ **BOA., NFS.d.**, 3201, s. 17, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3202, s. 77-78, (1246/1831).

¹⁵⁹ **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 110-116, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843).

¹⁶⁰ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 31/175, (28 Zilka'de 1280/5 Mayıs 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1185, s. 5/5, (14 Receb 1308/23 Şubat 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 282/692, (22 Zilhicce 1311/26 Haziran 1894); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 34/82, (26 Muharrem 1316/16 Haziran 1898); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 175. hk., (27 Cemâzi-yel-âhir 1298/27 Mayıs 1881); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1170, s. 49/128, (7 Rebî'ü'l-âhir 1301/5 Şubat 1884); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 17/35, (3 Safer 1297/16 Ocak 1880); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1193, s. 5/27, (27 Rebî'ü'l-evvel 1313/17 Eylül 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1240, s. 109/131, (11 Muharrem 1284/15 Mayıs 1867); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1190, s. 102/293, (12 Cemâzi-yel-âhir 1318/7 Ekim 1900); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 6/6, (11 Receb 1317/15 Kasım 1899).

¹⁶¹ Ak, “*20. Yüzyılda Serik'te Yörükler*”, s. 292; Ak, “*Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü*”, s. 335-336; Hacısalı Yörüklerinden 1940 yılında konargöçer hayatı devam ettiren Serik çevresinde 78, Manavgat'ta 100 olmak üzere toplam 178 çadırılık bir topluluk bulunmaktadır. Atabeyli, **a.g.m.**, s. 218, 220.

¹⁶² Hotamlı şeklinde okunan cemaat, Türkay, **a.g.e.**, s. 86, 362; Honamlı Yörükleridir.

¹⁶³ Ali Tanyıldız, **Honamlı Yörükleri**, Özgül Tipo-Ofset, Isparta, 1990, s. 29-30, 47.

Aydın Sancağında mukayyed ve kendileri Denizli Sancağına merbut olduğu halde birisi Hamid ve diğeri Teke sancaklarında haymenişin”¹⁶⁴ olarak ifade edilmektedir. Bu belgede de görüldüğü üzere çoğu kez belgelerde beraber zikredilen Honamlı Yörükleri ile Saçıkıralı Yörüklerinin akraba oldukları kuvvetle muhtemeldir.

Teke Yöresinde genellikle Serik çevresinde meskun bulunan Honamlı Yörüklerinin, 1843 ile 1848 yılları arasında Hacı Mahmudlu olarak da bilinen Köleoğlu Obası ile Çakıcıyan olarak geçen Çakıcı Obası yanında Hacı Celiller, Çoşlu, Ötgünlü, Adıgüzel, Karaevli, Çölmeoğlu, Bekmezciler, Telliler, Recebler ve Akdoğduklar olmak üzere oniki obası bulunmaktadır.¹⁶⁵ Aynı zamanda ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında da konargöçer hayat yaşayan Honamlı Yörüklerinin Çakıcı Obası, salnamelerde Çakıcı Aşireti adıyla ayrı bir oymak olarak gösterilmektedir.¹⁶⁶

Ondokuzuncu yüzyılda Antalya çevresinde bulunan Honamlı Yörükleri ve obaları Antalya civarı ile Dutlubahçe, Zeytinköy, Mandırla ve Kunda köyleri ile Bucak yanında çoğunluğu Serik çevresinde olmak üzere İstanos’un Manay Köyünde meskunken sicillerde Çakıcı Aşireti olarak kaydedilen Honamlı Yörüklerinin Çakıcı Obası da Antalya Keşirler Köyü yanında Serik ve Aşağıoba’da meskun olup konargöçer hayatı sürdürmektedir.¹⁶⁷

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Antalya ve Serik çevresinde bulunan Honamlı Yörüklerinin Ötgünlü Obasının bir kısmı Manavgat Taşağıl Nahiyesinin Kaymaz ve Çakış köyleri arasında yerleşirken bir kısmı Antalya’nın Mandırla Köyü Diştaşlar mevkiinde, bir kısmı da Kırışlar adıyla Karaöz’de konargöçer hayatı sürdürmektedir. Recepli Obasının bir

¹⁶⁴ Saçıkıralı Aşireti Hamid Sancağında, Honamlı Saçıkıralı Aşireti ise Teke Sancağında haymenişindir. **BOA., İ.MVL.**, 426/18695, (7 Cemâzi-yel-âhir 1276/1 Ocak 1860).

¹⁶⁵ Bu Nüfus defteri içerisinde Honamlı Yörüklerinin on obası olup Çakıcı Obası bulunmazken, **BOA., NFS.d.**, 3225, s. 2-18, (29 Zilhicce 1258/31 Ocak 1843); Bu belgede Çakıcıyan adında bir obası daha bulunmaktadır. **BOA., İ.DH.**, 170/9006, (21 Rebî’ü’l-âhir 1264/27 Mart 1848); Antalya Şer’iyye Sicillerinde geçen Honamlı Aşiretinin Çakıcılar Mahallesi kaydında olduğu gibi Çakıcı Mahallesinin, Honamlı Yörüklerinin obalarından birisi olduğunu görmek mümkündür. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 240/600, (24 Zilka’de 1311/29 Mayıs 1894); Diğer taraftan başka bir nüfus defterinde sekiz oba içerisinde Ak Doğduklar adlı bir oba daha kaydedilirken Çakıcı, Ötkünlü, Karaevli ve Bekmezciler Obası kaydedilmemiştir. **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 16, (1261/1845); Bunların yanında Adıgüzel Obası için Karsavuldan Obası da denirken, Selekler, **a.g.e.**, s. 141; Konya Yunak’ta iskan edilen Honamlılar arasında yapılan alan çalışmasında Honamlı obaları, Çoşlu, Ötgünlü, Telliler, Elekli, Karaevli, Recepli, Hacımahmudlu, Bekmezci ve Garsavurdanlı olarak kaydedilmiştir. Eröz, **Yörükler**, s. 45-46; Aynı zamanda Ötgünlü, Eskiörük diğer adlarıyla Hacı Celilli veya Eskiler, Çoşlu, Karsavurdanlı, Recepli ve Adıgüzelli diğer adıyla Elekli olarak da kaydedildikleri görülmektedir. Tanyıldız, **a.g.e.**, s. 38.

¹⁶⁶ **Konya Vilayet Salnamesi**, 1288, Defa’ 4, s. 204-205; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1289, Defa’ 5, s. 191-192; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1290, Defa’ 6, s. 200.

¹⁶⁷ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 84/219, (9 Receb 1306/11 Mart 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 197/480, (9 Şa’bân 1311/15 Şubat 1894); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1239, s. 11/30, (Gurre-i Cemâzi-yel-evvel 1309/3 Aralık 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 74/189, (5 Şevvâl 1312/1 Nisan 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1187, s. 113/176, (18 Receb 311/25 Ocak 1894); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1168, s. 59, (21 Cemâzi-yel-evvel 1305/4 Şubat 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 4/10, (15 Muharrem 1297/29 Aralık 1879); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 122/276, (17 Ramazan 1308/26 Nisan 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 109/96, (3 Şa’bân 1317/7 Aralık 1899); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1157, s. 16/69, (19 Şa’bân 1275/24 Mart 1859); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 125/285, (25 Şa’bân 1303/29 Mayıs 1886).

bölümü Antalya Kepez'in üst kesimlerinde, bir bölümü de Manavgat'ın Taşağıl, Güvercinlik ve Arapbeleni mevkiilerinde konargöçer hayatı devam ettirmektedir. Hacıceliller Obası, Antalya, Serik ve Manavgat havalisinde yayılırken Adıgüzel Obası, Manavgat'ın Hocalar, Çardak ve Niğit topraklarında, Karaevliler Obası ise Antalya Döşemealtı havalisinde konargöçer hayat yaşamaktadır.¹⁶⁸

Teke Yöresinde meskun olan Honamlı Yörüklerinin obalarının çoğu hemen hemen meskun oldukları alanlara yerleşirken, Serik çevresindeki Honamlı obalarından Çoşlu ve Ötğünlüler, Gebiz Beldesinin Çatallar Köyüne, Karsavurdanlılar ise Aşağı Kocayatak'a yerleşmişlerdir. Ayrıca Manavgat Çolaklı'ya, Taşağıl Beldesi ile köylerinden Bereket ve Çakış'a Honamlı obalarından Çakıcı, Çoşlu, Karaevli, Ötğünlü ve Karsavurdanlılar yerleşmişlerdir. Antalya Aksu Hacıaliler Mahallesi yanında Kumköy ve Karaöz'e yerleşenler olduğu gibi Manavgat Kaymaz Köyünün çoğu Honamlı Yörügünden yerleşmedir.¹⁶⁹

Diğer taraftan Honamlı Yörüklerinin, Teke Sancağı dışında, Manavgat, Beyşehir, Aydın, Denizli, Isparta ve Şarkîkaraağaç'ta meskun oldukları görülmektedir. Bu yerleşim yerlerinin yanında Gaziantep, Aladağ, Çukurova ve Hocalı Köyü ile Kozan ve Saimbeyli taraflarıyla Konya'nın Yunak İlçesi Honamlı Köyünde ve Akşehir'de bulunmaktadırlar. Aynı zamanda Honamlı Hacımollaoğlu adıyla Kayseri Yahyalı'nın Dikme Köyünde, Honamlı Müsürler adıyla Yahyalı'nın Senir Köyü ve Taşhan yanında Sazak ve Kuzuluk'ta, Hacıbrahimli Yörükleri adıyla Polatlı Yağcıoğlu Köyünde, Kozan İmamoğlu ile Ceyhan Başdeğirmen Köyü ve Toprakkale Cumhuriyet Mahallesinde, Akkeçili Yörükleri adıyla da Isparta Senirkent Akkeçili Köyünde yerleşmişlerdir.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Selekler, **a.g.e.**, s. 141; Öte yandan 1940 yılında Honamlı Yörüklerinden Asi Karaman'da 31, Kundu'da 36, Gebiz ve Serik çevresinde 345, Manavgat'ta ise 96 çadır olmak üzere toplam 508 çadırlık bir topluluk konargöçer hayatı sürdürmektedir. Atabeyli, **a.g.m.**, s. 218-219.

¹⁶⁹ Ak, "Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü", s. 336.

¹⁷⁰ **BOA., İ.DH.**, 170/9006, (21 Rebî'ü'l-âhir 1264/27 Mart 1848); **BOA., İ.MVL.**, 426/18695, (7 Cemâzi-yel-âhir 1276/1 Ocak 1860); **BOA., A.MKT.MVL.**, 113/74, (6 Receb 1276/29 Ocak 1860); **BOA., A.MKT.MVL.**, 124/81, (13 Şa'bân 1277/24 Şubat 1861); **BOA., BEO.**, 2538/190329, (21 Muharrem 1323/28 Mart 1905); **BOA., İ.AZN.**, 60/1323 M-10, (30 Zilhicce 1322/7 Mart 1905); **BOA., MVL.**, 609/30, (17 Şevvâl 1277/28 Nisan 1861); **BOA., İ.DH.**, 170/9006, (21 Rebî'ü'l-âhir 1264/27 Mart 1848); **BOA., MVL.**, 610/10, (2 Muharrem 1278/10 Temmuz 1861); **BOA., MVL.**, 698/72, (15 Şevvâl 1281/13 Mart 1865); **BOA., ŞD.**, 1741/1, (26 Rebî'ü'l-âhir 1317/3 Eylül 1899); **BOA., İ.DH.**, 1372/1317/L-02, (8 Şevvâl 1317/9 Şubat 1900); **BOA., DH.MKT.**, 2317/108, (10 Zilka'de 1317/12 Mart 1900); **DH.MKT.**, 2242/23, (26 Rebî'ü'l-âhir 1317/3 Eylül 1899); Yalman, **Cenup'ta Türkmen Oymakları II**, s. 42, 528-529; Eröz, **Yörükler**, s. 46; Selekler, **a.g.e.**, s. 141; S. Burhanettin Akbaş, **Kayseri'de Yörükler ve Türkmenler**, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yay., Kayseri, 2005, s. 109, 152, 185; Tanyıldız, **a.g.e.**, s. 41-42.

1.14 Horzum Yörükleri

Oğuzların Bayındır Boyuna ve Horzum Yörükleri Taifesine mensup olan Horzum Cemaatinin¹⁷¹ Harizmliler ile bağlarının olduğu ileri sürülmektedir.¹⁷² Onaltıncı yüzyılda Mentеше Sancağında “*Cemaat-i Horzum*” adı altında kaydedilen Horzum Yörükleri, yörede büyük bir oymak oldukları¹⁷³ gibi bu yüzyıl içerisinde çoğunlukla Mentеше Sancağında bulunmaktadır.¹⁷⁴ Mentеше Sancağından zamanla Teke Yöresine de gelen Horzum Yörükleri, yörede onsekizinci yüzyıldan beri var olup¹⁷⁵ “*Teke Sancağında Vaki Yörükân-ı Horzum Mukataası*”¹⁷⁶ içerisinde bulunmakla beraber ondokuzuncu yüzyılda mukataa ile idare edilmekteydiler. Nitekim Konargöçer Türkmân Yörükânı Taifesinden oldukları da belirtilen Horzum Yörükleri, aşiret ve cemaat adı altında kaydedildikleri gibi belgelerde “*Horzum, Koca Horzum, Horzum Kebir, Horzum Atık, Horzum Cedid, Horzum Aşireti ve Horzum Cemaati*”¹⁷⁷ olarak geçmektedir.

Teke Yöresinde, ondokuzuncu yüzyılda Finike yanında İstanos’un Fığla Köyünde Horzum Yörüklerinden meskun olanlar bulunmakla¹⁷⁸ birlikte Murtana’nın Macun Mahallesi içerisinde Horzumoğlu namıyla anılan kişiler bulunmaktadır ki¹⁷⁹ muhtemelen bunlar Horzum Yörüklerinden olup ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren Teke Yöresinde bulunanlar dağınık bir şekilde yerleşmişlerdir.

Teke Sancağı dışında Mentеше, Ula, Alaiye, Isparta, Konya, Akşehir, Sultandağı, Yalvaç, İçel, Çukurova, Maraş, Aydın, Güzelhisar, Denizli, Manisa ve Kütahya yanında Kayseri

¹⁷¹ Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu’da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, c. III, TTK Yay., Ankara, 2009, s. 1066-1067.

¹⁷² Muhammed Yazıcı, “Menteşe Sancağında Konar-Göçer Teşekküller”, *Osmanlıdan Cumhuriyete Yörükler ve Türkmenler*, Phoenix Yay., Ankara, 2008, s. 162; İlhan Şahin, “Anadolu’da Oğuzlar”, *Türkler*, c. 6, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 252.

¹⁷³ Behset Karaca, “1522-1532 Tarihlerinde Mentеше Bölgesi Yörükleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 18, sayı: 2, Elazığ, 2008, s. 414; Karaca, “*XVI. Asırda Batı Toroslar’da (Güney Batı Anadolu) Yörükler*”, s. 124.

¹⁷⁴ Gülten, “*XVI. Yüzyılda Söğüt Yörükleri*”, s. 258-259.

¹⁷⁵ **BOA., C.ML.**, 591/24355, (15 Receb 1190/30 Ağustos 1776); **BOA., C.ML.**, 351/14412, (5 Cemâzi-yel-âhir 1191/11 Temmuz 1777).

¹⁷⁶ **BOA., C.ML.**, 586/24119, (13 Muharrem 1229/5 Ocak 1814).

¹⁷⁷ Türkay, **a.g.e.**, s. 85, 361-362; **BOA., A.MKT.MHM.**, 56/48, (12 Ramazan 1269/19 Haziran 1853); **BOA., A.MKT.UM.**, 197/8, (9 Ramazan 1271/26 Mayıs 1855); **BOA., MVL.**, 99/17, (7 Rebî’ü’l-evvel 1267/10 Ocak 1851); **BOA., MVL.**, 254/65, (16 Rebî’ü’l-âhir 1269/27 Mart 1853); **BOA., A.MKT.MHM.**, 75/29, (3 Muharrem 1272/15 Eylül 1855); **BOA., MVL.**, 83/25, (12 Safer 1266/28 Aralık 1849); **BOA., C.ML.**, 201/8318, (25 Ramazan 1249/5 Şubat 1834); **BOA., C.ML.**, 457/18512, (17 Zilhicce 1230/20 Kasım 1815); **BOA., C.ML.**, 586/24123, (27 Muharrem 1229/19 Ocak 1814).

¹⁷⁸ **BOA., NFS.d.**, 3230, s. 36, (Gurre-i Rebî’ü’l-evvel 1261/10 Mart 1845); **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 7, (1261/1845); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 92/200, (20 Receb 1307/12 Mart 1890).

¹⁷⁹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 154/356, (6 Muharrem 1309/12 Ağustos 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 127. hk., (16 Cemâzi-yel-âhir 1299/5 Mayıs 1882).

Yahyalı'nın Taşhan Köyü ile Yeşilhisar'ın Çadır Köyü, Horzum Yörüklerinin meskun oldukları diğer yerlerdir.¹⁸⁰

1.15 Karahacılı Yörükleri

Oğuzların Bayındır Boyuna mensup olan Karahacılı Yörükleri,¹⁸¹ konargöçer Türkmân Yörükânı taifesinden olup aşiret ve cemaat adı altında kaydedildikleri gibi belgelerde “*Karahacı, Karahacılı, Karahacılar ve Karahacılı Yörüğü*” olarak geçmektedir. Mamalu Aşiretinden ve Bozdoğan Yörükânı Taifesinden olduğu ileri sürülen Karahacılı Yörükleri,¹⁸² İçil Sancağında meskun olmakla birlikte bir kısmı onyedinci yüzyılın sonlarında yerlerini terk ederek Alaiye Sancağına geldikleri gibi yörede eşkıyalık yapmaya başlamalarından dolayı haklarında onsekizinci yüzyılın başlarında Kıbrıs Adasına sürgün kararı çıkarılmıştır. Çıkarılan bu sürgün kararından sonra Alaiye'den dört bir tarafa dağılan Karahacılı Yörükleri, Konya, Hamid, Teke ve Beyşehir sancaklarına firar etmekle kalmamışlar¹⁸³ aynı zamanda yörede huzursuzluk kaynağı olmaya devam etmişlerdi.¹⁸⁴ Bu firardan sonra Teke Yöresine de geçen Karahacılı Yörükleri ile ilgili 1726 yılında perakende olarak “*Yörükân-ı Karahacılı sakin Kaza-i Elmalu*”¹⁸⁵ kaydı bulunduğu gibi 1743 yılında Teke sahilinde de sakin oldukları görülmektedir.¹⁸⁶ Aynı zamanda 1814 ile 1816 yılları arasında “*Cemaat-i Karahacılı ve Cemaat-i Karahacılı Veli Bey Oğlu*”¹⁸⁷ adıyla Teke Sancağında kaydedilen Karahacılı Yörükleri, 1822 yılında Karahisar-ı Teke Kazasında da bulunmaktadır.¹⁸⁸ Belgeler dışında yapılan alan çalışmalarına binaen Karahacılı Yörüklerinin, Hayta oldukları¹⁸⁹ yazılmasına

¹⁸⁰ Türkay, **a.g.e.**, s. 85, 361-362; Yalman, **Cenup'ta Türkmen Oymakları II**, s. 528-529; Akbaş, **a.g.e.**, s. 109.

¹⁸¹ Halaçoğlu, **Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. III**, s. 1203-1206.

¹⁸² Karahacılı Yörükleri İçel, Tarsus ve Silifke sancakları ile Bulgar yaylağında sakin idiler. Türkay, **a.g.e.**, s. 404; Mamalular, Dulkadir eline tabi Cerid Oymağına bağlı obalar arasında sayılmaktadır. Ahmet Günşen, “Kırşehir'in Etnik Yapısı Üzerine Bir Araştırma”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 82, (Şubat 1993), s. 101; Arşiv belgelerine göre Çukurova'da büyük bir oymak olan Bozdoğan Cemaatinin Melemenci veya Menemenci, Tekeli, Karahacılı ve Kürkçülü obalarından oluştuğu ifade edilmektedir. Faruk Sümer, “XIX. Yüzyılda Çukurova'da İctimaî Hayat”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 48, (Haziran 1987), s. 9; Yine Karahacılılar, Bozdoğan Teşekkülleri içerisinde gösterilmektedir. Demir, **a.g.m.**, s. 103-105.

¹⁸³ Ahmet Refik, **a.g.e.**, s. 118-119, 140.

¹⁸⁴ **BOA., C.DH.**, 219/10926, (Evasıt-ı Cemâzi-yel-evvel 1134/8 Mart 1722).

¹⁸⁵ **BOA., MAD.d.**, 6890, s. 102, (1138/1726).

¹⁸⁶ **BOA., C.DH.**, 324/16195, (Evahir-i Zilka'de 1155/25 Ocak 1743).

¹⁸⁷ Teke Yöresindeki Karahacılı Yörükleri belgelerde başlarında bulunan beylerinin adıyla da kaydedilmiştir. **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 42, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814); **BOA., D.BŞM.d.**, 8304, s. 2, (5 Şa'bân 1231/1 Temmuz 1816); **BOA., D.BŞB.d.**, 26519, s. 24, (27 Şevvâl 1231/20 Eylül 1816).

¹⁸⁸ **BOA., C.DH.**, 83/4117, (29 Zilka'de 1237/17 Ağustos 1822).

¹⁸⁹ Yapılan alan çalışmasında Karahacılı Yörükleri için “*Bunlara Hayta dahi denmektedir*” kaydı düşülürken, Atabeyli, **a.g.m.**, s. 213; Bu çalışmaya binaen aynı değerlendirmeyi yapanlar da vardır. Behset Karaca, **XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası**, Fakülte Kitabevi Yay., Isparta, 2009, s. 114; Hilmi Dulkadir, **İçel'de Son Yörükler Sarıkeçililer**, İçel Valiliği Yay., Mersin, 1997, s. 56; Oysaki Teke Yöresinde Hayta olarak bilinen Saçıkara Yörükleri olup Karahacılı Yörüklerinin bunlarla herhangi bir bağı bulunmamaktadır. Karahacılı ve Hayta Yörükleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Eröz, **Yörükler**, s. 45, 47.

rağmen Hayta Yörükleri ayrı bir oymak olup özellikle yörede bulunan Saçıkabalı Yörükleri için Hayta tabiri kullanılmaktadır.

Teke Yöresinde yer alan Karahacılı Yörüklerinin, 1841 ve 1842 yılları arasında Alikahya, Kaldırcılar, Hacıhamzalı, Himmetoğlu, Kerimkahya, Sarıkabalı ve Solaklı olmak üzere yedi obası olduğu gibi “*Cemaat-i Karahacılı haymenişin der Kaza-i Serik*” nüfusuna kayıtlı bulunmaktadır.¹⁹⁰

İçel Sancağından Alaiye Sancağına ve buradan da onsekizinci yüzyılın başlarında Teke Yöresine gelen Karahacılı Yörüklerinin, ondokuzuncu yüzyılda çoğunluğu Serik çevresinde olmak üzere yörede farklı alanlarda meskun oldukları görülmektedir. Nitekim yöredeki Karahacılı Yörüklerinin Antalya çevresi ile Zeytinköy, Mandırla, Keşirler, Tekirova Çiftliği, Serik, Deniztepesi, Üründü, Kızıllar, Kürüş, Alaçesme, Karagöl, Beşkonak, Balkız ve Bucakköy yanında Kızılkaya'nın Kızılcagağaç Köyü konargöçer olarak meskun oldukları yerlerdir.¹⁹¹

Teke Yöresinde ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında da konargöçer hayat yaşayan Karahacılı Yörüklerinden,¹⁹² yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Balkız Köyünün muhtelif mahallelerinde oturanlar yarı yarıya yerleşirlerken Balkız Köyü muhitinde Kızılbelen, Emirkadiroğlu, Vezirağa Boğazı, Yemişli Tahta, Osman Ağa Çiftliği, Kürtali, Kükürtlü Çeşme, Eski Balkız, Teraziler, Çataltepe ve Uzunöz gibi yerlerde üçer beşer hatta onar yirmişer haneli dağınık vaziyette birçok mahalle olup bu mahalleler Karahacılı Yörükleri

¹⁹⁰ **BOA., NFS.d.**, 3227, s. 116-155, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841); **BOA., ML.CRD.d.**, 662, s. 2-3, (19 Şa'bân 1258/25 Eylül 1842); **BOA., ML.CRD.d.**, 853, s. 6; Teke Yöresinde yapılan alan çalışmasında Karahacılı Oymağının obaları Galdırcılar, Solaklı, Sarıg Balı, Hacıhamzalı, Eskiyörük, Hümmetli ve Çüngüllü olarak gösterilmektedir. Eröz, **Yörükler**, s. 47; Alan çalışmasında Sarıg Balı olarak kaydedilen oba Maliye Ceride kaydında olduğu gibi Sarıkabalı Obası olup Antalya Şer'iyye Sicillerinde ise hem Sarıkabalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 58/145, (5 Safer 1301/6 Aralık 1883); hem de Sarıabalı olarak geçmektedir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1210, s. 423/456, (7 Rebî'ü'l-âhir 1327/28 Nisan 1909); Bunların yanında Karahacılı Yörükleri, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Alikahya, Hacıhamzalı, Himmetli, Kaldırcılar, Sarıabalı ve Solaklı olmak üzere altı oba olarak gösterilmektedir. Selekler, **a.g.e.**, s. 119, 140.

¹⁹¹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 20/64, (14 Receb 1279/5 Ocak 1863); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 80/205, (22 Cemâzi-yel-âhir 1306/23 Şubat 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 80/206, (5 Cemâzi-yel-evvel 1301/3 Mart 1884); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 192/4. hk., (25 Rebî'ü'l-evvel 1292/1 Mayıs 1875); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1243, s. 174/203, (13 Şa'bân 1313/29 Ocak 1896); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 285/425, (3 Cemâzi-yel-evvel 1304/28 Ocak 1887); **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 27, (1246/1831); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 1/1, (17 Muharrem 1297/31 Aralık 1879); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 80/155, (16 Cemâzi-yel-evvel 1311/25 Kasım 1893); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 119/269, (20 Receb 1303/24 Nisan 1886); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 23/64, (20 Rebî'ü'l-âhir 1304/16 Ocak 1887); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 80/154, (15 Cemâzi-yel-evvel 1311/24 Kasım 1893); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 44/103, (17 Muharrem 1301/18 Kasım 1883); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 37/87, (17 Rebî'ü'l-evvel 1302/4 Ocak 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 33/72, (3 Zilhicce 1300/5 Ekim 1883); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 9/20, (3 Receb 1301/29 Nisan 1884); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 23/58, (17 Şa'bân 1306/18 Nisan 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 58/145, (5 Safer 1301/6 Aralık 1883); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 40/85, (Selh-i Receb 1312/27 Ocak 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1232, s. 88/202, (30 Muharrem 1317/10 Haziran 1899); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 15/30, (12 Safer 1297/25 Ocak 1880).

¹⁹² **Konya Vilayet Salnamesi**, 1285, Defa' 1, s. 93; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1288, Defa' 4, s. 204; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1289, Defa' 5, s. 191; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1290, Defa' 6, s. 200.

tarafından teşkil edilmiştir. Balkız Köyü muhitinde ve Karagöl etrafında kışın oturmak için evler yapan Karahacılıların, Himmetli ve Hacıhamzalı obaları kamilen yerleşirken Sarıabalı Obası kısmen yerleşmiş hatta Sarıabalıların bir kısmı Köprüçayının karşı sahilinde arazi satın alarak orada Kilimli adında bir de köy kurmuşlardır. Üründü Köyü, Aşağı Üründü, Yukarı Üründü, Belpınar ve Alaçesme adlarında dört mahalleden oluştuğu gibi Belpınar, Karahacılı Yörüklerinin Hacıhamzalı Obası ahalisinin bir kısmı tarafından teşkil edilmiştir. Kürüş Köyünün Zıpcıklı, Pürçüklü, Söğütlüçeşme, Etembeleni ve Sülekler mahalleleri Karahacılı Yörüklerinden yerleşmedir. Solaklı Obası ise yaylalarının bulunduğu Beyşehir'in Dumanlı Dağında Yeniköy adında bir köy kurup oraya yerleşirlerken bir kısmı Serik'te bulunmaktadır. Alikahya ve Kaldırıcılar obaları ise Üründü, Deniztepesi, Balkız, Ayanoz, Kızıllar ve Kuşlar Köyü muhitinde dağınık ve küçük topluluklar halinde yerleşirlerken ekserisi hayvanları için yaylaya göçmektedir.¹⁹³

Karahacılı Yörüklerinin obalarından Kaldırıcılar ve Çüngüllüler, Deniztepesi Köyüne; Solaklılar, Kürüş Köyü, Karadayı ve Belkıs Beldelerine; Sarıabalılar, Sarıabalı ve Sağırın Köyüne; Hacıhamzalılar, Sarıabalı, Belpınar ve Üründü Köyü ile Belkıs'a; Himmetliler ise Belkıs'a yerleşmişlerdir. Bu vesileyle Karahacılı Yörüklerinin obalarının tamamını Serik çevresinde görmek mümkündür. Diğer taraftan Döşemealtında Yeniköy ile Yağca Köyüne yerleşenler olduğu gibi Elmalı'ya bağlı Çobanisa, Ali ve Dere köylerinin yaylalarına çıkan bir grup Karahacılı Yörüğü de Elmalı ve Finike yöresinde yerleşmiştir. Bütün bu yerleşmeler çoğunluğu kışlak alanında olmak üzere kısmen de yaylak alanında kendiliğinden yerleşme ile ilgilidir.¹⁹⁴

Yörede çoğunluğu Serik çevresinde yerleşen Karahacılı Yörüklerinin, Teke Sancağı dışında Alaiye, Manavgat, Düşenbe, Isparta, Dazkırı, Beyşehir, Aydın, Adana, Sarıçam, Yüreğir, Kozan, Maraş, Kadirli, İçel, Selendi, Tarsus, Manisa, Bozkır, Bozok, Sivas, Aksaray, Kayseri, Yahyalı, Çankırı, Niğde, Kilis, Adilcevaz, Kıbrıs Adası, İskilip, Kırklareli, Çatalca ve Rakka meskun oldukları diğer yerlerdir.¹⁹⁵

¹⁹³ Selekler, **a.g.e.**, s. 119, 130-131, 135, 140; Yirminci yüzyılın ilk çeyreği içerisinde yerleşik hayata geçmeye başlayan Karahacılı Yörüklerinden, 1940 yılında Elmalı'da 50, Finike'de 4, Serik'te Hacıhamzalılarından 134, Kaldırıcılardan 54, Sarıabalılardan 119 olmak üzere 361 çadırlık bir topluluğun konargöçer hayatı devam ettirdiği görülmektedir. Atabeyli, **a.g.m.**, s. 219, 221; Öte yandan Elmalı'nın Hacıyusuflar Köyü Yaylası ile Finike'nin Adrasan Köyü arasında konargöçer hayat yaşayan Karahacılı Yörükleri, 1955 yılında 25-30 hane civarındadır. Ekiz, **a.g.e.**, s. 56; Musa Seyirci, **Batı Akdeniz Bölgesi Tahtacıları**, Derin Yay., İstanbul, 2007, s. 90; Musa Seyirci, "Elmalı Yöresindeki Yörükler ve Tahtacılar Üzerine Bir Araştırma", **Millî Folklor**, sayı: 8, (Aralık 1990), s. 27; M. Cahit Akıncıoğlu, **Antalya Solimkent Tarihi**, Ece Ofset, Antalya, 1998, s. 69.

¹⁹⁴ Ak, "20. Yüzyılda Serik'te Yörükler", s. 281; Ak, "Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü", s. 335; Naci Eren, "Yörük Göçü 2", **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 19, sayı: 363, (Ekim 1979), s. 8799.

¹⁹⁵ Türkay, **a.g.e.**, s. 92, 404; V. Langlois, **Eski Kilikya**, (çev. M. Rahmi Balaban), Mersin Halkevi Yay., Mersin, 1947, s. 9; Akbaş, **a.g.e.**, s. 121.

1.16 Karakoyunlu Yörükleri

Oğuzların Yıva Boyuna mensup olan Karakoyunlu Yörükleri,¹⁹⁶ Teke Yöresinin en eski Yörük oymaklarından birisi olduğu gibi yörede onaltıncı yüzyılın başlarından beri var olup 1530 tahrirlerinde Uluyörük grubu içerisinde yer almaktadır.¹⁹⁷ Yörükler arasında beslenen hayvanların rengine göre ad alma bir gelenek olup adlarını besledikleri koyunların renginden alan Karakoyunlu Yörükleri,¹⁹⁸ yörede onaltıncı yüzyıldan beri konargöçer hayatı devam ettirmektedirler. Diğer taraftan Karakoyunlu Yörüklerinin, Türkistan'dan gelerek Horasan ve Azerbaycan mıntıklarında yerleşip devlet kurdukları ve Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan ile yaptıkları mücadeleyi kaybedince bir kısmının koyunları ile beraber Adana ve Antalya taraflarına göç ederek yerleştikleri¹⁹⁹ hatta Doğu Anadolu ve İran'da büyük roller oynadıkları²⁰⁰ ve bu gün Anadolu'da yaşayan Karakoyunlu Yörüklerinin, Karakoyunlu Devletinin bakiyeleri olduğu²⁰¹ ileri sürülmesine rağmen bu ilişkiyi ortaya koyacak bir arşiv belgesi henüz bulunmamaktadır. Bu nedenle Anadolu'nun muhtelif yerlerinde yaşayan Karakoyunlu ve Karacakoyunlu gibi adlar taşıyan Yörük oymakları ile Karakoyunlu Devleti arasında herhangi bir akrabalık ilişkisi kurmak şimdilik mümkün değildir.²⁰²

Teke Yöresinde bulunan Karakoyunlu Yörükleri, belgelerde “*Cemaat-i Karakoyunlu, Cemaat-i Karakoyunlu Celiloğlu, Cemaat-i Aşiret-i Karakoyunlu ve Karakoyunlu Aşireti*”²⁰³ olarak geçmekle birlikte konargöçer Türkman Yörükânı Taifesindedir. Karahisar-ı Teke'de sakin olan Karakoyunlu Yörükânı Cemaatinin, Bozulus Türkmân Aşiretinden olduğu²⁰⁴ ileri sürülse de Teke Yöresinde bulunan Karakoyunlular, Uluyörük grubu içerisinde yer alan oymaklardan birisi olduğu gibi Orta Anadolu'da bulunan birçok Yörük cemaatini bünyesinde barındıran ve bir oymaklar birliğinin genel adı olan Bozulus'a tabi bir Karkoyunlu oymağı

¹⁹⁶ Halaçoğlu, *Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. III*, s. 1231-1234.

¹⁹⁷ Sarı, *a.g.t.*, s. 295-296; Armağan, “*XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı'nda Konar-Göçerler: Sosyo-Ekonomik ve Demografik Durumları*”, s. 92-93; Karaca, *Teke Sancağı*, s. 184.

¹⁹⁸ Sadullah Gülten, “Batı Anadolu'da Bir Yörük Grubu: XVI. Yüzyılda Karaca Koyunlular”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 12, sayı: 22, (Aralık 2009), s. 192-193.

¹⁹⁹ Aziz Alpant, “Karagöçerlik ve Karakoyunlu Aşireti”, *Üretim*, sayı: 58, (Ocak 1954), s. 21.

²⁰⁰ Eröz, *Yörükler*, s. 47.

²⁰¹ Çelik, *a.g.e.*, s. 48.

²⁰² Faruk Sümer, *Kara Koyunlular (Başlangıçtan Cihan Şah'a Kadar)*, c. I, TTK Yay., Ankara, 1992, s. 19-20; Faruk Sümer, “Karakoyunlular”, *İslâm Ansiklopedisi*, c. 6, MEB Yay., Eskişehir, 2001, s. 293; Abdulhalûk M. Çay, *Türk Milli Kültüründe Hayvan Motifleri-I- (Koyun ve Keçi Etrafında Oluşan Gelenekler)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1990, s. 169.

²⁰³ *BOA., D.BŞM.d.*, 8139/A, s. 47, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814); *BOA., D.BŞM.d.*, 8304, s. 2. (5 Şa'bân 1231/1 Temmuz 1816); *BOA., D.BŞB.d.*, 26519, s. 22, (27 Şevvâl 1231/20 Eylül 1816); *BOA., D.BŞM.d.*, 42444, s. 4; *BOA., MŞH.ŞSC.d.*, 1150, s. 5/9, (7 Cemâzi-yel-âhir 1241/17 Ocak 1826); *BOA., MŞH.ŞSC.d.*, 1150, s. 66, (21 Rebî'ü'l-evvel 1246/9 Eylül 1830); *BOA., NFS.d.*, 3199, s. 7, (1246/1831); *BOA., MŞH.ŞSC.d.*, 1153, s. 78/219, (25 Zilhicce 1252/2 Nisan 1837); *BOA., MŞH.ŞSC.d.*, 1187, s. 8/9, (8 Şevvâl 1310/25 Nisan 1893).

²⁰⁴ Türkay, *a.g.e.*, s. 410.

bulunmakta hatta Danişmendli Türkmenleri içerisinde de bir grup yer almaktadır.²⁰⁵ Teke Yöresinde, Uluyörük grubu içerisinde onaltıncı yüzyıldan beri var olan Karakoyunlu Yörükleri, 1724 yılında Karahisar-ı Teke’de meskun oldukları²⁰⁶ gibi 1735 yılında “*Cemaat-i Yörükân-ı Karakoyunlu Sakin Kaza-i Karahisar-ı Teke*” de bulunanlardan yirmiyükü nefer Döşeme Derbendinde derbentçi olarak görevlendirilirken²⁰⁷ Karakoyunlu Yörüklerinin bir kısmı 1767 yılında Karahisar-ı Teke Kazasının Karaoğlan Köyünde meskundur.²⁰⁸ Döşeme Derbendine yerleştirilen Karakoyunlu Yörükleri, 1814 yılında Döşeme Derbendi Karakoyunlu Cemaati Mukataası dahilinde buldukları²⁰⁹ gibi 1845 yılına geldiği zaman nüfusları da oldukça artmış ve büyük bir oymak olmuştur.²¹⁰

Teke Yöresinde, Karakoyunlu Yörükleri ile ilgili yer adlarına sıkça rastlandığı gibi aynı anda köy, mahalle ve cemaat adının kaydedildiği görülmektedir. Nitekim Meydan, Kızılharım, Urukmuş ve Değirmenönü mahalleleri yakınında olduğu kuvvetle muhtemel zikredilen bir Karakoyunlu toprağı bulunmaktadır.²¹¹ Aynı zamanda Kura-i Karakoyunlu ve Mezra-i Karahayıt²¹² adı geçmektedir ki Karahayıt bugün ki Hava Limanının bulunduğu yerdir.²¹³ Diğer taraftan Karye-i Karakoyunlu, Cemaat-i Karakoyunlu Celiloğlu ve Şehr-i Karakoyunlu kaydı aynı defter içerisinde bulunurken²¹⁴ başka bir defterde Karye-i Karakoyunlu civar Antalya ve Cemaat-i Karakoyunlu Kaydı bulunmakta²¹⁵ hatta Şehr-i Karakoyunlu 1845 ile 1848 yılları arasında merkeze bağlı mahallelerden birisi olarak geçmektedir.²¹⁶ Aynı zamanda Antalya’ya tabi Karakoyunlu Çiftliği, Karakoyunlu adını

²⁰⁵ Halep Türkmenlerinden ayrılarak II. Selim döneminde Bozulus’a katılan Karakoyunlu Oymağı, bu dönemde Bozulus içerisinde 200 hane ve 69 mücerred vergi nüfusuna sahip olup Bozulus Aşiretleri ile birlikte Orta Anadolu’ya gelmiş ve Ankara sakini Bozulus içerisinde yer almıştır. Gündüz, **Türkmen Aşiretleri**, s. 149; Aynı zamanda ana kolu Halep Türkmenleri arasında bulunan ve Bozulus içinde de görülen Karakoyunlu Aşireti, Yüzdeciyân-ı Danişmendli içinde 9 vergi Nüfusu ile temsil edilmektedir. Gündüz, **Danişmendli Türkmenleri**, s. 107-108.

²⁰⁶ **BOA., KK.d.**, 5061/1135, s. 4, 7, (29 Cemâziyelâhir 1136/25 Mart 1724); Ak, “*Yörük ve Voynuklara Dair Önemli bir Kaynak: Yörük ve Voynuk Ahkâm Defteri (16 Zilka’de 1116/12 Mart 1705-3 Cemâziyelevvel 1147/1 Ekim 1734)*”, s. 10, 14.

²⁰⁷ **BOA., MAD.d.**, 6890, s. 111-112, (27 Muharrem 1148/19 Haziran 1735).

²⁰⁸ **BOA., C.ML.**, 514/20969, (15 Cemâzi-yel-evvel 1181/9 Ekim 1767).

²⁰⁹ **BOA., C.ML.**, 305/12450, (17 Zilhicce 1229/30 Kasım 1814).

²¹⁰ **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10588, (1260/1844).

²¹¹ **BOA., HH.d.**, 24850, s. 3, (9 Zilka’de 1230/13 Ekim 1815).

²¹² Teke Sancağı Şer’iyye Sicillerinde ondokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren Karye-i Karakoyunlu kaydı geçmektedir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1148, s. 10/29, (Evasıt-ı Şa’bân 1223/11 Ekim 1808); **BOA., D.BŞB.d.**, 26519, s. 8, (27 Şevvâl 1231/20 Eylül 1816); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 151/212, (20 Receb 1303/24 Nisan 1886).

²¹³ Hüseyin Çimrin, **Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar**, c. 1, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yay., Antalya, 2007, s. 432.

²¹⁴ **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 20, 47, 150, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814).

²¹⁵ **BOA., D.BŞM.d.**, 8262, s. 4, (29 Zilhicce 1230/2 Aralık 1815); **BOA., D.BŞM.d.**, 8297, s. 5-6, (15 Cemâzi-yel-âhir 1231/13 Mayıs 1816).

²¹⁶ **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9765, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.d.**, 1773, s. 32, (Gurre-i Zilka’de 1264/29 Eylül 1848); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 161/3. hk., (25 Rebî’ü’l-evvel 1291/12 Mayıs 1874).

taşımakla birlikte Antalya merkeze yakın bir yerdedir.²¹⁷ Bu belgelere göre Karakoyunlu Yörüklerinden yerleşenler olduğu gibi bir kısmı konargöçer hayatı devam ettirmektedir. Ondokuzuncu yüzyılda belgelerde geçen Karakoyunlu Köyü ve Karakoyunlu Mahallesi günümüzde bulunmamakla birlikte köy Hava Limanı ile Topçular arasında, mahalle ise Meydan civarında olmalıdır.

Ondokuzuncu yüzyılda Karakoyunlu Yörüklerinden, Döşemealtında bulunanların 1843 ile 1845 yılları arasında kaydedilen Aşağıoba, Camili, Ebelek, Ilıca, Kevşirler ve Kovanlık Burnu olmak üzere altı obası olduğu²¹⁸ gibi bunlardan Ebelek hariç diğerleri günümüzde Döşemealtında meskun birer köy olmuştur. Diğer taraftan muhtemelen Serik çevresinde meskun bulunan Karakoyunlu Yörüklerinin obalarından olan bir de Nasuhoğlu Obası kaydedilmiş²¹⁹ ancak ondokuzuncu yüzyılda bunların başka obası tespit edilemezken yirminci yüzyılın ikinci yarısında Serik çevresinde yaşayan ve yazın Anamas Yaylalarına çıkan 300 haneden fazla Karakoyunlu Yörüğü bulunmakla birlikte bunların İbişli, Kuşçular, Hacıhalılar, Könterli, Dayılar, Balıklılar ve Ebişler adında yedi obası olup²²⁰ zamanla Zeybekler²²¹ ve Hasancalar da bunlara eklenince Serik çevresinde bulunan Karakoyunlu Yörükleri dokuz obalık büyük bir oymak olmuştur.

Ondokuzuncu yüzyılda Antalya çevresi ile Döşemealtında Karakoyunlu Yörüklerinin obalarından olup köy olarak geçen Aşağıoba, Camili ve Kovanlık Köyleri yanında Kızılkaya ve Beşkonak Nahiyesinin Karadut Köyü, Karakoyunluların meskun oldukları yerler olup özellikle Döşemealtı ve çevresindekiler yarı yerleşik bir hayat sürdürmektedirler.²²² Büyük bir kısmı ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında da konargöçer olan Karakoyunlu Yörüklerinden,²²³ aynı zamanda Antalya Kızılsaray Mahallesi de meskun olanlar bulunurken Serik çevresindekiler kışlaklarındaki otlak durumuna göre ayrı ayrı topluluklar

²¹⁷ **BOA., DH.MKT.**, 1316/69, (19 Rebî'ü'l-âhir 1288/8 Temmuz 1871); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 19/43, (22 Rebî'ü'l-âhir 1310/11 Ocak 1893).

²¹⁸ **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 2-29, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 5, (1261/1845).

²¹⁹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 46/82, (19 Şevvâl 1310/6 Mayıs 1893).

²²⁰ Eröz, **Yörükler**, s. 47.

²²¹ Çelik, **a.g.e.**, s. 48.

²²² **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1152, s. 16/65, (5 Safer 1250/13 Haziran 1834); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 12/41, (5 Safer 1267/10 Aralık 1850); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 93/211, (8 Şevvâl 1310/25 Nisan 1893); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1190, s. 45/109, (7 Zilhicce 1317/8 Nisan 1900); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 32/88, (28 Cemâzi-yel-evvel 1267/31 Mart 1851); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 31/84, (20 Cemâzi-yel-evvel 1267/23 Mart 1851); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1161, s. 33/138, (Selh-i Şevvâl 1281/27 Mart 1865); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 31/84, (21 Cemâzi-yel-evvel 1267/24 Mart 1851); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 55/122, (5 Muharrem 1298/8 Aralık 1880); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 192/7, (25 Rebî'ü'l-evvel 1307/19 Kasım 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 46/82, (19 Şevvâl 1310/6 Mayıs 1893).

²²³ **Konya Vilayet Salnamesi**, 1285, Defa' 1, s. 66; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1286, Defa' 2, s. 66; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1287, Defa' 3, s. 65; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1288, Defa' 4, s. 65; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1289, Defa' 5, s. 59; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1290, Defa' 6, s. 59.

halinde yaşasalar da yaz döneminde bir araya geldikleri gibi sahil kesiminde Karabuynuz, Cumalı ve Gebiz'in Sulu Tekke taraflarında konargöçer hayatı devam ettirmektedirler.²²⁴

Karakoyunlu Yörükleri, ondokuzuncu yüzyılda, bugün Antalya merkezde adları bulunmayan Karakoyunlu Köyü²²⁵ ve Şehr-i Karakoyunlu Mahallesinde²²⁶ yerleşmeye başladıkları gibi yirminci yüzyılın başlarından itibaren Serik Karadayı Beldesi, Deniztepesi, Dikmen, Berendi, Kürüş ve Çakallık köyleri; Gebiz Beldesinin Aşağıoba, Tekke ve Hacıosmanlar köyleri yanında Aksu İlçesinin Çalkaya Mahallesi ve Kemerağzı Köyü; ondokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren Döşemealtında eski Karakoyunlu obalarından olup köy statüsü kazanan Kovanlık, Aşağıoba, Camili, Kevşirler ve Ilıcaköy'de yerleşmişlerdir. Çıglık ve Killik köylerinin bir bölümü Karakoyunlu Yörüklerinden yerleşme olduğu gibi Manavgat'ın Çolaklı ve Yavrudoğan köyleri²²⁷ ile Kemer'in Çamyuva Beldesine²²⁸ de yerleşen Karakoyunlu Yörükleri vardır. Ayrıca Finike Yeniceköy'de oturan haneler olup²²⁹ bunlar Yeniceköy yanında Finike ve Kumluca'da yerleşirlerken Kaş Gömbe Beldesinde de yerleşen Karakoyunlu Yörüğü bulunmaktadır.

Karakoyunlu Yörükleri, Osmanlı Devleti Döneminde, Teke Sancağı dışında Menteşe, İzmir, Aydın, Ayasluğ, Saruhan, Sultanönü, Bozok, Boğazlıyan, Niğde, İncesu, Maraş, Kayseri, Kırşehir, Ankara, Karaman, Tarsus, Canik, Sivas, Musul, Malatya, Mardin, Hasankeyf, Şam, Havlan, Hama, Humus ve Haleb'de meskündür. Bunların dışında Anadolu coğrafyasında yaygın bir şekilde yer alan Karakoyunlular, Çukurova, İçel, Milas, Karakoyunlu, Tuzluca, Sarıkamış, Gerze, Fatsa, Erciş, Siverek, Gaziantep, Kilis, Yahyalı, Yeşilhisar, Sarız ve Pınarbaşı'nda da yerleşmiştir.²³⁰

²²⁴ Serik çevresinde bulunan Karakoyunlu Yörüklerinin, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde, 90 hanede 263 kadın ve 116 erkek olmak üzere 379 nüfusları bulunurken Manavgat'ın Sorkun ve Seki köylerinde de bazı haneler kışlamakta ve yaz döneminde tamamı Anamas Çayır Yaylasına göçmektedir. Ayrıca Serik çevresinde bulunan Karakoyunluların menşeinin Alaiye ve Anamur taraflarındaki Bahşişli ve Keşşafli Yörüklerinden bu havaliye gelenlerden olduğu söylene de, Selekler, **a.g.e.**, s. 27, 142; Karakoyunlu Yörükleri, Teke Yöresinde onaltıncı yüzyıldan beri var olup gelenler birkaç haneyi geçmemekle birlikte Bahşişliler ve Keşşaflılar ayrı birer oymak oldukları gibi muhtemelen aralarındaki bağ kız alıp verme ile ilgilidir. Öte yandan 1940 yılında Serik ve Gebiz çevresinde konargöçer hayatı sürdüren 93 hane Karakoyunlu Yörüğü bulunmaktadır. Bunun için bkz. Atabeyli, **a.g.m.**, s. 218.

²²⁵ **BOA., D.BŞB.d.**, 26519, s. 8, (27 Şevvâl 1231/20 Eylül 1816); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 151/212, (20 Receb 1303/24 Nisan 1886).

²²⁶ **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9765, (1260/1844).

²²⁷ Ak, "Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü", s. 334.

²²⁸ Musa Seyirci, **Batı Akdeniz Bölgesi Yörükleri**, İstanbul, 2000, Der Yay., s. 34.

²²⁹ Ekiz, **a.g.e.**, s. 55; Akıncıoğlu, **a.g.e.**, s. 69; Seyirci, **Batı Akdeniz Tahtacıları**, s. 90; Seyirci, "Elmalı Yöresindeki Yörükler ve Tahtacılar Üzerine Bir Araştırma", s. 27.

²³⁰ Türkay, **a.g.e.**, s. 410; Halaçoğlu, **Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. III**, s. 1231-1234, 1260-1262; **BOA., C.AS.**, 458/19112, (29 Zilka'de 1242/24 Haziran 1827); **BOA., C.ML.**, 258/10612, (2 Cemâzi-yel-âhir 1235/17 Mart 1820); Ahmet Gündüz, "Musul Sancağında Aşiretler ve Şekavetleri (1523-1575)", **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 143, (Nisan 2003), s. 116; **BOA., A.MKT.NZD.**, 340/85, (16 Receb 1277/28 Ocak 1861); Hilmi Göktürk, **Anadolu'da Oğuz Boyları**, c. II, Türk Dünyası Yay., İstanbul, 1979, s. 33; Necdet Sevinç, "Gaziantep'te Yer Adları ve Türk Boyları, Türk Aşiretleri, Türk Oymakları", **Türk Dünyası Araştırmaları**,

1.17 Karamanlı Yörükleri

Karamanlı Yörükleri, Teke Yöresinde onsekizinci yüzyılın başlarından beri var olup belgelerde “*Cemaat-i Karamanlı Sakin Liva-i Teke, Yörükân Cemaatinden Karamanlı ve Cemaat-i Karamanlı*”²³¹ yanında “*Karamanlar ve Karamanlı Yörüşü*” olarak geçtiği gibi konargöçer Türkmen Taifesindedir.²³² Onsekizinci yüzyılın başlarında Serik ile Anamas Yaylası arasında konup göçen Karamanlı Yörükleri,²³³ Teke Yöresine muhtemelen Hamid Sancağından gelmiştir. Karamanlı Yörüklerinden, Eğirdir’de bulunanlar Bekdaş Cemaati Taifesinden olmakla birlikte Oğuzların Kayı Boyuna mensup iken Gölhisar’da bulunanlar Terkemiş Yörükleri Taifesinden olup Oğuzların Karkın Boyuna bağlıdır. Diğer taraftan Anadolu’da geniş bir alana yayılmış bulunan Karamanlı Yörüklerine, farklı boylara mensup olmak üzere Andırın, Haruniye ve Maraş Yörükleri ile Danişmenli, Dulkadirli ve Bozulus Türkmenleri arasında da tesadüf edilmektedir.²³⁴

Teke Yöresinde bulunan Karamanlı Yörüklerinin büyük çoğunluğu ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında yerleşik hayata geçmiş olup muhtemelen bunların teşkil ettiği Karamanlı Mahallesi, 1831 yılında Karaöz’e bağlı bir mahalle²³⁵ iken yine Karamanlı Yörüklerinden müteşekkil olmakla birlikte 1840 yılında Karamanlı adı taşıyan iki köy olup bunlardan birisi Karaöz’e²³⁶ diğeri ise Antalya merkez kazaya bağlıdır.²³⁷ Aşağı ve Yukarı Karamanlı olarak geçen köy ise muhtemelen Antalya merkeze bağlı Karamanlı Köyünün ikiye ayrılması ile ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan II. Murad döneminde yaşanan Osmanlı-Karamanoğlu çatışmasından sonra Karamanoğlu Mehmet Beyin ordusundan kalan bakiyeler tarafından Aşağı ve Yukarı Karaman köyleri ile Asi Karaman Köyünün teşekkül ettiği ileri sürülse de²³⁸ Asi Karaman’ın bu Karamanoğlu bakiyesi olabileceği muhtemel olmakla birlikte Karamanlı Köyünün bunlarla herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır.

Karamanlı Yörükleri, Teke Sancağı dışında farklı birçok sancak ve kaza bünyesinde bulunmakla birlikte Alaiye, Isparta, Eğirdir, Tefenni, Karaman, Kadınhanı, Adana, Kadirli, Kozan, İçel, Tarsus, Ankara, Haymana, Karamürsel, Mihaliç, Çatalca, Pınarbaşı, Silistre

sayı: 26, (Ekim 1983), s. 28, 80; Abdülkadir İnan, “Gaziantep Vilâyetinde Türkmenler”, **Halk Bilgisi Haberleri**, sayı: 102, (Nisan 1940), s. 140; Yalman, **Cenup’ta Türkmen Oymakları II**, s. 529; Akbaş, **a.g.e.**, s. 198; Ayasluğ, İzmir Selçuk İlçesinin, Saruhan ise Manisa merkezin eski adıdır. Akbayar, **a.g.e.**, s. 13, 141.

²³¹ **BOA., MAD.d.**, 6890, s. 129, (1138/1726); **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 45, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814); **BOA., D.BŞM.d.**, 8304, s. 3, (5 Şa’bân 1231/1 Temmuz 1816).

²³² Türkay, **a.g.e.**, s. 412.

²³³ **BOA., A.DVN.MHM.d.**, 130, s. 246/765, (Evail-i Safer 1133/11 Aralık 1720).

²³⁴ Halaçoğlu, **Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. III**, s. 1314-1317.

²³⁵ **BOA., NFS.d.**, 3195, s. 15, 22, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3196, s. 49-51, (29 Zilhicce 1246/10 Haziran 1831).

²³⁶ **BOA., NFS.d.**, 3214, s. 12, (1256/1840).

²³⁷ **BOA., NFS.d.**, 3208, s. 32-36, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841).

²³⁸ Selekler, **a.g.e.**, s. 36-37.

Babadağı, Bozulus, Samsun, Çorum, Halep, Gence ve Geyikler, Karamanlı Yörüklerinin meskun oldukları yerlerdir.²³⁹

1.18 Karatekeli Yörükleri

Teke Yöresinde ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısından beri var olan Karatekeli Yörükleri, belgelerde aşiret ve cemaat adı altında “*Aşiret-i Karatekeli yanında Karateke ve Karatekeli*” olarak geçtikleri gibi konargöçer Yörükân Taifesindedir.²⁴⁰ Karatekeli Yörükleri, aynı zamanda Karakeçili Oymağının alt kollarından biri olarak gösterilmektedir. Nitekim Beydili Türkmenleri içerisinde bulunan ve oniki beylikten biri olan Karakeçili Oymağı, Karatekeli, Sarıtekeli ve Alibayramoğlu adında üç kola ayrılmaktadır. Bunlardan bir kısmı Siverek, Suruç ve Gaziantep Kertil’de yurt tutarken bir kısmı da Batı Anadolu’ya göç etmiş hatta göç edenlerden Teke Sancağına gidenler olmuştur.²⁴¹ Teke Sancağına gelen Karakeçili Cemaatinin, Karaman’da bir sipahinin raiyyeti olup yirmi otuz yılı aşkın bir süreden beri Teke Sancağında oturduğu belirtilmekte ve 1568 yılı tahrir kayıtlarında Teke Sancağında kaydedildiği görülmektedir.²⁴² Bununla birlikte Teke Yöresinde bulunan Karatekeli Yörüklerinin bu Karakeçili Oymağından olduğuna dair herhangi bir belge bulunmamakla birlikte Karatekeli Yörüklerinin, Batı Anadolu’dan, onsekizinci yüzyılın sonları ile ondokuzuncu yüzyılın başlarında Teke Yöresine geldikleri kuvvetle muhtemeldir. Bunlarla birlikte Karakeçili Oymağının alt kollarından olan Karatekeli Yörükleri, Oğuzların Kayı Boyuna mensuptur.²⁴³ Öte yandan Teke Sancağında bulunan Karatekeli Yörüklerini, Honamlı Yörüklerinin obaları arasında gösterenler olmasına²⁴⁴ rağmen her ikisi de farklı birer oymaktır.

²³⁹ Türkay, **a.g.e.**, s. 412; Gündüz, **Danışmendli Türkmenleri**, s. 108; Mihaliç, Bursa Karacabey’in, Geyikler ise Afyon Dinar’ın eski adıdır. Akbayar, **a.g.e.**, s. 46, 119; Tahir Sezen, **Osmanlı Yer Adları**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 2006, s. 198.

²⁴⁰ **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 145, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 17, (1261/1845); Türkay, **a.g.e.**, s. 93, 417.

²⁴¹ Ali Şahin, **Güney Anadoluda Beydili Türkmenleri ve Baraklar**, Doğu Matbaası, Ankara, 1962, s. 18-22; Yusuf Halaçoğlu, “Anadolu’da Türk Aşiretleri ve Karakeçililer”, **1. Karakeçili Kültür Şenliği (Panel 16 Eylül 1995) Ertuğrul Gazi ve Karakeçili Aşireti**, Kırıkkale, 1996, s. 19; Halaçoğlu, **Osmanlı Kimliği ve Aşiretler**, s. 110.

²⁴² Ahmet Refik, **a.g.e.**, s. 11; Armağan, “*XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı’nda Konar-Göçerler: Sosyo-Ekonomik ve Demografik Durumları*”, s. 117.

²⁴³ Karatekeli Yörükleri, Karakeçili Oymağının alt kollarından biri olduğuna göre Oğuzların Kayı boyuna bağlıdır. Halaçoğlu, **Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. III**, s. 1221-1229.

²⁴⁴ Honamlı Yörüklerinin obaları sayılırken bunların içinde Karaevli Obası bulunmamaktadır. Saraçoğlu, **a.g.e.**, s. 513; Dolayısıyla Karaevli Obası, Karatekeli Yörükleri ile karıştırılmış olmalıdır.

Büyük çoğunluğu Ege Bölgesinde bulunan Karatekeli Yörüklerinin Karnıkaralı, Topallı,²⁴⁵ Durağocalı, Sekareli, Sıçmazlı, Karakeçili ve Akkeçili adında yedi obası bulunmaktadır. Aydın Ortaklar, Selâtin Köyündeki Karatekeli Yörükleri arasında bu obalardan ilk beşi bilinirken Karakeçili ve Akkeçili obaları yerine Dırazlı ve Gafarlı obaları sayılmaktadır.²⁴⁶ Her iki bölgede bulunan Karatekeli Yörüklerinin oba adlarındaki benzerliğe bakılırsa Teke Yöresinde bulunan Karatekeli Yörüklerinin, Ege Bölgesinde yer alan Karatekeli Yörükleri ile sıkı bir bağı bulunmaktadır. Bunların yanı sıra çoğunluğu İzmir ve Aydın çevresinde yoğunlaşan Karatekeli Yörükleri, Antalya'dan Akşehir'e, Isparta'dan Söke ve Tire'ye uzanan hat üzerinde dağılmışlardır.²⁴⁷

Teke Yöresinde bulunan Karatekeli Yörükleri, ondokuzuncu yüzyılda Antalya çevresi ile Çakırlar, Yazır, Tekirova ve Kemer Köyleri yanında Serik Nahiyesi civarında konargöçer hayatı devam ettirmektedirler. Yirminci yüzyılın başlarında da Yazır, Yukarı Karaman, Duraliler ve Çıglık köylerinde konargöçer hayatı sürdüren Karatekeli Yörüklerinden yirminci yüzyılın ilk yarısının sonlarında da konup göçenlerin sayısı oldukça fazladır.²⁴⁸ Teke Yöresindeki Karatekeli Yörüklerinin büyük çoğunluğu yirminci yüzyılın ikinci yarısında yerleşik hayata geçmeye başladığı gibi Karatekeli Yörüklerinden kalabalık bir grup Antalya merkez Çıglık Köyüne yerleşirken azda olsa Yağca ve Kömürcüler köyleriyle Yeniköy Beldesine yerleşenler vardır. Öte yandan Korkuteli Söğüt Köyünün tamamı Karatekeli Yörüklerinden yerleşme olduğu gibi 1850 yılından sonra Aydın'dan Kumluca'nın Yazır köyüne gelip yerleşenler bulunmaktadır.²⁴⁹

²⁴⁵ Antalya'ya tabi Çıglık Karyesi civarında Yenice nam mahalde meskun Karatekeli Aşiretinin Topallı Mahallesi kaydına göre aynı obaların Teke Yöresinde de bulunduğu görülmektedir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1163, s. 262/20, (5 Şevvâl 1324/22 Kasım 1906).

²⁴⁶ Eröz, **Yörükler**, s. 47; Aydın içerisinde bulunan Karatekeliler ise Karnıkaralı, Durukocalı, Kavruk, Gölovalı, Sekareli, Sıçmaz ve Topallı obalarından oluşmaktadır. Hikmet Şölen, **Aydın İli ve Yörükler**, Aydın Halkevi Yay., Aydın, 1945, s. 13.

²⁴⁷ Musa Seyirci, **Ege Yörükleri**, Der Yay., İstanbul, 2003, s. 24-25; Musa Seyirci, "Tire Yörükleri", **Folklor/Edebiyat**, c. 9, sayı: 34, (2003/2), s. 52-55.

²⁴⁸ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 30/3. hk., (19 Şa'bân 1289/22 Ekim 1872); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1193, s. 145/432, (17 Zilka'de 1314/19 Nisan 1897); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1165, s. 25/19, (1 Cemâzi-yel-âhir 1286/8 Eylül 1869); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 55/123, (15 Safer 1307/11 Ekim 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 134/321, (12 Ramazan 1308/21 Nisan 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 142/341, (15 Zilhicce 1308/22 Temmuz 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 3/4, (11 Zilka'de 1315/3 Nisan 1898); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 217/232, (25 Zilka'de 1318/16 Mart 1901); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1163, s. 139/264, (12 Zilka'de 1323/8 Ocak 1906); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1163, s. 243/469, (24 Zilhicce 1323/19 Şubat 1906); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1163, s. 262/20, (5 Şevvâl 1324/22 Kasım 1906); Aynı zamanda Karatekeli Yörüklerinden, 1940 yılında, Döşemealtı civarında 35, Varsak civarında 31, Tikenli civarında 25, Kepezbaşında 15, Solak Karaoğlu civarında 17, Solak ve Murtana civarında 18, Mandırla civarında 17 olmak üzere toplam 158 çadırılık bir topluluk konargöçer hayatı sürdürmektedir. Atabeyli, **a.g.m.**, s. 218.

²⁴⁹ Musa Seyirci, "Karatekeli Aşireti ve Afyonkarahisar'da İki Karatekeli (İğdeli-Çatkuyu) Köyü", **Güneyde Kültür Dergisi**, sayı: 59, (Ocak 1994), s. 9; Ak, "Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü", s. 337; Eren, "Yörük Göçü 2", s. 8799.

Teke Sancağı dışında Alaiye, Manavgat, Menteşe, Afyon, Aydın, Ayasluğ, Kocaeli, Adapazarı, Kütahya, Simav, Manisa, Alaşehir, Gönen, Adana, Kozan, İçel ve Tarsus, Karatekeli Yörüklerinin meskun oldukları yerlerdir.²⁵⁰

1.19 Karavelili Yörükleri

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yöresinde var olan Karavelili Yörükleri, belgelerde “*Karavelili Aşireti*” olarak geçmekte ve Döşemealtında bulunan Karakoyunlu Yörükleri ile birlikte Burdur taraflarına yaylaya göçmektedirler.²⁵¹ Aynı zamanda ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısından beri Döşemealtında bulunan Karaveliler Köyü,²⁵² Karvelili Yörüklerinin erken dönemlerde yerleşik hayata geçmeleri ile kurulmuş olup Döşemealtında Karaveliler Köyü yanında konargöçer Karavelili Yörüklerinden bahsedilmesi Karavelililerin yarı yerleşik bir hayat yaşadıklarını göstermektedir. Diğer taraftan Karaveliler Köyü, ondokuzuncu yüzyıl belgelerinde Antalya’ya tabi olduğu gibi zaman zaman Serik Kazasına bağlı nahiye statüsünde de gösterilmiştir.²⁵³

1.20 Kızıllı Yörükleri

Oğuzların Avşar Boyuna bağlı bulunan Kızıllı Yörükleri,²⁵⁴ Teke Yöresinde onsekizinci Yüzyılın başlarından beri var olup Aşağı ve Yukarı Kızıllı Cemaati olarak iki gruba ayrılmıştır. Konargöçer Türkmân Yörükânı Taifesinden ve Mamalu Aşiretinden olmakla birlikte yörede bulunan Kızıllı Yörükleri belgelerde “*Kızıllı, Kızıllar, Kızıllı Yörüğü, Cemaat-i Yörükân-ı Kızıllar, Cemaat-i Kızıllar Der Liva-i Teke, Cemaat-i Kızıllı, Cemaat-i Yukarı Kızıllı ve Cemaat-i Aşağı Kızıllı, Perakende Aşiret Yörükân-ı Yukarı Kızıllı Tabi-i Teke ve Yukarı Kızıllı Yörüğü*”²⁵⁵ olarak geçmektedir.

Kızıllı Yörükleri, ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında yerleşik hayata geçmeye başladıkları gibi kendi adları ile anılan Antalya’ya bağlı Kızıllı Köyü ile Karaöz ve Milli

²⁵⁰ Türkay, **a.g.e.**, s. 93, 417; Langlois, **a.g.e.**, s. 9; Kâmil Su, **Balıkesir ve Civarında Yürük ve Türkmenler**, Balıkesir Halkevi Yay., İstanbul, 1938, s. 153.

²⁵¹ **BOA., A.MKT.DV.**, 26/17, (24 Cemâzi-yel-evvel 1265/17 Nisan 1849); **BOA., A.MKT.DV.**, 16/75, (25 Şa’bân 1265/16 Temmuz 1849).

²⁵² **BOA., NFS.d.**, 3208, s. 81, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1152, s. 34/146, (15 Receb 1250/17 Kasım 1834).

²⁵³ **BOA., NFS.d.**, 3198, s. 259-261, (29 Zilhicce 1246/10 Haziran 1831); **BOA., ML.VRD.d.**, 1671, s. 13-14, (Gurre-i Safer 1264/8 Ocak 1848).

²⁵⁴ Yusuf Halaçoğlu, **Anadolu’da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)**, c. IV, TTK Yay., Ankara, 2009, s. 1469-1473.

²⁵⁵ Türkay, **a.g.e.**, s. 452; **BOA., D.BŞM.d.**, 42444, s. 5; **BOA., MAD.d.**, 6890, s. 110, 130, (1138/1726); **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 50, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814); **BOA., D.BŞM.d.**, 8304, s. 3, (5 Şa’bân 1231/1 Temmuz 1816); **BOA., D.BŞB.d.**, 26519, s. 24, (27 Şevvâl 1231/20 Eylül 1816); **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 18, 30, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3200, s. 110-111, (1246/1831).

Nahiyelerine bağlı Yukarı Kızıllı Mahallesine yerleşmişlerdir.²⁵⁶ Öte yandan Yukarı Kızıllı Yörüklerinin yerleşik hayata geçmesi ile kurulan Yukarı Kızıllı Köyü, günümüzde Burdur İli Bucak İlçesine bağlı bir köy iken Aşağı Kızıllı Yörüklerinin yerleştiği Kızıllı Köyü ise Antalya Döşemealtı köylerindedir.

Kızıllı Yörüklerinin, Teke Sancağı dışında Isparta, Kayseri, Sivas, Adana, Kozan, Karahisar-ı Şarki, Maraş, Bolu, İçel, Tarsus, Karaman, Çerkeş, Honaz, Homa, Nablus, Selanik, Kavala, Çağlayık, Gümülcine, Dimetoka, Hezargrad, Bozok ve Akdağ meskûn oldukları yerlerdir.²⁵⁷

1.21 Kömürcü Yörükleri

Anadolu'da Kayseri, Ankara, Saruhan ve İçel sancaklarında bulunan Kömürcü Cemaatinden, Ankara Sancağındakiler Kasaba Yörükleri Taifesinden iken İçel Sancağının Gülnar Kazasındaki Kömürcü Yörükleri ise İçel Yörükleri Taifesinden olup Varsak Boyuna bağlıdır. Bunun yanında Saruhan Sancağında bulunan Kömürcüler Cemaati, Eldelik Ellici Yörükleri Taifesinden ve Oğuzların İğdir Boyundandır.²⁵⁸ Kömürcü Yörükleri, bazı kaynaklarda Yeniosmanlı Yörüklerinin obalarından birisi olarak gösterilmesine rağmen²⁵⁹ Teke Yöresinde ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısından beri meskun bulunan ayrı bir oymaktır. Konargöçer Yörükân Taifesinden olan Kömürcü Yörükleri belgelerde “*Kömürçiyân Aşireti, Kömürcüler, Kömürcülü, Cemaat-i Kömürcüler ve Kömürcüler Aşireti*”²⁶⁰ olarak geçmektedir.

Yörede, Antalya çevresi, Sofular Mahallesi, Bıyıklı, Döşemealtı, Ellezalani ve Karkın'da konargöçer hayatı devam ettiren Kömürcü Yörükleri, ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru çoğunluğu Döşemealtında kendi adları ile anılan Kömürcü Köyü yanında bir kısmı Bıyıklı Köyüne yerleşmiştir.²⁶¹ Öte yandan Teke Sancağı dışında Tire, İçel, Gülnar, Mut, Anamur, Tarsus, Adana ve Niğde, Kömürcü Yörüklerinin meskun oldukları diğer yerlerdir.²⁶²

²⁵⁶ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1148, s. 10/29, (Evasıt-ı Şa'bân 1223/11 Ekim 1808); BOA., NFS.d., 3208, s. 63-66, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841); BOA., NFS.d., 3233, s. 8, (1261/1845).

²⁵⁷ Türkay, a.g.e., s. 452; Karahisar-ı Şarkî, Şebinkarahisar'ın, Homa ise Denizli Çivril'e bağlı Gümüşsu Bucağının eski adıdır. Akbayar, a.g.e., s. 74, 90; Sezen, a.g.e., s. 243, 286.

²⁵⁸ Halaçoğlu, Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. IV, s. 1506; Kömürcü Yörükleri, İçel Sancağında Bozdoğan Cemaati içerisinde gösterilmektedir. Demir, a.g.m., s. 115.

²⁵⁹ Eröz, Yörükler, s. 48.

²⁶⁰ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1153, s. 80/222, (9 Zilka'de 1252/15 Şubat 1837); BOA., NFS.d., 3228, s. 127-128, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 14/79, (28 Şevvâl 1280/6 Nisan 1864); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1164, s. 49/106, (15 Şa'bân 1297/23 Temmuz 1880); Türkay, a.g.e., s. 100, 462.

²⁶¹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 99/558, (13 Receb 1281/12 Aralık 1864); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1201, s. 188/517, (13 Zilhicce 1316/24 Nisan 1899); BOA., NFS.d., 3228, s. 127-128, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1171, s. 13/16, (4 Şa'bân 1300/10 Haziran 1883); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1175, s. 348/547, (13 Receb 1304/7 Nisan 1887); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1164, s. 49/106, (15 Şa'bân 1297/23 Temmuz 1880); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1178, s. 96/285, (5 Şa'bân 1305/17 Nisan 1888); BOA., MŞH.ŞSC.d.,

1.22 Köteklı Yörükleri

Onsekizinci yüzyılın ilk çeyreğinde İçel ve Aksaray sancaklarında sakin olan Köteklı Cemaati,²⁶³ ondokuzuncu yüzyılda Teke Yöresinde de yer aldığı gibi belgelerde “*Kuruin Cemaati Nam-ı Diğer Köteklı, Köteklı Aşireti ve Köteklı Cemaati*”²⁶⁴ olarak geçmektedir. Teke Yöresinde bulunan Köteklı Yörükleri, Hayta Yörüklerinin obalarından birisi olarak gösterilmesine²⁶⁵ rağmen arşiv kayıtları içerisinde böyle bir bilgi bulunmamaktadır. Köteklı Yörükleri ile ilgili bir belgede, “*Karaman, Aydın, Saruhan, Teke ve Hamid sancaklarında ve elviye-i sairede vaki’ tahrir yörüğü ta’bir olunur Yörükân-ı İçil ve tevabi-i mukataası mülhakatından hin-i tahrirde Eğirdir Kazasında Serpe nam mahâlde kışlayub ba’de mürur-ı eyyam ile mahâl-i mezkûru terk ve mevsim-i şitada Denizli tarafında ikamet eden Köteklı Cemaatinin*”²⁶⁶ ayrı bir oymak olduğu görülmektedir.

Denizli ve Eğirdir arasında konargöçer hayatı devam ettiren Köteklı Yörüklerinin kışladığı Serpe, eskiden beri Gebiz Yörüklerinin yaylası olup²⁶⁷ Köteklı Yörüklerinden muhtemelen Gebiz Yörükleri ile birlikte ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Teke Yöresine gelen sekiz hane olup bunlardan iki hanesi Asi Karaman’da, altı hanesi de Gebiz Yörükleri içerisinde yerleştirilmiştir.²⁶⁸ Aynı zamanda Bucak içerisinde konargöçer hayatı sürdürenler olduğu gibi ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında yörede bulunan Köteklı Yörüklerinin nüfusları oldukça artmıştır.²⁶⁹ Teke Sancağı dışında Alaiye, Aksaray, Hamid, Ağlasun, Eğirdir, İçel, Anamur, Selendi, Kars-ı Maraş, Gülnar, Aladağ, Denizli, Alaşehir ve İnegöl,

1160, s. 102/574, (28 Receb 1281/27 Aralık 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 75/142, (13 Safer 1311/26 Ağustos 1893); Öte yandan yirminci yüzyılın başlarında Doyran Köyünde, Kömürcü Yörüklerinden konargöçer hayatı devam ettirenler bulunmaktadır. Selekler, **a.g.e.**, s. 27.

²⁶² Türkay, **a.g.e.**, s. 462.

²⁶³ Yıldırım, **a.g.m.**, s. 130; Halaçoğlu, **İskân Siyaseti**, s. 83.

²⁶⁴ **BOA., MVL.**, 628/26, (11 Zilka’de 1278/10 Mayıs 1862); **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 123, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); Anamur’da sakin Kuruin Cemaati Nam-ı Diğer Köteklı olarak da geçmektedir. Y. Halaçoğlu, **İskân Siyaseti**, s. 83, 129; Bozdoğan Cemaaati içerisinde olup Anamur Kazası Bozyazu Zeameti reyası olarak gösterilmekle birlikte Kerimoğlu Halil Kethüda, Sadlu, Kütüklü, Seydi Kubad veya Kubad Seydi, Posluoğlu ve Toytemur obalarının da bağlı olduğu belirtilen ve Kütüklü olarak okunan cemaat, Demir, **a.g.m.**, s. 118; aslında Köteklı Yörükleridir.

²⁶⁵ Hayta Yörüklerinin oniki obasından birisi olarak gösterilen Kötekliler, Eröz, **Yörükler**, s. 45; ayrı bir oymak olmalarına rağmen muhtemelen yaylak ve kışlak arasında Haytalarla birlikte konup göçmeleri ve çoğu zaman aynı çevrede ikamet etmeleri nedeniyle Hayta Yörüklerinin obalarından birisi olarak gösterilmiştir.

²⁶⁶ **BOA., C.ML.**, 149/6313, (14 Cemâzi-yel-evvel 1231/12 Nisan 1816).

²⁶⁷ **BOA., KK.d.**, 5061/1135, s. 6, (27 Zilhicce 1136/16 Eylül 1724); Ak, “*Yörük ve Voynuklara Dair Önemli bir Kaynak: Yörük ve Voynuk Ahkâm Defteri (16 Zilka’de 1116/12 Mart 1705-3 Cemâziyelevvel 1147/1 Ekim 1734)*”, s. 13.

²⁶⁸ **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 123-124, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843).

²⁶⁹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 75/165, (15 Cemâzi-yel-âhir 1307/6 Şubat 1890); **Konya Vilayet Salnamesi**, 1288, Defa’ 4, s. 205; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1289, Defa’ 5, s. 192; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1290, Defa’ 6, s. 200.

Kötekli Yörüklerinin meskun oldukları diğer yerler²⁷⁰ olduğu gibi Şarkıkaraağaç Yenice kale Köyü halkının çoğunluğu Kötekli Yörüklerinden yerleşmedir.²⁷¹ Öte yandan Antalya’da bulunan Kötekli Yörüklerinin tamamı Aksu İlçesi Kötekli Mahallesi’nde yerleşmiştir.

1.23 Melikler Yörükleri

Onsekizinci yüzyıldan beri Teke Yöresinde var olan “*Melikler Cemaati Yörükân Taifesinden olup Hamid Sancağında Eğirdir Kazasında Pamukovasında kışlayıp Anamas Dağında yaylarlar*” ifadesi ile birlikte belgelerde “*Cemaat-i Yörükân-ı Melikler yanında Melikli, Meliklü ve Melikler*”²⁷² olarak geçmektedir. Hamid Sancağından, Teke Yöresine onsekizinci yüzyıldan itibaren bazen eşkıyalık yaptıkları cemaatlerle birlikte hareket etmeleri nedeniyle²⁷³ zaman zaman da kışlamak üzere gelen Melikler Cemaati, ondokuzuncu yüzyılın başlarında Teke Sancağına kaydedilmelerine²⁷⁴ rağmen ondokuzuncu yüzyılın ilk çeyreğinden sonra yörede bunlar hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Öte yandan bu Melikler Yörükleri, Isparta İli Sütçüler İlçesine bağlı kendi adları ile anılan Melikler Köyüne yerleşmişlerdir.

Meliklü Cemaatinden, Haleb Sancağına Haleb Türkmenleri Taifesinden olanlar Oğuzların Bayad boyuna mensup iken Adana ve Üzeyr Sancağına bulunmakla birlikte Çokun ve Özerili Yörükleri Taifesinden olanlar ise Oğuzların Döğer Boyuna bağlıdır.²⁷⁵ Teke Sancağı dışında Alaiye, Isparta, Pavlu, Anamas Yaylağı, Aydın, Bursa, İçel, Tarsus, Gümilcine, Savur, Rakka, Adana, Kozan, Dört Yol, Karahisar-ı Şarki ve Ordu, Melikler Cemaatinin meskun oldukları diğer yerlerdir.²⁷⁶

²⁷⁰ BOA., A.MKT.UM., 534/11, (18 Receb 1278/19 Ocak 1862); BOA., C.ML., 149/6313, (14 Cemâzi-yel-evvel 1231/12 Nisan 1816); M. Z. Yıldırım, a.g.m., s. 130; A. Demir, a.g.m., s. 118-120; Kars-ı Maraş ve Kars-ı Zülkadiriye, Kadirli’nin eski adıdır. Akbayar, a.g.e., s. 93; Sezen, a.g.e., s. 295.

²⁷¹ Tanyıldız, a.g.e., s. 44.

²⁷² BOA., MAD.d., 6890, s. 109, (5 Şa’bân 1137/19 Nisan 1725); BOA., D.BŞM.d., 8304, s. 4, (5 Şa’bân 1231/1 Temmuz 1816); Türkay, a.g.e., s. 106, 495.

²⁷³ BOA., C.DH., 33/1631, (11 Zilka’de 1155/7 Ocak 1743); BOA., C.DH., 324/16195, (Evahir-i Zilka’de 1155/26 Ocak 1743).

²⁷⁴ BOA., D.BŞM.d., 8139/A, s. 51, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814).

²⁷⁵ Halaçoğlu, Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. IV, s. 1642-1643.

²⁷⁶ Türkay, a.g.e., s. 106, 495-496; Pavlu, Isparta İli Sütçüler İlçesinin eski adı olup Bavlu olarak da kullanılmaktadır. Akbayar, a.g.e., s. 130.

1.24 Milli Yörükleri

Teke Sancağı içerisinde Milli Nahiyesinde onbeşinci yüzyıldan itibaren çoğunlukla Bayad Boyuna mensup cemaatler yaşarken onsekzinci yüzyılda da Teke Sancağında var olan Milli Cemaati,²⁷⁷ Badıllı Aşiretinin bir alt kolu olmakla birlikte belgelerde “*Milli, Millü, Millioğulları ve Milli Ekradı*” olarak geçen aşiret, Göçer Ekrad Ulus Taifesinden iken “*Milli Türkmanı*” adlı cemaat ise Türkmân Ekradı Taifesindedir.²⁷⁸ Bunların yanında ondokuzuncu yüzyılda Teke Yöresinde bulunan Milli Cemaati ile ilgili olmak üzere belgelerde ekrad kavramına rastlanmadığı gibi çoğu zaman “*Cemaat-i Millü ve Millü Cemaati yanında Millü Aşireti*”²⁷⁹ kaydı sıkça geçmektedir.

Osmanlı Devleti, birçok etnik unsuru bünyesinde barındırırken idarecilerin milliyet konusunda herhangi bir endişeleri bulunmamakta hatta Osmanlı Millet Sisteminde inanç esaslı bir yapılandırmaya gidildiği görülmektedir. Osmanlı Devleti merkezi idaresince taşraya gönderilen hükümlerde veya taşrada vergi ve asker kaynağının kontrolü gibi amaçlarla tutulan kayıtlar içerisinde ekrad kavramı çoğu kez konargöçerliği ifade etmek üzere kullanıldığı gibi mevcut düzene karşı gelenler için de ekrad nitelmesine başvurulmuştur. Keza Türk oldukları halde Avşar, Döğer, Reyhanlı, Kuzugüdenli ve Boynuinceli gibi aşiretler ile Bozulus içerisinde bulunan bazı oymaklar bile ekrad olarak nitelendirilmektedir ki bu kavram etnik yapıyı ifade etmediği gibi tamamen sosyal durumu izah etmektedir. Bu hususta arşiv vesikaları üzerine yapılan araştırmalar neticesinde yazılanlara göre araştırmacıların çoğu, ekrad kavramının etnik yapıdan ziyade konargöçer, Yörük, dağlı, asi ve yerleşiklere eziyet eden konargöçerleri ifade etmek için kullanıldığını ortaya koymuşlardır.²⁸⁰ Bu çerçevede Milli Türkmanı Taifesi için kullanılan Türkman Ekradı kavramı da konargöçerliği ifade etmektedir. Aynı zamanda Milli Cemaatinin, Badıllı²⁸¹ yani Beydili Aşiretinin²⁸² bir alt kolu olduğu

²⁷⁷ Milli’de Bayad Cemaatleri yaşıyordu. Tekindağ, “*Teke-Eli ve Teke-Oğulları*”, s. 56; Diğer taraftan Fatih devri kanunnameleri içerisinde Teke Sancağı Milli Nahiyesi Milli Müsellemleri Kanunnamesi bulunmaktadır. Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, 1. Kitap, Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnâmeleri**, Fey Vakfı Yay., İstanbul, 1990, s. 631; **BOA., D.BŞM.d.**, 4444, s. 10, (1188/1774).

²⁷⁸ Türkay, **a.g.e.**, s. 109, 500-501.

²⁷⁹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1148, s. 3/10, (1 Rebî’ü’l-âhir 1230/13 Mart 1815); **BOA., D.BŞM.d.**, 8304, s. 20, (5 Şa’bân 1231/1 Temmuz 1816); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1149, s. 8/7, (1234/1819); **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 57-58, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814); **BOA., D.BŞM.d.**, 8130, s. 3, (5 Rebî’ü’l-âhir 1230/17 Mart 1815); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1148, s. 4/12, (7 Şevvâl 1230/12 Eylül 1815); **BOA., C.ZB.**, 56/2787, (13 Cemâzi-yel-âhir 1232/30 Nisan 1817); **BOA., C.ML.**, 103/4577, (5 Cemâzi-yel-âhir 1235/20 Mart 1820); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 33/94, (9 Safer 1270/11 Kasım 1853); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 135/503, (8 Şa’bân 1280/18 Ocak 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1161, s. 10, (17 Ramazan 1281/13 Şubat 1865); **BOA., A.MKT.UM.**, 563/78, (12 Zilka’de 1278/11 Mayıs 1862); **BOA., MVL.**, 32/45, (5 Cemâzi-yel-âhir 1265/28 Nisan 1849).

²⁸⁰ Yusuf Halaçoğlu, “Osmanlı Belgelerine Göre Türk-Etrâk, Kürd-Ekrâd Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Bellekten**, c. LX, sayı: 227, (Nisan 1996), s. 142-145; Celal Erdönmez, “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Geçen Ekrâd Tabiri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 6-7, Isparta, 2002, s. 58-62.

²⁸¹ Türkay, **a.g.e.**, s. 500.

belirtildiğine göre Beydili Türkmenlerinin, yirmidört oğuz boyundan birisi olduğu göz önüne alındığı zaman ektrad kavramı ile etnik yapının kastedilmediği açıkça görülmektedir. Öte yandan Anadolu'daki Milli Cemaati, genellikle Oğuzların Yazır Boyuna bağlı olarak gösterilmektedir.²⁸³

Ondokuzuncu yüzyılda genellikle Teke Sancağının Bucak Kazasına bağlı olan Milli Yörüklerinin Dağ, Hacı Hüseyinler, Gelesin, Kayı, Karacaören, Kavacık, Kızılseki, Killik ve Kocaaliler olmak üzere dokuz obası bulunmaktadır.²⁸⁴ Diğer taraftan onbeşinci yüzyılda Teke Sancağında Milli Nahiyesi içerisinde var olmakla birlikte Teke Türkmenleri Taifesinden ve Kayı Boyuna mensup bir Kayı Cemaati bulunmaktadır²⁸⁵ ki Milli Cemaatine bağlı olan oba da bu olmalıdır.

Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında aynı zamanda nahiye olarak kaydedilen Milli, bu yüzyılın ikinci yarısında bazen de kaza olarak geçmektedir. Diğer taraftan Milli Yörükleri, konargöçer hayattan yerleşik hayata geçmeye başlayınca obaları, Milli Nahiyesine bağlı birer mahalle olarak varlıklarını devam ettirdikleri gibi 1845 yılında, ayrı bir Yörük oymağı olan, Yukarı Kızıllı da mahalle olarak Milli Nahiyesine bağlanmıştır.²⁸⁶ Milli Cemaatinin bu mahalleleri zamanla büyük birer köy olmuş hatta yirminci yüzyılın başlarında eski mahalle olan Dağ, nahiye olarak Kızılkaya Kazasına bağlanırken Milli Nahiyesinin Merkezi olan Kocaaliler'in Kocaalan, Gökseki, Karaseki, Çınar, Katrandağı, Erdüştüğü ve Yukarı Seki adlarında çok sayıda mahallesi bulunmaktadır. Kocaaliler'e yakın bir köy olan Kayı Köyü ise Üçtepe, Karlık, Karakaya, Devebeleni ve Pınarcık Beleni semtleri ile çevrilidir. Bunun yanında Kavacık Köyü, Boğadiç ve Kavacık diye iki mahalleden oluşurken Kızılseki Köyü, Kızılseki ve Aykırı diye bilindiği gibi büyük bir köy olup Yalacık, Kuzsoda, Gökseki, Camıyanı, Sarıotlu, Yoncağaç, Aykırı, Sömek, Ahırtaş, İndağı, Suyüzü, Kırkbalık Boğazı,

²⁸² Mustafa Aksoy, "Elazığ ve Diyarbakır'da Oğuz Boylarından İki Beğdili-Badıllı Köyü ve 'Kürt-Ektrad, Türk' Kavramları Hakkında Karşılaştırmalı Sosyoloji Çalışması", **I. Uluslararası Oğuzlardan Osmanlıya Diyarbakır Sempozyumu Bildirileri**, Diyarbakır Valiliği Yay., Diyarbakır, 2004, s. 641, 651.

²⁸³ Halaçoğlu, **Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. IV**, s. 1677-1679.

²⁸⁴ **BOA., NFS.d.**, 3195, s. 1-8, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3196, s. 72-113, (29 Zilhicce 1246/10 Haziran 1831). Bu belgede ise Kocaaliler, Kızılseki, Hacı Hüseyinler, Kayı, Karacaören ve Gelesin olmak üzere altı oba kayıtlıdır. **BOA., C.DH.**, 187/9304, s. 4, (29 Zilhicce 1248/19 Mayıs 1833).

²⁸⁵ Halaçoğlu, **Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. III**, s. 1371.

²⁸⁶ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1152, s. 5/21, (Gurre-i Zilhicce 1249/11 Nisan 1834); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1152, s. 32/144, (7 Receb 1250/9 Kasım 1834); **BOA., ML.d.**, 457, s. 4, (1 Ramazan 1261/3 Eylül 1845); Kaza-i Milli, **BOA., MVL.**, 321/54, (Gurre-i Cemâzi-yel-âhir 1274/17 Ocak 1858); Eski mahalleler yanında ayrı bir oymak olan Yukarı Kızıllı da Milli Nahiyesine bağlanınca Milli Nahiyesinin toplam on mahallesi olmuştur. **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 8, (1261/1845); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 130/479, (5 Receb 1280/16 Aralık 1863); Ayrıca Şer'iyye Sicillerinde de bu mahallelerden bazılarını görmek mümkündür. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 140/525, (13 Şa'bân 1280/23 Ocak 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 64/205, (11 Şevvâl 1282/27 Şubat 1866); Öte yandan ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Milli Yörüklerinin obaları Milli Nahiyesine bağlı olmak üzere her biri ayrı birer köy olarak kaydedilmiştir. **Konya Vilayet Salnamesi**, 1312, Defa' 26, s. 353, 363, 378; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1314, Defa' 27, s. 338, 348, 365.

Esirik ve Asardağı olmak üzere dağınık vaziyette yerleşmiş birçok mahalleden ibarettir. Kargı Köyü yanında eski mahalle olan Gelesinli, Killik ve Karacaören de köy olmuş hatta Gelesinli Köyünün Gerceağaç, Değirmenyani, Yukarıköy, Pazaralanı ve Malca adlarında beş mahallesi olduğu gibi Karacaören Köyünün de Karacaören ve Göynükseki adlarında iki mahallesi bulunmaktadır. Yine eski Hacı Hüseyinler Mahallesi El sazı Köyü adını aldığı gibi Bozyaka, Karaoğlağı, Dutalanı, Yeniceköy ve Kaymazboğazı mahallelerinden ibarettir. Bu köylerin yanında Milli Nahiyesine bağlanan Yukarı Kızıllı Köyü, Ericek, Devrent, Değirmen, Köybeleni, Çıklıalanı, Dereli, Hatipköyü ve Hacıismailler olmak üzere sekiz mahalleden müteşekkildir. Böylece ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren yerleşik hayata geçmeye başlayan Milli Yörükleri, yirminci yüzyılın başlarında Yukarı Kızıllı hariç olmak üzere kendi adları ile anılan bu köylere tamamen yerleşmişlerdir.²⁸⁷ Özellikle Karaöz ve Dağbeli ile Bucak üçgeninde yerleşen Milli Yörüklerinden yine Bucak İlçesi Kuşbaba ve Yuva köylerinde de yerleşenler bulunmaktadır.²⁸⁸

Diğer taraftan çoğunluğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yer almakla birlikte Anadolu'da geniş bir alana yayılmış olan Milli Yörüklerinin, Teke Sancağı dışında Isparta, Diyarbakir, Mardin, Harput, Çemişgezek, Ergani, Halep, Ruha, Amasya, Veray, Mecidözü, Sivas, Tokat, Bozok, Adilcevaz, Antep, Mardin, Kırşehir, Çorum, Erzurum, Kelkit, Şiran, Erzincan, Rakka, Harran, Eğin ve Trablusşam meskun oldukları yerlerdir.²⁸⁹

1.25 Murtana Yörükleri

Teke Yöresinde onbeşinci yüzyıldan beri var olan ve tahrir defterlerinde, “*Cemaat-i Kürtler ve Yörükân-ı Kürd*”²⁹⁰ kaydı yanında “*Kürd Yörükleri Cemaati*” olarak kaydedilmekle birlikte Teke Türkmenlerinden ve Oğuzların Yıva Boyundan olup Teke Sancağının Kürt Nahiyesinde meskun olan cemaat,²⁹¹ Murtana Yörükleridir. Özellikle Teke Yöresinde yer almakla birlikte aşiret ve cemaat adı altında kaydedilen Murtana Yörüklerinin konargöçer Yörükân Taifesinden oldukları vurgulanmaktadır. Murtana Yörükleri için kullanılan “*Murtuna, Murtunalı Nam-ı Diğer Aşiret-i Kürd*”²⁹² tabiri muhtemelen Murtana

²⁸⁷ Selekler, **a.g.e.**, s. 48-51.

²⁸⁸ Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 94.

²⁸⁹ Türkay, **a.g.e.**, s. 109, 500-501; Eğin, Erzincan Kemaliye'nin, Ruha, Urfa merkezin, Veray ise Amasya Göynücek'e bağlı Gediksaray Bucağının eski adıdır. Akbayar, **a.g.e.**, s. 50, 163, 166.

²⁹⁰ Armağan, “*XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı'nda Konar-Göçerler: Sosyo-Ekonomik ve Demografik Durumları*”, s. 98.

²⁹¹ Halaçoğlu, **Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. IV**, s. 1581; Teke Sancağında Kürt Nahiyesi olarak bahsedilen yer bugünkü Murtana'nın bulunduğu yer olmakla birlikte onaltıncı yüzyılda Teke Sancağının Elmalı Kazası içerisinde Murtana Yörüklerinin meskun olduğu Murtana Köyü bulunmaktadır. Armağan, “*XVI. Yüzyılda Teke Sancağı'ndaki Konar-Göçerlerin Demografik Durumu Üzerine Bir Araştırma*”, s. 10.

²⁹² Murtanalıların, Yörük ve Türkmen oldukları vurgulanmaktadır. Türkay, **a.g.e.**, s. 22, 112, 506.

Yörüklerini nitelemek üzere kullanılan bir lakap veya konargöçerliklerini dile getiren kavramdan öteye bir şey değildir. Nitekim “*Teke Sancağı Ekradından Elmalu Nahiyesinde kâin Murtana Yörükânı Cemaati*”²⁹³ ifadesi içerisinde geçen ekrad kavramı yapılan araştırmalarda da sabit olduğu üzere çoğu kez konargöçerliği ve Yörüklüğü vurgulamak için kullanılmıştır.²⁹⁴ Diğer taraftan yörede meskun Murtana Yörükleri hakkında ondokuzuncu yüzyılda düzenlenmiş olan belgelerde genellikle “*Murtana Cemaati, Murtana Aşireti, Murtana Göçebesi, Murtana Yörükânı Cemaati ve Murtana Yörüğü*”²⁹⁵ olarak kaydedildikleri görülmektedir.

Teke Yöresinde bulunan Murtana Yörüklerinin, ondokuzuncu yüzyılda Abdurrahmanoğlu olarak da bilinen Abdurrahmanlar Obası ile Aşağıtaife olarak bilinen Kocayatak Obası ve Pıtılar olarak geçen Solaklı veya Solak İsmail Obası yanında Gürlü ve Macunlu obaları olmak üzere beş obası bulunmaktadır.²⁹⁶ Aynı zamanda Elmalı’ya bağlı Dereköy ile Finike’nin Torunlar Mahallesi, Macunlu Mahallesi ahalisinin bir kısmı tarafından teşkil edildiği gibi Kışlalı Murtanası olarak bilinmekle birlikte Finike civarında bulunan Yeniceköy yanında Finike’deki Torunlar Mahallesi Taifesinden bir kısmı İğdir civarındaki Karatepe’de meskun olup konargöçer hayatı devam ettirmektedirler.²⁹⁷ Öte yandan Murtana Yörüklerinden

²⁹³ BOA., C.ML., 291/11927, (29 Cemâzi-yel-âhir 1237/23 Mart 1822).

²⁹⁴ Halaçoğlu, “*Osmanlı Belgelerine Göre Türk-Etrâk, Kürd-Ekrâd Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme*”, s. 141-145; C. Erdönmez, a.g.m., s. 58-62.

²⁹⁵ BOA., D.BŞB.d., 26519, s. 23, (27 Şevvâl 1231/20 Eylül 1816); BOA., D.BŞM.d., 8139/A, s. 48, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814); BOA., D.BŞM.d., 8262, s. 4, (29 Zilhicce 1230/2 Aralık 1815); BOA., D.BŞM.d., 8304, s. 2, (5 Şa’bân 1231/1 Temmuz 1816); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1149, s. 8/7, (1234/1819); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1148, s. 9/26, (21 Zilka’de 1224/28 Aralık 1809); BOA., D.BŞM.d., 4444, s. ek: 29/1-b, (1193/1779); BOA., D.BŞM.d., 8139/A, s. 57-58, 60-61, 149, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814); BOA., C.DH., 12/562, (18 Rebî’ü’l-evvel 1178/15 Eylül 1764); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1152, s. 32/144, (7 Receb 1250/9 Kasım 1834); BOA., ML.d., 839, s. 4, (Gurre-i Safer 1276/30 Ağustos 1859); BOA., D.BŞM.d., 8297, s. 5, (15 Cemâzi-yel-âhir 1231/13 Mayıs 1816); BOA., MVL., 651/107, (22 Muharrem 1280/9 Temmuz 1863); BOA., MVL., 245/2, (15 Muharrem 1268/10 Kasım 1851); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1159, s. 70/276, (15 Zilhicce 1279/3 Haziran 1863); BOA., ML.VRD.d., 1698, s. 67, (Gurre-i Zilka’de 1264/29 Eylül 1848); BOA., C.ML., 291/11927, (29 Cemâzi-yel-âhir 1237/23 Mart 1822); BOA., C.ML., 25/1160, (5 Rebî’ü’l-âhir 1176/24 Ekim 1762); BOA., HAT., 535/26320, (7 Ramazan 1229/23 Ağustos 1814); BOA., NFS.d., 3199, s. 1, (1246/1831).

²⁹⁶ Bu defterlerde Pıtılar Mahallesi olmadığı gibi Solak İsmail Mahallesi kayıtlı iken, BOA., NFS.d., 3199, s. 1-6, (1246/1831); BOA., NFS.d., 3200, s. 1-30, (1246/1831); Bu defterde ise Solak İsmail Mahallesi yerine Pıtılar Mahallesi kaydedilmiştir. BOA., NFS.d., 3227, s. 26-70, (29 Zilka’de 1256/22 Ocak 1841); BOA., ML.VRD.TMT.d., 9747; (1260/1844); BOA., ML.CRD.d., 853, s. 6; Bu defterde geçen Mahalle-i Pıtılar Namı Diğer Solaklı kaydı aynı oba için bu iki adın da kullanıldığını göstermektedir. BOA., NFS.d., 3233, s. 5, (1261/1845); BOA., ML.VRD.TMT.d., 10573, (1260/1844); Aşağıtaife Mahallesi yerine Kocayatak Mahallesi kaydı bulunmaktadır. BOA., ML.VRD.d., 1695, s. 2-7, (1264/1848); BOA., ML.VRD.TMT.d., 10578, (1260/1844); BOA., ML.VRD.TMT.d., 10579, (1260/1844); BOA., ML.VRD.TMT.d., 10034, (1260/1844); BOA., ML.VRD.TMT.d., 10584, (1260/1844); Şer’iyye Sicillerinde de Murtana Yörüklerinin bütün obalarını görmek mümkündür. BOA., MŞH.ŞSC.d., 1159, s. 45/176, (15 Ramazan 1297/21 Ağustos 1880); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1158, s. 44/173, (25 Receb 1278/26 Ocak 1862); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 11/58, (21 Şevvâl 1280/30 Mart 1864); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1158, s. 65/244, (6 Zilhicce 1278/4 Haziran 1862); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1158, s. 30/113, (15 Cemâzi-yel-evvel 1278/18 Kasım 1861); Kocayatak, Aşağıtaife adıyla Murtana’ya bağlıdır. Selekler, a.g.e., s. 139.

²⁹⁷ BOA., NFS.d., 3199, s. 6-9, (1246/1831); BOA., NFS.d., 3200, s. 33-47, 186, (1246/1831); BOA., ML.VRD.TMT.d., 10039, (1260/1844).

müteşekkil, Finike'ye bağlı Torunlar ve Murtana Yenicesi ile Elmalı'ya bağlı Dereköy, 1841 ile 1848 yılları arasında Murtana Yörüklerinden yerleşik hayata geçenlerin ikamet ettiği meskun birer köy olmuştur.²⁹⁸

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yöresinde çoğunluğu Murtana ile Elmalı arasında konargöçer hayatı sürdüren Murtana Yörüklerinin, Antalya çevresinde ve özellikle Murtana yanında İstanos çevresi ile Çıvgalar hududu ve Serik civarında meskun oldukları görülmektedir.²⁹⁹ Diğer taraftan ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren Murtana, aynı zamanda mahalleleriyle birlikte bazen nahiye bazen de köy olarak kaydedilirken bu yüzyılın sonlarına doğru Murtana Yörüklerinin çoğunluğu yerleşik hayata geçince Murtana, Antalya merkeze bağlı meskun bir köy olmuştur.³⁰⁰ Bunların yanında Murtana Yörükleri, Murtana Köyü dışında Elmalı'ya bağlı Kışlaköy ve Macun Köyüne yerleştikleri gibi Serik Aşağı Kocayatak ve Abdurrahmanlar aslen Murtana Yörüklerinden yerleşmedir. Aynı zamanda yirminci yüzyılda Murtana, Aşağı Kocayatak ve Abdurrahmanlara diğer Yörük oymaklarından da çok sayıda yerleşenler olmuştur. Öte yandan Teke Sancağı ve Elmalı Kazası dışında Alaiye, Aydın, Isparta, Eğirdir, Sandıklı ve Edirne, Murtana Yörüklerinin meskun oldukları diğer yerlerdir.³⁰¹

1.26 Püseli Yörükleri

Teke Yöresinde ondokuzuncu yüzyılın başlarında var olan Püseli Yörükleri, konargöçer Yörükân Taifesinden olmakla birlikte belgelerde “*Püseli, Püseliler, Püselioğlu ve Cemaat-i Püseli Yörüğü*” olarak geçmektedir. Muhtemelen adlarını çiranın yakılması ile elde edilen ve hayvanların yaralarının tedavisinde kullanılan püseyi üretmeleri ya da yaygın olarak kullanmalarından alan Püseli Yörüklerinin, Teke Sancağı dışında Alaiye, Isparta, Menteşe, İçel, Denizli ve Kıbrıs Adası meskun oldukları yerlerdir.³⁰² Diğer taraftan ondokuzuncu

²⁹⁸ **BOA., NFS.d.**, 3216, s. 13, 15-16, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841); **BOA., ML.VRD.d.**, 1695, s. 8-11, (1264/1848).

²⁹⁹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1166, s. 39/286, (21 Rebî'ü'l-evvel 1257/13 Mayıs 1841); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 7/31, (8 Şevvâl 1280/17 Mart 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 3/4. hk., (8 Zilka'de 1288/19 Ocak 1872); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 121/354, (15 Receb 1305/28 Mart 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 39/94, (17 Şa'bân 1306/18 Nisan 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 181/433, (19 Zilka'de 1309/15 Haziran 1892).

³⁰⁰ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1161, s. 13/62, (7 Ramazan 1281/3 Şubat 1865); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1166, s. 3/25, (11 Rebî'ü'l-âhir 1264/17 Mart 1848); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 18/29, (18 Şevvâl 1300/22 Ağustos 1883); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1243, s. 156/178, (22 Cemâzi-yel-âhir 1313/10 Aralık 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1193, s. 18/68, (20 Cemâzi-yel-evvel 1313/8 Kasım 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 69/196, (1 Cemâzi-yel-evvel 1316/17 Eylül 1898).

³⁰¹ Murtana Yörüklerinin Teke Sancağı dışında meskun oldukları yerler için bkz. Türkay, **a.g.e.**, s. 112, 506.

³⁰² **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 45, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814); **BOA., D.BŞM.d.**, 8304, s. 3, (5 Şa'bân 1231/1 Temmuz 1816); Güngör, **a.g.m.**, s. 191; Püseli Cemaati bâferman-ı âlî İçel Sancağında iskân edilmiştir. Türkay, **a.g.e.**, s. 122, 537-538.

yüzyılın ilk çeyreğinden sonra Teke Yöresinde Püseli Yörükleri ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

1.27 Saçıkıralı Yörükleri

İçel ve Bozdoğan Yörükleri Taifesinden olan Saçıkıara Cemaati, Varsak Boyuna bağılı olup³⁰³ onyedinci yüzyılın sonlarına doğru İçel Sancağından Alaiye Sancağına gelmiştir. Saçıkıralı Yörükleri, yanlarındaki diğer cemaatlerle birlikte Alaiye Sancağında eşkıyalığa başlayınca İçil Sancağına geri gönderilmeleri emredilmiş ancak bunlar Konya, Hamid, Teke ve Beyşehir sancaklarına firar etmişler hatta eşkıyalıkları nedeniyle haklarında Kıbrıs'a sürgün kararı çıkarılmıştır. Gemilere doldurulup Kıbrıs'a sürgün edilenlerin bir kısmı sefine reislerini öldürdükten sonra İçil, Alaiye ve Menteşe taraflarına firar ederken adaya ulaşarlarda adadan kaçarak Aydın, Menteşe, Saruhan ve Kütahya taraflarına dağılmışlardır. Payitaht bunları ıslah edemeyince çevreye zarar vermeden buldukları yerlerde oturmaları şartıyla sürgünden vazgeçip affetmiş ve nezre bağlamıştır.³⁰⁴ Muhtemelen bu süreçten sonra Teke Yöresine gelen Saçıkıralı Yörükleri, 1726 yılında “*Perakende Yörükân Saçıkıara*” adıyla Kaş'ta kaydedilmişlerdir.³⁰⁵

Diğer taraftan ondokuzuncu yüzyılda Teke Yöresinde bulunan Saçıkıralı Yörükleri hakkında geçen “*Cemaat-i Saçıkıralı Mustafa Bey ve Cemaat-i Taşgın Bey An Perakende-i Saçıkıralı*” kaydına göre 1814 yılında cemaatin büyük bir kısmı Mustafa Bey idaresinde bulunurken perakende kısmı Taşgın Bey idaresindedir.³⁰⁶ Antalya, Aydın ve Isparta üçgeninde konup göçen Saçıkıralı Yörüklerinden bir kısmı Teke Yöresinde meskunken Taşgın Bey idaresinde bulunan ve Taşginoğlu Saçıkıralısı namıyla geçen grup ise Antalya ile Aydın arasında konargöçerliği devam ettirmektedir. Aydın'a bağılı Güzelhisar'da kayıtlı olan Taşginoğlu Saçıkıralısından büyük bir grup 1845 yılında Serik çevresine gelirken aynı süreçte Saçıkıralı Yörüklerinden Isparta ve Karaağaç'ta bulunanlar da yöreye akın etmiştir.³⁰⁷ Aynı zamanda nüfusları Aydın'a, vergileri Denizli'ye bağılı olan Saçıkıralı Yörüklerinin bir kısmı Isparta'da bir kısmı da Teke Yöresinde konargöçer olduğu³⁰⁸ gibi Saçıkıralıların Tülüler Obası ise Denizli, Isparta ve Antalya arasında konup göçmektedir.³⁰⁹

³⁰³ Halaçoğlu, **Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. IV**, s. 1919.

³⁰⁴ Ahmet Refik, **a.g.e.**, s. 119, 140-144, 148-153.

³⁰⁵ **BOA., MAD.d.**, 6890, s. 102, (1138/1726).

³⁰⁶ **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 51-52, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814); **BOA., D.BŞM.d.**, 8304, s. 2-3, (5 Şa'bân 1231/1 Temmuz 1816).

³⁰⁷ “*Aydın Güzelhisarında mukayyed aşâirden Taşginoğlu Saçıkıralısı demekle ‘ârif işbu sene-i mübarekde Teke Sancağında vaki’ Serik Kazasına gelen haneler...*”, **BOA., NFS.d.**, 3230, s. 26-35, (Gurre-i Rebî'ü'l-evvel 1261/10 Mart 1845).

³⁰⁸ **BOA., İ.MVL.**, 426/18695, (7 Cemâzi-yel-âhir 1276/1 Ocak 1860).

³⁰⁹ **BOA., MVL.**, 705/47, (20 Zilka'de 1281/16 Nisan 1865).

Teke Yöresindeki Saçıkaraalı Yörükleri, yörede genellikle Hayta olarak bilinmekle birlikte kendilerine Hayta denmesinden hoşlanmayan bu cemaat, Yörükler içerisinde suç işlemekte en ileri gidenlerdendir.³¹⁰ Fazla cesur, atak ve çokça gezgin olduklarından bu isim ile tanındıkları gibi vurucu, kırıcı ve haydut manasına gelen Hayta adının oluşturduğu kötü tesirden kurtulmak için çoğu kez kendilerini Saçıkaraalı olarak tanıtır.³¹¹ Teke Yöresinde bulunanlar sadece şeri'yye sicillerinde nadiren Hayta³¹² olarak nitelendirilirlerken çoğunlukla Saçıkaraalı adıyla kaydedilmişlerdir. Hatta Isparta'daki Saçıkaraalı Yörüklerinin Haytalar adında bir mahallesi bulunurken³¹³ Aydın Yöresindeki Haytaların oniki obaya ayrıldığından bahsedilmekte ve Saçıkaraalılar, Haytaların bir mahallesi olarak gösterilmektedir.³¹⁴ Konargöçer Türkmân Yörükânı Taifesinden olan Saçıkaraalı Yörükleri, belgelerde genellikle "Saçıkara, Saçıkaraalı, Saçıkaraalı Aşireti ve Saçıkaraalı Cemaati"³¹⁵ olarak geçmektedir.

Teke Yöresinde bulunan Saçıkaraalı Yörüklerinin, ondokuzuncu yüzyılda Arabaliler, Bacaklar, Hacialiler, Hacinasuhlu, Küçüklü ve Saçıkara adındaki obaları şeri'yye sicillerinden tespit edildiği gibi nüfus defterlerinde perakende olarak yazılan Tülüler de Saçıkaraalı obasıdır.³¹⁶ Bunların yanında yirminci yüzyılda kayda geçen Karacaklı, Hacısüleymanlı,

³¹⁰ Selekler, **a.g.e.**, s. 141-142; Oğuz Aktan, "Antalya Çevresinde ve Güney Anadolu'da Depreşen ve Dinen Konargöçer Asabiyeti", **I. Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1996, s. 16.

³¹¹ Eröz, **Yörükler**, s. 45.

³¹² **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 23/65, (4 Cemâzi-yel-âhir 1304/28 Şubat 1887); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 239/198, (22 Ramazan 1309/20 Nisan 1892); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1239, s. 18/61, (29 Ramazan 1309/27 Nisan 1892).

³¹³ **BOA., A.MKT.MVL.**, 125/15, (22 Şa'bân 1277/5 Mart 1861).

³¹⁴ Şölen, **a.g.e.**, s. 10.

³¹⁵ Türkay, **a.g.e.**, s. 126, 544; Aralarında akrabalık ilişkisi muhtemel olmakla beraber bu defterde Honamlı Yörükleri sadece Saçıkaraalı adıyla ve obalarıyla kaydedilirken Saçıkaraalı Yörükleri ise Aşiret-i Saçıkaraalı olarak kaydedilmiş ve herhangi bir obası bulunmamaktadır. **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 17, (1261/1845); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1153, s. 10/16, (Evahir-i Cemâzi-yel-âhir 1251/22 Ekim 1835); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 107/265, (8 Şa'bân 1306/9 Nisan 1889); **BOA., D.BŞB.d.**, 26519, s. 25, (27 Şevvâl 1231/20 Eylül 1816); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1150, s. 6, (1240/1824); **BOA., KK.d.**, 5061/1135, s. 16, (25 Şevvâl 1136/17 Temmuz 1724); Ak, "Yörük ve Voynuklara Dair Önemli bir Kaynak: Yörük ve Voynuk Ahkâm Defteri (16 Zilka'de 1116/12 Mart 1705-3 Cemâziyelevvel 1147/1 Ekim 1734)", s. 25.

³¹⁶ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 529/152, (3 Cemâzi-yel-evvel 1305/17 Ocak 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 122. hk., (11 Cemâzi-yel-âhir 1299/30 Nisan 1882); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 50/126, (4 Cemâzi-yel-âhir 1302/21 Mart 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 87/255, (10 Ramazan 1305/21 Mayıs 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 103/255, (3 Şa'bân 1306/4 Nisan 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 402. hk., (21 Cemâzi-yel-evvel 1300/30 Mart 1883); Aynı zamanda Tülüler Perakendesini, **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 173-182, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); yanında Saçıkaraalı Aşireti Perakendesinden Tülüler Cemaati, **BOA., A.MKT.MVL.**, 11/83, (26 Zilhicce 1264/23 Kasım 1848); **BOA., MVL.**, 29/46, (Selh-i Zilka'de 1264/28 Ekim 1848); **BOA., MVL.**, 29/1, (25 Şevvâl 1264/24 Eylül 1848); ve Tülüler Saçıkaraalı Aşireti kaydında da görüldüğü gibi Tülüler, Saçıkaraalı Yörüklerinin obalarından birisidir. **BOA., MVL.**, 713/31, (3 Cemâzi-yel-âhir 1282/24 Ekim 1865).

Kerimli, Neneli, Hacıgaralı ve Gosatlı obaları da³¹⁷ bunlara eklenince Saçıkıralı Yörükleri onüç obalık büyük bir oymak olmuştur.

Ondokuzuncu yüzyılda yörede konargöçer hayatı sürdüren Saçıkıralı Yörüklerinin Antalya çevresi, Solak civarı, Serik çevresi, Abdurrahmanlar, İstavroz ve Kocayatak köyleri yanında İstanos'a bağlı Çıvgalar ve Garibce Köyleri ile Murtana'nın Gürlü Mahallesi meskun oldukları yerlerdir.³¹⁸ Teke Yöresinde yirminci yüzyılda da konargöçer hayatı devam ettiren Saçıkıralı Yörükleri,³¹⁹ bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren büyük oranda yerleşmeye başladıkları gibi Neneli, Saçıkıara, Hacinasuhlu ve Gosatlı obaları Serik çevresinde yer almakla birlikte Neneli Obası Abdurrahmanlar'a yerleşirken Gosatlı Obası Kumköy, Çakallık, Aşağı Kocayatak ve Karadayı'ya, Saçıkıara Obası ise Burmahancı, Cumalı, Boğazkent ve Karadayı'ya yerleşmiştir. Antalya merkeze bağlı Hacıaliler, Aksu, Dumanlar, Yeni Dumanlar, Pınarlı, Çamköy, Altınova Sinan Mahallesi, Cihadiye, Güzelbağ, Çalkaya, Yurtpınar ve Alaylı, Saçıkıralı Yörükleri ve obalarının yoğun olarak yerleştikleri diğer alanlar olmakla birlikte Saçıkıralılar'dan bir grup Finike yanında³²⁰ Hacıveliler Köyüne yerleşirken kısmen Elmalı³²¹ ile Korkuteli Çıvgalar ve Küçük Köylerine de yerleşenler olmuştur. Teke Sancağı dışında Alaiye, Manavgat, Düşenbe, Isparta, Aydın, Adana, Kozan, İçel, Tarsus, Anamur ve Selinti'nin Çoruş ve İlisuluk köyleri ile Beyşehir, Akşehir, Manisa, Uşak, Denizli ve Kıbrıs Adası, Saçıkıralı Yörüklerinin meskun oldukları diğer yerlerdir.³²²

³¹⁷ Saçıkıralı obaları Gedikli, Hacıaliler, Hacinasuhlu, Küçük, Karacaklı ve Hacısüleymanlı olmak üzere altı oba yazılmasına rağmen burada geçen Gedikli Obası, Honamlı Yörüklerinden kopma bir grup olup Şarkıkaraağaç'ın Gedikli Köyünde yerleşmişlerdir. Selekler, **a.g.e.**, s. 141-142; Hayta Yörüklerinin, Hacısüleymanlı, Hacıaliler, Elekli, Kötekli, Saçıgaralı, Kerimli, Küçük, Neneli, Bacaklar, Hacinasıflı, Hacıgaralı ve Gosatlı obalarından oluştuğu, Eröz, **Yörükler**, s. 45; yazılmasına rağmen burada geçen Kötekliler ayrı bir oymak iken Elekliler, Honamlı Yörüklerinin obasıdır.

³¹⁸ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 529/152, (3 Cemâzi-yel-evvel 1305/17 Ocak 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 103/255, (3 Şa'bân 1306/4 Nisan 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 42/108, (6 Şevvâl 1314/10 Mart 1897); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 87/254, (10 Ramazan 1305/21 Mayıs 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 23/65, (4 Cemâzi-yel-âhir 1304/28 Şubat 1887); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 50/126, (4 Cemâzi-yel-âhir 1302/21 Mart 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 19/51, (11 Ramazan 1306/11 Mayıs 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 83/183, (7 Cemâzi-yel-âhir 1307/29 Ocak 1890); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 116/234, (15 Şa'bân 1311/21 Şubat 1894); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 121. hk., (11 Cemâzi-yel-âhir 1299/30 Nisan 1882).

³¹⁹ Saçıkıralı Yörüklerinden, 1940 yılında, Antalya'nın Karahayıt, Keşirler ve Kundu köyleri arasında 75 çadır, Serik'in Eminceler, Abdurrahmanlar ve Çakallık Köyü civarında 40 çadır, Elmalı'nın Çobanisa Köyü ve Ali Yaylasında 129 çadır, Elmalı ile Finike arasında ve özellikle Finike'nin Çavdır, Arif ve Alacadağ köylerinde 29 çadır olmak üzere toplam 273 çadırlık bir topluluk konargöçer hayatı sürdürmektedir. N. K. Atabeyli, **a.g.m.**, s. 218-222; Öte yandan Saçıkıralı Yörüklerinden 1955 yılında Elmalı ile Finike arasında konargöçer hayatı devam ettiren yaklaşık 190 hane bulunmaktadır. Ekiz, **a.g.e.**, s. 55-56; Akıncıoğlu, **a.g.e.**, s. 68-70; Seyirci, **Batı Akdeniz Tahtacıları**, s. 90-91; Seyirci, "Elmalı Yöresindeki Yörükler ve Tahtacılar Üzerine Bir Araştırma", s. 26-27; Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 50-51.

³²⁰ Ak, "Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü", s. 337.

³²¹ Ekiz, **a.g.e.**, s. 55.

³²² Türkay, **a.g.e.**, s. 544.

1.28 Sarıkeçili Yörükleri

Sarıkeçili Yörükleri, Anadolu’da 1483 yılında Kayseri Sancağı içerisinde Köstere Yörükleri Taifesinden Kabaklı Karyesi Yörükleri ve Sarıkeçili Cemaati olarak kaydedilmekle birlikte Oğuzların Avşar Boyuna bağlıdır.³²³ İlerleyen zamanlarda Anadolu Coğrafyasında özellikle Ege, Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinde yoğunlaşan Sarıkeçili Yörükleri, adlarını besledikleri keçilerin tür ve renginden almışlardır.³²⁴ Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yöresinde Antalya, Kaş ve Kızılkaya içerisinde bulunan Sarıkeçili Yörükleri, konargöçer Yörükân Taifesinden olup aşiret ve cemaat adı altında kaydedildikleri gibi belgelerde “*Sarıkeçi, Sarıkeçili ve Sarıkeçili Aşireti*”³²⁵ olarak geçmektedir.

Teke Yöresinde yer alan Sarıkeçili Yörüklerinin, ondokuzuncu yüzyılda Hacıhasanlar olarak da bilinen Dağlı Obası yanında Odabaşoğlu, İsavelioğlu, Hacımadenoğlu, Bayramlar, Hüsamlı, Demircioğlu, Halılağa ve Sarı Musaoğlu Ali Bey Obası olmak üzere toplam dokuz obası bulunmakla birlikte Değircioğlu Obasına aynı zamanda Şeytanlar obası da denmektedir. Diğer taraftan 12 Eylül 1894 tarihli bir belgede Teke Sancağında meskun Sarıkeçili Yörüklerinin oniki obasının olduğu yazılmakta³²⁶ ise de belgede herhangi bir oba adı bulunmadığı gibi nüfus defterleri ile şer’iyye sicilleri ve belgelerden sadece bu dokuz oba tespit edilebilmiştir.

Teke Yöresinde yer alan Sarıkeçili Yörükleri, ondokuzuncu yüzyılda genellikle Korkuteli ve Kızılkaya hattında bulunmakla birlikte Antalya çevresi, İstanos, Mirahor, Yelten, Yazır, Alifahreddinisagir, Garibce, Anbehan, Çaykenarı, Zivind, Tavşan Bükü, İğdir, Kızılkaya,

³²³ Halaçoğlu, *Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. III*, s. 1162; Ayrıca bkz. Erhan Afyoncu, “Kayseri Sancağı’nda Yörükler (1483-1584)”, *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yay., Kayseri, 1998, s. 5.

³²⁴ Cahit Geleği, “Konar-Göçer Sarıkeçili Yörükleri”, *Son Konar-Göçerlerin (Sarıkeçili Yörüklerinin) Sosyo-Kültürel Yapısı*, (ed. M. Cihat Özönder-Erdal Aksoy-Gökhan V. Köktürk), Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara, 2005, s. 25-26.

³²⁵ Türkay, *a.g.e.*, s. 127, 559; **BOA., ML.VRD.d.**, 3132, s. 2-3, (9 Zilka’de 1275/10 Haziran 1859); **BOA., ML.d.**, 839, s. 4-7, (Gurre-i Safer 1276/30 Ağustos 1859); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 34/127, (13 Şa’bân 1279/3 Şubat 1863); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 81/454, (3 Cemâzi-yel-âhir 1281/3 Kasım 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1176, s. 49/52, (15 Temmuz 1302/27 Temmuz 1886); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 50/3. hk., (25 Zilka’de 1289/24 Ocak 1873).

³²⁶ **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 34-77, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 19, (1261/1845). Sarıkeçili Yörüklerinin obaları Teke Sancağı Şer’iyye Sicilleri içerisinde de kayıtlıdır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1193, s. 144/429, (16 Zilka’de 1314/18 Nisan 1897); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 198/86, (2 Receb 1309/1 Şubat 1892); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 248/127, (28 Receb 1307/20 Mart 1890); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 4/10, (23 Zilka’de 1315/15 Nisan 1898); **BOA., İ.DH.**, 175/9450, (26 Receb 1264/28 Haziran 1848); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1167, s. 116/346, (13 Şa’bân 1307/4 Nisan 1890); Sarı Musaoğlu obasına, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 38/70, (1 Şa’bân 1310/18 Şubat 1893); Adını veren Sarı Musaoğlu Ali Bey 1857 yılında yaşadığı gibi Sarıkeçili ileri gelenlerindedir. **BOA., HR.MKT.**, 217/87, (22 Rebî’ü’l-evvel 1274/10 Kasım 1857); Demircioğlu Obasına aynı zamanda Şeytanlar Obası da denmektedir. Eröz, *Yörükler*, s. 49; Teke Sancağındaki Sarıkeçili Yörüklerinden firar eden haneler Tokat Sancağı içerisinde haymenişin olup başiboş geldikleri gibi bu hanelerin Teke Sancağında bulunan Sarıkeçili Yörüklerinin oniki mahallesinden hangisine mensup oldukları sorulmaktadır. **BOA., DH.MKT.**, 194/74, (11 Rebî’ü’l-evvel 1312/12 Eylül 1894).

Bademağacı ve Avdan'da konargöçer olarak meskun oldukları³²⁷ gibi Beğiş, Yalınlısagir, Yalınlikebir, İmecik, Bahtılı, Pazar Avdanı, Karapınar, Fığla, Kızılcaağaç, Andiya, Akkilise, Kevzer, Yeleme, Alifahreddinikebir, Ürkütlü, Karaaliler, Yuva, Mamatlar, Belen, Kışla ve Bucak'ta konargöçer hayatı devam ettirmektedirler. Aynı zamanda ondokuzuncu yüzyılın sonlarında salnamelerde Kaş Kazasına dair malumat bölümünde “*Bu kazada Sarıkeçili, Hüsamlı ve Dağlı Aşiretleri de haymenişindir*”³²⁸ ifadesi geçer ancak bahsedilen, Sarıkeçili Yörükleri ile birlikte iki obasıdır. Bu çerçevede Sarıkeçili Yörüklerinin önemli bir bölümünün de Kaş içerisinde konup göçtüğü görülmektedir.

Sarıkeçili Yörükleri, dağınık vaziyette, ondokuzuncu yüzyılda konargöçer hayatı sürdürdükleri köylere yerleştikleri gibi Korkuteli Esenyurt Köyü ahalisi, Sarıkeçili Yörüklerinin Demircioğlu Obasından yerleşmedir. Korkuteli'nin Köseler, Karataş, Yazır ve Kemer köyleri yanında Antalya Dağ Beldesinin Akkoç Köyü ile Manavgat Taşağıl Beldesine Sarıkeçililer yerleşirken bu köylerden Esenyurt, Köseler ve Yörük Bademlisi olarak bilinen Akkoç Köyü tamamen Sarıkeçili Yörüklerinin yerleşimi ile kurulmuştur. Diğer taraftan Kaş'ın Kılıçlı Köyünde yerleşen Sarıkeçili Yörükleri bulunmaktadır.³²⁹ Teke Yöresinde bulunan Sarıkeçili Yörükleri, nadiren kışlak alanlarına yerleşirlerken çoğunluğu Torosların İç Anadolu'ya bakan yüzlerinde Afyon Sultandağı ve Akşehir çevresine kadar olan hat üzerinde yerleşik hayata geçmiştir. Konya'dan Aydın hattına kadar uzanan alanda kışlayan Sarıkeçili Yörüklerinden³³⁰ Adana, İçel, Konya, Afyon, Kütahya, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın ve Antalya Yöresinde bulunanların birbirleri ile sıkı bir bağı bulunduğu gibi bunlar vergi ve

³²⁷ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1157, s. 4/11, (25 Cemâzi-yel-evvel 1275/31 Aralık 1858); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1169, s. 100/222, (23 Receb 1308/4 Mart 1891); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1155, s. 14/31, (5 Cemâzi-yel-âhir 1271/23 Şubat 1855); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1201, s. 4/10, (23 Zilka'de 1315/15 Nisan 1898); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1174, s. 15/37, (7 Ramazan 1301/1 Temmuz 1884); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1174, s. 2/3, (24 Cemâzi-yel-evvel 1301/22 Mart 1884); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1178, s. 58/165, (4 Zilhicce 1304/24 Ağustos 1887); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1193, s. 144/429, (16 Zilka'de 1314/18 Nisan 1897); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1181, s. 36/87, (12 Cemâzi-yel-evvel 1306/14 Ocak 1889); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1181, s. 103/226, (12 Ramazan 1304/4 Haziran 1887); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1181, s. 146/350, (11 Cemâzi-yel-âhir 1308/22 Ocak 1891); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1182, s. 38/70, (1 Şa'bân 1310/18 Şubat 1893); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1182, s. 98/193, (11 Receb 1311/18 Ocak 1894); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1174, s. 89/192, (2 Safer 1303/10 Kasım 1885); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1171, s. 72/188, (1301/1884); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1181, s. 60/132, (17 Rebî'ü'l-evvel 1307/11 Kasım 1889); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1174, s. 30/73, (19 Muharrem 1302/8 Kasım 1884); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1181, s. 32/80, (15 Zilhicce 1306/12 Ağustos 1889).

³²⁸ BOA., NFS.d., 3228, s. 34-77, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); Bu kazada Sarıkeçili, Hüsamlı ve Dağlı Aşiretleri de haymenişindir. **Konya Vilayet Salnamesi**, 1300, Defa' 16, s. 198; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1301, Defa' 17, s. 167; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1302, Defa' 18, s. 124; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1303, Defa' 19, s. 244; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1304, Defa' 20, s. 201; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1305, Defa' 21, s. 198; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1306, Defa' 22, s. 201; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1307, Defa' 23, s. 183; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1310, Defa' 25, s. 344; Öte yandan yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Sarıkeçili Yörüklerinden, Doyran Köyünde konargöçer haneler olduğu, Selekler, **a.g.e.**, s. 27; gibi 1940 yılında da Korkuteli'nde Sarıkeçili Yörüklerinin Demircioğlu Obasından konargöçer hayatı devam ettiren 75 hane bulunmaktadır. Atabeyli, **a.g.m.**, s. 220.

³²⁹ Korkuteli Karadın Köyünün yeni adı Esenyurt'tur. Sarıkeçili Yörüklerinin yerleşim alanları için bkz. Eröz, **Yörükler**, s. 49; Dulkadir, **a.g.e.**, s. 56-57; Çelik, **a.g.e.**, s. 70; Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 103-104.

³³⁰ BOA., MVL., 99/17, (7 Rebî'ü'l-evvel 1267/10 Ocak 1851).

sayım sırasında buralara dağılmakta³³¹ hatta İstanos'un Yelten Köyünde sakin olan bir Sarıkeçili Yörügünün aynı zamanda Konya'da da evi bulunmaktadır.³³²

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Sancağına bağlı olan Kızılkaya ve Bucak Kazaları, cumhuriyet döneminde Burdur İline bağlanmıştır. Bu çerçevede Burdur İli Bucak İlçesi Ürkütlü, Kuşbaba ve Yuva köylerinde bir kısım; Kızılkaya, Cebişli, Avrallı ve Melli köylerinde kısmen Sarıkeçili Yörüğü yerleşirken; Anbağan, Keçili, Kestel ve Kızılağaç köyleri ile Burdur merkez köylerinden Aziziye, Bozlar, Erikli, Akçaören ve Bereket köyleri; Tefenni'nin Başpınar Köyü, Yeşilova'da Başköy, Kurtköyü ve İğneş köyleri; Dinar'ın Yelalan, Bademli, Palaz, Yeşilçat, Pınarlı, Yandağ ve Akpınar köyleri; Başmakçı'nın Ovacık, Yukarıbelta ve Aşağıbelta köyleri; Dazkırı'nın Kızılören, Çiftlik, Akkoyunlu, Madenler, Gökcek, Körkuyu, Kırka, Çevlik, Arıköy, Yassıören, Örtülü, Karaağaçkuyusu, Yüreğil, Sarıköy, Ekinlik, Çığrı, Ovacık, Yandağ ve Akpınar köyleri; Çay'ın Bulanık, Göçen, Devederesi ve Kılıçkaya köyleri; Emirdağ'ın Türkmen ve Örenköy; Akşehir'in Mevlüdlü, Kundulu, Haremi ve Sıram köyleri; Ilgın'ın Başkuyu, Çölmekçi, Cıvıt ve Bıyık köyleri, Sarıkeçili Yörükleri ve obalarının yerleşmeleri sonucunda kurulmuştur. Ayrıca Denizli Çardak ilçesinin Gölcük ve Çaltı köyleri ile Isparta'nın Kızılçık Köyü ve Şarkîkaraağaç'a bağlı Yassıbel Köyü yanında Karaman'da Kirsecik, Camili, Okçu ve Kuzucu köyelerine yerleşenler olduğu gibi Kayseri, Adana, Aydın ve Konya ile İçel'in Silifke, Taşucu ve Anamur ilçelerinde Sarıkeçili Yörükleri bulunmaktadır.³³³

Teke Sancağı dışında Aydın, Güzelhisar, Isparta, Gönen, Keçiborlu, Şarkîkaraağaç, Yalvaç, Eğirdir, Uluborlu, Burdur, Konya, Akşehir, Doğanhisar, Adana, İçel, Dazkırı, Honaz, Afyon, Denizli, Manisa, Tokat, Kayseri ve Maraş, Sarıkeçili Yörüklerinin meskun oldukları diğer yerlerdir.³³⁴

³³¹ **BOA., A.MKT.MVL.**, 23/83, (8 Rebî'ü'l-evvel 1266/22 Ocak 1850); **BOA., A.MKT.MHM.**, 387-A/36, (12 Rebî'ü'l-evvel 1284/14 Temmuz 1867); Mesela Manavgat'ın Taşağıl Beldesinde bulunan Sarıkeçili Yörükleri ile Emirdağ İlçesindeki Örenköy'e yerleşen Sarıkeçili Yörüklerinin birbirleriyle ilişkileri kız alıp verme ve akrabalık ziyaretleriyle sürmektedir. Musa Seyirci, "Afyonkarahisar Yörükleri", **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 21, (Mart 1994), s. 48.

³³² **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 2/3, (24 Cemâzi-yel-evvel 1301/22 Mart 1884).

³³³ Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 94; Musa Seyirci, "Çay İlçesi'ndeki Üç Yörük (Sarıkeçili) Köyü ve Dokumaları Üzerine Bir İnceleme", **1. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, Afyon, 1990, s. 85; Gelekçi, **a.g.m.**, s. 31-33; Afyon'un ilçe ve köylerindeki Sarıkeçili Yörüklerinin yerleşimi için bkz. Seyirci, "Afyonkarahisar Yörükleri", s. 47; Ayrıca bkz. Dulkadir, **a.g.e.**, s. 58-61.

³³⁴ Türkay, **a.g.e.**, s. 127, 559-560; **BOA., DH.MKT.**, 194/74, (11 Rebî'ü'l-evvel 1312/12 Eylül 1894); Güngör, **a.g.m.**, s. 191; Akbaş, **a.g.e.**, s. 185; Yalman, **Cenup'ta Türkmen Oymakları II**, s. 528-529; Nuri Katircioğlu, **Bütün Isparta**, c. I, Bereket Matbaası, Ankara, 1958, s. 47.

1.29 Töngüſlü Yörukleri

Teke Yöresi Yöruklerinden olan Töngüſlü Yörukleri, ondokuzuncu yüzyılın başlarından beri yörede var olmakla birlikte özellikle Teke Sancağı ile Serik ve Finike kazaları yanında Manavgat'ta bulunmaktadır. Konargöçer Türkmân Yörukâmı Taifesinden olan Töngüſlü Yörukleri, cemaat ve aşiret adı altında kaydedildikleri gibi belgelerde “*Töngüſ, Töngüſlü, Töngüſler, Cemaat-i Töngüſoğlu, Töngüſlü Cemaati, Cemaat-i Aſiret-i Töngüſ Yörüğü ve Töngüſlü Aſireti*”³³⁵ olarak geçmektedir.

Ondokuzuncu yüzyılda yörede konargöçer olarak tek bir oymak halinde yaşayan ve herhangi bir obası bulunmayan Töngüſlü Yörukleri, 1829 yılında boy teşkilatı içerisinde bir boy beyi tarafından idare edildikleri³³⁶ gibi bir kısmı Antalya çevresi, Kundu, Çirkinoba ve yakınındaki Yalnızbağ mevkiinde meskun büyük çoğunluğu Serik çevresi ile Yanköy Hisaraltı, Tekke ve Büğüş Köyü civarında meskun bulunmaktadır. Aynı zamanda İstanos, Döſemealtı, Belen ve Sarıkavak yanında³³⁷ Asi Karaman, Alaylı, Çamköy, Bıyıklı, Kızıllı ve Yukarı Kızıllı, Töngüſlü Yöruklerinin meskun oldukları diğerk yerlerdir.³³⁸ Bunların yanında Antalya'dan Adrasan ve Kalkan'a bağı Kayadibi Köyü taraflarına gelip konargöçer hayatı sürdüren Töngüſlü Yörukleri olmakla birlikte bunlar ile Kumluca taraflarındakiler Antalya ve Serik çevresinde bulunan Töngüſlü Yöruklerinden ayrılmıştır.³³⁹

Yirminci yüzyılın ilk yarısında da çoğunluğu konargöçer hayatı devam ettiren Töngüſlü Yörukleri, bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren yerleşik hayata geçmeye başlamışlar hatta büyük çoğunluğu kendi adlarını verdikleri, Serik İlçesine bağı Töngüſlü Köyüne

³³⁵ Töngüſ, Töngüſler ve Töngüſlü olarak okunması gereken Töngüſlü Yörukleri, Tönküş, Tönküşler, Tönküşlü, Tönkiş, Tönkiş ve Tönkişlü şeklinde okunmuştur. Türky, **a.g.e.**, s. 141, 625; **BOA., D.BŞB.d.**, 26519, s. 24, (27 Şevvâl 1231/20 Eylül 1816); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1153, s. 80/222, (9 Zilka'de 1252/15 Şubat 1837); **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 19, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3200, s. 117-119, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 16, (1261/1845); **BOA., ML.CRD.d.**, 662, s. 3, (19 Şa'bân 1258/25 Eylül 1842); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1157, s. 11/45, (19 Receb 1275/22 Şubat 1859); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1170, s. 68/161, (13 Şubat 1299/25 Şubat 1884); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1183, s. 21/54, (Gurre-i Cemâzi-yel-evvel 1304/26 Ocak 1887).

³³⁶ **BOA., C.DH.**, 76/3792, (13 Receb 1244/19 Ocak 1829).

³³⁷ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 68/224, (12 Şevvâl 1282/28 Şubat 1866); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 73/102, (12 Rebî'ü'l-âhir 1303/18 Ocak 1886); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1168, s. 163, (26 Safer 1304/24 Kasım 1886); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1161, s. 53/212, (3 Zilhicce 1281/29 Nisan 1865); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 40/82, (3 Cemâzi-yel-evvel 1297/13 Nisan 1880); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 64/140, (29 Cemâzi-yel-âhir 1298/29 Mayıs 1881); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1187, s. 112/174, (18 Receb 1311/25 Ocak 1894); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 66/179, (10 Zilhicce 1314/12 Mayıs 1897); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1194, s. 120/156, (11 Cemâzi-yel-evvel 1312/10 Kasım 1894); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 36/17, (13 Ramazan 1317/15 Ocak 1900); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 38/89, (30 Rebî'ü'l-evvel 1302/17 Ocak 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 50/146, (27 Şa'bân 1304/21 Mayıs 1887); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1232, s. 97/226, (25 Safer 1317/5 Temmuz 1899); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 81/38, (5 Şa'bân 1299/22 Haziran 1882); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 71/157, (4 Cemâzi-yel-âhir 1307/26 Ocak 1890); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 95/204, (4 Safer 1303/12 Kasım 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 106/237, (17 Şa'bân 1307/8 Nisan 1890).

³³⁸ **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 94-103, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843).

³³⁹ **BOA., A.MKT.MVL.**, 104/97, (21 Cemâzi-yel-âhir 1275/26 Ocak 1859); Öte yandan Töngüſlü Yöruklerinden yirminci yüzyılın başlarında Tekirova Köyünde kaydedilen haneler olduğı, Selekler, **a.g.e.**, s. 27; gibi 1940 yılında Serik çevresinde 125 çadır, Elmalı ile Kumluca arasında ise 44 çadır olmak üzere toplam 169 çadırlık bir grup konargöçer olarak yaşamaya devam etmektedir. Atabeyli, **a.g.m.**, s. 219, 221.

yerleşirlerken Şatırlı Köyü Uzunsakallar Mahallesi'nin tamamı Töngüşlü Yörüşü olduğu gibi Gebiz Beldesine yerleşenler yanında koyuncular olarak da bilinen Töngüşlü grubu ise Nebiler Köyü Töngüşlü Mahallesi'ne yerleşmiştir. Diğer taraftan Antalya ve Serik çevresinde bulunan ana oymaktan ayrılmakla birlikte Kumluca ve Elmalı arasında konup göçen Töngüşlü Yörüklerinin bir kısmı Kumluca'ya bağlı Mavikent Beldesine yerleşirken Karaöz Mahallesi ile Çavuşköy'ün Gökçealan Mahallesi'nin tamamı Töngüşlü Yörüşüdür. Yine Kumluca'nın Beykonak Beldesi ile Salur Köyünde yerleşen Töngüşlü Yörükleri bulunmaktadır.³⁴⁰

1.30 Varsak Yörükleri

Tarsus Türkmenleri olarak da bilinen Varsaklar,³⁴¹ bünyesinde Boz-Oklu ve Üç-Oklu Oğuz boylarına mensup çok sayıda cemaat barındırmaktadır. Adlarını başlarında bulunan bir Türkmen Beyinden alan Varsak Yörüklerinin büyük bir kısmı onbeşinci ve onaltıncı yüzyıllarda Tarsus ve Silifke çevresi ile Taş-İli'nde yaşamakla birlikte onaltıncı yüzyılda yine büyük bir kısmı Çukurova ile Konya Ovasına iskan edilmiştir. Çukurova bölgesinde kurulan Ramazanoğullarının tarihinde olduğu kadar Osmanlı ile Karamanoğulları ve Osmanlı ile Memlûklü mücadelesinde önemli siyasi roller oynamakla birlikte çoğunlukla Karamanoğullarını ve Memlûkluları destekleyen hatta Safevilere katılanlar yanında Osmanlı ile Memlûklü mücadelesinde zaman zaman Osmanlı tarafını tutan Varsak Cemaatleri olduğu gibi Karamanoğullarının kesin olarak itaat altına alınması ve Mısır'ın fethedilmesinden sonra Osmanlı Devletine bağlı hale getirilmişlerdir.³⁴²

Türkmân Yörükânı Taifesinden olan Varsak Yörükleri, kaynaklarda ve arşiv belgelerinde “*Farsak, Varsak, Varsaklı ve Varsaklar*” olarak geçtikleri³⁴³ gibi Teke Sancağındaki Varsak

³⁴⁰ Ak, “*Antalya’da Yörükler ve Yörük Kültürü*”, s. 334-335; Ayrıca bkz. Musa Seyirci, “Antalya’da Oturan Töngüşlü Yörükleri ve Dokumaları”, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür Sektör Sektör Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1997, s. 371; Musa Seyirci, “Kumluca Yörükleri ve Töngüşlülük”, **Arkeolojisi, Tarihi, Doğası ve Tarımıyla Kumluca Rhodiapolis**, Kumluca Belediyesi Yay., Antalya, 2008, s. 133; Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 23-34; Diğer taraftan Gebiz Beldesi ve Töngüşlü Köyündeki Töngüşlü Yörüklerinden konargöçer olarak hâlâ Anamas Yaylalarına çıkan beş hane bulunmaktadır.

³⁴¹ Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler)**, s. 430; Varsakların menşei hakkında ayrıca bkz. Ahmet Gökbel, **Anadolu’da Varsak Türkmenleri**, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 2007, s. 9-11; Ahmet Gökbel, “Kayseri ve Yöresinde Varsak Türkmenleri”, **III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri**, Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yay., Kayseri, 2000, s. 173-174; Niyazi Ramazanoğlu; “Varsak Türkmen Aşiretleri ve Varsaklıları”, **İçel Kültürü**, (çev. Ahmet Gökbel), sayı: 37, (Ocak 1995), s. 24-25; A. Aslıhan Sandal, **Anadolu’da Bir Türk Aşireti Varsaklar**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2001, s. 5-8.

³⁴² Ali Sinan Bilgili, **Osmanlı Döneminde Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2001, s. 157-162; Ali Sinan Bilgili, “Osmanlı’ya Karşı Bir Türkmen Boyu Tarsus Varsakları”, **Osmanlı**, c. 4, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999, s. 170-174; Varsakların, devletlerarası mücadelede oynadıkları rol için bkz. Şahin, **Konargöçerler**, s. 165.

³⁴³ Türkay, **a.g.e.**, s. 78, 312, 643.

Yörükleri, boy teşkilatı olarak Varsak Boyuna bağlıdır.³⁴⁴ Osmanlı Devleti ile Karamanoğlu Beyliği arasında yaşanan mücadelede Karaman ve Taşeli Yöresinde, Osmanlı Devletine karşı yapılan direnişin omurgasını oluşturan çok sayıda Yörük, II. Mehmet döneminde Rumeli taraflarına sürgün edilirken³⁴⁵ muhtemelen Varsak Yörükleri de bu süreçte onbeşinci yüzyılın sonlarına doğru Teke Yöresine sürgün yoluyla Karaman'dan gelmişler hatta onaltıncı yüzyılın başlarında yapılan tahrirlerde Teke Sancağında, “*Cemaat-i Yörükân-ı Varsakan*”³⁴⁶ olarak kaydedilmişlerdir.

Teke Yöresinde onbeşinci yüzyılın sonlarından beri var olan Varsak Yörükleri, ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında yerleşik hayata geçmeye başladıkları gibi Varsak 1831 yılında Teke Sancağı merkeze bağlı yirmialtı köyden biri olarak kaydedilmiştir.³⁴⁷ Antalya Kepez bölgesinde bulunan Varsak Köyü ile Korkuteli’de bulunan Varsak Yaylası arasında yarı yerleşik bir hayat sürdüren³⁴⁸ Varsak Yörüklerinin büyük çoğunluğu 1845 yılında devencilikle uğraşmaktadır.³⁴⁹ Aynı zamanda Kızıllı Köyü ile Varsak Köyü arasında bulunan palamutluk bölgesinde odun kesimi ile ilgili kavga, bu iki köy ahalisi arasında yıllarca sürüp gitmiştir.³⁵⁰

Teke Yöresinde Karacalı, Dağlı ve Yağbasan adlarında üç obası bulunan Varsak Yörüklerinin,³⁵¹ çoğunluğu Antalya içerisinde kendi adlarıyla anılan Varsak Beldesine yerleşmiş olup özellikle belde içerisinde yer alan Karşiyaka, Ortamahalle, Kayadibi ve Şelale mahallelerinin tamamına yakını Varsak Yörüklerinden oluşurken Zeytinlik ve Garipler mahallelerinde ise daha çok dışarıdan gelen yabancılar yoğunlaşmıştır.³⁵² Diğer taraftan Türkiye’deki Varsakların asıl hareket sahası Adana-Antalya hattı olduğu³⁵³ gibi Teke Sancağının yanı sıra Tarsus, İçil, Taşeli, Niğde, Adana, Aydın, Saruhan, Bozok, Kırşehir, Kayseri, Bayburt, Çorum, Isparta, Kadirli, Sivas, Yeniil, Eskiil ve Ereğli Karacadağ’a kadar yayılmışlardır.³⁵⁴

³⁴⁴ Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu’da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, c. V, TTK Yay., Ankara, 2009, s. 2281.

³⁴⁵ Karaca, *Teke Sancağı*, s. 185.

³⁴⁶ Armağan, “*XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı’nda Konar-Göçerler: Sosyo-Ekonomik ve Demografik Durumları*”, s. 90.

³⁴⁷ *BOA., NFS.d.*, 3190, s. 22-23, (1246/1831).

³⁴⁸ Muhammet Güçlü, “Varsaklar’ın Yerleşim Bölgeleri: Antalya Yöresinde Varsaklar”, *Adayla*, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yay., No: III/1998, s. 200.

³⁴⁹ *BOA., ML.VRD.TMT.d.*, 9738, s. 2-15 (1260/1844).

³⁵⁰ *BOA., MŞH.ŞSC.d.*, 1231, s. 7, (7 Teşrinievvel 1312/19 Ekim 1896).

³⁵¹ Eröz, *Yörükler*, s. 46.

³⁵² Gökbel, *a.g.e.*, s. 88.

³⁵³ Fraylıç-Ravlig, *a.g.e.*, s. 34.

³⁵⁴ Varsakların yerleşim yerleri için bkz. Bilgili, *a.g.e.*, s. 157; Türkay, *a.g.e.*, s. 78, 312, 643; Güçlü, “*Varsaklar’ın Yerleşim Bölgeleri: Antalya Yöresinde Varsaklar*”, s. 196.

1.31 Yeniosmanlı Yörükleri

Teke Yöresi oymaklarından olan Yeniosmanlı Yörükleri, Teke Sancağının Kızılkaya Kazasında 1721 yılında Teke Türkmenleri Taifesinden ve Karahacılı Cemaati grubuna bağlı Yeniosman Mahallesi Cemaati adıyla kayıtlı olup Oğuzların Bayındır Boyuna mensup oldukları görülmektedir.³⁵⁵ Diğer taraftan yapılan alan çalışmalarında belirtildiği gibi Yeniosmanlı Yörüklerinin, Asya'dan en son gelen Yörükler olduğu için Yeniosmanlı adını aldıklarına ve asıllarının Karakeçili Yörüklerinden olduğuna³⁵⁶ dair herhangi bir arşiv vesikası bulunmamaktadır. Yörükân Taifesinden olan Yeniosmanlı Yörükleri Antalya, Finike ve Kızılkaya dışında Alaiye, Burdur ve Gölhisar'da meskun bulunmakla birlikte aşiret ve cemaat adı altında kaydedildikleri gibi belgelerde “*Yeniosman, Yeniosmanlı, Yeniosman Yörükânı, Yeniosman Cemaati, Cemaat-i Yeniosman Yörüğü ve Yeniosmanlı Aşireti*”³⁵⁷ olarak geçmektedir.

Yeniosmanlı Yörüklerinin, ondokuzuncu yüzyılda Çıplaklı, Topallı, Çınkıraklı, Başındayoklu, Kirişçiler, Meçikli, Arablar, Boduroğlu, Abaloğlu ve Kösekethüda obaları yanında perakende olarak kaydedilen Kurşunlu da aslında Yeniosmanlı obası olduğu gibi Kurşunlu Obasından kopma bir de Patırlar Obası bulunmaktadır. Yeniosmanlı Yörüklerinin nüfusu arttıkça oba sayısı da artmış hatta eski obalardan ayrılmakla birlikte Ekşili, Musa Bey, Meydanoğlu ve Akbıyık obaları olmak üzere yeni obalar ortaya çıkınca Yeniosmanlı Yörükleri, ondokuzuncu yüzyılın sonlarında toplam onaltı obası bulunan büyük bir oymak olmuştur.³⁵⁸

³⁵⁵ Halaçoğlu, *Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar c. V*, s. 2343.

³⁵⁶ Eröz, *a.g.e.*, s. 48; Çelik, *a.g.e.*, s. 67.

³⁵⁷ Türkay, *a.g.e.*, s. 145, 657; **BOA., KK.d.**, 5061/1135, s. 9, (24 Ramazan 1136/16 Haziran 1724); Ak, “*Yörük ve Voynuklara Dair Önemli bir Kaynak: Yörük ve Voynuq Ahkâm Defteri (16 Zilka'de 1116/12 Mart 1705-3 Cemâziyevevvel 1147/1 Ekim 1734)*”, s. 17-18; **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1150, s. 55/175, (15 Muharrem 1245/17 Temmuz 1829); **BOA., D.BŞB.d.**, 26519, s. 24, (27 Şevvâl 1231/20 Eylül 1816); **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 49, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1150, s. 5/9, (7 Cemâzi-yel-âhir 1241/17 Ocak 1826); **BOA., D.BŞM.d.**, 8304, s. 2, (5 Şa'bân 1231/1 Temmuz 1816); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 14/44, (25 Safer 1267/30 Aralık 1850); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1165, s. 68/79, (23 Cemâzi-yel-evvel 1288/10 Ağustos 1871); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1183, s. 32/94, (7 Rebî'ü'l-evvel 1305/23 Kasım 1887); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1185, s. 31/37, (6 Ramazan 1308/15 Nisan 1891).

³⁵⁸ **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 15-18, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3200, s. 90-109, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 16, (1261/1845); Yeniosmanlı Yörüklerinin obaları Kurşunlu, Topallı, Araplar, Kirişçiler, Çılbak, Başındayoklu ve Kömürçüler olarak gösterilmesine, Eröz, *Yörükler*, s. 48; rağmen bu obalar içerisinde yer alan Kömürçüler, Teke Yöresinde meskun ayrı bir oymaktır. Nüfus defterleri içerisinde diğer obaların yanında Boduroğlu, Abaloğlu ve Kösekethüda obaları da bulunmaktadır. **BOA., NFS.d.**, 3227, s. 74-108, (29 Zilka'de 1256/22 Ocak 1841); **BOA., ML.CRD.d.**, 853, s. 6; Bunların yanında Şer'iyye Sicillerinde de Yeniosmanlı obalarını görmek mümkündür. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 76/198, (23 Cemâzi-yel-evvel 1302/10 Mart 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1184, s. 142/340, (10 Şevvâl 1311/16 Nisan 1894); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1157, s. 11/44, (15 Cemâzi-yel-âhir 1275/20 Ocak 1859); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 61/85, (8 Rebî'ü'l-âhir 1303/14 Ocak 1886); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1196, s. 13/38, (13 Ağustos 1313/25 Ağustos 1897); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1168, s. 29/116, (14 Rebî'ü'l-evvel 1305/30 Kasım 1887); **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 131-137, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 89/239, (11 Cemâzi-yel-âhir 1302/28 Mart 1885); Kurşunlu her ne kadar ayrı bir oymak olarak kaydedilse de bizzat Yeniosmanlı Yörüklerinin obalarından birisi

Teke Yöresinde, ondokuzuncu yüzyılda, Antalya çevresi, Bahçe, Kızıllı, Ellezalını, Gödepinarı, İstanos, Çıvgalar, Taşkesiği Köyü Yaylası, Yelten, Garibce, Yuva, Akkilise, Karataş, Döşemealtı Düzlüğü ve Aşağıoba, Yeniosmanlı Yörüklerinin konargöçer halde meskun oldukları yerlerdir.³⁵⁹ Diğer taraftan ondokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren yerleşik hayata geçmeye başlayan Yeniosmanlı Yörükleri, Antalya’da genellikle kendi obalarının adlarını taşıyan köylere yerleşmekle birlikte Odabaşı, Kömürcüler, Duacılar, Başköy, Çıplak, Kirişçiler ve Topallı köylerinin çoğunluğu Yeniosmanlı Yörüğü olduğu gibi Aşağıoba Köyü ile Antalya’nın Etiler Mahallesi de yerleştikleri yerlerdir. Bunların dışında kısmen Kızıllı, Kevşirler, Ekşili, Beyler, Dereli ve Kovanlık köyleri ile Korkuteli, Finike ve Kumluca yanında Fethiye, Denizli ve Çardak taraflarına da Yeniosmanlı Yörüklerinden yerleşenler olmuştur.³⁶⁰

1.32 Perakende Yörük Oymakları

Ondokuzuncu yüzyılda da konargöçer hayatı sürdüren Yörük oymakları bakımından oldukça zengin olan Teke Yöresinde var olan oymaklar dışında yöreye başka sancaklardan gelen perakende Yörük oymakları da bulunmaktadır. Nitekim Bozdoğan Cemaatine bağlı

olduğu, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 102/575, (27 Receb 1281/26 Aralık 1864); gibi Kurşunlu Mahallesi içinden yeni bir oba olan Patırlar Obası ortaya çıkmıştır. Nitekim Patırlar Obası hem Kurşunlu hem de Yeniosmanlı Yörüklerinin obası olarak geçmektedir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 99/558, (13 Receb 1281/12 Aralık 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 25/63, (9 Muharrem 1316/30 Mayıs 1898); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1168, s. 85/292, (4 Receb 1305/17 Mart 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1184, s. 43/99, (19 Şevvâl 1308/28 Mayıs 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1183, s. 122/325, (19 Zilka’de 1309/15 Haziran 1892); Yeniosmanlı Aşiretinin Arablar Mahallesinden Meydanoğlu kaydına göre bu oba muhtemelen Arablar Obası içerisinden çıkmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 126/178, (24 Receb 1303/28 Nisan 1886); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 38/91, (11 Şevvâl 1306/10 Haziran 1889); Yeniosmanlı Aşiretinin Kirişçiler Mahallesinden Akbıyıkoglu kaydına göre bu oba muhtemelen Kirişçiler Obası içerisinden çıkmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1185, s. 37/43, (8 Şevvâl 1308/17 Mayıs 1891).

³⁵⁹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 14/45, (25 Safer 1267/30 Aralık 1850); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 94/215, (10 Zilka’de 1310/26 Mayıs 1893); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 211/44, (18 Cemâzi-yel-evvel 1307/10 Ocak 1890); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 223/156, (21 Receb 1309/20 Şubat 1892); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 2/2, (9 Şa’bân 1300/15 Haziran 1883); **BOA., NFS.d.**, 3227, s. 74, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1157, s. 27/98, (21 Rebî’ü’l-âhir 1276/17 Kasım 1859); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 169/405, (15 Safer 1309/20 Eylül 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1165, s. 29/23, (1 Receb 1286/7 Ekim 1869); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 66/161, (20 Şevvâl 1302/2 Ağustos 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 1/1, (10 Şevvâl 1304/2 Temmuz 1887); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 40/97, (10 Şevvâl 1306/9 Haziran 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 64/140, (17 Rebî’ü’l-evvel 1307/11 Kasım 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 72/137, (3 Muharrem 1311/17 Temmuz 1893); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 74/140, (12 Muharrem 1311/26 Temmuz 1893); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 129/297, (15 Cemâzi-yel-evvel 1303/19 Şubat 1886); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 41/124, (23 Receb 1304/17 Nisan 1887); Öte yandan çoğunluğu yerleşik hayata geçmesine rağmen 1940 yılında Kumluca, Finike ve Elmalı arasında, özellikle de Döşemealtı düzliğünde yoğunlaşan Yeniosmanlı Yörükleri ile obalarından Çıplaklı, Başındayoklu ve Kurşunlu’dan çok sayıda hane konargöçer hayat yaşarken, Atabeyli, **a.g.m.**, s. 218, 221; Bunların yanında 1955 yılında Finike’nin Adrasan Köyünde oturmakla birlikte yazları Elmalı Dereköy’e çıkan yaklaşık 101 hane Yeniosmanlı Yörüğü bulunmaktadır. Ekiz, **a.g.e.**, s. 56; Akıncıoğlu, **a.g.e.**, s. 69; Seyirci, **Batı Akdeniz Tahtacıları**, s. 90-91; Seyirci, “*Elmalı Yöresindeki Yörükler ve Tahtacılar Üzerine Bir Araştırma*”, s. 27; Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 50.

³⁶⁰ Ak, “*Antalya’da Yörükler ve Yörük Kültürü*”, s. 336; Musa Seyirci, “*Antalya Yöresinde Yaşayan Yeni Osmanlı Aşireti*”, **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 9, (Mart 1991), s. 76.

olmakla birlikte İçel ve Karaman çevresinden ondokuzuncu yüzyılın başlarında Teke Yöresine gelen “*Cemaat-i Perakende-i Ufak veya Cemaat-i Ufaklu*”³⁶¹ adıyla kaydedilen oymakla ilgili yörede bu yüzyılın ilk çeyreğinden sonra herhangi bir belge ve bilgi bulunmamaktadır. Bunun yanında Teke Yöresinde sadece salnamelerde kaydedilen Hacıömerlü Aşireti³⁶² hakkında da herhangi bir bilgi elde edilemediği gibi yörede bu adı taşıyan bir Yörük oymağı yoktur.

Aynı yüzyıl içerisinde yöreye başka sancaktan gelmiş olan Gündüzbeyli Yörükleri perakendesinden bir kısım hane, sadece Kalkan’a bağlı Fırnaz Köyünde kayıtlıdır.³⁶³ Bunun yanında ondokuzuncu yüzyılın başlarından beri Teke Yöresinde var olan “*Cemaat-i Perakende-i Güzelbeğli*” Yörükleri de 1845 yılında Yeniosmanlı Yörükleri içerisinde kaydedilmiştir.³⁶⁴ Danişmendli Türkmenlerinden ve Yörükân Taifesinden olan Güzelbeyli Cemaatinin, Teke Sancağı dışında Alaiye, Manavgat, Yalvaç, Beyşehir, Aydın, Güzelhisar, İçel, Kadirli ve Kıbrıs Adası meskun oldukları yerlerdir.³⁶⁵ Yörede perakende olarak bulunan Yörük gruplarından birisi de aslen Beşkaza’dan olan Karaçulha Yörükleri olup 1840 yılında Antalya’da Hurma Köyünde meskun oldukları gibi yirminci yüzyılın ilk yarısında bile Fethiye ile Elmalı arasında konargöçer hayatı sürdürmektedirler.³⁶⁶

Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Teke Yöresinde, Yoğunlu veya Boynuyoğunlu Cemaatinin perakendesi olan “*Mahalle-i Sazkabaloğlu Aşiret-i Yoğunlu veya Mahalle-i Sazkaşaklı An Perakende-i Boynuyoğunlu*”³⁶⁷ olarak geçen oba aslında Sazkabaklı Mahallesidir. Özellikle Aydın Çine’ye bağlı Karpuzlu Nahiyesinin Ekdirli Köyünde meskun Sazkabaklı Yörüklerinin bu Sazkabaloğulları ile aynı mahalleden oldukları kuvvetle muhtemeldir.³⁶⁸ Konargöçer Türkman Yörükânı Taifesinden olan Yoğunlu veya Boynuyoğunlu Yörüklerinin Sazkabaklı Mahallesi, Teke Yöresinde var olan perakende oymaklardan birisi olduğu gibi Teke Sancağı dışında farklı birçok sancak ve kazada da Yoğunlu ve Boynuyoğunlu Yörükleri adını taşıyan topluluk bulunmaktadır. Nitekim Konya,

³⁶¹ Ufak Cemaati, Bozdoğan Teşekkülleri içerisinde gösterilmektedir. Demir, **a.g.e.**, s. 130; **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 52, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814); **BOA., D.BŞM.d.**, 8304, s. 3, (5 Şa’bân 1231/1 Temmuz 1816); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1150, s. 6, (1240/1825).

³⁶² Hacıömerli Aşireti, Teke Sancağı yanında Düşenbe Nahiyesinde de kaydedilmiştir. **Konya Vilayet Salnamesi**, 1288, Defa’ 4, s. 205, 215; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1289, Defa’ 5, s. 191, 202; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1290, Defa’ 6, s. 200, 211.

³⁶³ **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 30, (1246/1831).

³⁶⁴ **BOA., D.BŞM.d.**, 8304, s. 3, (5 Şa’bân 1231/1 Temmuz 1816); **BOA., NFS.d.**, 3230, s. 17, (Gurre-i Rebî’ü’l-evvel 1261/10 Mart 1845).

³⁶⁵ Güzelbeğli Cemaati, Danişmendli Türkmenlerinden olup 1727 yılında eşkıyalık sebebiyle Kıbrıs Adasına sürgünle iskan edilmiştir. Türkay, **a.g.e.**, s. 80, 331.

³⁶⁶ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1166, s. 13/95, (23 Şevvâl 1256/18 Aralık 1840); Karaçulha Yörüklerinden 1940 yılında dahi yaz döneminde Fethiye’den yaylamak üzere Elmalı çevresine gelen 35 çadırılık bir topluluk bulunmaktadır. Atabeyli, **a.g.m.**, s. 221.

³⁶⁷ **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 146-147, (1261/1845); **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 17, (1261/1845).

³⁶⁸ Şölen, **a.g.e.**, s. 15.

Akşehir, Karaman, Bozok, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kayseri, Sivas, Karahisar-ı Sahib, Emirdağ, Tire, Aydın, Manisa, Balıkesir, Bursa, Mihaliç, Maraş, Kadirli, Adana, Yüreğir, Diyarbakir, Rakka, Sıgla, Halep, Filibe ve Çırpan, Yoğunlu ve Boynuyoğunlu Yörüklerinin meskun oldukları yerlerdir.³⁶⁹

Diğer taraftan ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında özellikle Kaş çevresinde yoğunlaşan Kapaklı, Köşkerli, Kumlu, Mevlüdlü, Tavaslı ve Tefikli Yörükleri, yöreye diğer sancaklardan gelen perakende oymaklardandır. Bu oymakların tamamı Kaş'ta meskun oldukları gibi Mevlüdlü olarak geçen oymak, Kitişoğlu Yörüklerinin bir kolu olup bir kısmı merkez Mandırla Köyü yakınındaki Yalnızbağ mevkiinde, bir kısmı Kaş'ta, bir kısmı ise İğdir'e bağlı Ulupınar civarında konargöçer hayat yaşamaktadır.³⁷⁰ Teke Yöresinde perakende olarak sadece Kaş'ta bulunan bu Yörük oymaklarının tamamı Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru yerleşik hayata geçmişler hatta bu cemaatlerin her biri aynı adı taşımakla birlikte Kaş'a bağlı meskun birer köy olmuştur.³⁷¹ Kaş çevresine gelip bir kısmı perakende olarak yörede konup göçen bu altı oymaktan Mevlüdlülerin tabi olduğu, Danişmendli Türkmen Taifesine bağlı Kitişoğlu Yörükleri aynı zamanda Aydın, Aksaray, Karaman, Kütahya, Geyikler, Afyon ve Ilgın'da meskunken Yörükân Taifesinden olan Tavaslı Yörükleri ise Manisa ve Menteşe'de meskundur. Türkmen Yörükânı Taifesinden ve Mamalu Aşiretinden olan Köşkerli Yörükleri, Tarsus, Adana, Kozan, Halep, Bozok, Maraş, Kadirli ve Yeniil'de meskun oldukları gibi yine Yörükân Taifesinden olan Kumlu Yörükleri ise Karahisar-ı Şarki ve Edirne'de meskun bulunmaktadır.³⁷²

Yörede perakende olarak bulunan bu Yörük oymakları yanında ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Finike'de perakende olarak konup göçen Göçbeği ve Aliefendi Yörükleridir. Bu Yörük oymaklarından Türkmen Yörükânı Taifesinden olan Göçbeği Yörükleri, Teke Yöresi dışında Yeniil, Kadirli, Yenice-i Kızıllağaç, Karahisar-ı Şarki ve Diyarbakir'de meskunken

³⁶⁹ Türkay, **a.g.e.**, s. 65, 215-216, 660.

³⁷⁰ **BOA., NFS.d.**, 3197, s. 15-18, 118, (25 Şa'bân 1246/8 Şubat 1831); **BOA., NFS.d.**, 3198, s. 125-152, (29 Zilhicce 1246/10 Haziran 1831); **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 30, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3200, s. 187-188, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3201, s. 16-17, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3202, s. 75-76, (1246/1831).

³⁷¹ Kaş'ta bulunan oymakların köy olarak yazıldığı belirtildiği, **BOA., ML.CRD.d.**, 662, s. 1, (19 Şa'bân 1258/25 Eylül 1842); gibi bunlar Kapaklı, Köşkerli, Kumlu, Mevlüdlü, Tavaslı ve Tefikli adıyla tarihsiz olan bu defterde de meskun birer köy olarak kaydedilmiştir. **BOA., ML.CRD.d.**, 853, s. 2, 11; Diğer taraftan bu köylerden Mevlüdlü 22 hanede 75 nüfus, Kapaklı 58 hanede 187 nüfus, Köşkerler 28 hanede 69 nüfus, Tavaslı 27 hanede 114 nüfus, Kumlu 33 hanede 101 nüfus ve Tefikli 10 hanede 32 nüfusa sahip olmakla birlikte bunlar Kaş'a bağlı meskun birer köy olarak kaydedildiği, **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 2-19, (1261/1845); gibi 1848 yılında da bu köylerden 26 haneli Karye-i Mevlüdlü, 30 haneli Karye-i Tavaslı, 29 haneli Karye-i Köşkerler, 7 haneli Karye-i Tefikli, 31 haneli Karye-i Kumlu ve 59 haneli Karye-i Kapaklı her biri meskun birer köy olarak Kaş'a bağlıdır. **BOA., ML.VRD.d.**, 1694, s. 13/ek: 1, 18-20, 24, 26-27, 29, 37, (Gurre-i Zilka'de 1264/29 Eylül 1848).

³⁷² Türkay, **a.g.e.**, s. 39, 97, 440, 466, 470, 609.

Aliefendi Yörüklerinin meskun olduğu yer genellikle Alaiye ve çevresidir.³⁷³ Nitekim Teke Yöresi, Antalya'nın fethinden itibaren onüçüncü yüzyıldan beri yoğun bir Yörük yerleşimine sahne olduğu gibi ondokuzuncu yüzyılda da yörede konargöçer hayatı sürdüren çok sayıda Yörük oymağı bulunmaktadır.

³⁷³ “Cemaat-i Göçbeği Aşiret-i Karaziyan ve Cemaat-i Aliefendi”, **BOA., NFS.d.**, 3230, s. 36, (Gurre-i Rebî'ü'l-evvel 1261/10 Mart 1845); **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 7, (1261/1845); Bu cemaatlerin meskun oldukları yerler için bkz. Türkay, **a.g.e.**, s. 35, 171, 321.

İKİNCİ BÖLÜM

İDARİ YAPI

Osmanlı Devleti için ondokuzuncu yüzyıl, idari alanda hızlı değişim ve gelişmelerin yaşandığı bir dönem olduğu gibi Yörüklerin idari yapısında da birtakım değişikliklere gidilmiştir. Ondokuzuncu yüzyıla kadar Yörüklerin idari yapısı içerisinde var olan Boy Beylik, Kethüdalık ve Voyvodalık müessesesi bu yüzyıl içerisinde önemini yitirirken Tanzimat'tan sonra uygulamaya konulan yeni düzenlemeler çerçevesinde kısa bir süre de olsa Yörüklerin bir kısmı nahiye statüsünde idari bir birim haline getirilip başlarına birer müdür tayin edilmiştir. Bu yapılanma Teke Yörükleri için fazla uzun sürmemiş ancak her oymağın hatta küçük idari birimler halinde mahalle statüsünde düzenlenen obaların bile başına birer muhtar atandığı gibi yeni uygulamada en uzun süre devam eden muhtarlık teşkilatı olmuştur. Yeni idari yapılanma ile birlikte her dönemde olduğu gibi bu yüzyıl içerisinde de birtakım yükümlülükleri yerine getiren Yörükler, hukuki ve mali alanda vergi ve askerlik bakımından tabi oldukları sancaklara bağlanmakla beraber hukuki işleri de yine bağlı oldukları sancak ve kaza mahkemelerince yerine getirilmiştir.

2.1 Boy Beylik

Osmanlı toplum yapısını teşkil en önemli unsurlardan birisi olan Yörükler, devlet tarafından sınırları çizilmiş belirli bir idari yapı içerisinde bulunmakla birlikte hayat tarzları itibariyle aynı karaktere sahip olsalar bile yapı itibariyle farklılık gösterirlerdi. Nitekim bir boydan ibaret tek başına müstakil bir teşkilat halinde bulunanlar yanında bir boydan ayrılarak zamanla sayıları artan ve genellikle başlarında bulunan reislerinin ismiyle adlandırılanlar dışında bir de federasyon şekli gösteren teşekküller olup bunlar ana kuruluşlardan ayrılan oymakların veya kethüdalıkların birleşmesinden meydana gelirlerdi. Boy veya oymak yapısı içerisinde teşkilatlı ve hareketli bir yapıya sahip olan Yörüklerin başlarında onlardan birinci derecede sorumlu bulunan Boy Beyi, her anlamda kudret sahibi olmak zorundaydı. Boy Beyi, boyu teşkil eden topluluğun başında bulunmakla birlikte kethüda ve ihtiyarların olumlu görüşleri sonucunda merkeze yazılan kadı arzı doğrultusunda hükümet tarafından verilen beylik beratı ile onaylanmakta ve resmen göreve başlamaktayken görevi kötüye kullanmaları ve oymak ahalisine zarar vermeleri halinde azledilirlerdi. Genellikle yaptıkları hizmetler karşılığında vergi muafiyeti bulunan bey, başında bulunduğu oymağın her türlü işinde devlete karşı sorumluydu. Bu bakımdan Boy Beyi, bulunduğu yerlerin güvenliğinin sağlanmasından

yaylak ve kışlaklarda boyun çıkarlarının korunup gözetilmesine ve göç zamanının belirlenmesine, oymak üyeleri veya farklı oymaklar arasında yaşanan sorunların çözümünden vergi ve asker toplanmasına, oymağın herhangi bir problemi olduğu zaman resmi makamlara iletmek üzere gerekli yazışmaların yapılmasından takibine kadar idari işleri yerine getirmekle yükümlüydü.³⁷⁴

İdari ve mali anlamda Yörükleri kontrol altında tutmak amacıyla devlet tarafından boy teşkilatları bozulmasına³⁷⁵ rağmen ondokuzuncu yüzyıl içerisinde kısmen de olsa boy teşkilatlarını muhafaza eden oymaklar bulunmaktadır. Nitekim ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Teke Yöresinde bir Boy Beyi tarafından idare edilen oymakların varlığı dikkat çektiği gibi “*Teke Sancağında kâin Yörükân aklâmından Basıroğlu ve Töngüş Aşiretleri Boy Beyleri*” 1829 yılında haksız olarak Manavgat Kazasında iskan edilen oymak üyelerinin Teke Sancağında bulunan asıl oymakları içerisinde iade edilmesini istemişlerdi.³⁷⁶ Aynı dönemlerde, 1831 yılında, Gebiz Yörüklerinin Boy Beyi Ali Bey, Yeniosmanlı Yörüklerinin Boy Beyi Hüseyin Bey iken Fettahlı Yörüklerinin Boy Beyi ise Mümin Bey idi.³⁷⁷ Bunların yanında 1833 yılında Murtana Cemaati Boy Beyi Emin Bey iken³⁷⁸ genellikle en büyük obası olan Basıroğlu Obasının adıyla da zikredilen Eskiyörük Oymağının Boy Beyi 1841 yılında Hasan Bey olmakla³⁷⁹ birlikte Karahacılı Yörüklerinin Boy Beyi ise Sarıkabalı Obasından

³⁷⁴ Cesareti, mali kudreti ve doğruluğu ile tanınan bir Boy Beyinin idaresinde bulunan Yörükler, il veya ulus adı altında gruplandırıldıkları gibi hiyerarşik olarak sıralanan belirli bir içtimai yapıları bulunmakla beraber bir boy veya boydan ayrılan teşekküller yanında federasyon şeklindeki kuruluşlardan müteşekkildir. Halaçoğlu, **İskân Siyaseti**, s. 16-18; Orhonlu, **a.g.e.**, s. 14-16; Şahin, **Konargöçerler**, s. 179-181; Boy Beyinin atama azil ve görevleri için ayrıca bkz. Gündüz, **Türkmen Aşiretleri**, s. 50; Mesela bir Boy Beyinin oymak içerisinde önemli rolleri bulunmakla birlikte Avusturya seferine süvari asker ile katılmaları için Yörüklerin Boy Beyleri ve Kethüdalarına hitaben ferman çıkarılmıştı. Ahmet Refik, **a.g.e.**, s. 82-90; Bunun yanında Koca Horzum Boy Beyi Süleyman Bey, vergileri toplamakla kalmamış fazla vergi topladığı gibi bu meblağın büyük bir kısmını çeşitli bahaneler ileri sürerek harcamıştı. **BOA., A.MKT.UM.**, 197/8, (9 Ramazan 1271/26 Mayıs 1855); Nitekim Hamid Sancağı içerisindeki Saçıkartalı Yörüklerinin başında Boy Beyi olarak Mustafa Bey bulunmaktaydı. Kışlamak üzere Teke Sancağına da gelen Saçıkartalıların Tülüler Obasının yaylaya çıktıkları dönemde Karaağaç Kazasında yerleşik ahaliye verdikleri zararın engellenmesi hususu Boy Beyi Mustafa Beye bildirilmişti. **BOA., MVL.**, 29/1, (25 Şevvâl 1264/24 Eylül 1848).

³⁷⁵ Gülten, “*XVI. Yüzyılda Söğüt Yörükleri*”, s. 258; Emecen, **a.g.e.**, s. 184.

³⁷⁶ **BOA., C.DH.**, 76/3792, (13 Receb 1244/19 Ocak 1829).

³⁷⁷ Bu üç oymağın başında bulunan Boy Beyleri, mir aşiret olarak ilk sırada kayıtlı olup, “*Aşiret-i Yörük Cemaat-i Gebiz Tabi-i Liva-i Teke, Mahalle-i ikibaşlı*” kaydının hemen altında ilk sırada “*Orta boylu kumral sakallı Ali Bey ibni Mustafa Bey, mir aşiret*” kaydı yanında “*Aşiret-i Cemaat-i Yeniosman Yörüğü Tabi-i Liva-i Teke, Mahalle-i Çıplak*” kaydının hemen altında ilk sırada “*Uzun boylu kara sakallı Hüseyin ibni Osman, mir aşiret*” kaydı bulunduğu gibi “*Cemaat-i Aşiret-i Manavgat Eskiyörüğü Dahil-i Liva-i Teke*” kaydının altında ise “*Orta boylu kumral sakallı Mümin Bey ibni Ahmed Bey, mir aşiret*” kaydı bulunmaktadır. **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 9, 15, 20, (1246/1831); Yeniosmanlı Yörüklerinin Boy Beyi ise “*Aşiret-i Cemaat-i Yeniosman Yörüğü Tabi-i Liva-i Teke*” kaydının hemen altında ilk sırada “*Mir aşiret-i merkûm uzun boylu kara sakallı Hüseyin bin Osman*” olarak kaydedilmişti. **BOA., NFS.d.**, 3200, s. 90, (1246/1831).

³⁷⁸ **BOA., C.ML.**, 753/30696, (25 Şa'bân 1248/17 Ocak 1833).

³⁷⁹ Defter içerisinde “*Cemaat-i Teke Eskiyörüğü demekle 'ârif Basıroğlu Cemaati Aşireti, Mahalle-i Basıroğlu Hasan Bey Der Aşiret-i Mezkûr*” kaydının hemen altında birinci hane birinci sırada “*Kısa boylu kumral sakallı Mir Hasan bin Basıroğlu Mehmed,*” kaydı bulunmaktadır. **BOA., NFS.d.**, 3227, s. 166, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841).

Velibeyoğlu idi.³⁸⁰ Öte yandan Honamlı Yörüklerinin Boy Beyi 1843 yılında Mehmet Bey iken³⁸¹ Saçıkaraalı Yörüklerinin Boy Beyi ise 1845 yılında Mustafa Bey olup³⁸² Teke Yörüklerinin ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında genellikle bir Boy Beyi tarafından idare edildikleri görülmektedir.

Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Teke Yörüklerinin boy beyleri ile merkezi idare arasında yapılan çeşitli yazışmalar olduğu gibi Antalya, Serik ve Kızılkaya kazalarında bulunan Yörük oymaklarına isabet eden asker miktarı buralarda meskun Yörüklerin Boy Beylerine hitaben yazılmakla birlikte asker yazımı sırasında nizamnameye uyulması emredilmişti.³⁸³ Bunun yanında Teke Muhassıllığı içerisinde bulunan Sarıkeçili Yörüklerinin Hüsamlı ve Halil Ağa obaları nüfus sayımı sırasında Teke Sancağında olmadıklarından yazılmamışlar ve kuraları uygulanamamıştı. Bu nedenle Sarıkeçili Yörükleri Boy Beyi tahririn yapılması ve kuralarının uygulanması için bir memur gönderilmesini talep etmişti.³⁸⁴ Boy Beylerinden kanuna aykırı hareket edenler de olup nitekim 1849 yılında Eski Yörüklerin Boy Beyi Ahmet Bey, kendi oymağında askerlik çağına gelmiş olanları öldü diye defterden sildirmişti.³⁸⁵

Teke Yörükleri arasında ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında var olan Boy Beyliği kurumu bu yüzyılın ikinci yarısında önemini yitirirken yeni düzenleme içerisinde Boy Beyinden ziyade önde gelen beylerin varlığı dikkat çekmektedir. Nitekim 1863 yılında Milli Yörüklerinin Beyi Hacı Veli Bey olduğu³⁸⁶ gibi 1865 yılında Saçıkaraalı Yörüklerinin Beyinin adı da Veli Bey idi.³⁸⁷ Yörük beylerinin idari yapı içerisinde varlıkları devam ettiği gibi ondokuzuncu yüzyılın sonlarında Kızıllı Köyü ahalsinin rızası olmadan Kızıllı hudutları

³⁸⁰ “Cemaat-i Karahacılı Aşiret-i Velibeyoğlu Tabi-i Antalya” kaydı yanında “Mahalle-i Sarıkabalı Der Aşiret-i Mezkûr” kaydının altında ilk sırada “Cemaat-i mezkûrun Beyi orta boylu aksakallı mir Osman veledi Velibeyoğlu” kaydı bulunmaktadır. **BOA., NFS.d.**, 3227, s. 4-189, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841).

³⁸¹ “Aşiret-i Honamlı Saçıkaraalı Der Liva-i Teke, Mahalle-i Hacicefiller Aşiret-i mezbur Der Liva-i Teke,” kaydının hemen altında birinci hane birinci sırada “Aşiret-i mezburun Boy Beyi orta boylu kara sakallı Mehmed Bey ibni Mustafa Bey” kaydı bulunmaktadır. **BOA., NFS.d.**, 3225, s. 2, (29 Zilhicce 1258/31 Ocak 1843).

³⁸² “Aşiret-i Saçıkaraalı” kaydının altında birinci hane birinci sırada “Aşiret-i mezkûrun Boy Beyi uzun boylu kır sakallı Mustafa Bey ibni Taşgın Ali Bey” kaydı bulunmaktadır. **BOA., NFS.d.**, 3230, s. 26, (Gurre-i Rebî’ü’l-evvel 1261/10 Mart 1845).

³⁸³ “Antalya Muhassılı ve Antalya ve Serik kazaları içerisinde bulunan aşiretlerin Boy Beyi ve ve âyân ve ihtiyarlarına Antalya ve Serik kazaları içerisinde bulunan aşiretlerin hissesine otuz yedi nefer düştüğü beyanıyla, Yine Antalya Muhassılı ve Antalya ve Kızılkaya kazaları içerisinde bulunan aşiretlerin Boy Beyleri ve âyân ve ihtiyarlarına Antalya ve Kızılkaya kazaları içerisinde bulunan aşiretlerin hisselerine altı nefer düştüğü beyanıyla”, **BOA. A.DVN.MHM.**, 3-A/87, (Evasıt-ı Rebî’ü’l-âhîr 1263/7 Nisan 1847).

³⁸⁴ “Teke Muhassıllığı dahilinde mutavattın Sarıkeçili Aşiretinden ikiyüz haneyi havi olan Hüsamlı ve Halil Ağa mahalleleri ahalsi mukaddema hin-i tahrirde oltarafda bulunmadıklarından kayd ve tahrir olunmadıkları cihetle geçen altmış iki ve üç senelerinde kura’ları icra olunmamış ve bu kere icra-yı icabı aşiret-i merkûme Boy Beyi tarafından iş’ar ve inha olunmuş ve bunun için bir memur irsâli ve ahali-i merkûmenin tahriri lazımeden bulunmuş idiği”, **BOA. İ.DH.**, 175/9450, (26 Receb 1264/28 Haziran 1848).

³⁸⁵ **BOA., İ.MVL.**, 147/4153, (3 Ramazan 1265/23 Temmuz 1849).

³⁸⁶ **BOA., MVL.**, 655/22, (11 Rebî’ü’l-evvel 1280/26 Ağustos 1863).

³⁸⁷ **BOA., MVL.**, 713/31, (3 Cemâzi-yel-âhîr 1282/24 Ekim 1865).

içinde ikamet edilmemesi hususu yöredeki Yörüklerin beylerine bildirilmişti ki burada beylerin, devlet idarecileri ile oymak üyeleri arasında oynadıkları aracılık rolü dikkat çekmektedir.³⁸⁸ Bunların yanında Karahacılı Yörüklerinin başında da oymak ve oba bireylerinin saygı duyduğu bey unvanı taşıyan ve önde gelen kişiler bulunmaktadır. Karahacılı Yörüklerinde yaylaya göç zamanını belirleyen bey, göçü çekmeden hiç kimse yaylaya göç etmeye yeltenememekte hatta göç yolunda en önde giden bey, konalga olarak adlandırılan konaklama merkezlerinde oymağın sevk ve idaresinde belirleyici rol oynamaktadır.³⁸⁹

2.2 Kethüdalık

Osmanlı Devleti döneminde boya bağlı konargöçer cemaatlerin başında idareci olarak bulunan ve kethüda unvanıyla bilinen kimse bizzat idarecisi olduğu cemaat içerisindeki önde gelen bir aileye mensuptu. Oymağın başına tayin edilecek kethüda adayının belirlenmesinde oymak ihtiyarları ve ileri gelenleri ile ahalisinin önemli bir rolü vardı. Oymak ahalisinin kefaletiyle seçilen kethüdalar, kadı'nın arzı üzerine merkezden verilen beratla devlet ile cemaati arasında temsilci olabilme niteliğini kazanırdı. Yörük cemaatlerini idari ve mali anlamda kontrol altında tutmak ve vergileri daha düzenli bir şekilde toplamak gayesiyle atanan kethüdalar, kanunen tayin edilen vergileri toplayıp Has Voyvodalarına vermek mecburiyetindeydiler. Aynı zamanda yaylak ve kışlak arasındaki göç esnasında kendilerine bağlı cemaatin çevreye zarar vermemeleri hususunda belirlenen “*Nezr*” bedeli karşılığında kefil oldukları gibi cemaat içerisinde asayişin sağlanmasından da sorumlu tutulurlardı. Kethüdalar, oymağın idaresi yanında vergi toplamada ihmalleri görülür ve ayrıca oymak ahalisinin şikayetlerine maruz kalırlarsa Has Voyvodalarının da durumu tasdik etmeleri halinde görevlerinden alınır ve yerlerine daha münasip birisi seçilirdi. Bunların yanında kethüdalar, idareleri altında bulunan oymak veya cemaatin derbend muhafazasına tayin edilmeleri halinde bölükbaşı olarak derbend muhafızbaşılığına getirilirdi.³⁹⁰

³⁸⁸ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1231, s. 7, (7 Teşrinievvel 1312/19 Ekim 1896).

³⁸⁹ Ak, “20. Yüzyılda Serik'te Yörükler”, s. 281.

³⁹⁰ Kethüda tayini ve görevleri için bkz. Halaçoğlu, **İskân Siyaseti**, s. 17; Orhonlu, **a.g.e.**, s. 15; Şahin, **Konargöçerler**, s. 174-179; Gündüz, **Türkmen Aşiretleri**, s. 51-53; Mesela “*Aydın ve Saruhan ve Teke ve Hamid ve elviye-i sairede tahrir yörüşü tabir olunan ve Yörükân-ı İçil ve tevabi-i mukataası mülhakatından Köteklî Cemaati perakende olup vergiyi vermeyince rüsum-ı raîyyetlerini ödemeleri hususu taife-i mezbure Boy Beyleri ve Kethüdalarına*” emredilmişti. BOA., C.ML., 149/6313, (14 Cemâzi-yel-evvel 1231/12 Nisan 1816); Başka bir hükümde ise Karakoyunlu Mehmet Kethüdanın vergi konusunda mevcut düzene karşı gelmesi üzerine yakalanması istendiği halde, BOA., C.ADL., 79/4763, (28 Muharrem 1258/11 Mart 1842); ödenmesi gereken mukataa bedelini ödemeyen Karakoyunlu Mehmet Kethüda'nın, BOA., A.MKT., 138/69, (7 Şa'bân 1264/9 Temmuz 1848); halk üzerindeki baskısı devam etmekteydi. Bu baskı üzerine zimmetlerini ödemeyi taahhüt eden aşiret ihtiyarları tarafından bakaya devir tesliminin Ankara veya Bozok Mutasarrıfı huzurunda yapılması istenmişti. BOA., A.DVN., 44/8, (Gurre-i Safer 1265/27 Aralık 1848).

Oymağın idaresi yanında vergi toplama ve derbend muhafazası dışında ondokuzuncu yüzyılda kura usulüyle askere alınacak cemaat üyelerinin belirlenmesinden de kethüdaların sorumlu olduğu görülmektedir.³⁹¹ Diğer taraftan Tanzimat sürecinden sonra hazırlanan yeni idari düzenlemeler içerisinde eski önemini yitiren kethüdalık müessesesi idari anlamda olmasa bile ilgili Yörük oymağının önde gelen kişilerinin sahip olduğu bir unvan olarak toplum içerisindeki yerini muhafaza ettiği gibi Teke Yörükleri arasında çoğu zaman kethüda unvanını taşıyan kişiler bulunmaktadır.³⁹²

2.3 Müdürlük

Osmanlı Devleti idari teşkilatı içerisinde idari bir birim olmaktan ziyade mali birer ünite olarak yapılandırılan köy ve nahiyeler ondokuzuncu yüzyıla gelinceye kadar bu şekilde işlerliğini sürdürmüştü. Çıkarılan 1864 Vilayet Nizamnamesinde yer alan vilayet, liva, kaza ve köy yapılanmasına rağmen nahiyeye yer verilmemiş ancak 1871 nizamnamesi ile nahiyenin idari bir birim olarak uygulamaya konması kararlaştırılmış hatta konargöçerler de bu nizamnameye dahil edilmişti. Bu nizamnamelerden önce Tanzimat-ı Hayriye düzenine göre bir nizama bağlanıp idari mekanizma içerisinde kontrol altında tutulmalarının gerekliliği gündeme gelen Yörüklerin, nahiye şeklinde düzenlenen mülki idare içinde yer almaları devam ederek genişlediği gibi Teke Yörüklerinden Eskiyörük, Murtana, Gebiz, Sarıkeçili, Karakoyunlu ve Yeniosmanlı Yörüklerine nahiye statüsü verilmiş ve her oymağın başına birer müdür atanmıştı.³⁹³

Yörüklerin başına görevlendirilen müdürler, genellikle ahalinin isteği doğrultusunda oymak içerisinde ve ileri gelen ailelerden seçilmekle birlikte liva meclisinin önerisi ve merkezi hükümetin onayı ile göreve başlardı. Yürürlüğe konulan bu yeni uygulama çerçevesinde Teke Yöresinde bulunan hemen hemen her Yörük oymağının başına bir müdür

³⁹¹ Mesela İçel Sancağının Selendi Kazası dağlarında haymenişin Bahşiş Cemaatinin Kethüdası, cemaatten askerlik çağına gelmiş olan otuziki neferin kura-i şer'iyyelerini gizlediği gibi hakkında çıkarılan yakalama emri üzerine Alaiye Sancağı tarafına firar etmişti. **BOA., MVL.**, 17/13, (19 Şevvâl 1263/30 Eylül 1847).

³⁹² Mesela Hacısalu Aşireti ahalisinden Osman Kethüda, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 70/4. hk., (13 Rebî'ü'l-evvel 1289/21 Mayıs 1872); ve Ahadlı Aşireti ahalisinden Hasan Kethüda kaydı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 54/1. hk., (25 Zilka'de 1289/24 Ocak 1873); yanında Ahadlı Aşiretinden Mustafa Kethüda kaydında bunu görmek mümkündür. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 38/79, (3 Rebî'ü'l-evvel 1297/14 Şubat 1880).

³⁹³ Tanzimat-ı Hayriye düzenine göre Yörüklerin bir nizama bağlanmasının gerekliliği gündeme gelmişti. **BOA., HAT.**, 1423/58219, (21 Safer 1256/24 Nisan 1840); **BOA., İ.DH.**, 13/604, (22 Safer 1256/25 Nisan 1840); Müdür atamalarındaki amaç vergi toplamak, ayaklanmaları önlemek ve konargöçerlerin köylere verdikleri zararları mümkün mertebe azaltmaktır. İlber Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)**, Ankara 2000, s. 98-105; Teke Livasında, nahiye statüsü verilen oymaklar için bkz. Selçuk Günay, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti Mülkî Yapısında Aşiretler", **Osmanlı**, c. 4, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999, s. 191-192; Tanzimat sürecinde başlatılan yeni idari yapılanma çerçevesinde Teke Sancağının 1853 yılındaki idari yapısına göre kazalar ve nahiyeler yanında Murtana, Gebiz, Saçıkarcılı, Karakoyunlu ve Aşireti Mesküne adıyla Yörükler de nahiye statüsünde idari teşkilat içerisine dahil edilmişti. Selekler, "*Antalya Sancağının 1269-1853 Senesindeki Teşkilâtı ve O Zamanki Devlet Varidatı*", s. 11.

tain edildiği gibi 1843 yılından itibaren müdürlükle idare edilmeye başlanan Gebiz Yörüklerinin başında müdür olarak Veli Ağa bulunurken Döşemealtında meskun Karakoyunlu Yörüklerinin müdürü Mustafa Bey, Karahacılı Yörüklerinin müdürü ise Emin Bey olup bunlar yaptıkları müdürlük görevi karşılığında birtakım vergiden muaf tutulmuşlardı. Aynı zamanda Gebiz Yörüklerine 1856 yılına kadar müdürlük yapan Veli Ağa, ahalinin şikayeti ve isteği doğrultusunda görevden alınırken bu tarihten sonra oymak ileri gelenlerinden Mustafa Ağa, halkın isteği ile müdürlüğe getirilmiştir. Aynı şekilde Murtana Yörüklerinin de müdürü 1856 yılına kadar oymak ileri gelenlerinden Emin Beyzade Mehmet Bey ise de yine ahalinin şikayeti ve isteği doğrultusunda görevden alınıp yerine Murtana ileri gelenlerinden Şeyh Ali Ağa müdür tayin edilmiştir. Diğer taraftan 1861 yılında Yeniosmanlı Yörüklerinin müdürü Hüseyin Bey iken Çakal Yörüklerinin müdürü Molla Mehmet Bey olup 1861 ile 1864 yılları arasında müdürlük yaparken Karahacılı Yörüklerinin başında Reşid Bey, Milli Yörüklerinin başında ise Veli Bey müdürlük makamında bulunuyordu.³⁹⁴

Teke Yöresinde bulunan Yörükler arasındaki bu idari yapılanma içerisinde müdürlerle ilgili birtakım sıkıntılarda yaşandığı gibi Fettahlı Yörüklerinin müdürü Molla İbrahim, birtakım yolsuzluklarla gündeme gelmişti. Molla İbrahim, oymak üyelerinin vergisine zam yaparak fazla para toplayıp çıkar sağlamakla kalmamış nikah akdine fesat karıştırmaktan ve kayıp hayvan zaptından dolayı zimmetinde kalan parayı mal sandığına ödemediğinden şikayet edilmiş hatta yakalanması için gönderilen adamlara da rüşvet vermişti. Bunun üzerine tevkif ve azledilen Molla İbrahim'in yerine yine Fettahlı ileri gelenlerinden İbrahim Kethüda 1861 yılında müdür tayin edilmişti.³⁹⁵ Aynı zamanda yaşanan başka bir yolsuzlukta ise Töngüşlü Yörüklerine yedi sene müdürlük yapan Mustan Ağa, oymak ahalisinin bir kısmından fazla

³⁹⁴ **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 117, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); Gebiz Müdürü Veli Ağanın vermiş olduğu vergi hanesinde sıfır yazılmış olup muhtemelen müdürlük hizmeti dolayısıyla vergi muafiyeti bulunmaktadır. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10581, s. 2, (1260/1844); Döşemealtında meskun Karakoyunlu Yörükleri Müdürü Mustafa Bey, müdür olduğu için kışlakiye vergisi vermiyordu. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10588, s. 15, (1260/1844); Teke Sancağında mukim Yörükân aşiretinden Karahacılı Aşireti Müdürü Emin Bey idi. **BOA., A.MKT.DV.**, 21/41, (16 Muharrem 1266/2 Aralık 1849); “Gebiz Aşireti Müdürü hâlâ müdürü hanedanından Mustafa Ağa olup yetmişiki tarihinde Veli Ağa ise de ahalinin iştikasıyla müdürleri merkûm Mustafa Ağa olduğu, Murtana Aşireti Müdürü hâlâ müdürü hanedanından Şeyh Ali Ağa olup yetmişiki senesinden evvel hanedanından Emin Beyzade Mehmet Bey ise de ahalinin iştikasına mebnî aşiretten mûmâ-ileyh Şeyh Ali Ağa olduğu”, **BOA., MVL.**, 321/54, (Gurre-i Cemâzi-yel-âhîr 1274/17 Ocak 1858); Aynı zamanda oymakların başında bulunan müdürlerin adları şer’iyye sicilleri içerisinde de geçmektedir. Nitekim Murtana Aşireti Müdürü Mehmed Beğ ibn-i Emîn Beğ, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1156, s. 21/74, (Gurre-i Muharrem 1271/24 Eylül 1854); Yeniosmanlı Aşireti Müdürü Hüseyin Bey, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1157, s. 32/115, (5 Receb 1277/17 Ocak 1861); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 2/6, (Evail-i Zilka’de 1277/20 Mayıs 1861); Çakal Aşireti Müdürü Molla Mehmet, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 2/7, (3 Zilka’de 1277/13 Mayıs 1861); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 90/508, (4 Receb 1281/3 Aralık 1864); Karahacılı Yörükleri Müdürü Reşid Bey iken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 20/64, (24 Receb 1279/15 Ocak 1863); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 21/69, (27 Receb 1279/18 Ocak 1863); Milli Yörüklerinin Müdürü Veli Bey’dir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 140/525, (13 Şa’bân 1280/23 Ocak 1864).

³⁹⁵ **BOA., MVL.**, 609/29, (10 Şevvâl 1277/21 Nisan 1861).

para topladığı gerekçesiyle şikayet edilmişti. Muhtemelen bu zimmet davası dolayısıyla görevden alınan Mustan Ağanın yerine 1864 yılında Elhac İsmail Ağa getirilmiş hatta İsmail Ağadan sonra Elhac Mehmet Ağa, Töngüşlü Yörüklerine müdürlük yapmıştı.³⁹⁶ Öte yandan Murtana Yörüklerinin müdürü Hüseyin Ağa görevini ihmal edip hükümete müracaat etmeksizin oymak ahalisini sahilde terk ederek yaylaya gidince ahali yüzüstü kalmıştı. Bunun üzerine Hüseyin Ağa azledilmiş ve yerine 1863 yılında yine Murtana ileri gelenlerinden Mehmet Bey kefaletle vekaleten getirilmiş ancak bir süre sonra müdürlüğe 1865 yılında asaleten Paşa Ağa atanmıştı.³⁹⁷

Yörükler için uygulamaya konulan bu yeni idari yapılanma ile konargöçer teşekkülleri denetim altında tutmak düşüncesi yanında bilhassa vergi tahsili ve askere alım işlerinde kolaylık sağlamak amacıyla oymakların başına tayin edilen müdürler, vergilerin düzenli bir şekilde toplanmasından, kura-i şeriyye uygulamasının yürütülmesine, yaylak ve kışlakların güvenliğinin sağlanmasından, konargöçerlerin mümkün mertebe yerleşik ahaliye verdikleri zararların engellenmesine kadar önemli işlere refakat ederlerdi.³⁹⁸

Tanzimat süreciyle başlayan bu idari yapılanmada istenen başarı sağlanamamış olmalı ki getirilen yeni değişiklikle Teke Yörüklerinin büyük çoğunluğu 1868 yılından itibaren idari olarak Kızılkaya Kazasına bağlanmış ve buradan idare edilmeye başlanmıştı. İki yıl sonra bu yeni idari yapılanma içerisinde Kaş Kazasına bağlanan oymakların tamamının başına bir müdür, bir de katip atanmış hatta uygulamaya konulan yeni idari yapılanma çerçevesinde

³⁹⁶ Töngüşlü Aşireti Müdürü sabık Mustan Ağanın müdürlükte yedi sene hizmeti olmakla birlikte müdürlüğü zamanında Töngüşlü Yörüklerinden bazı kişilerden haksız olarak fazla para almış ve yapılan şikayet üzerine Mustan Ağanın zimmetinde bulunan meblağın alacaklılara ödenmesi istenmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 73/414, (Gurre-i Cemâzi-yel-evvel 1281/2 Ekim 1864); Muhtemelen bu zimmet davası dolayısıyla görevden alınan Mustan Ağanın yerine Elhac İsmail Ağa müdür olarak atanmıştı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 91/509, (4 Receb 1281/3 Aralık 1864); Bu arada müdürlük yapanlardan birisi de Töngüşlü Müdürü sabık Elhac Mehmed Ağaydı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1240, s. 109/131, (11 Muharrem 1284/15 Mayıs 1867).

³⁹⁷ **BOA., MVL.**, 651/107, (22 Muharrem 1280/9 Temmuz 1863); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 44/129, (14 Receb 1282/3 Aralık 1865).

³⁹⁸ “Müdürlük vechle idare olunmakda olan yirmidört aded kabail Yörükânın birtakımı Sivas ve Bozok ve birtakımı Amasya ve Kırşehri ve sâir sancaklar kazalarında müteferriken sakin ve mutavattın olmalarıyla”, vergi toplama ve kura-i şeriyye uygulamasında sıkıntılar yaşanmıştı. **BOA., A.MKT.UM.**, 76/27, (25 Zilka'de 1267/21 Eylül 1851); Mesela Isparta Taburu dairesinde bulunan Saçıkıralı Yörüklerinin seyyar olmaları dolayısıyla askeri muayeneleri yapılamadığından seyyar bir müdürlükle bu sorunun çözümlenmesi istenmişti. **BOA., DH.MKT.**, 2036/55, (8 Cemâzi-yel-âhîr 1310/28 Aralık 1892); Lakin müdürlük tesisi uygun bulunmamış ve sorunun çözümü muhtarlar ile hükümet arasında yapılması istenen görüşmeye bırakılmıştır. **BOA., DH.MKT.**, 2051/93, (25 Receb 1310/12 Şubat 1893); **BOA., BEO.**, 149/11125, (16 Receb 1310/3 Şubat 1893); Denizli ve Hamid sancaklarında bulunmakla birlikte çoğunlukla Hamid Sancağında yaylayıp müdürleri ile Teke Sancağında kışlayan Saçıkıralı perakendesi Tülüler Obası, yaylak ve kışlak vergisini mültezime ödemedikleri gibi yaylak ve kışlak arasında gelip geçtikleri ve haymenişin oldukları yerlerdeki köy ahalisinin mahsulat ve hayvanlarına zarar vermekteydiler. Hem vergi konusuna bir düzen verilmesi hem de halka verilen zararın engellenmesi için müdür ve ileri gelen birkaç kişi liva meclisine davet edilmişti. **BOA., MVL.**, 705/47, (20 Zilka'de 1281/16 Nisan 1865); Tarsus Sancağı Karakoyunlu Aşireti Müdürü Mehmed Efendi, ahaliye ağalık namıyla fazla para toplayınca bu paranın iki misli tahsil edilmesi ve Mehmed Efendinin yakalanarak Kıbrıs Adasında üç yıl kalabend olunması emredilmişti. **BOA., A.MKT.NZD.**, 340/85, (16 Receb 1277/28 Ocak 1861); Müdürlük görevleri için ayrıca bkz. Günay, **a.g.m.**, s. 191; İ. Ortaylı, **a.g.e.**, s. 105.

1871 ile 1874 yılları arasında Teke Yörükleri, Kızılkaya Aşairi adı altında kaydedildikleri gibi dört yıl zarfında üç müdür değiştirilmişti. Bu idari düzenleme de 1874 yılından sonra terk edilmiş olmalı ki bundan sonra herhangi bir idari yapıdan bahsedilmediği gibi sadece onaltı kalem aşair kaydı bulunmaktadır. Böylece tek bir kaza merkezine bağlanarak başlarına bir müdür, bir de katip tayin edilen Teke Yörükleri, hem idari hem de mali anlamda bir kontrol mekanizması altında tutulmak istenildiği gibi bu düzenleme sayesinde hem vergilerin düzenli bir şekilde toplanması hem de askere alım işlerinin kolaylıkla yürütülmesi hedeflenmişti.³⁹⁹

2.4 Muhtarlık

Osmanlı Devletinde ilk defa 1829 yılında İstanbul’da uygulanan muhtarlık teşkilatı, 1833 yılında âyânlara karşı Kastamonu’da uygulamaya konulunca bunu duyan Osmanlı hükümdarı II. Mahmut, uygulamadan memnun kaldığı gibi teşkilatın Rumeli ve Anadolu’da da kurulması ve nizamın diğer vilayetlerdeki kaza ve köy mahallelerinde de uygulanması için ferman çıkarmıştı. Kısa süre içinde tüm ülkede yaygınlaşan teşkilata halkın taktirini kazanan kişiler seçildiği gibi seçilenlerin ismi kadı sicillerine kaydedildikten sonra ayrıca Defter Nazırına ve Ceride Nezaretine de gönderiliyordu. Nezarete bildirilen isimler tetkik edildikten sonra usul gereğince padişaha arz ediliyor ve darphanede hazırlanan mühürlerin gönderilmesi için müsaade isteniyordu. Bu usul fazla merkezîyetçi olduğu için 1864 yılında çıkarılan Vilayet Nizamnamesi ile muhtarların görevlerinin onaylanma yetkisi Babıâli’den alınıp valilere bırakılmıştı. Mühürü aldıktan sonra resmen göreve başlayan muhtarların mahalle ve köyün asayişini sağlamak, muhtarlığını yaptıkları mahalle veya köyden başka bir şehir veya köye gidecek olanlara mühürlü pusula vermek, mahallede bulunan meskun nüfus durumunu deftere kaydetmek, gelir ve gider hesap defterini tutmak, vergilerin tevzii ve toplanmasıyla ilgililere

³⁹⁹ Kaza-i Kızılkaya, kaimmakamı Ahmet Şükrü Efendi olup Bucak, Karaöz, Mellü, Sarıkeçili, Karakoyunlu, Yeniosmanlı ve sâir aşairler merkez kaymakamlığından idare olunur. **Konya Vilayet Salnamesi**, 1285, Defa’ 1, s. 66; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1286, Defa’ 2, s. 66; Kaza-i Kaş, kaimmakamı Mehmet Raşit Efendi olup Bucak, Karaöz, Mellü, Sarıkeçili, Karakoyunlu, Yeniosmanlı ve Aşair-i sâire müdürü İzzet Ağa iken katibi Raşid Efendi’dir. **Konya Vilayet Salnamesi**, 1287, Defa’ 3, s. 65; Kaza-i Kaş, kaimmakamı İsmail Rüşdi Efendi olup Bucak, Karaöz, Mellü, Sarıkeçili, Karakoyunlu, Yeniosmanlı ve Aşair-i saire müdürü İzzet Efendi iken katibi Raşid Efendi’dir. Bununla birlikte 1871-1874 yılları arasında Teke Yörükleri, Kızılkaya Aşairi adı altında Yeniosmanlı, Kurşunlu, Ahadlı, Karahacılı, Eskiörük, Çakıcı, Çakal, Hacıömerlü, Töngüslü, Honamlı, Kötekli, Karatekeli, Gebiz, Sarıkeçili ve Emirler Maa Kömürcü Fettahlı olarak kaydedilmiştir. **Konya Vilayet Salnamesi**, 1288, Defa’ 4, s. 65, 204-205; Kaza-i Kaş, kaimmakamı Mustafa Hamdi Efendi olup Bucak, Karaöz, Mellü, Sarıkeçili, Karakoyunlu, Yeniosmanlı ve Aşair-i saire müdürü İbrahim Ağa iken katibi Mehmet Efendi’dir. **Konya Vilayet Salnamesi**, 1289, Defa’ 5, s. 59, 191-192; Kaza-i Kaş, kaimmakamı Mehmet Arif Efendi olup Bucak, Karaöz, Mellü, Sarıkeçili, Karakoyunlu, Yeniosmanlı ve Aşair-i saire müdürü Hacı Ahmet Ağa iken katibi Mehmet Efendi’dir. **Konya Vilayet Salnamesi**, 1290, Defa’ 6, s. 59, 200; Nitekim uygulamaya konulan bu yeni idari düzenlemede başarı sağlanamadığı için kaldırılmış olmalı ki bu salnamelerde oymak adı zikredilmeksizin “Onaltı kalem aşair” yanında nüfus ve hane kaydı bulunmaktadır. **Konya Vilayet Salnamesi**, 1291, Defa’ 7, s. 175; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1292, Defa’ 8, s. 175; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1294, Defa’ 10, s. 155; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1295, Defa’ 11, s. 158; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1296, Defa’ 12, s. 160.

teslim edilmesi yanında halk ile hükümet arasındaki münasebetleri yürütmek başlıca görevleriydi.⁴⁰⁰

Anadolu’da ve Rumeli’de yaygınlaşan muhtarlık teşkilatı idari olarak geniş bir alana şamil olup ondokuzuncu yüzyılda Yörük oymak ve obalarının da başına birer muhtar tayin edilmişti. Nitekim bu yeni uygulama çerçevesinde Teke Yörüklerinden hemen hemen her oymak ve obanın başına birer muhtar atandığı gibi 1841 yılında Teke Yöresinde bulunan birçok oymağın mahalle statüsünde düzenlenen her bir obasının başında birer muhtar görev yapıyordu.⁴⁰¹ Bu yeni idari yapılanma içerisinde müdürlük tesisi kısa sürmesine rağmen uygulamaya konulan muhtarlık teşkilatı daha uzun ömürlü olmuştu. Öte yandan Yörük oymak ve obalarının başına atanan muhtarlara, muhtarlık görevleri nedeniyle vergi muafiyeti getirilirken⁴⁰² vergilerin toplanmasından askere alım işlerinin düzenli bir şekilde yürütülmesine, oymağın çevre ile olan ilişkilerinde asayişin sağlanmasından sevk ve idaresine kadar çeşitli sorumluluklar yüklenmişti. Bunların yanında muhtarların, oymak üyeleriyle ilgili bir sorunda tanıklık yapmak, nikâh akdinde bulunmak ve tereke paylaşımına refakat etmek gibi görevleri de bulunuyordu.⁴⁰³

⁴⁰⁰ Musa Çadırcı, “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme”, **Bulleten**, c. XXXIV, sayı: 135, (Temmuz 1970), s. 409-414; Ayrıca bkz. Çadırcı, **a.g.e.**, s. 38-40; Muhtar seçilenlerin onaylanması ve mühürlerinin hazırlanması hakkındaki uygulama için bkz. Ortaylı, **a.g.e.**, s. 108-110.

⁴⁰¹ Bu defter içerisinde hemen hemen her oymağın obasının başında bir muhtarının olduğu görülmekle birlikte oba adından sonra ilk hane ve sırada muhtarı kayıtlıdır. Nitekim “*Mahalle-i Cankaraoğlu Der Aşiret-i mezkûrki Basıroğlu, muhtarı orta boylu sarı sakallı Mustafa veledi Cankaraoğlu Hüseyin, Mahalle-i Seyidahmedli Mahallesi Tabi’-i Basıroğlu Aşireti, muhtarı kısa boylu kumral sakallı Hakkı Küçük Ahmed veledi Halil; Aşiret-i Yeniosmanlı Yörüğü demekle maruf aşiret, Mahalle-i Topallı Mahallesi Tabi’-i Yeniosman, muhtarı orta boylu kara sakallı Mehmed veledi Gök Ahmedoğlu Yusuf, Mahalle-i Çinkıraklı Tabi’-i Aşiret-i mezbur, muhtarı uzun boylu ala kır sakallı Mustafa veledi Hasan, Mahalle-i Meçikli Mahallesi muhtarı kısa boylu ala kır sakallı İsa veledi Hacı Ahmedoğlu Mehmed, Mahalle-i Boduroğlu Mahallesi muhtarı orta boylu ak sakallı Ahmed veledi Hüseyin, Mahalle-i Abahoğlu Mahallesi muhtarı orta boylu kumral sakallı Mehmed veledi Abdiloğlu Mustafa, Mahalle-i Kösekehdüda Der Cemaat-i Yeniosmanlı muhtarı orta boylu kumral sakallı İsa Kahya veledi Mehmed; Cemaat-i Karahacılı Aşiret-i Velibeyoğlu Tabi’-i Antalya, Mahalle-i Alikahya Obası Tabi’-i Aşiret-i Karahacılı muhtarı orta boylu kumral sakallı Ali veledi Topal Mehmed, Mahalle-i Hacıhamzalı Obası Tabi’-i Aşiret-i Karahacılı muhtarı uzun boylu köse sakallı Abdilkadir veledi Hamza, Mahalle-i Himmetoğlu Obası Tabi’-i Karahacılı muhtarı orta boylu taze sakallı Molla Mehmed veledi Ahmed Kahya, Mahalle-i Kerimkahya Obası Tabi’-i Der Aşiret-i Karahacılı muhtarı kısa boylu ak sakallı Abdülkerim veledi Mehmed Ali, Mahalle-i Solaklı Der Aşiret-i Karahacılı muhtarı orta boylu kara sakallı Ramazan veledi Kocabaşoğlu Mehmed*” kayıtları bulunmaktadır. **BOA., NFS.d.**, 3227, s. 4, 17, 80, 87, 90, 100-101, 105, 122, 127, 136, 141, 143, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841).

⁴⁰² Mesela Gebiz Yörüklerinin Macar Mahallesi Muhtarı Kozak Mehmet, **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10586, s. 6, (1260/1844); ve Aşağıoba Mahallesi Muhtarı Ali Kahya, **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9745, s. 2, (1260/1844); yanında Murtana Yörüklerinin Abdurrahmanlar Mahallesi Muhtarı Abdurrahmanoğlu Sarı Halil, **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10584, s. 2, (1260/1844); ve Gürlü Mahallesi Muhtarı Sarıoğlu Mehmet, muhtarlık görevleri dolayısıyla vergiden muaf tutulmuşlardı. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10578, s. 2, (1260/1844).

⁴⁰³ Mesela Teke Sancağında meskun Teke Eskiüyörüğü Cemaati imamı ile muhtarı Hacı Hasan, askerlik çağına gelmiş olan altı neferi gizlediklerinden Niğde’ye sürgün edilmeleri kararı çıkarılmıştı. **BOA., A.MKT.MVL.**, 17/86, (24 Ramazan 1265/13 Ağustos 1849); **BOA., A.DVN.**, 50/1, (11 Şevvâl 1265/30 Ağustos 1849); Murtana Aşiretinden Bozoğlu Muhtar İbrahim yitik hayvan zaptı davasında şahitlik yapmıştı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1157, s. 11/45, (19 Receb 1275/22 Şubat 1859); Honamlı Aşiretinden Köleoğlu Mahallesi Muhtarı Abdullah Kethüda tereke paylaşımında hazır bulunmuştu. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 4/10, (15 Muharrem 1297/29 Aralık 1879); Çakal Aşiretinden askerlik yapan Abdülkadir görevi sırasında vefat edince

Muhtarlıkla idare edilen Teke Yöresi Yörük oymak ve obalarının bir kısmı ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru yerleşik hayata geçerken bir kısmı konargöçer hayatı sürdürdüğü halde köy statüsünde kaydedildikleri görülmektedir. Konargöçer olmalarına rağmen köy statüsünde ve bir muhtarın idaresinde bulunan Teke Yörüklerinden, Serik'e bağlı Murtana Yörüklerinin Aşağıtaife Obası, Honamlı Yörüklerinin Ötkünlü Obası, Karahacılı Yörüklerinin Hacıhamzalı, Hümmetoğlu, Solaklı ve Sarıkabalı obaları yanında Ahadlı, Emirler, Hacısalı, Sarıkeçili ve Töngüşlü oymakları ile Antalya'ya bağlı Karakoyunlu ve Beşkonak'a bağlı Karahacılı Oymağı köy olarak kaydedilseler⁴⁰⁴ de bu durum yerleşik bir yapıyı ifade etmediği gibi tamamen konargöçer haldeki oymağın idari yapısı ile ilgilidir. Zira bu oymaklar henüz tam olarak yerleşik hayata geçemedikleri halde yaylak ve kışlak alanları arasında muhtarlıkla birlikte konup göçerlerken muhtarlıkta bu hareketli yapı içerisinde devam etmektedir. Nitekim Köprüçayı ile Aksu Çayı arasında kışlayan Yörükler, muhtarlıklarıyla beraber kışın sahil kesiminde ikamet ederlerken yazın Isparta hudutları içerisinde bulunan Anamas Yaylalarına göçmektedirler. Yörük oymak ve obalarının her birinin başına ayrı ayrı muhtar tayin edilirken özellikle yaylak alanları aynı oymağın farklı obalarının muhtarlıklarının buluşma noktasıdır. Öte yandan köy olarak kaydedilen bu oymak ve obaların çoğunun adını taşıyan köylere, yirminci yüzyıl içerisinde tesadüf edilmediği gibi konargöçer halde var olan muhtarlık

miras davasında şahitlik yapmak üzere Çakal Aşireti Muhtarı Ali mahkemeye gelmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1170, s. 46/111, (18 Kanunusani 1299/30 Ocak 1884); Hacısalı Aşireti muhtarı ve imamı nikah kıyılırken hazır bulunmuşlardı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1185, s. 5/5, (14 Receb 1308/23 Şubat 1891); Töngüşlü Aşireti Muhtarı Deli Abdurrahman Ağa kendi oymağından Uzun Sakaloğlu İbrahim'in kaybettiği devenin emanette el konulması üzerine şahitlik yapmıştı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 66/179, (10 Zilhicce 1314/12 Mayıs 1897); Mesela tereke paylaşımından sonra Sarıkeçili Aşiretinin Odabaşıoğlu Mahallesi Muhtarı İbrahim Ağa huzurunda kefil tayin edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 60/132, (17 Rebî'ü'l-evvel 1307/11 Kasım 1889); Yeniosmanlı Aşiretinin Kirişçiler Mahallesi Muhtarı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 69/185, (8 Zilhicce 1314/10 Mayıs 1897); Koca Eyüb iken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1196, s. 13/38, (13 Ağustos 1313/25 Ağustos 1897); Arablar Mahallesi Muhtarı Yusuf olup, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 175/470, (Selh-i Zilhicce 1316/11 Mayıs 1899); Balıkçılar Aşireti Muhtarı Molla Cabbar idi. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 138/371, (24 Şevvâl 1316/7 Mart 1899); Diğer taraftan vergi ve asker toplanması yanında oymağın bulunduğu bölgede asayişin temininde muhtarların önemli rolleri bulunmaktadır. Nitekim Kızıllı Köyü hududunda köyün müsaadesi olmadan ikamet edilmemesi aşair bey ve muhtarlarına bildirilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1231, s. 7, (7 Teşrinievvel 1312/19 Ekim 1896). Aynı zamanda vergi ve asayişsizlik hususunda Hamid Sancağında yaylayıp Teke Sancağında kışlayan Saçıklaralı perakendesiz Tülüler, yaylak ve kışlak vergisini ödemedikleri gibi yaylak ve kışlak arasında gelip geçtikleri ve haymenişin oldukları yerlerdeki köy ahalisinin mahsulat ve hayvanlarına zarar vermekteydiler. Hem vergi konusuna bir düzen verilmesi hem de halka verilen zararın engellenmesi için davet edilen, aşiretin müdür ve muhtarları liva meclisine gelmişler ancak bir sonuç elde edilememiştir. **BOA., MVL.**, 705/47, (20 Zilka'de 1281/16 Nisan 1865); Asker alım işleri hususunda ise Isparta Taburu dairesinde bulunan Saçıklaralı Yörüklerinin askeri muayeneleri yapılmadığından sorunun muhtarlar ile hükümet arasında yapılacak görüşme çerçevesinde çözülmesi emredilmiştir. **BOA., ŞD.**, 1718/9, (8 Cemâzi-yel-âhir 1310/28 Aralık 1892).

⁴⁰⁴ Bu salnamelerde köy olarak kaydedilen oymak ve obaların bir kısmı yerleşik hayata geçmelerine rağmen bir kısmı konargöçer hayatı sürdürmektedir. **Konya Vilayet Salnamesi**, 1312, Defa' 26, s. 288, 308, 320, 335, 352, 354, 373; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1314, Defa' 27, s. 270, 290, 303, 319, 337, 339, 361.

statüsünü en iyi şekilde izah etmekle birlikte bunların çoğu aynı çevrede bulunan diğer köylerin içerisinde yerleşmişlerdir.⁴⁰⁵

2.5 Hukukî Nizamları

Yaylak ve kışlak arasında hareketli bir yapıya sahip olduklarından devamlı bir yurt tutmayan Yörükler için var olan mevcut durum yerleşik ahali ile aralarında birtakım hukuki farklar doğmasına yol açmıştır. Ödenen vergiler ekonomik faaliyetlere göre farklı olmakla birlikte diledikleri yerde gezebileceklerine dair kanunlar olmadığı gibi geçici olarak konaklayacakları yerlerde de istedikleri kadar kalamayacakları hükme bağlanan Yörükler, iktisadi faaliyetleri ve yaşadıkları yerlerin adlarıyla birbirlerinden ayrılmıştır.⁴⁰⁶

Hukuki ve malî olarak yaşadıkları topraklar üzerinde timar, zeamet ve has reayası olarak değerlendirilen Yörükler, gerek has şeklinde gerekse bir sancağın vergi dairesi içerisinde mukataaya verilmek suretiyle idare edildiği zaman başlarında hükümet tarafından tayin edilmiş bir voyvoda bulunurdu. Kendilerine bağlı konargöçerlerin bir derbend'de görevlendirilmesi halinde Derbend Ağası olan voyvodalar, idarede acizlik gösterdikleri zaman azledilirlerdi. Bu voyvodalara umumiyetle Türkmen Voyvodası ve Türkmen Ağası denmekle birlikte bunların vazifesi başlarında buldukları konargöçer teşekküllerin inzibatını temin etmek yanında hayvan başına verilecek vergi miktarını önceden belirlemek için sayım yapmak ve vergileri düzenli bir şekilde toplamaktı.⁴⁰⁷

Osmanlı idari yapısı içerisinde bulunan Yörükler, taşrada idari bakımdan yerleşikler gibi bir eyalet içindeki sancağa bağlı olup bu bağlılıktaki temel ölçü yaylak ve kışlak alanlarının o sancak içerisinde yer almasıydı. Yaylak ve kışlak alanları bazen farklı sancaklar içerisinde de bulunurdu ancak bu durumda genellikle idari bakımdan bağlı oldukları yer, daha uzun süre kaldıkları ve kontrol edilebilir bir hayat tarzı yaşadıkları kışlak yerlerinin bulunduğu sancak

⁴⁰⁵ Nitekim aynı durumu Dahiliye Vekaletinin 1928 yılı köy adları verilerinde de görmek mümkündür. Bu verilere göre ondokuzuncu yüzyılda konargöçer halde bulunan Yörük oymak ve obalarından olup Serik Kazasına bağlı Aşağıtaife, Eskiörük, Ötgünlü, Adıgüzel, Recepli, Telliler, Çoşlu, Hacıceliller, Köleler, Töngüşlü, Çakal, Hacısalı, Hacıhamzalı, Sarıhabalı, Himmetli ve Fettahlı yanında Gebiz Nahiyesine bağlı Dorumlar, Kızıllı, Kırdıra, Kozan, Kırbaş, Macar, Aşağıoba ve Akçapınar köy olarak kaydedilmesine rağmen 1970 yılında köy sayısı azaldığı gibi bunlardan Aşağıtaife, Ötgünlü, Adıgüzel, Recepli, Telliler, Çoşlu, Hacıceliller, Köleler, Çakal, Hacısalı, Hacıhamzalı, Himmetli ve Fettahlı adlarında köylerin bulunmaması konargöçer haldeki muhtarlık kavramını çok güzel izah etmektedir. Nitekim 1950 yılında konargöçer halde bulunan bu oymak ve obaların muhtarlık mühürleri ellerinden alınarak yerleşmeye zorlandıkları gibi bunların çoğu diğer köylere yerleşmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Muhammet Güçlü, "XX. Yüzyılın Başlarında Serik", **Türk Kültürü**, sayı: 391, (Kasım 1995), s. 688-689.

⁴⁰⁶ Halaçoğlu, **İskân Siyaseti**, s. 20; Yörükler iktisadi faaliyetlerine göre yüncü, darıcı, ellici gibi adları yanında Ankara, Afyon, Kütahya, Söğüt, Bolu ve Teke Yörükleri gibi yaşadıkları yerlerin adlarıyla da birbirlerinden ayrılırlardı. Orhonlu, **a.g.e.**, s. 18.

⁴⁰⁷ Orhonlu, **a.g.e.**, s. 19-20; Halaçoğlu, **İskân Siyaseti**, s. 20-21; Yörüklerin hukuki ve mali bakımdan değerlendirilmeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şahin, **Konargöçerler**, s. 187; İlhan Şahin, "Osmanlı İmparatorluğunda Konar-Göçer Aşiretlerin Hukuki Nizamları", **Türk Kültürü**, sayı: 227, Ankara, 1982, s. 291.

olurdu. Bu bakımdan idari yazışmaları genellikle bağlı oldukları eyaletin veya sancağın başındaki beylerbeyi ve sancak beyi ile yapılırdı. Aynı zamanda yaylak ve kışlak alanları farklı olan konargöçerlerle ilgili yazışmaların icabı halinde ilgili beylerbeyi ve sancak beylerine gönderildiği de olurdu. Konargöçerler genellikle idari bakımdan bağlı oldukları sancağın hangi kazası içinde yaşıyorlarsa hukuki bakımdan da o kazaya bağlıydılar. Bu bakımdan hukuki meselelerine o kazada görevli kadılar bakarken yaylak ve kışlak yerleri farklı olan kazalarda bulunan konargöçerlerin yazışmaları, yaylak ve kışlaklarının bağlı olduğu kazaların kadılarıyla yapılırdı.⁴⁰⁸

Bu çerçevede yaylak ve kışlak alanları farklı olan Teke Yörüklerinden Köprüçayı ile Aksu Çayı arasında yaşayanların çoğunluğu Hamid Sancağı içerisindeki Anamas Yaylalarına bir kısmı da Beyşehir Sancağı içerisinde bulunan yaylalara hatta Akşehir hududuna kadar göçerlerken Döşemealtındakilerin çoğu ise Burdur hududu içindeki yaylalarla Afyon Sultandağı'na kadar olan yaylalara çıkarlar ancak yazışmaları genellikle vergi ve askeri yükümlülüklerinin kayıtlı olduğu Teke Sancağı ile yapılırdı. Bu yazışmalar yanında hukuki olarak Teke Yörüklerinin davaları genellikle bağlı oldukları Antalya merkez kazada görülürken yaylak alanında buldukları sırada yaşanan çeşitli sorunlarda o yerin mahkemesine başvurulur ve yazışmalarda ora ile yapılır ancak bağlı olduğu sancak çoğu kez belirtilirdi.⁴⁰⁹ Öte yandan ondokuzuncu yüzyılda idari ve mali olarak Teke Sancağına bağlı olan Teke Yörüklerinden belirli bir mukataa içerisinde idare edilenler olduğu gibi

⁴⁰⁸ Yörüklerin idari olarak bağlı oldukları yönetim birimi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şahin, **Konargöçerler**, s. 186; Mesela Yörüklerle ilgili yaşanan hukuki karmaşa üzerine bir kaza içerisinde meskun ve mutavattın bulunan Haremeyn ve Yörükân aşiretleriyle bazı aşiretler ahalisinin tereke yazımı ve mahkemeleri için meskun oldukları kaza ve köyler nüvvabı arasında anlaşmazlıklar yaşanması üzerine bunların tereke yazımı ve mahkemelerinin meskun oldukları kazalar nüvvabı tarafından eski nizamaya uygun olarak yapılması istenmişti. **BOA., A.MKT.NZD.**, 362/28, (2 Safer 1278/9 Ağustos 1861); Öte yandan idari ve mali açıdan da birtakım düzenlemeler getirilmekte hatta Aydın Eyaleti içerisinde bulunan aşiretlerin yeniden bir muhassıllık itibarıyla idare edilmesi istenmektedir. **BOA., A.MKT.UM.**, 58/22, (2 Receb 1267/3 Mayıs 1851).

⁴⁰⁹ Şer'iyye Sicillerinde Teke Yörükleri ile ilgili çok sayıda tereke paylaşımı, yitik zaptı, nikah akdi ve boşanma davası olup bunlar genellikle Antalya merkez kazada görülmüştü. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 12/41, (5 Safer 1267/10 Aralık 1850); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 99/559, (27 Receb 1281/26 Aralık 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 80/179, (29 Cemâzi-yel-evvel 1308/10 Ocak 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 158/221, (10 Ramazan 1303/12 Haziran 1886); Öte yandan Döşemealtındaki Karakoyunlu ve Karavelili Yörüklerinden, Burdur hududu içerisindeki yaylalara çıkarak buradaki köylülerin yaylalarına müdahalede bulunanlar olunca bu müdahalenin engellenmesi hususu hem Teke Sancağına hem de Hamid Sancağına yazılmıştı. **BOA., A.MKT.DV.**, 26/17, (24 Cemâzi-yel-evvel 1265/17 Nisan 1849); Aynı zamanda Teke Sancağından Anamas Yaylalarından olan Kızıldağ'a yaylamak üzere çıkan Hacısalı ve Karakoyunlu Yörüklerinden bazı kişiler arasında geçen cinayet davası Hamid Sancağında görülmüştü. **BOA., MVL.**, 568/72, (10 Şa'bân 1274/26 Mart 1858); Mesela vergi ve askeri yükümlülük açısından Kütahya, Konya ve o havalide bulunan Yörüklerin, Hazine-i Celile kayıtları da göz önünde bulundurularak hangi kaza içerisinde bulunuyorlar ise isimleri yanında vergi, hane ve mahallelerinin yazılarak pusulalarının hazırlanıp gönderilmesi istenmişti. **BOA., A.MKT.NZD.**, 86/31, (6 Zilka'de 1269/11 Ağustos 1853).

Yörüklerden alınan vergiler de iltizama verildiğinden vergiler mültezimler tarafından toplanır veya ilgili sancağın mal sandığına teslim edilirdi.⁴¹⁰

2.6 Görevleri

Devlet için önemli görevleri yerine getiren Anadolu ve Rumeli Yörükleri, madenlerin korunması ve nakliyesinden, işlenmesine kadar gerekli olan odun ve kömürü taşımakla kalmamışlar hatta şap ve güherçile madenlerinin çıkarılmasında çalışıp bunun karşılığında avarız-ı divaniyyeden muaf tutulmuşlardı. Bunların yanında derbend ve geçitleri muhafaza etmekle görevlendirilen Yörükler, aynı zamanda ordunun gıda ve mühimmatını da taşımışlar hatta iç isyanların bastırılmasında ve emniyetin sağlanmasında da kullanıldıkları gibi seferlere de iştirak etmişlerdi.⁴¹¹ Öte yandan Rumeli Yörükleri bu görevler yanında gruplara ayrılarak idari ve askeri alanlarda kullanılmak üzere teşkilatlandırıldıkları gibi gemi yapımından

⁴¹⁰ Mesela Murtana Yörükleri ondokuzuncu yüzyılda idari ve mali olarak Teke Muhassılığına bağlıydılar. **BOA., ML.VRD.d.**, 1695, s. 2, (1264/1848); Ondokuzuncu yüzyılda Yörüklerden toplanan vergiler de iltizama verilmekte ve mültezim tarafından toplanmaktadır. Nitekim Teke Sancağı Aşair Adet-i Ağnam bedeli Teke hanedanından İsmail Bey zimmetinde kaldığı için iltizam alan Avrupa tüccarından Sivaslı Tekfur alacağını talep etmişti. **BOA., HR.MKT.**, 309/44, (19 Rebî'ü'l-evvel 1276/16 Ekim 1859); Sarıkeçili ve Horzum Aşiretleri mal-ı mîrisi mültezimi Mehmet Efendi ile Antalya Sancağı varidat-ı öşriyye ve rüsumiyesi mültezimi Elhac İbrahim Efendi tutuklandığı için vergi tahsil edilememişti. **BOA., MVL.**, 99/17, (7 Rebî'ü'l-evvel 1267/10 Ocak 1851); Mültezim Osman Nuri Efendinin geçen yetmişdokuz senesine mahsuben maktuen üzerinde olan Teke Sancağı gelirlerinden Tülüler Saçıkıralu Aşireti ahalisi zimmetinde talebi olmakla birlikte bahsedilen meblağ, Teke Sancağı Mal Sandığına, Gebiz Müdürü Veli Ağa ile aşiretin iki nefer ihtiyarları tarafından ödendiği gibi bunlara Veli Ağa kefil olmuştu. **BOA., MVL.**, 713/31, (3 Cemâzi-yel-âhir 1282/24 Ekim 1865); İltizam sistemi içerisinde mültezim yanında Sandık Emîni de bulunmakta hatta Aydın, Konya, Teke, Hamid ve Karahisar taraflarında bulunan Sarıkeçili ve Horzum aşiretleri mültezimi Burdurlu Mehmet Ağa iken bahsedilen aşiretlerin Sandık Emîni, Haftanzade Mehmed Ağaydı. **BOA., MVL.**, 83/25, (12 Safer 1266/28 Aralık 1849); Manavgat Kazasında meskun Saçıkıralu Aşireti ahalisi bütün vergilerini Teke Sancağı Mal Sandığına verdiklerini ifade etmişlerdi. **BOA., İ.MVL.**, 467/21136, (14 Zilhicce 1278/12 Haziran 1862); Döşeme Derbendinde bulunan Karakoyunlu Cemaati, mukataa dahilindeydi. **BOA., C.ML.**, 514/20969, (15 Cemâzi-yel-evvel 1181/9 Ekim 1767); **BOA., C.ML.**, 305/12450, (17 Zilhicce 1229/30 Kasım 1814); Teke Sancağı Mukataası, Darbhane-i Amire tarafından idare edilmekteydi. **BOA., C.ML.**, 503/20417, (11 Şa'bân 1237/3 Mayıs 1822); Teke Sancağı Yörükleri, 1836 yılında Anadolu Yörükleri Mukataası içerisinde bulunmaktaydı. **BOA., C.ML.**, 160/6738, (29 Muharrem 1252/16 Mayıs 1836); Teke Sancağında bulunan Horzum Yörükleri de 1814 yılında mukataa ile idare edilmekteydi. **BOA., C.ML.**, 586/24119, (13 Muharrem 1229/5 Ocak 1814); Teke Sancağında vaki Cemaat-i Horzum ve tevabi'-i mukataası ikiyüzkırkdokuz senesine mahsuben Teke Sancağı Muhassılı sabık mîrîmiran-ı kirâmdan Osman Hayri Paşaya ihale olunarak akdemce zabtına emri şerif tasdir kılınmış idi. **BOA., C.ML.**, 201/8318, (25 Ramazan 1249/5 Şubat 1834); Diğer mukataa gelirlerinde olduğu gibi Horzum Cemaati Mukataası da iltizama verilmişti. **BOA., C.ML.**, 586/24123, (27 Muharrem 1229/19 Ocak 1814).

⁴¹¹ Bu görevler yanında özellikle İkinci Viyana bozgunundan sonra devam eden seferler içerisinde yer alan Anadolu ve Rumeli Yörükleri, 1691 yılında Salankamen Meydan Muharebesinde Anadolu Beylerbeyi Kemankeş Ahmed Paşanın emrinde sağ kolda bulundular. C. Orhonlu, **a.g.e.**, s. 27-28; Mesela Sivas'ta bulunan topçu alayının mühimmatının Harput'a ve buradan da Diyarbakır'a taşınması için Bozok Mütessellimi Süleyman Ağaya gönderilen yazıda Yörüklerde ne kadar deve bulunduğu sorulduğu gibi taşıma için gerekli develerin tertip edilmesi istenmişti. **BOA., HAT.**, 377/20476-A, (3 Muharrem 1251/1 Mayıs 1835); Anadolu Ordu-yı Hümayunu maiyetinde bulunan mühimmat ve malları taşımak üzere Kengırı Sancağındaki bazı aşiretlerden taşıma ücretleri ödenmek üzere deve talep edilmişti. **BOA., C.AS.**, 188/8135, (27 Zilhicce 1247/28 Mayıs 1832); Moskov keferesinin İslam memleketlerine musallat olması ve saldırmaları hasebiyle gaza yapılmak üzere bizzat hareket etmek gerektiğinden gönderilecek ordunun hizmetinde kullanılmak üzere Teke Sancağı kazalarından talep edilen yüz yularlı deve tertip ve temin edilerek tam tekmil Ali Beşe sar-ban nasb olunub ona teslim edilmişti. **BOA., C.AS.**, 445/18545, (Evasit-ı Receb 1225/21 Ağustos 1810).

malzeme teminine, yolların güvenliğinden bakımına, suyolları yapımından köprü bakım ve inşasına, zahire toplanması ve korunmasından kale yapımı ve tamirine kadar çeşitli işlerde kullanılmışlardı. Anadolu Yörüklerinden ise iktisadi faaliyetlerine göre yüncü, darıcı, yaycı ve ellici gibi adlarla yükümlülüklerini yerine getirenler yanında bazı oymaklar da ordunun ihtiyacı olan zahire, gıda ve mühimmatın taşınmasından güherçile nakline kadar çeşitli görevler üslenmişlerdi.⁴¹²

Teke Yöresinde bu yükümlülükler çerçevesinde onsekizinci yüzyılda Döşeme Derbendinin muhafazasına Karahisar-ı Teke Kazasında sakin Karakoyunlu Yörüklerinden derbendci olarak görevlendirilenler olup, *“Vechi meşruh üzere Kütahya Eyaletinde Teke Sancağında Karahisarı Teke Kazasında bilade mestur Karakoyunluya tabi yirmiiç nefer Koyunlu Cemaati Yörükânı ve yedi nefer Karkınlu Yörükânı Cemâ’ati re’âyaları kaza-i mezburda vaki Döşeme Derbendi derbentçileri olup sadır olan ferman-ı ‘âlişânım mucébince cemaat-i mezburların derunlarından tahrir salih Yörükânı tahrir eyledikde zikrolunan derbentciyanın evlâdlarından yerlerinde olan suret-i defter-i hakani mucébince otuz neferi derbentci kaydolunmuştur.”*⁴¹³

Derbend görevi yanında Teke Sancağından 1832 yılında muhtemelen ordu için buğday, arpa, pirinç ve sadeyağ toplanmakla birlikte Teke Yörüklerinden Yeniosmanlı Yörüklerinin Kurşunlu Obası, Murtana Yörükleri ve obalarından Macunlu ve Solak İsmail Obası ile Gebiz Yörüklerinin Macar Obası ahalisi hisselerine düşen arpa ve sadeyağı kendi yük hayvanlarına yükleyip Akşehir ambarlarına götürüp Mütesellim Cafer Ağaya teslim etmişlerdi.⁴¹⁴ Aynı

⁴¹² Çetintürk, **a.g.m.**, s. 111-112; Halaçoğlu, **İşkân Siyaseti**, s. 20-21; İnbaşı, **a.g.e.**, s. 31-32; İstanbul Baruthanesi için Kayseri Sancağında hazırlanan 90.000 kıyye güherçilenin nakli için Bozok Sancağında mütemekkin Karakoyunlu Aşiretinden 500 deve çıkarılması istenmiş ancak bunlar 174 deve çıkardıkları gibi bahsedilen güherçileden 174 katarı tahsil olunarak Baruthane-i Amireye gönderilmişti. **BOA., C.A.S.**, 458/19112, (29 Zilka’de 1242/24 Haziran 1827); Mesela Hamid ve Karahisar-ı Sahib sancaklarında bulunan Saçıkarcı ve Horzum Yörüklerinden varlıklı olanlar harp hizmeti karşılığında tedarik edecekleri 25.000 kile arpayı Antalya Limanına götüreceklerdi. **BOA., A.MKT.MHM.**, 75/29, (3 Muharrem 1272/15 Eylül 1855).

⁴¹³ **BOA., MAD.d.**, 6890, s. 111-112, (27 Muharrem 1148/19 Haziran 1735); Döşeme Derbendinde Karakoyunlu Yörükleri ile birlikte görevlendirilenler Karkınlu Yörükleri olmasına rağmen Orhonlu tarafından Karıkçılı olarak okunmuş ve yazılmıştır. Cengiz Orhonlu, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Derbent Teşkilâtı**, Eren Yay., İstanbul, 1990, s. 104-105; Osmanlı Devletinde üzerinde hem ticaret hem de seyahat edilen yolların emniyetini sağlamak amacıyla önemli geçit noktalarında derbent teşkilatı kurulduğu gibi buralarda güvenliği sağlamak üzere Yörükler de görevlendirilmiş hatta bunlar ikame ettikleri derbent hizmeti karşılığında tekâlif-i örfiyye ve avarız-ı divaniyye gibi birtakım vergilerden muaf tutulmuşlardır. Yusuf Halaçoğlu, “Derbent”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. 9, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 1994, s. 162; M. Hanefi Bostan, “Osmanlı Devleti’nde Yol ve Haberleşme Sistemi”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 82, (Şubat 1993), s. 63-64; Adnan Eskikurt-Nuriye Garipağaoğlu, “İç-Doğu Anadolu Bölgeleri Geçişinde Derbent Yerleşmelerine Bir Örnek: Alacahan Derbendi”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 173, (Nisan 2008), s. 191.

⁴¹⁴ Yeniosmanlı Yörüklerinin Kurşunlu Obasından İbrahim Sarban 1.408 kile arpa, Murtana Yörüklerinin Macunlu Obası ahalisi 3.806 kile arpa ile 559 kıyye sadeyağ, Murtana ahalisi 3.937 kile arpa ile 693,5 kıyye sadeyağ, Yine Murtana Yörüklerinden Solak İsmail yediyle 2.487 kile arpa ile 330,5 kıyye sadeyağ, Macunlu İsmail yediyle 2.221 kile arpa ile 216 kıyye sadeyağ, Gebiz Yörüklerinin Macar Obası ahalisinin 874 kile arpa ile 142 kıyye sadeyağ teslim ettiklerini görmek mümkündür. **BOA., C.ML.**, 477/19432, (5 Receb 1248/28 Kasım 1832).

zamanda ordu için at yetiştirilmesi ve eğitimi de Yörüklerin yükümlülükleri arasında olup özellikle Süvari Asakir-i Mensure Erkanı için Teke Sancağında yetiştirilmesi gereken 104 adet beygirden 10 adeti Murtana Yörüklerinin hissesine düştüğü gibi Murtana Yörükleri her sene onar beygiri ahırlanmış olarak hazırlayıp vermekle yükümlü tutulmuşlar hatta bu işin yörede takibi için Antalya Âyânı Mehmet Ağa ile Murtana Cemaati Boy Beyi Emin Bey görevlendirilmişti.⁴¹⁵

Yörüklerin yükümlülükleri arasında gıda ve mühimmat gibi taşıma hizmetleri de yer aldığından Anadolu Ordu-yı Hümayunu için Antalya iskelesine gelen arpa ve pirinç Teke Yörüklerinin yük hayvanları ile Ordu-yı Hümayuna ve Kütahya'ya nakledilmişti.⁴¹⁶ Konya Müşiri Ali Paşa tarafından devlet adına yapılacak eşya naklinde kullanılmak üzere yük taşımaya hazır yularlı ve havutlu deve istenirken nöbetleşe olarak eşya nakliyatında kullanılmak üzere muhtemelen çoğunluğu yöredeki Yörüklerden temin edilecek olan Teke ve Hamid Sancağı ile Terkemiş Hassı kazlarından 500 yularlı deve çıkarılarak gönderilmesi emredilmişti.⁴¹⁷ Besledikleri binek hayvanları ve özellikle develerle taşıma görevini ifa eden Teke Yörükleri, yeni görevler de üstlenmişler hatta Teke Sancağından ve yöredeki Yörüklerden ordunun ihtiyacı olan malzemenin taşınması için yük hayvanı ve görevli istenince, *“Ba irade-i seniyye Anadolu Ordu-yı Hümayununda istihdam olunmak ve levâzımat-ı harbiye ve mukteziyat-ı sâire ve erzak ve zehâir-i mütenevvie nakl eylemek üzere liva-i sâireden tertib buyrulduğu misillü Teke Sancağı kazalarıyla aşair-i meskunesinden dahi ber muceb-i ta'limat-ı seniyye matlûb-ı 'âlî buyrulan mekare hayvanatıyla mekareciyâne neferatı sünûh ve sûdur buyrulan evâmirnâme-i 'aliyye iktizaları vechle akdemce karar ve ittifak era-yı meclis ile talimat-ı mezkûre nâtik olduğu üzere liva-i mezkûrde mevcut kâffe-i ahali ve Yörükândan beher kırkbeş haneden bir mekare ile her yüzotuzbeş haneden bir nefer*

⁴¹⁵ Bu belgede yetiştirilmesi istenen 113 baş beygirden bahsedilmesine rağmen, **BOA., C.ML.,** 753/30696, (25 Şa'bân 1248/17 Ocak 1833); Antalya Şer'iyye Sicilinde, Teke Sancağı kazaları ile Murtana Yörüklerine yapılan taksimatta toplam beygirin 104 baş olduğu görülmektedir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.,** 1152, s. 33/145, (7 Receb 1250/9 Kasım 1834).

⁴¹⁶ *“Bais-i defter-i oldurki akdem Anadolu Ordu-yı Hümayun tertibatı için Antalya İskelesine huruc eden erzak-ı mütenevvi'den Teke Sancağı Aşairi hayvanları ile Ordu-yı Hümayuna ve Kütahyaya nakil olunan pirinc ve arpa mahâllerinde hin-i teslimlerinde ihtiyaca salih senedleri olanların her birinin üç vakit üzere bahaları kiracılar yedinden tahsil ve Hazine-i Hümayuna irsâli sudûr buyrulan emr-i şerifle malûm olduğu vechle bahaları verilecek olan arpa ve şa'irin bahası hâlâ Teke Sancağı Mutasarrıfı Devletlü Elhac Osman Paşa hazretlerinin rey-i 'âlileri ve cümle vücuh-ı belde ve sâir ma'rifetleriyle ve ma'rifet-i şer'le liva-i mezbûr kazalarına tevzi olunan arpa ve pirinc bahası seksenbin kuruş ve kuruş başına birer paradan tevzi' ve taksim olunan defteridirki bervechi ati zikrolunur.”* Ayrıca arpa ve pirinç bahası kaza ve köylerle birlikte Teke Yörüklerine de tevzi olduğu gibi bunların hisselerine düşen meblağ ise Cemaat-i Murtana 5.000 kuruş, Cemaat-i Gebiz 4.000 kuruş, Cemaat-i Yeniosmanlı 3.000 kuruş, Cemaat-i Karakoyunlu 2.000 kuruş, Cemaat-i Töngüşlü 1.000 kuruş, Cemaat-i Hacısalu 500 kuruş, Cemaat-i Basıroğlu 2.500 kuruş, Cemaat-i Karhacılı 1.000 kuruş, Cemaat-i Kömürcüler 500 kuruş, Cemaat-i Fettahlı 250 kuruş ve Cemaat-i Emirler 150 kuruş olarak belirlenmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.,** 1153, s. 80/222, (9 Zilka'de 1252/15 Şubat 1837).

⁴¹⁷ **BOA., C.A.S.,** 852/36438, (Evasıt-ı Rebî'ü'l-evvel 1255/3 Haziran 1839).

mekareci i'tibariyle tertib olunan üçyüzkırkyedi res mekare ile yüzotuziki nefer mekareciyâne kaffeten levâzımatıyla Ordu-yı Hümâyun tarafına sevk olunmuştur.”⁴¹⁸

Teke Yörüklerinin yerine getirdikleri derbend güvenliği, ordu için at yetiştirilmesi ve nakliye hizmetleri yanında ondokuzuncu yüzyılda Yörüklerin yükümlülükleri arasında sayılabilecek yeni bir uygulama daha gündeme gelmişti. Bu yeni uygulamada Konya Vilayetine bağlı olan yerler içerisinde bulunan ormanlarda yangın çıkması durumunda orman memurlarına yardımcı olmaları istenen Yörüklerin, başlarında bulunan idarecilerinin teminatname ile kefalet altına alınmaları Konya Vilayeti Orman Müfettişliği tarafından talep edilmişti⁴¹⁹ ancak uzun vadede bundan herhangi bir sonuç çıkmamıştı.

⁴¹⁸ BOA., MVL., 292/24, (28 Zilka'de 1271/12 Ağustos 1855).

⁴¹⁹ BOA., DH.MKT., 168/22, (5 Cemâzi-yel-evvel 1311/14 Kasım 1893).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL YAPI

Sosyal yapı içerisinde il veya ulus adı altında teşkilatlandırılan Yörükler arasında boy, oymak ve oba yapılanması genellikle muhafaza edilirken merkezi idare tarafından aşiret, cemaat ve mahalle kavramları ile de nitelendirilmişlerdir. Öte yandan devletin resmi adlandırmasında bu kavramlar çoğu defa birbirinin yerine kullanılırken boy, oymaklar veya cemaatler birliğinden, oymak veya cemaatler obalar veya mahalleler birliğinden, obalar veya mahalleler ise birbirine yakın akrabalığı bulunan ailelerden meydana gelmiştir. Yaylak ve kışlak gibi belirli iki mekan arasında konup göçerken çoğunlukla aralarında oymak ve oba yapılanmasını muhafaza eden Teke Yörüklerinin sosyal yapıları içerisinde mesken ve mekan anlayışlarından, hane ve nüfus durumlarına, iskan kavramından merkezi idare ve taşradaki yöneticilerle hatta yerleşiklerle ve birbirleri ile olan ilişkilerine kadar önemli veriler bulunmaktadır.

Teke Yörüklerinin yaygın olarak kullandıkları mesken türü taşıma ve kullanım kolaylığına sahip olmakla birlikte aynı zamanda diğer mesken türlerine nazaran daha dayanıklı olan kara çadır iken nadiren de olsa alaçık kullananlar vardır. Mekan anlayışları içerisinde ise hareketli yapıları gereği farklı zamanlarda ve farklı sürelerde ikamet ettikleri yaylak, kışlak ve güzlek gibi üç önemli yer bulunmaktadır. Geleneksel bir mesken ve mekan anlayışına sahip olan Teke Yörükleri, yörede nüfus bakımından oldukça zengin oldukları gibi ondokuzuncu yüzyılda Teke Sancağının genel nüfusu içerisindeki oranları %15 ile %20 arasında değişmektedir. Yörede oldukça kalabalık bir nüfus kesafeti bulunan Teke Yörükleri ile ilgili önceki yüzyıllara nazaran ciddi derecede devlet eliyle yapılmış bir iskana tesadüf edilmezken yöredeki Yörükler, yarı yerleşik bir hayat sürdürdüklerinden zamanla yaylak ve kışlak alanlarında kendiliklerinden yerleşmişlerdir. Teke Yöresinde geleneksel sosyal yapıları içerisinde yarıyerleşik bir hayat sürdüren Yörükler, vergi ve askerlik bakımından görevlerini genellikle yerine getirirlerken vergi ve asker kaçırınlar da bulunmakla beraber bu noktada sürekli vergi ve asker taleplerine karşı direndikleri görülmektedir. Nitekim başta vergi ve asker kaynaklı olmak üzere devletle yaşadıkları çeşitli sorunlar yanında yerleşik ahali ve birbirleri ile yaşadıkları çeşitli asayiş problemlerinde kaza ve sancak idarecileri önlem almaya çalıştıkları gibi çoğu defa merkeze yansıyan olaylar için payitaht, taşradaki idarecileri gerekli tedbirleri almaları ve suçluların cezalandırılması hususunda çıkardığı fermanlarla uyarmıştır.

3.1 Mesken Türleri

Yaylak ve kışlak arasında hayvanlarına taze otlak alanlar bulabilmek amacıyla oymak ve oba birliği içerisinde beylerinin idaresinde konargöçer hayat yaşayan Yörüklerin, ihtiyaçları doğrultusunda çeşitli ebat ve boyutlarda imal ettikleri kolay kurulup sökülebilmek özelliğine sahip meskenlere çadır denmektedir. Yörüklerin barınma ihtiyaçlarını karşılayan çadır, çatmak fiilinden türetilmiş bir kelime olup zamanla çadır şeklinde söylenmeye başlanmıştır. Asya'nın en doğu ucundan Anadolu'ya geniş bir coğrafyada yaşayan Türk toplulukları arasında çadır en çok kullanılan terimlerden biri olmakla birlikte ev, iv, ûy, oba, otağ, kerekü, gereke, çerge, çatır, çetir, yurt, alaçık, topak ev, kiyiz ve hayme kelimeleri de çadır anlamında kullanılmıştır.⁴²⁰ Mesken türleri bakımından bu kadar zengin olan Türk Dünyasında, Anadolu Yörüklerinin hareketli yapıları nedeniyle ikamet ettikleri başlıca mesken türleri içerisinde topak ev nadiren, alaçık kısmen, dayanıklılığı yanında kullanım ve taşıma kolaylığına sahip olan karaçadır ise yaygın olarak kullanılmıştır.

3.1.1 Alaçık ve Topak Ev

Türk Dünyasında mesken olarak iklim özelliğine göre Asya'da daha çok topak ev dikkat çekerken Anadolu Yörükleri arasında çoğunlukla kıl çadır kullanılmaktadır. Kıl çadır yanında Anadolu'da bazı yörelerdeki Yörükler arasında topak ev ve alaçık da kullanılırken topak eve, derim ev veya bekdik çadırı da dendiği gibi bu mesken türü kümbet şeklindeki keçe çadır olup Teke Yörükleri tarafından kullanılmamaktadır. Teke Yörükleri arasında kısmen de olsa kullanılan alaçık ise ağaçlardan kesilen iki veya üç metre uzunluğundaki çubukların kalın tarafları kırk veya elli santimetre aralıklarla yere çakılarak ince uçları eğilmekte ve karşılıklı olarak üstten başları bağlanmaktadır. Böylece tünel biçimini alan yapının üzerine örtülen eski çul, kilim ve keçeden meydana gelen yapıya alaçık adı verilmektedir. Kıl çadıra göre daha

⁴²⁰ Çadır için kullanılan terimler hakkında bkz. Celâl Esad Arseven, "Çadır", **Sanat Ansiklopedisi**, c. I, 1. Fasikül, MEB Yay., İstanbul, 1975, s. 352; Taciser Onuk, "Güney Anadolu Yayla, Çadır Kültürü ve Sanatından Örnekler", **Uluslararası Üçüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, c. I, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1999, s. 161; Taciser Onuk, "XVII. Yüzyıl Osmanlı Çadır Sanatı", **XIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri**, c. III, II. Kısım, TTK Yay., Ankara, 2002, s. 233; Taciser Onuk, "Orta Asya'dan Günümüze Çadır Sanatı", **Yörük ve Türkmenlerde Günlük Hayat Sempozyumu Bildirileri**, Yörük Türkmen Vakfı Yay., Ankara, 2002, s. 1178; Çadır kelimesi Türkçe olup çatmak fiili ile ilgili olduğu gibi Divanü Ligat-it Türk'te de çatır şeklinde Türkçe olarak gösterilmiştir. Faruk Sümer, "Türk Çadırları", **Resimli Tarih Mecmuası**, c. 5, sayı: 56, (Ağustos 1954), s. 3292; Kutlu Özen, "Sivas Yöresinde Geleneksel Türk Çadırcılığı", **Türk Folklor Araştırmaları**, 1988/1, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1988, s. 22.

basit bir yapı olma özelliği taşıyan alaçık, aslında halk dilinde ala açık derme çatma yapı anlamını taşımaktadır.⁴²¹

Akdeniz Bölgesinin iklim özelliği nedeniyle Teke Yörükleri arasında alaçık kullanımı yaygın olmamakla birlikte Murtana, Kömürcü ve Ahadlı Yörüklerinden bazı ailelerin alaçık kullandıkları görülmektedir. Yörede alaçık kullanan bu hanelerin tereke kayıtları içerisinde alaçık keçesi ve alaçık takımı fiyatları da bulunduğu gibi ondokuzuncu yüzyılda alaçık keçesi, niteliğine göre cedit, köhne ve müstamel olarak kaydedilmiş hatta bir adet alaçık keçesi, 10 kuruş ile 90 kuruş arasında değişen fiyatlara satılırken bir alaçık takımı ise ortalama 150 kuruş alıcı bulmuştur.⁴²²

3.1.2 Kara Çadır

Anadolu'da kullanım açısından yaygınlık gösteren kıl çadır Teke Yörüklerinin yegane meskeni olmakla birlikte siyah keçi kılından mamul olduğu için kara çadır ve kıl çadır, çul türü olarak dokunmasından dolayı da çul çadır olarak adlandırılmaktadır. Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörüklerinin kullandığı kara çadır, tereke kayıtları içerisinde nitelik ve ebadına göre kıl çadır, kara çadır ve sitil, çadır takımı, yeni çadır takımı, büyük çadır, müstamel çadır,

⁴²¹ Yörüklerin kullandıkları çadır türleri için bkz. Yalman, **Cenup'ta Türkmen Oymakları II**, s. 437-441; Enver Çakar, **XVI. Yüzyılda Halep Sancığı (1516-1566)**, Fırat Üniversitesi Orta-Doğu Araştırma Merkezi Yay., Elazığ, 2003, s. 161; Eröz, **Yörük-Türkmen Köyleri**, s. 7-8; Alaçık genellikle çalı çırpı, keçe, eski çul ve kilimle yapılan derme çatma kulübeciğe verilen isimdir. Mehmet Eröz, **Milli Kültürümüz ve Meselelerimiz**, Doğu Yay., İstanbul, 1983, s. 112; Alaçık için ayrıca bkz. Ulla Johansen, "Türklerde Çadır Kültü: Alaçık", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, (çev. Fikret Elpe), c. 1, sayı: 2, (Ekim 1979), s. 31, 37-38; Musa Seyirci, "Yörüklerde Alaçık", **İçel Kültürü**, sayı: 3, (Eylül 1987), s. 21; M. Nuri Gönüllü, "Alanya Yaylalarında Geleneksel Meskenler ve Barınaklar", **Türk Akdeniz 2000**, Antalya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay., Antalya, 2001, s. 52; Osman Özkul, "Karakeçili Aşireti Hakkında Yapılmış Bir Çalışma" **Anadolu'da Yörükler Tarihi ve Sosyolojik İncelemeler**, (ed. Hayati Beşirli-İbrahim Erdal), Phoenix Yay., Ankara, 2007, s. 206; Kamil Uğurlu, "Orta Asya'dan Bugüne Türk Mesken Sanatında Çadır", **Türk Halk Mimarîsi Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1991, s. 208-210; Alaçık ve Topak Evin yapı malzemeleri ve düzeni için bkz. Eröz, **Yörükler**, s. 105-110; Ali Rıza Yalman, "Türkmen Oymaklarında Çadır", **İçel**, sayı: 2, (Şubat 1938), s. 6; Hayati Beşirli, "Sarıkçili Yörüklerinde Çadır", **Son Konar-Göçerlerin (Sarıkçili Yörüklerinin) Sosyo-Kültürel Yapısı**, (ed. M. Cihat Özönder-Erdal Aksoy-Gökhan V. Köktürk), Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara, 2005, s. 61-62.

⁴²² Murtana Yörüklerinde, köhne alacık keçesi 3 adet 30 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 66/248, (14 Zilhicce 1278/12 Haziran 1862); Alacık keçesi 5 adet 300 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 98/555, (20 Receb 1281/19 Aralık 1864); Müstamel alaçık keçesi 3 adet 60 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 43/126, (15 Receb 1282/4 Aralık 1865); Cedit alaçık keçesi 2 adet 180 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 47/1. hk., (5 Receb 1290/29 Ağustos 1873); Müstamel alaçık keçesi 60 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 116/3. hk., (19 Şevvâl 1289/20 Aralık 1872); Alacık keçesi 21 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 125. hk., (29 Zilka'de 1293/16 Aralık 1876); Köhne alaçık keçesi 15 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 57. hk., (Gurre-i Muharrem 1295/5 Ocak 1878); Alacık keçesi 5 adet 100 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 127. hk., (16 Cemâzi-yel-âhir 1299/5 Mayıs 1882); Alaçık keçesi 2 adet 160 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 48/193, (13 Şevvâl 1279/3 Nisan 1863); Kömürcü Yörüklerinde, alaçık takımı bulunduğu gibi değeri 150 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 13/16, (4 Şa'bân 1300/10 Haziran 1883); Ahadlı Yörüklerinde, 2 adet alaçık keçesi bulunmakla birlikte değeri 50 kuruş olarak belirlenmiştir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 6/14, (11 Muharrem 1306/17 Eylül 1888); Bunların yanında Elmalı çevresinde konargöçer hayatı sürdüren Yörükler arasında hâlâ alaçık kullanımı devam etmektedir. Şerife Atlıhan, "Antalya-Elmalı Akkuyu Yaylası Yörüklerinde Ev ve Tekstil Tasarımları", **Güzel Sanatlar Etkinlikleri Sempozyum Bildirileri**, Akdeniz Üniversitesi Yay., Antalya, 2008, s. 67-68.

hurda çadır, köhne çadır ve sitil adları ile sıkça geçmekte hatta her bir çadırın niteliğine ve ebadına göre fiyatları da değişmektedir. Çadırın köhne veya hurda olması durumunda 20 kuruştan başlayan fiyatlar 60 kuruşa kadar çıkmaktayken sağlam ve kullanılabilir durumdaki bir çadırın ortalama fiyatı 100 kuruştur. Aynı zamanda çadır ile birlikte sitil ve diğer parçalardan oluşan çadır takımının fiyatı ise 150 kuruştan başladığı gibi 650 kuruşa kadar satılırken ondokuzuncu yüzyıl içerisinde çadır ve sitil takımının düzenli bir fiyat seyri izlediği söylenemez.⁴²³

Kıl Çadırın yapılışına bakıldığı zaman seçilen hüsürsüz siyah keçi kılı, kıl tarağında taranıp yayda atıldıktan sonra burma haline getirilip kolçak yapıldığı gibi kirmen veya tengerek'te eğrilerek ip haline getirilmektedir. Eğirme işleminden sonra elde edilen kıl ipler iki kat olarak yine aynı aygıtlarda veya çarkta bükülüp, ıstarda dokunduğu gibi çadır kanatları elde edilmektedir. Böylece Yörük sosyal hayatı için uygun bir mesken türü olarak farklı bölümlerden ve yedi kanattan meydana gelen kara çadırın standart bir ölçüsü olmamakla birlikte kanatlar elli ile yetmiş santim eninde dokunduğu gibi bu yedi kanattan orta kanat biraz uzunca dokunmaktadır. Bu şekilde yan direkler hizasında yaklaşık kırk santimetre boyunda üçgen biçimli uzantılar elde edilir ki bağları çekecek olan bakaralar bu uzantılar ucuna bağlanmaktadır. Genellikle ayak üzerinden hesaplanan çadır kanatlarının uzunluğu yetişkin bir erkeğin ayaklarının arka arkaya sıralanması sonucunda belirlenirken üç direkli bir çadırın uzunluğu onsekiz ile yirmiiki ayak arasında değişmektedir. Ayrıca önden arkaya bir kuşak gibi uzanan ve genellikle onbeş santimetre eninde dokunan kolanlar çadırın ana taşıyıcılarından olmakla birlikte direk sayısına göre kolanların ve bağların sayısının değiştiği

⁴²³ Tereke kayıtları içerisinde Teke Yörükleri tarafından kullanılan çadırlarla ilgili oldukça fazla bilgi bulunduğu gibi çadırların birim fiyatları da yer almaktadır. Nitekim Karahacılu Yörüklerinde, köhne çadır 20 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 117/309, (27 Şa'bân 1302/11 Haziran 1885); Çadır maa takım 60 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 3/7, (19 Muharrem 1297/2 Ocak 1880); Köhne çadır maa sitil 100 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 58/145, (5 Safer 1301/6 Aralık 1883); Sarıkeçili Yörüklerinde, kara çadır maa sitil 200 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1157, s. 4/11, (25 Cemâzi-yel-evvel 1275/31 Aralık 1858); Müstamel çadır maa takım 150 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 119/267, (3 Receb 1308/12 Şubat 1891); Çadır maa sitil 600 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 98/194, (17 Cemâzi-yel-âhir 1311/26 Aralık 1893); Yeniosmanlı Yörüklerinde, kara çadır maa sitil 150 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1157, s. 32/115, (5 Receb 1277/17 Ocak 1861); Çadır maa sitil 500 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 89/240, (11 Cemâzi-yel-âhir 1302/28 Mart 1885); Hurda çadır 50 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 39/93, (11 Şevvâl 1306/10 Haziran 1889); Kebir çadır maa sitil 400 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 85/230, (16 Muharrem 1315/17 Haziran 1897); Karakoyunlu Yörüklerinde, köhne çadır 60 kuruş iken sitil 20 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 61/235, (24 Şevvâl 1278/24 Nisan 1862); Töngüşlü Yörüklerinde, müstamel çadır 150 kuruş iken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 62/236, (4 Zilka'de 1278/3 Mayıs 1862); Kıl çadır 500 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1161, s. 53/212, (3 Zilhicce 1281/29 Nisan 1865); Kömürcü Yörüklerinde, çadır takımı 160 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 26/152, (20 Zilka'de 1280/27 Nisan 1864); Hacısalı Yörüklerinde, hurda çadır 50 kuruş iken çadır-ı cedîd maa takım 400 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 41/85, (15 Cemâzi-yel-evvel 1297/25 Nisan 1880); Milli Yörüklerinde, köhne çadır maa dört adet sitil 200 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 56/123, (25 Zilhicce 1297/28 Kasım 1880); Fettahlı Yörüklerinde, müstamel çadır maa takım 650 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 29/72, (15 Safer 1302/4 Aralık 1884); Eskiyörüklerde, çadır takımı 100 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1232, s. 98/230, (5 Rebî'ü'l-âhir 1317/13 Ağustos 1899).

görülmektedir. Üç direkli bir çadırda yan direklerin kaldıracağı yerde yan kolanlar, orta direğin kaldıracağı orta kısımda ise orta kolan bulunurken çadırın bütün kanatlarının çevresini dolaşan ve sitillerin taşıyıcısı konumunda arka, ön ve yan olmak üzere dört adet siyeç dokunduğu gibi kanatların ve kolanların birleştirilerek dikilmesinden sonra kenarlara da siyeçler dikilmektedir. Çadırın çevresinde açıkta kalan bölümü kapatmak üzere dokunan çullara ise sitil denmekle birlikte arka sitil tek parçadan oluşurken ön ve yan sitiller iki parça dokunup birbirine dikilmekle birlikte bir çadırın toplam dört sitili bulunmaktadır. Çadırın bağları da genellikle kıl ve yünden örme ip olup çadır kurulduktan sonra kuvvetli bir şekilde eşit oranda çekilerek bağlandığı gibi çadırın gerilmesini sağlayan elemanlardır.⁴²⁴ Kıl Çadırın dikim işi ustalık gerektirmekle birlikte dokunan çadır kanatları ile kolan ve siyeçlerden öncelikle kanat boyunun uzunlukları dikkate alınarak kanatların her iki ucuna karşılıklı olarak ucu sivriltilmiş çok sayıda ağaç çivi çakıldığı gibi yan yana getirilen kanatlar dikim işini bilen usta kişiler tarafından dikilirdi. Eğer çadır dikilirken iyice gerilmez ve ustaca dikilmezse kurulduğu zaman yağmur suyunu içeriye geçirirdi. Çadır dikildikten sonra gerginliğini muhafaza etmek amacıyla dikildiği yerde üç dört gün öylece çakılı vaziyette bırakılırdı. Aynı zamanda çadır dikilirken bir keçi veya koyun kesilerek çadır dikmeye yardım edenlere ziyafet çekilirdi.⁴²⁵

Karaçadırı ayakta tutan taşıyıcı sistem direkler, çadır çanakları, bakaralar ve bağlardan oluşurken bu kurgu malzemelerinden bağlar dışında kalanlar ahşap olup bunlara direkler, bakaralar, çadır çanakları yanında sitil çöpleri ile bağların bağlandığı çiviler ve bastırmalarda dahildir. Bunlardan taşıyıcı unsur olan direkler ortalama on santimetre çapında olup genellikle

⁴²⁴ Osman Kademoğlu, “Yörüklerde Üç Direkli Karaçadır”, **I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri**, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1974, s. 296-298; Eröz, **Yörükler**, s. 98; Bir çadır için gerekli kıl miktarı ve çadırın dokuma tekniği için bkz. Şerife Atılhan, “Güney-Batı Anadolu’da Karaçadır”, **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 15, (Eylül 1992), s. 53; Mesela EskiYörüklerle ait bir tereke kaydı içerisinde bir adet çadır kanadı bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 30/87, (14 Cemâzi-yel-âhir 1304/10 Mart 1887); Çadır kanatları dokunurken kullanılan ölçü birimi için bkz. Ulla Johansen, “Güneydoğu Anadolunun Göçmen Çadırları”, (çev. Ayhan Ataman), **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, c. XXIV, sayı: 1-2, (Ocak-Haziran 1966), s. 44; Kıl çadırın malzeme ve donanımı için ayrıca bkz. Müyesser Tosunbaş, “Karahacılı Aşiretinde Çadır”, **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 16, sayı: 313, (Ağustos 1975), s. 7398; Müyesser Tosunbaş, “Akdeniz Bölgesi Türkmenlerinde Çadır Tipleri”, **İçel Kültürü**, sayı: 1, (Ocak 1987), s. 26; Tereke kayıtları içerisinde Sarıkeçili Yörüklerinde, çadır maa sitil, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 23/138, (12 Zilka’de 1280/19 Nisan 1864); Murtana Yörüklerinde, çadır maa sitil, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 3/4. hk., (8 Zilka’de 1288/19 Ocak 1872); EskiYörüklerde, çadır maa sitil, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 30/60, (23 Rebî’ü’l-âhir 1297/2 Haziran 1880); Saçıklaralı Yörüklerinde, köhne çadır maa sitil olmak üzere çadır takımı ile ilgili çok sayıda kayıt ve bilgi bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 50/126, (4 Cemâzi-yel-âhir 1302/21 Mart 1885).

⁴²⁵ Naci Eren, “Yörüklerde Karaçadır”, **Folklor ve Etnografya Araştırmaları**, Anadolu Sanat Yay., İstanbul, 1984, s. 60; Çadır dikimi ile ilgili fotoğraflar için bkz. Ulla Johansen, **50 yıl önce Türkiye’de Yörüklerin Yayla Hayatı**, (çev. Muallâ Poyraz), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2005, s. 41-42; Anadolu Yörükleri tarafından kullanılan kara çadır, yöreden yöreye yapım ve kullanım açısından farklılıklar da göstermektedir. Muhtar Kutlu, **Şavaklı Türkmenlerde Göçer Hayvancılık**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1987, s. 67-68.

ardıç ve çam ağacından yapıldığı gibi ikiyüz ile ikiyüzotuz santimetre arasında değişen uzunluğa sahip ana taşıyıcı unsur orta direğin boyu yan direklere göre biraz daha uzun olurdu. Direkler kanatlara paralel olarak orta kanadın ve kolanların ortasından aynı hizada ve eşit aralıklarla dikilirken uçlarının çadırı delmemesi için sakızlak, şimşir ve ardıç ağacından hafif oval ve dikdörtgen şeklinde yapıp ortasında yuva açılan çanaklara geçirilirken çanak sayısı ile direk sayısı her zaman eşit olurdu. Direkler yanında taşıyıcı elemanlardan olan bağların çadırı temas ettiği noktada kolanların ucuna ve orta kanadın her iki yanına bağlanan ve bakara denen ahşap malzeme de dayanıklı olması için meşe, sakızlak, ardıç, şimşir ve alıç ağacından yapılırdı. Bakaralar, çadırın gerdirilmesi boyutuyla kolanlar ve direklerle birlikte ana taşıyıcı unsuru oluşturdukları gibi çadır ile çadırı toprağa çakılı çivilere bağlayan gergin bağlar arasında bir mafsal görevi görürdü. Bakaranın orta noktasında açılmış yuvalara geçirilen bağlar, bütün bakaraların hizasına çakılan çivilere veya taş altına alınan çalılardan oluşan bastırmalara bağlandığı gibi gerilen bağ ipinin ucuna doğru her bir metrede bir gerilen ipin üzerine bir tur atılarak oluşturulan ilmek çekilmek suretiyle yeterli gerginlik sağlanırdı. Direk sayısına göre artan çadır bağları üç direkli bir çadırdaki orta direğin her iki tarafına doğru uzanan başbağ da denen ön ve arka bağlar ile yan direklerden dışarıya doğru uzanan yan bağlar yanında ön ve arka bağlar ile yan bağların her iki yanında bulunan dört adet öksüz bağ olmak üzere toplam sekiz bağdan oluşurdu. Bunların yanında sitillerin siyeçlere tutturulmasına yarayan kırk adet sitil çöpü ortalama onsekiz santimetre boyunda olup ılgın ve sazak ağacından yapıldığı gibi demirden yapılanlara da mil denirdi. Siyeçlere hemen hemen her elli santimetre de bir sitil çöpleri ile tutturulan sitiller, sitil çöpleri arasında hafif esnediği için boşluk verirken bu boşluklar adeta pencere vazifesi görürdü.⁴²⁶

Kıl çadırların uzunluğuna bağlı olarak direk sayısı artarken Teke Yöresinde genellikle üç direkli kıl çadır kullanıldığı gibi dört ve daha fazla direkli çadırlar ise varlıklı kişiler tarafından kullanılırdı. Bu çadırlar içerisinde en kullanışlısı yirmiiki ayak uzunluğundaki ve orta büyüklükteki üç direkli kara çadır olup hem taşıma hem de sökülüp kurulma kolaylığına sahip olduğundan böyle bir çadırın kurulumu iki kişi tarafından yaklaşık yarım saat ile kırkbeş dakika arasında tamamlanırdı. Çadırlar kışın poyrazın ve karayelin görmediği kuytu yerlere yazın ise serin yel alan yerler ile ağaç gölgesine kurulurdu. Yörükler, çadırlarını kurdukları yerlere yurt demekle birlikte yurtlar üzerine serilen çadır, bağlarla çakılan çivilere veya bastırmalara sabitlenince sağ taraftan direk dikilerek kurulmaya başlanır ve tüm direkler

⁴²⁶ Eren, “Yörüklerde Karaçadır”, s. 61-63; Kademoğlu, “Yörüklerde Üç Direkli Karaçadır”, s. 297-298; Mustafa Gürdal, “Antalya Yörükleri”, *Türk Etnografya Dergisi*, sayı: XV, Ankara, 1976, s. 66; Ayşe Hilal Tuztaş, *Günümüzde Isparta’da Yaşayan Yörüklerin Siyasi ve Kültür Tarihleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005, s. 122-123.

dikildikten sonra bağlar eşit mesafede yavaş yavaş asılmak suretiyle çadır gerdirilir ve kurma işlemi tamamlanırdı. Çadırların çevresi genellikle yaylak ve güzlede yaklaşık bir metre yüksekliğinde çift duvar örgü taşla çevrildiği gibi aynı yükseklikte dolak hasırı kullananlar da bulunmakta ve bu hasırlar belirli aralıklarla çaprazlama çakılan zövenlerin arasından geçirilerek çadırın çevresi dolaştırılmaktadır. Bunların yanında özellikle kış yurdunda, bu taş duvar ve hasırın yerine, çakılan zövenler arasından zakkum, sazak, ılgın ve çilbir ağacı filizleriyle çit örüldüğü gibi örülen duvar, çit veya çevrilen hasırın dış tarafından çadır siyeçlerine çöplerle tutturulan sitiller sarkıtılarak dış etkenlere karşı içerisi korunurdu.⁴²⁷

Keçe çadır yerine genel hatlarıyla özellikleri verilen kıl çadırın Anadolu Yörükleri arasında kullanımını fakirleşmeye hatta nüfus artışı, meraların azalması ve Anadolu'nun koyun beslemeye Asya kadar müsait olmaması dolayısıyla keçi beslenmesine bağlayanlar yanında kıl çadırın Araplardan alındığını ileri sürenler olsa da kıl çadırın kullanılmasında farklı etkenler bulunmaktadır. Nitekim kıl çadır, kısa sürede kurulup sökülebilmek ve kolay taşınabilir olma özelliği ile kullanışlı bir yapıdır. İyice katlandıktan sonra son iki kat haline getirilince üst taraftan firdolayı ipe boğularak herhangi bir yük hayvanının üzerine öylece ardılıp direkleri çadırın boğulduğu ipe uzunlamasına sokulduğu gibi sitillerde aynı hayvan üzerine yüklenip bir çadırın bütün ana kurulum malzemeleri tek bir hayvan tarafından taşınabilmektedir. Keçi kılı koyun yününe göre daha kalın ve sert olup kıldan dokunan kara çadır, keçe çadıra göre daha dayanıklı, uzun ömürlü ve kullanım kolaylığına sahiptir. Aynı zamanda kıl çadır keçe çadıra göre yağmurdan sonra daha çabuk kurumakta hatta içeride yakılan ateşe karşı kıl, yüne göre kolay kolay alev almazken alev gören yün yanmakta ve çadır yağmura dayanıksız hale gelmektedir. Keçe, yağmur suyunu içerisine emerek ağırlaşır koku yaparken kıl çadırın gözenekleri ıslanınca şiştiği gibi içeride yakılan ateşin isiyile kapanmakta ve yağmur yağarken içeriden süpürülünce içerisine su almamakta hatta su siyeçler ile sitiller üzerinden yanlara doğru akıp gitmektedir. Yanlara akan suyun içeriye girmemesi için çadırın yanlarına ve arkasına yani üç cephesine arık açılmaktadır. Kıldan yapılan dokuma, yağmur suyunun içeriye girmesini engellerken havayı ve ışığı kolay geçirmekte hatta kıl çadır ortalama onbeş yıl dayanırken keçe çadır ortalama beş yıl kadar kullanılabilir. Yağmur suyunu alan keçe çadır, kıl çadıra göre güneşte daha geç kurduğu gibi yağmur suyunu aldıkça ve güneşi gördükçe üzülerek eskimekte ve

⁴²⁷ Kademoğlu, "Yörüklerde Üç Direkli Karaçadır", s. 298-299; Çadırın kurulması ve dolak hasırı için bkz. Taciser Onuk, **Osmanlı Çadır Sanatı (XVII-XIX. Yüzyıl)**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1998, s. 30; Aynı zamanda Yeniosmanlı Yörüklerine ait bu tereke kaydı içerisinde bulunan çadır maa sitil maa hasır 270 kuruş iken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 59/82, (10 Rebî'ü'l-âhir 1303/16 Ocak 1886); Töngüşlü Yörüklerine ait bu tereke kaydı içerisinde bulunan hasır 20 kuruş olup fiyatlarından hareketle bu hasırların dolak hasırı olduğu kuvvetle muhtemeldir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 50/146, (27 Şa'bân 1304/21 Mayıs 1887).

kullanılamaz hale gelmektedir. Diğer taraftan Asya'nın engin bozkırlarında don ve ayazdan korunmak için keçe çadır daha uygun bir mesken türü iken Teke Yörüklerinin hemen hemen tamamının kullandığı kıl çadır, sıcak, nemli ve ılıman iklim özelliği taşıyan Akdeniz iklimine daha elverişlidir. Kıl çadır yörede beslenen keçiye bağlı bir yan ürün olmasına rağmen kıl çadırın kullanılmasında keçe çadıra göre bahsedilen elverişli birçok neden bulunduğu gibi koyun besleyenler bile koyunlarından elde ettikleri yünü keçi kılı ile değiştirerek veya kıl satın alarak çadır dokutup kullanırlardı. Öte yandan yaylalarda çadırların yanında taştan yapılmakla birlikte üzerine çakılan merteklerin üstü ardıç kabuğu ile kapatılmış tek göz, oda adı verilen meskenler de bulunur ve bu odalar genellikle mutfak işlevi görürdü. Bütün bunların yanında kara çadırın mahsuru renginin siyah olması nedeniyle güneş ışığını doğrudan soğurmasından dolayı yaz aylarında içinin çok sıcak olmasıdır. Böyle durumlarda eğer çadır, bir gölgeye kurulmamışsa sıcak günlerde sitiller çardak gibi açılarak içerinin havalandırılmasıyla serinletilmeye çalışılırdı.⁴²⁸

Teke Yörükleri için her bakımdan kullanışlı bir mesken türü olan kara çadırın iç düzeninde belirli bir nizam ve intizam göze çarparken arka tarafa boydan boya yan duvarlar arasına yere döşenen iki sıra taş veya ağaç üzerine en başa çul içine sarılmış yatak ve yastıklardan oluşan yüklük gelecek şekilde yerleştirilirdi. Yüklükten sonra giysilerin bulunduğu ala çuvallar ile çeşitli malzemelerin ve erzakların konulduğu en az birkaç adet yoz, tırıl ve un çuvalı sırayla dizilirken üzerleri kilim veya ihramla örtülürdü. Bu şekilde çadırın arka cephesine boydan boya dizilen çuvallar dış etkenlere karşı doğal bir set vazifesi görürdü. Çadırın giriş kapısı genellikle sağ taraftan bırakılırken önden arkaya doğru iki sıra halinde dış

⁴²⁸ Kıldan mamul kara çadırların kullanılmasını yoksullaşmaya bağlayan Sümer, bu çadırları münhasıran keçi besleyen, oturdukları yerler sarp ve otlakları dar olan Yörüklerin kullandığını ifade etmektedir. Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler)**, s. 14; Sümer, "*Yörükler*", s. 9; Anadolu geniş meralara sahip olmasına rağmen Asya'nın uçsuz bucaksız stepleri kadar koyun beslenmesine müsait değildir. Anadolu'da zamanla nüfus artarken meralar azalmış bunun üzerine koyunun barınmadığı sarp yerlerde ve dağlık arazide keçi besleme mecburiyeti hasıl olduğu gibi koyun yününden yapılan keçe çadır yerine keçi kılından mamul çadırlar da ikamet etme zarureti doğmuştur. Eröz, **Yörükler**, s. 93, 97; Ayrıca bu iki görüşe katılanlar da bulunmaktadır. Hilmi Dulkadir, "*Çadır*", **İçel Kültürü**, sayı: 36, (Kasım 1994), s. 13-14; Aynı zamanda Durmaz, Karakoyunlu Yörüklerinin, yurt denen keçe çadırlarını bırakıp taşınması ve kurulması daha kolay olan kara çadırı Araçlardan aldıklarını ileri sürmektedir. Ramazan Durmaz, "*Dede Korkut Hikâyeleri'nde Geçen Bazı Sözcüklerin Karakoyunlu Yörüklerinde Kullanımı*", **Türk Dili (Dil ve Edebiyat Dergisi)**, c. XCIII, sayı: 666, (Haziran 2007), s. 488; Kıl çadır ve keçe çadırın kullanım açısından karşılaştırılması hakkında bkz. Ak, "*20. Yüzyılda Serik'te Yörükler*", s. 285-286; Ak, "*Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü*", s. 344; İbrahim Bakır, "*Toroslarda Göçebe Mimarîsi*", **Türk Halk Mimarîsi Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1991, s. 18-21; İbrahim Bakır, "*Göçer-Konar Hayatta Mekan*", **Türkiye Aile Yıllığı**, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara, 1990, s. 240; Bakır, **a.g.t.**, s. 123; Johansen, "*Güneydoğu Anadolunun Göçmen Çadırları*", s. 44-45; Ulla Johansen, "*Güney Anadolu'nun Göçebe Çadırları*", (çev. Fikret Elpe), **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, c.1, sayı: 3, (Aralık 1979), s. 48-50; Beşirli, "*Sarıkeçili Yörüklerinde Çadır*", s. 64; Muhtar Kutlu, "*Doğu Anadolu Göçer Topluluklarında Karaçadır (Karşılaştırmalı Bir Araştırma)*", **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, c. V, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1987, s. 239; Kıl çadırın kullanım açısından olumlu ve olumsuz tarafları için ayrıca bkz. Onuk, "*Güney Anadolu Yayla, Çadır Kültürü ve Sanatından Örnekler*", s. 163; Onuk, **Osmanlı Çadır Sanatı**, s. 28.

cephesinin dibine dizilen taş üzerine çeşitli kap kacak ve su kapları ile katık denen peynir derileri ve yağ derisi konulurdu. Çadırın iç zeminindeki toprak üzerine hasır serilirken hasırın üzeri keçe veya kilim ile kaplanmakta hatta giriş kapısına koyun veya keçi derisinden kurutulmuş tüylü post serilmektedir ki buna da tülüce denirdi. Eşyalar altına dizilen taş veya ağaç ile toprak zemine serilen hasırdaki temel amaç eşyaların doğrudan toprakla temasını keserek nemden etkilenmesini engellemektir. Aynı zamanda çadırın içi çoğu zaman orta direktan arkaya doğru çuvallar arasına yerleştirilen bir yük şeridi ile ikiye bölünürken orta direğin hizasında ön orta bağın bağlandığı bakara altına doğru hasır, çit veya duvar dibine yakın yerde ateş yakılacak bir ocaklık yapılırdı. Bu ocaklığın arka cephesine büyükçe bir yassı taş dikildiği gibi çevresi de taşlarla çevrilip ocaklık zemini ak topraktan hazırlanan çamurla güzelce sıvanırdı. Böylece çadır içerisinde hazırlanan ocaklıkta yakılan ateş kontrol altında tutulurken hem ısınmak hem de gıdaların pişirilmesi amacıyla kullanılırdı.⁴²⁹

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörüklerinin meskeni olan kara çadırdaki bulunan eşyalar genel olarak günlük hayatta kullanılan ve kolay taşınabilen örtü ve yaygı başta olmak üzere silah, kap kacak, hırdavat, gıda ve çeşitli malzemelerden oluşmaktadır. Bunlardan iç yaygı grubu hasır, çul, keçe, ala keçe, beyaz keçe, kilim, ala kilim, kara kilim, cedid kilim ve zili kilimden oluşurken yatak takımı olarak birkaç kat yatak, yorgan, yastık, döşek ve minder bulunmaktadır. Giysi, malzeme ve erzakları taşımak ve muhafaza etmek üzere ala çuval, kırmızı çuval, kızıl çuval, esvab çuvalı, çamaşır çuvalı, bohça çuvalı, deve çuvalı, kara çuval, kıl çuval, yün çuval, tırl çuval, yoz çuval, gireniz çuvalı, un çuvalı, tuz çuvalı ve zahire çuvalı başlıca çuval türleri iken örtü olarak kilim, ihram ve çul kullanılmaktadır. Bunların yanında günlük hayatta kullanılan peşkir, mendil, sandık, tıraş takımı, gümüş tarak, beşik halısı, seccade, namazlağı, teşpih, kepenek, halı heybe, yün heybe, kıl heybe, terki heybesi, deve keçesi, alaçık keçesi, döşek çulu, yağmurluk, eyer, eyer takımı, yün ve kıl ip, urgan, çeki ipi ve çeki kolunu yanında geyik postu ve kefen bezi de bulunmaktadır. Hayvanlar için kullanılan çan ve deve çanı yanında kıl, yün, yapağı ve deve yünü gibi hammaddeler çadırdaki yer alırken bu hammaddeleri taşımak üzere harar çuval kullanılmaktadır. Çeşitli hırdavat takımı, kantar, keser, tahra, balta, nacak, bıçak, koca bıçak, bıçkı, gümüşlü bıçak ve demir bile kullanılan

⁴²⁹ Çadırın iç düzeni için bkz. Marcel Bazin, "Orta Toros Yörüklerinden Sarıkeçili Aşireti", (çev. Hamdi Kara), **Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, sayı: 3, Ankara, 1994, s. 329-330; Eren, "Yörüklerde Karaçadır", s. 64-65; Kademoğlu, "Yörüklerde Üç Direkli Karaçadır", s. 299-300; Nebi Bozkurt, "Çadır", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi**, c. 8, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 1993, s. 161; Beşirli, "Sarıkeçili Yörüklerinde Çadır", s. 69-70; Öte yandan yaygı grubu içerisinde yer alan hasır tereke kayıtları içerisinde de bulunmaktadır. Mesela Karahacılı Yörüklerinde, bir adet hasır 5 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 102/202, (16 Şevvâl 1311); Balıkçılar Yörüklerinde, sekiz adet hasır 32 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 70/161, (27 Şa'bân 1310/16 Mart 1893); Beş adet hasır 16 kuruş 20 para olup fiyatlarından hareketle bu hasırların yaygı hasırı olduğu kuvvetle muhtemeldir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 66/177, (12 Zilhicce 1314/14 Mayıs 1897).

malzemeler arasında yer almaktadır. Aynı zamanda Yörük çadırında tarım aleti olarak çift takımı bulunurken silah grubunda tüfek, çifte tüfek, tek tüfek, kaval tüfek, Macar tüfek, şeşhane Macar tüfek, kara takım tüfek, gümüşlü tüfek, filinta tüfek, tabanca, gümüşlü tabanca ve kara takım tabanca yanında karkılık olarak geçen fişeklik ve fişek yapımı için barut bulunmaktadır. Mutfak eşyaları içerisinde ise kazan, pekmez kazanı, bakraç, su bakracı, kabak, su tuluğu, tas, su tası, çorba tası, hoşaf tası, tabak, haranı, tencere, kapaklı tencere, tava, yağ tavası, dığan, çanak, süt çanağı, bal çanağı, çukur çanak, mertebani, sahan, çinko sahan, ibrik, su ibriği, el ibriği, abdest ibriği, abdest leğeni, ekmek takımı, sac, senit, sacayağı, teneke, tepsi, sini, bakır leğen, hamur leğeni, süt leğeni, çömlek, süt çömleği, kahve takımı, kahve değirmeni, kahve güğümü ve bakır zemzemiye günlük hayatta kullanılan birtakım malzeme ve kapacak grubunu oluşturmaktadır. Öte yandan kıl işlemek üzere tarak, demir tarak, kıl tarağı yanında dokuma için kullanılan ıstar da Yörük çadırında bulunan malzemelerdendir. Bunların yanında gıda türü olarak ise yağ, peynir, buğday, un, darı, koca darı, darı unu, bulgur, susam, bal, pekmez, tarçın ve tuz çadır içerisinde bulunan başlıca gıda ve hububat türü olarak dikkat çekmektedir.⁴³⁰

⁴³⁰ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 149/356, (11 Zilka'de 1308/ 18 Haziran 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 12/41, (5 Safer 1267/10 Aralık 1850); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 55/122, (5 Muharrem 1298/8 Aralık 1880); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 41/84, (27 Cemâzi-yel-evvel 1297/7 Mayıs 1880); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 14/46, (25 Safer 1267/30 Aralık 1850); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1157, s. 7/27, (13 Cemâzi-yel-âhir 1275/18 Ocak 1859); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1165, s. 29/23, (1 Receb 1286/7 Ekim 1869); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 53/115, (5 Şevvâl 1297/10 Eylül 1880); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 80/36, (5 Receb 1299/23 Mayıs 1882); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1165, s. 68/79, (23 Cemâzi-yel-evvel 1288/10 Ağustos 1871); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 89/240, (11 Cemâzi-yel-âhir 1302/28 Mart 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 59/82, (10 Rebî'ü'l-âhir 1303/16 Ocak 1886); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 232/87, (12 Cemâzi-yel-âhir 1307/3 Şubat 1890); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 46/119, (18 Şevvâl 1314/22 Mart 1897); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 94/215, (10 Zilka'de 1310/26 Mayıs 1893); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 152/2. hk., (19 Safer 1291/7 Nisan 1874); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 105. hk., (10 Cemâzi-yel-evvel 1299/30 Mart 1882); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 3/12, (Gurre-i Zilka'de 1277/11 Mayıs 1861); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1155, s. 14/31, (5 Cemâzi-yel-âhir 1279/28 Kasım 1862); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 23/138, (12 Zilka'de 1280/19 Nisan 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 95/207, (20 Receb 1307/12 Mart 1890); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 44/173, (25 Receb 1278/26 Ocak 1862); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 65/244, (6 Zilhicce 1278/4 Haziran 1862); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 66/248, (14 Zilhicce 1278/12 Haziran 1862); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 30/171, (8 Şevvâl 1280/17 Mart 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 98/555, (20 Receb 1281/19 Aralık 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 43/126, (15 Receb 1282/4 Aralık 1865); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 3/4. hk., (8 Zilka'de 1288/19 Ocak 1872); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 47/1. hk., (5 Receb 1290/29 Ağustos 1873); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 61/233, (4 Ramazan 1278/5 Mart 1862); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 102/574, (28 Receb 1281/27 Aralık 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 4/9, (19 Muharrem 1297/2 Ocak 1880); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 61/136, (Gurre-i Rebî'ü'l-âhir 1298/3 Mart 1881); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 4/10, (15 Muharrem 1297/29 Aralık 1879); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 18/37, (2 Safer 1297/15 Ocak 1880); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 29/59, (5 Receb 1297/13 Haziran 1880); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 30/60, (23 Rebî'ü'l-âhir 1297/4 Nisan 1880); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 88/51, (1300/1883); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 30/86, (20 Cemâzi-yel-âhir 1304/16 Mart 1887); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 37/111, (27 Rebî'ü'l-âhir 1304/23 Ocak 1887); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 12/33, (5 Cemâzi-yel-âhir 1306/6 Şubat 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 40/82, (3 Cemâzi-yel-evvel 1297/13 Nisan 1880); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 121/272, (12 Cemâzi-yel-âhir 1308/23 Ocak 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 41/85, (15 Cemâzi-yel-evvel 1297/25 Nisan 1880); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 56/123, (25 Zilhicce 1297/28 Kasım 1880); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 72/19, (13 Safer 1299/4 Ocak 1882); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 28/69, (7 Safer 1302/26 Kasım 1884); **BOA.,**

3.2 Yörük Göçü

Yörüklerin iklim şartlarına uyum sağlayabilmek ve hayvanlarına otlak alanlar bulabilmek amacıyla kışlak, yaylak ve güzlek arasında belirli aralıklarla mevsimden mevsime düzenli bir şekilde gerçekleştirdikleri harekete göç denmektedir.⁴³¹ Asya'nın uçsuz bucaksız bozkırlarından bütün kültürel unsurlarıyla Anadolu'ya taşınan konargöçer Türkmen kitlesi Toros Dağlarını aşarak Çukurova ve Akdeniz kıyılarına yayıldıkları gibi yaylak ve kışlak alışkanlıkları ile göç başta olmak üzere hayat felsefelerini Anadolu'da da sürdürmüşlerdir.⁴³² Yörükler mahsus olan bu sistemli göç hareketi Asya'dan Anadolu'ya süreklilik arz ederken Yörüklerin yoğun olarak buldukları Teke Yöresinde de uzun yıllar yaşayan bir gelenek olarak devam etmiştir.⁴³³ Nitekim Teke Yörükleri arasında söylenen: “*Cefa istersen ek-biç, sefa istersen kon-göç, ekme bağ bağlanırsın, ekme ekin eğlenirsin, çek deveyi güüt koyunu, bir gün olur beylenirsin*”⁴³⁴ sözü onların dilinde konargöçerliğe ve göç kavramına verilen önemi göstermesi bakımından önemlidir.

Yörük sosyal hayatı içerisinde önemli bir yere sahip olan göç sırasında belirli güzergahlar boyunca insanlar, hayvanlar ve eşyalar muazzam bir şekilde taşınırken⁴³⁵ Yörük beyleri ve oymak ileri gelenlerinin görüşleri doğrultusunda göç günü kararlaştırıldığı gibi oymak üyelerinin birlikte hareketi ile düzenli bir şekilde devam eden göçün seyrini genellikle Yörük beyleri belirlemiş ve idare etmiştir. Göç esnasında bir tarafta koyun, keçi ve sığırlar diğer tarafta at, eşek ve deve sırtında taşınan eşyalarla yapılan göç ilkbahar döneminde yaylaya, sonbahar döneminde ise yayladan, önce güzleye sonra kışlağa dönüşümlü olarak meşakkatli bir şekilde devam etmiştir. Göç mevsimi yaklaşınca atlar ve merkepler nallanırken aile fertleri için yeni alınan giyim kuşamdan günlük ihtiyaçların teminine ve değirmende öğütülen un yanında semer, palan, eyer ve havutların onarılmasına kadar çeşitli hazırlıklar yapılmıştır.⁴³⁶

MŞH.ŞSC.d., 1178, s. 122/357, (5 Ramazan 1305/16 Mayıs 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 116/263, (10 Ramazan 1308/19 Nisan 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 134/321, (12 Ramazan 1308/21 Nisan 1891).

⁴³¹ Eröz, **Yörükler**, s. 86.

⁴³² Sakin, **a.g.e.**, s. 52-53.

⁴³³ Hasan Moğol, “Alaiye’de Yörük Göçü ve Tarihi Kaynağı”, **Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III**, Alsav Yay., Alanya, 2004, s. 41-43.

⁴³⁴ Musa Seyirci, “Türklerde Yaylacılık ve Antalya Yörüklerinin Çıktığı Yaylalar”, **Güneyde Kültür Dergisi**, sayı: 41, (Temmuz 1992), s. 15.

⁴³⁵ Akdeniz çevresinde hayvancılıkla uğraşanların yaptıkları göç hareketi ülkelerine göre farklılık arz edip göç süreci birtakım sıkıntılara yol açarken Torosların güneyinde ve Antalya çevresinde insanlar, hayvanlar ve eşyaların da topyekûn taşındığı göç düzenli bir şekilde sevk ve idare edildiğinden göç esnasında diğer yerlerde olduğu gibi bir hayvan seli oluşmamaktadır. Fernand Braudel, **Akdeniz ve Akdeniz Dünyası**, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), c. I, Eren Yay., İstanbul, 1989, s. 41.

⁴³⁶ Yaylak ve kışlak arasında göç zamanı yaklaşınca yapılan hazırlıklardan sonra göç günü bey ve ileri gelenler tarafından belirlenirken göçün seyrini genellikle Yörük Beyleri tayin ederdi. Eröz, **Yörükler**, s. 86-87; Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 6-7; Musa Seyirci, “Batı Akdeniz’de Yörükler”, **I. Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini

Yapılan hazırlıklardan sonra “Yörüğe göç demektense bir göç çekivermek yeğdir” sözünden hareketle eşeklerin sırtına semer veya palan, develere ise havut vurularak, develerin başlarına süslü ve boncuklu yularlar ile yüzlerine surat zilleri, karınlarına ve havutlarına da çanlar takıldığı gibi atlar eyerlendikten sonra içerideki eşyalar toplanıp çadır bağları çözülerek çadır yıkılmıştır. Çadırın içinde bulunan eşyalardan yatak takımı keçe veya çullara sarılarak bağlanırken bunlara şerit adı verildiği gibi giyim eşyaları ala çuvallara, gıda ve erzak türü ise yoz ve tırıl çuvallara doldurulurken un, yünden dokuma un çuvallarına konulmaktadır. Çuvalların ağız çevresindeki dikiş yerlerinden üstten alta dolanan ve çuvallara dikilmiş kulp adı verilen dokuma kolanların üst tarafta bırakılan uzun örme iplerinin uçları karşılıklı olarak çatılmakta ve devlere paylaştırılarak yüklenmektedir. Çadır takımı da dürülüp üst tarafından bağ ipinin birisi ile firdolayı bağlandıktan sonra dorum veya yaşlı bir deveye yüklenmekte hatta direkler de bu ipin sağ ve soluna uzunlamasına sokulurken kap kacak takımı da yüklerin üzerine iple bağlanmaktadır. Aynı zamanda develere yüklenen bu yük ve çuvalların üzerine kilimler örtülmekte ve eğer küçük çocuk varsa bir örtü ile sarılarak yüzükoyun başı dışarıda olacak şekilde deve yükünün ortasına bağlandığı gibi “Göç yolda düzelir” düsturuyla sabahın erken saatlerinde yaylanın yolu tutulmaktadır.⁴³⁷

Yıl içerisinde yaylak ve kışlak arasında birkaç defa tekrarlanarak süreklilik arzeden Yörük göçü ile ilgili ondokuzuncu yüzyılda Teke Yöresinde dolaşan yabancı gezginlerin önemli gözlemleri de bulunmaktadır. Nitekim bunlardan 3 Mayıs 1842 tarihinde İstanos'tan Horzum'a doğru hareket eden İngiliz gezgin Edward Forbes, kılavuzu eşliğinde İstanos'un güneyinden uzun bir geçitten geçtikten sonra bu geçitle Yalınlı arasında rastladığı Yörük göçünü şöyle anlatmaktadır: “Fazla uzağa gitmeden, kışlaklarından dağlarda beğendikleri yazlık bir otağa topluca ilerlemekte olan bir Yörük ailesine yetiştik. Sürüleriyle sığırları eşliğinde develere, atlara ve eşeklere binmiş her yaş ve her boyda erkek, kadın ve çocuklardan oluşan alay neredeyse bir mil uzanıyordu. Atlılar alayının en önünde, bir eşeğin sırtına bağlanmış bir bebek vardı; hayvan binicisinin çaresizliğinden haberdar olmuş gibi zaman

Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1996, s. 196; Kemal Özbayrı, **Tahtacılar ve Yörükler**, Paris, 1972, s. 29-31; Mesela Serik çevresinde bulunan Karahacılı Yörüklerinin Beyi göçü çekmeden hiç kimse yaylaya göçemezdi. Ak, “20. Yüzyılda Serik'te Yörükler”, s. 281.

⁴³⁷ Eşyaların hayvanlara yüklenmesi ve göçün başlangıcı için bkz. Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 7; Musa Seyirci, “Toros Dağları Üzerinde Söbüce Yaylasında Bir Yörük Anasıyla Söyleşi”, **Güneyde Kültür Dergisi**, sayı: 2, (Nisan 1989), s. 7; Eröz, **Yörükler**, s. 87; Bazin, **a.g.m.**, s. 334; Macit Seleker, “Antalya'da Göç”, **Türk Akdeniz**, c. 2, sayı: 8, (Nisan 1938), s. 37-38; Gürdal, **a.g.m.**, s. 67; Antalya halkı da yaz döneminde aşırı sıcaklar ve sineğin etkisinden kurtulmak amacıyla Korkuteli'ne göçerken develerle yapılan göç, Yörük göçü ile benzerlik gösterirdi. Erten, **a.g.e.**, s. 136-138; Süleyman Fikri Erten, “Antalya'da Göç Âdeti Hakkında”, **Çığır**, c. 10, sayı: 99, (Şubat 1941), s. 50-51; Hüseyin Çimrin, **Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar**, c. 2, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yay., Antalya, 2007, s. 247-250; Bulgar dağında yapılan Yörük göçünün seyri için ayrıca bkz. Ali Rıza Yalman, **Cenup'ta Türkmen Oymakları**, c. I, (yay. haz. Sabahat Emir), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000, s. 189-191.

kazanıp da otlayabilmek için herkesin ilerisinde tırıs kalkmış gidiyordu. Onu arkadan yaşça büyük çocuklar ile yaşamının baharında erkek ve kadınlar izliyordu. Takımın kidemlileri kolun ardını tutmuşlardı; aralarında kurumuş, güçsüz bedeni kocaman bir devenin sırtında iki kat olmuş, hızla yüz yaşına yaklaşmakta olan geçkin bir nine vardı. Durum sanki onun, yani obanın büyük büyükannesinin, yazlık konaklarına giden torunlarına eşlik edişini son kez yerine getiriyormuş gibi görünüyordu. Kalabalığın hepsi ovalardan ayrılmaktan mutlu olmuşa ve hayli keyiflenmişe benziyordu. Böyleydi yaşlı ataların yaşamı.”⁴³⁸

Benzer bir göçe otuz yıl sonra, 6 Mayıs 1872 tarihinde, Isparta'dan Antalya'ya gelen gezgin Julius Seiff tanıklık ettiği gibi seyahati esnasında Isparta yolunu takiben güneybatı yönünde ilerlerken Ağlasun'u geçtikten sonra karşılaştığı Yörük göçü ile ilgili manzarayı şöyle aktarmaktadır: *“Biz böyle etrafımıza bakınarak amaçsızca ilerlerken, birden bize doğru bir Yörük kervanının yaklaştığını fark ettik. Sıra halinde yürüyen develerin üstüne çadır malzemeleri ve halılar yüklenmişti. Develerin yanlarında da oğlan çocukları yürüyordu. Ateş gözlü, kıvrıkcık saçlı birkaç küçük kızda eşeklere binmiş, renkli battaniyelerin altından meraklı meraklı bize bakıyordu. Daha küçük çocuklarsa develerin sırtlarındaki sepetlere oturtulmuştu. Hayvanların yanında mağrur bir şekilde, dimdik yürüyen kadınlar, sağlam yapılı ve kuvvetli görünüyorlardı. Kafaları ve boyunları kız çocuklarınıninki gibi altınlarla süslenmişti. Bu hayranlık uyandırıcı manzaranın dışındaysa sepet içindeki deve yavruları bizi epey güldürdü. Bunların, develerin sırtlarındaki sepetlerden uzun boyunlarını uzatışlarını bir görseydiniz, benim gibi siz de sevincinizi gizleyemezsiniz. Kervanda gördüğümüz alet edavata ve deve sayısına bakılırsa, kervan oldukça zengin sayılabilirdi. Her bir devenin yetişkin bir erkek tarafından çekildiği bu kervanı iyi ki görmüştük. Çünkü hem yolculuğumuz renklenmiş hem de yorgunluğumuz bir parça hafiflemişti.”⁴³⁹*

Yörük göçü içerisinde develerin yüklenmesinden üzerlerine örtülen ala kilimlere, ziller, çanlar ve boncuklarla süslenmesine hatta göç yolunda çekilişinden birbiri ardına dirkenmesine kadar özen gösterilirken hareket halindeki göç katarında bulunan develere takılan çanların çıkardığı sesler göçe ayrı bir ahenk katmaktadır. Eşyaların yüklendiği ve genellikle yedi deveden oluşan katarın en önünde beserek denen erkek tülü deve veya kirinci denen erkek boz deve bulunurken bunların arkasına dirkenen develerin en arkasına tülü devenin dişisi maya bağlandığı gibi göç katarını evin en genç kadını yeni ve süslü elbiselerini giyerek çekmekle yükümlü olup göçe yaşlı bir erkek at veya eşek üzerinde refakat ederdi. Göç sırasında başında

⁴³⁸ Eser içerisinde Horzum olarak geçen yerin Gölhisar olduğu kaydedilmektedir. T.A.B. Spratt-Edward Forbes, **Milyas, Kibyrtis ve Likya'da Yolculuklar**, c. I, (çev. Doğan Türker), Suna-İnan Kıracı Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yay., Antalya, 2008, s. 248-249, 254-255.

⁴³⁹ Şenol Göka, **Söz Uçar Yazı Kalır Yüzyıllar Öncesinden Günümüze Afyon Karahisar ve Batı Akdeniz**, Antalya Gazeteciler Cemiyeti Yay., Antalya, 1996, s. 107-108.

birkaç kişinin bulunduğu hayvan sürüleri göç yollarını takiben otlatılarak önden giderken ağırlıklar yani eşya yüklü deve katarları arkadan gelirdi. Böylece yolda önde giden sürüde ayağı kırılan, topal olan veya hastalanan hayvanları taşımak için arkadan at, eşek ve deve ile gelenlerin yardım ve desteği sağlanırdı.⁴⁴⁰

Göç yolu üzerinde belirli aralıklarla bulunan ve konalga olarak adlandırılan konaklama merkezleri her zaman belli olup yük hayvanlarını yormadan dört beş saatte bir konaklaya konaklaya ortalama on veya onbeş günlük bir süreç sonrasında yaylaya ulaşılmakla birlikte bu süreç kışlakla yaylak arasındaki mesafeye ve yol üzerindeki ot durumu ile hayvanların beslenmesine göre değişirdi. Nitekim yaz döneminde yaylaya göçün seyri sürülerde bulunan körpeler nedeniyle konaklama aralığı kısa ve yaylaya ulaşma süreci ekili alanlar dolayısıyla daha hızlı iken güz döneminde kışlağa dönüşte ekili alanlar hasat mevsiminin ardından boş olduğundan hayvanları yormadan karınlarını doyurarak kışa daha dinç girmeleri için yavaş hareket edilirdi.⁴⁴¹

3.2.1 Göç Yolları

Akdeniz sahil şeridinde kışladıktan sonra Torosların üzerindeki ve iç kesimlerdeki yüksek yaylalara çıkan Teke Yörükleri, ulaşımı belirli yollar ve geçitlerden sağlamışlardır. Köprüçayının doğusundan Antalya Körfezine kadar olan kıyı kesiminden içerilere doğru Toros Sıradağlarını belirli noktalardan yaran ve çoğu kez iç kesimlerle bağlantıyı sağlayan geçitlerden Kesikbeli, Döşeme Boğazı ve Yenice Boğazı yolları, ilkçağlardan beri hem ticaret kervanlarının işlediği hem de ulaşımın sağlandığı önemli yollardır. Nitekim bu yollar yaylak, güzlek ve kışlak arasında yıl içerisinde dönüşümlü olarak belirli aralıklarla yer değiştiren Teke Yörükleri tarafından da göç yolu olarak kullanılmıştır.⁴⁴²

Köprüçayı ile Aksu Çayı arasında özellikle Antalya Ovası ile Serik ve Gebiz çevresinde kışlayan Yörükler tarafından kullanılan Sanlı Beli Yolu ile Kırkgeçit Yolu, Aksu Çayı Havzasından Eğirdir Gölü Havzasına ve Anamas Yaylalarına hatta Akşehir'e kadar olan yaylalara geçit verirdi. Bu yollar kadar önemli olan ve aynı zamanda Köprüçayı Havzasından

⁴⁴⁰ Yörük göçü ve seyri için bkz. Eröz, **Yörükler**, s. 87-88; Çelik, **a.g.e.**, s. 51-52; Ak, "*Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü*", s. 341; Selekler, **a.g.e.**, s. 170-171; Özbayrı, **a.g.e.**, s. 31; Seyirci, "*Batı Akdeniz'de Yörükler*", s. 197.

⁴⁴¹ Mesela Serik çevresinden Anamas yaylalarına ortalama on günde çıkmaktadır. Ak, "*Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü*", s. 341; Yaz göçü için bkz. Seyirci, "*Batı Akdeniz'de Yörükler*", s. 197.

⁴⁴² Antalya havzasının iç kesimlerle ulaşımını, doğuda Kesikbeli yolu, batıda Yenice Boğazı yolu, kuzeyde ise Döşeme Boğazı yolu sağlamaktadır. Kesikbeli yolu sadece ticari açıdan değil aynı zamanda posta teşkilatının işlemesi yanında Yörükler tarafından da göç yolu olarak kullanılmıştır. Muhammet Güçlü, "*Antalya (Pamhlyia) Bölgesinde Yollar: Kesikbeli Yolu ve Son Yüzyıldaki Durumu*", **Adalya**, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yay., No: V/2001-2002, s. 237-239; Bu göç yolları için ayrıca bkz. Saraçoğlu, **a.g.e.**, s. 513.

Beyşehir Gölü Havzasına, Anamas Dağlarının doğu yüzüne ve ötesinde Şarkıkaraağaç'a kadar uzanan yola geçit veren en stratejik yer ise Emeredin Beli Yoludur. Köprüçayı ile Manavgat sahilleri arasında kışlayan Yörükler, Kesik Beli Yolunu kullanırlarken Serik ile Köprüçayı arasında kışlayan Yörükler, genellikle Emeredin Beli Yolunu kullanmışlar ancak bu yol kapalı olduğu dönemlerde Kesik Beli Yolunu kullanma gereği duymuşlardır.⁴⁴³

Aksu Çayı ile Antalya Körfezi arasında ve özellikle Döşeme düzlüğünde kışlayan Yörükler ise eski ticaret ve ulaşım yollarından Yenice Boğazı ve Döşeme Boğazı Yolu yanında Çubuk Boğazı Yolunu kullanırlardı. Nitekim bu yolları kullanarak göçen Yörüklerin bir kısmı Korkuteli ve Elmalı çevresindeki yaylalarla Burdur hududu içerisindeki yaylalara ulaşırlarken bir kısmı da Sultandağları üzerinde bulunan yaylalara giderlerdi.⁴⁴⁴

Köprüçayından Antalya Körfezine kadar olan kıyı kesimini içerilere bağlayan bu yollar yanında Antalya Körfezi ile Eşen Çayı arasında kalan dağ silsilesi daha dik ve kıyıya yakın uzanırken iç kesimlere nadiren de olsa geçit vermektedir. Nitekim Finike ve Kumluca çevresindeki Yörükler, bu bölgedeki geçitlerden Avlan Beli üzerinden iç kesimlerdeki yaylalara çıkarılarken Kumluca Yörüklerinin bir kısmı Alakır Çayı Vadisini takiben içerideki yaylalara ulaşırlardı. Öte yandan Kaş ve çevresindeki Yörükler ise Sinekçi Beli üzerinden geçerek iç kesimlerde bulunan yaylalara çıkarlardı.⁴⁴⁵

3.3 Mekân Anlayışı

Yörükler, kışlak, yaylak ve güzlek olmak üzere üç önemli mekan arasında hareketli bir yapıya sahip olmakla birlikte kışın geçirildiği yer anlamına gelen kışla veya kışlak olarak adlandırılan mekanlar, kış döneminde soğuktan ve tufandan hayvanları korumak amacıyla kıyı kesimlerdeki iklim açısından ılıman etkiye sahip kuytu dağ etekleri ile vadi tabanlarıdır. Kışlaklar, Yörüklerin Kasım başından Mayıs başlarına kadar en fazla ve kış dolayısıyla meşakkatli zaman geçirdikleri mekan olması yanında asıl yurt olarak kabul ettikleri ve aynı zamanda tarımın yapıldığı yerlerdir.⁴⁴⁶

⁴⁴³ Köprüçayı ile Aksu Çayı arasındaki Yörükler için Sanlı Beli ve Kırkgeçit yolu kadar önemli olan göç yolu Emeredin Beli yoludur. Bu göç yolları için bkz. Saraçoğlu, **a.g.e.**, s. 282, 513; Kesikbeli Yolu eski bir ticaret yolu olması yanında Serik ve Manavgat sahillerinde kışlayan Yörükler tarafından göç yolu olarak kullanılmıştır. Güçlü, “*Antalya (Pamhylia) Bölgesinde Yollar: Kesikbeli Yolu ve Son Yüzyıldaki Durumu*”, s. 239; Emeredin Beli Yolu kapalı olduğu dönemlerde Serik Yörüklerinin bir kısmı Kesikbeli Yolu üzerinden yaylalarına ulaşmışlardır. Ak, “*20. Yüzyılda Serik'te Yörükler*”, s. 281.

⁴⁴⁴ Giray Ercenk, **Dünden Bugüne Döşemealtı (Coğrafya-Tarih-Kültür) ve Su Saklama Yapıları (Kuyular-Sarnıçlar)**, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yay., Antalya, 2010, s. 35-48.

⁴⁴⁵ Saraçoğlu, **a.g.e.**, s. 181-183, 189-190, 203, 215, 458, 521.

⁴⁴⁶ Hayvanlarına her zaman bol otlak ve sulak alanlar bulabilmek amacıyla yaz sıcaklığı ile kış soğuktan hayvanlarını korumak isteyen Yörükler, yaşadıkları coğrafyada bulunan imkanlar ölçüsünde yaylak, kışlak ve güzlek olarak adlandırılan mekanlar arasında hareketli yapılarını sürdürmüşlerdir. Sezai Sevim, “Karacalar Cemaati (Batı Anadolu'nun Nüfus ve Sosyal Durumu Açısından)”, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, sayı: 28,

Yayla tabiri ise eski Türkçede yaz anlamına gelen yay kelimesinden geldiği gibi yayla ve yaylak olarak adlandırılan mekanlar, Yörüklerin yaz döneminde hayvanlarına taze otlak alanlar bulmak ve özellikle sıcaklığın etkisinden kurtulmak amacıyla çıktıkları yüksek dağ ve platolar üzerinde bulunan geniş, serin, otu ve suyu bol düzlükler olup yaylamak üzere yaklaşık üç ay kaldıkları alanlardır. Yörüklerin, Mayıs başlarından Eylül ortalarına kadar kaldıkları bu yüksek alanlar, yaz döneminde yayla kültürüne en elverişli yerler olduğu gibi yaylalara göçen Yörüklerle yayla kültürü adeta bütünleşmiştir. Yaylalar, hayvanların otlatıldığı zengin otlaklara sahip geniş bozkırlar olmasının yanısıra kısmen tarımın yapıldığı mekanlardır.⁴⁴⁷

Yörüklerin yaylak ve kışlak arasında özellikle güz denen sonbahar mevsiminde zaman geçirdikleri ara mekan güzle ya da güzlek olarak adlandırılan yerler olup güzle Yörükler için aynı zamanda güz otağı anlamını da taşımaktadır. Güzle ya da güzlek adı verilen mekanlar yaylak ile kışlak arasında yaylaların soğumaya yüz tutması ve otlarının tükenmesiyle yayladan kışlağa dönüş sırasında, güz döneminde, Eylül ortalarından Ekim sonlarına kadar Yörüklerin kaldıkları, yaylaya yakın nahiye ve köylerin, ziraat alanlarının hasat mevsiminin arkasından boşalan arazilerinde kısa süreli konaklanan yerlerdir. Çoğu zaman birden fazla yayla ile ilişkisi bulunan güzle, esas yayladan daha alçakta olmakla birlikte Yörükler açısından mevsimlik hareketlerde kısa süreli de olsa aracılık görevi üstlenen bir yayla niteliği taşımaktadır.⁴⁴⁸

Yazın serin yaylalara göçen Teke Yörükleri, kış döneminde ılıman iklim etkisinin hakim olduğu kışlaklara dönüşümlü olarak gidip gelirlerken kendilerini iklim şartlarına uydurmaya

(Şubat-Nisan 2006), s. 163; Kışlaklar, yaylakların mukabili olup kış mevsiminde hayvanların barınıp otlatıldığı engin ve kuytu yerlerdir. Cemal Arif Alagöz, “Türkiye’de Yaylacılık Araştırmaları”, **Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, sayı: 2, Ankara 1993, s. 6; Teke Yöresi Yörüklerinin kışlak hayatları için bkz. Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 4.

⁴⁴⁷ Eski Türkçede ilkbahar yerine yaz kelimesi kullanılırken yaz yerine yay, sonbahar yerine güz, kış yerine de kış kelimeleri kullanılırdı. Alagöz, **a.g.m.**, s. 2; Ramazan Özey, “Güzelyayla Köyü Yaylası”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 34, (Şubat 1985), s. 204; Mecdî Emiroğlu, **Bolu’da Yaylalar ve Yaylacılık**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay., Ankara, 1977, s. 16; Ülkemizdeki yaylalar sadece hayvan otlatılan yerler olmadığı gibi ziraat ve dinlenme amacıyla da kullanılırken Toroslardaki yaylalarda hayvancılıkla zirai faaliyetler çoğu kez aynı anda yürütülmektedir. Yayla kavramı ve Akdeniz Bölgesi yaylalarının özelliği ile coğrafi yapısı için bkz. Necdet Tunçdilek, “Türkiye’de Yaylalar ve Yaylacılık”, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, c. 7, sayı: 14, İstanbul, 1964, s. 16-17, 23; Oğuz Tuna, “Yayla ve Yaylacılık”, **Tarım ve Köy**, sayı: 127, (Mayıs-Haziran 1999), s. 11-12; İbrahim Bakır, “Köy Üst Yerleşmeleri”, **Türkiye Aile Yılığ**, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara, 1990, s. 235; Türkiye’deki yaylacılık faaliyetlerini konargöçer, sabit ve ziraatla desteklenen yaylacılık olarak ayıranlar, güney ve batı bölgelerimizdeki yaylacılığı konargöçer ve ziraatla desteklenen yaylacılık grubuna dahil etmektedir. Osman Alpay, “Yaylacılık ve Problemleri”, **Ormanlık Araştırma Enstitüsü Dergisi**, c. 8, sayı: 2, (Temmuz 1962), s. 4; Konargöçerlerin sürülerini besleyebilmek için mevsim şartlarına göre yaylaklardaki ve ovalardaki otlaklardan yararlanmaları bir zorunluluktur. Muhtar Kutlu, “Yarı Göçebe Şavak Aşiretinde Geleneksel Hayvancılık”, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1982, s. 300-301.

⁴⁴⁸ Güzle hakkında bkz. Alagöz, **a.g.m.**, s. 7; Eröz, **Yörükler**, s. 91; Emiroğlu, **a.g.e.**, s. 18.

çalışmışlardır. Muhtemelen yükseltinin zihinde oluşturduğu etkiyle olsa gerek yöredeki Yörükler arasında yaylaya veya kışlaya göç etmek yerine yaylaya çıkmak, kışlaya ise sahile ve Tekeye inmek tabiri kullanılmaktadır. Teke Yöresi Yörükleri için Akdeniz kıyı şeridini takiben bir baştan bir başa uzanan Toros sıradağ silsilesinin üst ve iç kesimlerine doğru 1.500 metreden başlayan ve yer yer 3.000 metreye kadar ulaşan yüksek alanlar üzerinde yarılmış düzlükler ve karstik ovalar yayla kültürüne, her Yörük oynağının çıktığı yaylaya yakın olup hasat mevsiminin ardından boşalan yerler ise güzlemeye uygun yerler iken kıyı kesimindeki ovalar ile kuytu vadi tabanları da kışlamaya en elverişli mekanlardır.⁴⁴⁹

3.3.1 Kışlak Yerleri

Teke Yörükleri kış döneminde daha çok soğğun kırıldığı, Toros Dağlarının güney yüzünde deniz seviyesinde bulunan ve yer yer içerilere doğru sokulan ovalar ve vadiler ile Akdeniz sahil şeridinde bulunan kuytu yerlerde kışlamışlardır. Koyun besleyenler genellikle ot bakımından zengin olan düz arazileri tercih ederlerken keçi besleyenler, Torosların Akdeniz'e bakan, 500-600 metreye kadar olan yamaçlarında yer alan maki topluluğu ve fundalıkların bulunduğu çalılıkları kışlak olarak tercih etmişlerdir. Bu tercih daha çok koyun ve keçinin beslenme kaynağının farklı oluşundan kaynaklanmakla birlikte koyunların yayılım alanı taze otlar iken keçiler ise daha çok maki topluluğu olarak bilinen çalılıkların filizleri ve yaprakları ile beslenmektedir.

Teke Yöresinde Köprüçayı ile Aksu Çayı arasında bulunan Yörük oymaklarından Çakal Yörükleri, Antalya civarı ile Serik ve çevresinde bulunan Kızılin Önü, Çandır, Kuşlar, Gebiz, Tekke ve Ayanoz köylerinde kışlarken⁴⁵⁰ Bulacalı Yörüklerinin çoğunluğu Gebiz Yörükleri içerisinde kışı geçirmişler hatta bunlardan bazı haneler İğdir'in Savran Köyü civarında kışlamışlardır.⁴⁵¹ Çoğunluğu Serik ve çevresinde bulunan Eminceler, Çakallık, Kocayatak, Çanakcı, Burmahancı, Büğüş, Karadayı, Aşağıoba, Üründü, Boğazak ve Tekke köyleri yanında Teke Köprüsü civarı ile Balkız Köyünde kışlayan Eskiyörüklerin bir kısmı da Antalya çevresi, Bahçe ve Alaylı yanında Gebiz ile İğdir'in Belen Köyünde kışı

⁴⁴⁹ Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 4.

⁴⁵⁰ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 73/103, (21 Rebî'ü'l-âhir 1303/27 Ocak 1886); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 74/188, (7 Zilka'de 1312/2 Mayıs 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1186, s. 75/103, (9 Zilka'de 1312/4 Mayıs 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 2/7, (3 Zilka'de 1277/13 Mayıs 1861); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 90/508, (4 Receb 1281/3 Aralık 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 28/69, (7 Safer 1302/26 Kasım 1884); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1190, s. 112/321, (16 Zilhicce 1317/17 Nisan 1900); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 74/66, (24 Zilka'de 1317/26 Mart 1900); Arslan, **a.g.e.**, s. 32.

⁴⁵¹ **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 105-108, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 97/191, (7 Şa'bân 1311/13 Şubat 1894).

geçirmiştir.⁴⁵² Fettahlı Yörükleri de Serik çevresi ile Gebiz ve Kocayatak köyleri yanında Antalya çevresi ile Çamköy ve Kındıra'da kışlarken⁴⁵³ Gebiz Yörükleri kısmen Serik çevresinde, daha çok ise kendi adlarını taşıyan Gebiz ve çevresi ile obalarının meskun olduğu Akçapınar, Aşağıoba, Çatallar, Dorumlar, Kındıra, Kırbaş ve Kozan'da kışı geçirmişlerdir.⁴⁵⁴ Hacısalı Yörükleri ise Serik, Abdurrahmanlar ve Çandır yanında Gebiz Yörükleri içerisinde ve Antalya çevresi ile Alaylı, Murtana, Kundu, Çirkinoba, Zeytinköy, Karahayıt ve Murtana civarlarında kışlamıştır.⁴⁵⁵ Bir kısmı Manavgat ile Serik arasında bulunan düzlüklerde kışlayan Honamlı Yörüklerinin büyük çoğunluğu Serik çevresinde kışlarken bir kısmı da Döşemealtı, Kepezbaşı ve Karaöz yanında Antalya çevresi, Dutlubahçe, Zeytinköy, Mandırla, Keşirler ve Kundu köyleri ile İstanos'un Manay Köyünde de kışı geçirmiştir.⁴⁵⁶ Karahacılı Yörüklerinin çoğunluğu Serik çevresi ile Deniztepesi, Üründü, Kızıllar ve Kürüş köyleri yanında Alaçesme, Karagöl ve Teke Köprüsü civarında hatta Beşkonak, Balkız ve Bucakköy'de kışlarken bir kısmı Antalya çevresi ile Zeytinköy, Mandırla, Keşirler ve Tekirova Çiftliği yanında Kızılkaya'nın Kızılcağağaç Köyünde kışladıkları gibi Finike'nin Adrasan Köyünde kışlayanlar da bulunmaktadır.⁴⁵⁷

⁴⁵² **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 39/150, (19 Ramazan 1279/10 Mart 1863); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 7/4. hk., (3 Zilka'de 1288/14 Ocak 1872); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 40/91, (2 Muharrem 1301/3 Kasım 1883); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 73/160, (5 Cemâzi-yel-âhir 1307/27 Ocak 1890); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1167, s. 73/231, (5 Ramazan 1306/5 Mayıs 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 30/86, (20 Cemâzi-yel-âhir 1304/16 Mart 1887); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1239, s. 22/82, (10 Şevvâl 1309/8 Mayıs 1892); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 15/86, (26 Şevvâl 1280/4 Nisan 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1184, s. 102/232, (6 Şevvâl 1310/23 Nisan 1893); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 37/88, (17 Rebî'ü'l-evvel 1302/4 Ocak 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 108/238, (10 Rebî'ü'l-âhir 1303/16 Ocak 1886); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 75/216, (1 Cemâzi-yel-evvel 1305/15 Ocak 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 118/266, (17 Receb 1303/21 Nisan 1886); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 26/46, (18 Cemâzi-yel-evvel 1312/17 Kasım 1894); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1193, s. 124/382, (1 Ramazan 1314/3 Şubat 1897); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 77/169, (20 Cemâzi-yel-âhir 1307/11 Şubat 1890); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 65/51, (2 Zilhicce 1317/3 Nisan 1900); **BOA., C.ML.**, 354/14507, (28 Şa'bân 1233/3 Temmuz 1818).

⁴⁵³ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 99/559, (27 Receb 1281/26 Aralık 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 155/5. hk., (19 Rebî'ü'l-evvel 1291/6 Mayıs 1874); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 190/490, (14 Şevvâl 1313/29 Mart 1896); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 29/72, (15 Safer 1302/4 Aralık 1884); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 84/217, (9 Receb 1306/11 Mart 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 19/50, (10 Şa'bân 1306/11 Nisan 1889).

⁴⁵⁴ Ak, "Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü", s. 335; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1312, Defa' 26, s. 288, 315, 338, 353, 370; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1314, Defa' 27, s. 270, 297, 322, 338, 358.

⁴⁵⁵ **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 110-116, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 80/263, (17 Zilka'de 1282/3 Nisan 1866); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 34/82, (26 Muharrem 1316/16 Haziran 1898); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 175. hk., (27 Cemâzi-yel-âhir 1298/27 Mayıs 1881); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1170, s. 49/128, (7 Rebî'ü'l-âhir 1301/5 Şubat 1884); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 77/170, (29 Cemâzi-yel-âhir 1307/20 Şubat 1890); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1190, s. 102/293, (12 Cemâzi-yel-âhir 1318/7 Ekim 1900); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 6/6, (11 Receb 1317/15 Kasım 1899).

⁴⁵⁶ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 84/219, (9 Receb 1306/11 Mart 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1239, s. 11/30, (Gurre-i Cemâzi-yel-evvel 1309/3 Aralık 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 74/189, (5 Şevvâl 1312/1 Nisan 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1187, s. 113/176, (18 Receb 311/25 Ocak 1894); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1168, s. 59, (21 Cemâzi-yel-evvel 1305/4 Şubat 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 122/276, (17 Ramazan 1308/26 Nisan 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1157, s. 16/69, (19 Şa'bân 1275/24 Mart 1859); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 109/96, (3 Şa'bân 1317/7 Aralık 1899); **Selekler, a.g.e.**, s. 141.

⁴⁵⁷ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 80/205, (22 Cemâzi-yel-âhir 1306/23 Şubat 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 80/206, (5 Cemâzi-yel-evvel 1301/3 Mart 1884); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1243, s. 174/203, (13 Şa'bân 1313/29

Karakoyunlu Yörüklerinden Köprüçayı ile Aksu Çayı arasında bulunanların büyük çoğunluğu Serik çevresi ile Karabuynuz, Cumalı ve Gebiz'in Sulu Tekke taraflarında kışlarken bir kısmı Manavgat'ın Sorkun ve Seki köyleri yanında Beşkonak'ın Karadut Köyünde kışı geçirmiştir.⁴⁵⁸ Bir süre Gebiz Yörüklerinin yaylası olan Serpe'de de kışlayan Köteklî Yörükleri, genellikle Gebiz Yörükleri içerisinde kışlarken Asi Karaman Köyü ile Bucak Nahiyesinde kışlayanlar da olmuştur.⁴⁵⁹ Saçıkaraî Yörüklerinden kalabalık bir topluluk Serik çevresi ile Abdurrahmanlar, İstavroz ve Kocayatak köylerinde kışlarken bir kısmı Antalya çevresi ile Solak Köyü civarı ve Murtana'nın Gürlü Mahallesi yanında Gebiz'in güneyinden, kuzeyde Isparta toprağı Pamukovasına ve Serpeye kadar geniş bir alanda kışı geçirdikleri gibi İstanos'un Çıvgalar ve Garibce Köyleri ile Finike'nin Haciveliler Köyünde kışlayanlarda bulunmaktadır.⁴⁶⁰ Töngüşlü Yörüklerinden oldukça kalabalık bir topluluk Serik çevresi ile Tekke, Büğüş ve Yanköy civarında kışlarken, bir kısmı Döşemealtı ve Antalya çevresi ile Asi Karaman, Alaylı, Çamköy, Kızıllı, Bıyıklı, Yukarı Kızıllı, Kundu ve Çirkinoba köyleri yanında İğdir'in Belen, Sarıkavak ve Tekirova köyleri ile Kalkan'ın Kayadibi ve Adrasan Köyü taraflarında kışlamıştır.⁴⁶¹

Ocak 1896); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 285/425, (3 Cemâzi-yel-evvel 1304/28 Ocak 1887); **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 27, (1246/1831); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 1/1, (17 Muharrem 1297/31 Aralık 1879); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 59/149, (10 Rebî'ü'l-evvel 1301/9 Ocak 1884); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 67/192, (27 Rebî'ü'l-evvel 1305/13 Aralık 1887); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 93/276, (23 Cemâzi-yel-âhir 1305/7 Mart 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 80/154, (15 Cemâzi-yel-evvel 1311/24 Kasım 1893); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 44/103, (17 Muharrem 1301/18 Kasım 1883); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 37/87, (17 Rebî'ü'l-evvel 1302/4 Ocak 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 33/72, (3 Zilhicce 1300/5 Ekim 1883); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 9/20, (3 Receb 1301/29 Nisan 1884); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 78/221, (22 Rebî'ü'l-âhir 1305/7 Ocak 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 201/94, (12 Cemâzi-yel-âhir 1309/13 Ocak 1892); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 15/30, (12 Safer 1297/25 Ocak 1880); **BOA., C.ML.**, 354/14507, (28 Şa'bân 1233/3 Temmuz 1818); Ekiz, **a.g.e.**, s. 56.

⁴⁵⁸ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 46/82, (19 Şevvâl 1310/6 Mayıs 1893); Selekler, **a.g.e.**, s. 142.

⁴⁵⁹ "Eğirdir Kazasında Serpe nam mahalde yaylayub bade mürur-ı eyyam ile mahâl-i mezkûru terk ve mevsim-i şitada Denizli tarafında ikamet eden Köteklî Cemaati", **BOA., C.ML.**, 149/6313, (14 Cemâzi-yel-evvel 1231/12 Nisan 1816); **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 123-124, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 75/165, (15 Cemâzi-yel-âhir 1307/6 Şubat 1890).

⁴⁶⁰ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 529/152, (3 Cemâzi-yel-evvel 1305/17 Ocak 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 42/108, (6 Şevvâl 1314/10 Mart 1897); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 89/175, (2 Şa'bân 1311/8 Şubat 1894); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 23/65, (4 Cemâzi-yel-âhir 1304/28 Şubat 1887); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 50/126, (4 Cemâzi-yel-âhir 1302/21 Mart 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 19/51, (11 Ramazan 1306/11 Mayıs 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 121. hk., (11 Cemâzi-yel-âhir 1299/30 Nisan 1882); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 83/183, (7 Cemâzi-yel-âhir 1307/29 Ocak 1890); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 116/234, (15 Şa'bân 1311/21 Şubat 1894); Selekler, **a.g.e.**, s. 142; Demir, **a.g.m.**, s. 123; Ekiz, **a.g.e.**, s. 55.

⁴⁶¹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 38/224, (21 Zilka'de 1280/28 Nisan 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1168, s. 163, (26 Safer 1304/24 Kasım 1886); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1161, s. 53/212, (3 Zilhicce 1281/29 Nisan 1865); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 82/215, (13 Cemâzi-yel-evvel 1302/28 Şubat 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 38/89, (30 Rebî'ü'l-evvel 1302/17 Ocak 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 50/146, (27 Şa'bân 1304/21 Mayıs 1887); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1232, s. 97/226, (25 Safer 1317/5 Temmuz 1899); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 81/38, (5 Şa'bân 1299/22 Haziran 1882); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 71/157, (4 Cemâzi-yel-âhir 1307/26 Ocak 1890); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 95/204, (4 Safer 1303/12 Kasım 1885); **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 94-103, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); **BOA., A.MKT.MVL.**, 104/97, (21 Cemâzi-yel-âhir 1275/26 Ocak 1859); Selekler, **a.g.e.**, s. 27.

Aksu Çayı ile Antalya Körfezi arasında bulunan Teke Yörükleri, genellikle Döşemealtı düzlüğünde yoğunlaştıkları gibi Kepez üstünde de kışlamışlar hatta bunlardan Antalya Körfezinden, Eşen Çayına kadar olan alanda yayılarak kışlayanlar da olmuştur. Nitekim Ahadlı Yörüklerinin bir kısmı Antalya çevresi ile Arapsuyu ve Ahatlı'da kışlarken bir kısmı da Kaş'ta kışı geçirmiştir.⁴⁶² Alaylı Yörükleri, kendi adlarıyla bilinen Alaylı ve Antalya çevresinde kışlarken⁴⁶³ Balıkçı Yörükleri Antalya çevresi ve özellikle Çirkinoba Köyünde kışlamıştır.⁴⁶⁴ Karaöz tarafına doğru Aksu Çayının sol üst mecrasına yayılan Çepel Yörükleri ise Karaöz içerisinde bulunan Çepel Köyü yanında Asi Karaman ve Alaylı köyleri ile Antalya yakınlarındaki Kurtpınarı mevkiinde kışı geçirmiştir.⁴⁶⁵ Çoğunluğu Alaiye ve Manavgat'ta bulunan Ecevidli Yörüklerinden Teke Yöresinde meskun olanlar Antalya çevresinde kışlarken⁴⁶⁶ Emirler Yörükleri ise Çıglık Köyü civarı ile Kızıllı, Asi Karaman ve Varsak köylerinde kışlamıştır.⁴⁶⁷ Teke Yöresinde bulunan Horzum Yörükleri ise muhtemelen Antalya ve Finike çevresinde kışı geçirmiştir.⁴⁶⁸ Karakoyunlu Yörüklerinden oldukça kalabalık bir grup özellikle Döşemealtında yöresinde Aşağıoba, Camili ve Kovanlık köyleri yanında Kızılkaya ve Antalya çevresinde kışladıkları gibi Kemer Çamyuva ve Finike Yeniceköy taraflarında da kışlayanlar bulunmaktadır.⁴⁶⁹ Kömürcü Yörüklerinin de çoğunluğu Döşemealtı düzlüğünde ve Ellezalanı çevresinde kışlarken Antalya çevresi ile Bıyıklı ve Doyran Köyünde kışı geçirenler de olmuştur.⁴⁷⁰ Karatekeli Yörükleri, Antalya çevresi ile Çakırlar, Yukarı

⁴⁶² **BOA., D.BŞM.d.**, 42444, s. 3; **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1240, s. 178/209, (17 Zilhicce 1283/22 Nisan 1867); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 82/216, (15 Cemâzi-yel-âhir 1302/1 Nisan 1885); **BOA., NFS.d.**, 3197, s. 15-16, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3198, s. 127-135, (29 Zilhicce 1246/10 Haziran 1831); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 80/227, (Gurre-i Cemâzi-yel-âhir 1316/17 Ekim 1898).

⁴⁶³ **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 51, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814); **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 30, (1246/1831).

⁴⁶⁴ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 39/81, (3 Rebî'ü'l-evvel 1297/14 Şubat 1880); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 116/263, (10 Ramazan 1308/19 Nisan 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 143/380, (8 Zilka'de 1316/20 Mart 1899).

⁴⁶⁵ **BOA., NFS.d.**, 3195, s. 16, 22, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3196, s. 58-59, (29 Zilhicce 1246/10 Haziran 1831); **BOA., NFS.d.**, 3214, s. 2-3, (1256/1840); **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 125-126, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 17, (1261/1845).

⁴⁶⁶ Ecevidli Cemaati, eyyam-ı şitâda Manavgad Kazasında sakin olurlardı. Türkay, **a.g.e.**, s. 153-154; **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1184, s. 149/357, (25 Zilka'de 1311/30 Mayıs 1894).

⁴⁶⁷ **BOA., NFS.d.**, 3200, s. 192, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 129-130, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843).

⁴⁶⁸ **BOA., C.ML.**, 586/24123, (27 Muharrem 1229/19 Ocak 1814); **BOA., C.ML.**, 457/18512, (17 Zilhicce 1230/20 Kasım 1815); **BOA., C.ML.**, 201/8318, (25 Ramazan 1249/5 Şubat 1834); **BOA., NFS.d.**, 3230, s. 36, (Gurre-i Rebî'ü'l-evvel 1261/10 Mart 1845); **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 7, (1261/1845).

⁴⁶⁹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1190, s. 45/109, (7 Zilhicce 1317/8 Nisan 1900); **MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 93/211, (8 Şevvâl 1310/25 Nisan 1893); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 31/84, (20 Cemâzi-yel-evvel 1267/23 Mart 1851); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 32/88, (28 Cemâzi-yel-evvel 1267/31 Mart 1851); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1167, s. 88/273, (13 Rebî'ü'l-evvel 1307/7 Kasım 1889); Selekler, **a.g.e.**, s. 27; Ekiz, **a.g.e.**, s. 55; Cemali Sarı-Yusuf Tepeli, "Batı Antalya (Beydağları) Yaylaları", **Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu**, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay., Antalya, 2006, s. 494.

⁴⁷⁰ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 230/577, (24 Şevvâl 1311/30 Nisan 1894); **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 127-128, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 96/285, (5 Şa'bân 1305/17 Nisan 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 102/574, (28 Receb 1281/27 Aralık 1864); Selekler, **a.g.e.**, s. 27.

Karaman, Duraliler ve Çıglık köyleri yanında İğdir'in Tekirova ve Yazır köyleri ile Serik civarı ve Kumluca'nın Yazır Köyünde kışlamıştır.⁴⁷¹ Karavelili Yörükleri ise Döşemealtında kendi adları ile anılan Karaveliler Köyünde kışlarken⁴⁷² yörede yarıyerleşik bir hayat süren Varsak Yörükleri ise Antalya Kepez ve Varsak Köyü çevresinde kışı geçirmiştir.⁴⁷³

Karamanlı Yörükleri, Antalya çevresinde daha çok kendi adları ile anılan yerleşim yerlerinde ve Karaöz'de kışı geçirirken⁴⁷⁴ Kızıllı Yörükleri de kendi adları ile anılan ve Antalya içerisinde bulunan Kızıllı Köyü ile Bucak Kazası yanında Karaöz ve Milli'ye bağlı Yukarı Kızıllı'da kışlamıştır.⁴⁷⁵ Milli Yörükleri genel olarak Karaöz ve Dağ Nahiyeleri ile Bucak Kazası üçgeninde bulunan Dağ, Hacı Hüseyinler, Gelesin, Kayı, Karacaören, Kavacık, Kızılseki, Killik ve Kocaalilerde kışı geçirmiştir.⁴⁷⁶ Büyük çoğunluğu Aksu Çayının denize doğru uzanan alt mecrası ile Antalya arasında kışı geçiren Murtana Yörüklerinin bir kısmı Serik civarı ile Abdurrahmanlar ve Aşağıkocayatak'ta, bir kısmı da Finike'deki Torunlar Mahallesi çevresi ile Yeniceköy yanında İğdir civarında bulunan Karatepe'de kışlamıştır.⁴⁷⁷

Sarıkeçili Yörükleri ise Antalya çevresi, Doyran, İstanos civarı, Yelten, Yazır, Alifahreddenisagir, Anbehan, Çaykenarı ve Zivind Köyleri ile Tavşan Bükü yanında İğdir ve Kızılkaya civarı ile Bademağacı Köyü çevresinde kışı geçirdikleri gibi aynı zamanda Beğiş, Yalınlısagir, Yalınlikebir, İmecik, Bahtılı, Pazar Avdanı, Karapınar, Fıgla, Kızılcağağaç, Andiya, Akkilise, Kevzer, Yeleme, Alifahreddenikebir, Ürkütlü, Karaaliler, Yuva, Mamatlar, Belen ve Kışla köyleri ile Bucak ve Kaş'ta da kışlamışlardır.⁴⁷⁸

⁴⁷¹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1238, s. 30/3. hk., (19 Şa'bân 1289/22 Ekim 1872); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1193, s. 145/432, (17 Zilka'de 1314/19 Nisan 1897); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1181, s. 55/123, (15 Safer 1307/11 Ekim 1889); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1181, s. 178/425, (10 Şevvâl 1309/8 Mayıs 1892); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1201, s. 3/4, (11 Zilka'de 1315/3 Nisan 1898); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1163, s. 139/264, (12 Zilka'de 1323/8 Ocak 1906); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1163, s. 243/469, (24 Zilhicce 1323/19 Şubat 1906); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1163, s. 262/20, (5 Şevvâl 1324/22 Kasım 1906); Seyirci, "Karatekeli Aşireti ve Afyonkarahisar'da İki Karatekeli (İğdeli-Çatkuyu) Köyü", s. 9.

⁴⁷² BOA., A.MKT.DV., 26/17, (24 Cemâzi-yel-evvel 1265/17 Nisan 1849); BOA., NFS.d., 3208, s. 81, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841).

⁴⁷³ Güçlü, "Varsaklar'ın Yerleşim Bölgeleri: Antalya Yöresinde Varsaklar", s. 200.

⁴⁷⁴ BOA., NFS.d., 3195, s. 15, 22, (1246/1831); BOA., NFS.d., 3196, s. 49-51, (29 Zilhicce 1246/10 Haziran 1831); BOA., NFS.d., 3208, s. 32-36, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841); BOA., NFS.d., 3214, s. 12, (1256/1841).

⁴⁷⁵ BOA., NFS.d., 3208, s. 63-66, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1148, s. 10/29, (Evasıt-ı Şa'bân 1223/6 Ekim 1808); BOA., NFS.d., 3233, s. 8, (1261/1845); BOA., MAD.d., 6890, s. 110, (5 Şa'bân 1137/19 Nisan 1725).

⁴⁷⁶ BOA., NFS.d., 3195, s. 1-8, (1246/1831); BOA., NFS.d., 3196, s. 72-113, (29 Zilhicce 1246/10 Haziran 1831); Selekler, a.g.e., s. 48-51.

⁴⁷⁷ BOA., NFS.d., 3199, s. 6-9, (1246/1831); BOA., NFS.d., 3200, s. 33-47, (1246/1831); BOA., ML.VRD.TMT.d., 10039, (1260/1844); BOA., NFS.d., 3200, s. 186, (1246/1831); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1166, s. 39/286, (21 Rebî'ül-evvel 1257/13 Mayıs 1841); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1238, s. 3/4. hk., (8 Zilka'de 1288/19 Ocak 1872); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1181, s. 181/433, (19 Zilka'de 1309/15 Haziran 1892); Selekler, a.g.e., s. 139.

⁴⁷⁸ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1157, s. 4/11, (25 Cemâzi-yel-evvel 1275/31 Aralık 1858); Selekler, a.g.e., s. 27; BOA., MŞH.ŞSC.d., 1155, s. 14/31, (5 Cemâzi-yel-âhir 1271/23 Şubat 1855); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1174, s. 2/3, (24 Cemâzi-yel-evvel 1301/22 Mart 1884); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1189, s. 53/142, (18 Zilka'de 1314/20

Yeniosmanlı Yörüklerinin çoğunluğu ise özellikle Döşemealtı düzlüğü ile Aşağıoba Köyü ve Ellezalanında kışı geçirirlerken bir kısmı Antalya civarı ile Bahçe ve Kızıllı Köyü çevresinde kışlamışlar hatta Kumluca ve Finike çevresinde kışlayanlar da olmuştur.⁴⁷⁹ Teke Yöresinde perakende olarak bulunmakla birlikte aslen Beşkaza'dan olan Karaçulha Yörükleri, Antalya'da Hurma Köyünde kışlarken⁴⁸⁰ yine yörede bulunan Boynuyoğunlu Cemaatinin perakendesi olan Sazkabalıoğlu Mahallesi de muhtemelen Antalya çevresinde kışı geçirmiştir.⁴⁸¹

Teke Yöresinde özellikle Antalya Körfezi ile Eşen Çayı arasında kalan kıyı şeridine, başka sancaklardan perakende olarak gelmekle birlikte kışlayanlar bulunmaktadır. Nitekim bunlardan Gündüzbeyli perakendesi Kalkan'ın Fırnaz Köyünde kışlarken⁴⁸² Güzelbeğli perakendesi Yeniosmanlı Yörükleri içerisinde kışı geçirmiştir.⁴⁸³ Bunların yanında özellikle Kitişoğlu Cemaati perakendesi olan Mevlüdü Cemaatinin çoğunluğu Kaş içerisinde kışı geçirirken bir kısmı İğdir içerisindeki Ulupınar civarında bir kısmı da Mandırla Köyü yakınındaki Yalnızbağ mevkiinde kışlamıştır. Diğer taraftan Tavaslı, Köşkerli, Tevfikli, Kumlu ve Kapaklı Yörükleri de Kaş'ta kışlarken⁴⁸⁴ perakende olarak Teke Yöresinde bulunduğu gibi Finike'de kışı geçiren Karaziyan ve Aliefendi Yörükleridir.⁴⁸⁵

Nisan 1897); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 36/87, (12 Cemâzi-yel-evvel 1306/14 Ocak 1889); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 146/350, (11 Cemâzi-yel-âhir 1308/22 Ocak 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 38/70, (1 Şa'bân 1310/18 Şubat 1893); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 98/193, (11 Receb 1311/18 Ocak 1894); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 89/192, (2 Safer 1303/10 Kasım 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 72/188, (1301/1884); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 198/86, (2 Receb 1309/1 Şubat 1892); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 30/73, (19 Muharrem 1302/8 Kasım 1884); **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 34-77, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); **Konya Vilayet Salnamesi**, 1300, Defa' 16, s. 198; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1301, Defa' 17, s. 167; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1302, Defa' 18, s. 124; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1303, Defa' 19, s. 244; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1304, Defa' 20, s. 201; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1305, Defa' 21, s. 198; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1306, Defa' 22, s. 201; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1307, Defa' 23, s. 183; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1310, Defa' 25, s. 344.

⁴⁷⁹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 6/21, (3 Şevvâl 1280/12 Mart 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 211/44, (18 Cemâzi-yel-evvel 1307/10 Ocak 1890); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 5/26, (1277/1860); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 129/297, (15 Cemâzi-yel-evvel 1303/19 Şubat 1886); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 41/124, (23 Receb 1304/17 Nisan 1887); Atabeyli, **a.g.m.**, s. 218, 221; Ekiz, **a.g.e.**, s. 56.

⁴⁸⁰ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1166, s. 13/95, (23 Şevvâl 1256/18 Aralık 1840).

⁴⁸¹ **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 146-147, (1261/1845); **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 17, (1261/1845).

⁴⁸² **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 30, (1246/1831).

⁴⁸³ **BOA., NFS.d.**, 3230, s. 17, (Gurre-i Rebî'ü'l-evvel 1261/10 Mart 1845).

⁴⁸⁴ **BOA., NFS.d.**, 3197, s. 15-18, 118, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3198, s. 125-126, 140-152, (29 Zilhicce 1246/10 Haziran 1831); **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 30, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3200, s. 187-188, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3201, s. 16-17, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3202, s. 75-76, (1246/1831).

⁴⁸⁵ **BOA., NFS.d.**, 3230, s. 36, (Gurre-i Rebî'ü'l-evvel 1261/10 Mart 1845); **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 7, (1261/1845).

3.3.2 Yaylak Yerleri

Teke Yörükleri sahil şeridinde kışı geçirdikten sonra baharın gelmesi ile birlikte kış döneminin sıkıntısını atlattımlar ancak sıcaklığın hissedilir derecede artması ile sahil kesiminde hem sinek etkili olmaya başlamış hem de otlar kurumaya yüz tutmuştur. Sahilde baş gösteren bu doğal sıkıntılar üzerine sıcaklığın ve sineğin etkisinden kurtularak hayvanlarına taze otlak alanlar bulmak amacıyla harekete geçen Teke Yörükleri, Nisan'ın onbeşi ile Mayıs'ın onbeşi arasında sahil şeridindeki kışlaklarından göç etmeye başlamışlardır. Nitekim Toros Sıradağlarını belirli geçitlerden aşmış Torosların üzerindeki karstik kökenli düzlüklerle Torosların İç Anadolu'ya bakan taraflarında yer alan geniş otlak ve sulak alanların bulunduğu yaylaklara çıktıkları gibi yaz dönemini Beydağları, Kızılcadağ ve Söbüce Yaylası yanında Anamas ve Sultan Dağlarına kadar olan geniş bir kavisin içerisinde yer alan yaylaklarda geçirmişlerdir.⁴⁸⁶ Teke Yörüklerinin mevsim farkına göre dönüşümlü olarak gerçekleştirdikleri bu durum ondokuzuncu yüzyıl salnamelerinde: “*Antalya Kazası ahalisinin ekserisi aşair ve pek çok koyun ve deveye malik oldukları cihetle yaz günlerinde Konya'nın Beyşehir ve Seydişehir kazalarında ve Hamidabad Sancağında bulunan yaylaklara çıkıp güz mevsiminde tekrar yerlerine dönerler*”⁴⁸⁷ şeklinde ifade edilmektedir. Yaz döneminde yaylaya göç eden Teke Yörükleri, sahil şeridinde artan sıcak ve sineğin etkisiyle zaman zaman ortaya çıkan sıtma gibi birtakım salgın hastalıklardan da korunmuşlardır.

Aksu Çayı ile Köprüçayı arasında kışlayan Teke Yörükleri, Kesikbeli, Emeredin Beli, Sanlı Beli ve Kırkgeçit yollarını kullanarak Torosların üzerindeki ve iç kesimlere bakan yüzündeki yaylalara ulaşırlarken çoğunluğu Hamid Sancağı içerisinde bulunan Anamas Yaylalarında yayladıklarından Teke Yöresi Yörük oymak ve obalarının büyük çoğunluğunu Hamid Sancağı hududu içerisinde de görmek mümkündür.⁴⁸⁸ Bilhassa Teke Yöresinden yaylamak üzere çıkan Yörük oymak ve obaları tarafından kullanılan Anamas Yaylası tek bir yayla olmadığı gibi ortalama 1.500 metreden başlayan Anamas Dağ silsilesinin üzerinde bulunan birçok yayladan müteşekkildir. Anamas Yaylaları, Isparta'nın Eğirdir, Aksu, Yenişarbademli, Şarkıkaraağaç, Yalvaç ve Gelendost ilçelerinin çevrelediği sınırlar içerisinde yer alırken Dedegöl Dağı tarafından Sütçüler ile Beyşehir hududuna kadar sokulmaktadır. Bu

⁴⁸⁶ Teke Yörüklerinin yazı geçirdikleri yaylaklar için bkz. Saraçoğlu, **a.g.e.**, s. 229; Musa Seyirci, “Antalya Yörükleri”, **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 29, (Mart 1996), s. 51; Seyirci, “*Türklerde Yaylacılık ve Antalya Yörüklerinin Çıktığı Yaylalar*”, s. 17; Karaca, **Teke Sancağı**, s. 165-166; Cihangir Doğan-Said Doğan, **Yörüklerin Sosyal ve Kültürel Hayatı (Antalya Örneği)**, Kızılelma Yay., İstanbul, 2005, s. 75.

⁴⁸⁷ **Konya Vilayet Salnamesi**, 1310, Defa' 25, s. 343.

⁴⁸⁸ Fehmi Aksu, “Isparta İlinde Oymak Adları”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 2, sayı: 19, (İlkteşrin 1935), s. 279-280; Mustafa Koç, **Baris-Hamit-Hamitâbât Tüm Yönleri ile Isparta**, Türk Köyü Yay., Isparta, 1983, 108; Böcüzade Süleyman Sami, **Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi**, (yay. haz. Suat Seren), c. I-II, Serenler Yay., İstanbul, 1983, s. 68.

geniş sınırların kapsadığı alanda bulunan Sorkun, Eğriceöz, Senitli, Keşli, Göçeri, Çatmalıpınar, Kayapınarı, Karacalar, Üçkuyu, Başkuyu, Yemektaş, Akarca, Sağırtaş, Kuvvetalanı, Söbüova, Ayıyalağı, Bodas, Kızılova, Sindel, Karamıklı, Kırbaş, Kazıklıalan, Kaşıkçı, Tuzla, Yavşanlı, Çiçekli, İncebel, Körkuyu, Kele Boyu, Yoncalık, Güllü Göl, Kaklık Alanı, Buğday Kuyuları, Ağzı Büyük, Enevre, Tuzlagediği, Nahır, Düzağacı, Kürebelli, Yellibel, Ortabelen veya Deliktaş, Çilpen, Kemikli, Yartlan, Dokuzkuyu, Taşlıgöl, Akbel, Hallat, Mezaralanı, Kızılcadağ, Yaylacık, Çayır, Kızıllıkarlık, Kozaiboğazı, Arılık, Çukurpınar, Yağlıçukur, Eşekalanı, Sarıalan, Köklü, Körmenlik, Melikler, Sayacak, Çobantaşı ve Çamova, Anamas Yaylaları silsilesi içerisinde yer alan yaylalar olduğu gibi bütün bu yaylalar birbirleriyle sınır komşusu olup bir yaylanın sınırının bittiği yerde bir diğeri başlamaktadır.⁴⁸⁹

Serik çevresinde kışlayan Karahacılı Yörükleri, genellikle Köprüpazarından hareketle Sağırın, Beşkonak, Olukköprü, Bolasan, Değirmenönü üzerinden kuzeye çıkan Emeredin Beli Yolunu izleyerek yedi sekiz gün zarfında çıktıkları Beyşehir'e bağlı Kaşaklı ve Yenişar civarlarındaki Anamas, Diporas ve Dumanlı dağları çevresinde bulunan Aliefendi, Körmenlik, Melikler, Çamurluk, Çataloluk ve Dumanlı yaylalarında yaylamışlardır. Karahacılı Yörükleri ile aynı yolu kullanan Karakoyunlu ve Honamlı Yörüklerinin bir kısmı da Emeredin Beli Yolu üzerinden Anamas Yaylalarına ulaşmışlardır. Serik çevresinden hareket eden bu oymaklar, Emeredin Beli Yolu kapalı olduğu dönemlerde zaman zaman Kesik Beli Yolunu kullanmakla birlikte Taşağıl üzerinden Kesikbelini aştıktan sonra Eynif Ovası veya İbradı Beli üzerinden Gembos Ovasına ulaştıkları gibi buradan Göynem üzerinden veya doğrudan Üzümlü Manastırına sekiz veya on günde vardıkları gibi buradan Göynem üzerinden veya doğrudan Üzümlü Manastırına sekiz veya on günde vardıkları gibi buradan Göynem üzerinden dağılmışlardır.⁴⁹⁰

Öte yandan Aksu Çayı ile Köprüçayı arasında bulunan Yörüklerden Çakal, Bulacalı, Eskiörük, Gebizli, Hacısalı, Hayta, Honamlı, Karakoyunlu, Kötekli ve Töngüşlü Yörüklerinin büyük çoğunluğu Sanlı Beli Yolu ile Kırkgeçit Yolunu kullanarak Anamas yaylalarına hatta Anamas üzerinden geçerek Sultandağı ve Akşehir'e kadar uzanan yöredeki

⁴⁸⁹ Anamas Yaylaları için bkz. Ak, "20. Yüzyılda Serik'te Yörükler", s. 282; Musa Seyirci, "Anamas Yaylası ve Isparta Yörükleri", **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 22, (Haziran 1994), s. 39; Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 88-89; Süleyman Süküti Yiğitbaşı, **Eğirdir-Felekâbad Tarihi**, Çeltüt Matbaacılık, İstanbul, 1972, s. 122-123; Tanyıldız, **a.g.e.**, s. 72.

⁴⁹⁰ "Perakende Karahacılı ve Eskiörükân Cemaati Beğşehir Sancağına tabi Kaşaklı ve Yenişar civarlarında Anamas ve Diporas ve Dumanlı dağlarında yaylayub", **BOA., C.ML.**, 354/14507, (28 Şa'bân 1233/3 Temmuz 1818); "Aliefendi Yaylasında haymenişin olarak ikamet eden Karahacılı Aşireti", **BOA., ŞD.**, 1716/5, (25 Rebî'ü'l-âhir 1309/28 Kasım 1891); Selekler, **a.g.e.**, s. 140; Serik çevresinde bulunan Karahacılı Yörüklerinin kullandıkları yaylaklar için ayrıca bkz. Kenan Arıbaş-Ahmet Duman, "Kurucuova Kasabasında (Konya) Yaylacılık Faaliyetleri", **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı: 12, Burdur, 2006, s. 201, 210; Emeredin Beli ve Kesikbeli Yolu ile konaklama yerleri için bkz. Ak, "20. Yüzyılda Serik'te Yörükler", s. 280; Eren, "Yörük Göçü 2", s. 8799; Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 35, 68-70; Ercenk, **a.g.m.**, s. 135.

yaylalara çıkmışlardır. Nitekim Serik ve Antalya Ovasında kışlayan bu Yörüklerden Sanlı Beli Yolunu kullananlar konalgalara göre Gebiz'den Çığırın Çayı, Hacıosmanlar, Çokmezar, Sinli Suyu, Pınargözü, Taşlı Tarla, Taş Boynu, Sumak Sekisi, Yoğunluk üzerinden Sanlı Belini aştıktan sonra Kömürdöküğü veya diğer adıyla Boğazağzından Sanlı Yaylasına çıktıkları gibi buradan Şahan Beli veya Kuru Ova üzerinden Çam Burnu, Çobanisa, Arıkbalı, Kürtlüklü, Gavursini ve Büyük Kızılova'dan sonra ikiye ayrılan göç yolunun bir kolu Küçük Kızılova'dan Kuzca, Sipahiler, Ayvalıpınar, Suyağı Boğazı, Gökçam ve Aksu üzerinden Anamas Yaylalarına ulaşırken diğer kol Menteşe Köyü, Öbektaş, Almaağacı ve Koçular'dan sonra Yakaafşar veya Karağı Köyünü takiben Anamas Yaylalarına ulaşmakta olup bu yolculuk göç yolu üzerindeki konalgalarda konaklaya konaklaya yaklaşık on gün sürmüştür. Aynı zamanda Aksu, Karağı Erikli Alan ve Kuzukulağından Çukurpınar, Kızıllıklık, Kozanboğazı ve Çayır'a; Kuzukulağından sonra Arılık yolu üzerinden Kozanboğazı, Kızıllıklık ve Çayır'a; Erikli Alandan sonra Zindan suyunu takiben Sorkun, Eğriceöz, Senitli ve Keşliye; Eğriceöz'den sonra Çıralı Boğazı yolu ile Yartlan, Kemikli ve Dokuzkuyu'ya; Keşliden sonra Çıvgın Gediği veya At Uçan yoluyla Yellibel, Kayapınarı, Çatmalıpınar, Kızılova ve Bodas yaylalarına ulaşılmaktadır. Bu güzergahlar yanında Koçular Köyü üzerinden Karağı Köyü yolu ile Erikli Alandan Sorkun ve Kuzukulağı tarafına ulaşılırken, Koçulardan sonra Yakaafşar ve Yaka Köyü üzerinden Köklü, Sarıalan, Yağlıçukur, Eşekalanı, Mezaralanı, Akbel, Çayır, Kozanboğazı ve Kızıllıklık yaylalarına çıkılmaktadır.⁴⁹¹

Çakal, Eskiyörük, Hayta, Honamlı ve Köteklü Yörükleri ise göç yolu olarak genellikle Kırkgeçit Yolunu kullanırlarken diğer oymaklarda yaylaya bahar aylarında erken çıkıldığı dönemlerde Sanlı Beli Yolu kar ve tufan nedeniyle hayvanlar açısından birtakım sıkıntılara sebep olduğu için rakımı düşük olması ve uzunca bir süre vadi içerisinde ilerlerken daha ılıman bir iklim özelliğine sahip olması nedeniyle Kırkgeçit Yolunu kullanmışlardır. Kırkgeçit Yolu güzergâhından konalgalara göre Serik, Töngüslü, Gebiz, Gökveliler, Songeçit, Kozan Çayı, Sarımersin, Kırcazeytin, Güplü, Kırıntı, Tepeli, Baymağan ve Sarıdris üzerinden Karacalar, Kayapınarı, Çatmalıpınar, Yellibel, Kızılova ve Bodas yaylalarına ulaşılmaktadır. Kırcazeytinden sonra Kırkgeçit yolu da ikiye ayrıldığı gibi Sığırlık Köyü ve Karadiken üzerinden Sipahiler tarafına çıkılmakta ve bu yol Sanlı Beli yolu güzergahı ile birleşmektedir. Kırkgeçit yolu ikiye ayrıldıktan sonra özellikle Honamlı Yörüklerinin kullandığı güzergah Songeçitten sonra Çürükin Boğazı, Kocalar Beli, Pamukovası, Çandır, Seyrekçam, Gelin Yutan, Karadiken, Sığırlık, Eskiasar veya diğer adıyla Diresgene, Yılanlı Ovası, Sofular,

⁴⁹¹ Sanlı Beli Yolu ve konaklama yerleri için bkz. Ak, "20. Yüzyılda Serik'te Yörükler", s. 282-283; Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 28, 36, 59; Eren, "Yörük Göçü 2", s. 8801.

Dikenli, Sorkun, Çatmalıpınar, Söbüova, Köprülü ve Şarkikaraağaç Ovasından geçildikten sonra Akşehir Tekke Yaylasına ulaşılmaktadır. Nitekim hem Sanlı Beli yolu hem de Kırkgeçit yolu üzerinden Anamas Yaylalarına ulaşıldıktan sonra Sultandağı ve Akşehir'e kadar uzanan yaylalara da çıkılmaktadır.⁴⁹²

Sanlı Belini aşan Gebiz Yörüklerinden az da olsa bu belin arkasında ve Bozburun Dağının batısında kalan Sanlı Yaylasında yazı geçirenler olduğu gibi asıl kalabalık kısmı Anamas Yaylalarından Serpe, Sorkun, Eğriceöz, Senitli ve Keşli yaylalarında yaylarken onsekizinci yüzyılda Gebiz Yörükleri ile birlikte hareket eden Alaylı, Karamanlı ve Serik Yörükleri de Anamas Yöresindeki yaylalara çıkmışlardır. Öte yandan Eski yörüklerin büyük çoğunluğu Karacalar, Kayapınarı, Çatmalıpınar, Yellibel, Yemektaş, Çilpen, Göçeri, Bodas ve Kızılova'da yazı geçirirken bir kısmı da Karahacılı Yörükleri ile birlikte Kaşaklı ve Yenişar taraflarında Anamas, Diporas ve Dumanlı dağları çevresinde yaylamışlardır. Bu oymaklardan başka Honamlı Yörüklerinin bir kısmı Şarkikaraağaç Gedikli taraflarında bulunan Sindel, Karamıklı, Kırbaş, Kazıklıalan, Kaşıkçı, Çiçekli, İncebel, Akbel, Tuzla ve Yavşanlı yaylaları yanında Bodas ve Sayacak'ta yaylarken diğer bir bölümü Beyşehir'in Gavur Gölü yaylasına çıkmıştır. Honamlı Yörüklerinin çoğunluğu ise Şarkikaraağaç, Akşehir ve Doğanhisar üçgeninde bulunan Ketenlik Yaylası ile Akşehir yakınındaki Sultandağları üzerinde bulunan Tekke Yaylası yanında Akşehir yakınındaki Perçin, Uzunakar, Cankurtaran, Çimendere ve Deveboynu Yaylasında yazı geçirmiştir. Diğer taraftan Anamas dağ silsilesi üzerindeki yaylalara göçen Karakoyunlu Yörükleri ise Kozanboğazı, Çayır, Yağlıçukur, Sarıalan, Köklü, Akbel, Eşekalanı, Mezaralanı ve Kızılcadağ'da yaylarken Hacısalı Yörükleri de Kızılcadağ yanında Yağlıçukur, Sarıalan, Kozanboğazı, Sayacak, Melikler ve Çobantaşı yaylalarında yazı geçirdikleri gibi zaman zaman Sütçüler yakınında bulunan Kuyucak Yaylasında da yaylamışlardır. Öte yandan yaylak ve kışlak alanlarında genellikle birlikte hareket eden Bolacalı Yörükleri ile Çakal Yörükleri, Deliktaş, Çilpen, Yartlan ve Kemikli yaylalarında yaylarken Çakal Yörüklerinin bir kısmı da Yılanlı, Sofular ve Havutlu çevresinde yazı geçirmişlerdir. Hayta Yörükleri ise Anamas Yaylalarından Üçkuyu, Başkuyu, Sağırtaş, Kuvvetalanı, Söbüova, Bodas ve Akarca yaylalarıyla Uluborlu Kazasındaki Korudağında yaylamışlardır. Bu oymakların yanında Anamas Yöresine göçen Töngüslü Yörükleri, Çukurpınar, Kızıllıklık, Yartlan, Dokuzkuyu ve Sorkun yaylalarında yaylarken Kötekli Yörükleri ise Ayıyalağında yazı geçirmişlerdir.⁴⁹³

⁴⁹² Kırkgeçit Yolu üzerinde sayılan yerler aynı zamanda konaklama merkezleridir. Ak, "20. Yüzyılda Serik'te Yörükler", s. 283; Kırkgeçit için ayrıca bkz. Saraçoğlu, **a.g.e.**, s. 277.

⁴⁹³ Sanlı yaylasına genellikle Gebiz Yörükleri çıkmaktadır. Ercenk, **a.g.m.**, s. 136; Serpe eskiden beri Gebiz Yörüklerinin yaylası olup, "Anadoluda Yörükân mukataası tevâbi'inden Gebizli Cemâ'ati re'âyâları kadîmden

Aksu Çayı ile Antalya Körfezi arasında ve özellikle Döşemealtında kışlayan Yörükler, Döşeme Boğazı, Çubuk Boğazı ve Yenice Boğazı yollarını izleyerek Torosların üzerinde ve iç kesimlere doğru olan Beydağları, Kızılcadağ ve Söbüce yaylalarına çıkmışlardır.⁴⁹⁴ Nitekim Antalya çevresinde ve Döşeme düzlüğünde kışlayan Yeniosmanlı Yörüklerinden, Antalya'dakiler Varsak üzerinden Döşeme düzlüğüne gelince burada toplanmışlar ve Döşemealtından kalkan göç, Döşeme Boğazından geçerek Bademağacına geldikten sonra Yalınlı Gediğini aşır Zivint Köyünden, Bozmusa Dağı üzerinde bulunan Söbüce Yaylasına ulaşmıştır. Yeniosmanlı Yörüklerinin kullandığı bir diğer göç yolu ise Yenice Boğazı Yolu olup Antalya ve Kepezüstünden hareket eden Yeniosmanlı Yörükleri, Yenice Boğazı ve Elmalı Belini geçtikten sonra Söğütçük, Yazır, Korkuteli, Dereköy, Sülekler ve Taşkesiği üzerinden Söbüce Yaylasına ulaşmışlardır. Yeniosmanlı Yörüklerine ait olan Söbüce Yaylası, 1894 yılında üzerlerine tapulanırken Döşemealtında kışlayan Karakoyunlu, Hayta, Honamlı ve Varsak Yörüklerinden buraya yaylamaya gelenler olmuş hatta bunların bir kısmı Söbüce Yaylasının kuzeyindeki Kapaklı Yaylası yanında Burdur'un Tefenni ve Karamanlı yakınlarındaki Eşeler Dağı civarında yaylamışlardır. Yeniosmanlı Yörüklerinden Taşkesiği Yaylası yanında Korkuteli çevresinde Yelten, Garibce, Akkilise ve Karataş hudutları içerisinde yaylayanlar da olmuştur. Öte yandan Antalya çevresinde kışlayan Eskiyörük, Yeniosmanlı ve Karahacılı Yörüklerinin bir kısmı ise Antalya'dan hareketle Kepezüstü, Çıglık, Yenice Boğazı ve Elmalı Belini geçtikten sonra Söğütçük, Yazır ve Korkuteli üzerinden Ekmekçi Belini aşarak Güllüpınardan, Kızılcadağ Yaylasına yaklaşık sekiz veya

ve Serpe Yaylağında yaylaya geldikleri tahrir defterinde mukayyed", **BOA., KK.d.**, 5061/1135, s. 6, (27 Zilhicce 1136/16 Eylül 1724); Ak, "20. Yüzyılda Serik'te Yörükler", s. 13; Gebizli Cemaati Anamas Yaylağında yaylardı. Türkay, **a.g.e.**, s. 315; "Gebizli Cemaati anasıl Yörükân Taifesinden olup Teke Sancağında Karahisar Kazasında kışlayıp Eğirdir Kazasında Serpe nam mahalde yaylarlar", **BOA., MAD.d.**, 6890, s. 107, (5 Şa'bân 1137/19 Nisan 1725); "Eğirdir Kazası muzafatından Anamus Nahiyesinde Defter-i Hakanide mukayyed Eğriceöz Yaylakı dimekle maruf yaylak Gebiz Cemaati ahalisinin kadimi yaylakları olmakla", **BOA. A.DVN.MHM.d.**, 130, s. 8, (Evail-i Safer 1133/11 Aralık 1720); "Teke Sancağının Karahisar Kazasına tabi Yörükân cemaatlerinden Karamanlı ve Serik ve Gebiz ve Alaylı cemaatleri Anamus Ovasında yaylaklarına çıkub", **BOA. A.DVN.MHM.d.**, 130, s. 246/765, (Evail-i Safer 1133/11 Aralık 1720); Eskiyörüklerin bir kısmı Karahacılılarla birlikte Kaşaklı ve Yenişar taraflarında Dumanlı dağlarında yaylamıştır. **BOA., C.ML.**, 354/14507, (28 Şa'bân 1233/3 Temmuz 1818); Belgede Saçıkarakal olarak geçen Honamlı Yörükleri olup yaz döneminde Akşehir yakınındaki Ketenlik Dağında yaylamışlardır. **BOA., C.ML., C.ML.**, 290/11874, (17 Safer 1232/6 Ocak 1817); Teke Yörüklerinin yayladığı Anamas Yaylaları bünyesinde birçok Yörük oymağını barındırmıştır. Ak, "20. Yüzyılda Serik'te Yörükler", s. 284-293; Atabeyli, **a.g.m.**, s. 218-219; Eskiyörük, Honamlı, Karakoyunlu, Kötekli ve Yeniosmanlı yaylaları için bkz. Çelik, **a.g.e.**, s. 48, 57, 62, 67; Honamlı Yörüklerinin Çoşlu Obası Ketenlik Yaylasına çıkmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1187, s. 126, (9 Şa'bân 1311/15 Şubat 1894); Honamlı Yörükleri ve obalarının çıktıkları yaylalar için ayrıca bkz. Saraçoğlu, **a.g.e.**, s. 513; Serik ve Gebiz çevresinde kışlayan Töngüşlü Yörükleri, Sanlı Beli Yolunu kullanarak Anamas Yöresindeki yaylalara çıkmışlardır. Seyirci, "Antalya'da Oturan Töngüşlü Yörükleri ve Dokumaları", s. 379; Karakoyunlu Yörüklerinin yaylaları için ayrıca bkz. Alpant, **a.g.m.**, s. 20; Gebiz ve Hayta Yörüklerinin yaylaları için ayrıca bkz. Böcüzade, **a.g.e.**, s. 68-69; Honamlı Yörüklerinin Ötgünlü Obası Cankurtaran üzerinde bulunan Deveboynu Yaylasında yazı geçirirdi. Selekler, **a.g.e.**, s. 141; Honamlı Yörüklerinin yaylaları için bkz. Tanyıldız, **a.g.e.**, s. 61, 72; Çakal Yörüklerinin yaylaları için ayrıca bkz. Arslan, **a.g.e.**, s. 33, 182, 228-229.

⁴⁹⁴ Saraçoğlu, **a.g.e.**, s. 229.

dokuz günde çıktıkları gibi burada yaylamışlardır. Genellikle Yörükler tarafından kullanılan Kızılcadağ'ın tepesinde ve eteğinde Akpınar, Sığırlı, Toptaş, Alaybeyli, Momaza, Armut, Kuzu Kulağı, Kürtlü, Deliktaş ve Yügnüm olmak üzere çok sayıda yayla bulunmaktadır. Antalya'dan gelen Yörükler, Kızılcadağ yanında daha ötede Yukarı Eşen Çayı havzasına ve Mundan Ovasına kadar yayıldıkları gibi Kızılcadağ çevresinde çoğunluğu oluştururlarken Finike'den gelen Yörükler, Kızılcadağ'ın güney yamaçlarına ve Serçe Ovasına, Fethiye'den gelenler ise batısına çıkarlardı. Aynı zamanda Döşemealtında, Yağca Köyünde kışlayan Yeniosmanlı, Karatekeli, Karahacılı ve Töngüşlü Yörükleri, Yenice Boğazı Yolunu izleyerek Korkuteli'den sonra Sülekler, Taşkesiği ve Alifahrettin üçgeninde bulunan Yağca Yaylasına yaklaşık bir haftada çıktıkları gibi burada yaylamışlardır. Karatekeli Yörüklerinin bir kısmı da Akşehir yakınlarındaki Cankurtaran Yaylasına göçüp yazı orada geçirmişlerdir. Diğer taraftan Yağca Yaylasının aşağısında bulunan Çataloluk Yaylası yanında Çomaklı, Taşkesiği ve Burdur Kemer yakınlarına kadar Yeniosmanlı Yörükleri göçmekte ve yaylamaktadırlar.⁴⁹⁵

Kömürcü Yörükleri, İstanos Nahiyesi Karkın Köyü yanında Kızılcadağın güney yamaçlarındaki Dire Yaylasında yaylarken Yeniosmanlı Yörüklerinin Odabaşı Obası, Tefenni'nin Ovacık Köyü hududu içindeki Yassı Yurt Yaylasında, Kirişçiler Obası ise Korkuteli'nin batısındaki Ali Beli ile Tefenni'nin Hasanpaşa Beldesi ve kuzeyindeki Manca Köyü arasında akan Gend Deresinin doğu ucundaki Karılar Pazarı olarak anılan yerin çevresinde yazı geçirmişlerdir. Aynı zamanda Kirişçiler Obasının bir bölümü olan Hotuşlar ise Söbüce Yaylasının güneydoğusunda bulunan Yaka Yaylasında yaylamışlardır. Öte yandan Bozmusa Dağının kuzeyinde bugün Burdur hududu içerisinde yer alan Kestel ve Kıravgaz Dağı üzerinde bulunan Kapaklı, Çiçekli, Kıravgaz ve Bereketli yaylaları Döşemealtında kışlayan Karakoyunlu ve Karavelili Yörüklerinin yaylak alanları olup bunlar Döşeme Boğazı

⁴⁹⁵ Döşeme Boğazı ve Yenice Boğazı üzerinden Korkuteli ve Elmalı taraflarında bulunan yaylalara çıkan göç yolları ve konaklama yerleri ile yaylaklar için bkz. Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 5, 15, 20-21; Musa Seyirci, "Şer'îye Sicillerine Göre Yeni Osmanlı Aşireti", **Güneyde Kültür**, sayı: 27, (Mayıs 1991), s. 9-11; Seyirci, "*Antalya Yöresinde Yaşayan Yeni Osmanlı Aşireti*", s. 77; Musa Seyirci, "I. Söbüce Yaylası Yörük Şenliği", **Anadolu Folkloru**, c. 3, sayı: 24, (Nisan-Mayıs-Haziran 1995), s. 886-887; Naci Eren, "Yörük Göçü 1", **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 19, sayı: 362, (Eylül 1979), s. 8771, 8773-8774; Eren, "*Yörük Göçü 2*", s. 8800; Ercenk, **a.g.m.**, s. 136; Ercenk, **a.g.e.**, s. 50; Söbüce Yaylası için ayrıca bkz. Cemali Sarı, "Yaylacılık, Yayla Kültürü ve Antalya Yaylaları", **Dünden Bugüne Antalya**, c. 2, Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Antalya, 2010, s. 385-387; Kızılcadağ üzerinde ve eteğinde bulunan yaylalarla Bozmusa Dağı Üzerinde bulunan Söbüce Yaylası için bkz. Saraçoğlu, **a.g.e.**, s. 158-159, 166, 228, 231; **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 66/161, (20 Şevvâl 1302/2 Ağustos 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 1/1, (10 Şevvâl 1304/2 Temmuz 1887); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 72/137, (3 Muharrem 1311/17 Temmuz 1893); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 74/140, (12 Muharrem 1311/26 Temmuz 1893); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 76/145, (5 Safer 1311/18 Ağustos 1893); İbrahim Bakır, **Batı Toroslarda Göçerlerin Yerleşme ve Mekan Sorunlarının Çözümü Üzerine Bir Deneme**, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 1995, s. 78.

Yolunu takiben bu yaylalara ulaşıp buralarda yaylamışlardır.⁴⁹⁶ Kepez Yöresi ve Varsak çevresinde kışlayan Varsak Yörükleri ise Korkuteli'nin Taşkesiği ve Sülekler Köyü arasında kalan ve kendi adları ile anılan Varsak Yaylasına, Yenice Boğazı Yolunu kullanarak çıkmışlar ve yazı burada geçirmişlerdir.⁴⁹⁷ Bunlardan başka Antalya çevresinde kışlayan Ahadlı Yörükleri, İstanos'un Yazır ve Kemerağzı köyleri çevresinde yaylamışlardır.⁴⁹⁸ Ecevidli Yörükleri ise İstanos çevresinde yazı geçirdikleri gibi Söbüce ve Yaka Yaylasının güneyinde Ecevidli Yörüklerinin yayladığı Ecevitli Yaylası bulunmaktadır.⁴⁹⁹ Aynı zamanda Fettahlı Yörükleri de İstanos civarında yazı geçirirlerken⁵⁰⁰ Teke Yöresinde bulunan Karatekeli Yörükleri de İstanos ve Yazır çevresinde yaylamışlardır.⁵⁰¹

Öte yandan Aksu Çayının alt mecrası ile Antalya arasında kışlayan Murtana Yörükleri, Elmalı çevresi ile Kızılcadağ, Dereköy, Macun ve Akdam yaylalarında yazı geçirirlerken⁵⁰² Karaöz, Milli ve Dağ Beli üçgeninde kışlayan Milli Yörükleri, Isparta çevresinde ve Gölcük Tepelerinde yaylamışlardır.⁵⁰³ Bucak ve Milli çevresi ile Aşağı ve Yukarı Kızıllı'da kışlayan Kızıllı Yörükleri, Anamas Dağına yaylamaya giderlerken⁵⁰⁴ Çepel Yörükleri ise Sütçüler yakınında bulunan Kuyucak Yaylasında yazı geçirmişlerdir.⁵⁰⁵ Diğer taraftan genellikle Pamukovası'nda kışlamakla birlikte nadiren de olsa Teke Sancağına kışlamaya gelen Melikler Yörükleri ise Anamas Dağında yaylamışlardır.⁵⁰⁶

Korkuteli Ovası ile Dağ Bucağının Bademağacı Köyü ve Döşemealtında kışlayan Sarıkeçili Yörüklerinden bir kısmı yine İstanos'ta bulunan Mirahor, Yazır, Garibce ve Avdan hududu içerisinde yayladıkları gibi bir kısmı Kızılcadağ ve Beydağı Yaylasında bir kısmı ise Tefenni yakınındaki Eşeler Dağında yaylarken Samas Belini aşanlar Burdur'un Aziziye Köyü

⁴⁹⁶ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 75/142, (13 Safer 1311/26 Ağustos 1893); **BOA., A.MKT.DV.**, 16/75, (25 Şa'bân 1265/16 Temmuz 1849); **BOA., A.MKT.DV.**, 26/17, (24 Cemâzi-yel-evvel 1265/17 Nisan 1849); Yaylalar ve göç yolu haritası için bkz. Ercenk, **a.g.e.**, s. 60, 62, 69-70, 85.

⁴⁹⁷ Varsak Yaylası için bkz. Gökbel, **a.g.e.**, s. 88; Güçlü, "*Varsaklar'ın Yerleşim Bölgeleri: Antalya Yöresinde Varsaklar*", s. 200; Eröz, **Yörükler**, s. 46.

⁴⁹⁸ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 6/14, (11 Muharrem 1306/17 Eylül 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 105/233, (5 Zilka'de 1307/23 Haziran 1890); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 149/356, (11 Zilka'de 1308/18 Haziran 1891).

⁴⁹⁹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 122/357, (5 Ramazan 1305/16 Mayıs 1888); Ecevitler Yaylası için bkz. Ercenk, **a.g.e.**, s. 85.

⁵⁰⁰ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 124/364, (15 Şevvâl 1305/15 Haziran 1888); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 122/359, (11 Şevvâl 1305/21 Haziran 1888).

⁵⁰¹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1165, s. 25/19, (1 Cemâzi-yel-âhir 1286/8 Eylül 1869).

⁵⁰² "*Murtana Yörükânı Cemaati Elmalı Kazasına ta'bi Macunlu, Akdam ve Dere Mezra'ları ve sair münasib merhalelerde yaylamış olageldikleri*", **BOA., C.ML.**, 291/11927, (29 Cemâzi-yel-âhir 1237/23 Mart 1822); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 59/226, (11 Ramazan 1278/12 Mart 1862); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 47. hk., (23 Şa'bân 1297/24 Eylül 1875).

⁵⁰³ Böcüzade, **a.g.e.**, s. 68.

⁵⁰⁴ "*Kızıllı Cemaati Anasıl Yörükân Taifesinden olup Teke Sancağının Girmeye Kazasında kışlayıp Anamas Dağında yaylarlar.*" **BOA., MAD.d.**, 6890, s. 110, (5 Şa'bân 1137/19 Nisan 1725).

⁵⁰⁵ Saraçoğlu, **a.g.e.**, s. 273.

⁵⁰⁶ "*Melikler Cemaati Yörükân Taifesinden olup Hamid Sancağında Eğirdir Kazasında Pamukovasında kışlayıp Anamas Dağında yaylarlar.*" **BOA., MAD.d.**, 6890, s. 109, (5 Şa'bân 1137/19 Nisan 1725).

çevresi ile Katrancık Yaylasında yazı geçirmiştir. Öte yandan Bademağacından hareketle göç yolunu takiben Yuva, Ürkütlü, Aziziye, Kapaklı, Karaevli Çiftliği, Büğdüz Ovası, Burdur Örtülübaşı, Çerçin, Keçiborlu Ovası ve Uluborlu'dan sonra bir kısmı Uluborlu ile Senirkent arasında yaylamak üzere kalırken yola devam edenler Türkmen Ovasından, Karadilli Ovası ve Kenan Ovasını takiben Yalvaç çevresinde kalanlar olduğu gibi yine Yalvaç ve Akşehir arasındaki Sultan Dağları üzerinde bulunan yaylalara yirmi veya yirmibeş günlük yolculuktan sonra ulaşmakla birlikte Akşehir'in üstünde bulunan Bermende, Engil ve Çimendere köyleri ile Ilgın'ın Çakırkaya ve İbrahim Deresi dolaylarında yaylamışlar hatta yaylamak üzere Konya Ovasına gidenler de olmuştur.⁵⁰⁷

Antalya Körfezi ile Eşen Çayı arasında kalan alanlarda özellikle Finike ve Kumluca düzlüklerinde kışlayan Saçıkarcılı, Yeniosmanlı, Karahacılı, Töngüşlü ve Karakoyunlu Yörükleri, Elmalı'yı Finike'ye bağlayan Avlan Beli üzerinden geçerek Kızılcadağ'ın Elmalı'ya bakan yüzündeki yaylalarda yazlarken bunların bir kısmı da Alakır Çayı Vadisini takiben içerideki yaylara ve özellikle Alakır Çayının kaynağının çıktığı yerde Eren Dağı ile Bakırlı Dağı arasında bulunan Beydağı Yaylasına çıkmışlardır. Geniş bir alanı kaplamakla birlikte ot ve su bakımından oldukça zengin olan Beydağı Yaylası aynı zamanda Finike, Kumluca, Antalya ve Elmalı Ovasından gelen Yörüklerin topluca yayladığı yaylalardan biri olduğu gibi Antalya çevresinden gelen Yörükler, körfezin batısı çok arızalı bir arazi yapısına sahip olduğu için Yenice Boğazı Yolu üzerinden ve Korkuteli'nden dolaşarak Beydağı Yaylasına ulaşmışlardır. Finike ve Kumluca taraflarında kışlayan Saçıkarcılılar, Elmalı çevresinde bulunan Çobanisa, Gülübecik, Ali Yaylası, Gökbek, Dereköy Yaylası ile Geçmen Köyü yaylasına bitişik Hüseyin Kıyısı Yaylasında yaylarken Karakoyunlular, Elmalı'nın Güğü ve Salur Köyü yaylalarıyla Küçük Söğle ve Geçmen Köyünün Cıyırık Yaylasına çıkmışlar hatta bir kısmı da Kohu Dağında yaylamıştır. Karahacılılar, Elmalı'nın Kırkpınar Yaylası ile Hacıyusuflar Köyü Yaylası yanında Çobanisa, Gülübecik ve Ali Yaylasına çıkarırken Yeniosmanlılar, Elmalı'nın Macun ve Dereköy yaylalarında yaylamışlardır. Kumluca çevresinde kışlayan Töngüşlü Yörükleri ise Adrasan'dan çıktıktan sonra Alakır Çayını takiben Kapıçayı, Aykırıçta ve Gökbük Köyü mevkiinden sonra Göktarla Köyü

⁵⁰⁷ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1174, s. 15/37, (7 Ramazan 1301/1 Temmuz 1884); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1178, s. 58/165, (4 Zilhicce 1304/24 Ağustos 1887); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1181, s. 103/226, (12 Ramazan 1304/4 Haziran 1887); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1181, s. 32/80, (15 Zilhicce 1306/12 Ağustos 1889); Çelik, a.g.e., s. 70; Seyirci, "Anamas Yaylası ve Isparta Yörükleri", s. 40; Sarıkeçili Yörüklerinin göç yolu ve konaklama yerleri ile yaylakları için bkz. Eren, "Yörük Göçü 1", s. 8772-8774; Dulkadir, a.g.e., s. 47-48; Atabeyli, a.g.m., s. 220; Talip Yücel, "Türkiye'nin Kır Yerleşmeleri ve Tipleri Üzerine Yeni Görüşler", **Türk Kültürü Araştırmaları, Prof. Dr. Oktay Aslanapa'ya Armağan**, yıl: XXXI/1-2, (1993), Ankara, 1995, s. 451; Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 103; Seyirci, "Çay İlçesi'ndeki Üç Yörük (Sarıkeçili) Köyü ve Dokumaları Üzerine Bir İnceleme", s. 84.

yakınından Avlan Belini geçerek Elmalı Çöplü Mahallesi üzerinden Kızılcadağ Patlıca Yaylasına çıkarak burada yayladıkları gibi Bayındır Yaylasında yaylayanlar da bulunmaktadır. Kemer Çamyuva’da kışlayan Karakoyunlu Yörükleri ise sürüleriyle çıktıkları Belen Yaylasında yazı geçirirken yine Antalya, Kemer ve Çamyuva’dan çıkanlar tarafından Üçoluk Yaylası kullanılmıştır. Tahtalı Dağı üzerinde bulunan Emzik Çeşme Yaylasında ise Beycik ve Çıralı tarafından çıkanlar yaylarken Alakır yüzündeki Güzörenliler, Karagöl Yaylasında yazı geçirmiştir. Kumluca’dan Toptaş ve Beşikçi köylerinden Göllü Yaylasına çıkılırken yine Kumluca ve Kemer taraflarından Gödene ve Söğütçuması Yaylasına çıkarak yaylayanlar bulunduğu gibi Kumluca, Turunçova, Demre ve Yazır’dan çıkanlar Ördübek Yaylasında yazı geçirmişlerdir.⁵⁰⁸

Elmalı, Fethiye ve Kaş üçgeninde bulunan Girdev Yaylasının batısı Fethiye Yörükleri tarafından kullanılırken Doğusu ve Güneyi Elmalı ve Kaş’tan gelen Yörüklerle buraya semt olan köyler tarafından kullanılmaktadır. Kalkanlılar, Bezirgan Yaylasına çıkarken Kaş çevresinde kışlayan Yörükler, Sinekçi Belinden geçerek Akdağ ile Susuz dağlarının üzerindeki yaylalarla Dereboğazı’nda yaylamaktadırlar. Özellikle Akdağ üzerinde bulunan Karagöl Yaylasında, Kaş tarafından gelen Yörükler yanında Fethiye’den gelenler de yayladığı gibi Akdağ’ın üzerinde ve batı tarafında bulunan Ahatlı Yaylasında Kaş’ta bulunan Ahatlı Yörükleri yaylarken Köşkerli Yörükleri ise Alaca Dağlarına yaylamak üzere çıkmaktadırlar. Bu yaylalar yanında Kaş ve çevresinden çıkan köylülerle birlikte Yörüklerin yayladığı Akdağın etek kısmında ise Palamut, Çavdır, Dargas, Ağırma, Sütleşen ve Gömbe yaylaları yer almaktadır.⁵⁰⁹

3.3.3 Güzlek Yerleri

Teke Yörükleri genellikle yaylaların soğumaya yüz tutması ve otlarının tükenmesiyle, güz döneminde, Eylül’den itibaren yazı geçirdikleri yaylalara yakın kasaba ve köylerin, hasat mevsiminin arkasından boşalan arazilerinde güzlemeye inerlerken nadiren de olsa güzü yaylada geçirenler olurdu. Nitekim Anamas dağ silsilesinin doğusunda yer alan Kaşaklı ve

⁵⁰⁸ Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 5, 28-29; Ekiz, **a.g.e.**, s. 55-56; Kumluca çevresinde kışlayan Töngüşlü Yörüklerinin Kızılcadağa çıkan göç yolu ve yaylakları için bkz. Seyirci, “*Antalya’da Oturan Töngüşlü Yörükleri ve Dokumaları*”, s. 380; Seyirci, “*Kumluca Yörükleri ve Töngüşlüler*”, s. 133; Antalya Körfezi ile Eşen Çayı arasında bulunan Toros Dağ silsilesi üzerinde bulunan yaylaklar için bkz. Sarı-Tepeli, “*Batı Antalya (Beydağları) Yaylaları*”, s. 494-496; Sarı, “*Yaylacılık, Yayla Kültürü ve Antalya Yaylaları*”, s. 384-387; Saraçoğlu, **a.g.e.**, s. 189, 194, 202, 205, 213-214, 218; Atabeyli, **a.g.m.**, s. 221-222.

⁵⁰⁹ Elmalı, Fethiye ve Kaş üçgeninde bulunan yaylaklar için bkz. Saraçoğlu, **a.g.e.**, s. 41, 176, 178-179, 192; Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 5; Seyirci, “*Batı Akdeniz’de Yörükler*”, s. 195; Ersin Demirel, “Kıyılardan Doruklara Kaş Yaylaları”, **Skylife**, sayı: 284, (Mart 2007), s. 42-44; Talip Yücel, “Teke Yöresi Orta Bölümünün Mevziî Coğrafyası”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, c. XVI, sayı: 1-2, (Mart-Haziran 1958), s. 196.

Yenişar civarlarında bulunan yaylalarda yazı geçiren Karahacılı Yörükleri, yaylaklarına yakın olan Yenişar, Ayas Çiftliği, Çayrılık, Kızoluğu, Genek, Malanda, Kestel ve Pınarbaşı'nda güzleşmişlerdir.⁵¹⁰ Anamas dağ silsilesinin kuzeybatı taraflarında yaylayan Hayta Yörükleri ise Şarkıkaraağaç'ın Salur Ovası ile Gelendost Ovasında güzlerken⁵¹¹ Kötekli Yörükleri, güzü geçirmek üzere Gelendost Ovasına inmişlerdir. Öte yandan Anamas Dağlarının Beyşehir gölüne bakan yüzüne yakın yaylalarda yazı geçiren Honamlı Yörükleri, Şarkıkaraağaç Ovası ile Beyşehir Ovasında güzlerken Sultandağları çevresine giden Honamlı ve Sarıkeçili Yörükleri ise yine aynı bölgede yer alan Şarkıkaraağaç, Yalvaç, Akşehir, Doğanhisar, Ilgın, Konya ve Beyşehir hattını içine alan kavis içerisinde bulunan yaylaklarına yakın olan yerlerde güzleşmişlerdir. Aynı zamanda Honamlı Yörüklerinden Tekke ve Ketenlik Yaylasında yaylayanlar ise Akşehir çevresindeki köylere yakın hasat alanları ile Beyşehir Ovasında güzlerken Gavur Gölü tarafına çıkan Honamlı Yörükleri de Beyşehir Gölü çevresine güzlemeye inmişlerdir.

Yaz dönemini Kaşaklı ve Yenişar civarlarında bulunan yaylalarda geçiren bir kısım Eski-yörük ahalişi Yenişar ve Ayas Çiftliğinde güzlerken asıl Eski-yörük topluluğundan, Anamas Dağlarının batısında, Eğirdir Gölüne bakan yüzündeki yaylalarda yaylayan çoğunluk ise Eğirdir çevresinde bulunan Tepeli, Baymağan, Serpe ve Diresgene yanında Anamas Nahiyesi çevresinde bulunan Sorkun ve Yılanlı Ovası ile Pazarköy, Bağılı, Baklan ve Ayvalıpınar hattında bulunan Dulup Dağının arka yüzünde yer alan Ağsak'ta güzleşmişlerdir. Anamas dağ silsilesinin güneyinde, Anamas Nahiyesi tarafına yakın olan yaylalarda yaylayan Karakoyunlu Yörükleri ise Yakaafşar yakınlarındaki Kolanlı, Çevli ve Karacüce ile Yenişarbademli tarafındaki Hallat ve Kestel yanında Dedegöl Dağının güney tarafında bulunan Kuzukulağında güzledikleri gibi keçi besleyenler meşe bakımından zengin olan Yenişar, Yaka, Yakaafşar, Elecik, Koçular, Katip ve Karacahisar Köyü taraflarında güzleşmişlerdir. Bunlardan başka yine Anamas Yöresinde yazı geçiren Hacısalı Yörüklerinin güzlekleri Sultanoluğu ve Öbektaş iken Töngüşlü Yörüklerinin güzlekleri Kuzukulağı, Kınık, İmamöldüğü, Cevizli Oluk, Erikli Alan, Karağı Boğazı ve Ergenli Koyaktır. Yaz dönemini Anamas Nahiyesinin kuzeyinde bulunan Sorkun ve çevresindeki yaylalarda geçiren Gebiz Yörükleri ise eskiden yaylakları olan, Eğirdir'in hemen aşağısındaki, Serpe'yi ondokuzuncu yüzyılda güzlek olarak kullandıkları gibi Töngüşlülerin bir kısmı ile birlikte Ağsak çevresini de güzlemek amacıyla kullanmışlardır. Anamas Yaylalarından Deliktaş ve Çilpen'de yazı geçiren Çakal Yörükleri, Karaköy, Başören, Sofular ve Havutlu'da güzlerken Kemikli ve

⁵¹⁰ BOA., C.ML., 354/14507, (28 Şa'bân 1233/3 Temmuz 1818); Ak, "20. Yüzyılda Serik'te Yörükler", s. 281.

⁵¹¹ Eröz, Yörükler, s. 45; Ak, "20. Yüzyılda Serik'te Yörükler", s. 293; Çelik, a.g.e., s. 61.

Yartlan'da yazı geçiren Çakal Yörükleri ise Eğriceöz, Sorkun, Karağı Boğazı ve Oluk Boğazı'nda güzleşmişlerdir.⁵¹²

Söbüce Yaylasında yazı geçiren Yeniosmanlı Yörükleri, yaylaklarına yakın olan İstanos çevresi ile Çıvgalar civarı, Bozova ve Çomaklı köyleri yanında Yörük Bademlisi, Tefenni'nin Yuva Köyü Ovası ve Bucak İlçesine bağlı Ürkütlü Köyü ile Kızılkaya çevresinde güzleşen⁵¹³ yine Elmalı ve Korkuteli çevresinde bulunan yaylaklarda yazı geçiren Yörükler de güzleşmek üzere bu yerleşim yerlerinin yakınında bulunan hasat mevsiminin arkasından boşalan ovalara indikleri gibi bir kısmı da Kızılkaya taraflarında güzleşmişlerdir. Antalya Körfezinin batısında bulunan Yörüklerin çoğu yayladıkları dağların kıyıya yakın eteklerine güzleşmek üzere inerlerken Kumluca ve Finike düzlüklerinde kışlayıp Elmalı çevresindeki yaylaklarda yazlayan Saçıkara, Yeniosmanlı, Karahacılı ve Karakoyunlu Yörükleri, hasat zamanından sonra güzleşmek üzere Karagöl çevresine gelmişlerdir.⁵¹⁴ Öte yandan Kızılcadağ Patlıca Yaylasında yazlayan Töngüşlü Yörükleri ise Elmalı'nın Yalnızdam Köyü çevresindeki düzlüklerde güzleşmişlerdir.⁵¹⁵

3.4 Hane ve Nüfus Durumları

Osmanlı İmparatorluğunda onbeşinci ve onaltıncı yüzyıllarda tutulan Tahrir Defterlerine göre Teke Yöresinin Yörük nüfusu açısından oldukça zengin olduğu görülmektedir.⁵¹⁶ Onyedinci yüzyıldan itibaren tahrirlere yeterli önem verilmediğinden ondokuzuncu yüzyıla gelinceye kadar Yörük nüfusu açısından yeterli veriler bulunmamaktadır. Ondokuzuncu yüzyılda idari mekanizmaya işlerlik kazandırmak için vergi ve asker kaynağının bilinmesi gerektiğinden bu alanda önemli verilere ihtiyaç duyulmuş ve nüfus sayımları bir zorunluluk haline almıştır. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu coğrafyasında 1831 yılında asker ve vergi kaynağını kontrol altında tutmak amacıyla yapılan ilk nüfus sayımında⁵¹⁷ Yörükler de

⁵¹² Eski yörüklerin bir kısmı Yenişar çevresi ile Ayas Çiftliğinde güzleşmiştir. **BOA., C.ML.**, 354/14507, (28 Şa'bân 1233/3 Temmuz 1818); Anamas Yaylalarında yazı geçiren Teke Yörüklerinin Güzleş yerleri için bkz. Ak, "20. Yüzyılda Serik'te Yörükler", s. 284-292.

⁵¹³ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 169/405, (15 Safer 1309/20 Eylül 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1165, s. 29/23, (1 Receb 1286/7 Ekim 1869); Seyirci, "Şer'iyye Sicillerine Göre Yeniosmanlı Aşireti", s. 11; Seyirci, "Antalya Yöresinde Yaşayan Yeniosmanlı Aşireti", s. 77; Erçenk, **a.g.e.**, s. 58; Bakır, **a.g.t.**, s. 81.

⁵¹⁴ Ekiz, **a.g.e.**, s. 56; Yaylaklardaki dağlık otlaklarda ot tükenince hayvanlar yaylada durmadığı gibi güz döneminde hasat edilmiş anızlı tarlalara indirilmekle birlikte sonbaharda dere tabanları ve Beydağı eteklerindeki sahalar sürülerin akınına uğramıştır. Yücel, "Teke Yöresi Orta Bölümünün Mevzî Coğrafyası", s. 197.

⁵¹⁵ Seyirci, "Antalya'da Oturan Töngüşlü Yörükleri ve Dokumaları", s. 372; Seyirci, "Kumluca Yörükleri ve Töngüşlüler", s. 134.

⁵¹⁶ Karaca, **Teke Sancağı**, s. 190-203.

⁵¹⁷ Kemal H. Karpat, **Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri**, (çev. Bahar Tırnakçı), Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2003, s. 47, 58; Yunus Koç, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Nüfus Yapısı" **Osmanlı**, c. 4, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999, s. 547.

buldukları sancaklar içerisinde yerleşik ahalinin sayımından sonra defterlere geçirilirken⁵¹⁸ Teke Sancağında Yörükler için ayrı defterler tutulmuştur. Bu nüfus sayımının arkasından serasker Rıza Paşanın girişimiyle tamamen askeri amaçlarla 1844 sayımı yapıldığı gibi bu sayımlarda sadece erkek nüfus sayılırken 1882’de başlayıp 1890’da bitirilen sayıma ilk defa kadınlar da dahil edilmiştir.⁵¹⁹

Her dönemde olduğu gibi ondokuzuncu yüzyılda da Yörüklerin sayı olarak oldukça önemli bir yekûn tuttuğu Teke Yöresinde bulunan “*Antalya Paşalığı, kıyının en geniş arazilerinden birisi olup yetki alanında az sayıda şehir bulunmasına karşılık, çok sayıda köy ve özellikle de epey kalabalık bir Yörük nüfusu içermektedir.*”⁵²⁰ Nitekim yörede bulunan kalabalık Yörük nüfusu ondokuzuncu yüzyılda kayıtlara geçen Teke Sancağı nüfus verilerinde ayrıntılı olarak bulunduğu gibi Teke Yöresinde yer alan Yörük oymak ve obalarının birim nüfusları ile birtakım özel durumlarını gösteren mufassal nüfus defterleri tutulmuştur. Nüfus sayım defterlerine vergi ve asker kaynaklı olduğu için sadece erkekler kaydedilmesine rağmen defterler içerisinde önemli veriler bulunmaktadır. Nitekim bu nüfus sayım defterlerinde yeni doğandan başlamak üzere yaşları verilerek hayatta olan bütün erkekler yazıldığı gibi yazılan kişinin adı, yaşı ve boyu yanında saç, sakal ve bıyık rengi ile eşkali belirtilmiş hatta yeni yetme genç için ter bıyıklı ve ter sakallı tabiri kullanılırken henüz buluğa ermemiş kişiler için şabb-ı emred, ikiz olanlar için ise tevemân kavramı kullanılmıştır. Ayrıca bu defterlerde bazı kişilerin özel durumları yer aldığı gibi gözleri görmeyenler âmâ, tek gözü kör olanlar yekçeşm, felçli olanlar mefluc, deli olanlar divane, perişan ve perişan-ı akl, sakat ve hasta olanlar alil, babası ve anası ölmüş olanlar ise yetim olarak kaydedilmiştir. Defterlerde görev durumuna göre talebe, imam, hatip; askerlik görevi ise bab-ı seraskeride, asakir-i hassada ve mensure olarak kaydedildiği gibi ad, yaş ve eşkal bilgilerinin yanında özel durumları ayrıca belirtilmiştir.⁵²¹ Öte yandan 1845 tarihli icmal nüfus defterinde her oymak ve

⁵¹⁸ Enver Ziya Karal, **Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831**, Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü Yay., Ankara, 1943, s. 20.

⁵¹⁹ Tevfik Çavdar, “Osmanlı Döneminde Nüfus Bilgileri”, **Osmanlı**, c. 4, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999, s. 554-555.

⁵²⁰ Charles Texier, **Küçük Asya Cağrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi**, (çev. Ali Suat), c. III, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı Yay., Ankara, 2002, s. 443.

⁵²¹ Defterler içerisinde nüfus verileri yanında muallimde, bab-ı seraskeride ve ikiz, **BOA., NFS.d.**, 3195, s. 1-7, (1246/1831); Talebe, mensure, mefluc, yekçeşm, alil, perişan, yetim ve şabb-ı emred, **BOA., NFS.d.**, 3196, s. 97-103, (29 Zilhicce 1246/10 Haziran 1831); **BOA., NFS.d.**, 3197, s. 15-18, 118, (25 Şa’bân 1246/8 Şubat 1831); Asakir-i hassada ve yekçeşm, **BOA., NFS.d.**, 3198, s. 130-134, (29 Zilhicce 1246/10 Haziran 1831); İmam, hatib, teveman, yetim ve talebe, **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 3-29, (1246/1831); Asakir-i mensure, talebe, hizmetkar, hatip, yekçeşm, alil, teveman ve divane kayıtları bulunmaktadır. **BOA., NFS.d.**, 3200, s. 3, 26, 33-34, 77, 95, 101, 113, 124, 168-170, 178-179, (1246/1831); Öte yandan devlet idarecileri giriştikleri nüfus sayımında toplanacak asker miktarını belirlemek düşüncesiyle halkı ürkütmeden “*matlubu âliye muvafık*” veya “*mim işareti konulan*” etiketler altında askerliğe yarar kimseleri de ayrıca tespit etmişlerdir. Karal, **a.g.e.**, s. 19.

obanın genel nüfusu içerisinde nizamiye, topçu ve süvari kaydı bulunmaktadır.⁵²² Bunlardan başka 1831 tarihli nüfus defterlerinde erkek nüfus ile eşkal ve özel durumları dışında bazı defterlerde Yörüklerin başında bulunan beylerin mir aşiret unvanıyla ilk sırada kaydedildiği görülmekle⁵²³ birlikte 1841 ile 1845 tarihleri arasında kapsayan nüfus defterlerinde Yörüklerin başında bulunan Boy Beyi, Mir Aşiret ve muhtar kaydı yanında her oymak ve obanın birim erkek nüfusu ile hane sayısı da bulunmaktadır.⁵²⁴

Teke Sancağı ve kazalarında yapılan 1831 yılı nüfus sayımı sonuçlarından elde edilen mevcut verilere göre sancak içerisinde toplam 35.839 nüfus bulunduğu gibi bu nüfusun 7.181'i Yörüklerden müteşekkil olup Teke Yörükleri, genel nüfus içerisinde yaklaşık olarak %20'lik bir orana sahiptir.⁵²⁵

Yörükler, nüfus sayımları sırasında yaylak ve kışlak alanlarına dağıldıklarından Yörükleri bir arada bulmak mümkün olmadığı için çoğu kez düzenli bir şekilde sayımları yapılamamakla birlikte muhtemelen vergi ve asker vermek istememeleri de sayımdan kaçmalarında önemli bir faktördü. Nitekim 1831 sayımlarında kaydı bulunmayan Teke Sancağı Muhasıllığına bağlı Honamlı Saçıkaralı Yörüklerinin nüfusları ancak 1841 yılında yazılarak Konya Valisi İbrahim Paşa tarafından merkeze takdim edilebilmişti. Öte yandan 1844 yılında yapılan sayımda Teke Sancağında kışlayan Honamlı Yörükleri ve obaları, Nüfus Memuru Mehmet Bey tarafından yazılırken Manavgat'ta bulunanlar, Alaiye Nüfus Memurunun görev alanında bulunduğu gerekçesiyle yazılmamış hatta Alaiye Nüfus Memuru da Honamlıların, Teke Sancağı nüfusuna kayıtlı oldukları düşüncesiyle nüfus sayımlarını yapmamıştı. Böylece nüfus sayımı sırasında sayılmadan ortada kalan Honamlı Yörüklerinin bir kısmı hiçbir nüfus defterine yazılmadıkları gibi bir kısmı da Alaiye, Menteşe ve Aydın sancaklarına kışlamak üzere dağıldıklarından tam olarak nüfuslarını yazmak ve tespit etmek mümkün olmamış hatta 1844 yılı sayımında Teke Sancağında çoğu bulunamamıştı.⁵²⁶

⁵²² **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 5-8, 16-19, (1261/1845).

⁵²³ Mesela Gebiz, Yeniosmanlı ve Fettahlı Yörüklerinin Beyleri mir aşiret unvanıyla nüfus kaydının tutulduğu sayfaların ilk sırasında yazılmıştır. **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 9, 15, 19, (1246/1831).

⁵²⁴ Nüfus defterlerinden 1841-1845 tarihleri arasında kapsayan defterlerde oymaklar ve obalarının nüfus ve hane durumları da bulunmaktadır. Nitekim Gebiz Yörükleri ve obalarına ait olan bu defterde hane ve nüfus durumu kayıtlıdır. **BOA., NFS.d.**, 3210, s. 6-27, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841); Teke Yörüklerinden Eskiyörük, Murtana, Yeniosmanlı, Karahacılı ve Fettahlı olarak bilinen Manavgat Eskiyörüğüne ait olan bu defter içerisinde nüfus ve hane kaydı yanında mir aşiret başta olmak üzere obaların başında bulunan muhtarlar da kayıtlıdır. **BOA., NFS.d.**, 3227, s. 4-189, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841); Honamlı Yörükleri ve obalarına ait olan bu defterde hane ve nüfus durumu yanında ilk sırada Boy Beyi kaydedilmiştir. **BOA., NFS.d.**, 3225, s. 2-18, (29 Zilhicce 1258/31 Ocak 1843).

⁵²⁵ Teke Sancağında bulunan genel nüfus ile Yörük nüfusu için bkz. Karal, **a.g.e.**, s. 122, 205; Karpat, **a.g.e.**, s. 152; Karal'ın gösterdiği toplam Yörük nüfusu 7.148 iken 1831 Nüfus Sayım Defterlerinde bulunan toplam nüfus 7.181'dir. **BOA., NFS.d.**, 3195, s. 1-8, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3197, s. 15-18, 118, (25 Şa'bân 1246/8 Şubat 1831); **BOA., NFS.d.**, 3199, s. 1-30, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3201, s. 16-17, (1246/1831); **BOA., NFS.d.**, 3202, s. 75-78, (1246/1831).

⁵²⁶ **BOA., İ.DH.**, 170/9006, (21 Rebî'ü'l-âhir 1264/27 Mart 1848).

Sayım hususunda bu sorunlar yaşanırken Teke Sancağında meskun Yeniosmanlı ve Eskiörüklerin bir kısmı Menteşe, Aydın ve Hamid sancaklarına firar ettiklerinden⁵²⁷ nüfus sayımı sırasında bunlar yerlerinde bulunamamışlardı. Yıllardır Teke Sancağında meskun olmalarına rağmen Yeniosmanlı Yörüklerinden 36 hanede 45 nüfus, Eskiörüklerden ise 37 hanede 59 nüfus Muğla'ya bağlı Beşkaza'ya gittikleri gibi yine Eskiörüklerden 13 hanede 15 nüfus Aydın'a bağlı Milas çevresinde, 35 hanede 38 nüfus ise Tire'de buldukları halde bunların tamamı vergi ve askeri yükümlülük bakımından bağlı oldukları Teke Sancağı Nüfus Defterlerine kaydedilmişti.⁵²⁸ Aynı zamanda Yeniosmanlı Yörüklerinden 1 hanede 4 nüfus Muğla Dalaman'da, Murtana Yörüklerinin Gürlü ve Aşağıtaife Obasından 2 hanede 4 nüfus ise Beşkaza'da buldukları gibi bunlar da Teke Sancağı Nüfus Defterlerine yazılmıştı.⁵²⁹

Teke Sancağının 1845 yılı nüfus verilerine göre toplamda 48.039 olan genel nüfusu içerisinde 1831 nüfus sayımında sayılmamalarına rağmen 1845 yılı nüfus verilerine dahil olan Honamlı ve Sarıkeçililer başta olmak üzere çok sayıda oymak olmasına rağmen 2.859 hanede 7.071 Yörük nüfusu bulunduğu gibi Yörüklerin eski sayıma göre genel nüfus içerisindeki oranı %15'e düşmüştür. Yörük nüfusundaki mevcut düşüşe rağmen Teke Sancağının 1831 yılı nüfus verilerine göre 1845 yılında nüfusu artarken genel nüfus içerisinde Yörük nüfusunun düşmesinin nedeni Yörüklerin bir kısmının yerleşik hayata geçmeleri yanında tahrir zamanında tamamının bulunup yazılamamasından kaynaklanmaktadır. Nitekim Milli Yörükleri ve obaları ile Yukarı Kızıllı Yörükleri başta olmak üzere Kaş'ta bulunan Ahadlı, Kapaklı, Köşkerler, Kumlu, Mevlüdlü, Tavaslı ve Tefikli Yörüklerinin büyük çoğunluğu yerleşik hayata geçtiklerinden nahiye ve köy olarak kaydedilmişti. Bunların yanında Yeniosmanlı ve Eskiörüklerden Muğla ve Aydın taraflarına firar eden haneler hâlâ geri dönmedikleri gibi eski sayımda yazılan Çepel, Emirler, Gündüzbeyli, Karakoyunlu, Kiteşoğlu, Murtana ve Töngüslü Yörüklerinden bir kısmı yerlerinde bulunamadıkları için yeni sayımda yazılmamıştı.⁵³⁰

⁵²⁷ **BOA., C.DH.**, 141/7009, (2 Şevvâl 1252/10 Ocak 1837).

⁵²⁸ "Teke Sancağına merbut Yörükândan Yeniosmanlı Aşiretinden olup bundan akdemleri sila-yı vatan iderek firar iden hanelerinden Muğla Sancağına tabi' Beşkazada iskan üzere olan haneler olduğu gibi Teke Eskiörüküğü Aşiretinden olup firaren diyar-ı aherde olan hanelerinden Muğla Sancağına tâbi' Beşkazada iskan üzere bulunan haneler yanında Aşiret-i mezkûr hanelerinden olup bundan akdemleri Teke Sancağından firaren Aydın Sancağı kazalarından Milas nam kaza civarında iskan üzere bulunan haneler ile Tire Kazasında iskan üzere bulunan haneler" olup bunların şöhet, isim, yaş ve eşkalleri ile hane ve nüfus durumları Teke Sancağı nüfus defterleri içerisine kaydedilmişti. **BOA., NFS.d.**, 3227, s. 109-111, 158-163, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841); Eskiörüklerden olup Beşkaza, Milas ve Tire'de bulunan haneler ile nüfus durumları tarihsiz olan bu Maliye Ceride defterinde de kayıtlıdır. **BOA., ML.CRD.d.**, 853, s. 7.

⁵²⁹ **BOA., NFS.d.**, 3230, s. 17, (Gurre-i Rebî'ü'l-evvel 1261/10 Mart 1845).

⁵³⁰ Teke Sancağının 1831 sayımı içerisinde olmayan ancak 1841-1845 yılı nüfus verilerine dahil olan Honamlı Yörükleri başta olmak üzere, **BOA., NFS.d.**, 3225, s. 2-18, (29 Zilhicce 1258/31 Ocak 1843); Sarıkeçili Yörükleri ve obaları ile Saçıkaraklı Yörüklerinin Tülüler Obası, **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 34-77, 182, (25 Cemâziyel-evvel 1259/23 Haziran 1843); yanında yeni oymak ve obalar bulunmaktadır. **BOA., NFS.d.**, 3230, s. 17-18,

Tablo 3.1 Nüfus Defterlerine Göre Teke Yörüklerinin Hane ve Nüfus Durumu

Oymak	Oba	Sancak	Kaza	Hane ve Nüfus						
				831	1841		1843		1845	
				Nüfus	Hane	Nüfus	Hane	Nüfus	Hane	Nüfus
Milli	Kocaaliler	Teke	Bucak	155						
Milli	Kızılseki	Teke	Bucak	301						
Milli	Killik	Teke	Bucak	134						
Milli	Hacıhüseyinler	Teke	Bucak	76						
Milli	Kayı	Teke	Bucak	160						
Milli	Karacaören	Teke	Bucak	28						
Milli	Gelesin	Teke	Bucak	81						
Milli	Kavacık	Teke	Bucak	38						
Milli	Dağ	Teke	Bucak	278						
Kitişoğlu	Mevlüdlü	Teke	İğdir	63						
Kitişoğlu	Mevlüdlü	Teke	Kaş	31						
Kitişoğlu		Teke		12						
Ahadlı		Teke	Kaş	352						
Ahadlı		Teke					8	19	29	45
Tavaslı		Teke	Kaş	69						
Köşkerli		Teke	Kaş	73						
Tevfikli		Teke	Kaş	26						
Kumlu		Teke	Kaş	70						
Kapaklı		Teke	Kaş	159						
Murtana	Gürlü	Teke		349	123	283			133	299
Murtana	Macunlu	Teke		205	76	191			71	166
Murtana	Abdurrahmanoğlu	Teke		72	30	61			28	58
Murtana	Solak İsmail	Teke		106						
Murtana	Pitılar	Teke			30	53			27	51
Murtana	Aşağıtaife	Teke		212	49	122			50	131
Murtana	Macunlu	Teke	Elmalu	71						
Murtana	Macunlu	Teke	Finike	64						
Murtana		Teke	Finike	345						
Murtana		Teke	İğdir	18						
Murtana		Muğla	Beşkaza						2	4
Gebiz	İkibaşlı	Teke		96						
Gebiz	Kındıra	Teke			33	63			34	75
Gebiz	Çatallar	Teke		75	21	44			31	47
Gebiz	Akçapınar	Teke		106	28	57			31	64
Gebiz	Aşağıoba	Teke		153	46	90			52	122
Gebiz	Macar	Teke		235	54	113			82	207
Gebiz	Dorumlar	Teke		20	33	57			34	80
Gebiz	Kırbaş	Teke		118	27	59			32	65
Gebiz	Kozan	Teke		148	35	64			52	95
Gebiz		Teke	Serik	50						
Gebiz		Teke		5						
Yeniosmanlı		Muğla	Dalaman							4
Yeniosmanlı		Teke							3	8
Yeniosmanlı	Çıplaklı	Teke		108	50	123			67	164
Yeniosmanlı	Topallı	Teke		64	52	107			56	122
Yeniosmanlı	Çınkıraklı	Teke		47	22	49			26	57

26-36, (Gurre-i Rebî'ü'l-evvel 1261/10 Mart 1845); Öte yandan 1831 sayımlarında konargöçer olarak kaydedilen Milli ve Yukarı Kızıllı Yörükleri ile Kaş'ta bulunan oymaklar yerleşik olarak yazılmıştır. **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 2-19, (1261/1845); Yeniosmanlı ve EskiYörüklerden firar edenler dönmedikleri gibi Antalya çevresinde bulunan yedi oymak eksik yazılmış hatta Kaş'taki Ahadlı, Kapaklı, Köşkerler, Kumlu, Mevlüdlü, Tavaslı ve Tevfikli Yörükleri, köy olarak kaydedilmiştir. **BOA., ML.CRD.d.**, 662, s. 1-3, (19 Şa'bân 1258/25 Eylül 1842); **BOA., ML.CRD.d.**, 853, s. 2, 11.

Yeniosmanlı	Başındayoklu	Teke		47					30	79
Yeniosmanlı	Kirişçiler	Teke		97	50	100			43	93
Yeniosmanlı	Meçikli	Teke		51	36	79			45	91
Yeniosmanlı	Arablar	Teke		79					25	71
Yeniosmanlı	Boduroğlu	Teke			6	12			6	14
Yeniosmanlı	Abalioğlu	Teke			25	50				
Yeniosmanlı	Kösekehdüda	Teke			25	80				
Yeniosmanlı	Kurşunlu	Teke					45	111	44	85
Yeniosmanlı		Muğla	Beşkaza		36	45				
Yukarı Kızıllı		Teke		60						
Çepel		Teke		125			11	25	4	10
Töngüşlü		Teke		103						
Töngüşlü		Teke	Serik				76	204	95	265
Fettahlı		Teke		158					3	9
Fettahlı		Teke			31	66			94	292
Fettahlı	Yağlıoğlu	Teke					51	113	92	251
Eskiyörük		Teke		348						
Eskiyörük		Teke		63						5
Eskiyörük	Basırlı	Teke	Serik		135	330			171	417
Eskiyörük	Cankara	Teke	Serik		103	250			119	288
Eskiyörük	Seyidahmedli	Teke	Serik		56	132			56	157
Eskiyörük		Muğla	Beşkaza		37	59				
Eskiyörük		Aydın	Milas		13	15				
Eskiyörük		Aydın	Tire		35	38				
Karahacılı		Teke		746						
Karahacılı	Sarıkabalı	Teke	Serik		47	105			56	145
Karahacılı	Alikahya	Teke	Serik		24	54			28	62
Karahacılı	Kaldırıcılar	Teke	Serik		11	34			11	36
Karahacılı	Hacıhamzalı	Teke	Serik		74	176			74	208
Karahacılı	Himmetoğlu	Teke	Serik		37	98			42	116
Karahacılı	Kerimkahya	Teke	Serik		16	39			16	44
Karahacılı	Solaklı	Teke	Serik		100	249				
Karakoyunlu		Teke		468						
Karakoyunlu	Aşağıoba	Teke	Antalya		36	92			35	95
Karakoyunlu	Ilıca	Teke	Antalya		32	82			33	84
Karakoyunlu	Kevşirler	Teke	Antalya		12	34			12	33
Karakoyunlu	Ebelek	Teke	Antalya		10	21			10	21
Karakoyunlu	Kovanlıkburnu	Teke	Antalya		51	127			60	147
Karakoyunlu	Camili	Teke	Antalya		37	77			12	88
Gündüzbeyli		Teke	Kalkan	9						
Alaylı		Teke		21						
Emirler		Teke		13						
Honamlı	Hacieliller	Teke					31	76	14	32
Honamlı	Köleoğlu	Teke					16	55	16	52
Honamlı	Çoşlu	Teke					30	81	16	40
Honamlı	Ötkünlü	Teke					22	70		
Honamlı	Adıgüzel	Teke					10	45	1	4
Honamlı	Karaevliler	Teke					21	64		
Honamlı	Bekmezciler	Teke					18	48		
Honamlı	Çölmeoğlu	Teke					3	9	2	2
Honamlı	Telliler	Teke					29	91	24	72
Honamlı	Recebler	Teke					49	164	22	55
Honamlı	Çakıcılar	Teke	Serik				56	150	47	122
Honamlı	Akdoğduklar	Teke							7	19
Sarıkeçili	İsavelioğlu	Teke					37	148	32	113
Sarıkeçili	Bayramlı	Teke					24	96	20	73
Sarıkeçili	Demircioğlu	Teke					11	34	4	10
Sarıkeçili	Odabaşoğlu	Teke					22	80	16	55
Sarıkeçili	Hüsamlı	Teke					21	80	15	42

Sarıkeçili	Dağlı	Teke					63	269	40	159
Sarıkeçili	Hacımadenoğlu	Teke					13	45	13	42
Sarıkeçili	S.M.oğlu Alibey	Teke							203	231
Sarıkeçili		Teke	Elmalu						12	24
Bulacalı		Teke	Serik				20	66	20	62
Hacısalı		Teke		20						
Hacısalı		Teke					55	138	53	174
Hacısalı		Teke							13	28
Çakal		Teke					35	97	40	108
Kötekli		Teke					8	27	8	20
Kömürcü		Teke					10	33	16	45
Emirler		Teke					9	22	9	25
Karatekeli		Teke					3	8		
Karatekeli		Teke							28	70
Yoğunlu	Sazkabalı	Teke					12	31	5	12
Saçıkaralı	Tülüler	Teke					65	196	20	65
Saçıkaralı		Teke							8	23
Saçıkaralı		Teke							83	205
Aliefendi		Teke							3	13
Göçbeği		Teke	Finike						2	3
Horzum		Teke	Finike						1	2
Toplam				7.181	1.784	3.980	884	2.695	2.859	7.071

Kaynak: BOA., NFS.d., 3195, s. 1-8, (1246/1831); BOA., NFS.d., 3197, s. 15-18, 118, (25 Şa'bân 1246/8 Şubat 1831); BOA., NFS.d., 3199, s. 1-30, (1246/1831); BOA., NFS.d., 3201, s. 16-17, (1246/1831); BOA., NFS.d., 3202, s. 75-78, (1246/1831); BOA., NFS.d., 3210, s. 2-27, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841); BOA., NFS.d., 3225, s. 2-18, (29 Zilhicce 1258/31 Ocak 1843); BOA., NFS.d., 3227, s. 4-189, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841); BOA., NFS.d., 3228, s. 2-182, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843); BOA., NFS.d., 3230, s. 17-18, 26-36, (Gurre-i Rebi'ü'l-evvel 1261/10 Mart 1845); BOA., NFS.d., 3233, s. 5-8, 16-19, (1261/1845).

Teke Yörüklerinin tamamını genellikle kura-i şer'iyye uygulaması ve mali amaçlı yapılan sayımlarda özellikle yaz mevsimi dolayısıyla yaylaklara dağıldıklarından bir arada bulmak mümkün olmadığı gibi Teke Sancağına bağlı Sarıkeçili Yörüklerinin 200 haneden oluşan Hüsamlı ve Halil Ağa obaları, Hamid ve Tavas taraflarına yaylamaya çıktıklarından Teke Sancağının nüfus sayımı sırasında sayılmadıkları için kura-i şer'iyyeleri uygulanmadığı gibi ödemeleri gereken vergi miktarı da tam olarak belirlenememişti. Nüfus sayımı sırasında nüfusları yazılamayan Hüsamlı ve Halil Ağa obalarının sayılmaları için 28 Haziran 1848 tarihinde görevlendirilen Binbaşı Hasan Ağa, bu obaların sayımını gerçekleştirdiği gibi hazırladığı nüfus sayım defterini merkeze göndermiştir.⁵³¹

Yörükler, nüfus sayımları sırasında mevsime göre çoğu zaman bir arada bulunamadıklarından ve tamamı yazılamadığından sayım sonucunda sağlıklı bir sonuç elde etmek mümkün olmamaktaydı. Bu nedenle sağlıklı bir tahrir için Yörüklerin kışlaklarda buldukları zaman sayılmalarının uygun olduğu düşüncesiyle 1851 yılında diğer sancaklarla birlikte Teke Sancağında meskun Yörüklerin nüfuslarının sancaklarda bulunan redif zabıtalari

⁵³¹ BOA., İ.DH., 175/9450, (26 Receb 1264/28 Haziran 1848); BOA., A.DVN., 38/41, (7 Şa'bân 1264/9 Temmuz 1848); BOA., A.MKT.MVL., 23/83, (8 Rebi'ü'l-evvel 1266/22 Ocak 1850).

tarafından yazılması emredilmişti.⁵³² Yörüklerin kışlaklarında sayılması emrine rağmen muhtemelen yöredeki idarecilerin de ciddiyetsiz tutumları nedeniyle kış mevsiminde istenen sayım yapılmamış olmalı ki başlayan nüfus sayımı sırasında da Yörükler yaylaklarında buldukları için iyi bir şekilde sayımları yapılamamıştı. Teke Yörüklerinin sayımında yaşanan sorun üzerine bu defa nüfusları yazılmayan oymakların nüfuslarının tekrar yazılması için Binbaşı Hasan Ağa ile Hurşid Ağa görevlendirilmişti.⁵³³ Bu görevlendirmeye rağmen Yörüklerin nüfus sayım ve yazımı ile ilgili sorunlar bir türlü çözülememiş ve sağlıklı bir sayım yapılamamıştı. Bu nedenle Kütahya, Konya ve havalisinde bulunan Yörüklerin meskun oldukları yerler yanına isim, şöhret, mahalle ve haneleri ile gelir durumlarının yazılarak hazırlanan pusulaların acilen payitahta gönderilmesi emredilmişti.⁵³⁴

Yörüklerle ilgili yaşanan bütün sorunlara rağmen Teke Sancağında ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında yapılan nüfus sayımları yanında bu yüzyılın ikinci yarısında yapılan veya kısmen yapılmaya çalışılan sayımlardan elde edilen Yörüklere ait hane ve nüfus verileri Konya Vilayet Salnamelerinde de yer almıştı. Salnamelere kaydedilen Yörüklerle ilgili hane ve nüfus verilerinin çoğu birbirinin tekrarı niteliğinde olup kesin sonuçları ifade etmekten uzak genel verilerdi. Bu olumsuzluğa rağmen salnamelerde yer alan verilere göre Teke Sancağının genel nüfusu 1868 yılında 44.780 iken bu nüfusun 7.847'si Yörüklerden müteşekkil olduğu gibi 1873 yılında 47.195 olarak belirlenen nüfusun 8.322'si Yörüklerden oluşmakla birlikte bu yıllar arasında Yörüklerin genel nüfus içerisindeki oranları yaklaşık olarak %18'e tekabül etmekteydi.⁵³⁵

Tablo 3.2 Salnamelere Göre Teke Yörüklerinin Hane ve Nüfus Durumu

Oymak	Sancağ	Kaza	Hane ve Nüfus								
			1868		1871		1872		1873		
			Hane	Nüfus	Hane	Nüfus	Hane	Nüfus	Hane	Nüfus	
Maa Bilcümle Aşair Kızılkaya Kazası	Teke	Kızılkaya		1129							

⁵³² BOA., A.MKT.MVL., 40/89, (24 Cemâzi-yel-evvel 1267/27 Mart 1851).

⁵³³ BOA., A.DVN., 68/2, (4 Cemâzi-yel-âhir 1267/6 Nisan 1851).

⁵³⁴ BOA., A.MKT.NZD., 86/31, (6 Zilka'de 1269/11 Ağustos 1853).

⁵³⁵ **Konya Vilayet Salnamesi**, 1285, Defa' 1, s. 93; Öte yandan 1871 yılında hazırlanmış olan bu salname içerisinde EskiYörükler iki defa kaydedilmiş olup ikinci kayıt hatalıdır. Ayrıca Yörüklerle ilgili verilen nüfus toplamı da hatalı olup toplam 6.718 değil 8.251'dir. **Konya Vilayet Salnamesi**, 1288, Defa' 4, s. 191-205; 1872 ve 1873 yıllarında hazırlanmış olan bu iki salnamedeki veriler 1871 yılı salnamesine göre daha doğru veriler içermektedir. **Konya Vilayet Salnamesi**, 1289, Defa' 5, s. 178-192; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1290, Defa' 6, s. 187-200; Ayrıca Güçlü tarafından salnamelere binaen nüfusları verilmekle birlikte Ahmetli olarak okunan oymak Ahadlı, Köşekli olarak okunan oymak Kötekli, Ömerler olarak okunan oymak ise Emirlerdir. Bu husuta bkz. Muhammet Güçlü, **1864-1950 Yılları Arasında Serik**, Serik Belediyesi Kültür Yay., Antalya, 2000, s. 11.

Karahacılı ve Sair Bircümle Aşair	Teke	Kızılkaya		4318						
Yeniosmanlı	Teke	Kızılkaya				948	250	948	250	948
Kurşunlu	Teke	Kızılkaya				116	41	116	41	116
Ahadlı	Teke	Kızılkaya				81	28	81	28	81
Karahacılı	Teke	Kızılkaya				1157	211	1157	211	1157
Eskiyörük	Teke	Kızılkaya				512	300	512	300	512
Çakıcı	Teke	Kızılkaya				146	40	146	40	146
Çakal	Teke	Kızılkaya				130	46	130	46	130
Hacıömerlü	Teke	Kızılkaya				517	156	517	156	517
Töngüşlü	Teke	Kızılkaya				298	100	298	100	298
Honamlı	Teke	Kızılkaya				740	459	740	459	740
Kötekli	Teke	Kızılkaya				53	14	53	14	53
Karatekeli	Teke	Kızılkaya				12	28	50	28	53
Gebiz	Teke	Kızılkaya				810	253	810	253	810
Sarıkeçili	Teke	Kızılkaya		2400		2400	600	2400	604	2400
Emirler Maa Kömürcü Fettahlı	Teke	Kızılkaya				331	114	370	114	370
Toplam				7.847		8.251	2.640	8.328	2.644	8.322

Kaynak: Konya Vilayet Salnamesi, 1285, Defa' 1, s. 93; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1288, Defa' 4, s. 204-205; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1289, Defa' 5, s. 191-192; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1290, Defa' 6, s. 200.

Osmanlı İmparatorluğu coğrafyasında yapılan sayımlarda elde edilen verilere göre Yörüklerin yüzde yüz olarak sayıldığı söylemek mümkün olmadığı gibi nüfus sayımları sırasında Yörüklerle ilgili yaşanan sıkıntılar devam ettiğinden 1894 yılı öncesinde çoğunluğunu Yörüklerin oluşturduğu topluluk yine sağlıklı bir şekilde sayılamamıştı. Bu nedenle sayımın tekrar düzgün bir şekilde yapılabilmesi için nüfus nizamnamesinin aksayan yönlerinin düzeltilmesi isteğini içeren yazı Dahiliye Nezaretinden, Sadaret makamına gönderilmişti.⁵³⁶ Yörüklerle ilgili yaşanan nüfus sayımı meselesine bir çözüm bulmak amacıyla 1896 yılında Anadolu Vilayeti Müfettişi Şakir Paşa, her kazada bir komisyon kurularak köyler ile Yörükler nezdine gönderilmesini ve mevcut nüfus miktarının doğru olarak sayılmasını önermiş ancak Meclis-i Vükelâ tarafından bu öneri uygun bulunmamıştı. Şakir Paşanın önerisini reddeden Meclis-i Vükelâ, eski usulde olduğu gibi her liva meclisinde bulunan nüfus defterlerine mevcut yerleşik nüfus yanında konargöçer hayatı sürdüren Yörük var ise haneleri miktarına göre nüfuslarının yazılarak gönderilmesini istemişti.⁵³⁷

Merkezi idare ondokuzuncu yüzyılda Yörüklerin sayımı ile ilgili yaşanan sorunları çözüme kavuşturmak amacıyla birtakım tedbirler almaya çalışırken Teke Sancağı içerisinde çok sayıda Yörük oymağı bulunduğundan sayım sırasında yaşanan sıkıntılar devam ettiği gibi sorunlar tam olarak çözülememiş ve bu yüzyıl boyunca sürüp gitmişti. Mesale Teke Sancağına kayıtlı olmalarına rağmen Sarıkeçili Yörüklerinden otuz hane 1894 yılında Tokat

⁵³⁶ BOA., Y.PRK.DH., 8/66, (16 Zilhicce 1312/10 Haziran 1895).

⁵³⁷ BOA., MV., 87/30, (6 Zilka'de 1313/19 Nisan 1896).

Sancağında başıboş gezip dolaştığından nüfusları yazılamamıştı.⁵³⁸ Aynı zamanda yöre Yörüklerinin büyük çoğunluğu Teke Sancağına komşu olan sancaklarda bulunan yaylaklara çıktıklarından sayım sırasında yerlerinde bulunamadıkları için bir kısmı kayıt altına alınamamıştı. Nüfus sayımlarındaki aksamalar, taşradaki idarecilerin ciddiyetsiz tutumları yanında Yörüklerin vergi ve asker vermek istememeleri nedeniyle sayımdan kaçmalarından kaynaklandığı gibi sayım sırasında mevcut nüfusu gizleyen muhtarlardan da kaynaklanıyordu. Nitekim 1898 yılında Teke Yörüklerinden sayımda nüfusu gizleyenler ile sayımdan kaçanların cezalandırılmaları gündeme gelince cezanın affedilmesi ve sayım müddetinin Yörüklerin yaylaklardan dönüş zamanından itibaren bir yıl daha uzatılması istenmişti.⁵³⁹ Bu isteği dikkate alan Babıâli, Yörüklerin tam olarak sayılabilmeleri için nüfus sayım süresini yaylaktan dönüş zamanı olan güz döneminden itibaren bir yıl daha uzattığı gibi ayrıca Yörükleri nakit cezadan muaf tutmuş hatta tüm liva ahalisini de muafiyet kapsamına almıştı.⁵⁴⁰

Teke Yöresinde yapılan sayımlar neticesinde elde edilen veriler sadece erkek nüfusu içermesi dolayısıyla yetersiz olmasına rağmen Yörüklerin sancak içerisindeki asker ve vergi kaynağı ile genel nüfusa oranlarının belirlenmesi açısından önemlidir. Öte yandan hazırlanan salnamelerde yörede bulunan Yörüklerin nüfus ve hane durumları genellikle birbirinin tekrarı niteliğinde olup mevcut verilere göre değişmeden ondokuzuncu yüzyılın son çeyreğine kadar aynen kalmıştır. Bunların yanında konargöçer hayatı sürdürmelerine rağmen muhtarlık ile idare edilen Yörük oymak ve obalarının çoğu 1894 ve 1896 yılı salnamelerinde yeni idari yapının gereği olarak köy statüsünde kaydedilmiştir.⁵⁴¹

Teke Yörükleri ile ilgili ondokuzuncu yüzyıl boyunca var olan hem nüfus sayım defterlerindeki hem de salnamelerdeki nüfus verileri, Yörükler tam olarak sayılamadıkları için yeterli değildir. Mesela salnamelerde kaydedilmiş olan Hacıömerlü Yörükleri, Teke Yöresinde bulunmazken Hacıömerliler hakkında nüfus defterlerinde de herhangi bir kayıt yer

⁵³⁸ BOA., DH.MKT., 194/74, (11 Rebî'ü'l-evvel 1312/12 Eylül 1894).

⁵³⁹ BOA., İ.DH., 1356/ 1316/Ra-10, (5 Rebî'ü'l-evvel 1316/24 Temmuz 1898).

⁵⁴⁰ BOA., DH.MKT., 2090/187, (25 Rebî'ü'l-evvel 1316/13 Ağustos 1898); BOA., DH.MKT., 2150/125, (6 Şa'bân 1316/20 Aralık 1898).

⁵⁴¹ Konya Vilayet Salnamesi, 1291, Defa' 7, s. 175; Konya Vilayet Salnamesi, 1292, Defa' 8, s. 175; Diğer taraftan 1877 ve 1878 tarihli salnamelerde Yörüklerin nüfusu 3.322, haneleri ise 2.640 olarak kaydedilmesine rağmen nüfus miktarı 8.322 olması gerekirken muhtemelen baskı hatası dolayısıyla 3.322 olarak yazılmıştır. Konya Vilayet Salnamesi, 1294, Defa' 10, s. 155; Konya Vilayet Salnamesi, 1295, Defa' 11, s. 158; Bu salnamede sadece Sarıkeçili Yörüklerinin Hüsamlı ve Dağlı obalarının nüfusları Kaş Kazasında kaydedilmiş olup toplam 2.402 nüfusları bulunmaktadır. Konya Vilayet Salnamesi, 1301, Defa' 17, s. 192; Ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru salnamelerde Yörükler ayrıca kaydedilmezken Honamlı Yörüklerinin Ötkünlü Obası, Ahadlı, Emirler, Töngüslü, Çakal, Hacısalı ve Karakoyunlu Yörükleri yanında Karahacılı Yörükleri ve obalarından Hacıhamzalı, Solaklı, Sarıkabalı ve Hümmetoğlu obaları köy olarak kaydedilmiştir. Konya Vilayet Salnamesi, 1312, Defa' 26, s. 288, 308, 317, 320, 335, 352, 354,373; Konya Vilayet Salnamesi, 1314, Defa' 27, s. 270, 290, 303, 319, 337, 339, 361.

almamaktadır. Aynı zamanda salnamelerde Murtana Yörükleri yerleşik olarak nahiye statüsünde kaydedilirken Honamlı Yörüklerinin Çakıcı Obası ile Yeniosmanlı Yörüklerinin Kurşunlu Obası ayrı birer oymak olarak gösterilmiştir. Bunların yanında Karakoyunlu Yörükleri, salnameler içerisinde konargöçer olarak geçmesine rağmen hane ve nüfus durumları bulunmamakta⁵⁴² hatta Serik çevresinde kışlayıp Anamas Yaylalarında yaylayan Karakoyunlu Yörüklerinin nüfus ve hane durumları hem nüfus defterlerinde hem de salnamelerde yer almamaktadır. Nüfus defterlerinde kayıtlı bulunan Karakoyunlu Yörükleri ve obaları Döşemealtında bulunan Karakoyunlular olup bu obalardan Ebelek hariç her biri günümüzde Döşemealtında meskun birer köydür.

3.5 Yörüklerin İskânı

İskan, beşeri anlamda belirli bir mekanda yerleşme olup Osmanlı Devletinin kuruluşundan itibaren onyedinci yüzyılın sonlarına kadar dışa dönük olarak devam ettirilirken bundan sonra içe dönük olarak sürdürülmüştür. Başlangıçta fethedilen alanları yerleşime açmak ve kalıcı hakimiyeti sağlamak amacıyla gerçekleştirilen iskan, Yörükler başta olmak üzere farklı topluluklara uygulandığı gibi onsekizinci yüzyıldan itibaren özellikle konargöçerlerin yerleştirilmesi bakımından önem kazanmıştır.⁵⁴³

Yörükler açısından ondokuzuncu yüzyılda daha ciddi bir şekilde üzerinde durulan iskan politikasında asayişin temin etmek, vergi ve asker kaynağını kontrol altında tutmak, sayımları sağlıklı bir şekilde yapmak, boş alanları şenlendirmek ve üretimi arttırmak yanında ilk etapta konargöçerleri yerleşik hayata geçirerek kontrol altında tutmak amaçlanmıştır. Yörükleri yerleştirmek üzere çeşitli tedbirlerle iskan yoluna gidilirken başlangıçta iskânda gönüllülük esas olduğu gibi iskan emrine yanaşmayan konargöçer kitle çoğu defa sürgün edilmiş hatta kaba kuvvet kullanılarak zoraki iskana tabi tutulmuştur.⁵⁴⁴ Zoraki iskan yöntemiyle yıllarca yaşadıkları topraklardan koparılıp farklı yerlerde hatta hiç alışık olmadıkları iklim özelliğine sahip coğrafyalarda iskan edilen Yörükler, çoğu defa hükümetin gösterdiği yerleri

⁵⁴² **Konya Vilayet Salnamesi**, 1288, Defa' 4, s. 65, 204-205; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1289, Defa' 5, s. 59, 191-192; **Konya Vilayet Salnamesi**, 1290, Defa' 6, s. 59, 200.

⁵⁴³ Nedim İpek, "II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı İmparatorluğunun İskân Siyaseti", **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, sayı: 7, (2002/Güz), s. 116-117.

⁵⁴⁴ Yusuf Halaçoğlu, "Kolonizasyon ve Şenlendirme", **Osmanlı**, c. 4, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999, s. 584; M. Fatih Sansar, "Tanzîmat Döneminde Aşiretlerin İskânı", **Türkler**, c. 13, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 911-913; Abdullah Saydam, "Orta Anadolu'daki Aşiretlerin İskânı (1839-1853)", **Prof. Dr. Bayram Kodaman'a Armağan**, (yay. haz. Mehmet Ali Ünal), Samsun, 1993, s. 232-244; Mehmet Emin Üner, "XVII. Yüzyılda Osmanlı İskân Politikasının Bir Örneği: Urfa Yöresine Yerleştirilen Aşiretler", **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 159, (Aralık 2005), s. 126-128; Konargöçerleri iskan ederken alınan tedbirler için bkz. Celal Erdönmez, **Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Konar-Göçer Aşiretlerin Yerleştirilmesi (1840-1876)**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 1995, s. 78-81.

beğenmeseler de korku ve kuvvet karşısında iskan mahalline gitmek zorunda kalmışlar ancak merkezi otorite zayıf düşünce ilk fırsatta yerlerini terk edip eski yerlerine dönmeye çalışmışlardır. Aynı zamanda iskan edildikleri yerlerde bulunan eşkıyalar veya yöneticilerin zulmü yüzünden uzun süre barınamadıkları gibi iskan mahallinden kaçış sırasında çoğu defa çevreye zarar vermeleri kaçınılmazdı.⁵⁴⁵ Bütün bunlarla birlikte Yörükler, iskan edilirken yeterli önlemler alınmadığı gibi yerleşik hayata geçirilenlerden yaylak ve kışlak vergisinin alınmaya devam edilmesi de iskan faaliyetlerini sekteye uğratmıştır. Nitekim bu uygulamanın iskan faaliyetlerini olumsuz yönde etkilediğini gören merkezi idare tarafından 1884 yılından itibaren yerleştirilmek üzere olan konargöçerlerin, söz konusu vergi borçlarının silinmesi kararlaştırılmıştır. Bunun yanında asayişin sağlamak düşüncesiyle yaylaya çıkışın tamamen yasaklanması da Yörükleri olumsuz yönde etkilemiştir.⁵⁴⁶ Zira ondokuzuncu yüzyılda yaylağa çıkarmamak suretiyle uygulanan iskan teşebbüsü, yayla hayatına alışmış olan Yörüklerin mallarının sahil kesiminde sıcağın, sinekten ve salgınlardan etkilenerek hastalanıp telef olmasına yol açmıştır.⁵⁴⁷

Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşundan itibaren farklı amaçlarla yapılan ve süreklilik arzeden iskan faaliyetleri çerçevesinde Teke Yöresinde onaltıncı yüzyılda Şah İsmail'e taraftar olan konargöçer Türkmen kitleleri II. Bayezid döneminde 1501 yılında Modon ve Koron taraflarına sürülerek iskan edilmiştir. Bunun yanında yörede konargöçer Türkmen kesiminin desteklediği ve 1511 yılında çıkan Şah Kulu Baba Tekeli isyanı üzerine yöreden dışarıya yeni bir sürgün daha gerçekleştirilmiştir.⁵⁴⁸

Onyedinci yüzyılda Teke Yöresinde bulunan konargöçerlerin bir kısmı iskandan ziyade kendiliklerinden yerleşirlerken onsekizinci yüzyılda İçel, Alaiye ve Teke taraflarında eşkıyalığa başlayan Şamlu, Karahacılı, Eskiörük, Kiselioğlu, Şeyhlü, Sendil, Patralı, Solaklı, Gedikli, Toslaklı, Cerid ve Saçıkara Yörükleri, 1713 yılında Kıbrıs Adasına sürgün yolu ile iskan edilmeye çalışılmıştır. Bu Yörük oymaklarından sürgün edilenlerin sefine reislerini öldürerek geri dönmeleri üzerine uygulanmak istenen sürgün ve iskan girişimi başarısızlıkla neticelenince 1716 yılında bunların yöre ahalisine zarar vermeden buldukları yerlerde oturmaları şartıyla Kıbrıs'a iskanlarından vazgeçilmiştir. Kıbrıs Adasına iskan edilmek üzere sürgün edilmelerine rağmen iskandan kaçarak Anadolu'ya gelen Kiselioğlu ve Şeyhlü cemaatleri Teke, Hamid, Beyşehir, Alaiye ve Akşehir sancaklarına iskan

⁵⁴⁵ M. Çağatay Uluçay, **XVII. Asırda Saruhan'da Eşkıyalık ve Halk Hareketleri**, Manisa Halkevi Yay., İstanbul, 1944, s. 93-95.

⁵⁴⁶ Mesela Fırka-i İslahiye, Çukurova Bölgesinde asayiş ve düzeni sağlamak için yaylaya çıkışı tamamen yasaklamıştı. İpek, **a.g.m.**, s. 124.

⁵⁴⁷ Yusuf Ziya Demirci, "Yörükler", **Türklük**, c. II, sayı: 10, (İkincikânun 1940), s. 224.

⁵⁴⁸ Hüseyin Arslan, **16. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskan, Göç ve Sürgün**, Kaknüs Yay., İstanbul, 2001, s. 318-319; Halaçoğlu, **İskân Siyaseti**, s. 4.

edilmişlerdir.⁵⁴⁹ Merkezi idare, taşrada Yörüklerin neden oldukları asayiş problemlerine karşı iskan yöntemini bir çare olarak uygulamaya devam ederken Teke Yöresinden yaylamak üzere Anamas Yaylalarına gelen Gebizli, Alaylı, Karamanlı ve Serikli Yörükleri yöre ahalisine zarar verince bunların da Anadolu'da veya Rumeli'de boş bir yere iskan edilmeleri için 1720 yılında ferman çıkarılmıştır.⁵⁵⁰ Bu iskan emrine rağmen bir sonuç elde edilemediği gibi Anamas Yaylalarında yazı geçirmeye devam eden Gebizli Yörükleri yanında Karaçakal, Melikler, Çandır, Karahacılı, Manavgat Eskişöğü ve Saçıkara Yörükleri yörede yaptıkları eşkıyalıkla yöre ahalisini bıktırmışlardı. Nitekim Gebizli, Melikler ve Çandır Yörüklerinin yörede verdikleri zarar karşılığında taahhüt ettikleri nezr akçesinin tahsili yanında Aydın'da bulunan boş ve harabe yerlere iskan edilmeleri için 1743 yılında ferman çıkarılmış hatta iskan yerlerine gitmeleri için bir de görevli tayin edilmesine rağmen bunlar, “*Nezr akçesini vermeyiz ve iskana dahi gitmeyiz*”⁵⁵¹ diye görevliye itiraz edip emre karşı geldikleri gibi iskan hususunda bu defa da herhangi bir sonuç elde edilememişti. Teke Yörüklerine karşı iskan faaliyetleri onsekizinci yüzyılın ikinci yarısında da devam etmekle birlikte 1764 yılında Eğirdir ve Elmalı'da bulunan Murtana Yörükleri etrafa dağılıp vergi kaçırarak hazineye zarar verince Murtana Yörüklerinin Boy Beyi ve kethüdaları vasıtasıyla eski yaylak ve kışlak yerlerine getirilip iskan edilmeleri kararlaştırılmıştı.⁵⁵²

Ondokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren Teke Yöresinde artan Tekelioğlu İbrahim'in zulmünden dolayı yörede bulunan Türkmenlerin büyük çoğunluğu mal, mülk ve hayvanlarıyla birlikte Menteşe, Isparta, Aydın, Saruhan, Sığla, Alaiye, Denizli ve Uşak taraflarına dağılıp yerleşmişler ancak bir süre sonra bu sancaklarda yerleşmiş olan Türkmenlerin yeniden Teke Sancağına iskan edilmeleri için 1815 yılında ferman çıkarılmıştır.⁵⁵³ Hemen hemen aynı dönem içerisinde İçel Sancağı Yörüklerinden olmalarına rağmen sancaklarını terk edip bir kısmı Teke Yöresine de gelen Bulacalı Yörüklerinin geldikleri yerdeki ikamet süresi on yılı geçmemişse eski yerlerine iade edilmeleri için 1822

⁵⁴⁹ Yörüklerin onsekizinci yüzyılın ilk çeyreğinde Kıbrıs'a sürgünle iskanları hususunda bkz. Ahmed Refik, **a.g.e.**, s. 140-141, 143-144, 148-153; Halaçoğlu, **İskân Siyaseti**, s. 113-114, 129.

⁵⁵⁰ **BOA. A.DVN.MHM.d.**, 130, s. 8, (Evail-i Safer 1133/11 Aralık 1720).

⁵⁵¹ **BOA., C.DH.**, 33/1631, (11 Zilka'de 1155/7 Ocak 1743); **BOA., C.DH.**, 324/16195, (Evahir-i Zilka'de 1155/26 Ocak 1743).

⁵⁵² **BOA., C.DH.**, 12/562, (18 Rebî'ü'l-evvel 1178/15 Eylül 1764); Kemal Daşcıoğlu, **İskan, Suç ve Ceza Osmanlı'da Sürgün**, Yeditepe Yay., İstanbul, 2007, s. 63.

⁵⁵³ “*Derdevlet-i mekine arz-ı dai kimesneleridirki Tekelioğlu İbrahimin zulm ve taaddisi sebebiyle Teke Sancağı ahalisinden olub bilad-ı saireye dağılmış ve tüm kabileleriyle gitmiş olan Türk ve Türkmen taifelerini yerli yerine cem' ve iskanlarına irade-i 'âliyye hazreti cihandari taallük itmezden naşi ahali-i merkûmeden Menteşe ve Isparta ve Aydın ve Saruhan ve Sığla ve Alaiye ve Denizli ve Uşak taraflarına gidüb mütemekkin etmiş olanları ıyal ve evlad ve bilcümle eşya ve hayvanatlarıyla yerli yerine irsâl ve iskân ettirilmesi babında şeref rey-i sudûr olan ferman-ı celilüşan...*”, **BOA., C.DH.**, 40/1979, (25 Rebî'ü'l-evvel 1230/7 Mart 1815).

yılında ferman çıkarılmış⁵⁵⁴ ancak bir süre sonra yirmi hanesi Teke Sancağında Gebiz Yörükleri içerisinde iskan edilmekle⁵⁵⁵ birlikte bunlar yörede uzun yıllar konargöçer hayatı sürdürmüşlerdir. Aynı zamanda Teke Sancağındaki Eskiyörükler ile Töngüslü Yörüklerinden yaklaşık ellişer hane Manavgat'a iskan edilip bunların verecekleri vergiler de yörede kalan diğer hanelere taksim edilince fazla vergi yükü dolayısıyla zor durumda kalan Eskiyörükler ile Töngüslü Yörüklerinin Boy Beyleri, Manavgat'a iskan edilen hanelerin eski yerlerine iade edilmelerini istemişlerdi. Nitekim bu istek merkez tarafından dikkate alındığı gibi Manavgat'a iskan edilen hanelerin eski yurtları olan Teke toprağına iade edilmeleri için 1829 yılında ferman çıkarılmıştı.⁵⁵⁶ Yine Teke Sancağı Yörüklerinden olup vergilerini Teke Sancağına ödemelerine rağmen Aydın, Menteşe ve Hamid sancaklarına gidip oralarda kışlayan Eskiyörük ve Yeniosmanlı Yörüklerinden mevcut hanelerin asıl yurtları olan Teke Sancağında bulunan cemaatleri içerisinde iskan edilmeleri için 1837 yılında ferman çıkarıldığı gibi bu fermanın birer sureti de Teke, Hamid, Aydın ve Menteşe sancaklarına gönderilmişti.⁵⁵⁷

Öte yandan Anadolu'da bulunan konargöçerlerin yaylak ve kışlak arasında gidiş gelişleri sırasında geçtikleri yerlerde bulunan yerleşik ahaliye verdikleri zararların engellenmesi için 1842 yılında kışlaklarına iskan edilmeleri ve yerleşik ahali hükmüne konulup aynı sancak içerisinde yaylaya çıkmalarına izin verilirken kesinlikle buldukları yerlerin dışına yaylaya gitmelerinin engellenip kontrol altına alınmaları kararlaştırılmıştı. Aynı zamanda Yörüklerin iskan edilecekleri topraklar hangi sancak ve kaza içerisinde ise hepsinin o yerin müşir, kaymakam ve müdürleri idaresinde boş yerlere yerleştirilmeleri hususu tüm Anadolu eyalet ve sancaklarına yazılmış hatta iskan sırasında çıkabilecek herhangi bir olumsuz duruma karşı Kütahya'dan Konya hattına kadar asker sevk edilmişti. İskan emrinin bir sureti Konya Eyaleti Müşiri İbrahim Paşa ile eyalet içerisinde bulunan sancak kaymakamlarıyla birlikte Teke Sancağı Kaymakamı Mehmet Bey'e yazılmıştı.⁵⁵⁸

⁵⁵⁴ **BOA., C.DH.**, 83/4117, (29 Zilka'de 1237/17 Ağustos 1822).

⁵⁵⁵ **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 105-108, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843).

⁵⁵⁶ "Teke Sancağında kâin Basıroğlu ve Töngüş Yörükân Aşireti ötedenberü vergeldikleri rüsum-ı miriye ve kışlakiyeyi kabzına memura edada kusurları yoğiken birkaç seneden berü Yörükân-ı merkûmeden birer takrib kırk ellişer hane Alaiye Sancağında vaki' Manavgat Kazası toprağına nakl ve iskan eylediklerinden Yörükân-ı merkûmenin verecekleri rüsum-ı miriye ve kışlakiye dahi sairlerine tarh ve takdim olunarak onların dahi perişanlıklarını mucceb ve mal-ı mirinin kesrini müstevcib olacağını beyan birle zikr olunan aşiretlerin Boy Beyleri o makule müteferrik olan re'âyânın kemafilekadim Teke toprağına nakilleri babında...", **BOA., C.DH.**, 76/3792, (13 Receb 1244/19 Ocak 1829).

⁵⁵⁷ **BOA., C.DH.**, 141/7009, (2 Şevvâl 1252/10 Ocak 1837).

⁵⁵⁸ "...Aşairin kışlakları kangı mahaller ise cümlesi sayfen ve şitaen oralarda iskan ve ivâ ettirmek ve yaylakları iskan eyleyecekleri kazalar dahilinde olmak ve kendüleri adet-i ahali-i mutavattına hükmüne konulub zinhar ve zinhar buldukları kazaların haricine yaylak suretiyle çıkarmamak üzere taht-ı rabta ve nizama idhal kılınmaları hususu ittifaq-ı era-yı vükelâ ile bittensib olvechle icra-yı iktizası hususuna irade-i isticâl-i mülükânem taallukuyla bu babda emrûferman-ı şevketmakrun-ı padişahanem şerefriz sünüh ve sudûr olsun...",

Muhtemelen çıkarılan bu karardan sonra 1843 yılında Teke Sancağında bulunan Yörük oymak ve obalarının bir kısmının genellikle kışlak alanlarında üçer beşer hane olmak üzere bölünerek iskan edildiği görülmektedir. Nitekim Karakoyunlu Yörükleri ve obaları Döşemealtında, Sarıkeçili Yörüklerinin obaları ise üçer beşer hanelik gruplar halinde daha çok Korkuteli ve Kızılkaya çevresinde bulunan kışlak alanlarının bulunduğu köylere iskan edilirken Töngüslü Yörükleri de haneler bazında ayrılmakla birlikte çoğunluğu Serik'te olmak üzere Antalya çevresinde bulunan köylere iskan edilmiştir. Bulacalı ve Kötekli Yörükleri, Gebiz Cemaati içerisinde iskan edilirken Kötekli Yörüklerinin iki hanesi de Asikaraman Köyünde bulunan Yumuk mevkiinde yerleştirilmiştir. Çakal Yörüklerinden dokuz hane Gebiz Yörükleri içerisinde Gebiz Müdürünün kefaleti ile iskan edildiği gibi diğer haneler Serik'te iskana tabi tutulmuştur. Hacısalı Yörüklerinin bir kısmı Serik hududu içerisinde iskan edilirken çoğunluğu Antalya çevresinde kışladıkları alanlara yerleştirilmiştir. Çepel, Kömürcü ve Emirler Yörükleri Antalya çevresinde kışladıkları köyler içerisinde kısım kısım iskan edilirken Saçıkara Yörüklerinin Tülüler obası ile Honamlı Yörükleri ve obaları Serik sınırları içerisinde yerleştirilmiştir.⁵⁵⁹ Teke Yöresindeki Yörük oymak ve obalarının bir kısmının hane hane bölünerek yerleştirilmesi yöntemiyle izlenen bu iskan politikasında Yörükleri vergi ve asker bakımından kontrol altında tutmak düşüncesi yanında hem kışlak ihtiyaçlarını karşılamak hem de topyekûn hareket ederek iskan edildikleri yerlerden ayrılmalarını engellemek amacı güdülmüştür. Teke Yöresinde yapılan bu iskan sonrasında Teke Yörüklerinin bir anda yerleşip hayvancılığı bıraktıkları düşünülmemelidir. Zira iskan edilmelerine rağmen yarı yerleşik bir hayat süren bu oymakların büyük çoğunluğu yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar konargöçer hayatı devam ettirmişlerdir.

Tablo 3.3 Teke Yörükleri ve İskan Edildikleri Yerler

Oymak	Oba	Hane	İskan Edildiği Yer
Karakoyunlu	Aşağıoba	1-36	Döşemealtı
Karakoyunlu	Ilıca	1-32	Döşemealtı
Karakoyunlu	Kevşirler	1-12	Döşemealtı
Karakoyunlu	Ebelek	1-10	Döşemealtı

“Mülhakatıyla Konya Eyaleti Müşiri Vezir İbrahim Paşa iclâlehüye ve rical-i devlet-i ‘aliyyeden eyalet-i merkûme defterdarı Mehmed Fevzi zide mecdühûmaya dergâh-ı ‘âli kapıcıbaşlarından Beyşehir Sancağı Kaimmakamı Elhac Hasan ve Niğde Sancağı Kaimmakamı Halil Bey ve İçil Sancağı Kaimmakamı Abdullah Bey dame mecdühûmaya ve hevacegan-ı divan-ı hümayunundan Teke Sancağı Kaimmakamı Mehmed Bey ve muteberan-ı hademe-i devlet-i celileden Alaiye Sancağı Kaimmakamı Mustafa Hulusi zide mecdühûmaya ve saire”, **BOA., C.DH.**, 31/1548, (10 Cemâzi-yel-âhir 1258/19 Temmuz 1842); Bu uygulama için ayrıca bkz. Cengiz Orhonlu, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretlerin İşkânı”, **Türk Kültürü Araştırmaları**, sayı: 1-2, Ankara, 1976, s. 282.

⁵⁵⁹ “Tanzimat-ı Hayriye usulüne tatbiken bâ irade-i seniyye-i şahane şereftaalluk buyrulan Teke Sancağı kazaları kuralarına iskân ve ivâ olunan Sarıkeçilü ve Saçıkara ve Karakoyunlu aşireti ahalisinin ve gerek sair perakende aşâirin müceddeden tahrir olunan bilcümle sagir ve kebirlerinin sin ve eşkalleri tasrihiyle nüfus defteridir ki zikr olunur”, **BOA., NFS.d.**, 3228, s. 2-182, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843).

Karakoyunlu	kovanlıkburnu	1-51	Döşemealtı
Karakoyunlu	Camili	1-37	Döşemealtı
Sarıkeçili	İsavelioğlu	1-9	Yazır Köyü
Sarıkeçili	İsavelioğlu	10	Beğiş Köyü
Sarıkeçili	İsavelioğlu	11-12	Bahtılı Köyü
Sarıkeçili	İsavelioğlu	13-17	Beğiş Köyü
Sarıkeçili	İsavelioğlu	18-20	Yazır Köyü
Sarıkeçili	İsavelioğlu	21	Beğiş Köyü
Sarıkeçili	İsavelioğlu	22-23	Yalınısagır Köyü
Sarıkeçili	İsavelioğlu	24-29	İmecik Köyü
Sarıkeçili	İsavelioğlu	30-32	Avdan Köyü
Sarıkeçili	İsavelioğlu	33	İmecik Köyü
Sarıkeçili	İsavelioğlu	34-35	Avdan Köyü
Sarıkeçili	İsavelioğlu	36-37	İmecik Köyü
Sarıkeçili	Bayramlı	1-6	Bademağacı Köyü
Sarıkeçili	Bayramlı	7-9	Pazaravdanı Köyü
Sarıkeçili	Bayramlı	10-12	Yalınlikebir Köyü
Sarıkeçili	Bayramlı	13-18	Pazaravdanı Köyü
Sarıkeçili	Bayramlı	19-20	Karapınar Köyü
Sarıkeçili	Bayramlı	21	Fığla Köyü
Sarıkeçili	Bayramlı	22-23	Karapınar Köyü
Sarıkeçili	Bayramlı	24	Kızılcaağaç Köyü
Sarıkeçili	Demircioğlu	1-11	Fığla Köyü
Sarıkeçili	Odabaşoğlu	1-7	Andiya Köyü
Sarıkeçili	Odabaşoğlu	8-11	Akkilise Köyü
Sarıkeçili	Odabaşoğlu	12-14	Kevzer Köyü
Sarıkeçili	Odabaşoğlu	15-20	Yeleme Köyü
Sarıkeçili	Odabaşoğlu	21	Fığla Köyü
Sarıkeçili	Odabaşoğlu	22	Andiya Köyü
Sarıkeçili	Hüsamlı	1-5	Alifahreddinikebir Köyü
Sarıkeçili	Hüsamlı	6	Anbehan Köyü
Sarıkeçili	Hüsamlı	7-11	Alifahreddinikebir Köyü
Sarıkeçili	Hüsamlı	12-18	Fığla Köyü
Sarıkeçili	Hüsamlı	19	Akkilise Köyü
Sarıkeçili	Hüsamlı	20-21	Aliahreddinikebir Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	1	Bucak Kazası
Sarıkeçili	Dağlı	2-7	Ürkütlü Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	8-10	Garibce Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	11-15	Anbehan Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	16-18	Ürkütlü Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	19-21	Karaaliler Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	22	Ürkütlü Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	23	Yuva Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	24-30	Mamatlar Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	31-37	Alifahreddinisagır Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	38-39	Mamatlar Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	40-41	Alifahreddinisagır Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	42-43	Mamatlar Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	44-48	Belen Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	49-53	Akkilise Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	54-57	Kevzer Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	58-59	Akkilise Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	60	Ürkütlü Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	61	İstanos Kışlası
Sarıkeçili	Dağlı	62	Ürkütlü Köyü
Sarıkeçili	Dağlı	63	Alifahreddinisagır Köyü
Sarıkeçili	Hacımadenoğlu	1-4	Yelten Köyü
Sarıkeçili	Hacımadenoğlu	5	Zivind Köyü
Sarıkeçili	Hacımadenoğlu	6-7	Yelten Köyü

Sarıkeçili	Hacımadenoğlu	8-11	Zivind Köyü
Sarıkeçili	Hacımadenoğlu	12	Yelten Köyü
Sarıkeçili	Hacımadenoğlu	13	Zivind Köyü
Töngüşlü		1-55	Serik Kazası
Töngüşlü		56	Asikaraman Köyü
Töngüşlü		57	Alaylı Köyü
Töngüşlü		58-62	Çirkinoba Köyü
Töngüşlü		63	Alaylı Köyü
Töngüşlü		63-66	Şamköy Köyü
Töngüşlü		67	Alaylı Köyü
Töngüşlü		68	Kızıllı Köyü
Töngüşlü		69	Alaylı Köyü
Töngüşlü		70-73	Asikaraman Köyü
Töngüşlü		74-75	Bıyıklı Köyü
Töngüşlü		76	Pamukovasında Yukarı Kızıllı Nam Mahal
Bulacalı		1-20	Gebiz Cemaati
Hacısalı		1-5	Alaylı Köyü
Hacısalı		6	Murtana
Hacısalı		7	Alaylı Köyü
Hacısalı		8-24	Serik Kazası
Hacısalı		25	Gebiz Cemaati
Hacısalı		26-27	Kundu Köyü
Hacısalı		28	Murtana'da İkisü Arasında
Hacısalı		29-31	Antalya Civarında İstanoz Kepezi
Hacısalı		32-33	Antalya Şehri Civarında
Hacısalı		34	İstanoz Kepezi
Hacısalı		35-36	Çirkinoba Köyü
Hacısalı		37-40	Alaylı Köyü
Hacısalı		41-55	Serik Kazası
Çakal		1-9	Gebiz Cemaati
Çakal		10-15	Nefs-i Serik Kazası
Çakal		16-17	Serik Kazası
Çakal		18	Gebiz Cemaati
Çakal		19-35	Serik Kazası
Kötekli		1-2	Asikaraman Köyü Yumuk Nam Mahal
Kötekli		3-8	Gebiz Cemaati
Çepel		1-3	Asikaraman Köyü
Çepel		4-5	Antalya Civarında Kurtpınarı Nam Mahal
Çepel		6-9	Asikaraman Köyü
Çepel		10	Alaylı Köyü
Çepel		11	Asikaraman Köyü
Kömürcü		1-5	Antalya Sofular Mahallesi
Kömürcü		6-10	Bıyıklı Köyü
Emirler		1-9	Kızıllı, Asikaraman ve Varsak Köylerinde
Honamlı	Hacıceliller	1-16	Nefs-i Serik
Honamlı	Köleoğlu	1-7	Nefs-i Serik
Honamlı	Çoşlu	1-27	Nefs-i Serik
Honamlı	Ötkünlü	1-3	Nefs-i Serik
Honamlı	Adıgüzel	1	Nefs-i Serik
Honamlı	Çakıcılar	1-56	Nefs-i Serik

Kaynak: BOA., NFS.d., 3228, s. 2-182, (25 Cemâzi-yel-evvel 1259/23 Haziran 1843).

Ondokuzuncu yüzyılda Yörüklerin iskanı konusu ciddi olarak ele alındığı gibi 1844 yılında Meclisi Vâlâ tarafından kaleme alınan mazbatada Anadolu'da bulunan konargöçerlerin iskanı üzerinde durulmakla birlikte, "Aşiret taifesi birkaç türlü olup birtakımı öteden beri kazalarda hane ve obalarıyla meskun olarak hayvanlarının idaresi için eyalet

içerisinde veyahut başka eyalette birer yere yaylaya gitmekte ve bir takımı yalnız obalarıyla muit olan kışlak ve yaylak yerlerine o surette gelip gitmekte ve diğer takımı muhitsiz olarak her sene istedikleri yerlerde kışlayıp yaylamakta oldukları” belirtilirken konargöçerlerin yaylak ve kışlak alışkanlıkları irdelenmekteydi. Anadolu’nun çoğu eyalet ve livasında dağınık olarak kışlayıp yaylayan konargöçerlerin, yaylak ve kışlak ihtiyaçlarını giderdikleri eyalet sınırları içerisinde iskanları asayiş ve düzenin temini için gerekli görülmüştü. Nasıl olursa olsun ayrı ayrı iskan ettirilmeleri gereken konargöçerlerin geneli için bir de aşiret nazırı tayin edilmesi hükme bağlandığı gibi aşiret nazırı olacak kişinin uygun bir sancakta ikamet etmesi kararlaştırılmıştı. İskanın kalıcı olabilmesi için gerekli önlemler alınmaya çalışılırken oldukça fazla miktarda hayvan sahibi olan konargöçerlerin yaz mevsiminde ihtiyaçlarını gidermek amacıyla iskan edildikleri sancak içerisinde bulunan yaylaklara çıkmalarının uygun olacağı düşünülmekle birlikte eğer bunlar tamamıyla yaylaya çıkmaktan men edilirse hayvanlarının telef olabileceği de göz önünde bulundurulmuştu. Konargöçerlerin bir eyalet içerisinde kışlayıp diğer bir eyalette yaylamaları iskan usulüne zarar vereceği gibi vergilerin toplanması açısından da sorunlara yol açabilecekti. Nitekim konargöçerlerin hem iskanlarının yavaş yavaş yapılması hem de zarar görmemek üzere her bir konargöçer grubun bulunduğu eyalet ve liva içerisinde vali ve mutasarrıfları tarafından uygun yerlere yerleştirilip idare edilmeleri ve vergilerinin düzenli bir şekilde toplanması hedeflenmişti.⁵⁶⁰ Öte yandan Anadolu’da iskan edilen konargöçerler hakkında 1845 yılında yürürlüğe konulan uygulamaya göre konargöçer adı kaldırılarak iskan edildikleri yerlerde bulunan köy ahalisi gibi ziraat ve hayvancılık yapmaları kararlaştırılmıştı.⁵⁶¹

Merkezi idare, Yörükleri iskan etmeye çalışırken Saçıkıralı ve Honamlı Saçıkıralı Yörüklerinden asker alımında sorunlar yaşandığı gibi bunlardan beş yıldır vergi toplanamıyordu. Düzenli bir şekilde vergilerinin toplanması ve askere alım işlerinin yürütülmesi için iskan edilmeleri düşünülen bu iki oymağın vergileri Denizli’ye nüfusları ise Aydın’a kayıtlı olmasına rağmen Saçıkıralılar Hamid Sancağında, Honamlı Saçıkıralılar ise Teke Sancağında konargöçer hayatı sürdürüyorlardı. Tanzimat-ı Hayriyenin başlangıcından beri Honamlı Saçıkıralıların mal vergisi ile kışlak ve adet-i ağnam rüsumu Teke Sancağı Mal Sandığına bağlı olduğundan Denizli’den tenziliyle Teke Sancağına ilave edilmesi istendiği gibi nüfusları da aynı sancakta yazılarak 1850 yılından beri askere alım işleri de Teke Sancağında uygulanıyordu. Hatta Saçıkıralıların Tülüler Obası da zaman zaman Teke Sancağına kışlamak üzere geliyordu. Saçıkıralı ve Honamlı Saçıkıralıların özellikle vergi

⁵⁶⁰ BOA., İ.MSM., 69/2005, (8 Zilhicce 1260/19 Aralık 1844).

⁵⁶¹ BOA., A.M., 1/45, (29 Zilhicce 1260/9 Ocak 1845).

bakımından bağlı oldukları Denizli'ye iskan edilmeleri istenirken Hamid Sancağına göre Denizli'nin ikliminin elverişli olması yanında Denizli'de geniş ve uygun boş alanların bulunması nedeniyle bu iki oymağın Denizli içerisinde iskan edilmelerinin uygun olduğu merkeze bildirilmişti. Hamid Sancağına iskanları hususu gündeme gelince Saçıkaralılardan düzenli bir şekilde asker alınması ve vergi toplanması yanında başiboş hareketlerinin önüne geçilebileceği düşüncesiyle liva içerisinde bulunan kaza ve köylere üçer beşer hane iskan edilip hayvanlarının sattırılarak elde edilecek gelire emlak ve arazi satın almalarının iyi olacağı beyan edilmişti. Hatta iskan edilenlerin hayvanlarını satmalarında zorunluluk olmadığı da belirtildiği gibi yeterli miktarda besleyebilecekleri kadar hayvanı bulundurmalarında da bir sakınca görülmemişti. Öte yandan bunların iskanları için yapılacak evler ile tedarik edecekleri ziraat aletleri için gerekli meblağ, meclisçe yine kendi taraflarından fazla hayvanları değeriyle sattırılarak elde edilecekti. Hayvanları yaylaya alışıktı olduğundan iskan edildikten sonra da yaz mevsiminde yanlarına yeteri kadar bakıcı alarak iskan edilecekleri yerler civarında bulunan yaylaklara göndermeleri gerektiğinden mevcut çadırlarından yalnız hayvanlar için gereken birkaç tanesi alıkonularak kalanlar meclis tarafından sattırılıp değeri kendilerine verilmesi kararlaştırılmıştı. Denizli'de iskanları uygun görülmesine rağmen Saçıkaralı Yörüklerinin Bey ve oba muhtarları meclise gelip Denizli'de boş ve uygun yerler olmadığını ileri sürerek Hamid, Burdur ve Teke sancaklarında iskanlarının yapılmasını istemişlerdi. Bu isteğe rağmen bunların sözlerinde durmaz ve taahhütlerine itibar olunmaz kişiler olduklarından istekleri dikkate alınmadığı gibi Saçıkaralı ve Honamlı Saçıkaralı Yörüklerinin kontrol altına alınmaları için 1860 yılında Denizli, Hamid, Teke ve Burdur sancaklarında bulunan boş ve uygun alanlara iskan edilmeleri kararlaştırıldığı gibi bu sancaklara gönderilecek talimatnamede iskan edilecekleri yerlerin özellikleri de ayrıca belirtilmişti. Nitekim, *"Ahali-i merkûmenin iskan olunacakları mahallerde en evvel aranılacak şey o mahâl arazisinin vesait ve kabiliyetiyle beraber hâli olması ve etrafında hayvan için orman mera' gibi yerler bulunması maddeleri olduğundan buralara dikkat olunacaktır. Ahali-i merkûmenin evvelden merbut ve mukayyed oldukları mahâllerden kaydları terkin olunarak bu kâide üzere icra-yı iskânlarıyla beraber her bir kazaya ne miktar hane yerleştiriliyor ise nüfusu bi-t-tahrir o kaza nüfusuna ve kışlak ve yaylak rûsumu ve vergi misüllü mürettebatı dahi vergi namıyla yine o kaza vergisine ilâve olunarak defterleri takdim kılınacak ve bazı topluca olarak iskan olunan hanelere yine içlerinden imam ve muhtar ta'yin kılınacaktır. İskan olunan ahali-i aşirete gösterilecek arazi-i hâliyenin senetsiz ihalesi caiz olmadığından sahihsiz arazi-i hâliyeden herkes ziraata muktedir olacağı derecede ne miktar yer gösterilecek ise tapu senedi gönderilmek üzere usulü*

vechle hudud ve senedi tasrihiyle mazbatası Hazine-i Celileye irsâl olunacaktır."⁵⁶² Muhtemelen bu iskan kararından sonra topluca bir yerde iskan fikrinden hoşlanmayan Saçıkaraklı Yörüklerinin büyük bir kısmı Maraş, Bozok ve Sivas taraflarına firar etmişler ancak bir süre sonra Sivas Valisi tarafından üzerlerine asker sevk edilmek suretiyle iskan edilmişlerdir.⁵⁶³

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörüklerine yönelik olarak uygulanan iskan faaliyetleri çerçevesinde Karahacılı Yörükleri 1891 yılında yaylakları olan Aliefendi Yaylası ile bu yaylanın aşağısında bulunan araziye iskan edilmek istenmiş ancak başarılı olunamamıştır.⁵⁶⁴ Öte yandan Serik içerisinde meskun olan Honamlı Yörüklerinden onüç hane muhtemelen yaylamak üzere çıktıkları Beyşehir'e bağlı Karaali ve Kırklı köyleri arasında bulunan Dere mevkiinde kaldıkları gibi mal varlıkları Karaali ve Kırklı Köyüne kayıtlı olup vergilerini Beyşehir Kazası Mal Sandığına ödemekteydiler. Honamlı Yörüklerinden olan bu haneler yaklaşık kırk yıl önce Karaali Köyü civarında bulunan Dere mevkiine gelip yerleşmişler ancak haneleri yirmi kadar olunca oturdukları yer Kırklı ve Karaali köylerine uzak olduğundan 1899 yılında meskun oldukları yerde Gökçekapu adıyla bir köy kurulmasını ve buraya iskan edilmelerini talep etmişlerdi.⁵⁶⁵ Bu talep üzerine Konya Meclisinden, merkeze gönderilen yazı Şura-yı Devletçe incelendiği gibi Sadarete havale edilmiş ve 1900 yılında Gökçekapu adıyla bir köy kurularak Serik'ten gelen Honamlı Yörüklerinin bu köyde iskanlarının uygun olduğuna hükmedilmiştir.⁵⁶⁶

Yörüklerin sadece baskı ile değil yaylak ve kışlaklarında kendiliklerinden de yerleştikleri göz önüne alınırsa ondokuzuncu yüzyılda Teke Yöresi diğer bölgelerle kıyaslandığı zaman zoraki bir iskandan söz edilmez. Nitekim Teke Yörüklerinin büyük çoğunluğu kışlak ve yaylak alanları arasında yarı yerleşik bir hayat sürdürüp elverişli iklim koşulları nedeniyle hayvancılığı tarımla tamamladıkları gibi yerleşik hayata geçerlerken zorlanmadan zamanın şartlarına göre genellikle asıl yurt olarak gördükleri kışlak alanlarında kendiliklerinden yerleşmişlerdir. Özellikle yörede Yörük oymak ve obalarının adını taşıyan yerleşim yerlerinin oldukça fazla oluşu kendiliğinden yerleşmenin önemli bir delili olarak dikkat çekmektedir.

⁵⁶² BOA., İ.MVL., 426/18695, (7 Cemâzi-yel-âhir 1276/1 Ocak 1860); BOA., A.MKT.MVL., 113/74, (6 Receb 1276/29 Ocak 1860).

⁵⁶³ Celal Erdönmez, "Tanzimat Devrinde Aşiretlerin İskân Politikası", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 4, Isparta 1999, s. 259-260.

⁵⁶⁴ BOA., ŞD., 1716/5, (25 Rebî'ü'l-âhir 1309/28 Kasım 1891).

⁵⁶⁵ BOA., ŞD., 1741/1, (26 Rebî'ü'l-âhir 1317/3 Eylül 1899); BOA., DH.MKT., 2242/23, (26 Rebî'ü'l-âhir 1317/3 Eylül 1899); BOA., İ.DH., 1372/1317/L-02, (8 Şevvâl 1317/9 Şubat 1900).

⁵⁶⁶ BOA., DH.MKT., 2317/108, (11 Zilka'de 1317/13 Mart 1900).

3.6 Devlet ve Taşra Yöneticileriyle İlişkileri

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörüklerinin devlet ve taşradaki idarecilerle ilişkilerinde normal seyreden vergi ödeme ve askere alım işlemleri yanında askerlik hizmetinden kaçanlar hatta idarecileri tarafından saklananlar olduğu gibi vergilerini ödemeyip vergi kaçırınlar da bulunmaktadır. Devlet ve kanun kavramı ile pek fazla yüzyüze gelmeden beyleri idaresinde mevcut geleneklerine ve kanunların öngördüğü şartlara göre yaşayan Yörükler, devlet güçlü olduğu dönemlerde vergi ve askerlik konusunda pek fazla sorun çıkarmazlarken taşrada devlet otoritesi zayıflayınca eşkıyalık yanında vergi ve asker kaçırma olayları da bir hayli artmıştır. Böyle durumlarda devlet tarafından vergi kaçırınlardan vergilerin mutlaka tahsili yoluna gidilirken asker kaçırımaya vesile olanlar sürgün cezası ile cezalandırıldıkları gibi asker kaçakları yakalanarak birliklerine sevk edilmiştir.

Özellikle askeri alanda ondokuzuncu yüzyılda Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra devletin asker ihtiyacının genellikle Anadolu'da ve Rumeli'de bulunan müslüman ahaliden karşılanması yoluna gidilirken bu yüzyıl içerisinde çıkan isyanlar ve yaşanan savaşlar, asker ihtiyacını oldukça arttırmış hatta artan asker ihtiyacına karşı merkezdeki idareciler asker kaynağını kontrol altında tutmak için yeni çareler üretmişlerdi. Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısının sonlarından itibaren düzenlenen yeni askeri yapılanma içerisinde Teke Sancağı Yörükleri genellikle ikinci ordu bünyesinde bulunan bölük, tabur ve alaylarda askerlik hizmetlerini yerine getirdikleri gibi askerlik hizmetini yerine getirirken hayatını kaybedenler de bulunmaktadır.

3.6.1 Askerlik Alanındaki Hizmetleri ve Yaşanan Sorunlar

Yörükler, Osmanlı Devletinin kuruluşundan itibaren önemli asker kaynaklarından birisini teşkil etmelerine rağmen zamanla Osmanlı askeri sisteminin çağın gerisinde kalmış olması nedeniyle mevcut sistem içerisindeki eski önemlerini yitirdiler. Askeri alanda dünyadaki gelişmelere ayak uydurabilmek için ondokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren öncekilere nazaran önemli yeniliklere girişilirken 1826 yılında Yeniçeri Ocağı kaldırıldı. Bundan sonra Osmanlı Ordusunu çağdaşı ordular örnek alınarak yeni baştan düzenlemek üzere çalışmalara hız verildiği gibi askere alma yönteminin ve süresinin adaletli bir şekilde uygulanması için 1839 yılında çalışmalara başlandı. Bu alanda görevlendirilen Mabeyn-i Hümayun ve Hassa Müşiri Rıza Paşanın girişimi ile alınan yeni kararlar padişahın onayı ile 8 Eylül 1843 tarihinde yürürlüğe girerken yeni düzenleme ile coğrafi durum ve genişlik göz önünde bulundurularak Osmanlı toprakları beş büyük ordu bölgesine ayrıldı. Teke Sancağı bu beş ordu bölgesinden "*Hassa Ordu-yı Hümayun Dairesine*" dahil edildiği gibi 1844 yılından itibaren uygulamaya

konulan yeni askerlik usulünde askerlik hizmeti süresi beş yıl olarak saptanırken terhis olanlar yedi yıl redif sınıfında hizmet edeceklerdi. Her yılın Mart Ayı başında ordular mevcudunun beşte biri terhis edilerek yerlerine ad çekme usulü ile yenileri alınacaktı. Aynı zamanda bu değişiklikle birlikte “*Asakir-i Mansure*” veya “*Muntazama*” adı yerine Osmanlı Ordusu “*Asakir-i Nizamiye*” adıyla anılacaktı. Ad çekme ile askere alım işinin ayrıntıları ve Dar-ı Şura-yı Askeri’de yapılan çalışmalar neticesinde hazırlanan yasa tasarısı Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyyeye sunulduğu gibi yapılan görüşmelerden sonra kesin şeklini alan yasa 1846 yılında padişahın onayından sonra yürürlüğe girdi. Her yıl belirli merkezlerde kura meclisleri önünde yapılacak çalışmalara göre adlarına kura isabet edenlerin uyacakları kurallar belirlenirken bu düzenleme 1869 yılına kadar yürürlükte kaldı. Hüseyin Avni Paşa serasker olduktan sonra yapılan değişiklikle askerlik süresi yirmi yaşından kırk yaşına kadar yirmi yıl olarak belirlendiği gibi yükümlüler tarafından bu sürenin ilk altı yılı “*Nizamiye*” devresi, ikinci altı yılı “*Redif*” hizmeti, kalan sekiz yılı ise “*Mustahfiz*” devresi olarak yerine getirilecekti.⁵⁶⁷

Yörükler açısından ondokuzuncu yüzyılda yapılan nüfus sayımları ile iskan çalışmalarının altında yatan en önemli nedenlerden birisi asker kaynağını kontrol altında tutmak ve düzenli bir şekilde askere alım işlemlerini gerçekleştirmektir. Teke Yörüklerinin askerlik alanında önemli hizmetleri bulunmakla birlikte 1826 yılında Teke Sancağından Asakir-i Mansure-i Muhammediye için talep edilen kırk sekiz askerin üç neferi Yeniosmanlı Yörüklerinden yazılmıştı.⁵⁶⁸ Bunun yanında 1831 yılında Asakir-i Mansure’de asker olarak Milli Yörüklerinden on bir kişi, Murtana Yörüklerinden bir kişi, Karakoyunlu Yörüklerinden ise dört kişi bulunurken Ahadlı Yörüklerinden Asakir-i Hassa’da bir kişi görev yapmaktaydı.⁵⁶⁹ Teke Yörüklerinin askeri hizmetleri devam etmekle birlikte 1834 yılında Asakir-i Redif İdaresi için Teke Sancağından 250 kese akçe talep edildiği gibi yaklaşık 62.500 kuruş tutarındaki bu meblağ Teke Sancağının kaza, nahiye, köy ve Yörüklerine taksim edilmişti. Bu taksimatta Murtana Yörüklerinin hissesine 2.000 kuruş, Gebiz Yörüklerinin hissesine 1.750 kuruş, Karakoyunlu Yörüklerinin hissesine ise 1.250 kuruş düştüğü gibi bunlar Asakir-i Redif İdaresinin Teke Sancağı hissesine düşen masraflarının önemli bir bölümünü üstlenmişlerdi.⁵⁷⁰

Teke Yörüklerinin askeri alandaki bu önemli hizmetlerine rağmen zaman zaman sorunlarda yaşanmakta hatta asker vermek istemedikleri için sayımdan kaçıp sancağı terk

⁵⁶⁷ Çadırcı, a.g.e., s. 313-316.

⁵⁶⁸ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1150, s. 22/75, (3 Muharrem 1242/7 Ağustos 1826).

⁵⁶⁹ BOA., NFS.d., 3196, s. 74, 77, 91, 103, 107-111, (29 Zilhicce 1246/10 Haziran 1831); BOA., NFS.d., 3200, s. 3, 170, 172, 178-179, (1246/1831); BOA., NFS.d., 3198, s. 130, (29 Zilhicce 1246/10 Haziran 1831).

⁵⁷⁰ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1152, s. 32/144, (7 Receb 1250/9 Kasım 1834); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1152, s. 34/146, (15 Receb 1250/17 Kasım 1834).

edenler de bulunmaktaydı. Nitekim Teke Sancağından firar eden Yeniosmanlı ve Eskiörüklerin⁵⁷¹ beyleri ve ileri gelenleri mahkemeye gelip “*Padişahımız efendimiz hazretlerinin saye-i şahanelerinde cümlemiz âsûde-hâl istirahat üzere olub bir taraftan cümlemiz haklarında rencide ve taaddî yok ise de elliiki, elliüç ve ellidört senelerinde kaza, kura ve aşiretlerimizden ekseri hanelerimiz asker vermemek bahanesiyle Aydın, Tire, Güzelhisar ve Menteşe sancaklarına firaren olmahallerde karar eyleyenler*”⁵⁷² var diye ifade etmişlerdi. Bu tarz genel firar olayları yanında yörede zaman zaman oymak bireylerinden askerden kaçanlar bulunmakla birlikte bunları yakalamak üzere bizzat aynı oymak içerisinde ileri gelenler görevlendirilmekteydi. Bu tür olaylardan birisinde yörede özellikle Döşemealtında meskun Yeniosmanlı Yörüklerinden asker kaçağı olan İsaoglu Mahmut’u yakalamak üzere yine aynı oymaktan Osman Bey görevlendirilmiş ancak Osman Bey, İsaoglu Mahmut’u yakalamak üzere peşine düşünce Kepezaltında, yanında bulunan Piştovu ateşleyen İsaoglu Mahmut, Osman Beyi yaralayıp öldürmüştü. İşlediği cinayetten sonra Osman Beyin oğlu Mustafa’nın şikayeti ile tutuklanan İsaoglu Mahmut’a, Mustafa’nın isteği üzerine kısas uygulanmasına karar verilmişti.⁵⁷³

Askeri alanda hizmetleri devam eden Teke Yörüklerinin 1845 yılında Teke Sancağı içerisinde 7.071 nüfusları olmakla birlikte hemen hemen her bir Yörük oymak ve obasından Asakir-i Nizamiyede vatani görevini yapan 481 kişi, topçu sınıfında ise 4 kişi olmak üzere toplam 485 kişi bulunuyordu.⁵⁷⁴ Dönem içerisinde askere alma hususunda genel olarak bir nizamname çıkarıldığı gibi askere alım işlemleri belirli bir düzen içerisinde devam ediyordu. Çıkarılan nizamnameye göre askerlik hizmetini tamamlayıp tezkeresini alanların yerine yeni asker alınması gerektiğinden 1846 yılında Anadolu’da asker alımı ile ilgili uygulamada 1821 ve 1826 doğumlu yirmi ile yirmi beş yaş arasında bulunan erkeklerin kura-i şer’iye usulü ile askere alınmalarının uygun olduğu bildirilmişti. Uygulama çerçevesinde 1846 yılında Teke Sancağına 270 nefer isabet etmekle birlikte bunlar kazalara ve Yörüklere paylaştırılınca otuz yedisi Antalya ve Serik’te bulunan Yörüklerin hissesine düşerken altısı ise Antalya ile Kızılkaya’da bulunan Yörüklerin hissesine isabet ettiği gibi askere alım işine gerekli özenin

⁵⁷¹ **BOA., C.DH.**, 141/7009, (2 Şevvâl 1252/10 Ocak 1837); Yeniosmanlı ve Eskiörüklerden, Aydın ve Menteşe taraflarına firar eden haneler ile nüfusları ve eşkalleri, nüfus defterlerine aynen kaydedilmiştir. **BOA., NFS.d.**, 3227, s. 109-111, 158-163, (29 Zilhicce 1256/21 Şubat 1841).

⁵⁷² **BOA., C.DH.**, 15/734, (7 Ramazan 1254/24 Kasım 1838). Yeniosmanlı ve Eskiörüklerden, Menteşe ve Aydın taraflarına firar edenler 1842 yılında hâlâ geri dönmemiştir. **BOA., ML.CRD.d.**, 662, s. 1, (19 Şa’bân 1258/25 Eylül 1842).

⁵⁷³ **BOA., A.MKT.**, 13/17, (29 Cemâzi-yel-evvel 1260/16 Haziran 1844); **BOA., A.MKT.**, 13/76, (Evail-i Cemâzi-yel-âhir 1260/27 Haziran 1844); **BOA., A.MKT.MVL.**, 1/45, (13 Receb 1260/29 Temmuz 1844).

⁵⁷⁴ **BOA., NFS.d.**, 3233, s. 5, 7, 16-17, 19, (1261/1845).

gösterilmesi hususu Teke Sancağı Muhassılı yanında ayan ve ihtiyarları ile Yörüklerin Boy Beylerine yazılmıştı.⁵⁷⁵

Asker alım işleri üzerinde ciddiyetle duran merkezi idare, Teke Sancağının askeri yükümlülük olarak bağlı olduğu Hassa ve Dersaadet Ordu-yı Hümayun Dairesi içerisinde bulunan Yörüklerden kura ile asker alımına karşı gelen olursa bu durumun mevcut düzenin ihlaline neden olacağını bildirmişti. Yaşanması muhtemel böyle bir hadisede kura memuru bulunduğu yere en yakın mevkide yer alan Asakir-i Şahane zabitan ve ümerasına durumu acilen bildirmeli ve oradan hemen bir zabıt kumandasında yeteri kadar asker sevk edilerek öncelikle emir Yörüklere tebliğ edilmeliydi. Eğer Yörükler emre itaat etmezler ise cebren kuralarının uygulanması yoluna gidilmesi Şura-yı Askeriyeden ifade edilmişti.⁵⁷⁶

Yörüklerin nüfus sayımları düzgün bir şekilde yapılamadığı için asker alım işlerinde sorunlar yaşanmakta hatta nüfusları yazılmayanlardan askere alınacak olanları tam anlamıyla tespit etmek mümkün olmamaktaydı. Nitekim Hassa Ordu-yı Hümayun Dairesinde bulunan Honamlı Saçkaralı Yörükleri, Teke Sancağı Muhassılığına bağlı olmalarına rağmen sayım sırasında bir kısmı sayılmış ancak bir kısmı Menteşe, Aydın ve Alaiye taraflarına kıslamak üzere dağıldıklarından sayımları yapılamadığı gibi yaklaşık üç senelik kura'-i şer'iyyeleri de uygulanamamıştı. Bunların kuralarının uygulanması için üzerlerine Isparta'dan iki bölük süvari asker sevk edilmesi istenmiş ancak bir kısmının nüfusu sayıldığından sayılmayanların nüfus sayımı yapılmadan kura uygulamasının adaletli olmayacağı düşüncesiyle asker sevkine gerek olmadığı kura uygulaması için görevlendirilen Mirliva Abdülkerim Paşa tarafından merkeze bildirilmişti. Bunun üzerine sayıma dahil olmayan Honamlı Yörüklerinin yazımı ve nüfus sayımlarının yapılması için Isparta mevkiinde bulunan Mirliva Hüseyin Paşanın görevlendirilmesi merkez tarafından da uygun bulunmuştu.⁵⁷⁷ Aynı süreçte Asakir-i Hassa-i Şahane Ordu-yı Hümayun Dairesinde bulunan Teke Sancağı Yörüklerinden Sarıkeçililerin, 200 haneden oluşan Hüsamlı ve Halil Ağa obaları, sayım sırasında Teke Sancağında bulunamadıklarından 1845 ve 1846 yılları içerisinde kuraları uygulanamamıştı. Bunların kuralarının uygulanması için öncelikle sayımlarının yapılması gerektiğinden nüfus sayımlarının yapılması için emir çıkarılmıştı.⁵⁷⁸

⁵⁷⁵ “Antalya Kazası hissesine yetmiş beş nefer düştüğü beyanıyla, Kızılkaya Kazası hissesine yedi nefer düştüğü, Serik Kazası hissesine on bir nefer düştüğü, Bucak Kazası hissesine on bir nefer düştüğü, Elmalı Kazası hissesine kırk bir nefer düştüğü, Kalkan Kazası hissesine on dokuz nefer düştüğü, Kaş Kazası hissesine kırk üç nefer düştüğü, Finike kazası hissesine yirmi nefer düştüğü; Antalya ve Serik kazaları içerisinde bulunan aşiretlerin hissesine otuz yedi nefer düştüğü beyanıyla, Antalya ve Kızılkaya kazaları içerisinde bulunan aşiretlerin hisselerine altı nefer düştüğü beyanıyla”, **BOA., A.DVN.MHM.,** 3-A/87, (Evasıt-ı Rebî'ü'l-âhir 1263/2 Nisan 1847).

⁵⁷⁶ **BOA., İ.DH.,** 145/7505, (13 Cemâzi-yel-evvel 1263/29 Nisan 1847).

⁵⁷⁷ **BOA., İ.DH.,** 170/9006, (21 Rebî'ü'l-âhir 1264/27 Mart 1848).

⁵⁷⁸ **BOA., A.DVN.,** 38/41, (7 Şa'bân 1264/9 Temmuz 1848).

Askere alım işleri ile ilgili yaşanan bu sorunların yanında Karahisar-ı Teke'de meskun Eskiörük Oymağından askerlik çağına gelmiş olan Basıroğlu Obasından bir kişi, Cankara Obasından iki kişi, Seyidahmedli Obasından ise üç kişi olmak üzere toplam altı kişi hayatta olmalarına rağmen kimi öldüğü kimi de firar ettiği gerekçesi ile Eskiörük Cemaati Boy Beyi Ahmet Beyin gönderdiği Muhtar Hacı Hasan ve ihtiyarlar ile imamlar tarafından 1846 ve 1847 yılları kura ve nüfus defterlerinden isimleri sildirilmişti. Bir süre sonra yapılan ihbar üzerine sayımdan düşürülen bu altı kişiden beşi yakalanarak Teke Sancağı Meclisine gönderildiği gibi Teke Sancağı Muhassılı İzzet Bey, yakalanan beş kişiyi Redif Askeri Binbaşısı Hasan Ağaya teslim edip göndereceğini Hassa Müşirine bildirmişti. Askerlik çağına gelmiş olanları gizleyenlerin İmam Mustafa ve Mehmet Ali Efendi ile Muhtar Hacı Hasan ve Kara Şahin oldukları anlaşılınca özellikle kura neferatını muhtar ve imamların haber vermeleri gerektiğinden bunlara dörder ay müddetle Niğde'ye sürgün cezası verilmişti.⁵⁷⁹ Nitekim verilen cezadan sonra yakalanan İmam Mustafa ve Mehmet Ali Efendi ile Muhtar Hacı Hasan zaptiyeye teslim edilerek Niğde'ye sürgünle ulaştırılmalarına rağmen Kara Şahin firar etmiş ancak bir süre sonra o'da yakalanarak Niğde'ye sürgün edildiği⁵⁸⁰ gibi bunlar Niğde'de dört ay müddetle hapiste kalıp sürgün cezalarını tamamlamışlardı.⁵⁸¹ Öte yandan Askere alım sırasında çoğu zaman başka yerlere savuşan Yörüklerin kayıtlı oldukları kazalara iade edilerek kura neferatının toplanması uygun olmakla⁵⁸² birlikte kura uygulaması hususunda yaşanan sıkıntılar devam etmekteydi. Honamlı Yörükleri ve Karaevli Obası 1850 yılında Teke Sancağına bağlanıp kuraları her sene Teke Sancağında, Teke Yörükleri ile birlikte yapılmakta ise de birkaç seneden beri Alaiye Sancağında meskun olmaları nedeniyle Teke toprağına gitmediklerinden kuraları yine uygulanamamıştı.⁵⁸³ Nitekim asker alımında sürekli sorunların yaşanmasına neden olan Honamlı Yörükleri ile Saçıklaralı Yörüklerinden düzenli bir şekilde asker alımını gerçekleştirmek üzere bunların Teke, Hamid, Denizli ve Burdur sancaklarına iskan edilmeleri kararlaştırılmıştı.⁵⁸⁴

Öte yandan Teke Sancağında bulunan Sarıkeçili Yörüklerinden Mustafaoğlu Hasan, kendisine kura'î şer'iyye isabet ettiği için 1860 ve 1870 yılları arasında Asakir-i Hassa-i Şahane Üçüncü Alayında askerlik hizmetini yaptıktan sonra tezkeresini alarak terhis olmuş

⁵⁷⁹ BOA., İ.MVL., 147/4153, (3 Ramazan 1265/23 Temmuz 1849); BOA., MVL., 227/6, (3 Ramazan 1265/23 Temmuz 1849); BOA., A.AMD., 9/47, (12 Ramazan 1265/1 Ağustos 1849); BOA., A.MKT.MVL., 17/86, (24 Ramazan 1265/13 Ağustos 1849); BOA., A.DVN., 50/1, (11 Şevvâl 1265/30 Ağustos 1849).

⁵⁸⁰ BOA., MVL., 82/15, (27 Muharrem 1266/13 Aralık 1849).

⁵⁸¹ BOA., A.AMD., 23/54, (29 Zilhicce 1266/5 Kasım 1850).

⁵⁸² BOA., A.AMD., 45/60, (28 Şa'bân 1269/6 Haziran 1853).

⁵⁸³ Belgede Saçıklaralı ve Karaevli olarak bahsedilen Honamlı Yörükleri ve obası Karaevliler'dir. BOA., İ.MVL., 350/15251, (2 Receb 1272/9 Mart 1856).

⁵⁸⁴ BOA., İ.MVL., 426/18695, (7 Cemâzi-yel-âhir 1276/1 Ocak 1860).

ancak parasızlıktan çaresiz, sefil ve perişan bir şekilde ortada kalmıştı. Çaresizliğini dile getiren Hasan, son üç sene çalışıp para kazanarak memleketine gitmeyi düşündüğünü bir akçe bile tedarik edemediğini hatta seksen yaşındaki validesinin dahi ağlamaktan çaresiz kaldığını belirtip padişah'tan yardım talep etmişti.⁵⁸⁵

Yaşanan sorunlara rağmen askerlik alanında önemli hizmetleri bulunan Teke Yörükleri, ondokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde genellikle İkinci Ordu bünyesinde bulunan piyade tabur ve bölükleri içerisinde askerlik görevlerini yerine getirdikleri gibi askerlik hizmetini Asakir-i Hassa Birinci Ordu Piyade Alayı yanında Bahrisefid Boğazı Taburları ile Asakir-i Redif-i Şahane Taburunda da tamamlayanlar bulunmaktadır. Aynı zamanda askerlik hizmetini ifa ederken ölenler olmuş hatta ölenlerin askerlik hizmeti sırasında muhtemelen hizmetleri karşılığında ödenen ve Antalya merkez mahallelerinde ikamet etmekle birlikte görevli kişiler zimmetinde bulunan alacakları için genellikle hayatını kaybeden askerin akrabalarının açtığı davalar bulunmaktadır. Görülen bu davalarda mahkeme tarafından hayatını kaybeden askerin hizmet karşılığı zimmette bulunan parası ile terekesi hayatta bulunan ve hak sahibi olan eş, çocuk, ana, baba ve kardeşlerine bırakılmıştır. Hayatını kaybeden askerlerin alacak hakkı olarak ilgili kişilerin zimmetinde bulunmakla birlikte varisler tarafından talep edilen para genellikle 15 ile 25 kuruş arasında değişmektedir. Nitekim Çakal Yörükleri yanında Karahacılı Yörüklerinin Solaklı Obası ile Honamlı Yörüklerinin Karaevli, Recebler ve Telliler Obasından İkinci Ordu bünyesindeki piyade tabur ve bölüklerinde asker ve topçu çavuşu olarak askerlik görevini ifa ederken vefat edenler bulunmaktadır.⁵⁸⁶

⁵⁸⁵ BOA., A.MKT.NZD., 420/70, (24 Zilka'de 1287/15 Şubat 1871).

⁵⁸⁶ Çakal Yörüklerinden Osmanoğlu Abdülkadir, 2. Ordu Piyade 9. Alayının 4. Taburunda askerlik görevini ifa ederken vefat edince Hacı Nuri Ağa zimmetinde kalan hizmet bedeli 24 kuruşun, mirasçıları olan anası ve kardeşine verilmesi uygun bulunmuştur. BOA., MŞH.ŞSC.d., 1170, s. 46/111, (6 Rebî'ü'l-âhir 1301/4 Şubat 1884); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1171, s. 64/165, (6 Rebî'ü'l-evvel 1301/5 Ocak 1884); Karahacılı Yörüklerinin Solaklı Obasından Süleymanoğlu Osman, 2. Ordu mensubu Piyade 3. Alayının 3. Taburunun 3. Bölüğü efradından olup askerlik görevini ifa ederken vefat edince veraseti anası ile kardeşlerine bırakılmıştır. BOA., MŞH.ŞSC.d., 1169, s. 201/94, (12 Cemâzi-yel-âhir 1309/13 Ocak 1892); Honamlı Yörüklerinin Karaevli Obasından Topaloğlu Mustafa, 2. Ordu 4. Taburunda askerlik görevini ifa ederken vefat edince terekesi annesi ile babasına bırakılmış hatta Kızılsaray Mahallesinden Osman Ağa zimmetinde bulunan 24 kuruşun alınarak varislere verilmesi kararlaştırılmıştır. BOA., MŞH.ŞSC.d., 1169, s. 122/276, (17 Ramazan 1308/26 Nisan 1891); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1185, s. 35/41, (17 Ramazan 1308/26 Nisan 1891); Recebler Obasından Esnafoğlu Mustafa, 2. Ordu 3. Alayının 4. Taburu 3. Bölüğünde askerlik hizmetini yaparken vefat edince veraseti kardeşlerine bırakılmıştır. BOA., MŞH.ŞSC.d., 1179, s. 103/254, (3 Şa'bân 1306/4 Nisan 1889); Telliler Obasından Ahmedoğlu Sinan, 2. Ordu 11. Alayının 31. Taburunun 1. Bölüğünün 12. Cesimesinde askerlik görevini ifa ederken vefat edince mal varlığı eşi ve oğluna bırakılmıştır. BOA., MŞH.ŞSC.d., 1169, s. 122/277, (17 Ramazan 1308/26 Nisan 1891); Karaevli Obasından Kıratioğlu Hasan, 2. Ordu 1. Bölüğü Topçu Çavuşu olarak askerlik görevini yaparken vefat edince Tahıl pazarı Mahallesinden Hafız Emin Efendi zimmetinde alacak hakkı olan 25 kuruş anası ve kardeşine bırakılmıştır. BOA., MŞH.ŞSC.d., 1197, s. 60/165, (24 Zilhicce 1315/16 Mayıs 1898); Telliler Obasından Ahmetoğlu Mustafa, 2. Ordu 30. Taburunun 1. Bölüğünün 12. Cesimesinde askerlik görevini yaparken vefat edince oğlu ve eşi mahkemeye müracaatla terekesini talep etmiştir. Bu başvuru üzerine Kızılsaray Mahallesinden Osman Ağa zimmetinde bulunan 25 kuruş alacağının Mustafa'nın eşi ve oğluna verilmesi kararlaştırılmıştır. BOA., MŞH.ŞSC.d., 1185, s. 35/40, (17 Ramazan 1308/26 Nisan 1891).

İkinci Ordudan başka Asakir-i Hassa Birinci Ordu bünyesinde bulunan Piyade Alayı ile taburları içerisinde Fettahlı ve Saçıkara Yörüklerinden askerlik yapanlar olmakla⁵⁸⁷ birlikte Bahrişefid Boğazı Taburu bünyesinde de askerlik hizmetini yerine getirenler bulunduğu gibi Sarıkeçili Yörüklerinin Hüsemoğlu Obasından Bahrişefid Boğazı Taburunda, Sarı Musaoğlu Ali Bey Obasından ise İkinci Ordu bünyesinde görev yaparken hayatını kaybedenler vardır.⁵⁸⁸ Aynı zamanda Eski Yörüklerin Basırlı Obasından askerlik hizmetini ifa ederken hastalanıp hastanede yatarken hayatını kaybedenler yanında aynı obadan Antalya İstihkam Taburunda askerlik görevini yaparken ölenler bulunmakta hatta Cankara Obasından Birinci ve İkinci Ordu bünyesinde görev yaparken hayatını kaybedenler olduğu gibi Seyidahmedli Obasından Bahrişefid Boğazı Topçu Alayında askerlik yaparken vefat edenler bulunmaktadır.⁵⁸⁹ Bunların yanında Yeniosmanlı Yörüklerinin Topallı Obasından olup İstihkam Alayının Bahrişefid Boğazında bulunan taburunda görev yapanlar olduğu gibi yine aynı obadan olup kendi obasından Huriye ile nikahlandıktan sonra askere gidince hayatını kaybeden Ali'nin,

⁵⁸⁷ Fettahlı Yörüklerinden Hüseyinoğlu Halil, Asakir-i Hassa 1. Ordusu 5. Alayının 3. Taburunun Piyade 1. Bölüğü Onbaşısı olarak askerlik görevini ifa ederken vefat edince mal varlığı hak sahibi olan anası ve kardeşlerine bırakılmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 131. hk., (27 Zilhicce 1292/24 Ocak 1876); Saçıkara Yörüklerinden Alioğlu Abdülkadir, Asakir-i Hassa Ordusu Piyade 2. Alayının 2. Taburunda askerlik görevini yaparken vefat edince terekesi anası ile babasına bırakılmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 46. hk., (24 Rebî'ü'l-âhir 1293/19 Mayıs 1876).

⁵⁸⁸ Sarıkeçili Yörüklerinin Hüsemoğlu Obasından Sarıoğlu Mehmet, Bahrişefid Boğazı Taburunun 3. Bölüğünün 1. Cesimesinde askerlik görevini yaparken vefat edince veraseti kardeşleri arasında paylaştırılmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 198/86, (2 Receb 1309/1 Şubat 1892); Sarı Musa Obasından Kabak Hacı Alioğlu İbrahim, 2. Orduda mensup Seyyar 12. Alayının 6. Bölüğünün 4. Cesimesinde askerlik görevini ifa ederken vefat edince Kızılsaray Mahallesinden Lokman Ağa zimmetinde alacak hakkı olan 20 kuruş, anası ile babasına bırakılmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 53/140, (17 Ramazan 1314/19 Şubat 1897); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1193, s. 129/393, (26 Ramazan 1314/28 Şubat 1897).

⁵⁸⁹ Eski Yörüklerin Basırlı Obasından Alioğlu İsa, askerlik görevini ifa ederken hastalanmış ve hastanede yattığı sırada vefat edince veraseti eşi ve çocuklarına bırakılmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 218/145, (21 Şa'bân 1309/21 Mart 1892); Basırlı Obasından Abdülkadiroğlu Hasan, Antalya İstihkam Taburunda askerlik görevini ifa ederken muharebe esnasında vefat edince Hatip Süleyman Mahallesinden Ali Ağa zimmetinde bulunan hakkı olan 50 kuruşu oğlu talep etmiş ve mahkeme 50 kuruşun hak sahiplerine verilmesine hükmetmiştir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1170, s. 16/31, (25 Zilhicce 1300/27 Ekim 1883); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 31/67, (25 Zilhicce 1300/27 Ekim 1883); Basırlı Obasından Abdurrahmanoğlu Mustafa, askerlik görevini yapmak üzere sevk edildiği talim kıtasında şehit olunca Yaver Ağa zimmetinde alacak hakkı olan 20 kuruş eşi ve çocuklarına bırakılmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1197, s. 122/337, (11 Zilka'de 1316/23 Mart 1899); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 143/381, (11 Zilka'de 1316/23 Mart 1899); Cankara Obasından Süleymanoğlu Mehmet, 2. Ordu 14. Alayının 3. Taburunun 2. Bölüğünün 15. Cesimesinde askerlik görevini ifa ederken vefat edince terekesi anası ve babasına bırakılmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 19/48, (8 Receb 1314/13 Aralık 1896); Cankara Obasından Çoban Süleymanoğlu Mehmet, 2. Ordunun 14. Alayının 3. Taburunun 2. Bölüğünün 15. Cesimesinde askerlik görevini ifa ederken vefat edince Mehmet'in Kızılsaray Mahallesinden Lokman Ağa zimmetinde bulunan 20 kuruş alacağını babası talep etmiş ve terekesi babası ile anasına bırakılmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1193, s. 110/344, (4 Receb 1314/9 Aralık 1896); Cankara Obasından Gök Nizam Mehmedoğlu Mehmet, 1. Ordunun 56. Alayının 4. Taburunun 3. Bölüğünde askerlik görevini yaptıktan sonra döndüğü sırada Antalya'da vefat edince terekesi ve Kızılsaray Mahallesinden Lokman Ağa zimmetinde bulunan 20 kuruş alacağı, kardeşine bırakılmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 26/68, (5 Ramazan 1314/7 Şubat 1897); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1193, s. 124/382, (1 Ramazan 1314/3 Şubat 1897); Seyidahmedli Obasından Mehmedoğlu Osman, Bahrişefid Boğazı Topçu 1. Alayının 1. Taburunda askerlik görevini ifa ederken vefat edince Balıbey Mahallesinden Ali Ağa zimmetinde bulunan 15 kuruş, kız kardeşi Gülsüm Hatuna bırakılmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 58/145, (13 Şa'bân 1312/9 Şubat 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1194, s. 102/116, (11 Şa'bân 1312/7 Şubat 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1243, s. 49/58, (12 Şa'bân 1312/8 Şubat 1895).

nikah'ta Huriye'ye verdiği beş Osmanlı Lirası ile üç buçuk Fransız Altını ve iki Gümüş Mecidiye Ali'nin varisleri tarafından geri istenince mahkeme bunların geri iadesine karar vermiştir. Bunun yanında yine Yeniosmanlı Yörüklerinin Arablar Obasından Meydanoğlu Mehmet, Asakir-i Redif-i Şahane Taburuna askerlik hizmetini ifa etmek üzere katıldığı sırada vefat etmiştir.⁵⁹⁰ Öte yandan Töngüşlü Yörüklerinden İkinci Ordu Piyade Alayında askerlik yaparken hayatını kaybedenler olduğu gibi Ahadlı Yörüklerinden de İkinci Ordu Redif Taburu bünyesinde askerlik hizmetini yerine getirirken Hudud-ı Yunaniye'de vefat edenler vardır. Bunların yanında Gebiz Yörüklerinden olup İkinci Ordu bünyesinde bulunan taburlar içerisindeki bölüklerde bölük çavuşu olarak görev yaparken vefat edenler bulunmakla birlikte Karakoyunlu Yörüklerinden Ayanoğlu İsmail, taburuyla birlikte yeni kıtasına giderken hayatını kaybetmiştir.⁵⁹¹

Teke Yörüklerinden askerlik hizmetini yerine getirirken hayatını kaybeden çok sayıda fert olmakla birlikte yaylak ve kışlak arasında hareketli bir yapıya sahip olan Yörüklerin askere alım işleri zaman zaman sekteye uğruyordu. Teke Sancağında 900'den fazla redif ve kura bakayası bulunduğu gibi özellikle bu bakayanın çoğunluğunu oluşturan Yörükleri, Antalya

⁵⁹⁰ Yeniosmanlı Yörüklerinin Topallı Obasından Mustafaoğlu Veli, İstihkam Alayının Bahrisefid Boğazında bulunan 1. Taburunun 4. Bölüğünün 6. Cesimesinde askerlik hizmetini yerine getirirken vefat edince Balibey Mahallesinden Ali Ağa zimmetinde bulunan 25 kuruş ve terekesi eşi, kızı ve babasına bırakılmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 42/92, (13 Receb 1312/10 Ocak 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1194, s. 97/104, (21 Receb 1312/18 Ocak 1895); Topallı Obasından Mahmudoğlu Ali, askerlik görevini yaparken vefat edince veraset sorunu gündeme gelmiş hatta Ali yine Topallı Obasından Gençoğlu Mehmedin kızı Huriye ile nikahlandıktan sonra askere gitmişti. Nikahtan sonra Ali, eşi olacak Huriye'ye ağırlık adı altında beş Osmanlı Lirası, üç buçuk Fransız Altını ile iki Gümüş Mecidiye vermişti. Ali askerde vefat edince kardeşi Hasan verilenleri geri istediği gibi dava açmış ve haklı bulunarak verilen para ve altınların geriye iadesine karar verilmiştir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 101/263, (5 Zilhicce 1312/30 Mayıs 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 186/479, (17 Şa'bân 1313/2 Şubat 1896); Arablar Obasından Meydanoğlu Mehmet, Asakir-i Redif-i Şahane Taburuna katıldığı sırada vefat edince kardeşi Meydanoğlu Halil, Mehmet'in terekesinin hak sahiplerine verilmesini talep etmişti. Bu talep üzerine Mehmet'in terekesi eşi, kızı, anası ve kardeşleri Halil ile Emine'ye bırakılmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1187, s. 90/134, (25 Cemâzi-yel-evvel 1311/4 Aralık 1893); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 175/430, (2 Cemâzi-yel-âhir 1311/11 Kasım 1893).

⁵⁹¹ Töngüşlü Yörüklerinden Mustanoğlu Süleyman, 2. Ordu Piyade 14. Alayının 1. Taburunda askerlik hizmetini yerine getirirken vefat edince Hatip Süleyman Mahallesinden Ali Ağa zimmetinde kalan cihet-i farzdan 48 kuruş alacak hakkının anası ve kardeşlerine verilmesine hükmedilmiştir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 82/215, (13 Cemâzi-yel-evvel 1302/28 Şubat 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1177, s. 31/82, (13 Cemâzi-yel-evvel 1302/28 Şubat 1885); Töngüşlü Yörüklerinden İbrahimioğlu Hasan, 2. Ordu 4. Bölüğünün 3. Cesimesinde askerlik hizmetini yerine getirirken vefat edince Balibey Mahallesinden Ali Ağa zimmetinde bulunan 25 kuruş alacak hakkı, babası ve anası ile kız kardeşine bırakılmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 86/223, (12 Zilka'de 1312/7 Mayıs 1895); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1194, s. 120/156, (11 Cemâzi-yel-evvel 1312/10 Kasım 1894); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1243, s. 94/114, (12 Zilka'de 1312/7 Mayıs 1895); Ahadlı Yörüklerinden Veliioğlu Mehmet, 2. Ordu Redif Taburu 40. Alayı 1. Taburunda askerlik görevini ifa ederken Hudud-ı Yunaniye'de vefat edince mirası eşi, anası ve kardeşlerine bırakılmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 247/368, (24 Rebî'ü'l-evvel 1304/21 Aralık 1886); Gebiz Yörüklerinin Macar Obasından Gebizlioğlu Veli, 2. Ordu 11. Alayının 4. Taburunun 4. Bölüğünün 5. Cesimesinin 8. Neferi olarak askerlik görevini yaparken vefat edince mal varlığı eşi ve çocuklarına bırakılmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 84/216, (12 Receb 1306/14 Mart 1889); Dorumlar Obasından Mahmut, 2. Ordu 4. Taburu Bölük Çavuşu olarak askerlik görevini ifa ederken vefat edince terekesi babasına bırakılmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 219/541, (21 Ramazan 1311/28 Mart 1894); Karakoyunlu Yörüklerinin Aşağıoba Mahallesinden Ayanoğlu İsmail, taburuyla yeni kıtasına giderken vefat edince terekesi eşi ve çocuklarına bırakılmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1190, s. 45/109, (7 Zilhicce 1317/8 Nisan 1900).

Meclis İdare Azası Hacı Ali Efendi nüfuzunu kullanarak askere aldirtmıyordu. Teke Sancağında çoğunluğunu Yörüklerin oluşturduğu asker kaçaklarının yakalanarak askeriye teslimi için 1893 yılında bir komisyon kurulmuş hatta bu komisyonun başına, asker alımı konusunda Yörükleri korumasına ve kanuna aykırı hareket etmesine rağmen, Hacı Ali Efendi tayin edilmişti. Yapılan bu atamaya uygun olmadığı gerekçesiyle karşı çıkan İkinci Ordu Müşirliği, muhassıllık tarafından askere alım işlemlerine gerekli önemin verilmemesi ve özen gösterilmemesi nedeniyle Teke Muhassıllığına hitaben Seraskerlik Makamınca emir çıkarılmasını talep etmişti.⁵⁹² Öte yandan Yörüklerin nüfus sayımları tam olarak yapılamadığından askere alım işlerinde sıkıntılar yaşandığı gibi 1894 yılında Teke Sancağında bulunan Sarıkeçili Yörüklerinden muhtemelen asker ve vergi kaçırdıkları için Tokat Sancağına firar edenler olduğundan bunların nüfuslarının yazılarak kuralarının uygulanması için epeyce bir süre yazışmalar devam etmişti.⁵⁹³ Nitekim seraskerlik makamının girişiminden sonra Teke Sancağı içerisindeki Yörükler arasında bulunan asker kaçakları büyük oranda yakalandığı gibi firari asker bakayasının yakalanmasında önemli hizmetleri görülen Seyyar Mülazım Mehmet Efendinin taltifi isteğini içeren yazı 15 Nisan 1899 tarihinde Konya Vilayetinden Seraskerlik Makamına takdim edilmişti.⁵⁹⁴ Aynı zamanda asker kaçaklarının bir türlü önüne geçilememekle birlikte ahalisinin büyük çoğunluğu Yörük olan Teke Sancağında çoğu defa himaye edilerek askere gitmediği belirtilen Yörüklerin askere alım işlemlerinde yaşanan sorunları çözmek ve asker alımı sırasında etrafa dağılmalarını önlemek amacıyla iskan edilerek kontrol altına alınmaları kararlaştırılmıştı.⁵⁹⁵ Merkezi hükümet tarafından uygulanan bütün tedbirlere rağmen askerlik süresinin uzunluğu yanında yaşanan sürekli savaşlar da dikkate alındığı zaman tamamı olmasa bile yörede bulunan Yörüklerin bir kısmı, askere alım işlerine muhalefet ederlerken yaşanan sorunlar Osmanlı Devletinin yıkılışına kadar devam edip gitmiştir.

3.6.2 Vergi Meseleleri

Devletleri ekonomik olarak ayakta tutan en önemli unsur adaletli bir vergi anlayışı olmakla birlikte adalet anlayışı kaybolduğu ölçüde sağlıklı bir vergi uygulamasından ve toplum huzurundan söz etmek mümkün değildir. Ondokuzuncu yüzyıl Osmanlı Devleti için savaşlar, ekonomik sıkıntılar ve buhranlarla dolu bir yüzyıl olup idareciler tarafından mali açıkları kapatmak için halkın ödeme gücü dikkate alınmadan konulan sürekli ve ağır vergiler

⁵⁹² BOA., DH.MKT., 1/30, (24 Şa'bân 1310/13 Mart 1893).

⁵⁹³ BOA., DH.MKT., 194/74, (11 Rebî'ü'l-evvel 1312/12 Eylül 1894).

⁵⁹⁴ BOA., DH.MKT., 2189/124, (4 Zilhicce 1316/15 Nisan 1899).

⁵⁹⁵ BOA., DH.MKT., 2591/101, (14 Zilka'de 1319/22 Şubat 1902).

toplum huzurunu bozduğu gibi vergi toplarken yaşanan sorunların ardı arkası kesilmemiştir. Nitekim Teke Yöresinde bulunan bazı Yörük oymakları ile taşradaki idareciler arasında sıkça yaşanan sorunlardan birisi vergiyle ilgili olup çoğu zaman asker alımına muhalefet eden Yörükler, aynı anlayışı vergi ödeme konusunda da sergilemişlerdir. Yörüklerin asker alımı ve vergi ödemesine karşı muhalefet etmelerinin başında sosyal yaşamları gereği merkezi idarenin emirlerine aykırı hareket etme eğilimleri yanında aşırı vergi talep eden yöneticilerin haksız uygulamalarının da rolü vardı.

Teke Yörükleri arasında vergi ile ilgili sorunlar onsekizinci yüzyılın ilk yarısından beri devam etmekle birlikte Teke ve Hamid sancakları adet-i ağnam mukataası malikane olarak Bosnavi Mehmet Ağa üzerine ihale edilmişti. Mukataa dahilinde olup Teke Sancağında bulunan Gebizli Yörükleri, ödeme emrine rağmen ödemeleri gereken ağnam vergisini ödemeyip ısrarla karşı çıkınca Mehmet Ağa verginin tahsili için ferman çıkarılmasını istemişti.⁵⁹⁶ Vergi ile ilgili sıkıntılar sadece Yörüklerden kaynaklanmamakla beraber idarecilerin de yolsuzlukları bulunuyordu. Nitekim Karahisar-ı Teke Karakoyunlularından bir kısım ahali vergi muafiyeti karşılığında Döşeme Derbendi ve Çiftehanın tamir, bakım ve koruması ile görevlendirilmişlerdi. Derbend’de görevli Karakoyunlu Yörükleri görevlerini tam olarak yerine getirmelerine rağmen Yörüklerden vergi toplamakla görevli Hamid Sancağı Mütesellimi Yusuf ile Teke Sancağı Mütesellimi Hüseyin, bunlara sizler Yörüksünüz diyerek zorla vergi topladıkları gibi ahalinin perişan olmasına yol açmışlardı. Yöredeki idarecilerin neden olduğu bu yolsuzluk üzerine merkeze ulaşan şikayetlerden sonra mütesellimlerin topladıkları paraların geriye iade edilmesi için payitahttan ferman çıkarılmıştı.⁵⁹⁷ Döşeme Derbendinde görevli Karakoyunlu ahali ile bu sorunlar yaşanırken aynı zamanda Anadolu Yörükân Mukataasına bağlı Teke Sancağında bulunan Karakoyunlu Yörüklerinin üzerine Hamid Mütesellimi Yusuf Çelebizade Hüseyin, voyvoda tayin edilmişti. Voyvoda, bunlardan vergileri toplamak isteyince muhtemelen derbend de görevli olanlara yapılan haksızlığında etkisi ile bunlar vergiyi vermedikleri gibi Karahisar-ı Teke Kadısı ile Karakoyunlu Yörüklerinden Ali Çavuş, halkı tahrik edip üçyüz kadar tüfekli eşkıyayı voyvodanın üzerine saldırtmışlardı. Ali Çavuş ile adamlarından Bali Kethüdaoğlu Çavuş ve Kömürcü Hocaoğlu Ali isyan edip yöredeki diğer Yörükân Taifesinden toplanması gereken vergilerin toplanmasına da engel olmuşlardı. Hatta Ali Çavuş ile Kömürcü Hocaoğlu Ali, Karakoyunlu ahalisine “*Biz sizin vergi kayıtlarınızı sildirdik*” diyerek ahalden 700 kuruş para almışlardı. Yörede yaşanan bu yolsuzluk ve eşkıyalıktan sonra merkezden çıkarılan fermanda vergilerin

⁵⁹⁶ BOA., C.ML., 511/20828, (8 Ramazan 1117/24 Aralık 1705).

⁵⁹⁷ BOA., İE.EV., 58/6370, (10 Safer 1136/9 Kasım 1723).

toplanması yanında Ali Çavuş ve adamlarının yakalanarak Eğirdir Kalesine hapsedilmeleri emredilmekle beraber asiler yakalanıp kalede hapsedildikleri gibi halktan aldıkları paralar da tahsil edilip geriye iade edilmişti.⁵⁹⁸

Teke Yöresinde yine idarecilerden kaynaklanmakla birlikte onsekizinci yüzyılın ikinci yarısında yaşanan vergi meselesinde ise bu defa Murtana Yörükleri, Teke Müteselliminin baskısı nedeniyle vergilerini ödeyememişlerdi. Nitekim Murtana Yörükleri Mukataası beratla Haseki Mustafa Beyin malikane olarak üzerinde olup Teke Müteselliminin adamları, Murtana Yörüklerinin yaylakdan kışlağa dönüşlerinde yollarını kesip mal ve eşyaları ile yük ve binek hayvanlarını gasp ettikleri gibi kışlakları ile yaylaklarını da zoraki zapt ettiklerinden Murtana Yörükleri dağılarak perişan olmuşlar ve iki senelik vergiyi ödeyememişlerdi. Teke Müteselliminin gönderdiği eşkıyanın zulmü nedeniyle vergilerini ödeyemeyecek duruma düşen Murtana Yörüklerinin vergilerini ödeyebilmeleri için yaylak ve kışlaklarına rahatça gidip gelmelerinin sağlanması ve Teke Mütesellimi tarafından bunlara karışılmaması amacıyla Malikane Mutasarrıfı Mustafa Bey tarafından ferman çıkarılması istenmişti.⁵⁹⁹

Teke Yörükleri arasında ondokuzuncu yüzyılda vergi ödeme ile ilgili yaşanan sorunlar artmakla birlikte zaman zaman Teke Sancağına da gelen Saçıkıralı Yörüklerine bağlı Saçıkıralı Kösebölükbaşı ve Saçıkıralı Kocaali Cemaati ileri gelenleri 1817 yılında beylik iddiasında bulunup ödemeleri gereken vergiyi ödemedikleri gibi cemaatin diğer ahalipleri üzerine yükleyip perişan olmalarına yol açmışlardı.⁶⁰⁰ Öte yandan Finike civarında emlak ve arazileri olup aynı zamanda ziraatle de uğraşan Murtana Yörükleri ile Finike ahalisine 1817 yılına mahsuben 3.830 kile buğday tevzii mirisi isabet ederken bu buğday tevzii mirisinden Murtana Yörüklerinin hissesine 212 kile buğday ve 50 kile arpa düşmüştü. Murtana Yörükleri hisselerine düşen bu meblağa rağmen 250 kile buğday teslim edip kalan borçlarını vermekte direnince kaza ahalipleri ile anlaşmazlığa düşmüşler ancak arpa tevzii hususunda kile hesabı üzerinden ahalinin talebini kabul etmeleriyle Finike ahalipleriyle anlaşma sağlanmıştır.⁶⁰¹ Bu yüzyılın başlarında yaşanan sorunlardan birisi de vergi zimmet meselesi olup

⁵⁹⁸ **BOA., KK.d.**, 5061/1135, s. 4-5, 7, (29 Cemâziyelâhir 1136/25 Mart 1724); Ak, “*Yörük ve Voynuklara Dair Önemli bir Kaynak: Yörük ve Voynuk Ahkâm Defteri (16 Zilka’de 1116/12 Mart 1705-3 Cemâziyelevvel 1147/1 Ekim 1734)*”, s. 10, 14.

⁵⁹⁹ **BOA., C.ML.**, 25/1160, (5 Rebi’ü'l-âhir 1176/24 Ekim 1762).

⁶⁰⁰ Belgede Saçıkıralı olarak geçmekle birlikte Manavgat’ta kışlayıp, Akşehir’de bulunan Ketenlik Yaylasında yaylayan hatta zaman zaman Teke Sancağına da gelen oymak, bazı belgelerde sadece Saçıkıralı olarak da zikredilen Honamlı Yörükleri olmalıdır. Çünkü Ketenlik Yaylası Saçıkıralılardan ziyade Honamlı Yörüklerinin yaylasıdır. **BOA., C.ML.**, 290/11874, (13 Safer 1232/2 Ocak 1817).

⁶⁰¹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1149, s. 89/165, (22 Cemâzi-yel-evvel 1233/30 Mart 1818); Belgede geçen kile bir ağırlık ölçü birimi olup genellikle hububat türü maddeler kile ile tartılırken kilenin kilogram cinsinden değeri bölgelere göre farklılık göstermektedir. Mesela bir İstanbul kilesi 22 ile 28 kilogram arasında değişmektedir. Ünal Taşkın, **Osmanlı Devleti’nde Kullanılan Ölçü ve Tartı Birimleri**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2005, s. 63-64.

Tekelioğullarının ortadan kaldırılmasından sonra el konulan defterler içerisinde vergi kaydı bulunan Teke Yörüklerinden Karakoyunlu, Gebizli, Murtana, Yeniosmanlı, Karahacılı, Eskiörük, Töngüşlü, Fettahlı, Kızıllı, Çepel ve Saçıkaraı Yörüklerinin zimmetinde hazine için tahsil edilmesi gereken 16.971,5 kuruş vergi borcu bulunmaktaydı.⁶⁰² Aynı zamanda Tekelioğlunun varislerinin talebi olmakla birlikte Milli Yörüklerinin zimmetinde ise 22.092 kuruş alacakları kaldığı gibi bu meblağın tahsil edilerek durumun Dersaadete bildirilmesi emredilmişti.⁶⁰³

Teke Yöresinde vergi hususunda yaşanan başka bir olay ise idarecilerin ve mültezimlerin başboş davranışlarına örnek teşkil edip Karakoyunlu ve Milli Yörükleri ahalisinden bir kısmı bağ ve tütün vergisinden dolayı ödemeleri gereken vergi karşılığında ürün getirmelerine rağmen Mültezim Elhac Mehmet Ağa, Elhac Ömer Ağa ve kardeşi Süleyman Ağa ile Kızılkaya Müdürü Ömer Ağa getirilen ürünlerin kilosuna ve terazisine inanmadıkları gibi istedikleri fiyattan ürünleri alıp tartılan malın kilosu üzerinden ayrıca ikişer kuruş kesim yapmaktaydılar. Hatta bunlar Karakoyunlu ve Milli ahalisine kaç lira borçları olduğunu söylemedikleri gibi ahaliden birçok kişi 1840 yılından 1847 yılına kadar borçlarını neye göre ödemeleri gerektiğini Antalya Valisine sordukları halde vali, vergi ödeme konusundaki belirsizliği ve yolsuzluğu çözmek için bunlarla ilgilenmemişti. Antalya Valisinin bu tutumu üzerine çaresiz kalan Karakoyunlu ve Milli Yörükleri, valinin zulüm ve baskısından çekindikleri için İngiliz Konsolosu aracılığı ile şikayet dilekçelerini payitahta ulaştırabilmişlerdi.⁶⁰⁴

Yaşanan bu yolsuzluğun bir benzeri ise Sarıkeçili Yörüklerinden toplanan vergileri zimmetine geçirerek verginin ödenmediğini ileri süren Sarıkeçili Yörükleri Sandık Emni Haftanizade Mehmet Ağa'nın yaptığı yolsuzluktu. Teke, Hamid, Konya, Karahisar ve Aydın taraflarında bulunan Sarıkeçili ve Horzum Yörüklerinin Mültezimi Burdurlu Mehmet Efendi olup elinde bulunan makbuzda vergi bedeli olarak tahsil edilmesi gereken 270.000 kuruş alacağı olduğu belirlenmişti. Hazineye herhangi bir meblağ gönderilmemesi ve merkeze ulaşan şikayetler üzerine Sarıkeçili Yörüklerinin Mültezimi, Sandık Emni ve Boy Beyi ile ileri gelen ihtiyarları, Konya Meclisine getirilerek muhasebeleri incelenip yüzleştirilmişlerdi. Bu yüzleştirmeden sonra Sarıkeçili Yörükleri, vergilerini ödemelerine rağmen Sandık Emni Haftanizade Mehmet Ağanın toplayıp zimmetine geçirdiği 144.000 kuruş tutarındaki meblağa kefil dahi göstermediği belirlendiği gibi 49.000 kuruş da adamlarından Mevlüdoğlu zimmetinde ortaya çıkmıştı. Haftanizade Mehmet Ağa ve Mevlüdoğlu zimmetinde bulunan

⁶⁰² BOA., D.BŞB.d., 26519, s. 22-25, (27 Şevvâl 1231/20 Eylül 1816).

⁶⁰³ BOA., C.ML., 103/4577, (5 Cemâzi-yel-âhir 1235/20 Mart 1820).

⁶⁰⁴ BOA., MVL., 32/45, (5 Cemâzi-yel-âhir 1265/28 Nisan 1849).

meblağın tahsil edilmesi istenince Haftanizade, bir seneden fazla zamandır zimmetinde tuttuğu meblağı ödemeyi taahhüt etmiş ancak borcuna kefil göstermediği için sadareten gelecek emre kadar Aydın Valisinin de görüşü doğrultusunda Konya’da tutuklu bulunmasına karar verilmişti.⁶⁰⁵ Yaşanan yolsuzluk üzerine Haftanizade ile birlikte Sarıkeçili ve Horzum Yörükleri Mültezimi Mehmet Efendi ve Antalya Sancağı Varidat-ı Öşriyye ve Rüsumiyesi Mültezimi Elhac İbrahim Efendi mahkemeye çıkarıldıkları Konya’da tutuklu bulduklarından 1851 yılına kadar olan son üç yıllık vergi bedeli büyük oranda toplanamamış ve hazine zarar görmüştü. Merkez tarafından hazinenin gördüğü zararının önlenmesi için Yörüklerin kışlaktan yaylağa dönüş zamanı yaklaştığından bakaya kalan vergilerin toplanması amacıyla, tutuklu bulunan, mültezim Mehmet Efendi ile İbrahim Efendinin kefil alınmak suretiyle serbest bırakılması istenmişti.⁶⁰⁶

Sandık Emininden kaynaklanan sorunlar yanında vergi ödeme konusunda Yörüklerin kefillerinden kaynaklanan sorunlar da bulunuyordu. Nitekim Avrupa Tüccarından Değirmencioğlu Sava, Sarıkeçili Yörüklerinin vergi gelirlerini muhtemelen iltizam yolu ile almış ve aldığı vergi bedeli karşılığında Sarıkeçili Yörüklerinden İbrahim, Ahmet, Ömeroğlu Süleyman ve Sarı Musaoğlu Ali Bey, birbirlerine kefil olup Değirmencioğlu Sava’ya iki adet senet vermişlerdi. Sarıkeçili efradından olan borçlular borçlarını ödemedikleri gibi bir süre sonra borçlulardan İbrahim ve Süleyman vefat edince borçlar Ahmet ile Sarı Musaoğlu Ali Beye kalmıştı ancak Ali Bey’in bu meblağı ödeme gücü yoktu. Yaşanan gelişmeler üzerine alacağını tahsil edemeyen Değirmencioğlu Sava, faiziyle birlikte 125.000 kuruş tutarındaki alacağını talep ettiği gibi merkeze gönderdiği dilekçede alacağı olan meblağın borçluların mal varlıklarından veya varislerinden olan Kulaksızoğlu Ali Beyoğlu Musa Bey’den tahsil edilmesi için emir çıkarılmasını istemişti. Aynı zamanda mesele Konya Ticaret Meclisinde görüşüldüğü gibi merkezden, Değirmencioğlu Sava’nın alacağını kefillik şartlarına göre faiziyle birlikte tahsil edilmesi, eğer tahsil edilemez ise Sarı Musaoğlu Ali Bey’in Dersaadete gönderilmesi emredilmişti.⁶⁰⁷ Öte yandan Teke Sancağında meskun Sarıkeçili Yörüklerinin Dağlı Obasının da 80.650 kuruş vergi borcu olup bu borcun sadece 10.458 kuruşu tahsil edilebilmişti. Aynı zamanda Teke Sancağı kazalarında meskun Yörüklerden toplanan

⁶⁰⁵ **BOA., MVL.,** 83/25, (12 Safer 1266/28 Aralık 1849); “*Aşireti merkûmenin ihtiyar ve sair lâzım gelenleri bu kere Antalya Meclisine celb ve keyfiyet irade-i seniyye ifade tevhim olunmuş ise de Aşiret-i merkûmenin Antalya ve Kızılkaya kazalarında bulunan takımından lâzım gelenler Konya ve Belviran kazalarında olanlar ile beraber Konya Valisi atufetlü paşa hazretleri tarafından memur irsâliyle Konya’ya celb ve merkûm Haftanizade Mehmed Ağa dahi hazır olduğu halde lâzım gelenlerin muhasebeleri Konya meclisinde rü’yet ve tesviye olunarak olvechle varidat-ı mektûme olmayub fakat ağa-yı merkûmun muhasebesiyle bir yük kırkdört bin kuruş zimmeti zuhur etmesiyle kendisi Konya’da bi-t-tevkif keyfiyetleri meclis-i mezkûrdan ba mazbata hakpa-yı ‘âliyeye inha olunmuş olduğu...*”, **BOA., A.MKT.MVL.,** 23/83, (8 Rebî’ü’l-evvel 1266/22 Ocak 1850).

⁶⁰⁶ **BOA., MVL.,** 99/17, (7 Rebî’ü’l-evvel 1267/1 Ocak 1851).

⁶⁰⁷ **BOA., HR.MKT.,** 217/87, (22 Rebî’ü’l-evvel 1274/10 Kasım 1857).

vergilerin bir kısmı hazineye gönderilmiş ancak çoğu Kaymakam İsmail Bey başta olmak üzere İsmail Hakkı Efendi, Hacı İbrahim Ağa ve Süleyman Efendi ile ahali zimmetinde bakaya kaldığından tahsil edilerek hazineye gönderilmesi için ferman çıkarılmıştı.⁶⁰⁸

Bunların yanında Teke Sancağı Yörüklerinin 1853 yılı adet-i ağnam vergisi bedelinden dolayı Antalya ileri gelenlerinden Mültezim İsmail Bey ile muhtemelen kefil olarak gösterip borç aldığı Tüccar Sivaslıoğlu Tekfur arasında sorunlar yaşanmaktaydı. Nitekim Mültezim İsmail Bey, Teke Yörüklerinden adet-i ağnam vergisini toplamasına rağmen Sivaslıoğlu Tekfur'a olan 39.722,5 kuruş tutarındaki borcunu ödemeyince Sivaslıoğlu Tekfur, Sadarete gönderdiği dilekçede İsmail Bey'deki alacağı olan meblağın tahsil edilmesini eğer tahsil edilemez ise İsmail Bey ile arasında yaşanan ağnam vergisi meselesinden dolayı olan davanın Dersaadete görülmesini talep etmişti. Davalının Dersaadete gönderilmesi hususunda Teke Sancağı Kaymakamlığına hitaben bir kıta emir çıkarılmasını da isteyen Sivaslıoğlu Tekfur, İsmail Bey ile arasında yaşanan alacak verecek davasında haksız olduğu anlaşılırsa ortaya çıkması muhtemel ve meclisçe tahakkuk edecek bütün masrafları ödemek üzere bir de kefil göstermişti.⁶⁰⁹ Şikayet konusu Ticaret Nezaretine havale edildiği gibi Sivaslıoğlu Tekfur'un senette yazılı alacağının İsmail Bey'den tahsil edilmesi eğer İsmail Bey buna karşı çıkarsa yakalanarak sorgulanmak üzere Dersaadete gönderilmesi için 31 Ocak 1858 tarihinde Teke Sancağı Kaymakamlığına hitaben emir yazılmıştı. Yazılan emre rağmen kaymakamlık tarafından herhangi bir işlem yapılmayınca aynı tutumun devam etmesi halinde mazeret kabul edilmeyeceği bildirilmişti.⁶¹⁰ Bu uyarıya rağmen kaymakamlık yine herhangi bir işlem yapmadığından 15 Eylül 1858 tarihinde Teke Sancağı Kaymakamlığına yeni bir emir daha gönderilmişti. Gönderilen yeni emre rağmen gereği yapılmayınca Sivaslıoğlu Tekfur, merkeze yeni bir dilekçe daha göndererek bu defa Teke Yörükleri adet-i ağnam bedelinden dolayı İsmail Bey'den faizli beşlik akçe üzerinden 53.445 kuruş talep etmişti. Aynı zamanda Sivaslıoğlu Tekfur, bu meblağın İsmail Beyden tahsil edilmesini eğer tahsil edilemez ise İsmail Beyin kefalet altına alınarak Dersaadete gönderilmesi için yeni bir emir daha çıkarılmasını istemesine⁶¹¹ rağmen Teke Sancağı Kaymakamlığı tarafından çıkarılan emirlerin hiçbirisi dikkate alınmadığı gibi herhangi bir sonuç da elde edilememişti.⁶¹²

Yörede genellikle Karahisar-ı Teke ile Manavgat sınırında kışlayan Honamlı Yörükleri çoğu zaman istedikleri gibi hareket etmekte bazen Teke Sancağı sınırına bazen de Alaiye Sancağı sınırına geçip vergi ve asker alımı sırasında sorunlar yaşanmasına sebep

⁶⁰⁸ BOA., ML.VRD.d., 3132, s. 2-3, (9 Zilka'de 1275/10 Haziran 1859).

⁶⁰⁹ BOA., HR.MKT., 225/68, (28 Cemâzi-yel-evvel 1274/14 Ocak 1858).

⁶¹⁰ BOA., HR.MKT., 256/13, (6 Safer 1275/15 Eylül 1858).

⁶¹¹ BOA., HR.MKT., 309/44, (19 Rebî'ü'l-evvel 1276/16 Ekim 1859).

⁶¹² BOA., A.MKT.UM., 391/95, (29 Cemâzi-yel-âhir 1276/23 Ocak 1860).

olmaktaydılar. Honamlı Yörükleri ve Karaevli Obası, 1850 yılından beri Teke Sancağına bağlanmalarına ve yıllık 9.000 kuruş tutarındaki vergilerini Teke Sancağı Mal Sandığına ödemelerine rağmen iki üç yıldan beri Teke toprağına gelmediklerinden kışlak vergisinden bir hayli bakaya kalan borçları olduğu gibi Alaiye Sancağına olan yıllık 10.640 kuruş tutarındaki vergi borçları dahi tahsil edilememişti. Payitahttan, Konya Valisi Mustafa Paşaya gönderilen emre göre Honamlı Yörüklerinin ileri gelenleri Konya Meclisine getirilerek Teke Sancağını mı yoksa Alaiye Sancağını mı istedikleri sorulacak hangisini isterler ise diğer sancak idarecileri tarafından vergi ve asker talep edilmeyeceği gibi bundan sonra vergi ödeme ve kura uygulama yeri bağlı oldukları sancak olacaktı. Aynı zamanda Konya Valisine, bakaya kalan vergilerin ödenmesi için Honamlı Yörüklerinin ileri gelenlerinden senet alıp hazineye göndermesi emredilmişti⁶¹³ ancak Honamlı Yörüklerinin vergi ile ilgili çıkardıkları sorunlar devam etmekteydi. Alaiye, Teke, Menteşe, Hamid, Denizli ve Aydın sancakları arasında sürekli dolaşan Honamlı Yörüklerinin nüfusları Aydın Sancağına vergileri ise Denizli Sancağına bağlı olmasına rağmen bunların büyük çoğunluğu Teke Sancağında konup göçtüklerinden nüfuslarını bu sancakta yazdırmışlar ve 1850 yılından itibaren Teke Sancağına bağlanmışlardı. Her defasında vergi ödemede güçlük çıkaran Honamlı Yörüklerinin, 1853 yılından 1858 yılına gelinceye kadar toplam 61.187 kuruş tutarında beş yıllık vergi borçları bulunduğu gibi yıllık 12.000 kuruş tutarındaki vergileri Denizli Mal Sandığına bağlı olmasına rağmen 1851 yılından itibaren Teke Sancağına kayıtlı olduklarından bu verginin Denizli'den tenziliyle Teke Sancağına ilave edilmesi istenmişti.⁶¹⁴

Yörede vergi ödeme konusundaki muhalefetlerini sürdüren Honamlı Yörükleri, Manavgat'ta kışlamalarına rağmen nüfuslarını Teke Sancağına kaydettirdiklerinden kışlakiye adı altında Teke Sancağı Mal Sandığına bir miktar vergi verirlerken 1849 yılından beri Alaiye Sancağı Mal Sandığına hiç para ödememişlerdi. Honamlı Yörüklerinin, Alaiye Mal Sandığına ödemeleri gereken vergi borcu artarak biriktiği gibi 194.000 kuruş olmuş hatta bu meblağ ne zaman kendilerinden talep edilse “*Biz vergimizi Teke Sancağı Mal Sandığına veririz*” diye itiraz etmeye devam etmişlerdi. Honamlı Yörüklerinin vergilerini ödeme hususunda gösterdikleri direnç üzerine harekete geçen Alaiye Meclisi, merkeze başvurup Teke Sancağı Kaymakamı Mustafa Paşaya hitaben Alaiye Sancağı idarecileri ile işbirliği yapılması isteğini içeren bir emirname yazılmasını ve Honamlı Yörükleri üzerine hususi bir memurla on nefer zaptiye tayin edilmesini hatta Konya'dan asker sevk edilerek hem verginin tahsilini hem de itaat altına alınmaları için sadareten emir çıkarılmasını istemişlerdi. Alaiye Meclisinin isteği

⁶¹³ BOA., İ.MVL., 350/15251, (2 Receb 1272/9 Mart 1856).

⁶¹⁴ BOA., İ.MVL., 426/18695, (7 Cemâzi-yel-âhîr 1276/1 Ocak 1860).

seraskerliğe sorulduğu zaman seraskerlik, Honamlı Yörüklerinin çıktıkları yaylanın yolunun taşlık ve sarp olması nedeniyle Konya'dan bunların üzerine asker sevkiyle terbiyeleri ve vergi tahsilinin mümkün olmayacağını bildirmişti. Aynı zamanda seraskerlik tarafından kışlaklarına döndükleri zaman asker sevkine bile gerek kalmadan Alaiye Meclisinin önerdiği yöntemle başvurularak itaat altına alınabilecekleri ifade edilmişti.⁶¹⁵ Alaiye Sancağı Meclisinin bu girişimi üzerine harekete geçen Honamlı Yörükleri, ödemeleri gereken vergileri Teke Sancağı Mal Sandığına ödediklerini ibraz etmelerine rağmen Teke Sancağına bağlı olan 174 hanenin sayım zamanında ancak 50 hanesi Teke Yöresinde bulunabilmişti. Yörede bulunan 50 hanenin sayılan 3.624 adet koyun ve keçilerinin 5.436 kuruş tutarındaki vergisi Teke Sancağı Mal Sandığına teslim edilmiş ancak diğer haneler sayılmadığından kalan meblağ belirlenememişti. Honamlı Yörüklerinin, Alaiye Sancağına vermeleri gereken ağnam vergisi 1859 yılında 48.000 kuruş, 1860 yılında ise 55.000 kuruş olarak belirlenmekle birlikte Alaiye Meclisinin talep ettiği meblağ ile bu meblağ arasında çok büyük fark ve tutarsızlıklar bulunmaktaydı. Diğer taraftan ağnam müteahhidi, Honamlı Yörüklerinden 100.000 kuruş aldığı gibi sayımı yapılamayan ve vergisi alınamayan ağnamın iki seneliği için müteahhidin zimmetinden 25.000 kuruş indirim yapılarak kalan meblağın tahsil edilmesine karar verilmişti. Ayrıca Teke Sancağında sayılan 50 haneden tahsil edilen 5.436 kuruş tutarındaki ağnam vergisinin hazineye gönderilmesi emredilirken bu hanelerden 1859 yılına mahsuben vergi alınıp alınmadığının araştırılması ve eğer alınmadı ise bu meblağın da tahsil edilerek gönderilmesi için Teke ve Alaiye kaymakamlarına hitaben emir çıkarılmıştı.⁶¹⁶

Teke Yöresinde vergi ödeme konusunda sorun yaşanan bir başka oymak da Serik'te meskun Saçıklaralıların Tülüler Obası olup bunlar, 1856 yılına mahsuben ödemeleri gereken 15.000 kuruş tutarındaki ağnam vergisini mültezim Dimitri Zanailoğluna ödemedikleri gibi vergi tahsili için gönderilen memurlara Boy Beyi Veli Beyin tahrikiyle karşı koymuşlar hatta tayin edilen mübaşire rağmen vergiyi ödemedi Veli Bey ile birlikte Aydın Sancağına çekip gittiklerinden ağnam bedeli tahsil edilememişti.⁶¹⁷ Aydın'a gitmelerine rağmen kısa bir süre sonra tekrar Teke Sancağına gelen Saçıklaralı Yörüklerinin Tülüler Obası, bu defa mültezimlerle otlak ve kışlak vergisi dolayısıyla sorun yaşadıkları gibi özellikle kâr amacı güden mültezimlerin haksız bir şekilde fazla para talebiyle karşılaşmışlardı. Teke Sancağında kışlayan Tülüler Obası, 1862 yılına mahsuben ödemeleri gereken 15.000 kuruş tutarındaki otlak ve kışlak vergisinin 6.000 kuruşunu ödemelerine rağmen Mültezim Osman Nuri Efendi,

⁶¹⁵ BOA., MVL., 610/10, (2 Muharrem 1278/10 Temmuz 1861).

⁶¹⁶ BOA., MVL., 629/52, (2 Zilhicce 1278/31 Mayıs 1862); BOA., İ.MVL., 467/21136, (27 Zilhicce 1278/25 Haziran 1862).

⁶¹⁷ BOA., A.MKT.DV., 184/96, (27 Şa'bân 1277/10 Mart 1861).

Maliye Nezareti ve Sadaret Makamına gönderdiği dilekçede 30.000 kuruş alacağı olduğu gerekçesiyle fazla para talep ettiği gibi 1863 yılı mültezimi de Tülüler Obasından kışlak vergisi olarak 30.000 kuruş alacağı olduğunu iddia etmişti. Mültezimlerin talepleri Saçıkaraalı Yörükleri Boy Beyi Veli Bey ile ileri gelenlere bildirilince bunların, bahsedilen meblağın bir düzenlemeden ibaret olduğunu beyan etmeleri üzerine gereği Teke Sancağı Kaymakamlığına sorulunca mültezimlerin taleplerinin çok fazla olduğu anlaşılmıştı. Saçıkaraalı Yörüklerinin ileri gelenlerinden olup Teke Sancağında bulunan iki ihtiyar ile Gebiz Yörükleri Müdürü Veli Ağa tarafından Osman Nuri Efendiye 9.000 kuruş daha verilerek kalan borcun tamamı ödenirken 1863 yılı mülteziimine de Gebiz Müdürü Veli Ağanın kefaletiyle 16.000 kuruş verilmek üzere anlaşma sağlandığı gibi bu meblağda mültezime ödenmiş ancak Saçıkaraalılarda, sadece Gebiz Müdürü Veli Ağanın bir miktar alacağı kalmıştı.⁶¹⁸ Teke Yöresinde vergi ödeme konusunda Sarıkeçili Yörükleri ile yaşanan sorun da ise muhtemelen yaz döneminde Burdur'a bağlı Irla Kazası civarına yaylamak üzere gelen Sarıkeçili Yörüklerinin Hüsamlı Obası ahalisi 1853 yılından 1867 yılı sonuna kadar yıllık 36.000 kuruştan 14 yıllık borçları olan 504.000 kuruş tutarındaki vergilerini ödememişlerdi. Aynı zamanda bunlardan 120 hane Karahisar-ı Sahib, 30 hane Teke, 15 hane Isparta, 10 hane Kütahya ve 15 hane Adana sancaklarında dağınık vaziyette yaylayıp kışladıklarından vergi tahsili mümkün olmadığı için öncelikle bu hanelerin asıl meskun oldukları yerlere dönmelerinin sağlanması ve birikmiş olan 504.000 kuruş tutarındaki vergi borcunun aralarında taksim edilerek beş yılda ödemeleri emredilmişti.⁶¹⁹

Vergi ödeme hususunda bu sorunlar yaşanırken Teke Yörüklerinden bir kısım ahali Teke Sancağında bulunan kaza, nahiye ve köy sakinleri ile birlikte 1865 yılında hazineye yardımda bulunmuşlardı.⁶²⁰ Bir tarafta bunlar yaşanırken öte yandan merkezi idare yangın başta olmak üzere iltizam alan mültezimin kaybolması gibi bazı özel durumlar nedeniyle vergi kayıtlarını silmişti. Nitekim Murtana Yörüklerinden Kara Alioğlu Kel Mehmet'in evi ve eşyası ile evinde bulunan hububat 1878 yılında kaza ile çıkan bir yangın sırasında tamamen yanmıştı. Mal varlığını yangında kaybedince ödeme gücü kalmayan Kel Mehmet, ödemesi gereken verginin affını isteyince sadaretinde görüşüne başvuran Maliye Nezareti, Kel Mehmet'in vergi kaydını silmişti.⁶²¹ Diğer taraftan yaşanan bir diğer sorun ise 1859 yılında Teke Sancağı ağnam vergisini Esnanoğlu Begos taahhüdüyle alan mültezim İstefan'ın hazineye ödemesi gereken 420.000 kuruş tutarındaki meblağı ödememesi üzerine İstefan hakkında 1899 yılına

⁶¹⁸ BOA., MVL., 713/31, (3 Cemâzi-yel-âhir 1282/24 Ekim 1865).

⁶¹⁹ BOA., A.MKT.MHM., 387-A/36, (12 Rebî'ü'l-evvel 1284/14 Temmuz 1867); Irla, Burdur'a bağlı Yeşilova İlçesinin eski adıdır. Akbayar, a.g.e., s. 77.

⁶²⁰ BOA., İ.DH., 534/37051, (16 Şevvâl 1281/14 Mart 1865).

⁶²¹ BOA., ŞD., 287/19, (26 Rebî'ü'l-evvel 1298/26 Şubat 1881).

kadar yapılan bütün araştırmaya rağmen yaşayıp yaşamadığına dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştı. Yapılan tahkikatlara rağmen İstefan bulunamayınca iltizam tarihinden itibaren aradan geçen kırk yıllık süreç de dikkate alınarak Sadaretin de görüşüne başvurulduktan sonra Maliye Nezareti Meclisinin kararı ile İstefan'ın zimmetinde bulunan ağnam bedeli 420.000 kuruş hazine kayıtlarından silinmişti.⁶²²

Teke Yöresinde Yörükler arasında vergi ödeme hususunda yaşanan bu olaylar yanında mevcut sorunlardan birisi de Tekelioğlunun adamlarından Yörük Beyi Osman Bey, 50.000 kuruş ödemesi karşılığında affedilmiş ancak af bedelinin bir kısmını ödemesine rağmen 27.000 kuruş zimmetinde kalmıştı. Osman Beyde kalan bu meblağın tahsil edilerek yörede bulunan asker masrafı bedeline karşılık olmak üzere Teke Seraskerliğine tayin edilen Kaptan-ı Derya Hüsrev Mehmet Paşaya teslim edilmesi için Teke Sancağı Mutasarrıfı Mehmet Vahid Paşaya hitaben emir çıkarılmıştı.⁶²³ Osman Beyin bu parayı ödemediğine dair herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte uzunca bir süre sonra yine Yörük Beyi Osman Bey, hazineye olan borcu ile gündeme gelmiş hatta borcunu ödemediği için Anadolu Valisi tarafından yakalanıp tutuklandığı gibi firarına meydan verilmeden İstanbul'a gönderilmesi emredilmişti.⁶²⁴

Yörede vergi kaynaklı yaşanan bu meseleler devleti zarara uğrattığı gibi çoğu defa çıkarılan emirlere ve uygulanan yaptırımlara rağmen kalıcı tedbirler alınamamıştı. Zira bu yüzyıl içerisinde sorun tam olarak çözülemediği gibi vergi ödemeye karşı Yörüklerin muhalefet etmelerinin önemli nedenlerinden birisi muhtemelen devlet idarecilerinin hazinenin açıklarını kapatmak için uyguladıkları aşırı vergi yükünden kaynaklanmaktaydı. Aynı zamanda yaylak ve kışlak alanlarının farklı sancaklar içerisinde yer almasını da Yörükler, vergi öderken kendi lehlerine kullanmak istemişlerdi. Öte yandan oymak ve obaların başına getirilmekle birlikte Yörüklerin kendi içlerinden çıkardıkları idarecileri Osmanlı devlet adamları onaylarken onları idari yapının içerisine dahil etmeyi ve kontrol altında tutmayı hedeflemişler ancak idarecilerin oymak veya oba bireyleri üzerinde izlediği korumacı tavır vergi ödemeye direnenleri kamçılarken merkezi otoritenin taşrada zayıflamasını kendi lehlerine değerlendiren mültezimlerin ve yerel idarecilerin tutumları da vergi ödemeyi olumsuz yönde etkilemiştir.

⁶²² **BOA., ŞD.**, 386/35, (24 Cemâzi-yel-âhir 1317/30 Ekim 1899); **BOA., İML.**, 35/1317//N-28, (26 Ramazan 1317/28 Ocak 1900); **BOA., BEO.**, 1437/107763, (5 Şevvâl 1317/6 Şubat 1900).

⁶²³ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1148, s. 27, (27 Rebî'ü'l-âhir 1230/8 Nisan 1815).

⁶²⁴ **BOA., C.DH.**, 85/4238, (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840).

3.6.3 Toplum Huzurunu Bozan Olaylar

Teke Yörüklerinin birbirleri ve yerleşik ahali ile yaşadıkları adi suç olarak nitelendirilen cürm ve cinayet olaylarından, hırsızlık ve gasp olaylarına kadar cereyan eden çeşitli olaylar yanında ırz ve namus meselelerine kadar toplum huzurunu bozan olaylar içerisinde yer alan kimi oymak ve oba sakinleri bulunmaktadır. Farklı nedenlerle çıkan kavgalarda yaralananlar ve ölenler olurken zanlı ile mağdur arasında cereyan eden davalarda yaralı olanlara genellikle suçlular tazminat ödemiş hatta ölüm vakalarında ölen kişinin varislerinin yani birinci derecedeki yakınlarının istekleri göz önünde bulundurulmuştur. Eğer varisler kısas isterlerse zanlı işlediği suça göre herhangi bir uzva zarar vermişse kendisinin de aynı uzvuna aynı zarar tarafların huzurunda verilirken ölüm vukuunda mağdura uyguladığı yöntemle aynı şekilde cezalandırılmıştır. Diğer taraftan mağdur tarafın varisleri kısas davasından vazgeçerler ise zanlının tazminat ödemesi şartıyla af yoluna gidilmiştir. Hırsızlık ve gasp olaylarında çalınan veya zoraki alınan mal, sahiplerine iade edilirken zanlılara tazminat ödettiler gibi hapis cezası da verilmiştir. Irza tecavüz durumlarında ise zanlıdan alınan tazminat mağdur tarafına verildiği gibi ahlak ve adaba aykırı işlenen fiile karşı suçlu sürgünle cezalandırılmış ve genellikle kürek cezasına çarptırılıp Kıbrıs Adasına sürgün edilmiştir. Kıbrıs Adasına sürgün edilirken temel amaç suçluların kaçabilme riskini azaltmak ve onları kolayca kontrol altında tutabilmektir.⁶²⁵ Adi suçlara verilen cezalara bakıldığı zaman kanunlar çerçevesinde suçluları cezalandırma yöntemine gidilmesine rağmen kısas hariç verilen diğer cezaların caydırıcı nitelikte olmadığı görülmektedir.

3.6.3.1 Darp ve Cinayet Olayları

Teke Yöresinde ondokuzuncu yüzyılda Yörüklerle ilgili olmak üzere darp ve cinayet yoluyla cereyan eden çeşitli olaylar yanında teşebbüs aşamasında kalmış zorbalıklar da bulunmaktadır. Nitekim Murtana Yörüklerinden Koca Arapoğlu Mehmet'in oğlu Ali, babasının İstanos'a bağlı Osmanhalifeler Köyünden Koca Mehmetoğlu Mustafa tarafından yaralanarak öldürüldüğü iddiasıyla diyet ve kısas davası açmış ancak Mustafa, mahkemede hakkındaki cinayet suçlamasını kabul etmemiştir. Babasının öldürüldüğüne dair şahit bulamayan Ali, olayı ispat edemeyince diyet ve kısas davasından vazgeçmek zorunda kalmış hatta Koca Mehmetoğlu Mustafa'yı affettiği gibi aralarında anlaşma sağlanarak herhangi bir

⁶²⁵ Sürgün cezalarının çeşitli sebepleri olmakla birlikte sürgün yerleri suçluların daha kolay kontrol altına tutulabilecekleri yerler olarak seçilmiştir. Osman Köksal, "Osmanlı Hukukunda Bir Ceza Olarak Sürgün ve İki Osmanlı Sultanının Sürgünle İlgili Hattı-ı Hümayunları", **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, sayı: 19, Ankara, 2006, s. 288-294.

husumet kalmamış ve barışmışlardır.⁶²⁶ Öte yandan Hacısalı Yörüklerinden Mehmet, muhtemelen Anamas Yöresinde yaylada buldukları dönemde Eğirdir'e bağlı Karağı Köyünden İmamoğlu Mehmet'i ne sebeple çıktığı belli olmayan bir kavga sırasında yaralayınca İmamoğlu Mehmet, hayatını kaybetmiştir. Mahkemede yapılan duruşmada İmamoğlu Mehmet'in yakınları katile kısas uygulamasından vazgeçip katili affetmişler ancak zanlı Mehmet'in, İmamoğlu Mehmet'in varislerine diyet bedeli olarak 10.000 dirhem gümüşü üç taksitte ödemesine hükmedildiği gibi zanlıya hapis tarihinden itibaren on yıl Tersane-i Amirede kürek cezası verilmiştir.⁶²⁷ Başka bir cinayet olayında ise Manavgat sınırları içerisinde bulunan Hambarilaki mevkiinde meskun Karahacılı Yörüklerinin Solaklı Obasından Mustafa ile Hasan, aralarında çıkan kavgada birbirlerini yaraladıkları gibi bir süre sonra Mustafa hayatını kaybetmiştir. Hasan'ın cezası hukuken kısas olmasına rağmen Mustafa'da, Hasan'ı yaralamaya teşebbüs ettiği için kısas cezasından vazgeçilip Hasan'a tutuklandığı tarihten itibaren bir yıl hapis cezası verilmiştir.⁶²⁸

Teke Yöresinde yaşanan bu cinayet olayları yanında eşkıyalık, zorbalık ve baskınla neticelenen olaylar da bulunmakla birlikte Gebiz Yörüklerinin Aşağıoba sakinlerinden Duralioğlu Hüseyin ve Mehmet'in meskenlerine geceyarısı yapılan baskında Aşağıoba'dan İsmailoğlu Veli ve adamları Murtanalı Kaçar, Bülbüloğlu Ali ile kardeşi Ahmet ve beş arkadaşı öldürmek amacıyla tüfekle ateş etmişler ancak Hüseyin ve Mehmet yara almadan kurtulmuştur. Bu mesken baskını üzerine Duralioğlu Hüseyin ve Mehmet, Veli'den davacı olunca Veli suçlamayı kabul etmemiş ancak şahitlerin ifadesi ile suçu sabit olan Veli'nin cezalandırılmasına karar verilmiştir.⁶²⁹ Yörede yaşanan başka bir zorbalık ve yaralama olayında ise Anbahan Köyünde yük taşıyan Kovanlık Köyünden Hasanoğlu Mehmet'in devesini, Sarıkeçili Yörüklerinden Deli İsmailoğlu İbrahim zorla elinden aldığı gibi arkasına düşüp devesini isteyen Mehmet'i attığı taşla başından yaralamıştır. Yaralanan Mehmet, İbrahim'den hem kendisini darp ettiği hem de elinden 54,5 mecdiyesini aldığı gerekçesiyle davacı olmuştur. Aynı zamanda Belediye Tabibi tarafından muayene edilen Mehmet'in, muayenesi sonucunda hazırlanan raporda başının üç yerinde ve kaşı üzerinde taş yarası olduğu beyan edildiği gibi tedavi gideri olarak da 200 kuruş masraf çıkarılmıştır. Mehmet'i yaralayan İbrahim kendisine gönderilen çağrı pusulasına rağmen mahkemeye gelmeyince gıyaben görülen davada mahkemede tanıklık yapan kişiler, İbrahim'in Mehmet'in elinden

⁶²⁶ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1156, s. 29/96, (7 Şevvâl 1271/23 Haziran 1855).

⁶²⁷ BOA., A.MKT.MVL., 102/94, (8 Rebî'ü'l-âhir 1275/15 Kasım 1858); Belge içerisinde geçen dirhem bir ağırlık ölçü birimi olup Anadolu'da kullanılan dirhem miktarı 3 ile 3,32 gram arasında değişmektedir. Taşkın, a.g.t., s. 27-28.

⁶²⁸ BOA., MVL., 666/83, (18 Zilka'de 1280/25 Nisan 1864).

⁶²⁹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1159, s. 95/368, (27 Rebî'ü'l-evvel 1280/11 Eylül 1863).

devesini aldığını ve Mehmet'i yaralı olarak gördüklerini ancak akçe almak amacıyla taş ile vurduğunu görmediklerini söylemişlerdir. Tanıkların da ifadesi ile suçu sabit olan İbrahim'e üç ay hapis cezası verildiği gibi raporda belirtilen 200 kuruş tedavi masrafını Mehmet'e ödemesine ve aynı zamanda 165 kuruş tutarındaki mahkeme masrafının da Mehmet'ten tahsil edilmesine karar verilmiştir.⁶³⁰ Bunların yanında Yeniosmanlı Yörüklerinin Çıplaklı Obasından İlyas ile Süleyman, yine aynı obadan Zeynep Hatunun Çıplaklı Mahallesinde bulunan çadırını para almak amacıyla basıp Zeynep Hatunu baştan aşağı yaraladıkları ve ölümüne neden oldukları gerekçesiyle cinayetle itham edilmişlerdir. Cinayet suçu ile itham edilen İlyas ile Süleyman ise suçlamayı kabul etmedikleri gibi Zeynep Hatunun oğlu Mehmet, davasına tanık gösteremeyince suçlamada haksız bulunup anlaşmazlıktan men edilmiştir.⁶³¹

Yaşanan kavgaların bir sebebi de karşılıklı küfürleşmeler olup Milli Yörüklerinden Ala Mahmut ile Dabanoğulları arasında Burmadere'de küfürleşme nedeniyle çıkan kavgada Dabanoğlu Hüseyin, Ala Mahmut'un boğazına sarılarak başını yere vurup hırsından döverken kardeşi ise elinde bulunan bıçakla Ala Mahmut'un kalça, omuz ve başından yaralayıp yanında bulunan malını da gasp etmiştir. Vücudunun çeşitli yerlerinden oldukça ağır yaralanan Ala Mahmut, onbeş gün ayağa kalkamadığı gibi işinden kalınca mahkemeye başvurup işinden kaldığı süre için olayın faili Dabanoğullarından 350 kuruş nafaka yanında günlük 50 kuruş yevmiye talep etmiştir. Mahkeme huzurunda Ala Mahmut'u yaraladıklarını inkar eden Dabanoğlu Hüseyin ve Ahmet'in, görgü tanıklarının ifadeleriyle suçlu oldukları anlaşılınca Ala Mahmut'un istediği meblağı ödemeleri karşılığında serbest bırakılmışlardır.⁶³² Benzer bir küfürlü kavga olayı da Karahacılı Yörükleri arasında da yaşanmıştır. Nitekim Karahacılı Yörüklerinden Nurulloğlu Güzel, Solaklı Obasından Molla Hasanoğlu İsmail'in, Balkız Köyündeki evinde bulunduğu sırada yine Karahacılı Yörüklerinden Eminbeyoğlu Mehmet ve Sarıkabaoğlu Ahmet'in küfürlü ve silahlı saldırısına maruz kalmış ancak silah ateş almadığı için yara almadan kurtulmuştur. Bu olay üzerine Güzel'in babası Deveci Güzeloğlu Nurullah, mahkemeye başvurup oğlunu öldürmeye teşebbüs eden Mehmet ve Ahmet'ten davacı olunca çıkarılan celbnameye rağmen davalılar mahkemeye gelmedikleri halde dava gıyaben görülmüştür. Güzeloğlu Nurullllah, iddiasında oğlu Güzel'e, Mehmet ve Ahmet'in silah çekerek ana avrat sövdüklerini beyan edince olaya tanıklık etmiş olan kişiler de bu ifadeyi doğrulamışlar hatta Güzel'in ortağı Kadir, Mehmet'in, kendisini dövdüğünü ifade etmiştir. Tanıkların da alınan ifadelerinden sonra küfürlü ve silahlı saldırının sorumlusu Mehmet'in ceza kanununa göre yirmi gün hapis cezası ile cezalandırılmasına ve 170 kuruş tutarındaki

⁶³⁰ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1176, s. 47/49, (25 Şevvâl 1303/27 Temmuz 1886).

⁶³¹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1179, s. 21/83, (5 Safer 1306/11 Ekim 1888).

⁶³² BOA., MŞH.ŞSC.d., 1158, s. 7/33, (23 Zilka'de 1277/2 Haziran 1861).

mahkeme masrafını ödemesine karar verilirken Ahmet ise delil yetersizliğinden berat etmiştir.⁶³³

Yörede Yörükler arasında yaşanan darp ve cinayet olayları yanında kaza ile yaşanan birçok olay da bulunmaktaydı. Nitekim Antalya çevresinde meskun Fettahlı Yörüklerinden Molla Ali, hayvan otlatmak için arkadaşları ile beraber çıktığı ormanda İbrahim'in arkasından koşarken elinde bulunan tüfek kaza ile ateş aldığı gibi tüfekten çıkan kurşun İbrahim'e isabet etmiş ve yaralanan İbrahim hayatını kaybetmiştir. Ölmeden önce Molla Ali'nin kendisini kaza ile yaraladığını söyleyen İbrahim, eğer ölürse Molla Ali'den davacı olunmamasını istemiş ancak ölüm vukubulunca Molla Ali'nin ödemesi gereken diyet konusu Meclis-i Vâlâ-yı Ahkam-ı Adilyeye yazıldığı gibi sabıkası olmadığından diyet ödemesine hükmedilirken yapılacak araştırmada sabıkası belirlenir ise küreğe konulmak üzere Dersaadete gönderileceği bildirilmiştir.⁶³⁴ Cinayete sonuçlanan başka bir kaza olayında ise Antalya'da meskun Töngüslü Yörüklerinden olup Kalkan'a bağlı Kayadibi Köyü civarındaki Yazır mevkiinde oturan aile, meradan develeri getirmek üzere küçük yaştaki oğulları Abdülkerim'i göndermiştir. Adrasan Köyünün Değirmenderesinden Halil, Girid ve Beyyarı mevkiinde domuzların tarlasına verdiği zararı önlemek için elindeki tüfekte çam ağacı üzerinde pusu kurup beklerken elinden yere düşen tüfek ateş aldığı gibi ağacın altında bulunan Abdülkerim'in alınına isabet eden kurşun orada vefat etmesine neden olmuştur. Halil, Abdülkerim'i kaza ile öldürdüğünü söylemekle birlikte Abdülkerim'in Babası Hacı Hüseyin ile anası Huriye Hatun yaşanan olayın bir kaza olduğunu kabul ettikleri gibi herhangi bir sabıkasının da olmaması göz önünde bulundurulan Halil'in varislere diyet bedeli olarak 10.000 dirhem gümüşü üç yılda üç eşit taksitte ödemesi kararlaştırılmıştır.⁶³⁵ Bunların yanında kendi kendine boğularak ölenler de bulunmakla birlikte Teke Sancağında Çirkinoba Köyünde meskun olan Balıkçı Yörüklerinden Alioğlu Halil, köy değirmeni civarında bulunan gölde avladığı ördeği almak için göle girince gölden çıkamamış ve boğularak ölmüştür.⁶³⁶ Yaşanan başka bir kaza olayında ise Teke Sancağında bulunan Karahacılı Yörüklerinden Süleymanoğlu İbrahim, yine Karahacılılardan olup Kabaklar Köyü civarında bulunan ormanda deve güden Güzeloğlu Hamza'nın yanına gelince kendi tüfeği içerisinde bulunan fişeği çektiği sırada tüfek ateş almış ve tüfekten çıkan kurşun sağ elinin başparmağı ile yanında bulunan iki parmağını yaralamıştır. Bir süre sonra İbrahim, Hamza'nın kendisini

⁶³³ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1176, s. 50/53, (25 Şevvâl 1303/27 Temmuz 1886).

⁶³⁴ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1166, s. 39/282, (19 Safer 1257/12 Nisan 1841).

⁶³⁵ BOA., A.MKT.MVL., 104/97, (21 Cemâzi-yel-âhir 1275/26 Ocak 1859).

⁶³⁶ BOA., MVL., 608/50, (5 Ramazan 1277/17 Mart 1861); BOA., MKT.UM., 462/29, (7 Ramazan 1277/19 Mart 1861).

yaraladığı iddiasıyla mahkemeye başvurmuş ancak mahkemede olayın kendi suçu olduğunu itirafla Hamza hakkındaki davasından vazgeçmiştir.⁶³⁷

Bunların yanında yevmiye ile çalıştığı sırada tedbirsiz davranan EskiYörüklerden Veliöğlü Ali, Gebizli Alibazoğlu Mustafa'nın arazisinde bulunan ağaçları yevmiye 16 kuruş ücret karşılığında keserken kestiği ağacın dalı üzerine düşünce Veliöğlü Ali, başından yaralanarak bir hafta sonra hayatını kaybetmiştir. Alin'nin ölümü üzerine babası, oğlunun ölümüne sebep olduğu gerekçesiyle Gebizli Alibazoğlu Mustafa'dan davacı olup tazminat talep etmiş ancak mahkeme Ali'nin ücret mukabilinde çalışması nedeniyle Mustafa'nın herhangi bir suçunun olmadığına ve tazminat verilemeyeceğine hükmetmiştir.⁶³⁸ Bu olaylar yanında tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucunda yaşanan bir olayda ise Antalya Kızılsaray Mahallesi ahalisinden Molla Süleyman ile Yeniosmanlı Yörüklerinin Kurşunlu Obasından Şallıoğlu Mehmet ve Hacısalı Yörüklerinden Pancarcı Hüseyin, İncircik mevkiinde diktikleri nişana tüfekle ateş ederlerken Şallıoğlu Mehmet'in attığı kurşun yanlışlıkla Süleyman'a isabet etmiş ve Süleyman hayatını kaybetmiştir. Molla Süleyman'ın yakınları ile cinayet suçundan yargılanan Şallıoğlu Mehmet arasında görülen davada Şallıoğlu Mehmet'in diyet bedeli olarak 10.000 dirhem gümüşü üç yıl içerisinde üç taksitte Molla Süleyman'ın varislerine ödemesine hükmedilmiştir. Ayrıca ceza kanununda dikkatsizlikten kaynaklanan cinayet olayına altı aydan iki yıla kadar hapis cezası yeterlidir maddesine binaen Şallıoğlu Mehmet'in bir yıldan fazla zamandır hapiste bulunmasından dolayı tahliyesine, Hüseyin'in ise kefaletten kurtarılmasına karar verilmiştir.⁶³⁹ Diğer taraftan kaza ile yaşanan ve ölümle neticelenen başka bir olayda ise Antalya civarında meskun Hacısalı Yörüklerinden Korkakoğlu Ali, Kocayatak Köyüne düğüne giderken yolu üzerinde bulunan Abdurrahmanlar Köyüne uğrayıp Kınacı Veli'nin evine misafir olmuştur. Kınacı Veli'nin evinden ayrılan Korkakoğlu Ali'nin arkasından giden Veli'nin uşağının elindeki tüfek kaza ile ateş alınca kurşun Ali'nin başının arkasından girip sol gözünün altından çıktığı gibi ağır yaralanan Ali iki saat içerisinde ölmüştür. Bu olaydan dolayı Korkakoğlu Ali'nin kardeşleri davacı olunca Kınacı Veli, hayatını kaybeden Ali'nin kardeşlerine diyet ödemeyi kabul etmiş ve taraflar arasında anlaşma sağlanmıştır.⁶⁴⁰

Yaşanan darp ve cinayet olaylarının nedenlerinden birisi de arazi sahiplerinin arazileri çevresinde hayvan otlatanlara karşı arazilerini koruma düşüncesiyle çıkardıkları kavgalar etrafında düğümlenmektedir. Nitekim Milli Nahiyesinin Kavacık Mahallesinden Yörükoğlu Mustafa, Milli Nahiyesinde bulunan Dutalanı mevkiinde yine Milli Nahiyesi Gelesin

⁶³⁷ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1159, s. 21/69, (27 Receb 1279/18 Ocak 1863).

⁶³⁸ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1159, s. 39/150, (19 Ramazan 1279/10 Mart 1863).

⁶³⁹ BOA., MVL., 651/110, (12 Cemâzi-yel-evvel 1280/25 Ekim 1863).

⁶⁴⁰ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1162, s. 80/263, (27 Zilka'de 1281/23 Nisan 1865).

Mahallesinden Hacı Kahyaoğlu Mehmet'in tarlaları yakınında deve otlatığı için kavga etmişler ve Mehmet elinde bulunan büyük bıçakla Yörükoğlu Mustafa'yı sağ kaşı üstünden yaraladığı gibi aynı bıçakla sol kolunu bileğinden kesip düşürmüştür. Bu olayda elini bileğinden kaybeden Yörükoğlu Mustafa mahkemeye başvurup Hacı Kahyaoğlu Mehmet hakkında kısas uygulanmasını talep edince olaya tanık olan kişilerin ifadesi alındıktan sonra suçu sabit olan Hacı Kahyaoğlu Mehmet'in de kolunun Yörükoğlu Mustafa huzurunda bileğinden kesilmesine karar verilerek hazırlanan mazbata merkeze gönderilmiştir.⁶⁴¹ Tarlada deve otlatma nedeniyle Gebiz Yörüklerinin Dorumlar Mahallesinde çıkan kavgada ise tarlasında deve otlatığı gerekçesiyle tarla sahibi Ali'nin bıçaklı saldırısına maruz kalan Kethüdaoğlu Ahmet, başından yaralanıp ölmüştür. Kethüdaoğlu Ahmet ölünce yakınları katil zanlısı hakkında cinayet davası açtıkları gibi zanlı Ali yakalanarak tutuklanmıştır.⁶⁴²

Bunların yanında arazi ve yol sürme meselesinden dolayı çıkan kavgada ise Beşkonak'ta meskun Karahacılı Yörüklerinden Celil ile eşleri yolu sürdükleri gerekçesiyle yine Karahacılı Yörüklerinden, Vezirağa ve oğulları ile adamları tarafından dövülüp yaralanmıştı. Bu olaydan sonra mahkemeye başvuran Celil, davacı olduğu gibi Belediye Tabibinden aldığı darp raporunu da mahkemeye ibraz etmişti. Belediye Tabibinin verdiği darp raporuna göre Emine, başından ve sağ başparmağından bıçakla yaralanmakla birlikte 150 kuruş tedavi masrafı çıkarılıp yirmi günde iyileşeceği belirtilirken Surure'nin ise sırtında ve omuzunda tespit edilen bıçak yarasının da birkaç gün içinde kendiliğinden geçeceği yazılmıştı. Mahkemeye Celil, Emine ve Surure gelmedikleri halde gıyaben görülen davada Vezirağa ifadesinde yolu süren Celil'i yolu kapatmaması için uyarmasına rağmen Celil, yolu sürüp kapatınca müdüre söyleyip men ettirdiğini ancak kavga etmediğini söylemiştir. Vezirağa ile birlikte suçlanan diğer şahıslar da yaralama olayını kabul etmedikleri gibi olay günü her biri ayrı ayrı yerlerde olduklarını söylemişler hatta şahitler de ses duymalarına rağmen bir şey görmediklerini beyan etmişlerdir. Yapılan sorgulamada alınan ifadeler yanında Vezirağa ile birlikte on arkadaşının Celil'i dövüp Emine ile Surure'yi yaraladıkları doktor raporuyla belirlenmiştir. Ceza kanununa göre bu yaralama olayından dolayı Vezirağa'dan iki diğer şahıslardan ise birer olmak üzere toplam oniki adet Osmanlı Lirasının tazminat olarak alınıp Celil ve ailesine verilmesi yanında 150 kuruşluk tedavi masrafının da Emine'ye ödenmesine hükmedilmiş hatta toplam 450 kuruş tutarındaki mahkeme masrafının da suçlulardan tahsil edilmesine karar verilmiştir.⁶⁴³

⁶⁴¹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1159, s. 130/479, (5 Receb 1280/16 Aralık 1863).

⁶⁴² BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 97/550, (20 Receb 1281/19 Aralık 1864).

⁶⁴³ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1176, s. 64/69, (3 Zilka'de 1303/3 Ağustos 1886).

Arazi kavgaları yanında dikkat çeken bir başka husus da otlak kavgaları olup Hacısalı Yörüklerinden Karanlıkoğlu Ali ile Karakoyunlu Yörüklerinden İsaoğlu Hasan, Anamas Yöresinde bulunan Kızıldağda, yaylada oldukları dönemde, koyun otlatırken muhtemelen otlak yüzünden aralarında anlaşmazlık çıkıp kavga etmişlerdir. Karanlıkoğlu Ali'nin bıçaklı saldırısı ile başlayan kavga ve arbedede İsaoğlu Hasan, sol kolundan yaralandığı gibi elinde bulunan koca bıçak ile kendisini korumaya çalışırken yaptığı hamlede Ali'nin ensesinden ve başı üzerinden sol kulağına varıncaya kadar yaralayınca Ali, kan kaybından hayatını kaybetmiştir. Olayın mahkemeye intikal etmesi üzerine Hasan, nefsi müdafaya düştüğünü belirtip suçunu itiraf edince Ali'nin, Hasan'ı öldürmek amacıyla saldırdığı ve yaraladığı ortaya çıkmakla birlikte Ali'nin yakınları kısas cezasından vazgeçmek zorunda kalmışlardır. Konya Valisine, Ali ile Hasan'ın arasında bu olaydan önce bir husumet olup olmadığının araştırılması ve sonucun merkeze bildirilmesi emredilirken⁶⁴⁴ merkeze ulaştırılan araştırma mazbatasında bundan önce herhangi bir sabıkası bulunmayan Hasan'ın Ali'nin yaptığı saldırı neticesinde sol kolunun ciddi derecede yaralandığı ve boynunda asılı olduğu hatta Ali ile arasında herhangi bir husumet olmadığı belirtilmekle birlikte olayın nefsi müdafadan kaynaklandığı bildirilmiştir. Görülen dava sonucunda İsaoğlu Hasan, nefsi müdafadan dolayı kaza ile cinayete neden olduğu gerekçesiyle hiçbir ceza verilmeden serbest bırakılmıştır.⁶⁴⁵ Öte yandan Yeniosmanlı Yörüklerinin Çıplaklı Obasından Aydınlioğlu Süleyman, Bahçe ve Bağlı köyleri civarında bulunan Karapınar ve Taşkapısı mevkiinde kaybettiği öküzü ararken burada keçi otlatan Abdülkadir ile kavga etmiştir. Çıkan kavgada Abdülkadir elinde bulunan kurşun ve saçma dolu çifte tüfekte Süleyman'ın üzerine ateş açınca kurşun, Süleyman'ın ensesinden girip burnundan çıkarken saçmalar sağ ve sol omuzları ile ayaklarına isabet ettiği gibi yaralanan Süleyman hayatını kaybetmiştir. Süleyman'ın ölümü üzerine eşi Fatma Hatun, mahkemeye başvurup Abdülkadir'in cezalandırılmasını talep etmesine rağmen olaya tanık gösterebileceği kimse olmadığı için Abdülkadir'e karşı açtığı cinayet davasından men edilmiştir.⁶⁴⁶

Teke Yöresinde mahkemeye intikal eden olaylar içerisinde hayvan darbetme ile ilgili olanlar da bulunmakla birlikte Murtana'dan Çobanoğlu Kara Mehmet, mahkemeye başvurup yine Murtana'dan Çil Ali Beyin Kara Ahmet'ten öküzünü darp ettiği gerekçesiyle şikayetçi olmuştur. Kara Ahmet ise ifadesinde öküzü darp etmediğini ancak bir yıl önce aralarında bu hususta 25 kuruş vermek üzere anlaşmalarını ifade edince mahkeme 25 kuruşun Çobanoğlu

⁶⁴⁴ BOA., MVL., 224/60, (29 Rebî'ü'l-evvel 1274/17 Kasım 1857).

⁶⁴⁵ BOA., MVL., 568/72, (8 Şa'bân 1274/24 Mart 1858).

⁶⁴⁶ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1238, 59. hk., (27 Rebî'ü'l-âhîr 1293/22 Mayıs 1876).

Kara Mehmet'e verilmesine karar vermiştir.⁶⁴⁷ Hayvan darbetme ile ilgili başka bir olayda ise Sarıkeçili Yörüklerinden Abdullahoğlu İt Ömer, Ekşili Köyünden Himmet'in bir devesi ile dört öküzünü öldürmüştür. Himmet, mahkemeye başvurup öldürülen devesi ile öküzlerinin bedelini talep ettiği gibi gösterdiği şahitlerin ifadesi ile iddiasını da ispat edince mahkeme İt Ömer'in, Himmet'e 900 kuruş ödemesine karar verip tarafları uzlaştırmıştır.⁶⁴⁸

Yörede yaşanan kavgaların sebeplerinden birisi de kereste ve odun kesimi ile ilgili olup Hacısalı Yörüklerinden Molla Hüseyin ile Töngüşlü Yörükleri eski müdürü Hacı Mehmet, Serik'te bulunan çiftlik civarında odun kesimi nedeniyle kavga edince Molla Hüseyin, Hacı Mehmet'in sağ elinin parmaklarını nacak ile yaralamıştır. Bu olaydan sonra Molla Hüseyin'in babası Beşe Hacı Mehmet, mahkemeye başvurup zira Hacı Mehmet'in kendilerinden bu yaralama olayı karşılığında 2.500 kuruş talep edip aldığını iddia ettiği gibi Hacı Mehmet'ten bu paranın alınarak kendisine geri verilmesini istemiştir. Mahkemede Beşe Hacı Mehmet'in oğlu Molla Hüseyin'in bir sene önce odun kesimi husumetinden dolayı kendisini yaraladığını ve bu nedenle hâlâ sağ elinin orta parmağının iş görmediğini söyleyen Töngüşlü Hacı Mehmet, iddia edilen 2.500 kuruşu almadığını ve bunun düzmece bir talepten ibaret olduğunu ifade etmiştir. Bu ifadeden sonra mahkeme Beşe Hacı Mehmet'ten davasına tanık göstermesini istemiş ancak istenen tanığı gösteremeyen Beşe Hacı Mehmet, Töngüşlü Hacı Mehmet'e açtığı davadan men edilmiştir.⁶⁴⁹ Bu odun kesimi yanında yörede kereste kesimi ile ilgili yaşanan bir olayda ise Beşkonak Nahiyesinin Has Köyünden Hüseyinoğlu Veli, köy yakınındaki Tatlar mevkiinde kereste keserken çıkan kavgada Karahacılı Yörüklerinden Yalamık Mehmet ve Eşi Döndü, Veli'yi döverlerken oğulları Ramazan'ın attığı taş, Veli'nin başının sol tarafına isabet edince ağır yaralanan Veli dokuz gün sonra hayatını kaybetmiştir. Veli'nin hayatını kaybetmesi üzerine babası mahkemeye başvurup davacı olduğu gibi zanlılardan Yalamık Mehmet bu süreç içerisinde eceliyle ölmüştür. Döndü Hatun ile oğlu Ramazan mahkemede yargılanırken Ramazan, hakkındaki suçlamayı reddettiği gibi Karayer mevkiinde babası ve validesi ile ağaç keserlerken Veli ve arkadaşlarının gelip siz bu dağdan niçin ağaç kesiyorsunuz diye kendisini sürükleyip ağaca bağladıklarını ve darb edip silah çektiklerini hatta Veli'nin arkadaşlarının, validesine tecavüz ettiklerini ileri sürüp kesmiş oldukları ağaçlara el koyan Veli ve arkadaşlarının ağaçları aralarında paylaşırlarken çıkan anlaşmazlık üzerine içlerinden birinin Veli'yi dövmesi ve düşürmesi ile yaralanan Veli'nin onbeş gün sonra vefat ettiği halde bunların kendisine iftira attıklarını ifade etmiştir. Oğlu Ramazan ile aynı ifadeyi veren Döndü Hatun, Veli'nin, kendisini bir ine götürüp tecavüz

⁶⁴⁷ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1166, s. 3/25, (11 Rebî'ü'l-âhir 1264/17 Mart 1848).

⁶⁴⁸ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1162, s. 35/101, (Gurre-i Receb 1281/30 Kasım 1864).

⁶⁴⁹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1240, s. 109/131, (11 Muharrem 1284/15 Mayıs 1867).

ettiğini beyan etmiştir. Bunların verdikleri ifadelerle rağmen kavgayı gören tanıkların ifadelerine başvurulunca suçlu oldukları anlaşıldığı gibi cinayet işleyen Ramazan'ın on beş yıl kürek cezası ile cezalandırılmasına ve malının haczine, suçlu bulunan Döndü Hatuna ise bir ay hapis cezası verildiği gibi toplam 540 kuruş tutarındaki mahkeme masrafının da suçlulardan tahsil edilmesine karar verilmiştir.⁶⁵⁰

Öte yandan Teke Yörükleri arasında nikah ve kız kaçırma meselesinden dolayı çıkan kavga ve cinayetler de bulunmaktadır. Nitekim Manavgat'ın Güvercinlik mevkiinde meskun olan Honamlı Yörüklerinden Hafız Mehmetoğlu Mehmet'in kız kardeşi Gülsüm, kendisini Honamlı Yörükleri beyinin aracılığı ile İsaoğlu Ahmet'e nikahlattığı gibi aradan geçen birkaç gün sonra Gülsüm'ün kardeşi Mehmet ve akrabalarından silahlı olan Cıvciroğlu İbrahim ile Tüfekçioğlu Halil, gece yarısı çadırlara yaptıkları baskında Çavuşoğlu İbrahim'i, Cıvciroğlu Ali ise İbrahim'in oğlu küçük yaştaki Ali'yi katlederken Mehmet dahi kız kardeşi ile nikahlı Ahmet'i sağ alını ve şakağı ile kafa kemiğinden bıçakla yaraladığını itiraf etmiştir. Baskında öldürülen Çavuşoğlu İbrahim ve oğlu Ali'nin varisi Havva Hatunun, katillerle yapılan mahkemelerinde kısas kararı çıkarken kız kardeşi ile nikahlanan Ahmet'i yaralayıp firar eden Mehmet'e ise yaralama fiilinden dolayı üç yıl kürek cezası verilip Kıbrıs'a gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Mehmet'in yanında bulunan Abdülkadir ile Hacı Alioğlu Halil'in ise kavga sırasında Ahmet'i yaraladıkları anlaşılma ile birlikte on aydan beri hapse bulunmalarından dolayı yeterli cezayı çektikleri düşüncesiyle serbest bırakılmışlardır.⁶⁵¹ Bu baskın ve cinayete neticelenen olay yanında yaşanan kız kaçırma hadisesinde ise Eski yörüklerden Hacı İkizoğlunun kızı Ayşe'yi yine Eski yörüklerden İsaoğlu Musa kaçırmak isteyince Ayşe'nin yeğeni Süleyman halasına gitmemesini söylemesine rağmen Ayşe yeğenini dinlemeden Musa ile kaçmıştır. Bunu namus meselesi sayıp mahçup olan Süleyman, Eminceler Köyünün alt tarafında, yanında bulunan tüfeği ateşleyip halasını öldürmüştür. Mahkemede olayın cerayan ediş şeklini itiraf eden Süleyman'ın, nefisini kontrol edemeyip Ayşe'yi katlettiği için on beş yıl kürek cezasına çarptırılarak Kıbrıs'a gönderilmesine karar verilmiştir.⁶⁵² Öte yandan kız meselesinden dolayı çıkan başka bir olayda ise Manavgat'ın Bereket Köyünde meskun Honamlı Yörüklerinden İsmailoğlu Mehmet, Manavgat'ta caddede yürürken yolunu kesen Ali, yanında bulunan saçma ve kurşun ile sıkılanmış kaval tüfeği ateşlediği gibi yüzünün ve başının sol tarafına isabet eden saçma ve kurşunla yaralanan Mehmet hayatını kaybetmiştir. Bu olaydan sonra Mehmet'in yakınları mahkemeye başvurup katil zanlısı Ali'nin cezalandırılmasını isterlerken sorgulanan Ali, suçlamayı kabul etmemiş ancak görgü

⁶⁵⁰ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1176, s. 73/78, (6 Zikade 1303/6 Ağustos 1886).

⁶⁵¹ BOA., MVL., 666/95, (23 Zilka'de 1280/30 Nisan 1864).

⁶⁵² BOA., MVL., 682/95, (29 Rebî'ü'l-âhir 1281/1 Ekim 1864).

tanıklarının ifadeleriyle Ali'nin cinayet suçunu işlediği belirlendiği gibi Ali'ye, Mehmet'in yakınlarının isteği üzerine kısas cezası verilmiştir.⁶⁵³

3.6.3.2 Gasp-Hırsızlık ve Eşkivalık Olayları

Teke Yöresinde ondokuzuncu yüzyılda bazı Yörük oymak ve obalarına mensup bireylerin hırsızlık ve gasp olaylarına karıştıkları görüldüğü gibi Yörüklerden malı çalınan ve gasp edilenler de bulunmaktadır. Olayların bir kısmı Teke Yöresinde bir kısmı ise Teke Yörüklerinin genellikle yaylamak üzere çıktıkları Hamid Yöresinde cereyan ederken taşradaki idareciler yaşanan asayiş sorunlarını çözmek için gerekli tedbirleri almaya çalıştıkları gibi suçlular hakkında kanuni işlem yapılarak cezalandırma yoluna gidilmiştir. Eşkivalık yaparak yol kesip zoraki baskı yolu ile gerçekleştirilen gasp yöntemi yanında hırsızlık yöntemi de başvurulan yollar arasında olup kimi zaman haksız suçlamalar da ortaya çıkmaktaydı. Yargıya intikal eden suçlamalarla ilgili görgü tanığı mutlaka mahkemeler tarafından istenirken tanık gösterilip ispat edilebilmişse cezalandırma yoluna gidilmekte aksi halde taraflar arasındaki anlaşmazlığa son verilmektedir.

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yöresinde topluca gerçekleştirilen baskın ve soygunda Teke Yörüklerinden Finike İskelesini basan on eşkıya iskeledeki gümrük malları ile tüccarlara ait bir kısım mal ve eşyaları gasp etmişlerdi. Yaşanan bu baskın ve gasp olayından sonra payitahta ulaşan şikayet üzerine Finike İskelesini basıp soygun yapan Yörük eşkıyalarının yakalanıp gasp etikleri mal ve eşyaların sahiplerine teslim edilerek suçlulara cezalarının verilmesi yanında bir daha aynı olayların yaşanmaması için Antalya Kaymakamlığına hitaben emir çıkarılmıştı.⁶⁵⁴ Baskın yolu ile yapılan soygunlardan birisi de yaz mevsiminde yaylada gerçekleşmekle birlikte Sarıkeçili Yörüklerinin Hüsemoğlu Obasından Gavur Ali ve Yörük Osman ile Çakal Yörüklerinden Nasuhoğlu Halil başta olmak üzere yedi eşkıya Eşeler Dağında yattıktan sonra Burdur Sancağının Kemer Kazasına bağlı İğdecik Köyünü basıp köy ahalisini soydukları gibi gasp ettikleri para, mal ve eşyaları aralarında paylaşmışlardı.⁶⁵⁵ Bunların yanında Teke Yöresinde Milli Yörüklerinden bir şahsın bir top kumaşına el koyduğu gerekçesiyle mahkemeye verilen Zabtiye Deli Ahmet Çavuş, aldığı bu bir top kumaşı Arnavut Mehmet Ağaya teslim etmek zorunda kalmıştı.⁶⁵⁶

Teke Yöresinde Döşemealtında yaşanan hırsızlık olayında ise Alaiye'ye bağlı Marulya'dan muhtemelen pazarcılık yapan Mustafaoğlu Hasan, Ellezalanında meskun

⁶⁵³ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1238, s. 126/1 hk., (17 Safer 1290/16 Nisan 1873).

⁶⁵⁴ BOA., A.MKT.MHM., 23/85, (11 Şevvâl 1266/20 Ağustos 1850).

⁶⁵⁵ BOA., MVL., 644/11, (3 Ramazan 1279/22 Şubat 1863).

⁶⁵⁶ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1154, s. 33/94, (9 Safer 1270/11 Kasım 1853).

Murtana Yörüklerinden Koca Mehmet'in çadırında misafir iken yanındaki çuval içerisinde bulunan 750 kuruş değerindeki çizme ve postalları Yeniosmanlı Yörüklerinden Hacı Hüseyinoğlu Süleyman çalmıştır. Mallarının çalınması üzerine Kızılkaya Mahkemesine başvuran Hasan, şahit gösterdiği Abdil ile iddiasını ispat edince mahkeme Süleyman'ın çaldığı çizme ve postalların bedeli olan 750 kuruşun Hasan'a ödenmesine karar vermiş ancak Süleyman dört yıl geçmesine rağmen bu parayı bir türlü ödememiştir. Süleyman'dan parasını alamayan Hasan, bu defa Antalya Mahkemesine başvurduğu gibi iddiasını Marulya'dan gösterdiği şahitlerin ifadesi ile ispat edince çizme ve postalların bedeli olan 750 kuruşun Süleyman'dan alınıp mal sahibi Hasan'a teslim edilmesi için ilâm çıkarılmıştır.⁶⁵⁷ Yaşanan bu hırsızlık olayı yanında Yeniosmanlı Yörüklerinin Topallı Obasından Molla Veliyüddin, hırsızlık suçlaması ile itham ettiği aynı obadan Güzeloğlu Mustafa'nın gece sabaha karşı kendi çadırına girdiğini ve eşi içeride olduğu halde eşine ait altmışüç adet altın ile gümüşlü baş takımı ve örtülerini çaldığı iddiasıyla şikayetçi olmuştur. Yapılan şikayet üzerine Antalya Mahkemesinde görülen davada ifade veren Güzeloğlu Mustafa, kendisine isnat edilen suçu kabul etmezken, Molla Veliyüddin de iddiasına tanık gösteremediği için Güzeloğlu Mustafa ile arasında olan anlaşmazlığa son verilmiştir.⁶⁵⁸

Soygun olayları Yörüklerin yaylamak amacıyla çıktıkları Isparta Yöresinde de devam ederken Saçıkıralı Yörüklerinin Tülüler Obası, Şarkıkaraağaç çevresine gelmekle birlikte bunlardan bir kısım haydut, yöre ahalisine zarar vermekle kalmamışlar hatta yöreye yaylamak üzere Teke Yöresinden gelen Eskiyörük ahalisinin mal ve eşyalarını da çalmışlardır. Saçıkıralı Tülüler Obası haydutlarının girişmiş oldukları baskı, zulüm, hırsızlık ve gasp olaylarından sonra Konya Valisi, yörede bozulan asayişin yeniden sağlanması için Recep Ağa idaresinde kırk nefer zabtiye göndermiş ise de alınan tedbirler yeterli olmadığı gibi eşkıyalar, görevlilerden Mehmet Kavas'ı dahi yaralamışlardır. Yörede Tülüler Obası eşkıyalarının neden olduğu asayiş sorunları bir türlü çözülemediği için Konya'dan elli kişilik zabtiye sevk edilince bu yeni yaptırımdan çekinen eşkıyalar, Eskiyörüklerden çaldıkları eşya ve develeri geri vermekle kalmamışlar hatta Şarkıkaraağaç ahalisinin zararını tazmin etmek üzere 4.000 kuruş ödedikten sonra çaldıkları yirmisekiz adet deveyi terk edip etrafa dağılmışlardır. Bu defa başlatılan takibat neticesinde eşkıyalardan yirmibir kişi yakalandığı gibi çaldıkları halde kaçarken serbest bıraktıkları develerle birlikte Konya'ya götürülmüşler hatta Saçıkıralıların Boy Beyi İsmail Bey de Konya'ya getirilmiştir. Konya'ya getirilip sorgulanan bu eşkıyalardan bir kısmının ırz düşmanı, bir kısmının ise başıboş takımından olup vergi

⁶⁵⁷ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1157, s. 4/12, (25 Cemâzi-yel-evvel 1275/31 Aralık 1858); Marulya, Akseki'nin eski adıdır. Sezen, a.g.e., s. 362.

⁶⁵⁸ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 34/196, (16 Zilka'de 1280/23 Nisan 1864).

vermedikleri belirlendiği gibi bunlar bir daha toplumun huzurunu bozmayacaklarına dair söz verirlerken Boy Beyi İsmail Beyin kefaleti ile ellerinden senet alınmıştır. Bu eşkıyalardan Kundakçı Ali'nin üç adet deve çaldığı ortaya çıktığı gibi cinayet suçu bulunan Demirci Ali beş ay süreyle pranga cezasına çarptırılırken diğer suçluların yerlerinde beşer ay müddetle hapse mahkum edilmelerine karar verilmiştir. Ayrıca Konya'ya götürülen develere rehin parası ödememek için bu develer, Boy Beyi İsmail Beyin kefaleti ile getirilip sahiplerine teslim edilmiştir.⁶⁵⁹

Saçıkaralı Yörüklerine karşı alınmış olan bütün bu asayiş tedbirlerine rağmen Şarkıkaraağaç civarına yaylamak üzere gelmeye devam ettikleri gibi bunlardan Osman Bey, yanına topladığı yaklaşık otuz kadar eşkıya ile yol kesip, beylerinden Veli Beyi bile asla dinlememekle birlikte Şarkıkaraağaç ahalisinin ekili alanlarıyla meralarını tahrip edip yöre ahalisine yıllık olarak verdikleri zararın yaklaşık 50.000 kuruş olduğu payitahta bildirilmiştir. Bu şikayetten sonra Saçıkaralı eşkıyalarının üzerine asker sevk edilmesine karar verilerek gelişmelerin merkeze bildirilmesi emredilmiştir.⁶⁶⁰ Asker sevkine rağmen Şarkıkaraağaç çevresinde asayiş temin edilemediği gibi eşkıyalığının önü bir türlü alınamayan Osman Bey, yanına topladığı asker kaçakları ve hırsız takımı ile yol kesip baskın yaparak zorla mal gasp etmeye devam etmiş hatta yazın Teke Yöresinden Anamas Yaylalarına yaylamaya gelen Eskiyörükler ile Karahacılı Yörüklerinden kimi ahalinin malını da gasp etmiştir. Nitekim Osman Bey ve avanesi Karahacılı Yörüklerinden Ali'nin tuz yüklü altı devesine zorla el koyarlarken Eskiyörüklerden Hasan Onbaşı'nın 1.000 kuruş değerinde bir atı ile 100 kuruş değerindeki bir nacağını gasp etmişler hatta yine Eskiyörüklerden Zeynep Hatunun 400 kuruş değerindeki bir ineğini de çalmışlardır. Bunların yanında Şarkıkaraağaç ve Eğirdir ahalisini canından bezdiren haydutlar, yörede birçok kişinin mal, eşya, hayvan ve parasını gasp etmişlerdir. Anamas Yaylaları çevresindeki bu kazalarda toplumun huzurunu bozan Osman Bey, yörede asayiş sağlamak için üzerine gönderilen zaptiyeler ile çatışmaya girmiş hatta zaptiyelerden ikisi yaralanırken çatışmada üç oğlundan birisini kaybeden Osman Bey, yaralı olarak ele geçirilmiştir. Isparta'da sorgulanan Osman Bey, yöre ahalisinden ve Teke Yörüklerinden zorla gasp ettiği ve çaldığı mal, eşya, nakit ve hayvanlarla birlikte bütün suçunu itiraf etmiştir. Mahkeme eşkıyaların çaldıkları ve zorla el koydukları nakit, eşya ve hayvanların sahiplerine geri verilmesi yanında kaçan firarilerin yakalanmasına hükmederken

⁶⁵⁹ "Saçıkaralı Aşiretinden bundan akdem Teke Sancağında Eskiyörük ahalisinden deve ve hayvanat sirkat edenler...", **BOA., MVL.**, 29/1, (25 Şevvâl 1264/24 Eylül 1848); **BOA., A.MKT.MVL.**, 11/83, (26 Zilka'de 1264/24 Ekim 1848); **BOA., MVL.**, 29/46, (28 Zilka'de 1264/26 Ekim 1848).

⁶⁶⁰ **BOA., MVL.**, 224/25, (15 Rebî'ü'l-evvel 1274/3 Kasım 1857).

Osman Beyin ise hapis tarihinden itibaren yedi yıl küreğe konulmak üzere Kıbrıs'a gönderilmesine karar vermiştir.⁶⁶¹

Yine Teke Yöresinden Isparta çevresine yaylamak üzere gelip Uluborlu'ya bağlı Senirkent'e çadır kuran Milli Yörüklerinden Mehmet ve arkadaşları köy ahalisinden Hacı Hüseyin'in evini soymuşlardı. Mehmet ve arkadaşları yakalanarak sorgulanınca hırsızlık yaptıkları belirlendiği gibi çaldıkları bir miktar eşya ve mal, Hacı Hüseyin'e geri verilmesine rağmen malların kalan kısmı verilmeyince Hacı Hüseyin, bunların da alınıp kendisine iade edilmesi için Karahisar ve Isparta Kaymakamına hitaben emir çıkarılmasını istemiştir.⁶⁶² Bunun yanında yaptığı hayvan hırsızlığına rağmen asıl mal sahibini suçlayanlar da bulunmaktadır. Nitekim Saçıkıralı Yörüklerinin Tülüler Obasından Göğebakanoğlu Ali, Murtana Yörüklerinden aldığı iddia ettiği erkek deveyi beş yıl önce Gebiz Yörüklerinden Kara Ömeroğlu Yusuf'un zorla alıp başka bir kişiye 1.200 kuruşa sattığını ileri sürüp davesinin bedelinin tahsil edilerek kendisine verilmesi için davacı olmuştur. Yusuf ise bu deveyi altı yıl önce Gebiz Yörüklerinden Nizam'dan 400 kuruşa satın aldığı halde evinin önünde bulunan deveyi Ali'nin çaldığını ifade edip çalınan deveyi Ali'nin elinde bulup aldıktan bir yıl sonra başka bir kimseye 1.200 kuruşa sattığını söylemiş hatta Murtana ve Gebiz Yörüklerinden gösterdiği şahitlerle devenin kendisine ait olduğunu ispatlayınca Ali haksız bulunduğu gibi Yusuf ile olan anlaşmazlığına son verilmiştir.⁶⁶³

Öte yandan yerleşik ahali tarafından yaylada Yörüklerin gasp edildiği de olmuştu. Nitekim Teke Sancağının Mandırla Köyünde meskun Karahacılı Yörüklerinden Curaoğlu Hacı Süleyman, kendi oymağına mensup ahali ile beraber yazın Burdur'a bağlı Tefenni Kazasının Bayramlar Köyü civarında yaylarken Tefenni'ye bağlı Gölhisar Nahiyesinin Beyköy ahalisinden Hacı İsmail Ağa, altı adamı ile birlikte Curaoğlu Hacı Süleyman'ın çadırını basıp iki devesini gasp etmekle birlikte eğer on beş Osmanlı Altını vermezsen develerini salıvermem diye tehdit etmişti. İsmail Ağa tehdidini devam ettirince develerini kurtarmak için başka çare bulamayan Hacı Süleyman, bu altınları Hacı İsmail Ağaya vermişti. Böylece develerini Hacı İsmail Ağanın elinden kurtaran Hacı Süleyman, dava açıp altınlarını geri istediği gibi iddiasını Karahacılı Yörüklerinden gösterdiği tanıkların ifadesiyle ispat edince suçlu bulunan Hacı İsmail Ağanın haksız olarak aldığı altınları Hacı Süleyman'a teslim etmesine karar verilmiştir.⁶⁶⁴

⁶⁶¹ BOA., MVL., 633/53, (3 Ramazan 1279/22 Şubat 1863); BOA., MVL., 643/20, (3 Ramazan 1279/22 Şubat 1863).

⁶⁶² BOA., A.MKT.UM., 563/78, (12 Zilka'de 1278/11 Mayıs 1862).

⁶⁶³ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 46/276, (8 Zilhicce 1280/15 Mayıs 1864).

⁶⁶⁴ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1238, s. 192/3 hk., (25 Rebî'ü'l-evvel 1292/1 Mayıs 1875).

Bunların yanında Teke Yöresinde cereyan eden gasp olaylarında Karahacılı Yörüklerinden Kadiroğlu Ahmet'in çocukları ile anasının bir adet devesine yine Karahacılı Yörüklerinden Müminoğlu Süleyman zoraki el koyup 850 kuruşa satmıştır. Hakkında açılan dava üzerine Süleyman, mahkemede Ahmet'in anası Iraz Hatunda 900 kuruş alacağı olduğu için deveyi kendisine verdiğini söylemesine rağmen şahit gösterilmesine bile gerek görmeyen mahkeme Kadiroğlu Ahmet'in anası Iraz Hatunun borcunun çocukların hakkı olan mirastan alınamayacağına hükmedip 850 kuruşun Süleyman'dan alınıp varsilere verilmesine karar vermiştir.⁶⁶⁵ Yaşanan benzer bir el koyma olayında ise Murtana Yörüklerinin Kocayatak Obasından Ahmet Hebeoğlu Hüseyin, Antalya Mahkemesine başvurup bir adet kır kısarak ile iki adet taya Çakallık Köyü ahalisinden Adıgüzel Yusuf'un zoraki el koyduğu gerekçesiyle dava açmıştır. Adıgüzel Yusuf ise mahkemede İstavroz Köylü Çelebder Osman yedinde bulunan kısarak ve taylorı mahkeme kararıyla Hüseyin'e teslim etmek üzere aldığını ancak kısrağın öldüğünü söyleyince kısarak ve taylorın Ahmet Hebeoğlu Hüseyin'e ait olduğu anlaşıldığı gibi kısrağın değeri olan 400 kuruş ile taylorın Adıgüzel Yusuf'tan alınarak Ahmet Hebeoğlu Hüseyin'e teslim edilmesine karar verilmiştir.⁶⁶⁶ Öte yandan Murtana Yörüklerinden Mehmet ve Ali'nin hayvanlarına Antalya'da nüfuz sahibi olan Cemal Bey, zoraki el koyup üç yıldan beri hayvanları bırakmadığı gibi bunlar üzerinde baskı uyguladığı için Mehmet ve Ali, Cemal Beyi merkeze şikayet etmişlerdi.⁶⁶⁷ Yörede yaşanan miras gasp etme olayında ise Gebiz Yörüklerinden Ayşe Hatunun ölen eski eşinden miras olarak intikal eden devesine eski eşinin varisi olan Kulaç Mehmet tarafından on üç yıl önce zoraki el konulduğu gibi devenin bu zaman zarfında dört tane de köşeği olmuştu. Kurtoğlu Abdilin oğlu Abdil, anası Ayşe Hatun ölünce toplam beş devenin kendisine teslim edilmesi için dava açmakla birlikte Kulaç Mehmet, babalarından miras olduğu için on üç yıl önce Abdil'in elinden aldıkları devenin dört köşekle kendilerinde olduğunu söyleyince bu develerin Abdil'e teslim edilmesi için ilâm çıkarılmıştır.⁶⁶⁸ Başka bir zoraki gasp olayında ise Eskiörüklerden Molla Ömeroğlu Süleyman, üç yaşındaki boz devesini yine Eskiörüklerden Mucan Mustafa'nın başka bir kişinin zorla almasına sebep olduğunu ileri sürüp devesinin kendisine teslim edilmesi için davacı olmuş ancak şahit gösteremediği için bu davadan herhangi bir sonuç çıkmamıştır.⁶⁶⁹ Bu defa Mucan Mustafa'dan yine Eskiörüklerden Osman kızı Elif Hatun davacı olup sekiz adet sığırı ile bir adet devesini zorla aldığını ileri sürmekle birlikte bu

⁶⁶⁵ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1159, s. 20/64, (24 Receb 1279/15 Ocak 1863).

⁶⁶⁶ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1159, s. 55/224, (Gurre-i Zilka'de 1279/20 Nisan 1863); Belgede geçen İstavroz, bugünkü Boztepe Köyünün eski adıdır.

⁶⁶⁷ BOA., BEO., 280/20962, (13 Rebî'ü'l-evvel 1311/24 Eylül 1893).

⁶⁶⁸ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1157, s. 33/124, (27 Receb 1277/8 Şubat 1861).

⁶⁶⁹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1162, s. 73/242, (17 Zilka'de 1281/13 Nisan 1865).

hayvanların kendisine teslim edilmesini istemiş ancak şahit gösteremediği için davadan men edilmiştir.⁶⁷⁰

Yörede yaşanan gasp ve hırsızlık olayları yanında Yörüklerle yönelik haksız isnatlarda bulunmaktaydı. Nitekim Burdur Rumlarından Çelebioğlu Marko, eniştesi Hacı Yordan'da bulunan yedi yaşındaki bir adet al beygirini, Yeniosmanlı Yörüklerinden Çukadaroğlu Elhac Mahmud'un Kızılkaya Pazarında elinden aldığı ileri sürüp dava açmıştı. Bu dava üzerine Mahmut, beygirin kendi kırsağından doğma olduğunu söylediği gibi şahitlerle de beygirin kendisine ait olduğunu ispat edince Marko, Mahmut ile olan anlaşmazlıktan men edilmiştir.⁶⁷¹ Aynı şekilde benzer bir suçlama İstanos'un Yazır Köyü civarında meskun Sarıkeçili Yörüklerinin Dağlı Obasından Kürüşoğlu Ali tarafından yapılmıştı. Zira mahkemeye başvuran Kürüşoğlu Ali, yaylaya göçerken Yukarı Karaman Köyü civarında meskun Tahtacı Aşiretinin Çivioğlu Musa Kahya Mahallesinden Ali Kahya'nın tosununu kendi sığırlarının içine karıştırıp götürdüğü halde Ali Kahya, yayla dönüşünde tosunu alınca aksini iddia ile Ali Kahya'nın tosunu gasp ettiğini ileri sürüp dava açmıştı.⁶⁷² Bunların yanında bu defa zoraki gasp olayı Antalya civarında meskun Saçıkıralı Yörüklerinden Babaoğlanoğlu Mehmet vefat edince eşi Dudu Hatun ile oğlu Mehmet arasında miras paylaşımı hususunda yaşanmıştı. Zira Dudu Hatun eşinin kendisine hibe ettiği dişi kayalık deveyi eşinin ölümünden sonra oğlu Mehmet'in zorla aldığını hatta bir buzağılı sığır ile bir kat yatağa da el koyduğunu ileri sürüp davacı olmuş ancak Mehmet'in bir kat yatak ile 400 kuruşu anasına vermesi karşılığında anlaşma sağlanmıştır.⁶⁷³

Yörede yaşanan bu zoraki el koyma olayları yanında Çirkinoba Köyünde meskun Balıkçı Yörüklerinden Mahmut Onbaşı ile Kırgözoğlu Mehmet'in evleri önünde bulunan dört deveyi Mandırla Köyü hududunda meskun Karahacılı Yörüklerinden Sakar Süleymanoğlu Hüseyin çaldığı gibi 4.500 kuruşa satmıştı. Develeri çalınan Mahmut Onbaşı ile Kırgözoğlu Mehmet, mahkemeye başvurunca develeri çalan Hüseyin mahkemede suçunu itiraf ettiği gibi davacılara 4.500 kuruş borcu olduğuna dair bir de senet vermesine rağmen bir türlü borcunu ödememişti. Hüseyin borcunu ödemeyince tekrar mahkemeye başvuran Mahmut Onbaşı ile Kırgözoğlu Mehmet'in çalınan dört baş develerinin bedeli olan senetli 4.500 kuruşun Hüseyin'den tahsil edilmesine karar verilmiştir.⁶⁷⁴ Öte yandan Döşemealtında bulunan Karakoyunlu Yörüklerinin meskun olduğu Ilıca Köylü Haliloğlu Veli, çadırındaki eşyalar ile

⁶⁷⁰ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1162, s. 73/243, (17 Zilka'de 1281/13 Nisan 1865).

⁶⁷¹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1162, s. 51/157, (15 Şa'bân 1282/3 Ocak 1866); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1162, s. 51/159, (15 Şa'bân 1282/3 Ocak 1866).

⁶⁷² BOA., MŞH.ŞSC.d., 1193, s. 144/429, (16 Zilka'de 1314/18 Nisan 1897).

⁶⁷³ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1179, s. 107/265, (8 Şa'bân 1306/9 Nisan 1889).

⁶⁷⁴ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 35/203, (4 Zilhicce 1280/11 Mayıs 1864).

bir koyununu Karaveliler Köyünden Zillioğlu Ethem ile arkadaşlarının çaldıkları şüphesiyle mahkemeye başvurup davacı olmuştu. Veli'nin dava ettiği Zillioğlu Ethem, hırsızlık ve gasp suçlamasını kabul etmezken Haliloğlu Veli'nin, köylerinde otlatılan koyun sürüsünden bir tanesini otlakiye namıyla arkadaşları ile beraber aldıklarını ancak köyün ileri gelenlerinin uyarısı üzerine koyunu sahibine geri verdiklerini itiraf etmiş hatta arkadaşları da hırsızlık ve gasp suçunu inkar ederlerken Ethem'in ifadesinde geçen koyun meselesini kabul etmişlerdi. Böylece mahkeme tarafından suçlu bulunan sanıklara ceza kanununa göre ellışer ay hapis cezası verilirken 100 kuruş sorgulama ve her birinden 150 kuruştan 600 kuruş mahkeme harcı olmak üzere toplam 700 kuruşun tahsil edilmesine karar verilmiştir.⁶⁷⁵

Teke ve Hamid Sancağı arasında yaylak ve kışlak dolayısıyla sıkı bir bağı bulunan Çakal Yörüklerinden olup Hamid Sancağında yol kesip yolcuları gasp eden dört haydut, asayişin bozulmasına neden olduklarından yakalanarak hapse atılmış ancak bunlardan Kara Ömer Beşeoğlu Mehmet, tutuklu iken vefat edince diğer üçü merkezden gelen emre binaen zabıta tahsis edilerek Dersaadete gönderilmişti.⁶⁷⁶ Muhtemelen yine genellikle Teke Yöresinde kışlayan Sarıkeçili Yörüklerinden İsmail, bir adamıyla beraber silahlı olarak Hamid Sancağının Ağros Kazası sakinlerinden Hafız Mehmed ve Hasan'ın yolunu kesip bir miktar para ile tüfek ve nişanlarını gasp etmişlerdi. Gasp olayından sonra üzerlerine gönderilen Hacı Şaban Ağanın oğlu Hasan'ı tüfekte yaralamışlar ancak zabıta çavuşlarından Mustafa Ağanın girişimiyle yakalandıkları gibi tutuklanıp Hamid Sancağında hapse atılmışlardı. Sarıkeçili Yörüklerinden İsmail'in gasp ettiği mallardan ortaya çıkarılanlar sahiplerine geri iade edilirken hapis tarihinden itibaren İsmail'e yedi yıl kürek cezası verilerek Kıbrıs'a gönderilmesine, arkadaşlarının ise yakalanarak cezalandırılmasına karar verilmişti.⁶⁷⁷ Yörede cereyan eden başka bir gasp olayında ise genellikle Teke Yöresinde kışlayan Honamlı Yörüklerinden Karaca Mehmetoğlu Mehmet ile Çakal Yörüklerinden Çil Alioğlu İsmail ve arkadaşları, Eğirdir Kazasına gitmek üzere yola çıkan Barla Meclis azası Süleyman Efendinin yolunu kesip mal ve eşyalarını gasp etmişlerdi. Eşkıyaların, Süleyman Efendiye verdikleri zarar tazmin edilmek istenirken yakalanan Mehmet ile İsmail'e üçer yıl kürek cezası verilerek Kıbrıs'a ulaştırılmak üzere Teke Sancağına gönderilmişler ancak yolda İsmail bir fırsatını bulup firar etmiştir.⁶⁷⁸ Benzer bir gasp olayında ise Antalya civarında meskun Yeniosmanlı Yörüklerinin Topallı Obasından Molla İsmail, Kızılkaya Pazarından dönerken İstanos'un

⁶⁷⁵ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1176, s. 27/33, (8 Şa'bân 1303/12 Mayıs 1886).

⁶⁷⁶ BOA., A.MKT.UM., 152/9, (19 Cemâzi-yel-evvel 1270/17 Şubat 1854); Belgede geçen Ağros, Isparta'nın Atabey İlçesinin eski adıdır. Sezen, a.g.e., s. 9.

⁶⁷⁷ BOA., MVL., 597/26, (11 Şevvâl 1276/2 Mayıs 1860).

⁶⁷⁸ BOA., A.MKT.MVL., 124/81, (13 Şa'bân 1277/24 Şubat 1861); BOA., MVL., 609/30, (17 Şevvâl 1277/28 Nisan 1861).

Garibce Köyü civarında bulunan Bozvıran mevkiine gelince yine Topallı Obasından Kır Alioğlu İsmail'in adamları tarafından yolu kesilip bıçak ile darp edildiği gibi yanında bulunan 855 kuruşun bir kısmı gasp edilmiştı. Mustafa ve Hacı Alioğlu Süleyman'ın yol keserek yaptıkları zorbalık üzerine Molla İsmail şikayetçi olunca arabuluculuk yapan Kır Alioğlu İsmail, tarafları Molla İsmail'e 500 kuruş ödemeleri karşılığında anlaştırmıştır.⁶⁷⁹ Başka bir gasp olayında ise Serik Kazası Eminceler Köyü civarında meskun Eskiörüklerden Musaoğlu İsa'nın Boğazak Köyünde bulunan evi yanmakla birlikte o anda içinde bulunan saman, arpa, buğday, burçak, urgan, deve yuları, kahve takımı, bakır leğen, senit, keçe, geyik postu, çırık, çuval ve kilimden oluşan eşyalar ve hububat yine Eskiörüklerden Mustafa tarafından gasp edilmiştir. Musaoğlu İsa, 4.944,5 kuruş değeri olduğunu iddia ettiği bu mal varlığının bedelinin kendisine ödenmesi için dava açınca Mustafa'nın, Musaoğlu İsa'ya 1.600 kuruş ödemesi karşılığında aralarında anlaşma sağlanmıştır.⁶⁸⁰

Diğer taraftan Yörükleri soyanlar arasında İnan vatandaşları da bulunmaktaydı. Nitekim genellikle Teke Yöresinde kışlayan Köekli Yörüklerinden Hacı Haliloğlu Ali'nin, Hamid Sancağının Ağlasun Kazası civarında bulunan çadırına giren hırsızlar, eşyalarını çaldıkları gibi eşyalar, Bucak Kazasından Hamidli Ahmet, Gerceli Mehmet ve İnanlı Hasan'da ortaya çıkmış hatta bunlar yakalanarak sorgulamaları yapılmıştı. Hırsızlardan İnanlı Hasan, suçunu inkar etmiş ise de tanıkların ifadeleri ile hırsızlık olayına karıştığı belirlenip Teke Meclisinden gelen mazbatayla sorgulama pusulası Konya'ya gönderildiği gibi Konya'dan Meclis-i Vâlâ-yı Ahkam-ı Adliyeye havale edilmiştir. Meclis-i Vâlâdan gelen yazıda Mehmet'in de yakalanarak bunların birbirleri ile yüzleştirilmeleri ve sonucun merkeze bildirilmesi emredilmiş ancak sorgulama yapılan yerde İnan Konsolosu bulunmadığından İnanlı Hasan yargılanamamıştır. Suçluların tamamı yargılanmadan ceza verme yoluna gidilmediği gibi İnanlı Hasan'ın taşra mahkemesinde yargılanmasının uygun olup olmadığı hususunda saderete müracaat edilmiştir.⁶⁸¹ Yine bir İnanlının karıştığı hırsızlık olayında ise Antalya'da meskun Töngüşlü Yörüklerinden Çelebi Ali'nin kısırağını İnan Devleti Tebaasından ve serseri takımından Kıbtı Mehmet çaldığı gibi Çelebi Ali, kısırağını Hurma Köyünde bir çingenede bulunca kısırağın kendisine teslim edilmesi için dava açmıştır. Kıbtı Mehmet ise mahkemede kısırağı bir hacı kalemi ve bir top kumaş ile iki Osmanlı Lirası karşılığında Yörük Deli İbrahim'den satın aldığı söyleyip suçlamayı kabul etmemesine rağmen kısırağı çaldığı ortaya çıkmıştır. Mahkeme tarafından kısırağın Çelebi Ali'ye teslimi yanında ceza kanununa göre

⁶⁷⁹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 92/517, (6 Receb 1281/5 Aralık 1864).

⁶⁸⁰ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 15/86, (26 Şevvâl 1280/4 Nisan 1864).

⁶⁸¹ BOA., A.MKT.UM., 534/11, (18 Receb 1278/19 Ocak 1862); BOA., MVL., 628/26, (11 Zilka'de 1278/10 Mayıs 1862).

hırsızlık yapan Kıbtî Mehmet'in bir hafta hapsine ve mahkeme masrafı olan 35 kuruşun da Kıbtî Mehmet'ten tahsil edilmesine karar verilmiştir.⁶⁸²

Öte yandan yankesiciler tarafından soyulanlar da bulunmakla birlikte Hacı Mehmedoğlu Hasan ve arkadaşı Mansur yankesicilik yoluyla Gebizli Müminoğlu Hacı Ahmet'in üzerinde bulunan para kesesi ile birlikte beş Osmanlı Lirası ve beş mecidiye yanında bir miktar metelik parasını çaldıkları gibi mahkemede yankesicilerden Hasan suçunu itiraf etmiştir. İşlediği hırsızlık suçunu itiraf eden Hasan, üç ay hapis cezası ile cezalandırılırken çaldığı paraların Müminoğlu Hacı Ahmet'e teslim edilmesine ve ayrıca 180 kuruş tutarındaki mahkeme masrafının da Hasan'dan tahsil edilmesine karar verilmiştir.⁶⁸³

3.6.3.3 Irz ve Namus Olayları

Teke Yörükleri arasında ondokuzuncu yüzyılda evlenmek amacıyla yapılan kız kaçırma olayları yanında bazı oymak ve oba bireylerini ilgilendiren tecavüz olayları da bulunmaktadır. Nitekim Milli Yörüklerinin Kızılsaki Obasından Hüseyinoğlu Ahmet'in yedi sekiz yaşındaki kızı Ayşe'ye, Karadere'de davar güderken 20 Mart 1859 tarihinde yine aynı obadan Ahmetoğlu Halil'in, tecavüz ettiği iddiasıyla aradan beş yıl geçtikten sonra 1864 yılında kızın babası davacı olmuştu. Bu davadan sonra Milli Yörükleri Müdürü Veli Bey, derhal Halil'i yakalayıp hapsetmiş ancak Halil, bir şekilde kaçıp kurtulmasına rağmen çıkarılan yakalama emri ile tekrar yakalandığı gibi mahkemeye çıkarılmıştır. Mahkemede suçlamayı kabul etmeyen Halil, zorlama olmadan kızın isteği ile birlikte olduklarını itiraf edince mahkeme kız için tazminat olmak üzere 2.151 kuruşun Halil'den alınıp kızın babasına ödenmesine karar verirken Halil sadece uyarılmıştır.⁶⁸⁴ Bunun yanında mahkemeye intikal eden başka bir tecavüz suçlamasında ise Yeniosmanlı Yörüklerinin Çıplaklı Obasından Molla Yusuf kızı Ayşe Hatun, Kepezbaşında Akkale mevkiinde çadırları civarında bulunan orman içerisinde keçi otlatırken yine Yeniosmanlı Yörüklerinin Başındayoklu Obasından Cemaloğlu Süleyman tarafından ellerinin bağlanıp boğazının sıkılarak zorla tecavüz edildiğini ileri sürüp olayın üzerinden ikibuçuk ay geçtikten sonra mahkemeye müracaat ederek Süleyman'dan davacı olmuştu. Mahkemede ifade veren Süleyman ise hakkındaki suçlamayı kabul etmezken Ayşe Hatunun iddiasının üzerinden ikibuçuk ay geçtiği için zina hususunda geçen zaman dikkate alınarak şahit kabul edilmeyip davaya son verilmiştir.⁶⁸⁵ Başka bir tecavüz davasında ise Gebiz'in Keller Mahallesi'nden Hacıömer kızı Medine'yi dağa kaldırdıkları gerekçesi ile kızın

⁶⁸² BOA., MŞH.ŞSC.d., 1176, s. 16/20, (4 Şevvâl 1303/6 Temmuz 1886).

⁶⁸³ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1176, s. 97/109, (17 Zilka'de 1303/17 Ağustos 1886).

⁶⁸⁴ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1159, s. 140/525, (13 Şa'bân 1280/23 Ocak 1864).

⁶⁸⁵ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 23/137, (12 Zilka'de 1280/19 Nisan 1864).

kardeşi Mustafa tarafından Gebiz'in Macar Obasından Velibeyzade Ahmet Ağa ile Sarı Süleymanoğlu Ali ve arkadaşları hakkında kız kaçırma ve tecavüz davası açılmış ancak bunlar sorgulandığı halde bu davadan herhangi bir sonuç çıkmamıştır.⁶⁸⁶

Teke Yörükleri ile ilgili ırz ve namus olayları içerisinde tecavüz davaları yanında evlenmek amacıyla yapılan kız kaçırma hadiseleri de bulunmaktadır. Nitekim Kevzer Köyünden Koca Yusufuğlu Ali, Sarıkeçili Yörüklerinden Badeoğlu Mehmet'in kızı Ayşe'yi, seni alacağım diye iğfal edince, kız bir akşamüzeri davar otlattıktan sonra Akkilise civarında bulunan çadırlarına gelirken Koca Yusufuğlu Ali'nin kendisini darp ederek zorla kaçırıp evine götürerek tecavüz ettiği iddiasıyla davacı olmuştur. Kız bu şekilde iddia etmesine rağmen kızın ailesi, Ali asker olduğu için Ali'ye kızı vermekten vazgeçince kız, Ali'nin evine gelerek kendisine varacağını ve nikahın yapılmasıyla askerden gelene kadar bekleyeceğini söylemiştir. Ali'nin babası oğlunun askere gideceğini haber verince Akkilise Köyü Muhtarı Gök Ahmetoğlu İbrahim, ikisini de alıp köye getirerek kızı babasına Ali'yi de İstanos Müdürüne teslim etmiştir. Öte yandan alınan raporda kızın vücudunda herhangi bir yara bere bulunmadığı gibi iğfal edilmiş olduğunu söylemesi beyandan ibaret olup taraflara celpname tebliğ edildiği halde Ayşe mahkemeye gelmezken, Ali ise askere sevk edildiği için gelememiş ve dava gıyaben görülmüştür. Mahkemede Ali'nin, kıza seni alacağım diyerek iğfal ettiği belirlenmekle birlikte Ali'den bekaret tazminatı alınmasına ve aynı zamanda Ali'nin on gün hapse mahkum edilmesi yanında 110 kuruş tutarındaki mahkeme masrafının da Ali'den tahsil edilmesine karar verilmiştir.⁶⁸⁷ Bunun yanında Esmâ ile evli olmasına rağmen Ecevidli Yörüklerinin Hacısalı Obasından Hacı Süleymanoğlu Halil, yine aynı obadan Koca Ahmet kızı Esmâ'yı zorla kaçırmış olduğu gerekçesiyle şikayet edilmiştir. Ceza mahkemesine yapılan şikayet üzerine tutuklanan Halil, Esmâ'nın kendi eşi olduğunu ve şikayet edenlerle yüzleşmek istediğini söyleyince serbest bırakılmıştır.⁶⁸⁸ Muhtemelen evlenmek amacıyla kızın gönlü olmadığı halde zoraki kız kaçırma olayı ile ilgili bir hadisede ise Hamid Sancağından zaman zaman kışlamak üzere Teke Sancağına da gelen Saçıkıralı Yörüklerinden Hacı Mustafa'nın kızı Emine'yi yine Saçıkıralı Yörüklerinden Mustafa Ali, arkadaşları Mahmut ve Halil'in yardımıyla zorla kaçırmıştır. Bunlar kızı dövüp yaralarken aynı zamanda Mustafa Ali, Emine'yi iğfal etmiştir. Kız tarafı şikayetçi olunca yakalanan suçlular mahkemede suçlarını itiraf ederlerken iğfal suçundan dolayı Mustafa Ali, yerinde teşhir ile üç yıl kürek cezasına mahkum edilirken Kıbrıs'a gönderilmesine ve kızın bekareti karşılığında nikah sırasında

⁶⁸⁶ BOA., BEO., 483/36209, (26 Rebî'ü'l-evvel 1312/27 Eylül 1894); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1186, s. 61/78, (19 Ramazan 1312/16 Mart 1895).

⁶⁸⁷ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1176, s. 49/52, (25 Şevvâl 1303/27 Temmuz 1886).

⁶⁸⁸ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1184, s. 149/357; (25 Zilka'de 1311/30 Mayıs 1894); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1191, s. 247/625, (25 Zilka'de 1311/30 Mayıs 1894).

verilmesi gereken mallar ne ise Mustafa Ali'den tazminat akçesi olarak alınmasına karar verilmiştir. Ayrıca Mahmut ve Halil ise kız kaçırılırken yaptıkları yardım sırasındaki uyguladıkları şiddetten dolayı birer yıl hapse mahkum edilirken bunlardan ikişer mecediye altını alınarak Emine'ye verilmesine hükmedilmiştir. Öte yandan Mahmut ve Halil'den alınan ikişer mecediye altını nakit ceza ile Mustafa Ali'den alınan tazminat akçesi Emine'ye teslim edildiği gibi Mustafa Ali teşhir edildikten sonra Kıbrıs'a ulaştırılmak üzere Teke Sancağı Kaymakamı Mustafa Paşa'ya teslim edilirken Mustafa ile Halil ise cezalarını çekmek üzere hapse atılmıştır.⁶⁸⁹

Tecavüz ve kız kaçırma olayına emsal teşkil eden başka bir olay ise Milli Yörükleri içerisinde yaşanmakla beraber yazın yaylamak üzere Teke Yöresinden Hamid Sancağına gelip çadır kuran Milli Yörüklerinin Kızılseki Obasından Hasan Hüseyinoğlu İsmail ve arkadaşları Hasanoğlu İbrahim, Kör Mehmetoğlu Ömer, Alioğlu İsmail ile Hasanoğlu Hüseyin yine Milli Yörüklerinden Çoban Ali'nin eşinin ellerini bağlayıp tecavüz etmişlerdir. Aynı zamanda Hasan Hüseyinoğlu İsmail yine Milli Yörüklerinden Molla Veli'nin kızını zorla alıp dağa götürdüğü gibi üç beş ay dağda gezdirdikten sonra bir ara fırsat bulan kız kaçıp kurtulunca İsmail, kızın anasını öldürmek amacıyla tüfekle ateş etmiş ancak isabet ettirememiştir. Yakalanan İsmail, ifadesinde kızı evlenmek amacıyla gönüllü olarak alıp götürdüğünü ancak kızın anasına ateş etmediğini, Çoban Ali'nin eşine ise hiç ilişmediğini söylerken Milli Yörükleri Beyi Hacı Veli Bey aracılığıyla nikah yaptırmış olduğunu ifade etmiştir. Görgü tanıklarının verdiği ifade üzerine İsmail'in nikah ile ilgili söylediklerinin aslı olmadığı ortaya çıktığı gibi kızı zorla alıp dağa götürerek üç beş ay gezdirdiği ve kızın anasına öldürmek amacıyla ateş ettiği belirlenmiş hatta kız da ifadesinde rızasıyla gitmediğini ve İsmail tarafından zorla kaçırıldığını beyan etmiştir. Aynı zamanda mahkemede İsmail'in sayım ve yoklamalarda yazılmadığı belirlendiğinden derhal nüfus defterine kaydedilirken Çoban Ali'nin eşinin ırzına arkadaşları ile beraber geçtikleri yapılan araştırmada tespit edilmiştir. Kıza verdiği zararın tazminatı 2.500 kuruş olmakla birlikte İsmail'in mal ve eşyası Teke Sancağında bulunduğundan bu meblağın tahsili hususu Teke Livası Kaymakamına bildirilirken Hasanoğlu İbrahim ve Alioğlu İsmail'in geçici olarak küreğe konulmaları kararlaştırılmıştır. Öte yandan Hasan Hüseyinoğlu İsmail'in kızı iğfal etmesi nedeniyle küreğe konulması yanında diğerlerinden daha fazla ceza alması gerektiğinden durum Sadarete arz edilip gelecek emre göre hareket edileceği bildirilmiştir.⁶⁹⁰

⁶⁸⁹ BOA., A.MKT.MVL., 123/48, (7 Cemâzi-yel-âhir 1277/21 Aralık 1860); BOA., MVL., 608/67, (25 Şa'bân 1277/8 Mart 1861).

⁶⁹⁰ BOA., MVL., 655/22, (11 Rebî'ü'l-evvel 1280/26 Ağustos 1863).

3.7 Yerleşik Ahali ve Birbirleri ile İlişkileri

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörüklerinin yerleşik ahali ve birbirleri ile ilişkilerinde yaşadıkları başlıca sorunlar ekili alanlara verilen zararlar başta olmak üzere yaylak ve kışlak anlaşmazlıkları ile borç meseleleri etrafında düğümlenmektedir. Göç yolu üzerinde ve yaylak alanlarında bulunan ahalinin ekili alanlarına verilen zararlarda devlet denetiminden kolayca sıyrılabilen Yörüklerin, başıboş ve kanun tanımaz hareketleri ön planda gelirken yerleşik ahalinin meskun oldukları yerlere yakın yaylak alanlarında bulunan otlaklara sahip olmak düşüncesiyle kendi muhitlerine Yörüklerin gelmelerini istememelerinin de etkili olduğu bir gerçektir. Bunların yanında merkezi otoritenin taşrada güç kaybetmiş olması ile oluşan otorite boşluğu Yörükler için bulunmaz bir fırsat olup asayiş sorunlarının süreklilik arzemesine neden olmuştur. Ekili alanlara verilen zararlar genellikle göç yolları üzerinde ve yaylak alanlarına yakın yerlerde yaşandığı dikkat çekerken bu noktada Yörüklerin yaylak alanlarında daha kısa süreli kalmış olmaları ve buralara geçici bir yerleşme alanı olarak bakmalarının da etkili olduğu göz ardı edilmemelidir. Yaşanan mücadelelerde yerleşik ve Yörük çelişkisinin zihinlerde oluşturduğu reddetme ve düşmanlık duygusu öteki sorununa yol açarken tarafların birbirlerine bakışını yüzyıllardır devam eden çatışma kültürü şekillendirmiştir. Bu çatışma kültürü içerisinde yerleşiklerle Yörükler birbirlerine aşağılayıcı gözle bakarlarken yaşanan çatışmalarda taraflar öteki sorununa karşı genellikle kendi içlerinde birbirlerine kenetlenmişlerdir.

Yaşanan çatışma ortamında göç yolu ile yaylak ve kışlak alanlarında çoğu geçmişte konargöçerlikten yerleşmiş olanlar bile yerleşiklik duygusu ile hareket ederlerken yerleşiklerle Yörükler birbirlerine çoğu zaman öteki olarak bakmışlar hatta Yörüklerle yerleşik ahali arasında yaşanan olaylarda idareciler çoğu zaman yerleşiklerden yana tavır takınmışlardır. Taşrada oluşan otorite boşluğu içerisinde çatışan unsurlardan Yörükleri cezalandırmak amacıyla onsekizinci yüzyılda genellikle nezre bağlayıp nezr bedelinin tahsil edilmesi ve bir daha yaylak mahalline çıkmamaları için iskan yoluna gidilirken Yörükler ya nezri vermemişler ya da çıkarılan iskan emrine uymamışlardır. Onsekizinci yüzyıldaki bu uygulamaların yanında ondokuzuncu yüzyılda alınan tedbirler içerisinde Yörüklerin başıboş hareketlerine karşı iskan yolu seçilirken, Yörükler genellikle iskana direnmekle birlikte göç yolu üzerinde ve yaylak alanlarında yaşanan ve yaşanması muhtemel asayiş problemlerine karşı kır çavuşu ve zabtiye istihdamı yoluna gidilmiş ancak hazineye yük getireceği düşüncesiyle genellikle uygulamaya konulamamıştır. Öte yandan yörede yaşanan alacak ve borç meseleleri genellikle odun ve kereste alışverişi, nakliyat işleri ve hayvan alım satımı

yanında nakit borç alış verişinden kaynaklanırken adli ve idari mekanizma tarafından haklı olan tarafa genellikle hukuken hakkı verilmeye çalışılmıştır.

3.7.1 Yerleşik-Yörük Çatışması ve Alınan Tedbirler

Ondokuzuncu yüzyılda Yörükler ile yerleşik ahali arasında sıkça yaşanan sorunlar, Yörüklerin yaylak ve kışlak alanları ile göç yolu üzerinde bulunan yerleşik ahalinin bağ, bahçe ve ekili alanlarını tahrip mahsullerini gasp edip direnenleri yaralamak veya katletmek yanında meskun mahalleri yağmalayarak halka yaptıkları zulüm ve işkence gibi asayiş bozan olaylar etrafında yoğunlaşmaktadır.⁶⁹¹ Yaylak ve kışlak arasında mevsim farklılığına bağlı olarak gidip gelen Yörükler, yaylak ve kışlak alanları ile göç yolu üzerinde çoğu zaman asayiş sorunlarına neden oldukları gibi Osmanlı İmparatorluğunun merkezinden gönderilen emirlerde Yörüklerin göç yolu güzergahları belirtilmekle birlikte gösterilen güzergahın dışına çıkmamaları ve halka zarar vermemeleri konusunda sık sık uyarılmışlardır. Merkezi idarenin göç yolu güzergahı tahsisatına ve uyarılarına karşılık Yörükler, kimsenin canına, namusuna, malına ve ekili arazilerine zarar vermeyecekleri hususunda söz verirler hatta sebep olacakları muhtemel herhangi bir zarara karşı “*Nezr*” adı altında bir miktar para vermeyi de kabul ederlerdi. Onsekizinci yüzyılda Teke Yöresinden yaylamak üzere Anamas Yaylalarına gelen Gebizli, Alaylı, Serikli ve Karamanlı Yörükleri nezr uygulamasına rağmen göç yolu üzerinde ve yaylak alanlarına yakın yerlerde bulunan yerleşik ahalinin ekili arazilerini tahrip edip halkın mahsullerini alıp götürdükleri gibi kendilerine karşı gelenleri öldürdükten sonra ödemeyi taahhüt ettikleri nezr bedelini de bir türlü ödememişlerdir.⁶⁹² Yörede neden oldukları asayiş sorunlarına rağmen yaylamak üzere yöreye gelmeye devam eden bu oymaklar, yaz döneminde Anamas Ovasına konup ahalinin ekili alanlarında bulunan mahsulleri hayvanlarına yedirdikleri gibi bağ ve bahçelerini tahrip edip ele geçirdikleri köylüleri yaralayarak öldürmüşler hatta mal ve eşyalarını da gasp etmişlerdi. Bu oymakların yörede verdikleri zararı engellemek için bunlardan nezr bedelinin tahsil edilerek Anadolu veya Rumelide boş bir yere iskan edilmeleri yanında ahalinin üzerindeki baskılarının kaldırılması amacıyla ellerinde bulunan silahların toplanarak payitahta gönderilmesi için ferman çıkarılmıştır.⁶⁹³ Diğer taraftan aynı dönemlerde bu oymaklardan olup büyük bir kısmı Camili Yaylada yazı geçiren Serikli Yörükleri, göç yolları üzerinde bulunan köylerin hayvanlarını kendi hayvanları

⁶⁹¹ Yerleşik-Yörük çatışmasının başlıca nedenleri için bkz. Abdullah Saydam, “Reformlar ve Engeller: Tanzimat Döneminde Aşiretlerin Yol Açtıkları Asayiş Problemleri”, **Osmanlı**, c. 4, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, s. 183; Uluçay, **a.g.e.**, s. 90-95.

⁶⁹² M. Sadık Akdemir, **XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Isparta (Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayat)**, Isparta Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Isparta, 2008, s. 118-119.

⁶⁹³ **BOA. A.DVN.MHM.d.**, 130, s. 8, (Evail-i Safer 1133/11 Aralık 1720).

içerisine karıştırıp önlerine katarak sürüp götürdükleri gibi köylülere, “Ziraatinizi hayvanlarımızın önünden kaldırmaz” diye çıkışıp ekinlerini hayvanlarına yedirmekle kalmamışlar hatta yayladan dönüşlerinde harman yerlerine hücum edip köylünün hububatını zorla çuvallara doldurduktan sonra develerine yükleyip götürmüşlerdir. Eğirdir Pazarını basıp, çarşı ve pazarı da yağmalayan Serikli Yörüklerine mensup eşkıyalar baskından sonra yaylaya dönerlerken, yörede yerel güç unsurlarından birisi olan Yılanlı Musa ve adamları tarafından, Aşağı Belen ile Kapılar mevkiinde büyük çoğunluğu öldürülünce bu olaydan sonra Yılanlı Musa asi ilan edilip yakalanarak ortadan kaldırılması için hakkında ferman çıkarılmıştır.⁶⁹⁴ Aynı yüzyıl içerisinde yine Teke Yöresinden, Anamas Yöresine yaylamak üzere gelen Saçkaralı, Karahacılı, Karaçakal, Güzelbeyli ve Eskiyörüklerle mensup eşkıyalar Şarkıkaraağaç, Afşar, Hoyran ve Eğirdir kazaları halkının ekili alanları ile mahsullerine zarar verip hayvanlarını gasp ettikten sonra bazı kişileri öldürdükleri gibi mallarını talan etmekle beraber bunların her sene bu kazalara 5.000 kuruş tutarında zarar verdikleri merkeze şikayet edilmiştir. Bunların yanında bir kısmı Teke Yöresinde de bulunmakla birlikte Aydın’dan Hamid Sancağında bulunan yaylalara gelen Horzum ve Sarıkeçili Yörükleri ile diğer cemaatlerden bazı eşkıyalar Yalvaç halkının ekili-dikili alanlarını tahrip edip, eşyalarını yağmaladıkları gibi köylerini yakıp yıkmışlar hatta yirmi kişiyi de öldürmüşlerdi.⁶⁹⁵

Yaylak mevsiminden sonra kışlamak üzere Teke Sahiline inen Yörükler, göç yolu ve yaylak alanlarında yaptıkları eşkıyalık ve yağmayı aynı şekilde kışlak alanlarında da sürdürünce yerleşik ahaliyi canlarından bezdirdikleri için Kıbrıs Adasına sürgün ve iskan kararı çıkarılmıştı.⁶⁹⁶ Sürgün ve iskan emrine rağmen yöredeki otorite boşluğunu kendi lehlerine değerlendiren oymaklar, eşkıyalıklarını sürdürdükleri gibi üzerlerine asker sevk edilince önlerine gelen yerleri yağmalayarak Anamas Dağına doğru firar etmişlerdi. Askerler tarafından Buğruncu Belinde önleri kesilmesine rağmen tamamı silahlı olan cemaat üyeleri, askerlerin üzerine hücumla çatışmaya girip otuz kadarını çatışmada, on beşini yakarak, yedi sekiz neferini ise ağaçlara asıp öldürdükleri gibi bir kısmını da yaraladıktan sonra kaçıp Anamas Dağına sığınınca civarda bulunan kasaba ve köy ahalisinin hiçbir ferdi korkudan

⁶⁹⁴ Karçınzade Süleyman Şükrü, *Seyahatü'l-Kübra Büyük Seyahat*, (yay. haz. Salih Şapçı), Sinan Ofset, Eğirdir 2005, s. 75-76; Ak, *a.g.t.*, s. 19-20.

⁶⁹⁵ Fehmi Aksu, “Yılanlıoğullarına Dair Vesikalar 1”, *Ün Isparta Halkevi Mecmuası*, c. 4, sayı: 48, (Mart 1938), s. 686; Ak, *a.g.t.*, s. 14.

⁶⁹⁶ Ahaliyi canından bezdiren bu Yörükün Taifesinin kontrol altına alınmaları için çoluk çocuklarıyla birlikte Kıbrıs Adasına nakil ve iskan ettirilmeleri için ferman çıkarılıp Teke, Alaiye ve İçil sancaklarının idarecileri yanında Yörükün cemaatlerinden Karahacılı, Kürkcilü, Tekelü, Melemenci, Alaaddinlü, Bulamadoğlu Hüseyin ve Keşşaf cemaatleri de görevlendirilmişti. *BOA., C.DH.*, 219/10926, (Evasıt-ı Cemâzi-yel-evvel 1134/8 Mart 1722).

dışarı çıkamadıklarından yörede huzur ve sükun kalmamıştı.⁶⁹⁷ Yörede yaşanan asayiş problemlerinin önü bir türlü alınamamakla beraber Karahisar-ı Teke’de meskun Serik Yörüklerinden Elekcioğlu İbrahim ve arkadaşları Manavgat’ta yol kesip birkaç kişiyi öldürdükleri gibi mallarını yağmalayıp hayvanlarını gasp etmişlerdi. Aynı zamanda Manavgat’tan Antalya’ya giden tüccarların yolunu da kesen eşkıyalar, tüccarlardan kimisini yaralayıp kimisini öldürdükleri gibi mallarını yağmalamışlar hatta Taşahur Köyünde Abdülkadir Beyin evini basarak çocuklarını yaralayıp eşine de tecavüz etmişlerdi.⁶⁹⁸

Teke Yöresinden yaylamak üzere Anamas Yaylalarına çıkmaya devam eden Gebizli, Melikler, Çandır, Karaçakal, Karahacılı, Fettahlı ve Saçıkara Yörükleri yaptıkları eşkıyalıkla yöre ahalisini bıktırınca Hamid Sancağı kazalarının kadı ve naibleri tarafından merkeze şikayet edilmişlerdi. Bu şikayetten sonra bunların nezrlerinin tahsil edilmesi yanında içlerinde suçlu olanların cezalandırılması emredilip Aydın Sancağında boş ve harabe yerlere iskan edilmeleri için ferman çıkarılmış hatta Gebizli, Melikler ve Çandır Yörüklerine iskan yerlerine gitmeleri için adam gönderildiği zaman bunlar, “*Nezr akçesini vermeyiz ve iskana dahi gitmeyiz*” diye cevap verip emre itaat etmemişlerdi. Yörede eşkıyalık yapan Çakal Yörüklerinden Hasan Bölükbaşı ve kardeşi Veli ile Kenarcı ve iki arkadaşı yakalanıp çaldıkları eşyalar sahiplerine iade edilirken bunlar idam edilip beşinin kesilmiş başları istanbul’a gönderilmişti. Aynı zamanda Çakal eşkıyalarından Çakal Bekiroğlu Yakup ile amcasının oğlu Osman, Eğirdir tarafında yakalanıp Aydın Muhassılına gönderildiği gibi bunlarla birlikte Tülü Suhte ve oğlu ile arkadaşlarının başları kesilip payitahta gönderilerek bertaraf edilmişlerdi.⁶⁹⁹

⁶⁹⁷ “Teke Yöresinde bahar gelince sahilden hareket eden Yörüklerin başında bulunan kethüdarları Şeyhoğlu Abdülhalim, Emir Eser ve oğlu İbrahim, Çakaloğulları, Muslu Kethüda, Kara Osman, Solakoğlu, Köpekoğlu ve Kaçar Halil yaklaşık 6.000 kişiden oluşan cemaatleri ahalisiyle Hamid, Teke, Karahisar-ı Sahib, Beyşehir ve Akşehir sancaklarında bulunan köylere konup ekili alanlara hayvanlarını salıp hayvanlarına ürünleri yedirdikleri gibi mallarını gasp ederek kimisini öldürmüşler hatta harman zamanı köylere gönderdikleri adamları ile zahire ve diğer ürünleri zorla almışlardı. Yörük eşkıyalarının yörede devam eden zulüm ve baskıları üzerine yirmibeş kaza kadısı çıkardıkları arz ve ilam ile merkeze şikayet edince bu eşkıyaların yakalanarak cemaatleriyle birlikte Kıbrıs Adasına sürgün edilmeleri için Anadolu Valisi Vezir Mustafa Paşa ve Aydın Muhassılı Vezir Abdurrahman Paşaya hitaben ferman çıkarılıp gönderilmişti. Bunların üzerine asker sevk edilince karşı koydukları gibi önlerine gelen yerleri yağmalayarak Hamid Sancağı içerisinde bulunan Anamas Dağına doğru gitmişlerdi. Buğruncu Belinde önleri kesilip Kütahya Müteselliminin gelmesi beklenirken tamamı silahlı olan cemaat üyeleri, askerlerin üzerine hücumla çatışmaya girip otuz kadarını çatışmada, onbeşini yakarak, yedi sekiz neferini ise ağaçlara asıp öldürdükleri gibi bir kısmını da yaraladıktan sonra kaçıp Anamas Dağına sığınmışlardı. Bu olay üzerine Anamas Dağı civarında bulunan kasaba ve köy ahalisinin hiçbir ferdi korkudan dışarı çıkamadıklarından huzur ve sükunları kalmamıştı. Nitekim yörede yaşanan çatışma ve asayişin bozulması üzerine bu konargöçer cemaatlerin nezrlerinin tahsil edilerek haklarından gelinmesi için Kütahya, Aydın, Hamid, Karahisarı Sahib ve Beyşehir sancakları mütesellimlerine hitaben emir çıkarılmıştı.” **BOA., İE.DH.,** 35/3016, (Evail-i Ramazan 1139/1 Mayıs 1727); **BOA., İE.DH.,** 30/2709, (Evahir-i Şevvâl 1139/19 Haziran 1727).

⁶⁹⁸ **BOA., C.ADL.,** 53/3195, (Evahir-i Muharrem 1142/25 Ağustos 1729).

⁶⁹⁹ **BOA., C.DH.,** 33/1631, (11 Zilka’de 1155/7 Ocak 1743); **BOA., C.DH.,** 324/16195, (Evahir-i Zilka’de 1155/26 Ocak 1743).

Diğer taraftan Manavgat ile Serik sınırında kışlayan Saçıkaraalı Yörükleri, yaylamak üzere Anamas Yöresine, özellikle Şarkîkaraağaç civarında bulunan dağlara ve yaylalara çıkarlarken, onsekizinci yüzyılın sonlarından itibaren Saçıkaraalı Yörüklerinden Kösebölükbaşı ile yanına topladığı eşkıyalar, yaylaklarına yakın köylerde yaşayan halk üzerinde uyguladıkları baskı ve zulümle yörenin altını üstüne getirmişlerdi. Köy ahalisinin ekili alanlarında bulunan mahsulü hayvanlarına yedirmekle kalmamışlar hatta Köprü Köyünün bağ ve bahçelerini yağmaladıkları gibi geceleyin köyü basıp evlere ateş ederek insanları yaralamakla beraber bazısını da öldürmüşlerdi. Baskın sırasında bazı evler ile yaklaşık 3.000 kileden fazla buğday, arpa ve keten tohumu yanında 250 kuruş tutarındaki keteni dahi yakmışlar hatta Kara Ömer'in on beş karasığırını, Ahmet ile Aşıroğlunun ise yirmi beşer koyununu çalmışlardı. Öte yandan Kırili Pazarından gelen tüccarların beygir ve eşyalarını gasp eden Saçıkaraalı Yörüklerinin yaptıkları zulmün önu bir türlü alınmadığı gibi yöre halisinin vergi ödeyecek gücü kalmamıştı. Aynı zamanda Kırili, Akşehir ve Doğanhisar içerisinde bulunan ekili alanlara da hayvanlarını salıp ahalinin mahsullerini tahrip eden Saçıkaraalıların baskı ve zulmünden dolayı zor durumda kalan köy ahalisi perişan olmakla birlikte gasp edilen haklarını talep ettikleri gibi Saçıkaraalı Yörüklerinin bir daha köylerine yakın dağlardaki yaylaklara ayak bastırılmamalarını ve başka yerlere sürülmelerini istemişlerdi.⁷⁰⁰ Saçıkaraalı Yörüklerinin Anamas Yöresinde yerleşik ahaliye verdikleri zarar ondokuzuncu yüzyılda da devam ettiği gibi Saçıkaraalı Tülüler Obası, 200 haneden fazla oldukları halde Şarkîkaraağaç civarına yaylamak üzere gelip çadır kurmakla kalmamışlar kendi hayvanlarını kaza ahalisinin ekili alanlarına salıp mahsullerini mahvettikleri gibi hayvanlarını da gasp etmişlerdi. Saçıkaraalıların baskısından bunalan yöre ahalisi, şikayet dileçelerinde Saçıkaraalı Yörüklerinin, kaza ahalisine verdikleri zararların engellenmesi için bunların başka yerlere nakledilmelerini istemişlerdi.⁷⁰¹ Yörükler, yaylak alanları yanında kışlak alanlarında bulunan yerleşik ahalinin ekili alanlarına da zarar vermekteydiler. Nitekim ondokuzuncu yüzyılda çoğu zaman Teke Sancağında da kışlayan Honamlı Yörükleri, diğer Yörüklerden birtakım haydut ve eşkıyayı yanlarına alarak yaklaşık 300 hane oldukları halde Manavgat'a kışlamak üzere gelip ekili arazilerin yakınlarına çadırlarını kurarak kaza ahalisinin ekin ve meralarını tahrip etmişlerdi.⁷⁰² Bunların yanında ormanlara da zarar veren Yörükler, Finike'de bulunan ormanlardaki öd ağaçlarını kesip odun olarak sattıkları halde orman memurları bu ağaçlara gereken önemi vermemişlerdi. Yörüklerin yöredeki ormanlarda bulunan öd ağaçlarını kesip

⁷⁰⁰ BOA., C.DH., 11/544, (7 Cemâzi-yel-âhir 1206/1 Şubat 1792); BOA., C.DH., 322/16051, (29 Cemâzi-yel-âhir 1206/23 Şubat 1792).

⁷⁰¹ BOA., MVL., 29/1, (25 Şevvâl 1264/24 Eylül 1848).

⁷⁰² BOA., MVL., 610/10, (2 Muharrem 1278/10 Temmuz 1861).

ormanı tahrip etmeleri üzerine Elmalı Kaymakamının Maliye Nezaretine yaptığı ihbardan sonra öd ağacı numunesinin orman memurlarına verilerek tahribatın engellenmesi istenmişti.⁷⁰³

Ondokuzuncu yüzyılda yerleşik ahali ile Yörükler arasında yaşanan sorunlar sadece Teke ve Anamas Yöresiyle sınırlı olmadığı gibi Afyon çevresine yayılmak üzere diğer sancaklardan gelen Yörükler de yöre ahalisine oldukça fazla zarar vermişlerdi. Bir kısmı Teke Yöresinde de kışlayan Karatekeli ve Varsak Yörükleri yanlarında bulunan diğer oymaklarla birlikte yayılmak amacıyla Karahisar-ı Sahib Sancağında bulunan Sandıklı, Sinanlı ve Şuhut çevresine geldikleri gibi buğday, arpa ve darı başta olmak üzere yöre ahalisinin ekili mahsullerini hayvanlarına yedirmişler hatta mallarını yağmalamışlardı. Bunların yöre ahalisine verdikleri zararlar devam ederken Şuhut ahalisinin darı ekili tarlalarında bulunan mahsullerini Tekelioğlu Mehmet'in adamları ile Şeyhlü Yörükleri hayvanlarına yedirmişlerdi. Yörüklerin yöre ahalisine verdikleri zarar haddini aşmış hatta kimi köy ahalisinin evlerini yakıp yıkarak çeşmelerinin ve su arıklarının içini doldurmuşlardı. Yörüklerin yörede uyguladıkları baskı ve zulmü dilekçe ile merkeze şikayet eden yöre ahali bu oymakların kendilerine verdikleri zararların engellenmesini isterlerken merkezden bunların zararlarının engellenmesi için ferman çıkarılmıştı.⁷⁰⁴ Öte yandan taşrada idari mekanizmanın dışında kalanlar da Yörükleri kullanmaya çalıştıkları gibi Karaman Valisi Ali Paşa azledilince maiyetinde bulunan adamları, Ali Paşanın azlini hazmedememekle birlikte Tekelioğlunun dostlarından olup bazı yerlere iskan edilen Yörük Taifesini, Ali Paşa azledildi yollar açıktır diyerek tahrik etmişlerdi. Bu tahrikten sonra fesat çıkarmak amacıyla harekete geçmek üzere olan Yörüklere karşı gerekli önlemlerin alınması emredilmişti.⁷⁰⁵

Yörüklerin yerleşik ahaliye verdikleri zararlar devam ederken Teke Yöresinde hayvancılık yanında aynı zamanda tarımla da uğraşan Murtana Yörüklerinden Emin Bey ile arkadaşlarının susam ve mısır ekili tarlasına Solak Köyü ahalisinin başıboş hayvanları girip bir hayli zarar vermişti. Ekili araziye giren hayvanlar yakalandığı gibi getirilen ziraat müdürü ve azaların yaptığı keşif sonucunda 72 kile susam ile 20 kile mısırın zayi edildiği belirlenmişti. Emin Bey ve arkadaşlarına verilmesi gereken bu meblağı köy ahali bir ay

⁷⁰³ “Konya Vilayeti dahilinde kâin Elmalı Kazasına tâbi’ Finike Nahiyesindeki ormanlarda bir nevi öd ve kahve ve zeytun ve cicimgel ağaçlarıyla ziraata salih arazi mevcut bulunduğu ve mezkûr öd ağaçları hatâb makamında aşair tarafından satılmakta olduğu halde mahâl orman memurlarının bunları nazar-ı ehemmiyet ve dikkatten devr tutmakta olduğuna dair kaza-i mezkûr kaimmakamı tarafından verilen varaka ihbariyede leffên ve mezkûr öd ağacının ita olunan numunesi memura tevdiien tesyir-i suâl-i ‘âli nezaretpenahileri kılınmış olmağla icra-i icabına himem-i ‘âliyye-i asafaneleri buyrulmak babında”, **BOA., DH.MKT.**, 1727/130, (11 Şevvâl 1307/31 Mayıs 1890).

⁷⁰⁴ **BOA., C.DH.**, 140/6956, (7 Muharrem 1217/10 Mayıs 1802).

⁷⁰⁵ **BOA., HAT.**, 1224/47834-C, (6 Muharrem 1229/29 Aralık 1813).

içerisinde ödemeyi kabul etmelerine rağmen üç dört ay geçtiği halde ödemeyince Emin Bey ve arkadaşları zararlarının tazmin edilmesi için yeniden dilekçe vermişlerdi. Bu şikayetten sonra sancak merkezine getirilen köy ahalisi meclis kararında olduğu gibi ziyanlarını ödemeye davet edilmişlerse de yeniden mahkemeye çıkarılınca müdür ve aza İbrahim Efendi, buralarda hayvanların çobansız ve başıboş gezmesinin adet olduğunu hatta tarla sahiplerinin ekili alanlarını koruması gerektiğini ifade edince problem çözülememiş ve tahrip edilen mahsullerin zararının tahsili için bu defa Emin Bey ve arkadaşları merkeze başvuruda bulunmuşlardı.⁷⁰⁶

Yerleşik ahali ile Yörükler arasında yaşanan sıkıntılar genellikle yaylak alanlarında devam ederken Aydın ve Teke sancaklarında meskun Yörüklerin bir kısmı ilkbahardan itibaren Burdur Sancağında bulunan Karaağaç ve diğer kazalara yaylamak üzere gelmekle birlikte yöre ahalisinin ekili alanlarını tahrip edip ahali üzerindeki baskılarını arttırarak cinayet işlemeye bile teşebbüs etmişlerdi. Teke ve Aydın Yörüklerinin yöre ahalisinin ekili alanlarına verdikleri zararlar yanında yörede uyguladıkları baskı ve zulüm üzerine halk dilekçe ile sadarete başvurup Yörüklerin izinsiz olarak Burdur Yöresine gelmelerinin engellenmesini ve herhangi bir uygunsuzluğa yol açmamaları için tedbir alınmasını isteyince yörede yaşanan asayiş olayları hakkında gerekli araştırmanın yapılarak merkeze bilgi verilmesi için emir çıkarılmıştı.⁷⁰⁷ Yörüklerin çıkardıkları asayiş sorunlarına karşı yöre ahalisi, Yörüklerin kendi çevrelerine yaylamaya gelmelerinin engellenmesini isterlerken liva meclislerinin önerdiği başlıca tedbir ise kır serdarı tayini ile yeteri kadar zabitanın istihdam edilmesi olduğu halde bu öneri hazinenin masraflarını arttıracacağı gerekçesiyle merkezi hükümet tarafından pek olumlu karşılanmamıştır. Nitekim bu tedbirler çerçevesinde Aydın ve Teke Yörüklerinin, Karaağaç-ı Gölhisar ve Gölhisar-ı Hamid başta olmak üzere yöredeki ahalinin ekili alanlarına verdikleri zarar ve uyguladıkları baskıdan dolayı yörede asayiş sağlayacak, Burdur'da görevli, yeterli zabıta bulunmadığından Burdur Sancağı Meclisi, merkeze gönderdiği yazıda asayişin sağlanması ve tedbir amacıyla müstakil bir memur ile kırk elli kişilik zabitanın istihdam edilmesini istemiştir.⁷⁰⁸ Yörede devam eden asayiş problemlerine rağmen Burdur Sancağı Meclisinin yöreye gelen Yörüklerin zararlarının engellenmesi için kır serdarı ve zabtiye nefarati istihdamı talebi hazinenin masraflarını arttıracacağı gerekçesiyle ertelenmiştir. Yörüklerin yöreye yaylamak üzere gelmelerinin engellenmesi isteğiyle çıkarılan fermana rağmen yine de yöreye gelip zararlarının artarak

⁷⁰⁶ BOA., MVL., 35/1, (14 Safer 1263/1 Şubat 1847).

⁷⁰⁷ BOA., MVL., 251/1, (23 Şa'bân 1268/12 Haziran 1852).

⁷⁰⁸ BOA., A.MKT.NZD., 78/68, (4 Şa'bân 1269/13 Mayıs 1853); BOA., İMVL., 278/10863, (4 Şevvâl 1269/11 Temmuz 1853); BOA., MVL., 277/10, (3 Ramazan 1270/30 Mayıs 1854).

devam etmesi üzerine Burdur Sancağına gelmemeleri için Teke ve Aydın sancaklarına hitaben yeni bir emir daha çıkarılması talep edilmiştir.⁷⁰⁹ Öte yandan yöre ahalisinin sadarete ilettiği şikayet üzerine yapılan araştırma neticesinde Teke ve Aydın Yörüklerinin, Burdur Sancağı havalisindeki ekili alanlara oldukça fazla zarar verdikleri belirlendiği gibi cana kıymaktan mal gasp etmeye kadar çeşitli suçlar işledikleri ortaya çıkarılıp sonuç merkeze bildirilmiştir. Sadarete ulaştırılan tahkikat neticesinde Aydın ve Teke Yörüklerinin, Burdur Sancağına ayak bastırılmaması için merkezden yeni bir ferman çıkarıldığı gibi yaylak alanlarından kışlak yerlerine dönünce Yörükler arasında bulunan suçluların cezalandırılması emredilmiştir.⁷¹⁰

Burdur Sancağı ve çevresi dışında Teke Yörüklerinin büyük bir çoğunluğu her yıl yaylamak üzere Hamid Sancağına özellikle Anamas Yöresine gelirken yerleşik ahalinin ekili alanlarıyla bağ ve bahçelerine zarar verip mahsullerini yağmalamakta hatta yolculara ve diğer ahaliye baskı yapıp zarar vermekteydiler. Bu nedenlerle Yörüklerin yöre ahalisine verdikleri zararların engellenmesi için 1865 yılı içerisinde Mayıs başından Ağustos sonuna kadar dört ay istihdam edilmek üzere aylık 300 kuruş maaşla bir nefer kır serdarı ve her biri 140 kuruş maaşla on nefer süvari zabıta istihdam edilmesi istenmekle birlikte geçici neferat istihdamı uygun bulunmuş ancak hazine tarafından gereğinin yapılması için yazı, Maliye Nezaretine havale edilmiştir.⁷¹¹ Aynı şekilde yaz mevsiminde yaylamak üzere Konya ve kazaları civarına da Teke Sancağı ile çevre sancaklardan oldukça fazla oymak gelmekteydi. Nitekim Konya ve kazaları civarına gelen Yörükler de yerleşik ahalinin ekili alanlarına zarar verip hayvanlarını gasp ettiklerinden sancakta yeterli zabıta bulunmadığı için asayişin sağlanmak amacıyla Yörüklerin kışlaklarına dönüşlerinde maaşları ödenmek üzere üç nefer çavuş ile otuz nefer süvari zabıta istihdam edilip maaşları hususu Maliye Nezaretine bildirilmiştir.⁷¹²

Bütün bu çalışmalara rağmen Yörüklerle ilgili asayiş sorunları bir türlü çözülemediği gibi Teke Sancağında da yaşandığından Teke Sancağı Meclisi, muhtemelen başta Yörükler olmak üzere yöredeki asayiş sorunlarının engellenmesi için 1858 yılında bir nefer kır çavuşuyla on nefer süvari talep etmişti. Bu isteğe karşın merkezi hükümet ise isteğin gerekliliğinin yerinde araştırılması yanında bu iş için yapılacak masraf defterinin gönderilmesini istemişti.⁷¹³ Kır çavuşu ve süvari zabıta geçici olarak istihdam edildiğinden ihtiyaç oldukça taşradaki yöneticiler merkeze başvuruda bulunmuştur. Nitekim Teke Sancağının bazı köy ve kasabaları ile hudut olan Döğer ve Ağros'ta toplanan Yörükler ile diğer livalardan gelen eşkıyaların zararlarını engellemek üzere 1865 yılında 300 kuruş maaşla bir kır çavuşu ve her biri 200

⁷⁰⁹ BOA., İ.MVL., 310/12945, (27 Şevvâl 1270/23 Temmuz 1854).

⁷¹⁰ BOA., A.MKT.UM., 163/94, (29 Zilka'de 1270/23 Ağustos 1854).

⁷¹¹ BOA., İ.MVL., 538/24189, (15 Rebî'ü'l-âhir 1282/7 Eylül 1865).

⁷¹² BOA., A.MKT.MVL., 119/15, (28 Muharrem 1277/16 Ağustos 1860).

⁷¹³ BOA., A.MKT.MVL., 94/53, (26 Cemâzi-yel-evvel 1274/12 Ocak 1858).

kuruş maaşla dokuz süvari zabtiyenin geçici olarak istihdam edilmesi isteğini içeren yazı Teke Sancağından Mevlis-i Vâlâya gönderildiği gibi buradan hazinenin durumuna göre gereği yapılmak üzere Maliye Nezaretine havale edilmişti.⁷¹⁴ Yörüklerin kışlaması için sahil kesiminde elverişli bir iklime sahip olan Teke Sancağı, bünyesinde oldukça fazla Yörük nüfusu barındırmaktaydı. Sahil kesiminde kışlayan Yörükler, mevsime bağlı olarak yaylak ve kışlak arasında gidip gelirken çevreye zarar verip asayiş sorunlarına yol açtıklarından yolcular ile ahalinin huzur ve emniyetlerinin sağlanması için 350 kuruş maaşla bir kır yüzbaşısı ve herbiri 115 kuruş maaşla on süvari zabtiye istihdamının gerekli olduğu sadarete bildirilmişti.⁷¹⁵

Yörükler ile yerleşik ahali arasında yaşanan asayiş sorunlarına karşı genellikle geçici olarak kır serdarı ve süvari zabtiye istihdam edilmesine rağmen konargöçerler ile yerleşik ahali arasında yaşanan sıkıntılar devam ettiği için ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında bütün konargöçerleri ilgilendiren birtakım tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Özellikle hayvanlar için yaylağa çıkmak mecburiyetinde olan konargöçerlerin yaylağa giderken gelip geçtikleri yerlerdeki halka zarar gelmemesine dikkat edilmesi ve bunun temini için yaylağa çıkacak olan konargöçer halkın gidecekleri günün başlangıcı ve süresi ile gidecekleri göç yolunun beyleri tarafından gidilecek yerlerin yöneticilerine bildirilmesi kararlaştırılmıştır. Böylece konargöçerlerin yaylaklarına giderlerken geçecekleri yerlerde asayiş sorunlarının yaşanmaması için köy yolu üzerindeki köylerin muhtar ve ihtiyarlarının gerekli tedbirleri almaları istenirken köy ahalisinin Yörüklerle çatışma içerisine girmekten kaçınmaları emredilmiştir. Göç yolları üzerinde bulunan stratejik noktalara müfreze yerleştirildikten sonra konargöçer halkın geçmesi kararlaştırılmakla beraber göç esnasında askerler tarafından konargöçerlerin mal, can, ırz ve namus güvenliklerinin sağlanması hususu mülki ve askeri memurlara bildirildiği gibi aynı zamanda konargöçerlerin yaylağa gidiş ve dönüşleri hakkında bir de talimat hazırlanmaya başlanmıştı.⁷¹⁶ Nitekim konargöçerlerin yerleşik ahaliye verdikleri zararların engellenerek kontrol altında tutulmaları amacıyla 1896 yılında hazırlanan talimata göre her vilayette valinin yönetimi altında bir aşiret memuru ve bu memurun yanında yeterli miktarda görevli bulundurulacağı gibi gerektiğinde ilgili yerin zabtiyesinin yardımı da talep edilecekti. Her oymağın konarak yerleştiği sırada aşiret memuru emrinde bulunan adamlardan yeteri kadarını oymağın başına koyup bunlar oymak yanında güvenlik makamında bulunarak eşkıya ve suçluları yakalayarak mahkemeye teslim edecekti.

⁷¹⁴ BOA., İ.MVL., 536/24082, (7 Rebî'ü'l-evvel 1282/31 Temmuz 1865).

⁷¹⁵ BOA., ŞD., 1701/37, (29 Ramazan 1285/13 Ocak 1869).

⁷¹⁶ BOA., İ.HUS., 37/1312/ZA012, (28 Zilka'de 1312/23 Mayıs 1895); BOA., Y.MTV., 120/122, (Gurre-i Zilhicce 1312/26 Mayıs 1895); BOA., Y.PRK.ASK., 105/1, (10 Zilhicce 1312/4 Haziran 1895).

Konargöçerlerin ikamet edecekleri yaylak ve kışlakların hududu belirlenecek ve bunların yaylaklara gidiş ve dönüşleri esnasında ve yaylaklarda ahaliye zarar ve hasar vermelerine meydan verilmeyecekti. Şayet ahaliye zarar verirlerse içlerinden buna cesaret edenler derhal buldurulup suçuna karşılık kanuni işlem yapılacak ve zararlı olanlara oymak tarafından tazminat ödettirileceği gibi bu durumun tekrarı halinde bu muamelenin uygulanmasıyla beraber teminat vermedikçe konargöçerlikten men ve iskan edilerek ziraatla uğraşmaları sağlanacaktı.⁷¹⁷ Yerleşik ahali ile yörede yaşanan bütün bu asayiş sorunlarından sonra iskan kararları ve kır çavuşu istihdamı yanında hazırlanan talimatla hareket alanları daraltılarak kontrol altında tutulmaya çalışılan konargöçerler için daha kalıcı tedbirler alınmaya çalışılmış ancak ondokuzuncu yüzyıl boyunca Yörüklerin yaylak ve kışlak arasında gidiş gelişleri ile meskun oldukları yaylak ve kışlak çevresindeki yerleşik ahaliye verdikleri zararlar tam olarak engellenememiştir.

3.7.2 Yaylak-Kışlak ve Arazi Anlaşmazlıkları

Teke Yörüklerinin büyük çoğunluğu yaylamak üzere Anamas Yöresinde bulunan yaylaklara çıktıkları için yöre ahali ile yaylak anlaşmazlıkları onsekizinci yüzyıldan beri devam etmektedir. Karahisar-ı Teke Kazasında meskun Karamanlu, Serikli, Gebizli ve Alaylı Yörükleri, Anamas Yöresine yaylamak üzere çıktıkları gibi yöre ahalisinin ekili alanlarına zarar vermeleri üzerine Anadolu Valisi tarafından nezre bağlanıp Anamas Yöresinde yaylamaya çıkmaları yasaklanınca bunlar 1720 yılında payitahta gönderdikleri adamları aracılığı ile “*Bizim Anadolu Valisi ile işimiz yoktur ve bizleri bütün kılıçdan geçirse bizler yaylağımıza çıkmadıkça geçinemeyiz*” diye yaylaya çıkmaları hususundaki yasağın kaldırılmasını istemişlerdi. Bunun yanında Defter-i Hâkanide Gebizli Yörüklerinin eskiden beri yaylağı olduğu kayıtlı bulunan Eğriceöz Yaylası, Eğirdir’e bağlı Anamas Nahiyesi sınırları içerisinde yer almakla birlikte Gebiz Yörükleri, yaylakları Eğriceöz için vergilerini düzenli olarak ödemelerine rağmen Anamas ahali ile yörede yaşadıkları çatışmadan sonra nezre bağlanıp Eğriceöz Yaylasına çıkmaları yasaklanınca kendilerine eziyet edildiği gerekçesiyle merkeze şikayetçi olmuşlardı.⁷¹⁸ Bu olaydan birkaç yıl sonra Gebizli Yörükleri bu defa Eğirdir ahali ile yaylak anlaşmazlığı yaşamışlardı. Nitekim yörede bulunan Serpe Yaylası da eskiden beri Gebizli Yörüklerinin yaylağı olmasına rağmen Eğirdir ahalisinden bazı kişiler, Serpe Yaylasını başkalarına kiralayarak Gebizli Yörüklerin bizlere zararları vardır diye Anadolu Valisi Ali Paşaya şikayet edip yaylaya çıkarmamak üzere 10.000 kuruş

⁷¹⁷ BOA., İ.DUİT., 147/5, s. 9-10, (29 Zilhicce 1313/11 Haziran 1896).

⁷¹⁸ BOA. A.DVN.MHM.d., 130, s. 8, (Evail-i Safer 1133/11 Aralık 1720); BOA. A.DVN.MHM.d., 130, s. 246/765, (Evail-i Safer 1133/11 Aralık 1720).

nezre bağlattıkları gibi Serpe Yaylasına çıkmaları da yasaklanmıştı. Eğirdir ahalisinin Serpe Yaylasına yaptıkları müdahale üzerine nezre bağlanan Gebizli Yörükleri yaylaya çıkarılmadıkları için üzerlerine tahsis edilen vergiyi ödeyemeyince bağlandıkları nezr bedelinin kaydı başmuhasebe defterlerinden silinerek Eğirdir’de bulunan Serpe Yaylasına çıkmalarına hiç kimsenin müdahale etmemesi için 1724 yılında payitaht tarafından ferman çıkarılmıştı.⁷¹⁹ Aynı yıllarda Yeniosmanlı Yörükleri, Teke Sancağının Kızılkaya Kazası hududu içerisindeki Yudumlu mevkiinde kışlayıp, Teke ve Hamid sancakları arasındaki Bozdağ’da bulunan yaylaklarına çıkarırken Ehli Örf Taifesinden bazı kimseler para talep edip “*Siz yaylaya muhtaçsınız para vermezseniz sizi yaylaya çıkarmam*” diye müdahale etmişti. Bu müdahale üzerine konargöçer olmaları nedeniyle yaylak ve kışlağa muhtaç olan Yeniosmanlı Yörüklerinin yörede kimseye baskıları olmadığı müddetçe yaylaklarına Ehli Örf Taifesi tarafından müdahale edilmemesi için 1724 yılında ferman çıkarılmıştı.⁷²⁰

Yaylak anlaşmazlıkları yanında bu defa Yörüklerin eski kışlak alanlarına gelmemeleri nedeniyle ondokuzuncu yüzyılda yaşanan bir sorunda Saçıkıralı ve Fettahlı Yörükleri, eskiden beri Manavgat’ta bulunan kışlaklarında kışlayıp kışlak vergilerini de buraya ödemelerine rağmen bazı oymak üyeleri Karahisar-ı Teke toprağına geçip burada kışlamaya başlamışlardı. Manavgat’ı terk eden Saçıkıralı ve Fettahlı Yörüklerinin Karahisar-ı Teke’de kışlamaları muhtemelen Manavgat ahalisini kışlak vergisi bakımından mahrum bıraktığından durum mevcut düzene aykırı bulunduğu ve ahaliye zarar verdiği gerekçesiyle eskiden olduğu gibi Manavgat’ta kışlamaları hususu bu defa ahali tarafından istenmişti.⁷²¹

Hamid Sancağı dışında Teke Yörüklerinin yaylamak üzere geldikleri Burdur Yöresinde de yerleşik ahali ile yaylak anlaşmazlıkları bulunmaktaydı. Burdur’a bağlı Karaçallı ve Kıravgaz Köyü ahali köylerinin yakınında bulunan Kıravgaz ve Bereketlü Yaylasına

⁷¹⁹ “*Gebizli Cemâ’ati re’âyâları Teke Sancağında Karahisar Kazasında kışlayub Eğirdir Kazasında Serpe nâm mahâlde yaylarlar deyü defter-i tahrirde mukayyed olmağla cemâ’at-i mezbûre re’âyâları tahrir-i defterde mukayyed olduğu üzere Teke Sancağında Karahisar Kazasında kışlayub ve Eğirdir Kazasında Serpe nâm mahâlde yaylaka çıkarlarına bir ferde taarruz ve müdahale eylememek üzere mukaddem kayd olunan hüccedinin mahalli terkin ve mucebince emr-i şerif tahriri telhis mucebince hüccedin kayd terkin ve mucebince emr-i şerif tahriri fermân-ı ‘âlîşân sadır olmağın emr-i şerif verilmişdir.*” **BOA., KK.d.**, 5061/1135, s. 6, (27 Zilhicce 1136/16 Eylül 1724); Ak, “*Yörük ve Voynuklara Dair Önemli bir Kaynak: Yörük ve Voynuk Ahkâm Defteri (16 Zilka’de 1116/12 Mart 1705-3 Cemâziyelevvel 1147/1 Ekim 1734)*”, s. 13.

⁷²⁰ **BOA., KK.d.**, 5061/1135, s. 9-10, (24 Ramazan 1136/16 Haziran 1724); Ak, “*Yörük ve Voynuklara Dair Önemli bir Kaynak: Yörük ve Voynuk Ahkâm Defteri (16 Zilka’de 1116/12 Mart 1705-3 Cemâziyelevvel 1147/1 Ekim 1734)*”, s. 17-18.

⁷²¹ “*Mîrimîran-ı Kirâmdan Teke Sancağı Mutasarrıfı Paşa dâme ikbâlühü tevki’-i ref-i’ hümâyun vasıl olacak malûm olaki Alaiye Sancağı dahilinde olan Manavgat Kazasında sakin tâife-i Yörükândan Saçıkıara Aşireti ile Manavgat Eskişörüşü dimekle ‘arif Fettahlı Aşireti minelkadim kaza-i mezburda kâin kışlaklarında kışlaknişin olub rûsum-ı kışlaklarını eda edegelirler iken bazı ismi mebni üç sene müddet Karahisar-ı Teke toprağına geçüb kışlamışlar ise de aşireti merkûmenin diyar-ı aherde kışlamaları hilaf-ı kadim olduğundan ve kemâkan kaza-i mezburda kışlamalarında ahali-i merkûmeye be-ser ü müttefik derkâr idüğünden bahsle kemâ-fi-l-kadim kışlaklarında kışlaknişin olmaları ahali tarafından niyaz ve istirham olduğu bâ i’lâm ve ‘arîza inha olunmuştur.*” **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1153, s. 10/16, (Evahir-i Cemâzi-yel-âhir 1251/22 Ekim 1835).

hayvanlarıyla çıkararak otundan ve suyundan yararlanmaktaydılar. Karaçalı ve Kıravgaz Köyü ahalisi Defter-i Hakanide de kayıtlı olduğu üzere tapu senedi ile sahip oldukları Kıravgaz ve Bereketlü Yaylasının her türlü vergisini vermelerine rağmen Teke Sancağından gelen Karakoyunlu ve Karavelili Yörükleri, Kıravgaz ve Bereketlü yaylaları bizimdir diye müdahale edip hayvan olatmaktaydılar. Karakoyunlu ve Karavelili Yörüklerinin bu yaylaklara müdahalelerinin engellenmesi için payitahta müracaat eden Karaçalı ve Kıravgaz Köyü ahalisinin isteği üzerine Teke Sancağı Muhassılına hitaben 1849 yılında ferman çıkarılarak bunların Kıravgaz ve Bereketlü yaylalarına yaptıkları müdahalenin engellenmesi emredilmişti.⁷²²

Yaylak anlaşmazlıkları devam ederken ondokuzuncu yüzyılda getirilen yeni uygulama ile yaylak alanlarına tapu verilerek tasarruf edenlere intikali yapılmaya başlanmıştı. Nitekim Anadolu ve Rumeli taraflarında uzun yıllardan beri arazi tahrir edilmemesi nedeniyle yaylak, kışlak ve kuru olarak bilinen yerlerden Defterhane-i Amirede kayıtlı olan arazilerin ferağ ve intikali yapılarak tapu verilmekteydi. Defterhanede kayıtlı olmasına rağmen uzun zamandan beri tahrir yapılmadığı için eski durumu değiştiği halde eski durumlarının kaydına binaen tapu verilmemiş olan yerlerdeki arazi sahipleri arasında anlaşmazlıklar yaşanmakla birlikte tapu talep eden pek çok arazi sahibi olduğundan tapu verilerek ferağ ve intikalinin yapılması uygun bulunmuştu.⁷²³ Öte yandan tarla, çayır, kuru, yaylak ve kışlak gibi ortak kullanım alanlarının devlet arazisi olması nedeniyle kimsenin mülkü olamayacağı belirtilmekle birlikte tasarrufunda arazi bulunan her kim olursa olsun o yerlerin kiracısı olduğu ifade edilmekteydi.⁷²⁴ Buna rağmen eskiden beri yaylak ve kışlak alanı olmakla beraber tapu ile müstakil ve müşterek olarak tasarruf edilen ve yıllık vergisi alınan yerlerin çayırlar gibi vergi mukabili mahsul öşrü alınarak sahipleri tarafından sökülmesi ve ziraat yapılmasına izin verilmesi istenmekteydi.⁷²⁵ Bu istek üzerine yaylak ve kışlak yerlerinin çayır ve tarla türünden

⁷²² BOA., A.MKT.DV., 26/17, (24 Cemâzi-yel-evvel 1265/17 Nisan 1849); “*Burdur Kazasında olub bi-l-ücreteyn bâ temessük uhde-i ‘acizide bulunan Hacılar Çifiliğine tâbi’ Karaçalı ile neferat-ı Kıravgaz ve Hasıllı Karyesi ahalisine kadimdenberü mahsus olan Kıravgaz ve Bereketlü Yaylası biraz vakitdenberü Teke Sancağında kâin Karakoyunlu ve Karavelilü Aşiretinin salûsile mezkûr yaylak bizimdir deyü karyeteyn-i mezkûreteyn ahalisini bırakmayub aşiret-i merkûme tarafından mezkûr yaylakda ra’y-ı mevâşi olunmakta ve tevassul kadimî ve Defterhane-i ‘Amirede mukayyed bulunduğu vechle karyeteyn-i mezkûreteyn ahalisine mahsus olmağla müdahale-i vak’anın meniçün Hamid muhassıluna hitaben ferman-ı ‘âli isdar ve tisyar olunmuş isede aşiret-i merkûme bütün bütün liva-i mezkûr dahilinde olduğundan mezkûr yaylaya aşiret-i merkûme emrişer ve taarruz etmemek üzere liva-i mezkûr muhassılı tarafından tenbih olunmasıçün emr-i ‘âli mezkûr kaydıyla iktizası Divan-ı Hümâyundan ba’de-l-suâl bir kıta emirname-i samî-i cenâbı vekâletpenâhilerinin tastir ve î’tâ buyrulması bâbında emir ve ferman hazreti menlehülemrindir.*” BOA., A.MKT.DV., 16/75, (25 Şa’bân 1265/16 Temmuz 1849).

⁷²³ BOA., İ.MMS., 132/5655, (4 Muharrem 1274/25 Ağustos 1857).

⁷²⁴ BOA., Y.EE., 36/12, (17 Muharrem 1284/21 Mayıs 1867).

⁷²⁵ BOA., ŞD., 2497/19, (28 Muharrem 1303/6 Kasım 1885).

olan araziden farkı bulunmadığı için öşr vergisi alınmak şartıyla sahibi tarafından sökülüp ziraat yapılması hakkında kanun çıkarılmıştı.⁷²⁶

Teke Yörüklerinin bir kısmı Konya Sancağı sınırları içerisinde bulunan yaylaklara çıktıklarından tapu uygulamasından sonra özellikle Beyşehir'in Kurucaova Köyü ahalisi ile Karahacılı Yörükleri arasında yaylak ve arazi anlaşmazlığı yaşanmıştı. Kurucaovalılar, Karahacılı Yörüklerinin yayladığı Aliefendi Yaylası yakınında bulunan arazinin tapu ile kendilerine ait olduğu halde Karahacılı Yörüklerinin müdahale ettiğini ileri sürüp Şura-yı Devlet makamına başvurmuşlardı. Aynı zamanda Aliefendi Yaylası ile civar olan mezra anlaşmazlığı hakkında yapılan tahkikat neticesi, Şura-yı Devlet Meclisine havale edildiği gibi anlaşmazlık yaşanan arazi, 1871 yılında Beyşehir Kazası idarecileri tarafından Kurucaova ahalisine 18.000 kuruşa satılarak bedeli alınmış ve 300 adet koçan verilmişti. Bunun yanında aynı araziyi Seydişehir Kazası yöneticileri 60.000 kuruşa Karahacılı Yörüklerine satmakla birlikte Karahacılılar bu paranın 40.000 kuruşunu Seydişehir'e, 12.000 kuruşunu ise Teke Sancağı Mal Sandığına ödeyip 8.000 kuruş borçları kalmıştı. Yapılan tahkikatta Kurucaova'ya, altı yedi saatlik mesafesi olan mezranın Seydişehir'e bağlı Kaşaklı hududu içerisinde bulunmasına rağmen Beyşehir Kazası idarecileri tarafından Kurucaovalılara satıldığı belirlenmişti. Karahacılı Yörükleri, yaylakları olan Aliefendi Yaylasının hemen alt tarafında bulunan bu araziyi işledikleri gibi ziraat öşrünü de Seydişehir Kazası mültezimlerine verdiklerinden Kurucaovalıların bu araziye taarruz ve müdahaleye asla hak ve salahiyetleri kalmamıştı. Kurucaovalıların Beyşehir'e ödedikleri 18.000 kuruşun, 8.000 kuruşu Karahacılıların bu araziye kalan borçlarından, diğer 10.000 kuruşun ise Beyşehir Mal Sandığından alınarak kendilerine verilmesine ve aynı zamanda Kurucaovalıların ellerindeki koçanların iptal edilmesine karar verilmişti.⁷²⁷ Bu karara rağmen Kurucaova Köylüleri ile Karahacılı Yörükleri arasındaki arazi anlaşmazlığı çözümlenemeyince mahkemede çözüme bağlanması kararlaştırılmıştı.⁷²⁸ Uzunca bir süre halledilemeyen yaylak anlaşmazlığı sulh yoluyla çözümlendiği gibi Beyşehir'in Kurucaova Köyü ile Seydişehir'in Kaşaklı Köyü arasında bulunan Aliefendi Yaylasının kullanım hakkı ve hudutları konusunda Karahacılı

⁷²⁶ **BOA., MV.,** 11/78, (22 Zilka'de 1303/30 Ağustos 1886); **BOA., MV.,** 11/94, (29 Zilka'de 1303/30 Ağustos 1886); **BOA., Y.A.RES.,** 34/24, (2 Zilhicce 1303/1 Eylül 1886).

⁷²⁷ *"Bu arazinin Seydişehri dahilinde olub Beyşehri Hükümetinin müdahaleye kat'iyen salâhiyeti olmadığı tebeyyün ederek memur mümâ ileyhle beraber mahâl-i münâzaada iki kaza kaimmakamıyla memuriyet-i sâire dahi bu sureti tasdik ve tanzim eylediklerine intibâen bu arazinin üst tarafındaki cebelin aşiret-i merkûmenin âbâ an cedd yaylakları olduğu ve icaren bu araziye dahi nüfuz ederek ziraat ve öşrünü Seydişehri Mültezimlerine i'tâ eyledikleri nümâyân olmuş ve şu takdirde Kurucaovalıların taarruz ve müdahaleye asla hak ve salâhiyetleri kalmamış ve bu suret evvelce Konya Sancağı Defter-i Hâkâni Memuru İzzetlü Ragıb Efendinin icra eylediği tahkikatlarda vâsıl zeyn-i bedâhet olarak Kurucaovalıların vermiş oldukları onsekizbin kuruşun kendilerine red ve iade ve yedlerindeki koçanlar iptal olunarak..."*, **BOA., ŞD.,** 1716/5, (25 Rebi'ü'l-âhir 1309/28 Kasım 1891).

⁷²⁸ **BOA. DH.MKT.,** 1920/111, (10 Receb 1309/9 Şubat 1892).

Yörükleri ile Kurucaova Köyü ahalisi arasında devam eden dava ve çıkan anlaşmazlığın halledilmesi için hazırlanan sulhname yeterli olduğundan ayrıca İrade-i Seniyye çıkarılmasına gerek olmadığı Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinden bildirilmişti.⁷²⁹

Teke Yöresinde İstanos'a bağlı Küçük Alifahreddin Köyü ahalisi ile Yeniosmanlı Yörüklerinin Kirişçiler Obası arasında yaşanan yaylak davasında, Küçük Alifahredin Köyü ahalisinin yaylak ve merasına Yeniosmanlı Yörüklerinin Kirişçiler Obasından muhtar Koca Eyüb ve kardeşi ile Hacı Alioğlu Veli, Çil Mahmut'un Molla Ali, Kara Mehmet'in Durmuş, Hacı Mehmet'in Osman ve Mantar Ahmet tarafından müdahale edilmekteydi. Nitekim yapılan bu müdahaleden dolayı köy ahalisi hayvanlarını kendi yaylaklarında otlatamadıkları gibi ekili alanları da Yeniosmanlı Yörüklerinin Kirişçiler Obası ahalisi tarafından tahrip edilince Küçük Alifahreddin Köyü ahalisi bunların müdahalesinin engellenmesi için davacı olmuştu.⁷³⁰

Gebizli Yörüklerin yaylak alanları olmakla birlikte ondokuzuncu yüzyılda arazilerin tapulanma sürecinden sonra Eğirdir yakınında bulunan Serpe Yaylası yanında Anamas Yöresinde bulunan Sorkun, Eğriceöz, Senitli ve Keşli yaylaları çok geniş bir alanı kapsadığı gibi Gebiz Yörüklerinin üzerine tapulanmış olup bu yaylalar için yöre ahalisi ile Gebiz Yörükleri arasında yaylak anlaşmazlığı Osmanlı'dan Cumhuriyete devam edip gitmiştir. Gebizli Yörükler, bu yaylakların tapulu malları olduğunu ve ekip diktiklerini ileri sürüp herhangi bir müdahaleyi kabul etmezlerken yörede yer alan köylüler ise yaylakların kendi hudutları içerisinde yer aldığını iddia edip otlak parası almak isteyince tepkiyle karşılaşmışlardır. Yaylaklarla ilgili yaşanan sıkıntıların temelinde geçmişte Osmanlı döneminde verilen hudutlu tapular yanında 1950 yılından itibaren kadastro geçtiği yıllarda yaylak arazilerinin bir kısmı hazine arazisi olarak kaydedilip itiraz süresi içerisinde itiraz edilmediği için hemen hemen bütün yaylaklarda yaşanan aynı sorun nedeniyle bu defa devletle hukuk mücadelesi başlamıştır.⁷³¹ Öte yandan aynı süreçte onsekizinci yüzyıldan beri Yeniosmanlı Yörüklerinin yaylası olan Bozmusa Dağı Üzerinde bulunan Söbüce Yaylası da 1894 yılında Yeniosmanlılar üzerine tapulanmıştır.⁷³² Bunların tanında Teke Yörüklerinin büyük çoğunluğunun yaylakları arazi kanunnamesinden sonra üzerlerine tapulanmakla birlikte genellikle verilen tapular hudutlu tapudur. Yaylaklardaki arazilerde tarım yapılmasına rağmen vergi vermemek düşüncesiyle tarım arazisi az gösterildiği gibi cumhuriyet döneminde yapılan intikal işlemlerinde de genellikle ekili dikili yerler tapu içerisinde muhafaza edilirken

⁷²⁹ BOA. DH.MKT., 2187/93, (29 Zilka'de 1316/10 Nisan 1899).

⁷³⁰ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1196, s. 13/38, (13 Ağustos 1313/25 Ağustos 1897).

⁷³¹ Ak, "20. Yüzyılda Serik'te Yörükler", s. 290-291.

⁷³² Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 15.

hudut dahilindeki diğer yerler tarım yapılmasına rağmen hazine arazisi olarak yazılmıştır. Nitekim yaylaklarla ilgili hukuk mücadelesinin uzun sürmesinin temel nedenlerinden birisi de budur.

Teke Yörüklerinin yaylak yerleri ile ilgili yaşadıkları bu anlaşmazlıklar yanında yörede birbirleri ve yerleşik ahali ile olan arazi anlaşmazlıkları da bulunmaktadır. Solak Köyünden İbrahim Ağa ile Murtana Yörüklerinin Kocayatak Mahallesi ahalisi arasında yaşanan arazi anlaşmazlığında Kocayatak hududu içerisinde bulunan yaklaşık 1.000 dönüm civarındaki arazinin kendilerine ait olduğunu iddia eden İbrahim Ağa ve ailesi, arazinin ziraat yapmaya elverişli yerlerini ziraat yapmak üzere Kocayatak ahalisinin zapt ettiğini hatta ziraat yapılmayan yerlere de odun kesmek amacıyla el koyduklarını iddia edip yapılan müdahalenin engellenmesi için mahkemeye başvurmuşlardı. Mahkeme heyetinin arazide yaptığı keşifte İbrahim Ağanın gösterdiği üç tanık arazinin hududunu belirleyemediği için itirazları kabul edilmemişti. Kocayatak ahalisinin gösterdiği şahitler ise verdikleri ifadede hudutları doğru bir şekilde belirtip anlaşmazlığa neden olan arazinin Kocayatak hududu içerisinde olduğunu ifade etmişler hatta Kocayatak ahalisinden her biri sahip oldukları tarlalarda on beş yirmi yıldan beri ziraat yapıp odun kestiklerini ifade edince İbrahim Ağa ve ailesi davasında haksız bulunmuştur.⁷³³

Teke Yöresinde Yörükler arasında anlaşmazlık yaşanan hususlardan bir diğeri de miras arazinin paylaşımı ile ilgili olup Antalya'ya bağlı Karakoyunlu Yörüklerinin Aşağıoba Mahallesinden Kara Alioğlu İsmail ölünce eşi Hanım Hatunda bulunan mal varlığı için İsmail'in damadı Ayanoğlu Musa dava açıp eşi Ümmü Gülsüm'e babasından intikal eden hayvan, arazi, eşya ve nakit gibi mal varlığından düşen hisselerin ayrılarak kendisine teslim edilmesini istemiştir. Ayanoğlu Musa'nın davasına karşılık Hanım Hatun ise üzerindeki mal varlığının kendisine ait olduğunu hatta eşi İsmail ölmeden dört yıl önce şahitler huzurunda, bulunduğum evdeki her şey eşim Hanım Hatunun olup benim kesinlikle alakam yoktur diye itiraf ettiğini söylediği gibi tanıklar aracılığı ile de bunu ispat edince Ayanoğlu Musa'nın Hanım Hatun ile olan anlaşmazlığına son verilmiştir.⁷³⁴ Serik civarında meskun Karahacılı Yörüklerinden Ali Çavuşoğlu Arab Süleyman ve kız kardeşleri Balkız Köyünde bulunan Karagöl civarındaki etrafı taş ile çevrili 50 dönüm araziden babalarından intikal eden 12,5 dönüm araziye Sarıkabalı Obasından Hüseyinoğlu Dede'ye 266 kuruşa satmışlardı. Arab Süleyman, vekil tayin ettiğini ileri sürdüğü Yusuf Ağada 50 kuruş alacakları kaldığı gerekçesiyle davacı olunca Yusuf Ağa, vekaleti kabul etmezken 50 kuruş borcu olduğunu

⁷³³ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1158, s. 30/113, (15 Cemâzi-yel-evvel 1278/18 Kasım 1861).

⁷³⁴ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1162, s. 72/239, (Zilka'de 1282/Mart-Nisan 1866).

itiraf edince tarlanın ferağ işlemleri için Ali Çavuşun kızları, kardeşleri Arab Süleymanı vekil tayin etmişlerdi.⁷³⁵ Miras paylaşımı hususunda yaşanan başka bir anlaşmazlıkta ise Yeniosmanlı Yörüklerinin Başındayoklu Obasından Hafizoğlu Durali'den kızlarına, Döşemealtında 200 dönüm arazi ile arazi içerisinde bulunan konak ve dört odalı toprak dam miras kalmıştı. Kızlardan Fatma Hatun, babasından intikal eden bu mal varlığından arazideki dörtte bir hissesi ile toprak damı Antalya'da oturan Osman Efendiye satınca kendilerine ayrılan konak yanında 200 dönüm arazideki hisseleri için Durali'nin diğer kızları Cemile, Ümmü ve Durkadın taksim davası açmışlardı.⁷³⁶

Arazi kanunnamesinden sonra tapu ile toprak tasarruf etmeye başlayan Yörüklerin birbirleri ve yerleşik ahali ile yaşadıkları toprak anlaşmazlıklarının arttığı görülmektedir. Nitekim Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Kara Ömeroğlu Ömer, Defter-i Hakanide kayıtlı olduğunu söylediği on dönüm tarlasına EskiYörüklerden Topal İsmail'in zorla el koyup ziraat yaptığını ileri sürüp dava açınca Topal İsmail ifadesinde evinin önünde bulunan bu tarlayı satın aldığını ve onaltı yıldan beri ziraat yaptığını söylemiştir.⁷³⁷ Aynı zamanda Gebiz ahalisinden Velibeyzade Ahmed Ağa mahkemeye başvurup Gebiz'in Aşağıoba Mahallesinden olan eşi Zeynep Hatunun babası Mülazım Hacı Mustafa Ağadan miras kalan arazi ve diğer hisselerini taleple taksim davası açmıştır.⁷³⁸ Diğer taraftan Beşkonak Nahiyesinin Balkız Köyünde meskun Karahacılı Yörüklerinden Karagözoğulları mahkemeye başvurup Beşkonaklı Erkekoğlu Mümin aleyhinde arazi davası açmışlardı.⁷³⁹ Aynı zamanda Gebiz'in Akçapınar Mahallesinden Latifoğlu Mustafa, Beşkonaklı Kozalakoglu Osman ile arasında bulunan arazi anlaşmazlığından dolayı davacı olmuştu.⁷⁴⁰

Öte yandan yerleşik hayata geçen Varsak ve Kızıllı Yörükleri arasında köyleri civarında bulunan dağdan adun kesimi konusunda anlaşmazlık yaşanmıştı. Kızıllı Köyü ahalisine ait olan palamut ağaçlarının odununu kesen Varsak Köyü ahaliyle bazı Yörüklerin Bey ve muhtarları Kızıllı Köylüleri tarafından şikayet edilince odun kesimi konusundaki anlaşmazlıkta Kızıllı ahali haklı bulunduğu gibi Kızıllı ahalisinin rızası olmadan köy hudutları içerisinde ikamet edilmemesi için mahkemedен ilâm çıkarılmıştı.⁷⁴¹ Buna karşılık Varsak ahali ise aralarındaki anlaşma gereği Kızıllı Köylüleri ile birlikte odununu kestikleri

⁷³⁵ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1168, s. 43/171, (26 Rebî'ü'l-âhir 1305/11 Ocak 1888); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1175, s. 518/133, (27 Rebî'ü'l-âhir 1305/12 Ocak 1888).

⁷³⁶ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1184, s. 142/340, (10 Şevvâl 1311/16 Nisan 1894); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1191, s. 231/580, (10 Şevvâl 1311/16 Nisan 1894).

⁷³⁷ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1168, s. 67/246, (2 Cemâzi-yel-âhir 1305/15 Şubat 1888).

⁷³⁸ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1169, s. 277/393, (5 Muharrem 1310/30 Temmuz 1892); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1169, s. 277/394, (6 Muharrem 1310/31 Temmuz 1892).

⁷³⁹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1180, s. 40/85, (Selh-i Receb 1312/27 Ocak 1895).

⁷⁴⁰ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1186, s. 140/315, (28 Şa'bân 1313/13 Şubat 1896).

⁷⁴¹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1231, s. 7, (7 Teşrinievvel 1312/19 Ekim 1896).

dağın hasılatının Kızıllı ahalisi tarafından alınmasıyla sekiz yıldır dağdan odun kesimi konusunda kendilerini men ettiklerini ileri sürmüşlerdi.⁷⁴² Öte yandan Antalya eski müftüsü Hacı Emin Efendi ile Yörüklerden Hacı Mehmet arasında çiftlik ve zimmet dolayısıyla çıkan anlaşmazlıkta bir süre sonra taraflar anlaşmışlardı.⁷⁴³ Başka bir anlaşmazlıkta ise Antalya'da bulunan Karakoyunlu Çiftliği yıllık 18.000 kuruştan beş yıllığına toplam 90.000 kuruşa Molla Hüseyinoğlu Mustafa'ya kiralandığı gibi taksitler ödenmesine rağmen bir yıl sonra mülk sahibi bir yıllığına icara verdim diye itiraz etmiş ve sözleşme iptal edilip çiftlik sahibine geri verilince çiftliği kiralayan Mustafa davacı olmuş ancak bundan bir sonuç çıkmamıştı.⁷⁴⁴ Yörede yaşanan yaylak ve kışlak anlaşmazlıkları çok eski tarihlerden beri devam ederken özellikle arazi anlaşmazlıklarının arazi kanunnamesinden sonra yapılan tapulama işlemlerinden sonra arttığı görülmektedir. Bununla birlikte yaylak yerleri ile ilgili anlaşmazlıkların büyük çoğunluğu bitmediği gibi davaları hâlâ sürmektedir.

3.7.3 Alacak ve Borç Meseleleri

Teke Yöresi Yörük oymak ve oba bireylerinin birbirleri ve yerleşik ahali ile olan odun, kereste, hayvan ve nakit alışverişi yanında nakliye işlerinden kaynaklanan alacak ve borç meseleleri de yörede sıkça gündeme gelen sorunlardan birisidir. Yöredeki bazı Yörük oymağı mensuplarının odun ve kereste kesimi ile de uğraştıkları görülmekle birlikte odun ve kereste alım satımından dolayı yaşanan bir sorunda Himmet Efendi ve ortağı Kostanti, Karahacılı Yörükleri Müdürü Emin Bey ve muhtarları ile ileri gelenlerinden aldıkları sözleşme senedi karşılığında her bir kantarı 120 kıyye olmak üzere 10.000 kantar odun alacakları olmasına rağmen Karahacılı Yörükleri bu odunu teslim etmemişti. Öte yandan Himmet Efendi ile Kostanti odun alacaklarının tahsili için dava açmalarına rağmen Antalya Naibinin, Karahacılı Yörükleri müdürü ve muhtarı ile diğerlerinden rüşvet alarak davayı sonuçlandırmadığını hatta sözleşme senedini dahi yırttığını ileri sürüp merkeze başvurdukları gibi alacaklı oldukları odunun kendilerine teslimi için Teke Sancağı Kaymakamına hitaben emir çıkarılmasını istemişlerdi. Bu şikayet üzerine merkezden Teke Kaymakamına gönderilen mektupta meclisçe adilane bir şekilde alacaklıya hakkının teslim edilmesi ve rüşvet meselesiyle ilgili bilgilerin de merkeze gönderilmesi istenmişti.⁷⁴⁵ Diğer taraftan odun ve kereste alım satımı ile

⁷⁴² BOA., A.MKT.UM., 253/13, (14 Muharrem 1273/14 Eylül 1856).

⁷⁴³ BOA., MVL., 714/23, (Selh-i Rebî'ü'l-âhir 1282/21 Eylül 1865).

⁷⁴⁴ BOA., DH.MKT., 1316/69, (19 Rebî'ü'l-âhir 1288/8 Temmuz 1871).

⁷⁴⁵ "Teke Sancağında mukim Yörükân Aşiretinden Karahacılı Aşireti müdürü Emin Bey ve muhtarları ve bazı söz anlarlarının yedime vermiş oldukları bir kıta kontrato senedi mucebince yüzyirmi kıyye olmak üzere beher kantarı kıyye-i mezkûr itibatiyle onbin kantar hatab alacak hakkım olub mezkûrümikdar hatab alacağımı ber mucebi kontrato Teke Kaimmakamı Esbak İzzet Bey ve hakimüşşer'i ma'rifeti ve ma'rifet-i meclisce merkumandan taleb ve dava olundukda Mir Mûmâ İleyh ve Naib Efendi müdür-i merkûm ve muhtaran ve

İlgili yaşanan başka bir sorunda ise Milli Yörüklerinin Kızılseki Obasından Mehmet Ali, Antalya Tüccarlarından Mehmet Ağaoğlu Abdu'dan kereste akçesi olarak 18.100 kuruş almış ancak keresteyi teslim etmeden Abdu ölünce bu para Mehmet Ali'nin zimmetinde kalmıştır. Abdu'nun ölümünden sonra bu meblağ varisleri tarafından 20.000 kuruş olarak talep edilmesine rağmen mahkeme Mehmet Ali'nin, Abdu'nun varislerine 18.100 kuruş ödemesine hükmetmiştir.⁷⁴⁶ Aynı şekilde Mehmet Ağaoğlu Abdu'nun yine Milli Yörüklerinden Mustafaoğlu İsmail zimmetinde kereste parasından kalan 4.000 kuruş alacağı olduğu gerekçesiyle görülen mahkemede ise İsmail'in 2.563 kuruş borcu olduğu ortaya çıktığı gibi bu borcunu ödemesi için ilâm çıkarılmıştır.⁷⁴⁷

Bunların yanında Teke Yörükleri arasında sıkça gündeme gelen alacak ve borç meselelerinde hayvan alım satımı ve nakit alacak bedeli dolayısı ile anlaşmazlıklar yaşandığı gibi bu olaylar mahkemeye intikal etmiş ancak mahkeme, borç veya alacak meselesi tanıklarla ispat edilebilmiş ise ödenmesine karar verirken aksi taktirde taraflar arasında yaşanan anlaşmazlığa son vermiştir. Eski yörüklerden Hacı Basıroğlu İsmail yine aynı oymaktan Hasanoğlu Mehmet ile %50 pay üzerine ortaklık kurdukları gibi Mehmet, İsmail'e 3.050 kuruş para vermişti. İsmail, bu para ile her biri ellişer kuruştan altmış bir baş koyun satın aldığı gibi bu koyunların her birini on yedişer kuruş kâr ile satmak isteyince Mehmet buna engel olmuştu. Bir süre sonra koyunları aralarında taksim etmelerine rağmen Mehmet'in kendisinden haksız olarak 2.900 kuruş aldığı ileri süren İsmail, bu paranın kendisine teslim edilmesini isterken Mehmet kendisinde 1.900 kuruş olduğunu itiraf etmişti. Aynı zamanda Mehmet kendisinde bulunan meblağı 1.000 kuruş ve 1.200 kuruş olmak üzere iki taksitte ödemeyi kabul ettiği gibi aralarında bu meblağ üzerine anlaşıp sulh olmuşlardı.⁷⁴⁸ Bunun yanında yaşanan başka bir olayda ise Bozkır Kazasında oturan Hoca Yorgi ile kasap Yasef, Eski yörüklerden Basıroğlu Hasan Beyi, Teke Sancağı Mutasarrıfı Elhac Osman Paşaya şikayet edince Hasan Bey ve Hoca Yorgi mahkemeye çıkarılmışlardı. Hoca Yorgi mahkemede verdiği ifadede 1828 yılında Yasef ile Aydın'dan davar alıp döndükleri zaman yolda giderken Kova Belinde Hasan Beyin, Yasef'ten zorla kırk iki davar almasına rağmen bu ana kadar talep edemediğini söyleyip bu davarların değerinin hesaplanarak alacağını tahsil

sairlerinden bir kaçbin kuruş rüşvet alarak hakk-ı acizânemi meclisce ve şeren fasl u rü'yet ve ihkak-ı hak ettirmediklerinden başka mezkûr kontrato senedini dahi vermeyüb şakk eylemiş olduklarından gadr-ı muceb bir keyfiyet olmağla merâhim-i aliyyelerinden mercudurki mezkûr hatabın mahâl meclisinde şeren ve konturaten merkûmundan aliverilmesi için hâlâ Teke Kaimmakamına hitaben bir kuta emirname-i sami tastir ve ihsan buyrulması niyazım babında emr ve ferman hazreti veliyyülemrindir." BOA., A.MKT.DV., 21/41, (16 Muharrem 1266/2 Aralık 1849); Belge içerisinde geçen kıyye bir ağırlık ölçü birimi olup okka olarak da adlandırılmakla birlikte ortalama miktarı 1,280 kilogram civarındadır. Taşkın, a.g.t., s. 96-97.

⁷⁴⁶ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1162, s. 64/205, (11 Şevvâl 1281/9 Mart 1865).

⁷⁴⁷ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1162, s. 81/267, (3 Zilhicce 1283/8 Nisan 1867).

⁷⁴⁸ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1159, s. 131/482, (25 Cemâzi-yel-âhir 1280/7 Aralık 1863).

edilmesini istemişti. Hasan Bey ise yanındaki arkadaşlarının Yasef'i öldürmeyi düşündüklerini ancak bunlara güvenemediği için Yasef'in aşiretimizden birkaç kişiye kendi rızasıyla birkaç davar akçesi verip emniyetli bir yere geldiklerinde teslim ettiklerini söyleyip bundan başka bir şey alınmadı diye ifade vermişti. Hoca Yorgi ve Yasef, mahkemeden istenen tanığı gösteremeyince haksız buldukları gibi bir daha böyle bir dava açarlarsa dikkate alınmaması için Hasan Bey'in bunlara borcu olmadığına dair kendisine Hücet-i Şer'iyye verilmişti.⁷⁴⁹ Hayvan alım satımından dolayı alacaklı ile borçlu arasında genellikle borçlunun borcunu ödememesinden kaynaklanan sorunlarda Karakoyunlu, Milli, Murtana ve Töngüşlü Yörük oymak ve obalarına mensup bireylerin kendi aralarında ve yerleşik ahaliye mensup bireylerle yaşadıkları sıkıntılar olduğu gibi bu davalar Osmanlı taşra teşkilatı içerisinde bulunan sancak ve kaza bünyesinde işleyen adli sistem tarafından genellikle çözüme kavuşturulmuştur.⁷⁵⁰ Hayvan alım satımından kaynaklanan bu sorunlar yanında taraflar arasında nakit alış verişinden kaynaklanan meseleler ise genellikle Karakoyunlu, Karahacılı, Eskiörük, Töngüşlü ve Yeniosmanlı Yörük oymak ve obalarına mensup bireyler arasında yaşandığı gibi yaşanan bu tarz sorunlar mahkemeye intikal etmekle birlikte mahkemede çözüme kavuşturulup haklı olan tarafa hakkı iade edilmiştir.⁷⁵¹

⁷⁴⁹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1152, s. 6/26, (13 Rebi'ü'l-âhir 1249/30 Ağustos 1833).

⁷⁵⁰ Karakoyunlu Yörüklerinden Nazifoğlu Mehmet, Antalya mahkemesine başvurup Zeytinköylü Sürücüoğlu Ali'den kısırak ve sığır başta olmak üzere öküz, pamuk, bağ ve pirinç ücreti olmak üzere alacağı olduğunu iddia etmiş ancak Ali borcunun olmadığını söyleyince Nazifoğlu Mehmet, alacağına dair şahit gösteremediği için Ali ile olan anlaşmazlıktan men edilmiştir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1152, s. 16/65, (5 Safer 1250/13 Haziran 1834); Milli Yörüklerinden Mustafa kızı Hatice Hatun, yine Milli Yörüklerinden Mustafaoğlu Ali'ye sattığı bir adet erkek devenin parasını alamayınca mahkemeye başvurup alacağını talep edince mahkemede taraflar 600 kuruşa anlaşmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 135/503, (8 Şa'bân 1280/18 Ocak 1864); Murtana Yörüklerinden Şeyh Ali Pehlivan Antalya Mahkemesine başvurup Garibce Köyünden Hacıoğlu Ali'nin dört yıl önce kendisinden aldığı bir adet tay bedeli olan 500 kuruşu ödemediğini ve bu paranın alınarak kendisine verilmesini istemişti. Hacıoğlu Ali ise mahkemede Şeyh Ali Pehlivanın bu tayı kendisine hibe ettiğini ileri sürünce her ikisi de şahit gösteremeyince anlaşmazlıktan men edilmişlerdi. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 7/31, (8 Şevvâl 1280/17 Mart 1864); Gürlü Mahallesinden Molla Hasanoglu Ömer, Antalya Mahkemesine başvurup yine aynı mahalleden Tekiroğlu Osman'a sattığı bir deve ile bir öküz gelirinden alacağı olan 920 kuruşun 153 kuruşunu aldığını ancak kalan 767 kuruşu alamadığı için Osman'dan alacağını talep edince bu meblağın Ömer'e ödenmesine karar verilmiştir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 25/145, (21 Zilka'de 1280/28 Nisan 1864); Abdurrahmanlar Mahallesinden İçilli Halil, 500 kuruş değerinde bir ineğini Serik Nahiyesinin Tekke Köyü ahalisinden Tekyenişin Hüseyin ile iki yaşında bir dişi tay ile değişmesine rağmen ineği alan Hüseyin, altı yıl geçtiği halde tayı Halil'e teslim etmemişti. Hatta tay büyümüş altı yıl zarfında iki adet kuduğu olmakla birlikte mahkemeye müracaat eden Halil, tayı Hüseyin'den talep edince Hüseyin, Halil'e 350 kuruş ödemeyi kabul etmiş ve taraflar anlaşmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 58/348, (6 Rebi'ü'l-evvel 1281/9 Ağustos 1864); Teke Sancağında meskun Töngüşlü Yörüklerinden Kır Musaoğlu Mehmet Çavuş, iki yaşında bir deve dorumunu 600 kuruşa on yıl önce yine Töngüşlü Yörüklerinden Arab Mehmet'e sattığı halde parasını alamadığı gerekçesiyle mahkemeye başvurmuş ancak Arab Mehmet, iddiayı kabul etmemişti. Kır Musaoğlu Mehmed Çavuş'tan tanık göstermesi istenince şahit gösteremediği için anlaşmazlıktan men edilmiştir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 91/512, (6 Receb 1281/5 Aralık 1864).

⁷⁵¹ Yeniosmanlı Yörüklerinden Hacı İmamoğlu Arab Abdullah ile Molla Hüseyinoğlu Kara Musa arasında geçen alacak verecek davasında Abdullah, 610 kuruş alacağından 500 kuruşunu Kara Musa'dan aldığını ancak kalan 110 kuruşu Kara Musa'nın oğlu Molla Hüseyinden talep etmesine rağmen Molla Hüseyin babasının borcunu ödediğini söyleyip şahit gösterince Arab Abdullah, Molla Hüseyin ile olan alacak verecek davasından men edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1156, s. 16/61, (Selh-i Cemâzi-yel-âhir 1271/19 Mart 1855); Teke Sancağında

Yörede yaşadıkları bu anlaşmazlıklar yanında besledikleri develerle kira mukabilinde taşımacılık da yapan Yörükler, zaman zaman taşıma ücretlerini alamadıkları için şikayetçi olmaktaydılar. Nitekim Sarıkeçili Yörüklerinden deve ile taşımacılık yapan Mustafa ve Hacı Ahmet, Antalya sakinlerinden buğday tüccarlığı yapan Yorgi ile Kavacık Köyünde bulunan ortağı Emin'in buğdayını nakletmek üzere 1.580 kuruşa anlaştıkları gibi develeri ile 44 müdd buğdayı Kavacık'tan alıp Antalya'ya naklederek Yorgi'ye teslim etmişlerdi. Buğdayın tesliminden sonra Yorgi, kira bedelinin bir kısmını ödemesine rağmen 500 kuruşunu vermemişti. Mustafa ile Hacı Ahmet alacaklarının tahsili için davacı olunca bu defa Yorgi, 44 müdd buğdaydan 20 keyli teslim edilmediği için 500 kuruşu ödemediğini söylemiş ancak Mustafa ile Hacı Ahmet buğdayın tamamını teslim ettiklerini ifade etmişlerdi. Tarafların alınan ifadelerinden sonra mahkeme Mustafa ile Hacı Ahmet'i nakliye alacağı konusunda haklı bulunduğu gibi Yorgi'nin kalan borcunu ödemesine hükmetmişti.⁷⁵² Yörüklere çevreden satın aldığı buğdayı taşımasına rağmen kira bedelini öderken sorun çıkarmaya devam eden Yorgi bu defa Sarıkeçili Yörüklerinin Hüsamlı Obasından Hüseyin'in kira bedelini ödememişti. Hüseyin ile Yorgi, her bir müddünü Tefenni'den Antalya'ya kırk ikişer kuruşa taşımak üzere anlaştıkları gibi Hüseyin, yüz altmış deve yükü buğdayı taşıdığı halde, Yorgi anlaşmaya rağmen her müdd başına on altı kuruş kesim yapıp ödememişti. Hüseyin, Antalya Mahkemesine başvurup alacağını talep ettiği gibi gösterdiği şahitlerle de iddiasını ispat edince Yorgi'nin müdd başına kestiği nakliye bedelinin hesaplanarak Hüseyin'e ödenmesi için mahkemeden ilâm çıkarılmıştı.⁷⁵³ Öte yandan başka bir nakliye bedeli anlaşmazlığında ise Saçıkara Yörüklerinin Tülüler Obasından develeri ile nakliye işleri yapan kişiler, Buğday Tüccarı Ispartalı Göküşoğlu İsteavi'nin 525 kile buğdayının her bir kilesini 8 kuruşa nakletmek üzere anlaştıkları gibi bu buğdayı yirmi altı deve ile Antalya'ya nakletmelerine

meskun Yörüklerden Kışlalı Yusuf, mahkemeye başvurup Eskiyörüklerin Basırlı Obasından Dursunoğlu Ali Beyin dört yıl önce alıp ancak ödemediği 950,5 kuruş alacağını talep edince Ali Beyin bu meblağı Kışlalı Yusuf'a ödemesi için ilâm çıkarılmıştı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 3/7, (16 Ramazan 1280/24 Şubat 1864); Töngüşlü Yörüklerinden Töngüşlüoğlu Hüseyin'in kızı Hasibe Hatun, Antalya Mahkemesine başvurup Eskiyörük ahalisinden İsmail'de olan 1.800 kuruş alacağını talep etmişti. Hasibe Hatun, lehinde şahitlik yapan Töngüşlü Yörükleri Müdürü İsmail Ağanın ifadesi ile alacağı olduğunu ispat ettiği gibi mahkemeden 1.800 kuruşun Hasibe Hatuna teslim edilmesi için ilâm çıkarılmıştı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 91/509, (4 Receb 1281/3 Aralık 1864); Karahacılı Yörüklerinden Güzel Ağaoğlu Güzel Ağanın yine Karahacılı Yörüklerinden İçağasioğlu Mahmut'ta on adet Osmanlı Lirası alacağı olduğu halde ödemeyince Güzel Ağaoğlu Mahkemeye başvurup alacağının ödenmesini istemiş ancak Mahmut inkar etmesine rağmen mahkeme, Güzel Ağayı haklı bulunduğu gibi Mahmut'un on adet Osmanlı Lirasını Güzel Ağaya teslim etmesine karar vermişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 78/221, (22 Rebî'ü'l-âhir 1305/8 Aralık 1887); Kızılkaya'da meskun Karakoyunlu Yörüklerinden Ahmed Çavuş, babasından miras olmakla birlikte dayısı Molla Hasanoğlu Ahmet'in aldığı 13.183 kuruşun vergi ve masraf harici kalan 10.732 kuruşunu vekil gösterip talep etmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1167, s. 88/273, (13 Rebî'ü'l-evvel 1307/7 Kasım 1889).

⁷⁵² **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 81/454, (3 Cemâzi-yel-âhir 1281/3 Kasım 1864); Öte yandan belgede geçen müdd hububat ölçülerinden biri olup her biri dörder şinikten meydana gelen 20 kileye denirken standart bir ölçüsü olmamakla birlikte miktarı bölgelere göre değişmektedir. Taşkın, **a.g.t.**, s. 90-93.

⁷⁵³ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 70/231, (9 Şevvâl 1282/25 Şubat 1866).

rağmen nakliye bedelinden 1.300 kuruşunu almışlar ancak 2.924 kuruşu ödenmemiştir. Nakliye bedelini alamayan Tülüler Obası mensubu deveciler, Antalya Mahkemesine başvurup davacı olunca İsteavi'nin ortağı Alex ise devecilerin 466 kile buğday naklettiklerini ileri sürüp kalan meblağı vermek istememiştir. Görülen davada mahkeme, devecileri haklı bulup kalan meblağın devecilere ödenmesine karar vermiştir.⁷⁵⁴ Bütün bunlardan sonra genel olarak Yörüklerin yerleşik ahali ve kendi aralarında yaşadıkları alacak ve borç meseleleri yanında kereste ve odun alım satımı ile nakliye konusunda yaşanan sıkıntının genellikle gayrimüslimlerle yaşandığı dikkat çekerken özellikle ticaretin büyük oranda gayrimüslimlerin tekelinde olduğu görülmektedir.

⁷⁵⁴ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 100/565, (24 Receb 1281/23 Aralık 1864).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK YAPI

Yörükler, Osmanlı Devleti için önemli bir ekonomik kaynak olma özelliği taşımakla birlikte devletin kuruluşundan yıkılışına kadar aynı veya nakdi olarak önemli yükümlülükler üstlenmişlerdir. Sadece vergi kaynağı olarak düşünülmemesi gereken Yörükler aynı zamanda devletin ihtiyacı olan yük ve binek hayvanlarının yetiştirilmesinden ordunun ve şehirlerin et ihtiyacının karşılanmasına hatta hayvanlardan elde edilen birçok yan ürüne kadar çeşitli alanlardaki üreticilik rollerini sürdürmüşlerdir. Nitekim sahip oldukları koyun ve keçi sürüleri ile iç pazarların et, süt, yağ, peynir, deri, kıl, yün ve yapağı gibi ihtiyaçlarını karşılamakla kalmamışlar aynı zamanda at, eşek ve deve gibi hayvanlarla ulaşım ve taşımacılık sektörünün belkemiği olmuşlardır. Bu üretim ve taşımacılık alanında sağladıkları imkanlar yanında insan gücü kaynağı açısından da ülke ekonomisi için başta hayvancılık olmak üzere önemli bir itici güç niteliği taşıdıkları gibi hayvancılığı tarım sektöründe ürettikleri ürünlerle tamamlayıp ekonomiye ciddi ölçüde katkı sağlamışlardır.

Hayvancılık sektöründe ülkenin lokomotif konumundaki Yörüklerde, yaylak ve meralar ortak mülkiyet alanları olarak dikkat çekerken Asya'dan beri var olan damgalama ve en vurma adeti ile gelişmiş bir ferdi mülkiyet anlayışına sahip oldukları görülmektedir. Öte yandan Yörükler, hayvanlara vurdukları en ve damgalar yanında hayvanları tip ve eşkallerine göre adlandırıp Türk dilinin ve kültürünün zengin folklorik yapısını geçmişten günümüze taşımakla kalmamışlar aynı zamanda besledikleri hayvanların tür ve rengine göre çeşitli adlar alıp kültürel açıdan onlarla adeta bütünleşmişlerdir. Bunların yanında devlet, hayvancılık açısından bir takım tedbirleri almaya çalışırken bilinçsiz hayvan kesimi ve salgın hastalıklar maddi kayba yol açmıştır.

Yörükler için yaylak ve kışlak döngüsü içerisinde kışlak alanları genellikle soğuktan korunma ve sürülerin yavrulama mevsimi olduğu için iklimle yoğun bir mücadele şeklinde geçerken yaylak alanları ekonomik faaliyetlerdeki çeşitliliğin arttığı yerler olmuştur. Ürettikleri her türlü ürünü yaylak ve kışlak alanında meskun oldukları yerlerdeki en yakın pazarlara götürüp satan Yörükler, ihtiyaçlarını gidermekle kalmamışlar aynı zamanda yöre ekonomisine önemli ölçüde canlılık kazandırmışlardır. Hem hayvancılık hem de tarım yapmak amacıyla yaylak ve kışlak alanlarına sıkı bir şekilde sahip çıkan Yörükler, sadece hayvan beslemekle kalmamışlar aynı zamanda yaptıkları hayvancılığı tarımla destekleyip kendi ihtiyaçları olan hububat türü ürünler yanında sınai bitki türlerini de yetiştirmişlerdir.

Bunlarla birlikte Yörüklerin ondokuzuncu yüzyılda hayvancılık yanında ihtiyaçları olan hububat türlerini üretmeleri ihtiyaçtan kaynaklanırken sınai ürünlerine yönelmiş olmaları zenginlik gibi gözükse de ekonomik veriler açısından değerlendirildiği zaman yetiştirilen ürünler ve beslenen hayvan türlerindeki çeşitlilik ülkedeki yaşanan ekonomik darboğaz ve enflasyonun Yörükleri de ne derece etkilediğinin önemli bir göstergesidir.

Yörükler ekonomik faaliyetleri neticesinde ağıl, ağnam, yapağı, kıl, yaylak ve kışlak vergisi başta olmak üzere hayvanları için ödedikleri çeşitli vergiler yanında tarımla uğraşanlar öşür gibi vergilerini nakdi olarak öderlerken bazen bu vergilerin bedelini sadeyağ, çeşitli hayvanlar ve ürünlerle de aynı olarak ödeyip ülke ekonomisine önemli ölçüde katkı sağlamışlardır. Aynı zamanda ondokuzuncu yüzyılda ödedikleri bu vergiler yanında avarız, sancak masrafı, hilat baha, hediye baha ve esb baha gibi çeşitli salma vergi ve harçları da taşra idarecilerine ödemekle yükümlü tutulmuşlardır. Bu şekilde taşradaki idarecilerin başıboş davranışlar sergileyip kanun tanımaz hareketlerle tahsil ettikleri salma vergiler, muhtemelen Yörüklerin vergi ödemeye muhalefet etmelerindeki temel sebeplerden birisidir.

4.1 Hayvancılık

Yaylak ve kışlak arasında konargöçer hayat yaşayan Teke Yörüklerinin birinci derecede meşgalelerini hayvancılık teşkil ettiği gibi beslenecek hayvan türünü yaşadıkları doğal çevrenin imkanları ile otlakların yeterliliği şekillendirmiştir. Sığır ve koyunlar beslenmek için genellikle taze otlara ihtiyaç duyarlarken sığırlar daha fazla ot tüketmekte hatta keçiler ile develer çalılar ve ağaç filizleriyle beslendikleri gibi develer seyrek bitkiler ve dikenlerle de hayatlarını idame ettirebilmekteydiler. Nitekim yaşadıkları coğrafi bölgenin sağladığı imkanlar ölçüsünde çeşitli hayvan türlerini besleyen Teke Yörükleri, hayvancılık açısından ülkenin yükünü üzerlerinde taşıdıkları gibi yetiştirdikleri yük ve binek hayvanlarıyla sadece kendi ihtiyaçlarını karşılamakla kalmamışlar aynı zamanda devlet adına ordunun silah, mühimmat ve iaşesini de taşıyıp ulaşım alanında önemli hizmetleri yerine getirmişlerdir. Sahip oldukları koyun, keçi ve sığır sürüleriyle başta şehirlerde oturan meskun ahali olmak üzere ordunun et ihtiyacını karşıladıkları gibi hayvanlardan elde ettikleri yün, deri, süt, yoğurt, yağ, peynir ve bal gibi yan ürünlerle ihtiyaçlarını gidermekle kalmamışlar aynı zamanda meskun oldukları çevre ile iç piyasanın ihtiyaçlarını da karşılayıp sosyo-ekonomik açıdan arz talep dengesi içerisinde yerleşik ahali ile bütünleşmişlerdir.⁷⁵⁵

⁷⁵⁵ Yörüklerin hayvancılık alanında ekonomiye katkıları için bkz. Zeki Arıkan, **XV-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İzmir, 1988, s. 82.

Teke Yörükleri, Türkler arasında Asya'dan beri var olan damgalama yöntemini Teke Yöresinde de sürdürüp besledikleri hayvanlara vurdukları en ve damga ile mülkiyet duygularını ifade ederlerken aynı zamanda kendilerini simgeleyen bu damgaları yüzyıllardır kuşaktan kuşağa aktarmışlardır. Öte yandan devlet idarecileri, hayvancılığı korumak adına bilinçsiz hayvan kesimine karşı önemli tedbirleri almaya çalışırlarken zaman zaman yaşanan salgınlar maddi kayba neden olduğu için her iki durumda da hem Yörükler, hem ülke ekonomik olarak olumsuz yönde etkilenmiştir.

4.1.1 Yük ve Binek Hayvanları

Teke Sancağı Şer'iyye Sicilleri içerisinde Yörüklerle ilgili oldukça fazla tereke kaydı bulunmakla birlikte bu kayıtlara göre Teke Yörükleri, yük ve binek hayvanı olarak genellikle at, eşek ve deve beslerken katır bulduran herhangi bir hane olmadığı gibi muhtemelen bu durum devenin varlığı ve yük taşıma alanındaki üstlendiği rol ile yakından ilgilidir. Teke Yörüklerinin besledikleri bu hayvanlardan deve genellikle yük hayvanı olarak kullanılırken at daha çok binek hayvanı, eşek ise hem yük hem de binek hayvanı olarak hizmet etmiştir. Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörükleri arasında yük ve binek hayvanı buldurulma oranı bakımından deve önde gelirken bundan sonraki sırayı eşek almıştır. Devenin yük taşıma kapasitesinin fazla olması yanında eşek daha az yük taşımaya rağmen pratik olarak günlük hayatta kullanım kolaylığı bulunması hatta deve ve eşeğin beslenme alışkanlıkları ile bakım kolaylıkları ve masrafsız oluşları da buldurulma oranını etkileyen önemli faktörlerdendir. Bunların yanında Yörükler arasında at'ın beslenme oranının deve ve eşeğe göre düşük olmasının altında yatan neden muhtemelen daha itinalı bir bakım gerektirmesi ve masraflı oluşu ile ilgilidir.⁷⁵⁶

⁷⁵⁶ Yeniosmanlı Yörüklerinden bu hanede dört deve ile bir eşek yanında taylı bir kısrağ, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 14/45, (25 Safer 1267/30 Aralık 1850); Karakoyunlu Yörüklerinden bu hanede altı deve ile bir eşek, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 31/84, (21 Cemâzi-yel-evvel 1267/24 Mart 1851); Sarıkeçili Yörüklerinden bu ailenin üç devesi ile bir taylı kısrağı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1157, s. 4/11, (25 Cemâzi-yel-evvel 1275/31 Aralık 1858); Murtana Yörüklerinden bu ailede beş deve ile bir beygir ve bir eşek, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 44/173, (25 Receb 1278/26 Ocak 1862); Fettahlı Yörüklerinden bu hanede üç kısrağ ile bir merkep yanında beş deve, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 61/233, (4 Ramazan 1278/5 Mart 1862); Balıkçı Yörüklerinden bu hanede iki deve ile bir merkep, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 127/465, (2 Receb 1280/13 Aralık 1863); Emirler Yörüklerinden bu hanede bir merkep ile dört deve, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 26/151, (20 Zilka'de 1280/27 Nisan 1864); Kömürcü Yörüklerinden bu hanede beş deve ile bir beygir ve bir tay, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 102/574, (28 Receb 1281/27 Aralık 1864); Karahacılı Yörüklerinden bu hanede altı deve ile bir eşek, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 2/4, (5 Muharrem 1297/19 Aralık 1879); Eski-yörüklerden bu hanede on deve ile bir köşek yanında bir beygir, bir tay ve bir merkep, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 57/124, (15 Zilhicce 1297/18 Kasım 1880); Çakal Yörüklerinden bu hanede üç deve ile bir at, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 28/69, (7 Safer 1302/26 Kasım 1884); Saçıkaraılı Yörüklerinden bu hanede altı deve ile bir beygir, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 87/254, (10 Ramazan 1305/21 Mayıs 1888); Ecevidli Yörüklerinden bu hanede iki deve ile bir merkep, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 122/357, (5 Ramazan 1305/16 Mayıs 1888); Honamlı Yörüklerinden bu hanede beş deve yanında bir köşek, bir dorum ve bir merkep, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 74/189, (5 Şevvâl 1312/1 Nisan 1895); Ahadlı Yörüklerinden bu hanede iki deve ile bir dorum ve bir merkep, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s.

4.1.1.1 At

Türkler tarafından M.Ö. 4.000-3.500 yılları arasında Asya'nın iç kesimlerinde evcilleştirilen at, insanlık tarihinin en önemli binek ve savaş aracı olup savaş içerisine sürat kavramını getirmiştir. Evcilleştirerek besledikleri at sayesinde Asya'nın engin bozkırlarındaki otlak ve sulak alanları atın sağladığı hareket kabiliyeti ile daha kolay bir şekilde kontrol altında tutan Türkler, insana en sadık hayvanlardan birisi olması nedeniyle de at'a ayrı bir değer vermişlerdir. Türk halk kültürü ve medeniyeti tarihinde savaş dışında merasimlerden çeşitli spor oyunlarına kadar önemli bir yere sahip olan at, konargöçer Türkmen kitesinin hayatında da ilk sıralarda yer almıştır.⁷⁵⁷ Yörükler için varlıklı olmanın da bir göstergesi olan at, oymak ve oba üyelerinin birbirlerini ziyaretlerinde, seyahatlerde hatta çarşı pazar işlerinde binek hayvanı olarak kullanıldığı gibi Yörük göçü sırasında göçü götüren deve katarına eşlik eden aile reisinin veya göçü idare eden Yörük Beyinin bindiği en önemli araç olarak dikkat çekmektedir.

At beslenmesi bakımından özen gösterilmesi gereken masraflı bir hayvan olmasına rağmen Teke Yörükleri arasında hemen hemen her hanenin beslemeye gayret ettiği bir hayvan olmakla birlikte yük taşımaktan ziyade genellikle binek hayvanı olarak kullanılmıştır. At diğer binek hayvanlarıyla karşılaştırıldığı zaman yürüyüş özelliği ile binmeye en elverişli hayvan olup insanı yormadan rahat bir şekilde taşıyabilmektedir. Teke Yörükleri binek hayvanı olarak kullandıkları at için dişi veya erkek ayırt etmeksizin genel bir ifade ile hayvan tabirini kullandıkları gibi atın hamile olma durumunu kunnacı olarak adlandırmışlardır. Doğuştan itibaren at yavrusu bir yaşına kadar kulun, bir yaşından iki yaşına kadar tay olarak adlandırılmakla birlikte aynı zamanda taylıktan sonra erkekleri için at, beygir ve aygır denirken dişileri için ise kısarak ve celeb kavramları kullanılmıştır. Aygır, öğrek başı olup at sürüsünü yöneten at olarak bilinirken atlar renklerine göre de yağız, boz, al, kır, kula ve doru olarak nitelendirildikleri gibi kula renk sarı, beyaz ve siyah renklerin karışık olarak bulunduğu

6/14, (11 Muharrem 1306/17 Eylül 1888); Töngüşlü Yörüklerinden bu hanede dokuz deve ile bir köşek, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 49/113, (11 Muharrem 1307/7 Eylül 1889); Hacısalı Yörüklerinden bu hanede altı deve yanında bir beygir, bir kısarak ve bir sıpalı merkep, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 77/170, (29 Cemâzi-yel-âhir 1307/20 Şubat 1890); Horzum Yörüklerinden bu hanede beş deve ile bir beygir, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 92/200, (20 Receb 1307/12 Mart 1890); Karatekeli Yörüklerinden bu hanede üç deve ile bir merkep, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 134/321, (12 Ramazan 1308/21 Nisan 1891); Bulacalı Yörüklerinden bu hanede on deve yanında iki beygir ve iki kısarak ile bir merkep bulunurken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 97/191, (7 Şa'bân 1311/13 Şubat 1894); Gebiz Yörüklerinden bu hanede altı deve yanında bir kısarak ile bir sıpalı merkep bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 39/18, (13 Ramazan 1317/15 Ocak 1900).

⁷⁵⁷ Hayri Başbuğ, "Aşiretlerimizde At Kültürü", **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 42, (Haziran 1986), s. 1-2; Necati Fahri Taş, "At Kültü", **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 66, (Haziran 1990), s. 121; Türklerin hayatında at'ın rolü için ayrıca bkz. Faruk Sümer, "Türkler'de Atçılık ve Binicilik", **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 24, (Haziran 1984), s. 1; Salim Koca, "Eski Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat", **Türkler**, c. 3, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 21-24; Saadettin Gömeç, "Konar-Göçer Türklerde Ekonomik Hayat-I", **Yörtürk**, sayı: 102, (Mart-Nisan 2012), s. 37-38.

açık kestane rengi iken en makbul at rengi kır ve dorudur. Aynı zamanda atlar, ayaklarındaki beyazlığa göre sekil, alınıdaki beyazlığa göre ise sakar olarak nitelendirilmiştir. Teke Yörüklerinde hemen hemen her oymak ve obanın beslediği ve binek hayvanı olarak kullandığı at takriben 120 kilogram yük taşıyabilme özelliğine sahip olduğu gibi ondokuzuncu yüzyılda yörede, kulun veya tay oluşuna hatta cinsiyetine ve yaşına göre fiyatı değişirken ortalama 150 ile 400 kuruş arasında alıcı bulmuştur.⁷⁵⁸ Aynı zamanda yörede at yetiştirmekle yükümlü Yörükler de olup 1833 yılında Murtana Yörükleri, yıllık olarak ordu için belirli bir miktar at yetiştirmekle ve devlete vermekle yükümlü tutulmuşlardır.⁷⁵⁹ Böylece Türk kültür hayatında önemli bir yere sahip olan at, binek hayvanı olarak Teke Yörükleri arasında ondokuzuncu yüzyıl boyunca bu özelliğini korumuştur.

⁷⁵⁸ Kısarak maa tay 300 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 14/45, (25 Safer 1267/30 Aralık 1850); Kısarak maa tay 500 kuruş, tay iki yaşında 200 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 26/53, (10 Receb 1297/18 Haziran 1880); Kulunlu kısarak 400 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 5/26, (1277/1860); Amel mande kısarak 200 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 61/233, (4 Ramazan 1278/5 Mart 1862); Al kısarak maa kulun 450 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 43/126, (15 Receb 1282/4 Aralık 1865); Doru kısarak 200 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 3/7, (19 Muharrem 1297/2 Ocak 1880); Yağız kısarak 320 kuruş, iki yaşar dişi tay 120 kuruş, beş yaşında kır kısarak 200 kuruş, doru kır kısarak 250 kuruş, taylı al kısarak 400 kuruş, üç yaşar kır beygir 250 kuruş, dört yaşar yağız kısarak 320 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 55/122, (5 Muharrem 1298/8 Aralık 1880); Altı yaşında kula kısarak 500 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 87/49, (19 Safer 1300/30 Aralık 1882); Kısarak, kulun ve tay 1.400 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1165, s. 29/23, (1 Receb 1286/7 Ekim 1869); Yağız doru donlu kısarak 660 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 117/309, (27 Şa'bân 1302/11 Haziran 1885); Kısarak maa kodug 800 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 58/165, (4 Zilhicce 1304/24 Ağustos 1887); Sakar kısarak amel mande 150 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 121/354, (15 Receb 1305/28 Mart 1888); Yağız doru beygir 200 kuruş, kısarak 200 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 38/91, (11 Şevvâl 1306/10 Haziran 1889); Siyah beygir 400 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 37/68, (19 Şa'bân 1310/8 Mart 1893); İğdiş hayvan 233 kuruş, üç yaşında doru hayvan 230 kuruş, kulunlu kısarak 400 kuruş, kulunlu doru kısarak 316 kuruş, topal koca kısarak 116 kuruş, amel mande kısarak 22 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 66/177, (12 Zilhicce 1314/14 Mayıs 1897); Alnı sakar kulunlu doru kısarak 300 kuruş, iki yaşından çıkma tay 200 kuruş, koca kır iğdiş 200 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 111/309, (25 Receb 1316/9 Aralık 1898); Kır kısarak maa kulun 250 kuruş, dört yaşar al beygir 250 kuruş, al beygir 200 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 47/1 hk., (5 Receb 1290/29 Ağustos 1873); Kır kısarak 400 kuruş, iki yaşar tay 250 kuruş, kula beygir 300 kuruş, bey' olunan beygir ve kısarak 780 kuruş, yağız kısarak 400 kuruş, kır celeb kısarak 380 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 117/1 hk., (9 Şevvâl 1289/10 Aralık 1872); Üç yaşar tay 300 kuruş, büyük kır kısarak 350 kuruş, kısarak maa tay 350 kuruş, kır celeb kısarak 250 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 150/3 hk., (18 Safer 1291/6 Nisan 1874); Kır kısarak maa bir yaşar tay 500 kuruş, üç yaşında kır celeb 400 kuruş, üç yaşında doru celeb 400 kuruş, gök kır kısarak 300 kuruş, yağız beygir 400 kuruş, dört yaşar kır beygir 250 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 92. hk., (5 Cemâzi-yel-âhîr 1293/28 Haziran 1876); Sekiz yaşında bir yağız kısarak ve dokuz aylık bir yağız dişi tay ve beş yaşında bir doru kısarak ve dokuz aylık erkek bir doru tay ve altı yaşında bir kır kısarak ve iki yaşar bir dişi kır tay ve üç yaşında bir yağız kır celeb ve iki yaşında erkek bir yağız tay, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 77. hk., (6 Safer 1295/9 Şubat 1878); Şer'iyye Sicilleri içerisinde kayıtlı bulunan at adları ve renkleri ile fiyatlarına dair önemli örneklerdir. Aynı zamanda at isimleri ve renkleri için ayrıca bkz. Ali Rıza Gönüllü, "Alanya Halk Kültüründe At Motifi", **Türk Kültürü**, sayı: 414, (Ekim 1997), s. 631.

⁷⁵⁹ **BOA., C.ML.**, 753/30696, (25 Şa'bân 1248/17 Ocak 1833); Teke Sancağında yıllık olarak yetiştirilip orduya teslim edilmesi gereken yüz dört beygirden onu, Murtana Yörükleri tarafından yetiştirilecekti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1152, s. 33/145, (7 Receb 1250/9 Kasım 1834).

4.1.1.2 Eşek

Teke Yörükleri arasında eşek için genellikle merkep tabiri kullanılırken eşeğin hamile olma durumuna kunnacı denmekle birlikte eşek yavrusu sığa ve koduk olarak adlandırılmıştır. Aynı zamanda eşek rengine göre ak, kara, boz, kır ve ger olarak nitelendirilmekle birlikte boz, gri rengi ifade ederken ger⁷⁶⁰ ise eşeğin sırtının geneli siyah iken karın altı ve bacaklarının iç kısımlarının açık kahverengi veya kavuniçi rengi için kullanılan bir ifadedir. Yörüklerin sosyo-ekonomik hayatı içerisinde önemli bir yeri bulunan eşek az miktarda ot, yem veya samanla beslenebilen, bakımı kolay ve masrafsız bir hayvan olduğu için Yörükler tarafından günlük hayatta yük taşımak amacıyla kullanıldığı gibi binek hayvanı olarak da hizmet etmiştir. Yörede hemen hemen her oymağın hanesinde bulundurduğu hayvanlardan birisi olan eşeği vazgeçilmez kılan asıl neden, yük ve binek hayvanı olarak az yük taşımaya rağmen Anadolu'da her doğal şartta kullanılabilen dayanıklı ve ekonomik bir hayvan olması ile ilgilidir. Ortalama 80 kilogram yük taşıyabilen eşek, göç yollarında ve çarşı pazar işlerinde bir yerden bir diğer yere giderken temin ettiği kolaylık ve masrafsız oluşu yüzünden muhafaza edilmiştir. Eşeğin üzerine atılacak bir heybe ile çarşı ve pazar işi görülüp gerekli taşıma yapılabildiği gibi sarp yerlerden yük, eşya ve odun gibi malzemeler eşekle kolayca taşınabilmektedir. Bunların yanında ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörüklerinin yük ve binek hayvanı olarak kullandığı eşek fiyatları ile ilgili verilere göre bir eşeğin yaşlılık durumu kocamış ve amel mande olarak ifade edilirken fiyatı 50 kuruştan başlamakta, eşeğin genç veya yaşlı oluşu yanında dişi, erkek, sığa veya sığalı oluşuna göre fiyatı 350 kuruşa kadar çıkmaktadır. Nitekim yörede eşeğin bu fiyatlarla satılmış olması Teke Yörükleri arasında önemli bir yük ve binek hayvanı olarak kullanıldığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.⁷⁶¹

⁷⁶⁰ Yeniosmanlı Yörüklerinin Arablar Obasından Kavlak Alioğlu Ahmet, kaybettiği merkeplerini, karnı altı ve burnu ger keten tüylü on yaşında erkek merkep ile kuyruğu kara gücük erkek merkep diye ifade etmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1239, s. 20/72, (8 Şevvâl 1309/6 Mayıs 1892); Ahadlı Yörüklerinden Veliöğlu Mehmet, kaybettiği merkebi, ger burunlu karnı altı ak sarı tülü erkek merkep diye tarif etmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 44/63, (19 Rebî'ü'l-evvel 1303/26 Aralık 1885).

⁷⁶¹ Dişi koca merkep 50 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 46/111, (1 Cemâzi-yel-evvel 1302/16 Şubat 1885); Amel mande merkep 60 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 42/164, (23 Receb 1278/24 Ocak 1862); Sığalı merkep 250 kuruş, koduklu merkep 150 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 66/248, (14 Zilhicce 1278/12 Haziran 1862); Tülü erkek merkep 150 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 116/263, (10 Ramazan 1308/19 Nisan 1891); Kır erkek merkep 150 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 223/156, (21 Receb 1309/20 Şubat 1892); Kara erkek merkep 330 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 80/206, (5 Cemâzi-yel-evvel 1301/3 Mart 1884); Erkek boz merkep 300 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 94/251; (21 Cemâzi-yel-âhir 1302/7 Nisan 1885); Sığalı kır merkep 300 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 37/87, (17 Rebî'ü'l-evvel 1302/4 Ocak 1885); Dişi merkep maa koduk 350 kuruş, erkek sığa 150 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 53/154, (4 Şevvâl 1304/26 Haziran 1887); Siyah dişi merkep 150 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 203/29, (8 Cemâzi-yel-evvel 1307/31 Aralık 1889); Koca erkek merkep 100 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 28/70, (12 Ramazan 1306/12 Mayıs 1889).

4.1.1.3 Deve

Yaylak ve kışlak arasında konup göçen Teke Yörüklerinin, iktisadi ve kültürel hayatında önemli bir yere sahip olan deve, çalı ve dikenlerle beslenebilme özelliğine sahip olup yük taşıma kapasitesi bakımından çok yük kaldırdığı gibi açlığa ve susuzluğa dayanıklı itaatkâr bir hayvandır. Develer doğuştan itibaren dişi veya erkek oluşlarına göre oldukça farklı adlar almakla birlikte dişi ve erkek ayırt etmeksizin deve yavrusuna bir yaşına kadar köşek denirken bir yaşından iki yaşına kadar dorum denmektedir. Aynı zamanda yöredeki Yörükler arasında beslenen deve yoz ve tülü deve olarak iki gruba ayrılmaktadır. Yoz deve tek hörgüçlü deve olup yine aynı tür yoz erkek deve yani lök ile çiftleşmesi sonucunda doğan köşek erkek ise dorumluk aşamasından sonra kirinci, dişi ise kayalık adını alırken kirinci enenip iğdiş edilirse hadım, enenmezse beş yaşından itibaren lök adını alır ve tulum çıkarır. Tulum çıkarma erkek devenin beş yaşında kızgınlık dönemlerinde ağız ve avurtları içinden köpüklerle birlikte şişirerek dışarıya doğru çıkardığı kese görünümüdür. Bunların yanında Buhur, Türklerin Asya'dan beri kullandıkları ve eskiden Buğra dedikleri çift hörgüçlü damızlık erkek deve olup buhur ile yoz devenin çiftleşmesi sonucunda tülü deve türleri elde edilirken doğan köşek erkek ise dorumluktan sonra beş yaşına kadar daylak, beş yaşından sonra beserek, dışisine ise maya denmektedir. Aynı zamanda bunlara tülü maya ve tülü beserek de denirken, daylak da kirinci gibi enenip iğdiş edilirse tülü hadım adını alır. Yük taşımak amacıyla kullanılan maya genellikle çiftleştirilmemekle beraber beserek ile mayanın çiftleşmesi sonucunda doğan deveye nacır deve dendiği gibi dişisinin üreme yeteneği olmamakla birlikte nacır deve Teke Yörükleri arasında pek makbul değildir. Aynı zamanda Yörükler arasında melez, çandır, karışık ve inatçı anlamında kullanılan kükürt deve ise beserek ile kayalık devenin çiftleşmesi sonucunda doğmakla birlikte bu deve türü sicillerde küküran deve olarak geçerken damızlık olarak kullanılmazdı. Ayrıca sicillerde geçmekle birlikte Teke Yörükleri arasında kullanılan topalak devenin ise hem dişisi hem de erkeği bulunduğu gibi fiyat olarak pahalı ve oldukça makbul olduğu görülen bu deve türüne muhtemelen ufak yapılı ve doğa şartlarına dayanıklılığı nedeniyle topalak deve denmiştir. Bunların yanında dişi devenin hamile olması durumuna botlacı denirken eğer deve yaşlanmış ve yük taşıyamayacak durumda ise resmi tasnifte amel mande, halk dilinde ise koca deve olarak adlandırılmıştır. Yoz ve tülü olarak ayrılan develer aynı zamanda renklerine göre de farklı şekillerde ak, boz, kara, gök, mor, yağız, kula, ala, sarı, kızıl ve kırmızı olarak nitelendirilirken kula olarak belirtilen renk sarı, beyaz ve boz renklerin karışık olarak bulunduğu deve rengi olup bozun biraz daha kırmızıya benzeyen şeklindedir. Diğer taraftan ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörüklerinin besledikleri develerin fiyatları köşeklikten itibaren tür, cins ve niteliğine göre ortalama 100 kuruş ile 1.800

kuruş arasında değişirken düzenli bir fiyat artış seyri izlememekle beraber beslenen hayvanlar içerisinde değeri en yüksek olan hayvan devedir. Nitekim devenin fiyat olarak bu kadar değerli oluşu Teke Yörükleri arasında bu hayvanın yük taşıma alanında önemli bir yeri olduğunu göstermektedir.⁷⁶²

Yörük sosyo-ekonomik hayatının ana taşıyıcı unsuru olan deve, diğer yük hayvanlarına göre daha fazla yük taşıyabilme kudretine sahip olup Yörüklerin yaylak ve kışlak arasında yük taşıma işleri yanında nakliye alanında gelir elde etmek amacıyla da kullandıkları en

⁷⁶² Teke Yörükleri arasında hemen hemen her hanede beslenen develere doğuştan itibaren cinsiyet, yaş ve renklerine göre farklı adlar verildiği gibi ondokuzuncu yüzyıl içerisinde deve adları ile fiyatlarını şeri'yye sicil defterlerinde bulunan tereke kayıtları içerisinde ayrıntılı olarak görmek mümkündür. Köşek 150 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 57/124, (15 Zilhicce 1297/18 Kasım 1880); Erkek ak deve 1.000 kuruş, yoz kırmızı hadım deve 900 kuruş, kulaksız erkek yoz kırmızı deve 1.000 kuruş, erkek sarı deve 900 kuruş, üç yaşında erkek yoz kırmızı deve 750 kuruş, dişi koca ak deve 800 kuruş, bir yaşında dişi dorum 500 kuruş, bir yaşında dişi ak kayalık deve 1.100 kuruş, iki yaşında dişi kırmızı deve 700 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 18/37, (2 Safer 1297/15 Ocak 1880); Koca maya deve 1.000 kuruş, üç yaşında kırmızı dişi deve 900 kuruş, yoz kırmızı altı yaşında erkek deve 900 kuruş, sekiz yaşında mor küküran deve 700 kuruş, ala erkek deve 1.200 kuruş, bir yaşında yoz kırmızı dişi dorum 600 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 29/59, (5 Rebî'ü'l-âhir 1297/17 Mart 1880); Köşekli kırmızı deve 1.300 kuruş, kirinci deve 900 kuruş, yoz hadım deve 700 kuruş, tülü maya deve 1.655 kuruş, üç yaşında topalak deve 1.500 kuruş, bir yaşında erkek topalak deve 900 kuruş, bir yaşında erkek dorum 600 kuruş, siyah deve 1.500 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 30/60, (23 Rebî'ü'l-âhir 1297/4 Nisan 1880); Erkek kara deve 1.100 kuruş, kırmızı buhurcu deve 900 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 31/62, (13 Rebî'ü'l-âhir 1297/25 Mart 1880); Beserek deve 1.800 kuruş, bir yaşında dişi topalak deve 900 kuruş, yağız koca deve 700 kuruş, bir gözü kör iki yaşında topalak dorum 900 kuruş, köşekli kırmızı deve 1.200 kuruş, iki yaşar topalak erkek dorum 900 kuruş, erkek kara deve 800 kuruş, ala kirinci deve 800 kuruş, erkek küküran deve 1.000 kuruş, köşekli maya deve 1.400 kuruş, dişi topalak deve 900 kuruş, dişi kara deve 950 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 41/85, (15 Cemâzi-yel-evvel 1297/25 Nisan 1880); Erkek kırmızı deve 850 kuruş, erkek yoz deve 900 kuruş, botlacı kırmızı deve 1.000 kuruş, botlacı siyah deve 1.050 kuruş, kırmızı dorumlu koca deve 1.000 kuruş, üç yaşar erkek deve 600 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 55/122, (5 Muharrem 1298/8 Aralık 1880); Gök deve 700 kuruş, iki yaşar dorum 600 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 57/125, (3 Zilhicce 1297/6 Kasım 1880); Ak deve 800 kuruş, yoz hadım 700 kuruş, kızıl hadım 800 kuruş, kırmızı erkek deve 800 kuruş, sarı kırmızı dişi koca deve 300 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 88/51, (21 Safer 1300/1 Ocak 1883); Yoz koca hadım deve 400 kuruş, on yaşında mor daylak deve 500 kuruş, ak daylak deve 500 kuruş, koca lök 300 kuruş, dişi koca kara deve 100 kuruş, kara devenin kara dorumu 400 kuruş, dişi kırmızı deve 1.000 kuruş, ak daylak 550 kuruş, botlacı dişi kayalık 700 kuruş, erkek kırmızı deve 700 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 223/156, (21 Receb 1309/20 Şubat 1892); Dokuz yaşında kara erkek deve 600 kuruş, on yaşında erkek deve 700 kuruş, ondört yaşında kırmızı dişi deve 600 kuruş, sekiz yaşında ak dişi deve 550 kuruş, iki yaşında dişi ak kırmızı dorum 600 kuruş, bir yaşında erkek dorum 400 kuruş, oniki yaşında kırmızı dişi deve 900 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 89/240, (11 Cemâzi-yel-âhir 1302/28 Mart 1885); Kara hadım deve 700 kuruş, ak erkek deve 700 kuruş, dişi kara deve 500 kuruş, dişi siyah deve 700 kuruş, erkek daylak dorum 600 kuruş, bir yaşında kırmızı köşek 200 kuruş, bir yaşında erkek dorum 200 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 74/189, (5 Şevvâl 1312/1 Nisan 1895); Hadım deve 500 kuruş, dişi kırmızı deve 800 kuruş, mor kayalık deve maa köşek 1.000 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 48/112, (10 Muharrem 1307/6 Eylül 1889); Hadım deve 800 kuruş, kırmızı lök iki adet 1.600 kuruş, kara deve 900 kuruş, boz dorum 300 kuruş, kara kayalık 600 kuruş, koca yoz deve maa köşek 350 kuruş, kırmızı kayalık 600 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 49/113, (11 Muharrem 1307/7 Eylül 1889); Kırmızı hadım deve 500 kuruş, yoz gök deve 700 kuruş, kırmızı kirinci 700 kuruş, dişi kırmızı deve 750 kuruş, iki yaşar dorum 350 kuruş, bir yaşar dorum 300 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 84/186, (17 Receb 1307/9 Mart 1890); Ak maya 500 kuruş, amel mande topal deve 250 kuruş, koca hadım deve 500 kuruş, mor içdiş deve 400 kuruş, kara dorum 300 kuruş, kırmızı dorum 250 kuruş, köşekli deve 750 kuruş, koca topal deve 300 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 77/149, (18 Cemâzi-yel-evvel 1311/27 Kasım 1893); Altı yaşında dişi kırmızı kör deve 400 kuruş, dört yaşında kula erkek deve 450 kuruş, dört yaşında kara erkek deve 450 kuruş, bir yaşından çıkma kara erkek dorum 300 kuruş, dört yaşında maya deve 600 kuruş, bir yaşında dorum 200 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 34/82, (26 Muharrem 1316/16 Haziran 1898); Kırmızı buhurcu 900 kuruş, nacır erkek deve 800 kuruş, kör siyah buhurcu deve 800 kuruş, kırmızı kayalık 750 kuruş ve dişi bir yaşar dorum 450 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 127. hk., (16 Cemâzi-yel-âhir 1299/5 Mayıs 1882); Deve ile ilgili adlandırma ve deve türleri için ayrıca bkz. Eröz, **Yörükler**, s. 146-150.

önemli araç olma özelliğini uzun yıllar korumuştur. Gerek özel sektör gerekse devlet işletmeleri açısından kara ulaşımını tekellerinde bulunduran Yörükler, tek hörgüçlü yoz deve olarak bilinen Arap develeri ile çift hörgüçlü Asya develerini çiftleştirerek, Anadolu'nun çetin arazisiyle iklim şartlarına dayanıklı ve taşımacılığa elverişli yeni melez bir ırk üretmişlerdi. Hatta yük taşıma kapasitesi oldukça yüksek olan bu deve cinslerinden birisine Türkmen Devesi denmekteydi.⁷⁶³ Yörükler için deveyi vazgeçilmez kılan durum her zaman zor koşullar altında bile yük ve eşya taşıyabilen develerin taşıma kapasitesi bakımından at veya katırdan daha kullanışlı olması yanında bunların iki katı kadar yaklaşık 250 kilogram civarındaki yükü düşük bir maliyetle taşıyabilmesiydi. Yörükler, deve ile hem kendi taşıma işlerini yerine getirmişler hem de nakliye işlerinde çalışıp gelir elde etmişler hatta bir takım muafiyet veya ücret mukabilinde devlete ait yük ve eşyaları da taşımışlardır. İster ordunun silah ve cephanesiyle ikmal malzemesi olsun, ister hantal ve hacimli ticari mallar olsun, her çeşit ağır yük deve ile kolayca taşınabiliyordu. Bu nedenle deve ile yapılan taşımada Osmanlı ordusu bütün ağırlıklarına rağmen tek bir mevsimde çok geniş bir alanı kat edebiliyordu.⁷⁶⁴

Teke Yöresinde çoğunluğu devecilik ve buna bağlı nakliye işleri ile uğraşan Varsak Yörükleri olup 1845 yılında Varsak Köyünde meskun altmış dört haneden elli sekiz hanesi devecilikle uğraştığı gibi toplam 338 deveye sahip olan Varsak Yörüklerinin her hanesinde bulunan deve sayısı ortalama olarak beş ile on arasında değişmekteydi.⁷⁶⁵ Teke yöresinde hemen hemen her oymak ve obaya mensup hane bireylerinin en az kendi yük ve eşyalarını taşıyacak kadar devesi olmakla birlikte Varsak Yörüklerinin genelinde olduğu gibi deve ile yük taşıma işini meslek edinmiş olanlar da bulunmaktadır. Nitekim Murtana Yörüklerinden Finike'de meskun Macunlu ve Torunlar Obası ile Antalya ile Aksu Çayı arasında meskun Pıtlar, Aşağıtaife, Gürlü, Macunlu ve Abdurrahmanlar Obası yanında Döşemealtında meskun Karakoyunlu Yörükleri ile Gebiz ve çevresinde meskun Gebiz Yörüklerinin Akçapınar, Aşağıoba ve Macar Obasından devecilikle uğraşan ve geçimini bu sayede temin eden haneler bulunmaktadır. Aynı zamanda Yörükler içerisinde en fazla deveye sahip olan yirmi iki deve ile Gebiz Yörükleri ileri gelenlerinden Koca Mehmetoğlu Veli ve Battal Mehmet'tir.⁷⁶⁶

⁷⁶³ Orhonlu, **a.g.e.**, s. 21-22.

⁷⁶⁴ Halil İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, c. I, Eren Yay., İstanbul, 2004, s. 77-78; Yörüklerin öncelikli olarak yaylak ve kışlak arasında kendi eşyalarını taşımak için deve besledikleri bir gerçektir. Suraiya Faroqhi, "Onyedinci Yüzyılın İkinci Yarısında Devecilik ve Anadolu Göçebeleri (Danişmendli Mukataası)", **IX. Türk Tarih Kongresi**, c. II, TTK Yay., Ankara, 1988, s. 931; Erden Sedat Arslan, "Aydın'da Deve Kültürü", **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Genel Konular Seksiyon Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1997, s. 39.

⁷⁶⁵ **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9738, s. 2-15 (1260/1844).

⁷⁶⁶ Teke Sancağı Temettuat kayıtları içerisinde Teke Yörüklerine ait defterlerde devecilikle geçimini temin edenlerin deveci olarak kaydedildikleri görülmektedir. Nitekim Finike'de meskun Murtana Yörüklerinin Macunlu Obasından otuz bir haneden dört hanesi devecilikle uğraşırken, **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10034, s. 7-

Teke Yöresinde devecilikle uğraşan hanelerin varlığı dikkat çekerken taşıma ve lojistik hizmetleri bakımından Osmanlı orduları deve besleyen konargöçerlere bağımlı olup devlet, özellikle askeri alanda yük taşımak üzere zaman zaman sancaklardan deve talep ettiği gibi bu develer genellikle Yörüklerden temin edilmekteydi. Mesela 1810 yılında Teke Sancağından, Rusya'nın Osmanlı topraklarına yaptığı saldırılara karşı yapılacak seferde ordunun ihtiyacı olan mühimmatı taşımak üzere 300 baş deve temin edilip gönderilmesi emredilmiş ancak salgın ve muafiyet gibi nedenlerle istenen devenin tamamı gönderilememişti.⁷⁶⁷ Aynı zamanda devletin yük nakliyesi için taşradaki devecilere bağımlılığı devam ederken 1832 yılında ordunun ihtiyacı olan buğday, ücret mukabilinde Teke Sancağından, muhtemelen Yörüklerden temin edilen hayvanlarla nakledilmişti.⁷⁶⁸ Yörüklerin taşıma alanındaki hizmetleri sürmekle birlikte Anadolu Ordu-yı Hümayunu için Antalya iskelesine gelen arpa ve piriç bizzat Teke Yörüklerinin yük hayvanları ile Kütahya'ya nakledilmişti.⁷⁶⁹ Yörükler, devlet adına yaptıkları taşıma ve lojistik hizmetleri yanında yeni görevler de üstlenmişler hatta Teke Sancağından ve Teke Yörüklerinden ordunun ihtiyacı olan malzemenin taşınması için yük hayvanı ve görevli istenince Yörükler hisselerine düşen yeteri kadar yük hayvanı ile görevliyi göndermişlerdi.⁷⁷⁰

Yörede devlet için yapılan bu nakliye hizmetleri yanında Teke Yörüklerinden geçimini devecilik ile temin eden haneler, ücret mukabilinde harman yerlerinden yapılan hububat taşıma işleri yanında tüccarların satın aldığı hububatı da şehirlere veya iskelelere taşırlardı. Nitekim yörede Sarıkeçili Yörükleri ile Saçıkıralı Yörüklerinin Tülüler Obasından nakliye

11, (1260/1844); yine Finike'de meskun Torunlar Obasından yüz on iki haneden dört hanesi devecilikle uğraşmaktadır. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10039, s. 17, 32, 34, (1260/1844); Aynı zamanda Antalya çevresinde meskun Murtana Yörüklerinin Pıtlar Obasından otuz haneden iki hane, **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9747, s. 4-5, (1260/1844); Aşağıtaife Obasından altmış beş haneden bir hane, **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10573, s. 18, (1260/1844); Gürlü Obasından yüz elli haneden on yedi hane, **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10578, s. 1, 6-7, 14-15, 17, 22, 24, 30-33, (1260/1844); Macunlu Obasından yetmiş dokuz haneden on dört hane, **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10579, s. 4, 6, 9, 13, 15, 17-21, (1260/1844); Abdurrahmanlar Obasından ise otuz haneden iki hane devecilikle uğraşmaktadır. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10584, s. 1, 10, (1260/1844); Bunların yanında Döşemealtında meskun Karakoyunlu Yörüklerinden yüz seksen dokuz haneden yedi hane devecilikle uğraşırken, **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10588, s. 4-5, 31-33, 37, 43, (1260/1844); Gebiz Yörüklerinin Akçapınar Obasından otuz dokuz haneden bir hane, **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10589, s. 7, (1260/1844); Aşağıoba Mahallesinden elli dokuz haneden bir hane, **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9745, s. 16, (1260/1844); Macar Obasında ise yüz üç haneden sekiz hane devecilikle uğraşmaktadır. Aynı zamanda Yörükler içerisinde en fazla deveye sahip olan yirmi iki deve ile Gebiz Yörüklerinden Koca Mehmetoğlu Veli ve Battal Mehmet'tir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10586, s. 2-3, 13-14, 18-19, 21, (1260/1844).

⁷⁶⁷ Karahisar-ı Teke'de çıkan veba yanında İğdir ahalişi Antalya iskelesine bağlı oldukları ve vergi muafiyetleri bulunduğu gerekçesiyle istenen devenin tamamı gönderilmediği, **BOA., C.AS.**, 509/21267, (23 Cemâzi-yel-evvel 1225/26 Haziran 1810); gibi toplanıp gönderilen deve sayısı yüz adetti, **BOA., C.AS.**, 445/18545, (29 Receb 1225/30 Ağustos 1810); ancak talep edilen deve üçyüz adet olup bu görevin yerine getirilmesi hususunda Teke Sancağı idarecileri defalarca uyarılmıştı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1148, s. 9/27, (1226/1811); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1148, s. 21/65, (1226/1811); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1148, s. 21/66, (1226/1811).

⁷⁶⁸ **BOA., HAT.**, 346/19721/A, (11 Receb 1248/4 Aralık 1832).

⁷⁶⁹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1153, s. 80/222, (9 Zilka'de 1252/15 Şubat 1837).

⁷⁷⁰ **BOA., MVL.**, 292/24, (28 Zilka'de 1271/12 Ağustos 1855).

işleri ile uğraşanların ücret mukabilinde yük ve hububat taşıdıkları görülmektedir.⁷⁷¹ Bunların yanında devecilikle uğraşan Yörükler, Elmalı ve Korkuteli Ovasında yetişen hububatı Antalya'ya taşıyarak nakliyeden para kazandıkları gibi develerle Konya'ya kadar susam naklederlerdi.⁷⁷² Aynı zamanda yörede özellikle Elmalı ile Finike arasında konup göçen Saçıklaralı, Karakoyunlu ve Karahacılı Yörükleri yaylamak üzere geldikleri yörede hasat zamanında Elmalı ve Korkuteli çevresindeki köylere dağılıp besledikleri develer ile belirli bir ücret karşılığında hasılatı taşırlardı.⁷⁷³ Döşemealtında kışlayıp Kızılcadağ Patlıca Yaylasında yazı geçiren Karahacılı Yörükleri ise güz döneminde Gölhisar'a göçtükleri gibi burada develeriyle buğday, mısır ve nohut naklederek yaptıkları taşımacılıktan para kazanırlardı.⁷⁷⁴ Serik çevresinde kışlayan Yörükler de kış döneminde Serik muhitinden pazarlara kira mukabilinde hububat ve çeşitli yük taşıyarak gelir elde ederlerdi.⁷⁷⁵ Develerin tuz taşımada da önemli bir yeri bulunmakla birlikte Teke Yöresinden Anamas Yöresine yaylamak üzere çıkan Yörüklerin bir kısmı develeriyle Konya'dan naklettikleri tuz ile hem kendi tuz ihtiyaçlarını karşılarlar hem de diğer oymak ve oba üyelerine satarak gelir elde ederlerdi.⁷⁷⁶

Bütün bunlardan sonra devenin, Türk kültür hayatındaki yeri sadece taşımacılıkla sınırlı olmayıp aynı zamanda deve seyirlik oyunlarda eğlence aracı olarak da kullanılmaktaydı. Eski bir Türk geleneği olduğu bilinen deve güreşleri Güney ve Batı Anadolu Bölgesinde yaşayan Yörükler arasında yaygın olup lök ve beserek olarak adlandırılan erkek develer, çiftleşme dönemleri olan Aralık ve Şubat ayları arasında güreştirilerek seyirlik olarak hizmet etmekteydi.⁷⁷⁷ Bunların yanında deve folkloru Türk kültür hayatı içerisine nüfuz ettiği gibi deve, çeşitli alanlarda özellikle yer, topluluk ve şahıs adı olarak da kullanılmıştır.⁷⁷⁸ Böylece Asya'dan Anadolu'ya Türk kültür ve iktisadi hayatında derin izler bırakan deve ile ilgili olmak üzere Yörükler arasında zengin bir halk kültürü malzemesinin varlığı dikkat çekmektedir.

⁷⁷¹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 81/454, (3 Cemâzi-yel-âhir 1281/3 Kasım 1864); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 100/565, (24 Receb 1281/23 Aralık 1864); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1162, s. 70/231, (9 Şevvâl 1282/25 Şubat 1866).

⁷⁷² Selekler, a.g.e., s. 149.

⁷⁷³ Ekiz, a.g.e., s. 55-56.

⁷⁷⁴ Musa Seyirci, "Karahacılı Yörükleri", **Güzel Sanatlar Etkinlikleri Sempozyum Bildirileri**, Akdeniz Üniversitesi Yay., Antalya, 2008, s. 370.

⁷⁷⁵ Selekler, a.g.e., s. 160.

⁷⁷⁶ Tanyıldız, a.g.e., s. 100-104.

⁷⁷⁷ Develerin güreş esnasında birbirlerine karşı uyguladıkları tek, bağ, çatal, kapan, çengel ve hatap gibi adlar alan teknik ve oyunlar bulunmaktadır. İbrahim Tükenmez, "Ege Bölgemizde Deve Güreşleri", **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 16, sayı: 310, (Mayıs 1975), s. 7315-7316; Celal Erdem, "Halk Eğlencelerinden Deve Güreşlerinin Bölgesel Turizmdeki Yeri", **Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1998**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000, s. 21-22, 26.

⁷⁷⁸ Ali Rıza Gönüllü, "Türk Tarihinde 'Deve' Adı", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, sayı: 12, (Aralık 1987), s. 47-48.

4.1.2 Büyük ve Küçükbaş Hayvanlar

Teke Yörükleri, yörenin doğal yapısının belirlediği imkanlar ölçüsünde büyük ve küçükbaş hayvan olarak genellikle koyun ve keçi beslerken bunların yanında sığır besleyenler de bulunmaktadır. Besledikleri bu hayvanlarla Türk iktisadi hayatına önemli ölçüde katkı sağlayan Teke Yörükleri, yaşadıkları çevreye de ekonomik canlılık kazandırmışlardır. Büyük ve küçükbaş hayvanlar Yörükler için eti, sütü, derisi, yünü ve kılı başta olmak üzere gıda, dokuma ve giyim sektöründe önemli bir hammadde ve gelir kaynağı olma özelliği taşımaktadır. Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörüklerinin tereke kayıtları içerisinde genellikle beslenen hayvan türü bakımından belirli bir türde uzmanlaşmaktan ziyade çeşitlilik görülmekle birlikte bir aile aynı zamanda koyun, keçi ve sığır besleyebilmektedir. Bu çeşitliliğin nedeni hayvanlardan elde edilen ürünlerden farklı şekilde yararlanma alışkanlığı ve ihtiyaç ile ilgili olabileceği gibi ekonomik olarak ülkede yaşanan yüksek enflasyonun da bir diğer önemli faktör olduğu kuvvetle muhtemeldir.⁷⁷⁹

4.1.2.1 Koyun

Türkler için Asya'dan beri en fazla beslenen hayvan koyun olmakla birlikte etinden, sütünden, derisinden ve yününden yararlanan koyun, Yörükler için aynı zamanda temel geçim kaynağı olmuş hatta uysallığın ifadesi olarak da bilinen koyuna ayrı bir önem verilmiştir. Koyunun hamile olma durumuna kuzulacı denirken yeni doğmuş, koyun yavrusu emlik olarak adlandırıldığı gibi bir yaşına kadar kuzu denmekle birlikte bir yaşından iki

⁷⁷⁹ Karakoyunlu Yörüklerinden bu hanede 13 inek, 6 düve, 8 dana, 5 tosun yanında 25 davar ile 38 koyun, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 55/122, (5 Muharrem 1298/8 Aralık 1880); Ahadlı Yörüklerinden bu hanede 2 sığır, 4 düve ve 1 dana yanında 30 oğlaklı keçi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 149/356, (11 Zilka'de 1308/18 Haziran 1891); Kömürcü Yörüklerinden bu hanede 8 sığır ile 160 davar, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 26/152, (20 Zilka'de 1280/27 Nisan 1864); Çakal Yörüklerinden bu hanede 2 danalı inek ile 2 buzağılı inek yanında 9 keçi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 75/64, (23 Zilka'de 1317/25 Mart 1900); Sarıkeçili Yörüklerinden bu hanede 21 koyun, 5 kuzu, 12 erkek ile 549 kara davar, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 90/195, (2 Safer 1303/10 Kasım 1885); Gebiz Yörüklerinin Aşağıtoba Mahallesi'nden olan bu hanede 76 keçi, 8 öküz, 8 sığır ve 2 tosun, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1240, s. 125/146, (17 Safer 1284/20 Haziran 1867); Saçıkara Yörüklerinden bu hanede 10 kuzulu koyun ile 10 toklu, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 122. hk., (11 Cemâzi-yel-âhir 1299/30 Nisan 1882); Karahacılı Yörüklerinden bu hanede 10 davar, 6 çebiş ve 1 danalı inek, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 1/1, (17 Muharrem 1297/31 Aralık 1879); Fettahlı Yörüklerinden bu hanede 25 davar ile 10 inek, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 122/359, (11 Şevvâl 1305/21 Haziran 1888); Hacısalı Yörüklerinden bu hanede 31 keçi ile 1 öküz, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 6/6, (11 Receb 1317/15 Kasım 1899); Eskiörüklerden bu hanede 5 buzağılı inek, 3 düve, 2 dana, 176 koyun ile 99 davar, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 78/174, (10 Cemâzi-yel-âhir 1307/1 Şubat 1890); Honamlı Yörüklerinden bu hanede 200 çebiş ve keçi ile 1 öküz ve 1 sığır, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 109/96, (3 Şa'bân 1317/7 Aralık 1899); Karatekeli Yörüklerinden bu hanede 70 davar, 4 buzağılı sığır ile 1 dana, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 134/321, (12 Ramazan 1308/21 Nisan 1891); Murtana Yörüklerinden bu hanede 6 öküz, 3 buzağılı inek, 6 düve ile 1 dana, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 150/3 hk., (18 Safer 1291/6 Nisan 1874); Yeniosmanlı Yörüklerinden bu hanede 90 davar, 8 sığır ile 2 düve, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1165, s. 29/23, (1 Receb 1286/7 Ekim 1869); Töngüşlü Yörüklerinden bu hanede 125 keçi ile 3 inek, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 68/10, (4 Muharrem 1299/26 Kasım 1881); Balıkçılar Yörüklerinden bu hanede 4 buzağılı sığır, 4 dana, 2 tosun ile 1 öküz bulunurken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 70/161, (27 Şa'bân 1310/16 Mart 1893); Bulacalı Yörüklerinden bu hanede 6 inek, 2 öküz, 3 dana, 15 koyun ile 60 davar bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 97/191, (7 Şa'bân 1311/13 Şubat 1894).

yaşına kadar erkek ve dişi ayırt etmeksizin toklu olarak nitelendirilmiştir. Koyun cinsiyetine göre iki yaşından sonra erkek ise koç, dişi ise şişek olarak adlandırılmış olup şişek aslında kuzulamaya hazır ilk kez kuzu verecek taze koyun olmakla birlikte aynı zamanda kuzulu koyun dışında kalan koç, enek koç, kısır koyun, toklu ve şişek için yoz koyun tabiri de kullanılmıştır. Bunların yanında ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörüklerinin beslediği koyunun fiyatları yaş ve cinsiyetine göre değişmekle birlikte kuzulu koyun, kısır koyun, kuzu, toklu, şişek ve koç ortalama 10 ile 70 kuruş arasında değişen fiyatlarla alıcı bulmuştur.⁷⁸⁰

Yörükler, besledikleri koyunlarla iktisadi olarak kendi geçimlerini temin etmekle kalmamışlar aynı zamanda hem sarayın ve ordunun hem de şehirlerin et ihtiyacını karşıladıkları gibi yaylak ve kışlakları çevresinde bulunan yerleşim yerlerinde pazarladıkları koyun ve koyundan elde edilen ürünlerle yöreye ekonomik olarak hareketlilik getirmişlerdir. Beslenen koyun sürüleri bakımından oldukça zengin bir kaynak olan yörede⁷⁸¹ onsekizinci yüzyıldan beri zaman zaman Teke Sancağındaki sürü sahibi Yörüklerden, devlet tarafından bedeli ödenmek şartıyla koyun toplanıp İstanbul'a gönderildiği⁷⁸² gibi ondokuzuncu yüzyılda da saray ve ordunun et ihtiyacını karşılamak üzere muhtemelen yöredeki Yörüklerden koyun ve keçi toplanmaya devam edilmişti. Hatta 1806 yılında bedeli ödenmek şartıyla damızlık ve sağmal koyun dışında kalan toklu, şişek, kısır ve erkek koyundan olmak üzere 1.000 adet

⁷⁸⁰ Teke Sancağı Şer'iyye Sicil Defterlerinde mevcut tereke kayıtları içerisinde koyunun cinsiyet ve yaşına göre aldığı adlar ile fiyatlarına ait çok sayıda örnek bulunmaktadır. Nitekim 48 kuzulu koyun 1.200 kuruş, 58 yoz koyun 1.292 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 12/41, (5 Safer 1267/10 Aralık 1850); 10 kuzulu koyun 750 kuruş, 5 yoz koyun 250 kuruş, 5 toklu 300 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 30/60, (23 Rebî'ü'l-âhir 1297/4 Nisan 1880); 60 kuzulu koyun 1.193 kuruş, 20 dişi ve erkek toklu 700 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 61/135, (3 Rebî'ü'l-evvel 1298/3 Şubat 1881); 5 kuzulu koyun 250 kuruş, 3 kancık koyun 90 kuruş, 2 erkek koyun 88 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 114/257, (29 Şa'bân 1308/9 Nisan 1891); 3 kuzulu koyun, 1 toklu ve 1 şişek 238 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 14/18, (2 Ramazan 1300/7 Temmuz 1883); 44 koyun 2.200 kuruş, 9 kuzu 270 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 44/104, (18 Muharrem 1301/19 Kasım 1883); 21 koyun 1.290 kuruş, 6 koç 420 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 90/195, (2 Safer 1303/10 Kasım 1885); 100 koyun 3.000 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 71/207, (11 Safer 1305/29 Ekim 1887); 24 kuzulu koyun 1.100 kuruş, 46 kısır koyun 1.700 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 87/254, (10 Ramazan 1305/21 Mayıs 1888); 30 kuzulu koyun 1.300 kuruş, 19 yoz koyun 700 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 97/291, (3 Ramazan 1305/14 Mayıs 1888); 110 sagir ve kebir ganem 3.300 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 17/45, (17 Receb 1306/19 Mart 1889); 12 kuzulu koyun 250 kuruş, 5 dişi toklu 150 kuruş, 4 erkek toklu 120 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 27/67, (6 Ramazan 1306/6 Mayıs 1889); 176 koyun 4.120 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 78/174, (10 Cemâzi-yel-âhir 1307/1 Şubat 1890); 180 koyun 3.960 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 84/186, (17 Receb 1307/9 Mart 1890); 40 koyun 1.200 kuruş, 45 kuzu 450 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 146/350, (11 Cemâzi-yel-âhir 1308/22 Ocak 1891); 3 koyun 120 kuruş, 2 şişek koyun 60 kuruş, 2 dişi koyun 120 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 116/234, (15 Şa'bân 1311/21 Şubat 1894); 12 kuzulu koyun 600 kuruş, 4 dişi koyun 140 kuruş, 2 toklu koyun 80 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 150/3 hk., (18 Safer 1291/6 Nisan 1874); 1 erkek koyun 70 kuruş, 2 toklu 75 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 152/2 hk., (19 Safer 1291/7 Nisan 1874); 14 kuzulu koyun 911 kuruş, 26 yoz koyun 1.170 kuruş iken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 120. hk., (11 Cemâzi-yel-âhir 1299/30 Nisan 1882); 10 kuzulu koyun 600 kuruş, 3 toklu ile 7 dişi yoz koyun 450 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 121. hk., (11 Cemâzi-yel-âhir 1299/30 Nisan 1882).

⁷⁸¹ Koyun ve keçi beslemeye elverişli olan Teke Sancağında 1568 yılında 240.000 koyun olduğu tahmin edilmektedir. Karaca, **Teke Sancağı**, s. 260.

⁷⁸² Teke Sancağı Mütessellimi ile Naibine yazılan emirde sancak içerisinde bulunan sürü sahiplerinden değerleri peşin olarak verilip satın alınacak koyun ve keçinin bir an önce gönderilmesi emredilmiştir. **BOA., C.DH.**, 92/4564, (11 Rebî'ü'l-evvel 1187/2 Haziran 1773).

koyun toplanıp gönderilmesi emredilmişti.⁷⁸³ Saray ve ordunun et ihtiyacı genellikle Rumeli'den karşılama yoluna gidilmesine rağmen bu çoğu zaman yetersiz kaldığı için Anadolu'dan toplanan koyunlarla takviye edildiği gibi ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında ihtiyaç duyuldukça zaman zaman Teke Sancağından bedeli ödenmek şartıyla yıllık 1.000 adet koyun toplanmaya devam edilmişti.⁷⁸⁴

Teke Yörükleri arasında beslenen koyunlar cinsiyet ve yaşlarına göre aldıkları adlar yanında kulaklarına, renklerine ve boynuz durumuna göre de farklı şekillerde nitelendirilmiştir. Kulakları küçük olan koyuna çomak dendiği gibi çok küçük kulaklı koyun ise sağır çomak olarak adlandırılmakla birlikte koyunlar renklerine göre de ak, kara, mor, ala, karabaş, yanal, karagöz ve çapar olarak nitelendirilmiştir. Baş ve yüz renklerine göre karabaş, yanal ve sakar olarak adlandırılan koyunun sırt rengi beyaz iken yüz rengi siyah ise karabaş, sırt rengi beyaz iken yüz ve kulaklarının rengi açık kahverengi veya sarımtırak ise yanal denirken sırtı siyah olmasına rağmen alnında bir miktar beyazlık var ise sakar, ayakları küçük küçük benekli ise çapar olarak adlandırılmaktadır. Baş ve yüz rengi yanında boynuz durumuna göre de farklı şekilde adlandırılan koyunun genellikle erkeğinde bulunan boynuzun birisi kırık ise şelek, eğer doğuştan hiç yok ise kabış olarak nitelendirilmektedir. Aynı zamanda her koyun sürüsünün içerisinde çobanın ıslık ve sesine göre sürüyü eğreğe giderken veya merada otlarken yönlendiren bir koyun bulunmaktadır ki bu koyuna da Teke Yörükleri arasında kös koyunu denmektedir.

Teke Yöresi ılıman iklim özelliği ile kış mevsiminde koyun besleme açısından oldukça elverişli imkanlara sahip olup bu coğrafi özelliği değerlendiren Teke Yörüklerinin beslediği koyun türü karaman cinsi olarak bilinen karagöz kuyruklu koyun olup rengine göre ak koyun veya kara koyun olarak adlandırıldığı gibi özellikle bu tür az otlamayabilme özelliğine sahip olup fazla yem ihtiyacı duymayan ve aynı zamanda orta düzeyde et verimi bulunan bir koyun türüdür. Bu koyunlar yılda bir defa kuzu vermekle birlikte kuzulama dönemi Aralık ve Ocak ayları içerisinde kış mevsiminin yağışlı ve soğuk günlerine tekabül ettiği için yeni kuzulamış koyunların kuzularını doyurabilmeleri için her zamankinden daha fazla taze otlaya beslenmeye ihtiyaçları olmakla birlikte Yörükler açısından zahmetli bir dönem olma özelliği taşımaktadır. Kış döneminin bu olumsuzluğuna rağmen Teke yöresinin sahil kesimi kışın koyun beslemeye

⁷⁸³ **BOA., C.AS.**, 907/39124, (29 Zilka'de 1220/18 Şubat 1806).

⁷⁸⁴ Teke Sancağından damızlık, sağmal koyun ve keçi dışında kalan her bir erkek koyun 70, kısır koyun 60, toklu 40, şişek 40, erkek keçi ise 70 paradan olmak üzere 1.000 adet koyun ve keçi toplanıp bedeli sahiplerine ödenerek acilen İstanbul'a gönderilmesi emredilirken eğer bu durum halka ağır gelirse hayvanların beşer kuruştan bedellerinin toplanması istenmişti. **BOA., MŞH.ŞS.C.d.**, 1149, s. 4/5, (29 Muharrem 1234/28 Kasım 1818); Aynı şekilde sahiplerine bedeli ödenmek üzere Teke Sancağından, 1826 yılına kadar ihtiyaç duyuldukça belirli aralıklarla yıllık 1.000 adet koyun toplanıp gönderilmişti. **BOA., MŞH.ŞS.C.d.**, 1149, s. 53/88, (Gurre-i Zilhicce 1235/9 Eylül 1820); **BOA., MŞH.ŞS.C.d.**, 1150, s. 24/87, (19 Rebi'ü'l-evvel 1242/21 Ekim 1826).

elverişli olduğu gibi bu şartlar altında Yörükler, sert rüzgarlara ve aşırı yağışlara karşı sürülerini Torosların Akdeniz'e bakan kıyı kesiminde bulunan kışlaklarının korunaklı ve kuytu yerlerinde barındırıp beslenme ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır. Uzun ve zahmetli geçen kıştan sonra baharın gelişi ile birlikte rahatlayan Yörükler, yeniden hareketlenip koyunlarına taze otlak alanlar bulabilmek ve koyunlarını sahil kesiminin sıcağından ve sineğinden koruyabilmek için Torosların üzerindeki yaylalara göç etmişlerdir. Böylece Teke Yörükleri, mevsimler arasında oluşan ısı farkına bağlı olarak yaylak ve kışlak arasında devam ettirdikleri koyunculuk sayesinde geçimlerini temin ettikleri gibi ülke ekonomisine de önemli ölçüde katkı sağlamışlardır.

4.1.2.2 Keçi

Teke Yöresinin sahil kesimindeki ovalar koyun beslemeye elverişli iken sahilin gerisinde Torosların dibinden başlayıp 600 metreye kadar olan yükseltide bulunan maki toplulukları içerisinde keçi besleme açısından çok elverişli bodur ormanlar ve farklı bitki türlerini bünyesinde barındıran fundalıklar bulunmaktadır. Keçi besleme açısından oldukça elverişli olan yörede ağaç ve çalıkların yaprakları ve filizleri ile beslenen keçi, Torosların sarp yamaçlarındaki bitki türleri ile otlayıp karnını doyurabilmektedir. Akdeniz iklim özelliğine uyumu ile dikkat çeken keçi, koyunla kıyaslandığı zaman masrafsız ve dayanıklı bir hayvan olup yörede beslenme oranı oldukça yüksektir. Teke Yörüklerinin beslediği karakeçinin üreme mevsimi Şubat ile Mart ayları olup yörede keçi için genellikle davar tabiri kullanılmakla birlikte hamile keçi için kuzulacı denirken keçinin yeni doğan yavrusuna körpe, dişi erkek ayırt etmeksizin bir yaşına kadar oğlak, bir yaşından iki yaşına kadar çebiç, iki yaşından sonra dişisi için yazmış, erkeği için ise öveç denmektedir. Yazmış ilk defa oğlak verecek taze keçi olduğu gibi kuzulama yeteneği bulunmayan keçi için kısır, damızlık erkek keçi için ise teke tabiri kullanılırken damızlık dışında kalan ve enenerek iğdiş edilen erkek davar için erkek denmektedir. Erkek davarın enenip iğdiş edilmesinin temel sebebi gelişmesini sağlayıp et verimini arttırmaktır. Keçi ile ilgili bu cinsiyet ve yaş adlandırmasına göre ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörüklerinin beslediği keçi türü belgelere oğlaklı keçi, kısır keçi, oğlak, çebiç, yazmış, erkeç ve teke olarak ayrı ayrı kaydedildiği gibi fiyatları da bulunmakla birlikte bunlar ortalama 8 ile 65 kuruş arasında değişen fiyatlarla satılmıştır.⁷⁸⁵

⁷⁸⁵ Teke Sancağı Şer'iyye Sicil Defterleri içerisinde bulunan tereke kayıtlarında keçinin yaş ve cinsiyetine göre aldığı adlar ile fiyatları da bulunmaktadır. Nitekim 30 oğlaklı keçi 700 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 38/146, (20 Receb 1278/21 Ocak 1862); 20 oğlaklı davar 800 kuruş, 20 yoz davar 400 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 30/60, (23 Rebî'ü'l-âhir 1297/4 Nisan 1880); 10 oğlaklı keçi davar 300 kuruş, 4 kısır keçi 100 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 53/115, (5 Şevvâl 1297/10 Eylül 1880); 8 oğlaklı keçi 240 kuruş, 3 dişi çebiç 60 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 64/140, (29 Cemâzi-yel-evvel 1298/29 Nisan 1881); 20 oğlaklı

Teke Yörükleri arasında cinsiyet ve yaşına göre farklı adlar alan keçiler aynı zamanda renk, boynuz ve kulak durumlarına göre de oldukça farklı şekilde nitelendirilmiştir. Kara, ak, gök, sarı, mor, ger, yanal, kula, çal, ala, ala ger, sarı ala, sekil, sülük, ak doğuş, yaprak, yanal yaprak, çomak, dikmen ve kabış bu adlandırmalardan başlıcalarıdır. Sırt ve karın kısmı farklı renkte olan keçiler için ger dendiği gibi sırtı kara, ak, sarı veya gök iken boyun altından itibaren karın altı dahil olmak üzere açık kahverengi veya kavuniçi renkte ise ger olarak adlandırılmaktadır. Kula renk ise sarı, beyaz ve siyah renklerin karışık olarak bulunduğu keçiler için kullanılırken çal, sırtı siyah olan keçinin böğrünün alacalı rengi için kullanılan bir tabir iken özellikle böğrü ak olanlara böğrül de denmektedir. Keçiler baş ve yüz renklerine göre de farklı şekillerde adlandırılmakta olup bunlardan yanal, keçinin sırt rengi siyah iken yüz ve kulaklarının kahverengi veya sarımtırak rengi için kullanılan bir tabir olmakla birlikte sırtı siyah olmasına rağmen alında bir miktar beyazlık var ise sakar olarak adlandırılmaktadır. Keçinin sırt renginin aksine ayakları dizden aşağı beyaz ise buna sekil denmektedir. Bunların yanında keçilerin boyunlarının altında sarkan iki adet kızılçık şeklindeki et parçasına boncu, küpe veya koza denirken bu tür keçiler küpeli, bonculu veya kozalı olarak adlandırıldığı gibi diğer cinsiyet, renk, boynuz ve kulak yapısıyla birlikte de nitelendirilmektedir. Sakal ve kuyruk durumuna göre de farklı adlar alan keçilere alasakal, akyüz, morsakal, topsakal ve topkuyruk adları verilmektedir. Aynı zamanda keçiler, boynuzlarının dikliğine, kıvrıklığına ve yumukluğuna hatta boynuzunun olmaması durumuna göre de adlandırılmakta olup boynuzları geriye doğru biraz yatık ve uçları yukarı doğru dik ise çember, boynuzlar tamamen dik ise dikmen veya dikiş, boynuzları büyük ve arkaya doğru

keçi 600 kuruş, 60 çebiç ve kısır keçi 1.680 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 114/257, (29 Şa'bân 1308/9 Nisan 1891); 100 keçi, çebiç ve teke 3.300 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 116/263, (10 Ramazan 1308/19 Nisan 1891); 8 oğlaklı keçi, 2 dişi çebiç ve 2 erkek çebiç 330 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 2/2, (9 Şa'bân 1300/15 Haziran 1883); 6 oğlaklı keçi ve 2 yoz keçi 300 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 20/39, (15 Şa'bân 1301/10 Haziran 1884); 549 kara davar 6.556 kuruş, 20 çebiç 300 kuruş, 12 erkek 780 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 90/195, (2 Safer 1303/10 Kasım 1885); 14 çebiç davar erkek ve kancık 210 kuruş, 41 erkek ve keçi davar 1.230 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 491/81, (13 Rebî'ü'l-evvel 1305/29 Kasım 1887); 210 keçi ve oğlak 4.200 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 71/207, (11 Safer 1305/29 Ekim 1887); 26 oğlaklı keçi 780 kuruş, 12 kısır keçi 240 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 98/293, (5 Ramazan 1305/16 Mayıs 1888); 250 sagir ve kebir keçi 6.250 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 17/45, (17 Receb 1306/19 Mart 1889); 13 oğlaklı keçi 260 kuruş, 40 yazmış 500 kuruş, 10 erkek çebiç 180 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 23/58, (17 Şa'bân 1306/18 Nisan 1889); 9 oğlaklı davar 200 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 28/70, (12 Ramazan 1306/12 Mayıs 1889); 9 oğlaklı keçi 197 kuruş, 1 teke 40 kuruş, 10 kısır keçi 250 kuruş, 8 çebiç davar 120 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 103/226, (12 Ramazan 1304/4 Haziran 1887); 140 kara keçi 3.080 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 90/178, (2 Şa'bân 1311/8 Şubat 1894); 30 keçi ve çebiç davar 660 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 156/381, (3 Cemâzi-yel-evvel 1311/12 Kasım 1893); 154 keçi 22 kuruştan 3.388 kuruş, 99 oğlak 8 kuruştan 792 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 34/82, (26 Muharrem 1316/16 Haziran 1898); 200 keçi 5.000 kuruş iken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 162/2 hk., (5 Şa'bân 1291/17 Eylül 1874); 39 oğlaklı keçi 1.225 kuruş, 16 çebiç 272 kuruş ve 2 teke 70 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 79. hk., (Gurre-i Rebî'ü'l-âhir 1299/20 Şubat 1882); Hayvanların iğdiş edilmesi için ayrıca bkz. Ali Rıza Yalgın, "Cenupta Ehlî Hayvanlar ve İğdiş Ameliyatı", **Halk Bilgisi Haberleri**, sayı: 115, (Mayıs 1941), s. 152-153.

açık olanlara ise yayman denmektedir. Bunların yanında boynuzunun birisi kırık olan şelek, doğuştan hiç boynuzu olmayan ise kabış olarak adlandırılmaktadır. Renk ve boynuz yapıları yanında keçiler kulak yapılarına göre de oldukça farklı adlar almaktadırlar. Enli ve büyük kulaklılara yaprak, sivri ve uzun kulaklılara sülük veya doğuş, sivri ve küçük kulaklılara çomak, yuvarlak ve küçük kulaklılara kürük, kıvrık kulaklılara ise büküş denmektedir. Aynı zamanda keçiler, geldikleri yere, sürünün içindeki durumuna ve çiçek türlerine göre de adlandırılmaktadır.⁷⁸⁶ Bütün bunlardan hareketle yörede beslenen keçinin aynı anda cinsiyet, renk, boynuz ve kulak yapılarından birkaçı bir arada arka arkaya sayılarak, “*Yanal yaprak dikmen boynuzlu yazmış*” örneğinde olduğu gibi zengin bir adlandırma geleneği ortaya çıkmaktadır.

Teke Yöresi, keçi beslemeye elverişli olmakla birlikte coğrafi yapının sağladığı imkanları önemli ölçüde değerlendiren Yörükler, Türk ad koyma geleneğinin zengin örneklerini besledikleri hayvanlara verdikleri gibi yörede özellikle keçilere verilen adların zenginliği keçi besleme kavramının yaygınlığı ile yakından ilgilidir. Teke Yörükleri arasında ortaya çıkan bu zengin davarcılık kültürü içerisinde etinden, sütünden, derisinden ve kılından yararlanılan keçinin özellikle yağ oranı az olan eti yörede oldukça fazla tüketildiği gibi aynı zamanda keçi kılı Teke Yörüklerinin mesken olarak kullandıkları kara çadırın hammaddesidir. Öte yandan uygun iklim özelliği nedeniyle yörede oldukça fazla beslenen keçi, ormanlardaki sürgün ve filizleri yediği için her ne kadar orman açısından zararkeş bir hayvan olarak değerlendirilse de tam aksine orman içerisindeki ürünü yediği için yangınların çıkma ihtimalini azaltan yararlı bir hayvan olma özelliği taşımaktadır. Yörede bulunan Yörükler yanında köylüler arasında da oldukça fazla beslenen keçi ile ilgili bu zengin kültürel unsurlar ve alışkanlıklar geçmişten günümüze varlığını koruduğu gibi devam etmektedir.

Teke Yörüklerinden hemen hemen her oymağa mensup farklı hanelerde keçi beslenmekle birlikte yörede en fazla keçi besleyen Yörük oymağı, özellikle ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında kendi adları ile kurdukları köyde yerleşik hayata geçen altmış altı hanelik Karamanlı Yörükleri olup bunlardan kırk hane keçi beslemekle birlikte toplam 4.525 keçileri ile 2.193

⁷⁸⁶ Doğudan batıya, Toroslar üzerinde yaşayan Yörükler arasında keçilere verilen adlar hususunda ortak kültürel bağlar bulunmaktadır. Keçilere verilen adlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hayati Beşirli, “Sarıkeçili Yörüklerinde Hayvancılık”, **Anadolu’da Yörükler Tarihî ve Sosyolojik İncelemeler**, (ed. Hayati Beşirli-İbrahim Erdal), Phoenix Yay., Ankara, 2007, s. 127-128; Musa Seyirci, “Sarıkeçili Yörüklerinde Keçilere Takılan Adlar”, **Türk Folklorundan Derlemeler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1987, s. 193-194; Cengiz Gökşen, “Sandal Köyü (Tarsus) ve Çevresinde Keçilere Verilen Adlar ve Davarcılıkla İlgili Bazı Uygulamalar”, **Milli Folklor**, c. 10, sayı: 76, (Kış 2007), s. 142-147; Masateke Matsubara, “Yörük Yaşamında Keçi ve Keçilerin Kümelenmesi İlkeleri”, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, c. IV, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1982, s. 358-361; Mesela Yeniosmanlı Yörüklerinden Köse Kethüdaoğlu Ahmet, kaybettiği davarını ön ayağı sekil alını sakar burnu dahi bir miktar sakar diye tarif etmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1177, s. 53/145, (1 Nisan 1301/13 Nisan 1885).

oğlakları bulunmaktadır.⁷⁸⁷ Aynı zamanda tutulan diğer temettuat verilerine bakılınca 339 haneden ve sekiz obadan oluşan Gebiz Yörüklerinde 982 keçi ile 637 oğlak bulunurken, 482 haneden ve altı obadan müteşekkil Murtana Yörüklerinde 1.582 keçi ile 734 oğlak yanında 189 haneden oluşan Karakoyunlu Yörüklerinde ise 100 keçi ile 70 oğlak bulunmaktadır. Karamanlı Yörükleri ile bu üç Yörük oymağının keçi ve oğlak sayısı kıyaslandığı zaman bu kadar hane ve nüfus farkına rağmen toplamda bile Karamanlılar kadar keçi ve oğlağa sahip olmadıkları görülmektedir. Diğer taraftan bu üç oymakta bulunan koyun ve kuzu sayısının da aynı şekilde az olduğu dikkate alınırca temettuat defterlerine hayvanların tamamının kaydedilmediği ihtimali bulunmakla birlikte ağır vergi yükü altında ezilen Yörüklerin besledikleri hayvanların tamamını kaydettirmeyerek vergi kaçırdıkları kuvvetle muhtemeldir. Nitekim bu durum temettuat kayıtları içerisindeki mal varlığının sayılmadan beyan üzerine tutulduğunu hatta kayıtlar içerisinde bulunan mal varlığı bilgilerinin yeterli olmadığını göstermektedir.⁷⁸⁸ Öte yandan temettuat kayıtlarının güvenilirliği ancak şer'iyeye sicilleri içerisinde bulunan tereke kayıtları ile karşılaştırılınca daha sağlıklı bilgiler ortaya konulabilecektir. Çünkü mal varlığı paylaşımları ile ilgili davalarda varisler malları eşit bir şekilde paylaşabilmek için haklarını eksiksiz bir şekilde talep ettikleri gibi mal kaçırma olayı yok denecek kadar azdır. Ne yazıkki Teke Sancağı Şer'iyeye Sicil Defterleri içerisinde, Teke Yörüklerine ait temettuat verileri ile aynı tarihe tekabül eden tereke kaydı verileri bulunmadığı için böyle bir karşılaştırma yapılamamıştır.

⁷⁸⁷ Karaman Köyünde meskun 66 hanelik Karamanlı Yörüklerinde 162 inek-düve, 4 buzağı-dana, 81 tosun-öküz, 81 deve, 1 dorum-köşek, 9 beygir, 31 kısarak-tay, 84 merkep, 4.525 keçi, 2.193 oğlak ve 118 arı kovani bulunmaktadır. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9749, s. 2-24, (1260/1844).

⁷⁸⁸ Gebiz Yörüklerinin mevcut 339 haneden müteşekkil sekiz obasında 928 inek-düve, 112 buzağı-dana, 310 tosun-öküz, 365 deve, 26 dorum-köşek, 47 beygir, 239 kısarak-tay, 153 merkep, 770 koyun, 417 kuzu, 982 keçi, 637 oğlak ve 282 arı kovani bulunmaktadır. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10589, s. 2-12, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9745, s. 2-19, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10544, s. 2, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10580, s. 2-6, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10583, s. 4-14, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10581, s. 2-17, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10541, s. 2-14, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10586, s. 2-21, (1260/1844); Murtana Yörüklerinin mevcut 482 haneden oluşan altı obasında 3.016 inek-düve, 304 buzağı-dana, 594 tosun-öküz, 875 deve, 400 dorum-köşek, 105 beygir, 601 kısarak-tay, 353 merkep, 2.563 koyun, 1.331 kuzu, 1.582 keçi, 734 oğlak ve 413 arı kovani bulunmaktadır. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10584, s. 2-12, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10573, s. 2-19, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10578, s. 2-33, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10579, s. 2-21, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9747, s. 2-8, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10034, s. 2-12, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10039, s. 2-35, (1260/1844); Karakoyunlu Yörüklerinin 187 hanesinde 492 inek-düve, 26 buzağı-dana, 143 tosun-öküz, 326 deve, 2 dorum-köşek, 12 beygir, 74 kısarak-tay, 159 merkep, 560 koyun, 291 kuzu, 100 keçi, 70 oğlak ve 129 arı kovani bulunmaktadır. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10588, s. 2-49, (1260/1844).

4.1.2.3 Sığır

İnek için Teke Yörükleri arasında genellikle sığır tabiri kullanılmakla birlikte yörede sığır besleme oranı bakımından koyun ve keçi ile kıyaslandığı zaman bunlar kadar yaygınlık göstermez. Yörede bulundurulmuş sığır türü karasığır olarak adlandırılan tür olup et ve süt verimi düşük olmasına rağmen az ot ve samanla doyabilme özelliği bulunan bu tür, doğa ve iklim şartlarına oldukça dayanıklı ve masrafsız olduğu için beslenmiştir. Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörüklerinin beslediği sığır, koyun ve keçiye kıyasla daha uzun süre süt verme özelliğine sahip olmasından dolayı yörede bulunan hemen hemen her oymak ve obaya mensup haneler, diğer hayvanlar yanında az da olsa bir sığır besleyip süt ve yoğurt ihtiyaçlarını bu şekilde karşılamışlardır.

Teke Yörükleri arasında sığırın hamile olma durumuna buzalacı denirken yeni doğmuş sığır yavrusuna bir yaşına kadar buzağı, bir yaşından iki yaşına kadar ise erkek dişi fark etmeksizin dana denmektedir. İki yaşından sonra dişisi için düve, erkeği için ise tosun tabiri kullanılmakla birlikte düve ilk defa yavru vermeye hazır taze inektir. Aynı zamanda sığır türü içerisinde bulunan öküz çift sürmek için kullanılan hayvan iken tosun, damızlık erkek inek türü olup boğa olarak da adlandırılmaktadır. Yörede keçi ve koyun ile kıyaslandığı zaman sığır eti fazla tüketilmemekle birlikte özellikle sütünden, derisinden ve gücünden yararlanan bir hayvan olma özelliği taşımaktadır. Öte yandan yaş, tür ve cinsiyetine göre 50 ile 700 kuruş arasında alıcı bulan sığır, renklerine göre de farklı adlar aldığı gibi ala, sakar, sarı, konur, gök, ak, kara ve boz olarak nitelendirilmekle birlikte sakar, alındaki beyazlığı ifade ederken konur renk sarı, beyaz ve siyah rengin karışımından oluşan sığır rengi için kullanılan bir tabir olup aslında açık kestane rengindeki sığırı ifade etmektedir.⁷⁸⁹ Mesela Töngüşlü Yörüklerinden Ali

⁷⁸⁹ Ondokuzuncu yüzyılda Teke Sancağı Şer'iyye Sicil Defterlerinde bulunan tereke kayıtları içerisinde sığırın yaş ve cinsiyetine hatta rengine göre aldığı adlar ile fiyatlarını da görmek mümkündür. Nitekim 5 sığır ineği 500 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 14/44, (25 Safer 1267/30 Aralık 1850); Buzağılı sığır 170 kuruş, 2 kara sığır 350 kuruş, birer dana ve sığır 200 kuruş, öküz 600 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 48/193, (13 Şevvâl 1279/3 Nisan 1863); Kara sığır ineği 250 kuruş, kara sığır düvesi 100 kuruş, kara sığır tosunu 200 kuruş, kara sığır öküzü 160 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 70/276, (15 Zilhicce 1279/3 Haziran 1863); Buzağılı küçük kara sığır ineği 226,5 kuruş, buzağılı sığır 180 kuruş, danalı sarı ve kara sığır 400 kuruş, danalı sarı sığır 255 kuruş, iki yaşında ağzı eğri düve sığır 110 kuruş, iki yaşında kara düve sığır 220 kuruş, iki yaşında erkek dana 85 kuruş, dört yaşında tosun öküz 332 kuruş, sakar kara öküz 460 kuruş, öküz 700 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 40/82, (3 Cemâzi-yel-evvel 1297/13 Nisan 1880); Öküz 400 kuruş, sarı inek 200 kuruş, sarı inek maa buzağı 200 kuruş, konur inek maa buzağı 200 kuruş, dişi dana 100 kuruş, sığır sarı inek 100 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 80/36, (5 Receb 1299/23 Mayıs 1882); Buzağılı boz sığır 200 kuruş, iki yaşında yoz dişi dana 75 kuruş, iki yaşında dişi konur dana 75 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 114/257, (29 Şa'bân 1308/9 Nisan 1891); Bir yaşında erkek danalı konur sığır 200 kuruş, buzalacı boz sığır 200 kuruş, buzalacı kara sığır 200 kuruş, ikişer yaşında iki erkek dana 400 kuruş, sarı öküz 350 kuruş, bir yaşında dişi dana 60 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 223/156, (21 Receb 1309/20 Şubat 1892); Konur sakar öküz 400 kuruş, danalı total sakar sığır 150 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 203/29, (8 Cemâzi-yel-evvel 1307/31 Aralık 1889); Kara öküz 300 kuruş, buzağılı ak düve 250 kuruş, buzağılı kara mercan sığır 250 kuruş, buzağılı yatık sığır 150 kuruş, bir yaşında iki dana 150 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 260/153, (Gurre-i Şa'bân 1307/23 Mart 1890); Danalı kara sığır 200 kuruş, üç yaşında gök düve 120 kuruş, iki yaşında ala düve 120 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179,

Beşeoğlu Hüseyin kaybettiği tosun için mahkemeye başvurunca eşkalini “*Yayman boynuzlu alını sakar dört yaşında kara konur bir adet tosun*” diye tarif etmişti.⁷⁹⁰

Teke Yöresinde birçok Yörük oymak ve obasında az da olsa beslenen sığır, daha çok yarı yerleşik hayat süren Yörüklerin beslediği bir hayvan olma özelliği taşımaktadır. Mevcut verilere göre yörede en fazla sığır besleyen Murtana Yörükleri olup bunların altı obasında bulunan toplam inek, düve, buzağı, dana, tosun ve öküz sayısı 3.914 baş olarak kaydedilmiştir.⁷⁹¹

4.1.3 Hayvancılığa Yönelik Tehditler ve Alınan Tedbirler

Teke Yörükleri, hayvancılık bakımından oldukça zengin olmakla birlikte geleneksel yöntemlerle yapılan hayvancılık devam ederken Osmanlı Devleti idarecileri, öncelikli olarak saray, ordu ve başkent yanında şehirlerin et ihtiyacının karşılanmasına önem verdikleri için hayvancılık alanında birtakım tedbirler almaya çalışmışlardır. Alınan tedbirler genellikle hayvan kesim şartları ile ilgili olup özellikle damızlık ve sağmal hayvanlarla henüz yeterince büyümemiş kuzu ve oğlakların kesimi yasaklanırken şehirlere kesimlik olarak genellikle toklu, şişek, kısır ve erkek koyun ile çebiç ve erkek keçinin gönderilmesine dikkat edilmiştir. Aynı süreçte hayvan tedariki için Teke Sancağına gönderilen emirlerde payitahta gönderilecek küçükbaş hayvanların sağmal ve damızlık hayvanlar dışında kalan ve bu özellikleri taşıyan hayvanlardan seçilip gönderilmesi istenmiştir.⁷⁹² Bunların yanında 1883

s. 261/154, (Gurre-i Şa'bân 1307/23 Mart 1890); Öküz 750 kuruş, İnek maa buzağı 200 kuruş, ala sığır 200 kuruş, konur inek maa buzağı 200 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 39/94, (17 Şa'bân 1306/18 Nisan 1889); Sarı öküz 585 kuruş, kara öküz 350 kuruş, danalı siyah sığır 205 kuruş, danalı sarı sığır 255 kuruş, buzağılı konur sığır 220 kuruş, buzağılı siyah sığır 240 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 66/177, (12 Zilhicce 1314/14 Mayıs 1897); Dana ve buzağılı siyah inek 250 kuruş, üç yaşında buzalacı ak kuyruk düve 250 kuruş, buzağılı inek 250 kuruş, ak kuyruk bir yaşında erkek dana 60 kuruş, buzağılı koca inek 250 kuruş, koca sığırın düvesi 250 kuruş, konur tosun 220 kuruş, konur öküz 400 kuruş, dişi dana 60 kuruş, ak kulak öküz 450 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 232/583, (21 Şevvâl 1311/27 Nisan 1894); Öküz çift maa takım 800 kuruş, üç yaşar iki dana 600 kuruş, iki yaşında dana 100 kuruş, iki buzağılı sığır 500 kuruş, üç yaşar düve 200 kuruş, buzalacı sığır 250 kuruş, ikişer yaşında üç dana 360 kuruş, iki yaşında düve 100 kuruş, iki buzağılı sığır 500 kuruş, kara sığır 200 kuruş, tosun 200 kuruş, sarı öküz 240 kuruş, dana 100 kuruş, buzağılı sığır 250 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 117/1 hk., (9 Şevvâl 1289/10 Aralık 1872); Öküz 500 kuruş, küçük sarı öküz 500 kuruş, sakar kara öküz 500 kuruş, dikmen kara öküz 400 kuruş, konur öküz 500 kuruş, koca konur öküz 400 kuruş, buzağılı sarı sığır 200 kuruş, buzağılı inek 210 kuruş, buzağılı gök sığır 220 kuruş, üç yaşar konur düve 180 kuruş, dikmen düve 180 kuruş, iki yaşar sarı düve 100 kuruş, ala düve 100 kuruş, kara düve 100 kuruş, kara dişi dana 50 kuruş ve kara ala düve 100 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 150/3 hk., (18 Safer 1291/6 Nisan 1874).

⁷⁹⁰ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 9/43, (13 Şevvâl 1280/22 Mart 1864).

⁷⁹¹ Murtana Yörüklerinin mevcut 482 haneden oluşan altı obasında 3.016 inek-düve, 304 buzağı-dana, 594 tosun-öküz bulunmaktadır. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10584, s. 2-12, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10573, s. 2-19, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10578, s. 2-33, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10579, s. 2-21, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9747, s. 2-8, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10034, s. 2-12, (1260/1844); **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10039, s. 2-35, (1260/1844).

⁷⁹² Mesela saray ve ordu için kesimlik olarak İstanbul'a gönderilecek hayvanların damızlık ve sağmal olmayan toklu, şişek, kısır ve erkek koyun yanında çebiç ve erkek keçi olmasına dikkat ediliyordu. **BOA., C.AS.**, 907/39124, (29 Zilka'de 1220/18 Şubat 1806); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1149, s. 46/74, (Evail-i Zilhicce 1234/30 Eylül 1819); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1150, s. 13/44, (3 Muharrem 1242/7 Ağustos 1826).

yılında İstanbul'da kesilen kuzuların büyük çoğunluğunun dişi olduğu dikkat çekince gelecekte koyundan elde edilecek hasılda düşüşe neden olacağı gerekçesiyle Anadolu'dan İstanbul'a dişi kuzu gönderilmemesi için emir çıkarılmıştır.⁷⁹³ Damızlık hayvan kesimi konusundaki bütün yasaklayıcı tedbirlere rağmen sahil kesiminde koyun, keçi ve karasığırın dişi veya erkek ayırt etmeksizin kasaplar tarafından kesilmesi devam etmiştir. Bu bilinçsiz kesimin hayvan sayısının azalmasına ve et fiyatlarının yükselmesine neden olacağı göz önünde bulundurularak anaç hayvanların kesimi yasaklandığı gibi dişi kısır hayvanların kesimi bu yasağın dışında tutulmuştur.⁷⁹⁴ Her şeye rağmen ülke genelinde bir türlü dişi damızlık hayvanların kesimi ile ilgili yasağa uyulmadığından 1898 yılında dişi koyun, keçi ve karasığırın satılıp kesilmesi yasaklandığı gibi bu hususta yeniden karar çıkarılmıştır.⁷⁹⁵

İktisadi olarak genellikle ülke içerisinde bolluğu temin etme düsturuyla hareket eden Osmanlı idarecileri böylece ülkenin ihtiyacı olan ve üreme özelliği taşıyan damızlık hayvanların bilinçsizce kesilmesini engelleyip hayvan ve et fiyatlarında yaşanması muhtemel bir karaborsanın önüne geçmek istemişlerdir. Osmanlı ekonomik anlayışı içerisinde her zaman temel ihtiyaç maddelerinin üretim ve tüketiminde öncelikli olarak bir sancak içerisindeki ihtiyacın giderilmesi göz önünde tutulduğundan hayvancılık için de aynı düşünce egemen olup beslenen hayvanlar ilk etapta sancak ahalisinin ihtiyaçlarına yeterli ise fazlasının başka sancaklara ihracına izin verilmiştir. Özellikle fiyat artışlarındaki düzensizlik hayvancılığı da önemli ölçüde etkilediğinden çoğu zaman bir sancakta ihtiyaç olmasına rağmen yüksek fiyat veren tacirlere hayvan satma eğilimi olmakla birlikte tüketici ahali yüksek fiyatla et ve hayvan almak zorunda kalınca merkeze ulaşan şikayetler bulunmaktadır. Bu durumda başvurulacak yol sancak dışına hayvan satışı ve çıkarılmasını yasaklamak olmuş ancak çoğu zaman bunun önüne geçilememiştir.⁷⁹⁶ Hangi hayvana ihtiyaç artmış ve bu hususta sıkıntı yaşanmışsa tedbir olarak yasaklama yoluna gidilmekle birlikte 1864 yılında Teke Sancağı ahalisinin ihtiyacı giderilinceye kadar sancak dışına hayvan çıkarılması yasaklanmış⁷⁹⁷ ancak bir süre sonra sancağın ihtiyacı karşılandığından dışarıya hayvan çıkarılmaması hakkındaki yasak kaldırılmıştır.⁷⁹⁸

⁷⁹³ BOA., DH.MKT., 1340/80, (2 Receb 1300/9 Mayıs 1883).

⁷⁹⁴ BOA., DH.MKT., 188/46, (7 Şa'bân 1311/13 Şubat 1894).

⁷⁹⁵ BOA., DH.MKT., 2109/23, (5 Cemâzi-yel-evvel 1316/21 Eylül 1898).

⁷⁹⁶ Mesela Alaiye Sancağında yetiştirilen koyun ve davar az olmasına rağmen dışarıdan gelen tüccarlara yüksek fiyata satanlar olduğundan ihtiyacını karşılayamayan halk ekonomik olarak sıkıntıya düşüyordu. Bu nedenle Alaiye Sancağı ve kazalarında bulunan idarecilere gönderilen yazıda koyun ve davarın dışarıya satılması yasaklanıp sancak içerisinde satılarak halkın ihtiyacının karşılanması emredilmişti. BOA., C.İKTS., 10/458, (9 Zilka'de 1233/10 Eylül 1818).

⁷⁹⁷ BOA., MVL., 691/38, (13 Receb 1281/12 Aralık 1864).

⁷⁹⁸ BOA., A.MKT.MHM., 330/63, (30 Zilka'de 1281/26 Nisan 1865).

Ondokuzuncu yüzyılda hayvancılık alanında üretimi ve verimi arttırmak amacıyla gerekli tedbirleri almaktan ziyade yasaklama yoluyla mevcut hayvanların sayısını arttırmak alınan başlıca tedbir olarak dikkat çekmektedir. Nitekim bu tür yasaklayıcı tedbirlere, fiyat artışlarındaki dengesizlikler nedeniyle çoğu defa uyulmadığı gibi hayvanlarını yüksek fiyat veren tacirlere satma imkanı bulanlar bu tedbirlere rağmen hayvanlarını ellerinden çıkarmışlardır.

Hayvancılıkla ilgili yaşanan bu sıkıntılar ve alınan tedbirler yanında Osmanlı topraklarının genelinde olduğu gibi ondokuzuncu yüzyılda Teke Yöresini de hayvancılık açısından tehdit eden en önemli sorun belirli aralıklarla yaşanan salgın hastalıklardı. Hayvanları ve sürüleri kırıp geçiren bu salgınlar, genellikle sığırlarda görülen ve veba-yı bakari olarak adlandırılan sığır vebası dışında sığır, koyun ve keçi gibi çift tırnaklılarda görülen şap hastalığı yanında koyunlarda ve çift tırnaklıların genelinde görülen kelebek hastalığıydı. Hayvanlarda görülen salgın hastalıklardan özellikle sığır vebası salgınlarında çok sayıda büyükbaş hayvan telef olduğu gibi ahaliyi ekonomik olarak yıpratmaktaydı. Teke Yöresi açısından hayvan hastalıklarıyla ilgili eski tarihlerde arşivde fazla bilgi bulunmamakla birlikte ondokuzuncu yüzyılda görülen salgın vakaları, demiryolu ve denizyolu taşımacılığı alanındaki gelişmelerle yakından ilgiliydi. Nitekim dönem içerisinde hayvanlar yanında özellikle yün, deri ve boynuz gibi yan ürünlerin uluslararası ticareti yapılmakla birlikte denizyolu ve demiryolu üzerinden geniş kapsamlı nakliye yoluyla hastalıkların da kıtalararası taşınarak bulaştırılıp daha geniş bir alanda salgınlara yol açtığı kuvvetle muhtemeldi.

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren ülkede salgın vakalarının görülme sıklığı artmakla birlikte özellikle Teke Yöresinde de salgın hayvan hastalıkları görülmeye başlanmıştı. Teke Sancağında 1888 yılında görülen hastalığın ne olduğu belirtilmemekle birlikte sığır vebası olduğu muhtemel hayvan hastalığının külliye sona erdiğine dair baytar raporu 3 Haziran 1888 tarihinde sıhhiye nezaretine gönderilmişti.⁷⁹⁹ Bundan birkaç yıl sonra Konya içerisinde salgına neden olan sığır vebasının Aydın Vilayetinde de görülmesi üzerine bu vilayetlerle sınırı bulunan Teke, Isparta ve Burdur sancaklarına yayılmasını engellemek için tedbirler alınırken Teke Sancağının Kaş, Alaiye ve Akseki kazalarından dışarıya karasığır çıkarılması yasaklanmıştı.⁸⁰⁰ Bu tedbire rağmen Teke Sancağına da bulaşan sığır vebası şiddetli bir şekilde devam ettiği gibi ölen hayvanların bilinçsizce derileri yüzülerek leşleri sokak ortasında bırakılmıştı. Hastalığın yayılmasına davetiye çıkaran bu yanlış uygulama

⁷⁹⁹ **BOA., DH.MKT.**, 1510/90, (23 Ramazan 1305/3 Haziran 1888); Teke Sancağında görülen hayvan hastalığı için gereğinin yapılması emredilmişti. **BOA., DH.MKT.**, 1515/99, (15 Şevvâl 1305/25 Haziran 1888); Antalya'da çıkan hayvan hastalığı mutasarrıflık tarafından merkeze bildirilmişti. **BOA., DH.MKT.**, 1563/115, (9 Rebî'ü'l-evvel 1306/13 Kasım 1888).

⁸⁰⁰ **BOA., DH.MKT.**, 1793/64, (6 Cemâzi-yel-evvel 1308/18 Aralık 1890).

üzerine merkeze ulaşan şikayetlerden sonra salgının yayılmasını engellemek amacıyla baytar komisyonunca araştırma yapılarak gerekli tedbirlerin alınması için Sıhhiye Nezaretinden tezkere çıkarılıp gönderilmişti. Salgın şiddetlenince gerekli tedbirleri almak üzere vilayet baytarının derhal Teke Sancağına gönderilmesi için Konya Vilayetine talimat verilmiş hatta merkezden tayin edilmiş olan iki baytar yüzbaşısının dahi acilen gönderilmeleri seraskerlik makamına bildirilmişti.⁸⁰¹ Nitekim Teke Sancağında devam eden sığır vebasının uzun sürmesi halinde bütün ziraatın zarar göreceği endişesi ortaya çıktığından hastalık geçse bile hayvanların tedbir için bir müddet daha elde tutularak Babıâli'den gerekli izin verilmedikçe dışarıya hayvan ihracı yasaklanmıştı.⁸⁰²

Sığır vebasından dışında yörede görülen başka bir hastalık ise şap hastalığı olup yöre ahalisi arasında genellikle tabak olarak bilinmekle birlikte çift tırnaklı hayvanların tırnak aralarında görülen yara ve topallama ile başlayan hastalık, 1890 yılında İstanos'un Fığla Köyünde salgına yol açmıştı. Yörede karasığır'da salgına sebep olduğu ifade edilen şap hastalığının alınan önlemlerle tamamen yayılmasının önü kesildiği gibi yöredeki hayvanlarda %3 oranında telefata neden olmuştu.⁸⁰³ İstanos'un Fığla Köyünde ortaya çıkan şap hastalığı kontrol altına alınıp bulaşma ihtimali ortadan kaldırılmasına rağmen bu defa Isparta'da ortaya çıkan sığır vebasından Teke Yöresi için ciddi bir tehdit oluşturmaktaydı. Isparta'da başlayıp şiddetli bir şekilde devam eden salgından sonra gerekli yerlerde kordon uygulamasına gidildiği gibi dağ ve orman kenarlarından Teke Yöresine bulaşık hayvan kaçırılabilirdiği ihtimaline karşı deniz yoluyla dışarıya hayvan ihracının yasaklanması için Teke Mutasarrıflığından Sıhhiye Nezaretine telgraf çekilmişti.⁸⁰⁴ Yörede hayvanlarda görülen salgın hastalıklar yaygınlaşınca koşu hayvanlarından alınacak yıllık vergi karşılığında Teke Sancağına 2.000 kuruş maaşla bir baytar tayin edilmesi gündeme gelmişti.⁸⁰⁵ Öte yandan bu salgınların Teke Yöresinde bulunan oymak ve obaları ne derece etkilediğine dair herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte yörede hayvan çoğunluğunu ellerinde bulunduran Yörüklerin yaşanan salgınlardan etkilenmemeleri imkansızdı.

Genellikle sığırlarda görülen veba-yı bakari, büyükbaş hayvan kırımına yol açarken bütün çift tırnaklı hayvanlarda görülen şap hastalığı daha çok yavrularda telefata neden olduğu gibi bu iki hastalık salgın vakalarıyla seyredebilmekteydi. Bunların yanında tüm çift tırnaklılarda

⁸⁰¹ BOA., DH.MKT., 1799/50, (2 Cemâzi-yel-âhir 1308/13 Ocak 1891); BOA., DH.MKT., 1808/103, (3 Receb 1308/12 Şubat 1891); BOA., DH.MKT., 1808/115, (3 Receb 1308/12 Şubat 1891).

⁸⁰² BOA., DH.MKT., 1840/40, (Selh-i Şevvâl 1308/7 Haziran 1891); BOA., MV., 65/79, (24 Zilka'de 1308/1 Temmuz 1891).

⁸⁰³ BOA., DH.MKT., 1764/83, (10 Safer 1308/25 Eylül 1890).

⁸⁰⁴ BOA., DH.MKT., 1768/75, (23 Safer 1308/8 Ekim 1890); BOA., DH.MKT., 1797/50, (22 Cemâzi-yel-evvel 1308/3 Ocak 1891).

⁸⁰⁵ BOA., DH.MKT., 1781/115, (3 Rebî'ü'l-evvel 1308/17 Ekim 1890).

görülen kelebek hastalığı ise salgından ziyade hayvanların beslendiği ortamdan bulaştığı için daha çok taze otlarla beslenen koyunlarda görülen paraziter bir hastalıktı. Atık ve durgun sular ile sulak alanlardaki çayır ve otlara bırakılan parazit yumurtaları, koyunların içtikleri durgun sular ile yedikleri bulaşık otlardan bağırsaklara, oradan da karaciğere geçerek sindirim sistemini etkileyen ve tedavi edilmediği takdirde büyük oranda sürünün kırımına yol açan ölümcül bir hastalık olma özelliği taşımaktaydı. Kelebek hastalığı görülen koyunun genellikle damak altı şişerken, vücudunda deri altı su topladığı gibi koyun halsiz ve iştahsız kalmaktaydı. Ondokuzuncu yüzyıl içerisinde diğer hastalıklarda olduğu gibi hayvanlarda görülen parazitlerle de fenni olarak ilaçlama çalışması söz konusu olmamakla birlikte hastalıktan korunmak için deneyimlerden hareketle birtakım tedbirlere başvurulmakta hatta yayınlanan dergi ve gazetelerde de korunma yolları hakkında bilgi verilmekteydi. Nitekim 1881 yılında yayınlanan ziraat gazetesinde kelebek hastalığı ve korunma yolları hakkında ayrıntılı bilgi verilmekle birlikte bu hastalıktan hayvanları korumak için nemli ve ıslak ağıllardan kaçınılması hatta sulak ve nemli yerlerde koyunların otlatılmaması yanında kış dönemlerinde kuru yem türleri ve yapraklarla hayvanların beslenmesinin bu hastalıktan hayvanları koruyacağı ileri sürülmekteydi. Aynı zamanda hayvanlara aç karına kuru ot yanında söğüt, meşe ve payam yaprakları ile dallarının verilmesi önerilirken kepek, arpa, buğday, mısır, bakla ve fasulye samanlarına biraz tuz karıştırılarak verilmesinin yararlı olduğu ifade edilmekteydi. Bunların yanında kolzanın yağı alındıktan sonra küspeleri ile demir paslı suların verilmesinin oldukça faydalı olduğu belirtilmekteydi. Ağılları temiz tutup havalandırmaya dikkat edilmesi istenirken koyunlara verilmesi gereken bazı ilaç tarzı karışımı çobanların eczanelerinde bulundurmaları ve bunları da hayvan başına bir avuç olarak yemlerine karıştırmalarının yararlı olduğu ifade edilmekteydi.⁸⁰⁶ Aynı zamanda kelebek illeti görülen koyunların otlatıldığı meralardan sağlıklı olan koyunların uzak tutulması ve hastalanan hayvanların kuyularda yakılarak veya gayet derin çukurlar içerisine gömülmeleri ve hastalık ilerlemeden ve hayvanlar hastalanmadan evvel hastalıklı hayvanlar tamamen

⁸⁰⁶ Ziraat Gazetesinde kelebek hastalığının belirtileri ile ilgili bilgiler verilmektedir. “Kelebekli hayvanların hiç neşesi kalmaz ve ziyade ağırlaşmakla daima sürünün gerisinde yürür. İştahı azalır ve daima harareti çoğalmakla suya kanmaz. Bundan sonra gittikçe derinin ve gözün içinde bulunan gaşa yani göz perdesinin ve ağzının solukluğu artar. Koyun bir derecede zayıf düşer ki art ayaklarından biri tutuldukda sıhhati vaktinde yaptığı gibi asla çabalamayıp ön ayaklarını büküp düşer. Yapağısı parlak ve kuru ve kırılıcı olur ve el ile çekildikde çabucak kopar. Omurga kemiği parmak ile sıkıldıkda pek ziyade hisli olduğu görülür. Daima su içmek ile susuzluğunu mahv edemez. İştahı kalmaz ve ol dereceye gelir ki duvar diplerini kazıyıp bazı siva parçalarını yuttukları görülür. Yavrulu olanlar bırakırken süt verimi düşer.” **BOA., Y.PRK.TKM.,** 4/32, s. 59-61, (3 Şevvâl 1298/29 Ağustos 1881).

mezbahaya gönderilip baytarların kontrolünde kestirilerek etleri sağlıklı olmayanların yenilmemesi gösterilen tedbirler arasında yer almaktaydı.⁸⁰⁷

Teke Yöresinde ondokuzuncu yüzyılda kelebek hastalığı vakasıyla ilgili belgelerde herhangi bir bilgi bulunmamasıyla birlikte muhtemelen bu durum hastalığın teşhisinde ve tedavisinde yaşanan belirsizlikten ya da geniş çaplı ölüm vakalarına yol açmamasından kaynaklanmaktaydı. Hastalık özellikle koyunlarda sıkça görüldüğünden ondokuzuncu yüzyıl içerisinde ülkede ilaçlama gibi bir bilincin olmaması yanında kelebek larvasını öldürecek ilacın da bulunmaması dikkat çekmekte hatta daha 1980'li yıllarda bile ilaçlama ve bilinçli hayvancılık yapılmadığından Teke Yöresinden yayılmak üzere Anamas Yöresine göçen Yörüklerden birçok hanenin kelebek vakasından çok sayıda koyunları kırılmaktaydı. Dolayısıyla ondokuzuncu yüzyılda bu tarz vakaların belgelere yansımamış olması hastalığın görülmediği anlamına gelmemelidir.

Salgınları en az zararla atlatmak isteyen Osmanlı idarecileri, ondokuzuncu yüzyılda yaşanan salgın hayvan hastalıkları üzerine salgınların bulaşma ihtimaline karşı gerekli önlemleri içeren talimatları ve korunma yöntemlerini ya yurt dışından getirtip ya da teşkil edilen baytar komisyonuna hazırlatıp matbaada çoğaltarak vilayetlere ve sancaklara göndermiştir. Nitekim Viyana'daki Baytar Cemiyeti tarafından salgınlara karşı alınması gerekli tedbirlere yönelik hazırlanan layiha çoğaltılarak Teke Sancağına da dokuz adet gönderilmiştir. Hatta ülkede bulunan baytarlar tarafından fenne aykırı birçok uygulama yapılmasından dolayı bütün hayvanlar ve hayvan hastalıkları hakkında Paris'te neşredilen gazetelerden en iyilerinin abonelik yoluyla temini ve tercüme edilerek baytarlara verilmesi kararlaştırılmıştır.⁸⁰⁸

Salgın hastalıklara karşı izlenen bu bilinçlendirme politikası yanında Osmanlı topraklarında hayvan hastalıklarının geniş çaplı salgınlara yol açmasından sonra salgın çıkan yerlerden getirilecek hayvanlar ile deri, yün ve boynuz gibi yan ürünlerinin işlenmesi ve dışarıya çıkışı yasaklanmıştır. Aynı zamanda hastalık olmasa bile hayvanlar ile bu tür yan ürünlerin pazarlanması için mutlaka temiz olduğunu gösteren şahadetname alma zorunluluğu yanında her vilayet ve sancak içerisinde hayvan hastalığı olup olmadığının ayda bir defa

⁸⁰⁷ Mesela Çorlu'nun Yuvalı Köyündeki koyunlarda kelebek hastalığı ortaya çıkınca bu tür tedbirler önerilmiştir. **BOA., DH.MKT.**, 1640/9, (22 Zilka'de 1306/20 Temmuz 1889).

⁸⁰⁸ **BOA., A.MKT.MHM.**, 358/24, (Selh-i Muharrem 1283/14 Haziran 1866); **BOA., MF.MKT.**, 56/90, (18 Cemâzi-yel-evvel 1295/20 Mayıs 1878); **BOA., DH.MKT.**, 1672/31, (12 Rebî'ü'l-evvel 1307/6 Kasım 1889); **BOA., DH.MKT.**, 1715/79, (17 Şa'bân 1307/8 Nisan 1890); **BOA., DH.MKT.**, 1612/71, (21 Receb 1306/23 Mart 1889); **BOA., Y.A.HUS.**, 280/20, (4 Rebî'ü'l-evvel 1311/15 Eylül 1893); **BOA., DH.MKT.**, 139/22, (14 Cemâzi-yel-evvel 1311/23 Kasım 1893).

düzenli olarak Sıhhiye Nezaretine bildirilmesi yükümlülüğü getirilmiştir.⁸⁰⁹ Bu tedbirler dışında hastalıkların ortaya çıkması ve bulaşmasına engel olmak hatta tedavi etmek amacıyla baytar yetiştirilerek vilayet ve sancaklara gönderilmesi kararlaştırılmıştır.⁸¹⁰ Aynı zamanda hayvan hastalığı görülen yerlerde, hastalığa ait bilgilerin mutlaka çıkarılan cetvellere baytarlar tarafından doldurulması istenirken köylüden tabip gibi bilgisi olanların bilgilerine kesinlikle itibar edilmemesi ayrıca ifade edilmiştir.⁸¹¹

Osmanlı Vilayetlerinin çoğunda hayvan hastalıkları nedeniyle birçok hayvan telef olduğu gibi zirai açıdan da büyük zararlara yol açtığından ziraatla uğraşan nüfusun büyük çoğunluğu fakirleşmişti. Hayvan hastalıklarının tedavisi için gerekli talimat ve tedbirleri içeren kitapçıklar taşraya gönderilmesine rağmen yeterince dikkat edilmemesi nedeniyle bir türlü hastalıkların önü alınamamıştı. Salgınların devam ettiği yerler, baytar talep etmekle birlikte yetişmiş baytar bulunmadığı için her yere baytar gönderilemediği gibi sığır vebasına karşı kullanılacak ilaç bulunmadığından baytar görevlendirmenin de bir faydası yoktu. Nitekim en etkili yöntem olarak hastalanan bir hayvanı kapatıp sağlam hayvanlara hastalığın bulaşması engellenmeye çalışılmaktaydı. Tedbir olarak Baytar Cemiyetince kaleme alınan talimatın kopyalarının her köy muhtarına birer tane verilmesi kararlaştırılırken bir köyde veya hanede hayvan hastalanır ise derhal bu talimata bakılıp içeriğine uygun hareketle beraber hükümete de hemen haber verilmesi için ahali mecbur tutulmuş hatta hayvan hastalığı çıkan yerlerde bulunanlar acilen hükümete haber vermezler ise kanunen nakit ve hapis cezasına çarptırılmaları karara bağlanmıştı. Jandarma, zabıta ve subaylardan görevlendirilenler sürekli köyleri gezerek hayvan hastalığı olup olmadığını ve talimata uygun hareket edilip edilmediğini araştıracakları gibi bir köyde hayvan hastalığı ortaya çıkar ise orası derhal

⁸⁰⁹ Hastalığın yayılmasını engellemeye yönelik birtakım tedbirler alınmıştı. **BOA., A.MKT.MHM.**, 436/45, (12 Zilka'de 1285/24 Şubat 1869); Hastalıkların bulaşma riskine karşı yapağıdan bile temiz olduğuna dair şehadetname alma zorunluluğu getirilmişti. **BOA., DH.MKT.**, 1684/144, (2 Cemâzi-yel-evvel 1307/25 Aralık 1889); Hayvan hastalığının görüldüğü yerlerde hastalık tamamen geçmiş olsa bile sıhhiye dairesinden yazı gelmedikçe hayvan deri ve kırıntılarının dışarıya çıkarılması da içeride işlettirilmesi de yasaklanmıştı. **BOA., DH.MKT.**, 1567/46, (18 Rebî'ü'l-evvel 1306/22 Kasım 1888); Veba-yı Bakarının devam ettiği yerlerden koyun, deri ve kırıntılarının ihracı yasaklandığı gibi çıkarılacak şehadetnamelere geldiği yerlerde veba-yı bakari bulunmadığının da yazılması istenmişti. Aynı zamanda gerek koyun, gerek sığır hastalığı olan yerlerden çıkarılacak hayvan deri ve kırıntıları eğer hastalığın ortaya çıkmasından evvel toplanılarak bir yerde saklanmış ise getirildikleri yerlerin hükümetleri tarafından verilmiş şehadetnameler yeterli bulunsa bile karantina idareleri tarafından verilecek şehadetnamelerle düzeltilmek şartıyla ihracına müsaade edilmekteydi. **BOA., DH.MKT.**, 1597/91, (22 Cemâzi-yel-âhir 1306/23 Şubat 1889); Hastalık görülen yerlerden şehadetnamesiz hayvan ve hayvan ürünlerinin getirilmesi yasaklanmıştı. **BOA., DH.MKT.**, 2044/66, (3 Receb 1310/21 Ocak 1893).

⁸¹⁰ Taşrada yaygınlaşan hayvan hastalıklarına çare bulmak ve salgınlardan hayvanları korumak için oluşturulacak baytar sınıflarına vilayetlerden dörder adet öğrenci alınarak üç yıl eğitimden geçirildikten sonra yerlerine gönderilecekti. **BOA., A.MKT.MHM.**, 392/93, (6 Receb 1284/3 Kasım 1867); Vilayetlerin ihtiyacını karşılayacak miktarda mülkiye baytarı yetiştirilinceye kadar Dersaadet ve taşradaki süvari ve topçu alaylarından ayrılacak onar nefer askeri baytarların acilen salgın vakalarının görüldüğü yerlere gönderilmeleri kararlaştırılmıştı. **BOA., DH.MKT.**, 1663/104, (8 Safer 1307/4 Ekim 1889).

⁸¹¹ **BOA., DH.MKT.**, 1692/68, (3 Cemâzi-yel-âhir 1307/25 Ocak 1890).

karantina altına alınıp hastalık geçinceye kadar hayvan giriş ve çıkışlarının yasaklanması kararlaştırılmıştı.⁸¹² Nitekim bütün bu tedbirlerden sonra daha ciddi önlemler almaya çalışan Osmanlı idarecileri bu defa ülkede gelir ve refahı artıracak olan ziraatın gelişmesi yanında hayvanların hastalıktan korunması ve ıslah edilip çoğaltılması amacıyla bir nizamname hazırlanması için çalışmaları başlatmışlardı. Diğer taraftan bu nizamname hazırlanincaya kadar hayvan hastalıklarını tedavi etmek ve gerekli tedbirleri almak amacıyla görevli olan baytar umumi müfettişinden başka yine gerekli tedbirleri almak üzere özellikle hastalık çıkan livalarda baytar bulundurulması gerekli görülmüştü.⁸¹³

4.1.4 Arıcılık

Teke Yöresi kışın ılıman yazın ise serin iklim özelliği yanında endemik birçok bitki türünü barındıran yaylaklara sahip olduğu için arı besleme açısından oldukça elverişli bir coğrafyadır. Şifa kaynağı olarak bilinen bal için beslenen arının bakımı zor olmakla birlikte bahardan itibaren çiçek açısından zengin bitki türlerinin bulunduğu yerlere götürüldüğü zaman bal verimi arttığı gibi önemli ölçüde gelir sağlamaktadır.

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörükleri arasında sadece arı besleyen bir hane olmadığı gibi arı genellikle diğer hayvanların yanında taşınan bir tür olarak dikkat çekmektedir. Arı yöredeki Yörükler içerisinde bulundurulma oranı bakımından Gebiz, Karahacılı, Karakoyunlu, Kömürcü ve Yeniosmanlı Yörüklerinden kimi hanelerde taşınırken Murtana ve Eskiyörüklerden birçok hanede mevcut olup en fazla arı, elli kovan ile Karakoyunlu Yörüklerinin Kovanlıburnu Obasından Mustafaoğlu Tahir yanında kırk iki kovan ile Eskiyörüklerin Basırlı Obasından Mehmet Kahya'da bulunmaktadır. Aynı zamanda Murtana Yörüklerinin Aşağıtaife Obasında on beş hanenin beslediği toplam 182 kovan arı mevcutken, Macunlu Obasında ise on dokuz hane tarafından toplam 140 kovan arı beslenmektedir. Bunların Yanında Gebiz Yörüklerinin Macar Obasında on iki hanenin beslediği 126 kovan arı mevcutken Karakoyunlu Yörüklerinden on yedi hane tarafından 129 kovan arı taşındığı görülmektedir. Diğer taraftan yöredeki oymak ve oba bireylerinden az da olsa üçer beşer kovan arı besleyen bulunduğu gibi kovanı ile hesaplanan arı, bu yüzyıl içerisinde ortalama 20 ile 35 kuruş arasında alıcı bulmuştur.⁸¹⁴

⁸¹² **BOA., DH.MKT.**, 1897/20, (Gurre-i Cemâzi-yel-evvel 1309/3 Aralık 1891).

⁸¹³ **BOA., DH.MKT.**, 2049/93, (19 Receb 1310/6 Şubat 1893).

⁸¹⁴ Ondokuzuncu yüzyılda Teke Sancağı Şer'iyye Sicil Defterleri içerisinde bulunan tereke kayıtlarından Yörük oymak ve obalarına ait arı miktarı ve fiyatları hakkında bilgi edinmek mümkündür. Eskiyörüklerin Basırlı Obasından Mehmed Kahya ibni Abdullah'ın 42 kovan arısı olup değeri 1.300 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 44/104, (18 Muharrem 1301/19 Kasım 1883); Aynı zamanda Eskiyörüklere ait çok sayıda hane arı beslemektedir. Nitekim 2 arı kovanı 70 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 6/15, (17 Zilka'de 1304/7 Ağustos 1887); 8 arı memlu 125 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 116/340, (27 Rebî'ü'l-evvel 1306/1 Aralık 1888);

4.1.5 Damgalama ve En Vurma Adeti

Türkler, eski çağlardan beri gelişmiş bir ferdi mülkiyet anlayışına sahip oldukları gibi bunu at, sığır, deve, koyun ve keçi sürülerine vurdukları kendilerine mahsus damgalar ile ifade ederlerdi.⁸¹⁵ Asya'dan Anadolu'ya Yörükler arasında kültürel olarak devam eden en vurma ve damgalama geleneği, tasarruf edilen hayvanların kulaklarının herhangi bir yerini kesme, oyma ve dilme şeklinde uygulandığı gibi hayvanın kuyruğu kesilerek de işaretlenmiş olurdu ki bu uygulamalara genel olarak en vurma denirdi. Aynı zamanda hayvanın burun, yüz, sırt, omuz, karın, ayak ve kuyruğunun herhangi bir yerinin ateşte kızartılmış iğ ile çeşitli şekiller vurularak yakılması suretiyle damgalandığı olurdu ki uygulanan bu yönteme ise damgalama adı verilirdi.⁸¹⁶

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörükleri arasında çeşitli şekillerde uygulanan en, genellikle hayvanların kulaklarına vurulurken oldukça farklı en vurma şekilleri kullanılmıştır. Nitekim kulaklara uygulanan en vurma yönteminde kulaklardan herhangi birisinin veya her ikisinin de uçlarının bir miktar kesilmesi yanında uçlarından dilinmesi veya oyulması hatta arkadan veya önden kulakları oyma veya dilme yöntemleri kullanıldığı gibi kulakların birisi veya her ikisinin ortasından oyularak da uygulanmıştır. Hayvanın kuyruğu kesilerek de yapılan en vurma işi genellikle bıçakla veya kesici bir aletle yavru yeni doğduğu zaman uygulanmakla

20 arı memlu 440 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 78/172, (5 Receb 1307/25 Şubat 1890); 3 arı memlu 75 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 127/295, (10 Receb 1308/19 Şubat 1891); 38 arı memlu 897 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 85/167, (10 Receb 1311/17 Ocak 1894); 3 arı memlu 50 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 106/211, (27 Şevvâl 1311/3 Mayıs 1894); Gebiz Yörüklerinin Macar Obasında 12 hanede 126 kovan arı bulunurken, **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10586, s. 2-21, (1260/1844); 8 arı kovani 175 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 17/34, (21 Safer 1297/3 Şubat 1880); Karakoyunlu Yörüklerinden 17 hanede 129 kovan arı bulunurken, **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10588, s. 2-49, (1260/1844); 3 arı 75 kuruş olup, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 55/122, (5 Muharrem 1298/8 Aralık 1880); Karakoyunlu Yörüklerinin Kovanlıkburnu Obasından Mustafaoğlu Tahir'in terekesi içerisinde bulunan 50 arı maa kovan 1.000 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 61/235, (24 Şevvâl 1278/24 Nisan 1862); Karahacılu Yörüklerinden de arı besleyen haneler bulunmakla birlikte 7 arı 200 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 33/72, (3 Zilhicce 1300/5 Ekim 1883); 10 arı 220 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 44/103, (17 Muharrem 1301/18 Kasım 1883); 4 arı 60 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 68/59, (19 Zilka'de 1317/21 Mart 1900); Kömürcü Yörüklerinde 5 arı kovani 100 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 348/547, (13 Receb 1304/7 Nisan 1887); Murtana Yörüklerinden oldukça fazla arı besleyen olduğu gibi 66 hanelik Aşağıtaife Obasında 15 hanede 182 kovan arı bulunurken, **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10573, s. 2-18, (1260/1844); Macunlu Obasında ise 19 hanede toplam 140 kovan arı besleyen vardır. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10579, s. 1-18, (1260/1844); Aynı zamanda 6 arı 200 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 43/126, (15 Receb 1281/14 Aralık 1864); 1 arı 30 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 121/354, (15 Receb 1305/28 Mart 1888); 4 arı memlu 100 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 182/436, (10 Zilka'de 1309/6 Haziran 1892); 4 kovan arı 80 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 5/6 hk., (9 Zilka'de 1288/20 Ocak 1872); 3 arı kovani 50 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 117/1 hk., (9 Şevvâl 1289/10 Aralık 1872); 11 arı kovani 165 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 150/3 hk., (18 Safer 1291/6 Nisan 1874); 15 arı kovani 300 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 125. hk., (29 Zilka'de 1293/16 Aralık 1876); 3 arı 60 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 137. hk., (25 Rebî'ü'l-âhir 1298/27 Mart 1881); 5 arı 100 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 59. hk., (11 Rebî'ü'l-evvel 1299/31 Ocak 1882); 4 arı kovani 120 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 127. hk., (16 Cemâzi-yel-âhir 1299/5 Mayıs 1882); Yeniosmanlı Yörüklerinin Kurşunlu Obasında, 1 arı 22 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 64/179, (9 Muharrem 1316/30 Mayıs 1898).

⁸¹⁵ Eröz, **Yörükler**, s. 220.

⁸¹⁶ Ali Rıza Gönüllü, "Güney Anadolu Yörüklerinde En Vurmak Adeti", **İçel Kültürü**, sayı: 10, (Ocak 1990), s. 12.

birlikte eğer hayvan doğduktan sonra yapılamamış ise fazla kan kaybını engellemek için yağmurlu veya soğuk bir havada uygulanmıştır. Teke Yörükleri arasında en vurma yöntemi yanında uygulanan bir diğer yöntem ise yakma yöntemi ile damgalama olup ateşte kızdırılan demir iğ ile hayvanın burnu üzeri, gözleri altından yanağı, ensesi, boynu, ayaklarının uygun bir yeri, omuz üstü, karın bölgesi ve kuyruk üzerinden herhangi bir bölgesi çeşitli şekillerde yakılmak suretiyle damgalanmıştır. Aynı zamanda oyma, dilme ve kesme yöntemlerinden birkaçı veya bunlardan birisi yanında yakma yöntemi uygulanarak aynı anda hem en vurma hem de damgalama şeklinin kullanıldığı da olmuştur.⁸¹⁷

Ondokuzuncu yüzyılda en vurma geleneğinin yaygın olduğu Teke Yörüklerinden hayvanı kaybolan veya çalınan aileler, hayvanlarını tarif ederlerken eşkalleri yanında enlerini de mutlaka belirtmişlerdir. Yörede genellikle oymak veya obalardan ziyade bunların bünyesinde bulunan ailelere mahsus olan damga ve en vurma adeti ile ilgili olmak üzere hayvanların kulakları yanında yüz, baş, boyun, bacak, gövde ve kuyruğuna vurulmuş oldukça zengin içerikli farklı en ve damgalama örnekleri bulunmaktadır.⁸¹⁸ Bunların yanında aynı oymak ve

⁸¹⁷ Gebiz Yörüklerinin genellikle çift en kullandığı görülmekle birlikte Macar Obası ileri gelenlerinden Battal Mehmet Ağa oğlu Mustafa Bey, hayvanlarının bir kulağını keserken bir kulağını oyuk en vurmakta hatta sağ kulağı dilik en vurulmuş hayvanı da bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 35/71, (5 Cemâzi-yel-evvel 1297/15 Nisan 1880); Battaloğlu Süleyman, hayvanlarının bir kulağını kesip diğer kulağını dilerek en vurmuştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 200/488, (13 Receb 1311/20 Ocak 1894); Dorumlar Obasından Hacı Yusuf oğlu İsmail, sağ kulağı oyuk en ve belinde gün keşiği nişanlı damga kullanmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 286/417, (20 Muharrem 1310/14 Ağustos 1892); Kırbas Obasından Solakoğlu Veli, hayvanlarının sağ kulağının ucunu kesip dilerken sol kulağının ucunu keserek en vurmuştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1193, s. 160/462, (6 Muharrem 1315/7 Haziran 1897); Çakal Yörüklerinden Müdür Molla Mehmet, sahip olduğu hayvanların iki kulaklarının ucu kesik en kullanmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 90/508, (4 Receb 1281/3 Aralık 1864); Yeniosmanlı Yörüklerinden Mustafa oğlu Osman, iki kulaklarının arkası oyuk en kullanmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 248/232, (13 Şevvâl 1309/11 Mayıs 1892); Saçıkara Yörüklerinden Latifoğlu Ali, hayvanlarının burnunu yakarak damgalamıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 529/152, (3 Cemâzi-yel-evvel 1305/17 Ocak 1888); Sarıkeçili Yörüklerinin Dağlı Obasından Kozakoğlu Hüseyin'in, hayvanlarının burun ve gözlerinin etrafı ile kuyruğu üstünü yakarak damgaladığı görülmektedir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 51/5 hk., (27 Zilka'de 1289/26 Ocak 1873).

⁸¹⁸ Fettahlı Yörüklerinden Ömeroğlu Ahmet, hayvanlarının sol kulağının ucunu kesip en vururken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1197, s. 89/238, (9 Cemâzi-yel-evvel 1316/25 Eylül 1898); Yağlılar Obasından Süllüoğlu Süleyman, sağ kulağının ucundan dilip sol kulağın altından oyuk en vurmuştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 109/305, (Selh-i Receb 1316/14 Aralık 1898); Çakal Yörüklerinden Hatice Hatun, sol kulağının ucu kesik en yanında boynunda gönü kaldıran nişanlı damga kullanmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 73/103, (21 Rebî'ü'l-âhir 1303/27 Ocak 1886); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Koca Kerimoğlu İbrahim, hayvanlarına sağ kulağı dilik, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 156/4 hk., (9 Rebî'ü'l-evvel 1291/26 Nisan 1874); Uyuzoğlu Ömer Ali, sağ kulağı dilik ve sol kulağı kesik en vururken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 30/3 hk., (19 Şa'bân 1289/22 Ekim 1872); Pitilar Obasından Durmuşoğlu Abdülkerim ise sol kulağının önü oyuk en vurmuştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 120. hk., (29 Zilka'de 1292/27 Aralık 1875); Honamlı Yörüklerinden Ala Mehmetoğlu Hasan, iki kulağı kesik en yanında sol gözü yanık damga kullanırken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1168, s. 59, (21 Cemâzi-yel-evvel 1305/4 Şubat 1888); Davarcıoğlu, sol göz üzeri yanık damga ile sağ kulağı dilik en kullanmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 84/219, (9 Receb 1306/11 Mart 1889); Eski yörüklerden Ömeroğlu Abdurrahman, sol kulağı kesik, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 54/122, (26 Safer 1308/11 Ekim 1890); Basırlı Obasından Hüseyin, sol kulağının ucu kesik ve altı oyuk, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1197, s. 111/302, (19 Ramazan 1316/31 Ocak 1899); Basırlı Obasından Haytaoğlu Mehmet, sağ kulağı ucu oyuk en kullanırken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 189/521, (25 Safer 1317/5 Temmuz 1899); Akça Efendioğlu Mahmut, hayvanlarına sağ kulağı oyuk en vurmuştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1243, s. 34/40, (29 Cemâzi-yel-âhir 1312/28 Aralık 1894); Yeniosmanlı Yörüklerinin Arablar Obasından Köse Kahyaoğlu Süleyman, sağ kulağı dilik, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**,

obaya mensup bireyler farklı enleri kullanırlarken Töngüşlü Yörüklerinden aynı aileden gelen birkaç hanenin hayvanlarının iki kulaklarını dilerek vurdukları en ile damgaladıkları görülmektedir.⁸¹⁹

Teke Yörüklerinden hemen hemen her oymak ve obaya mensup aileler, sahip oldukları deve, at, eşek, koyun ve keçilere vurdukları kendilerine mahsus en ve damga ile ferdi mülkiyet duygularını en iyi şekilde ifade etmişlerdir. Bu yöntem sayesinde mülkiyetlerinde bulunan hayvanların başka sürülere karışarak kaybolmalarını önledikleri gibi vurulan en ve damga sayesinde kaybolan veya çalınan bir hayvanı kolayca bulabilme imkanı da hasıl olduğundan yaşanacak herhangi bir kavga ve kargaşanın da önüne geçilmiştir.

4.1.6 Sahipsiz ve Başboş Hayvanlar

Osmanlı İmparatorluğunun taşra teşkilatı içerisinde işleyen idari mekanizma ile başboş ve sahipsiz hayvanlar kontrol altında tutulduğu gibi bu hayvanlar için genellikle farsça bir kelime olan yave kavramı kullanılmakla birlikte Türkçesi kaçgundur. Kırlarda veya tarlalarda sahipsiz olarak bulunan hayvanlar, yakalanarak sancak içerisinde bulunan görevlilere teslim edildiği gibi çevreye zarar vermiş ise kaydedilip kadı tarafından ayrıca ilan verilir. Verilen ilana rağmen hayvanın sahibi çıkmaz ise açık arttırma ile satılarak elde edilen gelirden ziyarı,

1201, s. 175/470, (Selh-i Zilhicce 1316/11 Mayıs 1899); Arablar Obasından Hacı Mehmet, sağ kulağının üstünden kesik ve diğerinin üstünden oyuk, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 388/603, (20 Şa'bân 1304/14 Mayıs 1887); Kurşunlu Obasından Medine Hatun, sağ kulağı dilik, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 376/584, (9 Şa'bân 1304/3 Mayıs 1887); Çıplaklı Obasından Hacı Ahmetoğlu Osman, iki kulakları dilik ve sağ kulağı oyuk, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 44/106, (8 Muharrem 1301/9 Kasım 1883); Başındayoklu Obasından Mustafaoğlu Şerif, iki kulağı dilik, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 285/217, (16 Ramazan 1307/6 Mayıs 1890); Çıplaklı Obasından Süleymanoğlu Ahmet, iki kulaklarının ucu kesik en, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1193, s. 20/73, (2 Receb 1313/19 Aralık 1895); Başındayoklu Obasından Kula Osman, iki gözlerinin önü yanık damga, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1193, s. 127/390, (15 Ramazan 1314/17 Şubat 1897); İsaoglu Mehmet, sağ kulağı dilik ve sol kulağın ucu kesik en kullanırken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 121. hk., (Selh-i Zilka'de 1292/28 Aralık 1875); Başındayoklu Obasından Erkekoğlu Süleyman, sağ kulağı yarma oyuk en kullanmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 38/78, (16 Cemâzi-yel-evvel 1297/26 Nisan 1880); Hacısalı Yörüklerinden Hatice Hatun, art ayağından nişanlı damga ve sağ kulağı dilik en, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1168, s. 9/32, (21 Eylül 1303/3 Ekim 1887); Hacı Mehmetoğlu Hasan, sol kulağının altı oyuk ve diğer kulağının ve kuyruğunun ucu kesik en kullanırken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 61/154, (15 Rebî'ü'l-âhir 1301/13 Şubat 1884); Molla Halil, sol kulağı oyuk en kullanmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 135/339, (17 Rebî'ü'l-evvel 1313/7 Eylül 1895); Ahadlı Yörüklerinden Hacı İmamoğlu Süleyman, hayvanlarına sol kulağının önü dilik en vermiştir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1177, s. 48/131, (19 Mart 1301/31 Mart 1885); Karahacılı Yörüklerinden Hacı Alioğlu Ahmet, arka sol bacağının iç tarafı yanık damga, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 80/205, (22 Cemâzi-yel-âhir 1306/23 Şubat 1889); Molla Emin, sağ kulağının ardı oyuk en ve boğazının altı yanık damga, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 109. hk., (19 Şevvâl 1293/7 Kasım 1876); Hacı İmamoğlu Veli, kulağı yanık damga kullanırken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 4. hk., (18 Receb 1298/16 Haziran 1881); Bekiroğlu Hasan, hayvanlarının sol kulağını dilerek en vermiştir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 6. hk., (18 Receb 1298/16 Haziran 1881); Sarıkeçilü Yörüklerinden Kerimoğlu İsmail, hayvanlarının burnunu yakarak damgalarken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 137/331, (27 Ramazan 1306/27 Mayıs 1889); Karatekeli Yörüklerinden Öksüzöğlü Mustafa, sağ kulağı dilik en kullanmıştır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1193, s. 145/432, (17 Zilka'de 1314/19 Nisan 1897).

⁸¹⁹ Töngüşlü Yörüklerinden akraba olan Hacı Mehmetoğlu Mustafa, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1187, s. 112/174, (18 Receb 1311/25 Ocak 1894); Hacı Mehmetoğlu Hacı Ömer, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 198/484, (18 Receb 1311/25 Ocak 1894); ve Hacı Mustafaoğlu Molla Abdurrahman, hayvanlarının iki kulaklarını dilerek en vermişlerdir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 15. hk., (3 Rebî'ü'l-evvel 1293/29 Mart 1876).

masrafı ve dellaliye ücreti çıkarıldıktan sonra kalan meblağ mal sandığına teslim edilirdi. Müzayede ile satılan hayvanın sonradan sahibi çıkar ve kendisine ait olduğunu ispat ederse mal sandığına teslim edilen para geri verilir, eğer çıkmaz ise devlete ait gelirler arasına dahil edilirdi.⁸²⁰

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörükleri yörede kaybolan hayvanları için genellikle mahkemeye başvurdukları gibi şer'iyeye sicillerinde yave olarak bahsedilen bu başıboş ve sahipsiz hayvanlar, zaptiyeler tarafından yakalanarak genellikle başıboş ve sahipsiz hayvan zaptı görevini de üstlenmiş olan Teke Sancağı Mal Başkatibi emrinde bulunan görevli bir katibe teslim edilmiştir. Görevliye teslim edildikten sonra muhtemelen bir handa veya tokatta kontrol altında tutulan bu hayvanların sahibi bulunmuş ise sahibine verilmiş eğer bulunamamış ise eşkali kaydedilen hayvanlar bir süre sonra açık arttırma ile satılarak geliri masraflar çıkarıldıktan sonra Teke Sancağı Mal Sandığına devredilmiştir. Bunların yanında bu hayvanları kaybedenler mahkemeye başvurup eşkalleri ve enleri ile hayvanlarını tarif ettikleri gibi gösterecekleri tanıklar ile de hayvanların kendilerine ait olduğunu ispat etmek zorundaydılar. Tarafların ve tanıkların ifadeleri alındıktan sonra hayvan mahkeme huzurunda görevli memur ve davacı önünde muayene edildiği gibi alınan ifadelerdeki eşkal ile karşılaştırılarak eğer mal sahibinin ve şahitlerin ifadeleri ile uyuşmakta ise hak sahibine teslim edilmekte aksi taktirde davacı davadan men edilmekteydi.⁸²¹

⁸²⁰ Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c. III, MEB Yay., İstanbul, 1993, s. 607.

⁸²¹ Eskiyörüklerin Seyidahmedli Obasından Eskioğlu Ahmet, yitirdiği bir kulağı kesik iki yaşında bir adet kara dorum devesinin Antalya'da zapt edilip 410 kuruşa satıldığını öğrenince dava açmış hatta iddiasını gösterdiği şahitlerle ispat edince 410 kuruş kendisine teslim edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 146/4 hk., (25 Muharrem 1291/14 Mart 1874); Basroğlu Obasından Karacaoğlu Mehmet'in, boz kır dişi devesi sahipsiz hayvan olarak zapt edilmekle birlikte 385 kuruşa satılmış hatta masrafı olan 48,5 kuruş düşülerek 336,5 kuruş Mal Sandığına teslim edilmişti. Karacaoğlu Mehmet, davacı olup şahitlerle devenin kendisine ait olduğunu ispat edince mahkeme tarafından 336,5 kuruşun kendisine teslim edilmesi kararlaştırılmıştı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 629/315, (22 Şevvâl 1305/2 Temmuz 1888); Fettahlı Yörüklerinden Talaşoğlu Ebubekir, kaybettiği üç yaşındaki sarı danayı yave zaptı memurunda bulduğu gibi dana mahkemede kendisine teslim edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 99/559, (27 Receb 1281/26 Aralık 1864); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Koca Kerimoğlu İbrahim, yitirdiği sağ kulağı dilik altı yaşındaki devesinin sahipsiz hayvan olarak Antalya'da zapt edildiğini öğrenince dava açtığı gibi ispat edince deve kendisine teslim edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 156/4 hk., (9 Rebî'ü'l-evvel 1291/26 Nisan 1874); Honamlı Yörüklerinin Telliler Obasından Ala Mehmetoğlu Hasan, kaybettiği devesini yoz kırmızı iki kulağı kesik sol gözü yanık onüç yaşında köşekli deve diye tarif edip dava açmıştı ancak deve satıldığı gibi yave memuru tarafından geliri Mal Sandığına teslim edildiğinden herhangi bir sonuç çıkmamıştı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1168, s. 59, (21 Cemâzi-yel-evvel 1305/4 Şubat 1888); Honamlı Yörüklerinden Ramazan, kaybettiği art bacağıın sol tarafında kurt kabuğu nişanlı ve eğerlerinin üstünde beyaz tüylü 500 kuruş kıymetli yedi yaşında yoz kırmızı dişi kayalık devesinin başıboş hayvan olarak zapt edildiğini öğrenince mahkemeye başvurduğu gibi şahitlerinde ifadeleri üzerine deve kendisine teslim edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 113/279, (22 Şa'bân 1306/23 Nisan 1889); Yeniosmanlı Yörüklerinin Arablar Obasından Meydanoğlu Yusuf, kaybettiği hayvanlarını, sağ kulağı sekil yoz kırmızı üç yaşında erkek deve dorumu ile yüzünde tağı nişanlı üç yaşında kırmızı ve ön bacağıın biri eğrice iki yaşında erkek kara dorum yanında kulağı kesik alnı bir miktar sakar doru kısrağ diye tariflediği gibi yave olarak zapt edilen dorum ve kısrağın Meydanoğlu Yusuf'a teslim edilmesine karar verilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 126/178, (24 Receb 1303/28 Nisan 1886); Karahacılı Yörüklerinden Yusuf Bey, kaybettiği hayvanlarını yave memuru zimmetinde bulmakla birlikte muayene olunan hayvanları, kuyruğu alttan kesik beş yaşında doru beygir ve alnı bir miktar

Teke Yöresinde hayvancılıkla uğraşan oldukça fazla Yörük oymağı bulunması çok sayıda hayvan varlığını beraberinde getirdiği için kaybedilen veya başıboş sahipsiz hayvanlar, devlet tarafından oluşturulan bu kurum sayesinde devlet kontrolüne alınmaktaydı. Böylece hem hayvanların başıboş dolaşarak ekili alanlara vermeleri muhtemel bir zarar engellenmekte hem de hayvanını kaybeden aile için bir emniyet rolü oynamakta hatta başıboş hayvanın çalınma ihtimalinin de önüne geçilmiş olmaktadır. Kurumun işleyişi sayesinde hayvanını kaybetmesine rağmen aradan geçen birkaç yıl sonra Antalya’da sahipsiz ve başıboş hayvan zaptı ile görevli memura başvurup hayvanın eşkalini bildirdikten sonra mahkemede ispat edince satılan hayvanın değerini almaya hak kazananlar bulunmaktaydı. Nitekim Çakal Yörükleri Müdürü Molla Mehmet, devesini kaybettikten bir yıl sonra Mal Sandığına teslim edilen 665,5 kuruşu almaya hak kazanmıştı. EskiYörüklerin Basırlı Obasından Süleymanoğlu Mahmut, devesini kaybettikten iki yıl sonra Mal Sandığından 633 kuruşu alırken yine Basırlı Obasından Molla İsmail, bir yıl sonra devesinin bedeli olan 382,5 kuruşu almıştı. Karahacılı Yörüklerinden Cansızoğlu Mehmet, devesini kaybettikten bir buçuk yıl sonra kaybettiği devesinin bedeli olan 610 kuruşu alırken Bekiroğlu Hasan ise bir yıl sonra Mal Sandığından devesinin bedeli olan 497 kuruş 18 parayı almaya hak kazanmıştı. Aynı şekilde Yeniosmanlı Yörüklerinin Kurşunlu Obasından Aşıkoğlu Hasan, kaybettiği devesinin bedeli olup Mal Sandığına teslim edilen 507,5 kuruşu mahkeme kararıyla almıştı.⁸²² Hatta Konya Akşehir’de meskun Cihanbeyli Aşiretinden Osman Koca, Karahacılı Yörüklerinin Sarıkabalı Obasından İç Ağasıoğlu Ömer’den satın aldığı kırmızı tülü deveyi aldıktan on gün sonra yitirdiği gibi deve tekrar Antalya’ya gelmiş ve sahibi bulunamayınca müzayede ile 1.220 kuruşa satılıp 63 kuruş 10 para masrafı çıkarıldıktan sonra kalan 1.156 kuruş 30 para Teke Sancağı Mal Sandığına teslim edilmişti. Osman Koca, devesinin Antalya’da sahipsiz ve başıboş hayvan olarak zapt edilip satıldığını bir buçuk yıl sonra öğrenince mahkemeye başvurup elde edilen geliri talep ettiği gibi gösterdiği şahitlerle devenin kendisine ait olduğunu ispat edince mahkeme, Mal Sandığına teslim edilen 1.156 kuruş 30 paranın Osman Koca’ya ödenmesine hükmetmişti.⁸²³

sakar on yaşında büyük doru kısarak ve kodug yine alnı bir miktar sakar sol kulağı bir miktar oyuk beş yaşında küçük doru kısarak ve yine alnı sakar ve sol kulağı oyuk birbuçuk yaşında dişi doru tay ve sağ kulağı oyuk beş yaşında yağız kısarak ve altı yaşında gök kır kısarak ki toplam altı adet hayvanı, bu şekilde tarifile talep ettiği gibi şahitlerle de ispat edince hayvanlar kendisine teslim edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 545/186, (1 Receb 1305/14 Mart 1888).

⁸²² **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 90/508, (4 Receb 1281/3 Aralık 1864); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 71/182, (22 Cemâzi-yel-evvel 1302/9 Mart 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 225/72, (21 Cemâzi-yel-âhir 1307/12 Şubat 1890); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1177, s. 106/251, (18 Muharrem 1303/27 Ekim 1885); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 6. hk., (18 Receb 1298/16 Haziran 1881); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 184/2 hk., (29 Şevvâl 1291/9 Aralık 1874).

⁸²³ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 110/271, (8 Ramazan 1306/8 Mayıs 1889).

Başıboş ve sahipsiz hayvanları zapt eden kurumda görevli kişilerle ilgili zaman zaman sıkıntılarda yaşanmakta hatta bu işle görevli zaptiyeler dolaşırken kimi zaman başıboş ve çalınmış hayvan olduğu gerekçesiyle gördükleri sahipli hayvanları da sürüp götürmekteydiler. Nitekim Fettahlı Yörüklerinden olup Kındıra Köyünde meskun Mustafa'nın dört devesi ile dört merkebine çadırı önünde otlarken başıboş mal olduğu gerekçesiyle el konulurken, yine Hacısalı Yörüklerinden Molla Halil'in atına da çalıntı hayvan olduğu gerekçesiyle zaptiye tarafından zorla el konulup götürülmüştü. Bunların yanında Yeniosmanlı Yörüklerinin Arablar Obasından Hacıoğlu Osman'ın bir beygirine, Başındayoklu Obasından Deveci Mustafa'nın kısarak ve tayına, Hacısalı Yörüklerinden Ümmüşen Hatunun devesine, çalıntı hayvan olduğu gerekçesiyle el konulup Antalya'ya götürülmüştü. Zaptiyeler tarafından başıboş, sahipsiz ve çalıntı olduğu gerekçesiyle Antalya'ya götürülüp görevliye teslim edilen bu hayvanlar için dava açıldığı gibi hayvanlar sahiplerine teslim edilmişti.⁸²⁴ Başka bir olayda ise Mandırla Köyünde meskun Fettahlı Yörüklerinden Ömeroğlu Ahmet, yayladan göç edip sahile gelirken yolda konakladığı sırada kendi malı olan tosuna, sahipsiz hayvan olduğu gerekçesiyle zoraki el konulduğu gibi İstanos Müdürüne teslim edilirken müdür de tosunu Antalya'da sahipsiz ve başıboş hayvan memuruna teslim etmişti. Yaşadığı bu olaydan sonra mahkemeye başvuran Ahmet, tosunun kendisine iade edilmesi için davacı olmuştu.⁸²⁵

Sahipsiz, başıboş ve çalıntı hayvanların takibi ile görevli zaptiyelerin bu tür haksız uygulamaları yanında Sarıkeçili Yörüklerinin Odabaşı Obasından Odabaşıoğlu Ömer Ağa'nın yük nakliyesi için gönderdiği devesini muhtemelen aralarındaki bir husumet dolayısıyla yine Sarıkeçili Yörüklerinden Demirci İbrahimioğlu İbrahim, bu deve sahipsizdir diye ihbar edince hükümet tarafından deveye el konulmuştu. Birkaç gün sonra müzayede ile deve 825 kuruşa satılmış hatta 50 kuruş 10 para tutarındaki masrafi çıkarılarak kalan 774 kuruş 30 para Mal Sandığına teslim edilmişti. Devesine hükümet tarafından el konulup satıldığını öğrenen Odabaşıoğlu Ömer Ağa, açtığı mülk hayvan davasını gösterdiği tanıkların da ifadeleri ile ispat edince Mal Sandığına teslim edilen 774 kuruş 30 para kendisine iade edilmişti.⁸²⁶

Teke Yöresinde yaşanan bazı haksız uygulamalara rağmen sahipsiz ve başıboş hayvan zaptı ile ilgili bu kurum ondokuzuncu yüzyıl boyunca varlığını korumuştur. Kurum sayesinde kaybedilen hayvanların devlet güvencesi altına alınması ve çevreye verecekleri muhtemel zararların engellenmesi ile toplum açısından yararlı bir hizmet yerine getirilmiştir.

⁸²⁴ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1180, s. 190/490, (14 Şevvâl 1313/29 Mart 1896); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1243, s. 132/155, (27 Rebî'ü'l-evvel 1313/17 Eylül 1895); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1180, s. 233/95, (12 Zilhicce 1313/25 Mayıs 1896); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1189, s. 69/185, (8 Zilhicce 1314/10 Mayıs 1897); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1191, s. 28/65, (28 Cemâzi-yel-evvel 1310/18 Aralık 1892).

⁸²⁵ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1197, s. 89/238, (6 Cemâzi-yel-evvel 1316/22 Eylül 1898).

⁸²⁶ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1179, s. 248/127, (28 Receb 1307/20 Mart 1890).

4.2 Yaylak ve Kışlak Hayatları

Yüzyıllardır yaylak ve kışlak hareketlerine bağı olan Yörük hayat tarzında mevsimlere göre baharın gelmesi ile yaylaklara, güz döneminin sonlarına doğru ise kışlaklara göç edilirdi. Teke Yöresinde, Torosların Akdeniz'e bakan kıyı şeridinde, iklim bakımından ılıman, kuytu ve korunaklı yerlerinde kışlayan Teke Yörükleri ilkbaharın gelişiyle rahata kavuşurlardı. Bu rahatlık özellikle Nisan'dan sonra sahilde havaların ısınması sonucunda sığının ve sineğin etkisinin hissedilir derecede artması ve otların kurumaya yüz tutması üzerine son bulurdu. Böylece hayvanlar için yeni taze otlak alanlar bulmak zarureti doğduğundan Toros Sıradağları üzerinde yer alan otu ve suyu bol yüksek, serin yaylalara göçüp yazı orada geçirirlerdi. Yörüklerin bu hareketli yapıları yüzyıllardır bir tarafta koyun, keçi ve sığırlar diğer tarafta at, eşek ve deve sırtında topyekun eşyalarla yapılan göç ile yaz döneminde yaylaya, kış döneminde ise kışlaya dönüşümlü olarak meşakkatli bir şekilde devam etmekteydi.⁸²⁷

Teke Yörüklerinin kışlak ve yaylak hayatları oldukça farklı ekonomik etkinliklere sahne olmakla birlikte kışlaklarda her oymağın bulunduğu muhit belli olup yakın akrabalardan oluşan obalar halinde belirli aralıklarla çadırlarını kurup kışlağa yerleştikleri gibi hayvanlarını birbirine karıştırmadan bakımını sağlayabilecekleri mesafeyi korurlar ve her zaman dayanışma içerisinde olurlardı. Temel ekonomik faaliyetleri hayvancılığa dayanan oymak ve obaların kışlaklarda oturdukları dönem özellikle koyun ve keçi gibi hayvanların yavrulama mevsimi olduğu için hayvanları, soğuk, tufan ve karakışın etkisinden koruyarak iyi bir bakım gerekirdi. Kışlak hayatı, yaylak hayatı ile kıyaslandığı zaman ekonomik çeşitlilik açısından oldukça durgun ve hareketsiz geçirdi. Hayvanların bakımı için tutulan çobanlar veya ailedeki erkekler, hayvanların beslenmesi ile uğraşırken koyun ve keçiler kışlakta kuzuladığından ağıl yapımından kuzuların veya oğlakların soğuktan korunmasına kadar kışın yağmurunda ve çamurunda meşakkatli bir hayat geçirdi. Kuzu veya oğlaklar gün içerisinde sabah ve akşam olmak üzere iki defa emiştirilirken karınlarını doyurduktan sonra seçilir ve ağıllarına doldurulurlardı. Zor kış şartlarında kuzular ile oğlaklar iyi bir şekilde bakılarak yaza hazırlanmaya çalışılırken anaç keçi ve koyunların süt verimini arttırmak için iyi bir bakım gerektiğinden imkanlar ölçüsünde, var ise yem veya saman verilirken eğer yok ise toplanan otlar veya ağaç dalları ile beslenmeye çalışılırdı. Kışlaklarda sabaha doğru harımdan boşandırılarak otlatmak üzere örümeye götürülen koyun ve keçiler sabah tekrar yavrulara süt vermek üzere getirilmekle birlikte kışlakta hayvanlar genellikle gündüz otlatılırdı. Erkekler, hayvanların güdülmesinden sorumlu iken kadınlar ve çocuklar, evdeki işler ve yavruların bakımı ile ilgilenirlerdi. Küçükbaş hayvancılık yapan Teke Yörüklerinde kuzu ve oğlakların

⁸²⁷ Ak, "Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü", s. 338-339.

daha iyi beslenmesini sağlamak için kış döneminde hayvanlar sağılmazdı. Sağım işine ancak baharın gelmesi ve otların bollaşması ile koyun ve keçinin sütü artınca başlanır, güz döneminde koç ve teke katımının sonunda hayvan süttten kesilinceye kadar devam edilirdi. Bunların yanında baharın gelmesi ile birlikte Nisan sonlarına doğru koyunlardan yapağı olarak adlandırılan kış yünü kırklık adı verilen aletlerle kırkılarak dokuma ve yatak yapımına kadar çeşitli alanlarda kullanılırdı. Bütün bunlardan sonra genel olarak kışlak hayatında hayvanların bakımı üzerinde yoğunlaşıldığından ekonomik çeşitlilik açısından daha çok bir tek düzelik söz konusuydu.⁸²⁸ Aynı zamanda Yörükler, kış döneminde çarşı ve pazar ihtiyaçlarını kışlaklarına yakın olan köy veya kasabalardan temin ederlerdi.

Teke Yöresinde bulunan oymak ve obaların kışlaklardan topyekun belirli bir nizam ve intizam içerisindeki hareketlerine sahne olan yaz göçü sonunda yaylaklara çıkılırdı. Yaylakta her oba, yurtlarına konarken kimse kimsenin yurduna ve muhitine müdahale etmediği gibi herhangi bir kargaşaya da meydan verilmezdi. Kışlaklarda oba üyeleri birbirlerine yakın olmakla birlikte belirli aralıklarla konup çadır kurarlarken, kışlakların aksine yaylaklardaki yerleşmeler bir arada ve daha derli toplu oba yerleşimleri şeklinde olur ancak bu defa obalar arasında belirli mesafeler bulunurdu. Yaylaklar, kışlaklara göre hayvanlar açısından daha geniş otlaklara sahip olup yaylaklarda hayvanların otlatıldığı dağlarda zarar vereceği herhangi bir ekili alan olmadığı için daha rahat hareket etme imkanı bulunurdu ancak bu defa en büyük tehdit unsuru Yörüklerin bücü veya canavar dedikleri kurtlardı. Öte yandan kışlaklarda hayvanlar gündüz otlatılırken yaylaklarda gündüz sıcak olduğu için eğrekte kürneyen hayvanlar genellikle gece serinliğinde öründüğünden sürü çobanının geceleyin kurtlara karşı uyanık olması gerektiği gibi mutlaka çoban köpeği taşıma zorunluluğu bulunurdu.⁸²⁹

Yörükler için yaylak alanları hayatlarının önemli bir kısmını geçirdikleri yerler olup yaylaklar, kışlaklara göre daha hareketli ve sosyo-ekonomik faaliyetler açısından çeşitliliğin arttığı yerlerdi. Yaylaklarda yurtlara çadırların kurulmasından sonra günlük hayat başladığı gibi her hanede mutlaka bir işbölümü bulunurdu. Bu iş bölümü içerisinde hayvanların güdülmesinden ve örünmesinden genellikle erkekler sorumlu iken yaz döneminde çocuklar gündüz oğlaklara ve kuzulara bakarlar hatta eğrekte sürüleri getirirlerdi. Yörüklerin günlük hayatında her alanda olduğu gibi ev işlerinden birinci derecede sorumlu olan kadınlar ise hayvanların sütlerinin sağılmasından peynir, yağ, yoğurt, lor ve çökelek gibi ürünlerin yapılmasına ve dokuma işlerine kadar çeşitli görevler üstlenirlerdi.⁸³⁰ Sağılan süt, çok

⁸²⁸ Yörüklerin kışlaklardaki yerleşim düzenleri ve kışlak hayatları için bkz. Egawa-Şahin, **a.g.e.**, s. 91-93.

⁸²⁹ Ak, "*Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü*", s. 333.

⁸³⁰ Selekler, **a.g.e.**, s. 148-149; Musa Seyirci, "Yaylaların Göçmen Kuşları Yörükler", **Skylife**, sayı: 206, (Eylül 2000), s. 114-118; Yörük yaşamında kadının rolü için ayrıca bkz. Yüksel Kasapbaşı, "Türkmen Yörükleri

bekletilirse bozulma ihtimali söz konusu olduğu için sağımdan hemen sonra peynir ve yoğurt yapılacak sütler ayrılıp mayalanırdı. Eğer yağ yapılacaksa akşamdan bir kap içerisine bırakılan sütün üzerinde biriken kaymak sabah alındıktan sonra kalan süt, peynir yapmak üzere mayalanırken alınan kaymak kaynatıldıktan sonra bir miktar yoğurt damızlığı ile mayalanır ve bir süre bekletildikten sonra meydana gelen kaymak yoğurdu bir kap veya tulukta biriktirilirdi. Öte yandan mayalanan süt, peynir tutunca bez keselere doldurulmakla birlikte bir ağaca veya çatmaya asılarak suyu iyice süzdürüldükten sonra taş ile bastırılarak içerisindeki su oranı iyice düşürülürdü. Bu işlemlerden sonra keselerden çıkarılan peynirlerin bir kısmı pazarlanmak üzere torbalara yerleştirilirken bir kısmı tuzlandıktan sonra bir çuvala doldurularak tekrar üzeri taşla bastırılıp bir süre beklemeye ve dinlenmeye alınır hatta bundan sonra içerisine konulan kekik ve karacaot gibi karışımlarla harmanlandıktan sonra kışlık olarak büyük derilere basılırdı. Aynı zamanda çökelek, lor ve peynirin karıştırılarak içerisine kekik ve karacaot katıldıktan sonra güzlük olmak üzere katık denen peynir hazırlanıp derilere basıldığı gibi kışlaklara inilene kadar bu karışım günlük olarak tüketilirdi. Bunların yanında biriktirilen peynirin ihtiyaç dışında kalan kısmı da küçük derilere basılarak pazarlanmak üzere hazır tutulurdu. Uzun deneyimler ve kültürel birikimin sonucunda hayvanlardan elde ettikleri her türlü ürünü değerlendirme bilgi ve becerisine sahip olan Yörük kadınları, peynir keselerinden bir kap veya leğen içerisine süzülen peynir suyunu kazanlara doldurup ateşte kaynatarak lor elde ederlerdi. Lor uzun süre kaynatılır ve koyulaşarak kahverengi bir renk alırsa buna tort veya deli dolaz denirdi ancak bu dolazın bir de süt ile un karışımının içerisine bir miktar da yağ konularak ateşte kazanlarda kaynatılmasıyla elde edilen şekli vardı ki buna da süt dolazı denirdi. Derilere basılan dolaz veya tort kışlık olarak hazırlandığı gibi bir miktarı pazarlanır ve ihtiyaçlar giderilirdi. Öte yandan yaymak üzere yeterli miktara ulaşan kaymak, sabahın erken saatlerinde genellikle erkeç derisinden yapılan tuluklarda bişşekle dövülerek yayılırken kar deliği denilen mağaralardan getirilen karlar tuluk içerisine atıldıktan sonra kaymak iyice soğutulularak yağ ve ayran olarak ayrıştırılırdı. Ayran içerisinden çıkarılarak başka bir kaba alınan yağ yıkandıktan sonra genellikle kabartlama adı verilen derilere basılırdı. Bu tuluk dövme ve yayma işinden sonra çıkan ayranın bir miktarı içildiği gibi fazla olan kısmı ateşte kaynatılarak Teke Yörüklerinin keş dedikleri çökelek elde edilirdi. Bunların yanında daha çok günlük olarak tüketilen yoğurt, birkaç gün kalır ve ekşirse ömrünü uzatmak

için bez bir keseye konularak suyu süzülürdü ki buna süzme denir hatta ekşi yoğurt süzme yapılmaz ise aynen ayran gibi ateşte kaynatılarak çökelek elde edilirdi.⁸³¹

Hayvanlardan elde edilen bu mahsuller yanında Ağustos Ayı içerisinde keçilerin kılı kırkılırken, Ağustos sonlarından itibaren böğet adı verilen derin akarsularda yıkanan koyunların yünü yıl içerisinde ikinci kez kırkılırdı.⁸³² Kadınlar, elde edilen kıl ile güz yününden günlük hayatta kullanılan giyim kuşamdan dokumaya kadar çeşitli malzemeleri yaylaklarda yapma imkanı buldukları gibi deriden de ihtiyaçları olan eşyaları üretip aynı zamanda kışlık ihtiyaçlarını da hazırlarlardı. Dokuma öncelikle ihtiyaca yönelik olup zaman ve iş yükü açısından imkanı olanlar pazarlamaya yönelik de üretim yaparlardı. Gıda ve dokuma alanında hazırlanan ürünler ile kıl, yün ve deri gibi mamullerin büyük kısmı yaylaklara gelen ve ayakçı adı verilen tüccarlara satılırken bir kısmı da yaylaklara yakın pazar yerleri ile panayırlarda satılıp ihtiyaçlar temin edilirdi. Aynı zamanda kuzularla oğlaklar yaylaklarda iyice yetişip olgunlaştıkları için damızlıklar ayrıldıktan sonra satılması gerekenler yanında toklu, çebiç ve erkekler genellikle yaylaklara gelip hayvan ticareti ile uğraşan ve celeb adı verilen kasaplara ayak usulü ve pazarlık yöntemi ile satılırken yaylaklara yakın pazar ve panayırlara götürülenler de olurdu. Oğlak ve kuzudan damızlık dışında nızbent olarak sürüde kalan erkek hayvanlar güz döneminde enenerek iğdiş edilirken koç veya teke katımından önce kısır keçi ve koyunlar yanında Teke Yörükleri arasında kelepirci olarak adlandırılan yaşlı koyun ve keçiler de satılarak sürü gençleştirilirdi. Öte yandan Yörükler, mübadele ve pazarlama alanları bakımından çevrelerinde bulunan yerleşim yerleri ile sürekli bir etkileşim içinde oldukları gibi Döşemealtı Düzlüğünden Kaş'a kadar olan kıyı kesiminde kışlayıp Torosların üzerindeki yaylaklara çıkanlar yaz döneminde Elmalı ve Korkuteli'nde kurulan büyük pazar ve panayırlara gidip yetiştirdikleri hayvanlar ile elde ettikleri mahsulleri satarak ihtiyaçlarını giderirlerdi. Anamas Yaylalarına çıkan Yörükler ise Beyşehir, Anamas, Eğirdir, Gelendost ve Şarkıkaraağaç pazarlarına giderek hayvanlarını ve mahsullerini pazarlayıp ihtiyaçlarını temin ederlerken Sultandağı'nda yaylayanlar Yalvaç ve Akşehir pazarlarında mübadeleyi gerçekleştirip ihtiyaçlarını karşılarlardı.⁸³³

⁸³¹ Yörüklerde yoğurt, peynir ve yağ imali için bkz. Yalman, **Cenup'ta Türkmen Oymakları II**, s. 461-463; Güngör, **a.g.e.**, s. 44-45.

⁸³² Keçi kırkımı için bkz. Seyirci, **Ege Yörükleri**, s. 44-45; Dulkadir, **a.g.e.**, s. 75.

⁸³³ Mesela Elmalı'da yaz dönemlerinde büyük bir yayla panayırı kurulduğu gibi çevrede bulunan Yörük ve köylü herkesin istifade ettiği bu panayırın güvenliğinin sağlanması için Yüzbaşı Mustafa ve Mülazım Ömer Efendiler kumandasında kırk askerden oluşan bir müfreze görevlendirilmişti. **BOA., Y.PRK.ASK.**, 63/131, (16 Muharrem 1308/1 Eylül 1890); Aynı şekilde Antalya halkının yazlık göç yeri ve yaylak alanı olan Korkuteli'nde de çarşı ve pazar kurulmakta hatta ortaya çıkacak muhtemel davalara bakmak üzere naip tayin edilmekteydi. **BOA., C.ADL.**, 68/4089, (7 Ramazan 1257/23 Ekim 1841); Teke Yörüklerinin ekonomik faaliyetleri ve mübadele için bkz. Ak, "*Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü*", s. 341-342; Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 4-5; Yörüklerde ekonomik faaliyetler ve mübadele için ayrıca bkz. Şeref Uluocak, "*Sarıkeçili Yörüklerinin Sosyo-*

Yaylaklarda başlayan pazarlama ve değişim süreci güzleklerde hız kazanırken Yörükler, besledikleri hayvanlardan elde ettikleri peynir, yağ, lor, keş ve dolaz gibi gıda ürünleri ile dokuma yanında deri, kıl ve yün gibi hammaddeleri kondukları yerlere yakın kasaba ve köy pazarlarında satarak veya aynı olarak değiştirmek suretiyle ihtiyaçları olan fasulye, nohut, bulgur, patates ve soğan gibi kuru gıdaları temin edip kışa hazırlıklı girerlerdi.⁸³⁴ Bu mübadele açısından Teke Yörüklerinin pazarladıkları mahsuller ile hammaddelerin ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında mevcut verilere göre fiyat aralıkları da bulunmakla birlikte ürünlerin birim fiyatı kıyye üzerinden belirlenirken farklı fiyatlarla değerlendirildiğini görmek mümkündür. Nitekim bu gıda ürünlerinden peynire 1,5 ile 2 kuruş arasında değer biçilirken tulum peynirine 2,5 kuruş, çökelek peynirine 1,5 ile 4,5 kuruş, sadeyağa ise 6 ile 12 kuruş arasında değer biçilmiştir. Bunların yanında hammadde olarak yün ile kıl genellikle aynı fiyatla alıcı bulurken kıyye başına 1,5 ile 5 kuruş arasında satılmıştır.⁸³⁵

Öte yandan aynı veya nakdi değişim Yörüklerden koyun ve keçi besleyenler arasında da yapılmakla birlikte yün ve yapağı ile değiştirilen kıldan çadır, çul ve sitil yapılırken koyun besleyenler ayrıca davar besleyenlerden yün mukabili su tuluğu, yağ tuluğu ve dövme tuluğu alırlardı. Davar besleyenler ise keçe yapmak, çorap örmek, ceketlik ve pantolonluk kumaş ile kilim ve halı dokumak için kıl ile yünü takas ederlerdi. Nitekim çoğunlukla nakdi, kısmen aynı olarak devam eden bu mübadele sürecinde yetiştirdikleri hayvanlar ile ürettikleri mahsulleri pazarlayan Yörükler, çevrelerindeki meskun mahallerin ihtiyaçlarını karşılamakla

Kültürel ve Ekonomik Yapısı Üzerine Kısa Bir Değerlendirme”, **Son Konar-Göçerlerin (Sarıkeçili Yörüklerinin) Sosyo-Kültürel Yapısı**, (ed. M. Cihat Özönder-Erdal Aksoy-Gökhan V. Köktürk), Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara, 2005, s. 106.

⁸³⁴ Orhonlu, **a.g.e.**, s. 22-23.

⁸³⁵ Peynir 20 kıyye 30 kuruş, revgan-ı sade 10 kıyye 80 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 14/45, (25 Safer 1267/30 Aralık 1850); Yün ve kıl 10 kıyye 50 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1155, s. 14/31, (5 Cemâzi-yel-âhir 1271/23 Şubat 1855); Revgan 10 kıyye 80 kuruş, peynir 10 kıyye 20 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 44/173, (25 Receb 1278/26 Ocak 1862); Revgan 15 kıyye 90 kuruş, peynir 40 kıyye 50 kuruş, çökelek 20 kıyye 25 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 26/152, (20 Zilka'de 1280/27 Nisan 1864); Peynir 34 kıyye 68 kuruş, revgan 6 kıyye 60 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 95/538, (12 Receb 1281/11 Aralık 1864); Kıl 5 kıyye 50 kuruş, revgan-ı sade 9 kıyye 72 kuruş, penair 30 kıyye 60 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 34/99, (19 Cemâzi-yel-âhir 1282/9 Kasım 1865); Penair tulum 24 kıyye 60 kuruş, revgan-ı sade 10 kıyye 80 kuruş, kıl 15 kıyye 75 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 39/112, (6 Receb 1282/25 Kasım 1865); Boyalı iplik ve bir miktar koyun yapağı 20 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1165, s. 68/79, (23 Cemâzi-yel-evvel 1288/10 Ağustos 1871); Revgan-ı sade 7 kıyye 70 kuruş, penair 22 kıyye 44 kuruş, kıl 10 kıyye 60 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 50/3 hk., (25 Zilka'de 1289/24 Ocak 1873); Revgan-ı sade 10 kıyye 100 kuruş, penair 20 kıyye 40 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 2/4, (5 Muharrem 1297/19 Aralık 1879); Yün 200 kıyye 300 kuruş, revgan 8 kıyye 96 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 55/122, (5 Muharrem 1298/8 Aralık 1880); Peynir 20 kıyye 40 kuruş, revgan 3 kıyye 30 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 30/73, (19 Muharrem 1302/8 Kasım 1884); Çökelek peynir 10 kıyye 45 kuruş, yağ 3 kıyye 36 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 71/207, (11 Safer 1305/29 Ekim 1887); Yün 10 kıyye 50 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 109/319, (3 Muharrem 1306/9 Eylül 1888); Peynir 25 kıyye 50 kuruş, revgan-ı sade 15 kıyye 105 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 95/207, (20 Receb 1307/12 Mart 1890); Revgan-ı sade 8 kıyye 48 kuruş, peynir 10 kıyye 15 kuruş, davar kılı 15 kıyye 60 kuruş iken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 49/113, (11 Muharrem 1307/7 Eylül 1889); Kıl 10 kıyye 50 kuruş ve revgan-ı sade 3 kıyye 30 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 76/145, (5 Safer 1311/18 Ağustos 1893).

kalmazlar aynı zamanda kendi ihtiyaçlarını da temin edip yaşadıkları yörelere sosyo-ekonomik açıdan canlılık kazandırırlardı.⁸³⁶

Yörüklerin yaylak ve kışlak alanlarında hayvanlarını otlattıkları yerlerde meskun yerleşik ahali ile münasebetleri sadece alışverişle sınırlı değildi. Özellikle sahil kesiminde bulunan ve erken dönemlerde yerleşmiş olmasına rağmen hayvancılıkla uğraşmaya devam eden Yörükler ve köylüler, yaz dönemlerinde hayvanlarına bakmakta güçlük çektikleri için koyun, keçi ve ineklerini “*Ölmez Ana*” tabir edilen bir usulle Yörüklere verip yaylaya gönderirlerdi. Bu usulde verilen hayvanın sayısı sabit kalırken ölen olursa gütmek üzere alan Yörük bunu tamamlardı. Taraflar arasında yapılan anlaşmaya göre ölmez ana usulünde Yörük, mal sahibine on koyun için bir okka yağ, bir okka güz yünü ve bir kuzu; bir sığır için dört okka yağ verirken ağnam vergisi yarı yarıya ödenmekle birlikte bunun dışında kalan masraflar bakıcı tarafından karşılanırdı. Bunların yanında mal sahibi ile malları teslim alan Yörük arasında bazı değişiklikler yapılabilirdi. Eğer sürü büyük ise bu riski göze alabilecek birisi bulanamadığı için kahya tutma usulüne başvurulurdu. Bu usulde sürü sahibi, hali vakti yerinde ve kendisine bir şey emanet edilebilecek vasıfta birisini sürünün idaresi için belirli bir ücretle kahya tayin ederdi. Yaylak ve kışlak arasında sürüye çoban tutarak idare etmekle yükümlü olan kahya, mal sahibi adına sürüyü idare ederdi. Bu usulde hayvanların bütün geliri mal sahibine ait olup sayım vergisi, köpek iaşesi ve çoban ücreti de mal sahibi tarafından ödenirdi. Sürü sahibi sürünün miktarına göre pazarlıkla kahyaya para öderken aynı zamanda pazarlık harici olarak, kahyanın evinin iaşesi için ihtiyacı kadar buğday ve bir miktar para verirdi. Her yıl yaylaya göç sırasında burunlarından damgalanan hayvanlar kahyaya teslim edilirken, kahya da, eğer ölen hayvan olmuşsa burunlarından damgalı derileri yüzerek sakladığı gibi yayla dönüşünde mal sahibine teslim ederdi.⁸³⁷

Ölmez Ana ve kahya tutma usulü yanında bir de dölü yarıya usulü vardır ki, bu usul aynen ölmez ana usulüne benzer ancak burada doğan yavrular her sene yarı yarıya paylaşılır ya da bir sene asıl mal sahibinin diğer sene sürüye bakanın olurdu. Bu uygulamada mal sayısı sabit kalmazken artma veya azalma söz konusu olabilirdi. Yörükler arasında yardımlaşmanın ön planda tutulduğu sürü keşik'i olarak adlandırılan bir uygulama daha vardı ki, bu uygulama süt keşik'i ve gütmek keşik'i olarak ikiye ayrılırdı. Süt keşik'inde hayvan sahipleri, hayvanların yattığı eğrekte süt veren hayvanları oranında gün kadar her biri sırayla gidip sütleri sağarken bu uygulama sadece süt ile sınırlıydı. Gütmek keşik'inde ise ellerindeki

⁸³⁶ Seyirci, **Batı Akdeniz Yörükleri**, s. 4-5, 9; Eröz, **Yörükler**, s. 208-209.

⁸³⁷ Selekler, **a.g.e.**, s. 151-153; Aktan, **a.g.m.**, s. 18.

hayvanları birleştirdikleri gibi hayvan oranında gün kadar sırayla hayvanları güderlerdi.⁸³⁸ Bu uygulamadan farklı olarak Anamas Yaylalarına çıkan Teke Yörükleri arasında değişik veya badaşık olarak adlandırılan ve sadece süt değişiminden ibaret olan bir yöntem uygulanırdı. Yaz döneminin sonlarına doğru sütler azalınca aynı hayvan türüne sahip olan oba üyeleri arasında sıra ile yapılan süt değişimindeki amaç azalan sütü, peynir, yoğurt ve dolaz gibi ürünleri yapabilecek miktara ulaştırmaktı.⁸³⁹ Bütün bunlardan sonra yaylak ve kışlak alanındaki sosyo-ekonomik faaliyetler farklılık ve çeşitlilik gösterirken Teke Yörükleri, sahip oldukları zengin kültürel ve iktisadi birikimlerini üretimle pekiştirdikleri gibi arz talep dengesi içerisinde ve yardımlaşma alanında da birbirleri ve çevrelerindeki toplumla bütünleşirlerdi.

4.3 Tarım

Anadolu'nun güneyinde yüzyıllardır Yörüklerin hareket sahası içerisinde bulunan Teke Yöresinin sunduğu coğrafi imkanları hayvancılık açısından oldukça iyi bir şekilde değerlendiren Teke Yörükleri, yörenin elverişli iklim şartlarında tarıma da yönelip temel uğraş alanları olan hayvancılığı tarımla desteklemiştir. Nitekim onüçüncü yüzyıldan beri yörede varlığı bilinen Yörüklerin asıl uğraş alanları hayvancılık olmasına rağmen onaltıncı yüzyılda önemli ölçüde zirai faaliyetlerle de ilgilendikleri görülmektedir.⁸⁴⁰ Türk hakimiyetine geçmesinden itibaren her yüzyıl içerisinde çoğu zaman kendiliğinden ve sürekli Yörük yerleşimine sahne olan yöre, bitmez tükenmez bir Yörük kaynağı olup yörede yaşayan Yörükler, yüzyıllardan beri yarı yerleşik bir hayat sürdürüp hem hayvancılıkla uğraşmışlar hem de kendilerine yetecek kadar zirai faaliyette bulunarak ihtiyaçlarını giderdikleri gibi ondokuzuncu yüzyılda yetiştirdikleri sınai ürünlerle pazara yönelik üretim yapanlar da oldukça çoğunlukta idi. Bu yüzyıl içerisinde yörede hayvancılıkla uğraşan oymak ve obalara mensup birçok hanede çift sürme ve toprağın işlenmesi için iki önemli araç olan öküz ve sabanın bulunması Yörüklerin tarım alanındaki faaliyetleri hakkında fikir vermesi bakımından dikkat çekicidir.⁸⁴¹ Bunlardan başka çift sürerken sabanın uzunca kalın bir ağaçla bağlantısını

⁸³⁸ Mesela Dölü Yarıya usulü Teke Yöresindeki Hayta Yörükleri arasında uygulanmaktadır. Aktan, **a.g.m.**, s. 18; Süt keşik'i ve gütmeye keşik'i için bkz. M. Nuri Gönüllü, "Alanya ve Çevresinde Bazı Zirai Ekonomik Uygulamalar", **Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III**, Alsav Yay., Alanya, 2004, s. 83.

⁸³⁹ Ak, "Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü", s. 339.

⁸⁴⁰ Gülten, **a.g.t.**, s. 140.

⁸⁴¹ Karakoyunlu Yörüklerinin Kevşirler Obasında saban demiri, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 36/136, (13 Receb 1278/14 Ocak 1862); Kömürçü Yörüklerinde çift öküzü, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 55/139, (2 Receb 1302/17 Nisan 1885); Murtana Yörüklerinin Macunlu Obasında çift öküzü ile çift takımı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 125. hk., (29 Zilka'de 1293/16 Aralık 1876); Macunlu Obasında çift öküzü ile çift takımı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 128. hk., (27 Zilka'de 1293/14 Aralık 1876); Sarıkeçili Yörüklerinde çift öküzü, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 17/45, (17 Receb 1306/19 Mart 1889); Töngüşlü Yörüklerinde dört öküz ile bir odalı ambar, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 121/272, (12 Cemâzi-yel-âhir 1308/23 Ocak 1891); Yeniosmanlı Yörüklerinin Topallı Obasında sakar konur öküz ve çift öküzü ile çift takımı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s.

sağlayarak öküzlerin üstten boynuna geçirilen boyunduruk yanında zahirenin muhafaza edildiği ambar, ekin biçilen orak, harman sürmek için kullanılan düven ile dövülen harmandan sonra mahsulü elemeye yarayan kalbur ve holos da Yörüklerin tarım alanındaki uğraşları sırasında kullandıkları önemli malzemelerdendir.⁸⁴²

Teke Yörükleri tarafından ondokuzuncu yüzyılda ekilen buğday, arpa, darı ve melez gibi hububat türü bitkiler yanında bu yüzyıl içerisinde tütün, pamuk ve susam gibi sınai türü bitkilerin de ekilip yetiştirilmesi⁸⁴³ yüzyılın ekonomik çalkantılarının toplum hayatındaki etkisi ile yakından ilgili olmalıdır. Nitekim bu çeşitlilikte zorunlu ihtiyaç maddeleri yanında geleneksel yöntemlerle pazara dönük üretim yapan Yörüklerin gerek hayvancılık alanında gerekse tarım alanında tek bir üründe uzmanlaşmaktan ziyade aynı anda hem hayvan çeşitliliğine hem de ürün çeşitliliğine yönelik üretim yapmaları ondokuzuncu yüzyıl içerisinde yaşadıkları yüksek enflasyona karşı geçinme yolları arayışı ile açıklanabilir. Zira ülkedeki yüksek enflasyon karşısında yaşanan sürekli ve dengesiz fiyat artışları aynı anda farklı ürünlere yönelmeyi zorunlu kılmıştır. Bunların yanında özellikle ondokuzuncu yüzyılda kapitülasyonların etkisiyle açık pazar konumuna düşen Osmanlı topraklarında üretilen tütün ve pamuk gibi hammaddelere yabancı tüccarlar tarafından yüksek fiyat verilmesi de Yörüklerin sınai bitkilerine yönelmelerinde itici bir güç olarak dikkat çekmektedir. Öte yandan ondokuzuncu yüzyılda yetiştirilen hububat ve sınai bitkileri yanında bağcılık, zeytin ve harnup gibi ağaçlardan da gelir elde eden haneler bulunmaktadır.

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Sancağında tarım ve hayvancılık alanındaki gelirleri arttırmak suretiyle yöre ahalisini kalkındırmak için taşradaki idareciler ve devlet eliyle teşvik

40/97, (10 Şevvâl 1306/9 Haziran 1889); Balıkcı Yörüklerinde siyah öküz, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 70/161, (27 Şa'bân 1310/16 Mart 1893); Bulacalı Yörüklerinde iki çift öküzü, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 97/191, (7 Şa'bân 1311/13 Şubat 1894); Eskiyörüklerin Cankara Obasında oniki öküz ile altı çift takımı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 86. hk., (13 Safer 1295/16 Şubat 1878); Hacısalı Yörüklerinde çift öküzü bulunurken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 41/85, (15 Cemâzi-yel-evvel 1297/25 Nisan 1880); Karahacılı Yörüklerinde sekiz zahire çuvalı ile bir ambar yanında beş öküz bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 157/373, (17 Cemâzi-yel-evvel 1309/19 Aralık 1891).

⁸⁴² Gebiz Yörüklerinin Kırbas Obasında saban, demir ve boyunduruk, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 41/84, (27 Cemâzi-yel-evvel 1297/7 Mayıs 1880); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasında saban demiri, orak ve ambar tahtası bulunurken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 77. hk., (Gurre-i Rebî'ü'l-âhir 1299/20 Şubat 1882); Gürlü Obasında düven, kalbur ve holos bulunduğu gibi bunlar tarım alanında kullanılan önemli malzemelerdir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 19. hk., (12 Zilka'de 1298/6 Ekim 1881).

⁸⁴³ Eskiyörüklerin Seyidahmedli Obasında mevrû' hinta 6 kile, mevrû' şair 4 kile, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 12/33, (5 Cemâzi-yel-âhir 1306/6 Şubat 1889); Fettahlı Yörüklerinde mevrû' hinta 6 kile, mevrû' şair 3 kile, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 19/50, (10 Şa'bân 1306/11 Nisan 1889); Karahacılı Yörüklerinin Himmetli Obasında mevrû' hinta 10 kile, şair 2 kile, hinta 5 kile, darı 3 kile, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 68/59, (19 Zilka'de 1317/21 Mart 1900); Yeniosmanlı Yörüklerinde melaz 20 kile, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 122. hk., (25 Zilka'de 1293/12 Aralık 1876); Karahacılı Yörüklerinde bir yük susam, penbe 50 kıyye, şair 3 kile, hinta 6 yük, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 33/72, (3 Zilhicce 1300/5 Ekim 1883); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasında darı 13 kile, şair 16 kile, hinta 10 kile, duhan 5 kıyye, defa duhan 2 kıyye, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 5/6 hk., (9 Zilka'de 1288/20 Ocak 1872); olmak üzere tereke kayıtları içerisinde bulunan ürünler olup Teke Yörüklerinin zirai faaliyetleri hakkında fikir vermesi bakımından önemlidir.

yöntemine başvurulup yörenin uygun iklim özelliğine göre bahçe tarımını geliştirmek amacıyla limon ve zeytin ağacı dikimi yaygınlaştırılmaya çalışılmıştı. Bunlarla birlikte pirinç, keten, şeker kamışı, tütün, pamuk, susam, arpa ve buğday ekimi ile hayvan yetiştirmeye elverişli yerlerde hayvan yetiştirilmesi hatta kereste kesimi özendirilirken yörenin imar edilerek Yörüklerin de tamamen ziraata alıştırılması hedeflenmişti. Nitekim yörede teşvik amaçlı yapılan bu çalışmalar için Teke Müteselliminden bir yıl iltizam bedeli ve öşür talep edilmemesi kararlaştırılmıştı.⁸⁴⁴

4.3.1 Hububat

Osmanlı iktisadi anlayışı içerisinde hububat ekiminin önemli bir yeri olup hububat türü ürünlerin toplum ve devlet için askeri ve stratejik önemi bulunmaktadır. Yörede Yörüklerin ettikleri hububat türleri içerisinde bulunan buğday, ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörükleri arasında en fazla ekilen hububat türü olarak dikkat çekmektedir.⁸⁴⁵ Yörede ekimi yaygınlık gösteren buğday, ekmeğin hammaddesi olduğu için toplumun temel besin kaynağı olma niteliği taşıdığı gibi bulgur, erişte, tarhana ve nişasta başta olmak üzere çeşitli gıdaların da yapıldığı önemli bir üründür. Türk toplum hayatında sofranın vazgeçilmez gıda maddelerinden birisi olan buğday, ordunun da temel iaşesi olduğu için ekonomik ve stratejik bir ürün olma niteliği taşımaktadır.⁸⁴⁶ Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yöresinde bulunan birçok oymak ve obaya mensup haneler tarafından ekilen buğday, mevcut verilere göre kile olarak hesaplandığı gibi kilesi 10 ile 30 kuruş arasında satılmıştır.⁸⁴⁷ Anadolu'nun hemen hemen birçok bölgesinde farklı iklim özelliğine uyum sağlayabilen ve farklı rakımlarda yetişebilen buğday, ekilip filiz verdikten sonra başakların olgunlaşması ve verim açısından bahar yağmurlarına ihtiyaç duyarken bahar kuraklığı verimi olumsuz yönde etkilediği gibi hasat zamanında yaz sıcağı isteyen bir bitki olma özelliği taşımaktadır.

⁸⁴⁴ **BOA., C.İKTS.,** 7/349, (2 Ramazan 1245/25 Şubat 1830).

⁸⁴⁵ Kömürcü Yörüklerinde 25 kile hinta mevrû' 400 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.,** 1171, s. 13/16, (4 Şa'bân 1300/10 Haziran 1883); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasında 7 kile hinta 140 kuruş, 5 kile mevrû' hinta 120 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.,** 1169, s. 114/257, (29 Şa'bân 1308/9 Nisan 1891); 10 kile tohumluk hinta 200 kuruş, 7 kile şair 105 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.,** 1238, s. 149/5 hk., (9 Safer 1291/28 Mart 1874); 15 kile tohumluk hinta 320 kuruş, 9 yük hinta 1.000 kuruş iken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.,** 1238, s. 150/3 hk., (18 Safer 1291/6 Nisan 1874); Yeniosmanlı Yörüklerinin Başındayoklu Obasında 5 kile hinta 100 kuruş ve 5 kile mevrû' hinta 100 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.,** 1169, s. 223/156, (21 Receb 1309/20 Şubat 1892).

⁸⁴⁶ Sarı, **a.g.t.,** s. 370.

⁸⁴⁷ Gebiz Yörüklerinin Çatallar Obasından Çataloğlu Osman'ın temettuat kaydı içerisinde bulunan 2,5 kile hinta hasılatı 25 kuruş olup kilesi 10 kuruştur. **BOA., ML.VRD.TMT.d.,** 10544, s. 2, (1260/1844); Öte yandan Karakoyunlu Yörüklerinin Camili Obasında 8 kile zahire 80 kuruş, 8 kile hinta 80 kuruş iken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.,** 1154, s. 31/86, (22 Cemâzi-yel-evvel 1267/25 Mart 1851); Kömürcü Yörüklerinde mevrû' hinta 5 kile 150 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.,** 1201, s. 188/517, (13 Zilhicce 1316/24 Nisan 1899).

Yöredeki Yörükler arasında buğdaydan sonra genellikle yem bitkisi olma özelliği taşımakla birlikte en fazla ekilen hububat türü arpa olup⁸⁴⁸ at, deve, sığır, koyun ve keçi gibi hayvanların kışlık besin kaynağıdır. Hatta sürüler ve diğer hayvanların emniyeti açısından beslenen köpekler için hazırlanan yal ve tepit de arpa unundan yapılmaktadır. Arpa, buğdayla aynı ortamda hatta daha yüksek rakımlarda yetişme özelliğine sahip bir bitki olduğu gibi buğday ile arpanın hasadından sonra sapından yapılan saman, hayvancılık açısından kış döneminde besleyici bir yem olma özelliği de taşımaktadır. Bunların yanında melaz olarak kayıtlara geçen ürün ise arpa ve buğdayın karıştırılarak ekilmesiyle elde edilen yemlik türü bir ürün olup Teke Yörükleri arasında melez olarak bilinmektedir. Aynı zamanda Teke Yörüklerinin hem beslenme amacıyla hem de yem bitkisi olarak akdarı, koca darı ve kum darı gibi farklı darı türlerini ektikleri görülmekle birlikte darı unu ekmek yapımında, akdarı ise çorba yapımında kullanılmıştır. Değirmenlerde öğütülerek elde edilen darı yarması ile hasattan sonra biriktirilen darının sap kısmı ve kabuğu kış döneminde hayvanlara verilmekle birlikte hayvanların beslenmesi açısından değerlendirilmiştir. Öte yandan ondokuzuncu yüzyılda kayıtlara geçmiş mevcut verilere göre kile üzerinden hesaplanan bu hububat türlerinden arpa 6 ile 20 kuruş arasında alıcı bulurken darı 2 ile 15 kuruş, melez ise 8 ile 23 kuruş arasında ortalama fiyatlarla satılmıştır.⁸⁴⁹

Teke Yöresinde ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörükleri arasında hububat olarak en fazla ekilen tür buğday iken bunu arpa takip etmektedir. Arpadan sonra ekilme oranı bakımından darı gelirken melez denen türü nadiren de olsa Murtana Yörüklerinden ekenler bulunmaktadır.

⁸⁴⁸ Eski yörüklerin Basırlı Obasında 15 kile mevrû' şair 300 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 98/293, (5 Ramazan 1305/16 Mayıs 1888); Karahacılı Yörüklerinde 5 kile mevrû' şair 50 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 102/201, (17 Ramazan 1311/24 Mart 1894); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasında 10 kile mevrû' şair 150 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 121/354, (15 Receb 1305/28 Mart 1888); Yeniosmanlı Yörüklerinin Çıplaklı Obasında 3 kile mevrû' şair 45 kuruş iken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 9/18, (Gurre-i Şa'bân 1307/23 Mart 1890); Töngüşlü Yörüklerinde 5 kile mevrû' şair 100 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 36/17, (13 Ramazan 1317/15 Ocak 1900).

⁸⁴⁹ Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Gavgacıoğlu Hüseyin'in temettuatı içerisinde bulunan 1 kile melaz hasılatı 8 kuruş, 1,5 kile şair hasılatı 9 kuruş, 2 kile susam hasılatı 50 kuruş, 2 kile darı hasılatı 12 kuruştur. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10578, s. 19, (1260/1844); Murtana Yörüklerinde 9 kile koca darı 90 kuruş, 2 kile darı 16 kuruş, 5 kile şair 40 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 66/248, (14 Zilhicce 1278/12 Haziran 1862); Gürlü Obasında 12 kile akdarı 264 kuruş, 13 kile melaz 286 kuruş, 25 kile şair 400 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 111/309, (25 Receb 1316/9 Aralık 1898); Gürlü Obasında 8 kile şair 80 kuruş, 12 kile mısır darısı 225 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 13/32, (15 Zilka'de 1315/7 Nisan 1898); Macun Obasında 11 kile susam 440 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 111/310, (21 Cemâzi-yel-âhir 1316/6 Kasım 1898); Yeniosmanlı Yörüklerinin Topallı Obasında 5 kile melaz 75 kuruş, 2,5 kile mevrû' şair 20 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 188/463, (7 Şa'bân 1311/13 Şubat 1894); Yeniosmanlı Yörüklerinde 20 kile melaz 200 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 122. hk., (25 Zilka'de 1293/12 Aralık 1876); Arablar Obasında 3 kile kum darı 50 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 79. hk., (Gurre-i Rebi'ü'l-âhir 1299/20 Şubat 1882); Yeniosmanlı Yörüklerinde 15 kile darı 30 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 14/45, (25 Safer 1267/30 Aralık 1850); Topallı Obasında 5 kile şair 50 kuruş, yaylada tohumluk 90 kuruş, 15 kile mısır 150 kuruş, 3 kile melaz 40 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 40/97, (10 Şevvâl 1306/9 Haziran 1889); Karatekeli Yörüklerinde 50 kile şair 130 kuruş, 30 kile kum darı 90 kuruş iken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 142/341, (15 Zilhicce 1308/22 Temmuz 1891); Eski yörüklerin Seyidahmedli Obasında 5 kile darı 50 kuruş, 10 kile şair mevrû' 100 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 78/172, (5 Receb 1307/25 Şubat 1890).

Teke Yörükleriyle ilgili mevcut verilere göre Gebiz ve Murtana Yörükleri ile obaları yanında Döşemealtında meskun Karakoyunlu Yörüklerine mensup oldukça fazla hanenin hububat türü bitkileri ekip ihtiyaçlarını giderdikleri görülmektedir. Nitekim bu oymaklardan Gebiz Yörüklerinin 339 haneden oluşan sekiz obasından 163 hanesinde buğday, 19 hanesinde arpa ve darı ekilirken, 482 hanelik Murtana Yörüklerinin altı obasından 246 hanesinde buğday, 219 hanesinde arpa, 95 hanesinde darı, 9 hanesinde melez ekildiği gibi 187 haneden müteşekkil Döşemealtındaki Karakoyunlu Yörüklerinin 15 hanesinde buğday, 4 hanesinde ise arpa ekilmiştir.⁸⁵⁰

Teke Yörükleri bu ürünleri ekip ihtiyaçlarını gidermekle kalmamışlar aynı zamanda devlete bu ürünlerin vergisini de vermişlerdir. Nitekim Teke Yörükleri arasında hububat türü ürünlerin ekiminin yaygınlığı hem kendilerinin hem de hayvanlarının beslenmesi için önemli olup daha çok ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Yörenin iklim ve arazi özelliğini değerlendiren Yörükler, öncelikle ihtiyaç olarak gördükleri hububat türü ürünleri ekerek beslenme ihtiyaçları yanında hayvanlarının yem ihtiyacını temin edip ekonomik olarak hayvancılıkla devam ettirdikleri üretim sürecini tarım ile pekiştirip hem hayvancılığı hem de tarımı daha düşük bir maliyetle devam ettirmeyi başarmışlardır.

⁸⁵⁰ Gebiz Yörükleri ve obalarına mensup hanelerin hayvancılık yanında arpa, buğday ve darı gibi hububat türü bitkileri ekip tarımla da uğraştıkları görülmektedir. Nitekim Akçapınar'da tarımla uğraşan 26 hane olduğu gibi 539 dönüm arazide hububat ekilidir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10589, s. 2-12, (1260/1844); Aşağıoba'da tarımla uğraşan 45 hane bulunmakla birlikte toplam hububat ekili alan 602 dönümdür. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9745, s. 2-19, (1260/1844); Çatallar obasının sadece iki hanesi kayıtlı olup diğer haneler muhtemelen yazılmamış veya defterin ilgili sayfaları kayıptır. Bu iki hanede de hububat ekimi mevcut olup ekili arazi miktarı 94 dönümdür. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10544, s. 2, (1260/1844); Dorumlar Obasından 11 hane tarımla uğraştığı gibi toplam ekili alan 335 dönümdür. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10580, s. 2-6, (1260/1844); Kındıra Obasında 29 hane tarımla uğraşmakla birlikte toplam ekili alan 487 dönümdür. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10583, s. 4-14, (1260/1844); Kırbaş Obasında tarımla uğraşan 26 hane olduğu gibi toplam ekili alan 196 dönümdür. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10581, s. 2-17, (1260/1844); Kozan Obasında tarımla uğraşan 21 hane olduğu gibi toplam ekili alan 202 dönümdür. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10541, s. 2-14, (1260/1844); Macar Obasında tarımla uğraşan 42 hane olmakla birlikte hububat ekili alanların toplamı 799 dönümdür. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10586, s. 2-21, (1260/1844); Murtana Yörükleri ve obalarına mensup oldukça fazla hane hayvancılık yanında arpa, buğday, melaz ve darı gibi hububat türü bitkileri ekip tarımla da uğraşmaktadır. Nitekim Abdurrahmanlar Obasında tarımla uğraşan 19 hane olup toplam ekili alan 330 dönümdür. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10584, s. 2-12, (1260/1844); Aşağıtaife Obasında tarımla uğraşan 30 hane olup toplam ekili alan 578 dönümdür. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10573, s. 2-19, (1260/1844); Gürlü Obasında tarımla uğraşan 81 hane olup toplam ekili alan 1.558 dönümdür. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10578, s. 2-33, (1260/1844); Macunlu Obasında tarımla uğraşan 40 hane olup toplam ekili alan 823,5 dönümdür. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10579, s. 2-21, (1260/1844); Pıtıllar Obasında tarımla uğraşan 16 hane olup toplam ekili alan 260 dönümdür. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9747, s. 2-8, (1260/1844); Murtana Yörüklerinin Macunlu Obasının bir kısmı Finike'de kışladığından bunlardan tarımla uğraşan 13 hane olup toplam ekili alan 315 dönümdür. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10034, s. 2-12, (1260/1844); Murtana Yörüklerinden olup Torunlar olarak bilinen ve Finike'de kışlayan obadan hayvancılık ve tarımla uğraşan oldukça fazla hane olup bunlardan 104 hane hububat türü bitkileri ektiği gibi toplam ekili alan 1.605 dönümdür. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10039, s. 2-35, (1260/1844); Karakoyunlu Yörüklerinden tarımla uğraşan 152 hane olduğu gibi toplam ekili alan 2.064,5 dönümdür. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10588, s. 2-49, (1260/1844).

4.3.2 Sınai Bitkileri

Teke Yöresinde hayvancılık yanında tarımla da uğraşan Teke Yörükleri, onaltıncı yüzyıldan beri sadece hububat türü bitkileri yetiştirmekle kalmamışlar aynı zamanda birtakım sınai bitki türlerini de yetiştirip tarım alanındaki uğraşlarını da yüzyıllarca yörede devam ettirmişlerdir. Nitekim ondokuzuncu yüzyılda Teke Yöresi oymak ve obalarına mensup hanelerden hayvancılık yanında pamuk, susam ve tütün gibi sınai bitkilerini ekip yetiştiren oldukça fazla hane bulunmaktadır. Sınai bitkilerin yöredeki fiyatları ile ilgili ondokuzuncu yüzyılda kayıtlara geçmiş mevcut verilere göre pamuğun kıyyesi ortalama 2 ile 4 kuruş arasında satılırken tütünün kıyyesi 3 ile 6 kuruş arasında alıcı bulmuştur. Bunların yanında kile üzerinden hesaplanan susamın yüzyıl içerisinde tutarsız bir fiyat seyri izlemesinin nedeni kalitesine göre fiyatının değişmesiyle ilgili olup kilesi 25 ile 100 kuruş arasında satılmıştır.⁸⁵¹

Yörede mevcut verilere göre sınai bitkileri içerisinde yaygın olarak yetiştirilen pamuk ve susam iken tütünü en fazla eken Döşemealtındaki Karakoyunlu Yörükleri olup 1844 yılı verilerine göre 187 haneden 132 hanesi tütün ektiği gibi tütün ekilen toplam alan 253 dönüm iken pamuk eken 3 hane olup ekilen alan 9 dönümdür. Murtana Yörüklerinin obaları arasında susam ve tütün ekimi yaygın olup 141 hanede tütün, 129 hanede susam ekilirken 39 hane pamuk eken bulunmaktadır. Gebiz Yörüklerinin obaları arasında ise susam ve pamuk ekimi yaygınlık göstermekle birlikte 166 hanede susam, 120 hanede pamuk ekilirken 59 hane tarafından tütün ekilmiştir.⁸⁵²

⁸⁵¹ Gebiz Yörüklerinin Aşağıoba Mahallesi'nden Mollaoğlu Mehmet'in temettuatı içerisinde bulunan 20 kıyye penbe hasılatı 40 kuruş, 1 kile susam hasılatı 25 kuruş, 3 kıyye duhan hasılatı 15 kuruştur. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9745, s. 4, (1260/1844); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasında 12 kile susam 480 kuruş, 27 kıyye penbe 108 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 43/126, (15 Receb 1281/14 Aralık 1864); Karahacılı Yörüklerinde, bir yük susam 220 kuruş, 50 kıyye penbe 150 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 33/72, (3 Zilhicce 1300/5 Ekim 1883); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasında 5 kıyye duhan 30 kuruş, 2 kıyye duhan 12 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 5/6 hk., (9 Zilka'de 1288/20 Ocak 1872); EskiYörüklerin Basırlı Obasında 4 kıyye susam 20 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 127/295, (10 Receb 1308/19 Şubat 1891); Karakoyunlu Yörüklerinin Kevşirler Obasında 30 kıyye duhan 80 kuruş iken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 36/136, (13 Receb 1278/14 Ocak 1862); Kovanlıkburnu Obasında 60 kıyye duhan 300 kuruş, 2 kile susam 400 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 61/235, (24 Şevvâl 1278/24 Nisan 1862).

⁸⁵² Karakoyunlu Yörüklerinden hayvancılık yanında tarımla uğraşan 152 hane olduğu gibi toplam ekili alan 2.064,5 dönümdür. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10588, s. 2-49, (1260/1844); Murtana Yörükleri ve obalarına mensup oldukça fazla hane hayvancılık yaptıkları gibi hububat ve sınai türü bitkileri ekerken ekilen ürünlerin kaç dönüm olduğu genellikle ayrılmamıştır. Abdurrahmanlar Obasında toplam 330 dönüm ekili alan olup hububat yanında 2 hanede pamuk, 10 hanede susam, 8 hanede tütün ekilmiştir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10584, s. 2-12, (1260/1844); Aşağıtaife Obasında toplam 578 dönüm ekili alan olup hububat yanında 11 hane pamuk, 24 hane susam, 3 hane tütün ekmiştir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10573, s. 2-19, (1260/1844); Gürlü Obasında toplam 1.558 dönüm ekili alan olup hububat yanında 4 hane pamuk, 56 hane susam, 48 hane tütün ekmiştir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10578, s. 2-33, (1260/1844); Macunlu Obasında toplam 823,5 dönüm ekili alan olup hububat yanında 2 hane pamuk, 21 hane susam, 50 hane tütün ekmiştir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10579, s. 2-21, (1260/1844); Pıtıllar Obasında toplam 260 dönüm ekili alan olup hububat yanında 5 hane pamuk, 8 hane susam, 5 hane tütün ekmiştir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9747, s. 2-8, (1260/1844); Finike'de kışlayan Macunlu Obasında toplam 315 dönüm ekili alan olup hububat yanında 2 hane pamuk, 2 hane susam, 9 hane tütün ekmiştir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10034, s. 2-12, (1260/1844); Finike'de kışlayan Torunlar Obasında toplam 1.605 dönüm hububat ekili alan yanında 8 hane susam ekerken, 13 hanenin 30 dönüm pamuk, 18 hanenin

Teke Yöresinde ondokuzuncu yüzyıl içerisinde Yörükler arasında yapılan hayvancılık yanında hububat ve sınai bitki türlerinin aynı hane tarafından ekilmesi ve ürün çeşitliliğine yönelme yüksek enflasyonun toplum ve bireyler üzerinde oluşturduğu baskıdan kaynaklanmaktadır. Nitekim bu sınai bitkilerinden olup sulak ovalarda ve düz arazilerde yetişen pamuk tekstil alanında önemli bir hammadde olduğu gibi yaz kuraklığı ve nem oranı bakımından Teke Yöresinin iklimi pamuk yetiştirmeye oldukça elverişlidir. Bu elverişli iklim özelliği yanında yörede pamuğun ekim oranının fazlalığı ekonomik getirisi ile de yakından ilgili olmalıdır. Yörede ondokuzuncu yüzyılda ekimi yaygınlık gösteren tütün, yüzyıl içerisindeki getirisi nedeniyle fazla ekici bulunduğu gibi muhtemelen sınai ürünlerine yabancı tüccarların verdiği yüksek fiyat da ekim oranını arttırmıştır. Susam ekiminin yaygınlığı ise kıraç tarlalarda bile az emekle yetiştirme özelliğine sahip olması ile ilgili iken verim oranındaki düşüklük ve kalite farkı fiyatını olumsuz yönde etkilemiştir.

4.3.3 Harnup-Zeytin ve Bağcılık

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yöresinde, Yörükler arasında yapılan hayvancılık, hububat ve sınai bitki türlerinin ekimi yanında bağcılıkla uğraşanlar olduğu gibi harnup olarak bilinen keçiboynuzu ağacı ile zeytin ağacından gelir elde eden haneler de bulunmaktadır. Karakoyunlu Yörüklerinin Kevşirler ve Kovanlıkburnu Obası yanında Yeniosmanlı Yörükleri ve Topallı Obasından bağcılıkla uğraşanlar olmakla⁸⁵³ birlikte özellikle maki orman topluluğu içerisinde kendiliğinden yetişen yabancı zeytin ve keçiboynuzu ağaçları kalem ve göz aşısı yöntemi ile aşılansın zeytin ve keçiboynuzundan gelir elde edilmiştir. Nitekim Karamanlı

ise 18 dönüm tütün ektiği görülmektedir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10039, s. 2-35, (1260/1844); Gebiz Yörükleri ve obalarına mensup hanelerin hayvancılık yanında hububat ve sınai türü bitkileri ektikleri görülmektedir. Akçapınar'da toplam 539 dönüm ekili hububat alanı içerisinde 18 hane susam ekerken ayrıca 21 hane 84 dönüm pamuk, 4 hane 4 dönüm tütün ekmiştir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10589, s. 2-12, (1260/1844); Aşağıoba'da toplam hububat ekili alan 602 dönüm olup bunlar içerisinde 42 hane susam ekerken ayrıca 18 hane 100 dönüm pamuk, 8 hane 14 dönüm tütün ekmiştir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9745, s. 2-19, (1260/1844); Çatallar Obasında toplam 94 dönüm ekili alan olup kayıtlı iki hanede de pamuk ve susam ekilirken bir hanede bir dönüm tütün ekilmiştir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10544, s. 2, (1260/1844); Dorumlar Obasından toplam 335 dönüm ekili alan olup hububat yanında 10 hane pamuk, 9 hane susam, 2 hane tütün ekmiştir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10580, s. 2-6, (1260/1844); Kındıra Obasında toplam 487 dönüm ekili alan olup hububat yanında 21 hane pamuk, 23 hane susam, 20 hane tütün ekmiştir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10583, s. 4-14, (1260/1844); Kırbaş Obasında toplam 196 dönüm ekili alan olup hububat yanında 20 hane pamuk, 24 hane susam, 9 hane tütün ekmiştir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10581, s. 2-17, (1260/1844); Kozan Obasında toplam 202 dönüm ekili alan olup hububat yanında 17 hane pamuk, 14 hane susam, 9 hane tütün ekmiştir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10541, s. 2-14, (1260/1844); Macar Obasında toplam 799 dönüm hububat ekili alan olup bunlar içerisinde 34 hane susam eken bulunurken ayrıca 11 hanede 39 dönüm pamuk, 6 hanede 16 dönüm tütün ekilmiştir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10586, s. 2-21, (1260/1844).

⁸⁵³ Karakoyunlu Yörüklerinin Kevşirler Obasında mülk bağ bulunduğu, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 36/136, (13 Receb 1278/14 Ocak 1862); gibi Kovanlıkburnu Obasında 125 evlek bağ, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 44/175, (23 Receb 1278/24 Ocak 1862); yanında onaltı evlek bağ bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 61/235, (24 Şevvâl 1278/24 Nisan 1862); Öte yandan Yeniosmanlı Yörüklerinde 6 evlek bağ, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 96/542, (12 Receb 1281/11 Aralık 1864); yanında Topallı Obasında 4 evlek bağ bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 152/2 hk., (19 Safer 1291/7 Nisan 1874).

Yörüklerinden 30 hanenin sahip olduğu 978 harnup ağacı yanında 11 hanenin gelir elde ettiği 53 zeytin ağacı bulunmaktadır.⁸⁵⁴ Gebiz Yörüklerinin Akçapınar Obasından 3 hanenin tasarruf ettiği 63 harnup ağacı yanında 9 hanenin tasarrufunda bulunan 40 zeytin ağacı olduğu gibi zeytinden yağ çıkarıp kullandıkları da görülmektedir.⁸⁵⁵ Yine Gebiz Yörüklerinin Kozan Obasından 4 hanenin sahip olduğu 8 zeytin ağacı ile 7 hanenin sahip olduğu 15 keçiboynuzu ağacı bulunmaktadır.⁸⁵⁶

Yörede yapılan bağcılık alanında elde edilen üzümlerden meyve olarak yararlanıldığı gibi besleyici değeri yüksek pekmez üretilip gıda ve tatlandırıcı olarak tüketilmiştir. Bunun yanında zeytin ağacından toplanan zeytin işlenerek hem sofralık olarak tüketilmiş hem de zeytinden çıkarılan yağ günlük hayatta gıda olarak kullanılmıştır. Diğer taraftan harnup ağacından toplanan keçiboynuzları demir açısından zengin olup doğrudan tüketildiği gibi keçiboynuzunun kaynatılması ile elde edilen pekmez önemli bir sofralık gıda ve tatlandırıcı olmakla birlikte besleyici değeri oldukça yüksek olan keçiboynuzu ezilerek hayvanlara yem olarak da verilmiştir.

4.4 Yörüklerin Ödedikleri Vergiler

Osmanlı toplumunun genellikle raiyyet kısmına tabi olmakla birlikte önemli bir vergi kaynağı olan Yörükler, besledikleri hayvanlar için çeşitli kalemlerde ödemekle yükümlü oldukları vergileri nakdi veya ayni olarak ödeyip devlet hazinesine önemli ölçüde katkı sağlamışlardır. Yörüklerin hayat tarzlarına uygun olarak ödedikleri vergiler kanunlarda gösterilmekle birlikte bunlar adeti ağnam başta olmak üzere resm-i ağıl, resm-i yaylak, resm-i kışlak ve resm-i otlak gibi vergiler olup ayrıca ziraat yapan haneler elde ettikleri ürünler üzerinden belirlenen oranlarda yerleşik ahali gibi ürün vergisi vermişlerdir.⁸⁵⁷ Bunların yanında resm-i yapağı, resm-i kıl ve avarız gibi vergiler dışında Yörüklerin ödemekle yükümlü tutuldukları ve sancak idarecileri tarafından çeşitli kalemlerde toplanan salma vergiler de bulunmaktadır.

4.4.1 Adeti Ağnam Vergisi

Teke Yöresindeki Yörükler oldukça kalabalık koyun ve keçi sürüleri besledikleri gibi ödedikleri vergilerin asıl ana yekûnunu teşkil eden adeti ağnam vergisi koyunlardan ve keçilerden alınan bir vergi türü olup koyun kuzusuyla keçi ise oğlağı ile bir sayılarak tahsil

⁸⁵⁴ BOA., ML.VRD.TMT.d., 9749, s. 2-24, (1260/1844).

⁸⁵⁵ BOA., ML.VRD.TMT.d., 10589, s. 2-12, (1260/1844).

⁸⁵⁶ BOA., ML.VRD.TMT.d., 10541, s. 2-14, (1260/1844).

⁸⁵⁷ Ahmet Tabakoğlu, "Osmanlı İktimai Yapısının Ana Hatları", **Osmanlı**, c. 4, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999, s. 29.

edilirdi. Osmanlı Coğrafyasında bölgelerin özelliklerine göre farklı şekillerde uygulanmakla beraber genellikle iki koyuna bir akçe şeklinde belirlenen adeti ağnam vergisi koyun ve keçi kuzuladıktan sonra Mart ve Mayıs ayları arasında sayımı yapılarak alınırdı. Bunun yanında bazı yerlerde ise sürü âlâ, evsat ve ednâ olarak sınıflandırılır ve vergisi de buna göre tahsil edilirdi.⁸⁵⁸ Ağnam resmi, koyun ve keçi sürüleri bakımından oldukça zengin olan Teke Sancağında, onbeşinci ve onaltıncı yüzyıllarda iki koyuna bir akçe olarak alınmakla beraber Nisan Ayından evvel koyunlar sayılır ve bu vergi tahsil edilirdi.⁸⁵⁹

Küçükbaş hayvanlardan alınan ağnam vergisi onsekizinci yüzyılda hazinenin önemli gelir kaynaklarından birisi haline gelmekle birlikte Tanzimat'tan sonra da alınmaya devam edildiği gibi ondokuzuncu yüzyılda hayvan başına tahsilat miktarı değişmiş ve yükselen fiyatlar oranında oldukça artmıştır. Ağnam vergisinin 18 Nisan 1840 tarihinde çıkarılan nizamnamenin üçüncü maddesine göre aynı olarak alınma usulü terk edilmekle birlikte bu vergiye çeşitli adlarla yüklenen ek resimler kaldırılarak ağnam mukataacılığı unvanı da ağnam müdürlüğüne dönüştürüldüğü gibi her koyun ve keçiden eşit olarak beşer kuruş ve yirmi beşer para alınması kararlaştırılmıştır. Çıkarılan bu karar her bölge için uygulama bakımından elverişli olmamakla birlikte koyunların değerleri bölgelere göre farklılık gösterdiğinden bu vergi bazı yerlerde ahaliye ağır gelince 1856 yılında yeniden ele alınarak tanzim edildiği gibi yapılan değişiklikte ağnam resminin hayvan varlığı üzerinden değil gelir üzerinden alınması ve farklı bölgelerdeki gelirler göz önünde bulundurularak tahsil edilmesi yoluna gidilmiştir. Nitekim bu yeni düzenlemeye göre her koyun ve keçinin bir yılda oğlağı ve kuzusu, sütü, kılı, yünü ve yapağısının bölgelere göre ne kadar gelir sağladığı mahalli idarelerce ayrı ayrı tespit edildikten sonra vergi oranı merkez tarafından belirlenerek eyaletlerden altı değişik oran üzerinden aşar'a göre hasılatın yüzde onu hesabıyla alınması kararlaştırılmıştır. Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında devam eden mali sıkıntılar yüzünden vergi miktarında yapılan

⁸⁵⁸ Orhonlu, **a.g.e.**, s. 24; Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler", **Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi**, c. V, sayı: 5, (Ocak-Şubat 1947), s. 485-487; Emine Erdoğan, "XVI. Yüzyılda Ankara Yörüklerinin İktisadi Hayatı (Tahrir Defterlerine Göre)", **Anadolu'da Yörükler Tarihi ve Sosyolojik İncelemeler**, (ed. Hayati Beşirli-İbrahim Erdal), Phoenix Yay., Ankara, 2007, s. 37-38; Öte yandan Osmanlı Kanunnamelerinde geçen hayvan sayımı ve adeti ağnam vergisi ödemesi ile ilgili hükümleri yanlış yorumlayanlar da bulunmaktadır. Nitekim Gökbunar, koyun ile kuzunun ayrı sayıldığını düşünse de, Ali Rıza Gökbunar, "Osmanlı Devletinde Yörüklerin Göçerlikten Yerleşik Yaşama Geçirilmesinde Uygulanan Vergi Politikaları ve Sosyal Sonuçları", **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, c. 1, sayı: 2, Manisa, 2003, s. 62; Kanunname'de geçen "*Koyun Mayıs içinde tamam dölün dökdükden sonra kuzusuyla bile sayılıb ikisine bir akçe alınır*" ifadesi kuzudan vergi alındığı şeklinde yorumlanamayacağı gibi bahsedilen iki koyuna bir akçe adeti ağnam vergisi alınması ile ilgilidir. Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, 3. Kitap, Yavuz Sultan Selim Devri Kanunnâmeleri**, Fey Vakfı Yay., İstanbul, 1991, s. 320.

⁸⁵⁹ Karaca, **Teke Sancağı**, s. 259-260.

artışlar halkın ödeme gücünü aşınca ağnam vergisi 3 Ocak 1898 tarihinde yeniden düzenlenmiş ancak halk üzerindeki vergi yükü bir türlü kaldırılamamıştır.⁸⁶⁰

Teke Yöresinde ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında belirli bir mukataa içerisinde bulunan ve vergi bakımından mukataa ile idare edilen oymaklar bulunduğu gibi Teke Sancağı adeti ağnam mukataasından 1793 yılında elde edilen 1.757,5 kuruş, İrad-ı Cedid Hazinesi gelirleri arasına kaydedilmişti.⁸⁶¹ Bu mukataaların gelirleri yıllık olarak ihaleye çıkarılmakla beraber Teke Sancağındaki Horzum Yörükleri Mukataasının beşte üç buçuk hissesi yıllık 715,5 kuruş 15 akçe gelir ile Hazinedarbaşı Seyyid Mehmet Şakir Efendinin malikane olarak tasarrufunda iken⁸⁶² kalan bir buçuk hissesi Divan-ı Hümayun Hocalarından Yeğen İbrahim Ağazade Mehmet Said Efendinin malikane olarak üzerinde bulunmakla birlikte her ikisinin de tasarruf ettikleri iltizam bedelinden son üç yıllık gelir tahsil edilememişti.⁸⁶³ Teke Sancağı vergi gelirlerinin bir kısmı İrad-ı Cedit Hazinesi için ayrıldığı gibi bu gelirlerden Teke Sancağı hasları ve mukataalarının sekizde yedi hissesiyle adeti ağnam gelirlerinin dörtte üç hissesini 1805 yılında Teke Sancağı Mütesellimi Hacı Mehmet Ağa, 60.000 kuruşa iltizam olarak almıştı.⁸⁶⁴ Hacı Mehmet Ağa tarafından Teke Yörüklerinden 1810 yılında yapılan tahsilata göre Cemaat-i Yörükân mîrîsinden 19.140 kuruş, adeti ağnam hasılatından 19.642 kuruş gelir elde edilirken Yörükân Mukataası içerisindeki cemaatlerden 7.000 kuruş, Karakoyunlu Mukataasından 1.650 kuruş, Murtana Yörüklerinden ise 3.750 kuruş gelir elde edilmişti.⁸⁶⁵ Diğer taraftan Döşeme Derbendinde bulunan Karakoyunlu Yörükleri Mukataasını 1813 ve 1814 yıllarında Hamid ve Teke sancakları mutasarrıfı Mehmet Vahid Paşa iltizam olarak almıştı.⁸⁶⁶ İlerleyen zamanlarda Horzum Yörükleri Mukataası gelirleri 1834 yılında Asakir-i Mansure masrafına karşılık gösterildiği gibi Teke Sancağı Muhassılı Osman Paşa tarafından yıllık 11.000 kuruş bedel ile iltizam alınmıştı.⁸⁶⁷ Bunun yanında Anadolu Yörükleri Mukataasının bir kısmı Mansure Hazinesine bağlı olmakla birlikte bu mukataa içerisinde bulunan Teke Sancağı Yörüklerinden 1836 yılında iltizam bedeli olarak 7.000 kuruş tahsil edilmişti.⁸⁶⁸

⁸⁶⁰ Feridun Emecen, "Ağnam Resmî", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. 1, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 1988, s. 478-479; Ayrıca bkz. Sansar, **a.g.m.**, s. 910.

⁸⁶¹ **BOA., C.ML.**, 59/2682, (27 Rebî'ü'l-âhir 1208/2 Aralık 1793).

⁸⁶² **BOA., C.ML.**, 586/24119, (13 Muharrem 1229/5 Ocak 1814); **BOA., C.ML.**, 586/24123, (27 Muharrem 1229/19 Ocak 1814).

⁸⁶³ **BOA., C.ML.**, 457/18512, (17 Zilhicce 1230/20 Kasım 1815).

⁸⁶⁴ **BOA., C.ML.**, 524/21444, (2 Şa'bân 1220/26 Ekim 1805).

⁸⁶⁵ **BOA., HAT.**, 535/26320, (7 Ramazan 1229/23 Ağustos 1814).

⁸⁶⁶ **BOA., C.ML.**, 305/12450, (17 Zilhicce 1229/30 Kasım 1814).

⁸⁶⁷ **BOA., C.ML.**, 201/8318, (25 Ramazan 1249/5 Şubat 1834).

⁸⁶⁸ **BOA., C.ML.**, 160/6738, (29 Muharrem 1252/16 Mayıs 1836).

Teke Yöresinde muhtemelen ağnam ve ağıl vergisinin aynı kalemde toplandığı ve mal-ı mîrî olarak kaydedilen vergi kaleminden Alaylı, Çepel, Eskiyörük, Fettahlı, Gebizli, Karahacılı, Karakoyunlu, Karamanlı, Aşağı ve Yukarı Kızıllı, Melikler, Murtana, Püseli, Saçıkartalı, Ufak ve Yeniosmanlı Yörüklerinin 1814 yılında ödedikleri mal-ı mîrî toplamı 41.850 kuruş iken 1815 yılında 20.150 kuruş olarak kaydedilmişti. Aynı zamanda bunlardan Eskiyörük, Fettahlı, Gebizli, Karaveliler, Milli, Murtana, Karahacılı, Karakoyunlu ve Yeniosmanlı Yörükleri vergilerinin bir kısmını nakit olarak verdikleri gibi büyük bir kısmını aynı olarak ödeme yoluna gidip vergi bedeline karşılık olmak üzere teslim ettikleri toplam 245 baş deveden elde edilen 30.276 kuruş gelir, vermeleri gereken mal-ı mîrî karşılığına mahsup edilmişti.⁸⁶⁹ Teke Yöresinde vergi yükümlülüğü devam eden Alaylı, Çepel, Eskiyörük, Fettahlı, Gebizli, Güzelbeyli, Karahacılı, Karakoyunlu, Karamanlı, Aşağı ve Yukarı Kızıllı, Melikler, Milli, Murtana, Püseli, Saçıkartalı, Ufak ve Yeniosmanlı Yörükleri 1816 yılında mal-ı mîrî olarak 23.435 kuruş vergi ödemişlerdi.⁸⁷⁰ Diğer taraftan Tekelioğlunun tuttuğu zimmet defterine göre Çepel, Gebizli, Eskiyörük, Fettahlı, Karakoyunlu, Karahacılı, Kızıllı, Murtana, Saçıkartalı, Töngüşlü ve Yeniosmanlı Yörüklerinin ödemeleri gereken mal-ı mîrî toplamı 61.898,5 kuruş olup Teke Yörükleri, yükümlü oldukları bu verginin 45.328,5 kuruşunu ödedikleri gibi 16.570 kuruş borçları kalmıştı.⁸⁷¹

Teke Yöresinde mal varlığı devlet hazinesince zapt edilen Tekelioğullarının 1820 yılında Milli Yörüklerinde muhtemelen ağnam ve otlak vergisinden 22.092 kuruş talepleri bulunduğundan tahsil edilmesi için payitahttan ferman çıkarılmıştı.⁸⁷² Bünyesinde oldukça

⁸⁶⁹ **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. ek: 39/2, 42-52, 57-60, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814).

⁸⁷⁰ Teke Yöresinde 1816 yılına mahsuben Yörükân Taifelerine mübaşir ile gönderilen pusulaların aynı defteri içerisinde kayıtlı Cemaat-i Gebiz mal-ı mîrî 2.750 kuruş, Cemaat-i Teke Eskiyörüğü Basıroğlu mal-ı mîrî 1.600 kuruş, Cemaat-i Karahacılı Veli Beyoğlu mal-ı mîrî 800 kuruş, Cemaat-i Saçıkartalı Taşgın Bey mal-ı mîrî 1.450 kuruş, Fettahlı olarak bilinen Cemaat-i Manavgat Eskiyörüğü mal-ı mîrî 800 kuruş, Cemaat-i Karakoyunlu mal-ı mîrî 2.500 kuruş, Cemaat-i Yeniosman Yörüğü mal-ı mîrî 800 kuruş, Cemaat-i Murtana mal-ı mîrî 4.500 kuruş, Cemaat-i Saçıkartalı mal-ı mîrî 1.550 kuruş, Cemaat-i Karamanlı mal-ı mîrî 500 kuruş, Cemaat-i Püseli Yörüğü mal-ı mîrî 750 kuruş, Cemaat-i Aşağı Kızıllı mal-ı mîrî 350 kuruş, Çepel olarak bilinen Cemaat-i Cebel mal-ı mîrî 500 kuruş, Cemaat-i Yukarı Kızıllı mal-ı mîrî 400 kuruş, Cemaat-i Perakende-i Ufak mal-ı mîrî 225 kuruş, Cemaat-i Perakende-i Güzelbeğli mal-ı mîrî 300 kuruş, Cemaat-i Melikler mal-ı mîrî 500 kuruş, Cemaat-i Alaylı mal-ı mîrî 250 kuruş, Cemaat-i Millü mal-ı mîrî 2.910 kuruş olarak belirlenmiş ve bu vergiler 1816 yılı içerisinde tahsil edilmişti. **BOA., D.BŞM.d.**, 8304, s. 2-4, 20, (5 Şa'bân 1231/1 Temmuz 1816).

⁸⁷¹ Tekelioğlunun canib-i mîrî için tahsili ferman buyrulan zimmetlerinden Antalya civarında sakin cemaat ahalisinden bazı kesen zimmeti ve emvâli mîrîye bakayalarından Cemaat-i Karakoyunlu ahalisinin 14.548 kuruş borçlarından 7.815,5 kuruş, Cemaat-i Gebiz ahalisinin 14.261 kuruş borçlarından 4.727 kuruş, Cemaat-i Murtana ahalisinin 17.711,5 kuruş borçlarından 2.711,5 kuruş, Cemaat-i Yeniosman ahalisinin 2.299 kuruş borçlarından 669 kuruş bakaya kalırken Cemaat-i Karahacılı ahali 3.102 kuruş borçlarının tamamını, Cemaat-i Töngüşlü ahali 400 kuruş borçlarının tamamını, Fettahlı Yörükleri olarak bilinen Cemaat-i Manavgat Eskiyörüğü ahali 324 kuruş borçlarının tamamını ödemişler ancak Çepel olarak bilinen Cemaat-i Cebel ahalisinin 112 kuruş, Cemaat-i Kızıllı ahalisinin 90 kuruş borçları bulunurken, Cemaat-i Basıroğlu ahali 3.037 kuruş borçlarının tamamını, Cemaat-i Saçıkartalı ahali 5.569 kuruş borçlarının tamamını ödemekle beraber Saçıkartalıya bağlı Cemaat-i Taşgın Bey Obasının 445 kuruş vergi borcu kalmıştır. **BOA., D.BŞB.d.**, 26519, s. 22-25, (27 Şevvâl 1231/20 Eylül 1816).

⁸⁷² **BOA., C.ML.**, 103/4577, (5 Cemâzi-yel-âhir 1235/20 Mart 1820).

fazla Yörük oymağını barındıran Teke Yöresi adeti ağnam gelirleri bakımından hazine için önemli bir kaynak olmakla birlikte Teke Sancağının adeti ağnam gelirlerini 1830 yılında Dergah-ı Ali Gediklilerden Mehmed Said Ağa, 60.000 kuruş bedel ile iltizam almıştı.⁸⁷³

Teke Yörüklerinden 1844 yılı verilerine göre ağnam resmi koyun ve keçi başına 10 para üzerinden tahsil edilmişti.⁸⁷⁴ Osmanlı Coğrafyasında ondokuzuncu yüzyılda ağnam vergisinin tahsili için yapılan hayvan sayımlarında 1845 yılında koyun ve keçi ile bir sayılması gereken kuzu ve oğlak ayrı sayılıp vergi tahsili yoluna gidilmişti. Yapılan bu yanlış ve haksız uygulama üzerine payitahta ulaşan şikayetlerden sonra çıkarılan emre göre eski usulün uygulanmasına devam edilmesi istendiği gibi kuzu ve oğlaktan ağnam vergisi alınması yasaklanıp emre aykırı hareket edenlerin cezalandırılacakları bildirilmişti.⁸⁷⁵ Teke Muhassılığına bağlı olmakla birlikte Antalya ve Elmalı'da meskun bulunan Murtana Yörüklerinin bir kısmının ödedikleri 8.050 kuruş vergi yanında 1848 yılında oba ve hanelere göre ödemeleri gereken vergi miktarı meclis tarafından belirlenerek Murtana ahalisinin de rızası ile hanelere paylaştırıldığı gibi ödenen meblağ hariç hisselerine toplam 28.675 kuruş vergi düşmüştü.⁸⁷⁶ Tahsil edilen bu 8.050 kuruş verginin 5.050 kuruşunu Finike ile Elmalı arasında konup göçen Murtana Yörükleri, Elmalı'ya ödemişti.⁸⁷⁷ Yörüklere ait mukataalar gibi ağnam rüsümünün da kiraya verilerek hasılatının yıl sonunda toplanıp, düzenlenen defterleriyle birlikte hazineye gönderilmesi emrini içeren hüküm 1851 yılında Anadolu'daki birçok sancak ve vilayetlerle birlikte Teke Sancağına da yazılmıştı.⁸⁷⁸ Teke Sancağı kazaları ile bazı Yörüklerden 1851 yılı Eylül Ayı içerisinde toplanan 182.609 kuruş verginin 1.100 kuruşu Murtana Yörüklerinden, 770 kuruşu ise meskun diğer Yörüklerden tahsil edilmişti.⁸⁷⁹ Bunların yanında Saruhan, Menteşe, Karahisar-ı Sahib ve Teke sancakları adeti ağnam rüsümü 1852 yılında topyekun ihaleye çıkarıldığı gibi yıllık 412.500 kuruştan iki seneliğine 825.000 kuruş bedel ile Sarraf Horasancıoğlu Bedros kefaletiyle Abdullah Bey üzerine ihale edilmişti.⁸⁸⁰ Yapılan bu genel ihaleden sonra Teke Yörükleri, 1853 yılına mahsuben

⁸⁷³ **BOA., C.ML.**, 154/6530, (21 Cemâzi-yel-âhir 1246/7 Aralık 1830).

⁸⁷⁴ Finike Kazasında meskun Murtana Yörüklerinin Torunlar Obasından, 24 hane adeti ağnam vergisi ödemekle birlikte koyun ve keçi başına 10 paradan tahsil edilen ağnam vergisinden toplam 239,5 kuruş ödemişlerdi. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10039, s. 2-35, (1260/1844); Karamanlı Yörükleri yerleşik hayata geçmekle birlikte büyük çoğunluğu keçi beslediği gibi 40 hane 790,5 kuruş adeti ağnam vergisi ödemişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9749, s. 2-24, (1260/1844).

⁸⁷⁵ **BOA., C.ML.**, 616/25423, (4 Şevvâl 1261/6 Ekim 1845).

⁸⁷⁶ **BOA., ML.VRD.d.**, 1695, s. 2-11, (1264/1848).

⁸⁷⁷ **BOA., ML.VRD.d.**, 1698, s. 67, (Gurre-i Zilka'de 1264/29 Eylül 1848).

⁸⁷⁸ **BOA., A.MKT.MVL.**, 45/58, (23 Zilka'de 1267/19 Eylül 1851).

⁸⁷⁹ **BOA., MVL.**, 245/2, (15 Muharrem 1268/10 Kasım 1851).

⁸⁸⁰ **BOA., İ.MVL.**, 244/8861, (10 Zilka'de 1268/26 Ağustos 1852).

ödemeleri gereken 39.722,5 kuruş tutarındaki ağnam vergisini mültezim İsmail Beye ödemişlerdi.⁸⁸¹

Teke Yöresinde kimi oymakların ödemeleri gereken vergi miktarı ayrıca kayıtlı olmakla beraber Teke Sancağı adeti ağnam rüsumu dairesinde bulunan Saçıkıralı Yörüklerinin Tülüler Obasının 1856 yılına mahsuben ödemeleri gereken ancak ödemedikleri ağnam vergisi miktarı 15.000 kuruştur.⁸⁸² Diğer yandan Teke Yöresinde bulunan oymakların hissesine düşen adeti ağnam ve kışlak vergileri tek kalemdede kaydedildiği gibi 1857 yılında Murtana Yörüklerinin ödemeleri gereken 28.675 kuruş tutarındaki verginin 4.316 kuruşu bakaya kalırken Gebiz Yörükleri 24.291 kuruş tutarındaki vergilerinin tamamını ödemişlerdi. Oymak adı verilmeksizin aşair-i meskune adı altında genel olarak kaydedilen Yörüklerin toplam vergi miktarı ise 135.992 kuruş olup bunun 10.149 kuruşu bakaya kalırken Sarıkeçili Yörüklerinin Dağlı Obası ahalisi ödemeleri gereken 80.650 kuruş tutarındaki verginin tamamını ödemişlerdi.⁸⁸³ Aynı zamanda Teke Yöresindeki Honamlı Saçıkıralı Yörüklerinin 1854 yılından 1858 yılına gelinceye kadar adeti ağnam ve kışlak vergisinden yıllık ödemeleri gereken meblağ 12.000 kuruş iken Saçıkıralı Yörüklerinin 13.750 kuruş olarak belirlenmiş ancak bunlar bu tarihler arasında vergilerini ödememişlerdi.⁸⁸⁴ Küçükbaş hayvan varlığı bakımından oldukça zengin olan Teke Sancağı ağnam vergisi genel olarak ihaleye çıkarıldığı gibi ihaleyi 1859 yılında 420.000 kuruşa Esnanoğlu Begos kefaletiyle mültezim İstefan almıştı.⁸⁸⁵

Yörüklerin ödediği ağnam vergisinin tahsili sırasında birtakım sorunlarda yaşanmakta olup yaşanan başlıca sorun verginin ihalesi sırasında sancak içerisinde mevcut olmasına rağmen hayvanlarını farklı sancaklarda bulunan yaylaklarına götürüp tekrar kışlaklarına dönen Yörüklerin koyun ve keçilerinden gittikleri yerlerden mükerrer vergi talep edilmesiydi. Mükerrer vergi talebi yüzünden hayvan sahipleri zor durumda kalmakta hatta mültezimler arasında da anlaşmazlıklar çıktığından hazine zarar etmekteydi. Bu nedenle 1861 yılından itibaren yaylak ve kışlak vergisi hariç olmak üzere koyun ve keçi üzerinden alınan bütün vergilerin lağvedilmesiyle her bir sancakta bulunan koyun ve keçinin Mart başından itibaren sayılarak kuzu ve oğlak hariç her birinden altmışar para verginin, sayıldığı sancak mültezimi tarafından toplanması kararlaştırılmıştı. Hazinesinin yararına olduğu düşünülen bu yeni uygulama ile her bir sancağın koyun ve keçisi, sancak mültezimi ile sancak meclisinden bir memur ve bir zabıta tayin edilerek her bir köyün imam, muhtar veya papazları bulunduğu

⁸⁸¹ BOA., HR.MKT., 225/68, (28 Cemâzi-yel-evvel 1274/14 Ocak 1858).

⁸⁸² BOA., A.MKT.DV., 184/96, (27 Şa'bân 1277/10 Mart 1861).

⁸⁸³ BOA., ML.d., 839, s. 4-5, (Gurre-i Safer 1276/30 Ağustos 1859).

⁸⁸⁴ BOA., İ.MVL., 426/18695, (7 Cemâzi-yel-âhir 1276/1 Ocak 1860).

⁸⁸⁵ BOA., ŞD., 386/35, (24 Cemâzi-yel-âhir 1317/30 Ekim 1899).

halde sayılıp üç nüsha defter hazırlanarak vergisi alındıkça koyun ve keçi sahibine mühürlü pusulaları verilecekti. Bundan sonra hayvan nereye götürülür ise götürülsün gittiği yerde tekrar vergi talep edilemeyeceği gibi herkesin koyun ve keçisi Mart başında nerede bulunur ve sayılır ise oranın mültezimine vergisini vermesi için hususi bir matbu kağıt hazırlanarak bastırıldığı gibi her eyalet ve sancağa gönderilmişti.⁸⁸⁶ Yürürlüğe konulan bu yeni uygulamaya rağmen Anadolu'da ve Rumeli'de ağnam vergisi tahsili hayvan başına farklı uygulanmakta olup Rumeli tarafında bulunan koyunlardan dörder para adeti ağnam vergisi alınırken Anadolu'da bulunan koyunların her birinden altmışar para tahsil edilmekteydi.⁸⁸⁷

Teke Yöresinde de yürürlüğe giren yeni uygulamayla ile ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında genellikle Manavgat'ta kışlayan Honamlı Saçıklaralı Yörükleri, bu yüzyılın ikinci yarısında vergilerini Teke Sancağı Mal Sandığına ödedikleri gibi bunlardan Teke Sancağına bağlı olan 174 haneden Teke Yöresinde bulunan 50 hanenin sayılan 3.624 baş koyun ve keçilerinin 5.436 kuruş tutarındaki vergisi 1862 yılında Teke Sancağı Mal Sandığına teslim edilmişti ki ağnam vergisi koyun başına bir buçuk kuruşa tekabül etmekteydi. Nitekim Honamlı Saçıklaralı Yörüklerinin 1860 yılında ödemeleri gereken ağnam vergisi 48.000 kuruş olup bir buçuk kuruştan 32.000 baş koyun ve keçiye sahip oldukları tahmin edilmektedir.⁸⁸⁸

Teke Yöresindeki Yörük oymaklarının da dahil olduğu Teke Sancağı ağnam rüsumu 1861 yılına mahsuben açık arttırma ile ihaleye çıkarılmasına rağmen ihalede teklif edilen bedel önceki yıllarda toplanan verginin altında kalmıştı. Bunun üzerine ağnam vergisinin mültezimlere ihalesinden vazgeçilerek yapılacak koyun ve keçi sayımı sonucunda toplanacak verginin hazineye gönderilmesine karar verilmişti.⁸⁸⁹ Nitekim Teke Sancağından 1861 yılına mahsuben toplanması gereken ağnam rüsumunun hasılatı olan toplam gelir 750.503 kuruş olup aynı tarihlerde verginin ortalama bir buçuk kuruştan tahsil edildiği var sayılırsa sancak içerisinde bulunan koyun ve keçi sayısının 1861 yılında 500.000'in üzerinde olduğu tahmin

⁸⁸⁶ Ağnam vergisinin tahsilinde yapılan bu değişiklikle ilgili hazırlanan belge ve karar bütün eyaletlere ve sancaklara gönderildiği gibi görevlilerin sayım ve vergi toplama kurallarına riayet etmeleri emredilmişti. **BOA., A.MKT.UM.,** 447/51, (26 Cemâzi-yel-âhir 1277/9 Ocak 1861); **BOA., A.MKT.UM.,** 449/45, (5 Receb 1277/17 Ocak 1861); **BOA., A.MKT.UM.,** 450/26, (9 Receb 1277/21 Ocak 1861); **BOA., A.MKT.UM.,** 451/61, (16 Receb 1277/28 Ocak 1861); **BOA., A.MKT.UM.,** 460/10, (19 Ramazan 1277/31 Mart 1861); Öte yandan toklu ve çebiciden İzmir, Denizli ve Aydın'da vergi alınması hususunda yaşanan sorun üzerine toklu ve çebicinin bir yaşını geçmiş koyun ve keçi olduğuna hükmedilerek kuzu ve oğlak dışında kalan bütün keçi ve koyun ile toklu ve çebicinin Mart başında başlayan sayımının Mayıs sonuna kadar üç ay zarfında bitirilerek her birinden altmışar para vergi alınacağı bildirilmişti. **BOA., A.MKT.UM.,** 521/33, (27 Cemâzi-yel-evvel 1278/30 Kasım 1861).

⁸⁸⁷ **BOA., MVL.,** 650/35, (19 Zilhicce 1279/7 Haziran 1863).

⁸⁸⁸ **BOA., MVL.,** 629/52, (2 Zilhicce 1278/31 Mayıs 1862).

⁸⁸⁹ **BOA., İ.DH.,** 470/31520, (5 Şevvâl 1277/16 Nisan 1861).

edilebilir.⁸⁹⁰ Aynı zamanda Teke Sancağının bu ağnam rüsumundan toplanan 300.000 kuruş hazineye gönderilmişti.⁸⁹¹

Teke Sancağı kazaları ahalisiyle Yörük oymakları ve perakende Yörük gruplarının keçi ve ağnam rüsumu 1863 yılında 750.000 kuruş bedel ile Miralay Beyzade Hüseyin Bey üzerinde kalmıştı ancak verilen teklif bir yıl önceki ihale bedelinden 226.250 kuruş eksik çıkmıştı. Bunun üzerine eski ihale bedeline göre hazine %10 zarar ettiği için eğer bu zam yapılmaz ise eski bedeline yakın bir bedel ile talibi çıktığı taktirde ona verilmesi aksi taktirde emaneten idare edilmesi istenmişti.⁸⁹² Bir yıl sonra hazine tarafından yapılan geçici ihalede ise bedeli belirtilmemekle birlikte Teke Sancağının 1864 yılı ağnam ve keçi rüsumunu Kapamacıoğlu Neşet almıştı ancak Teke Sancağı Meclisi ihale bedelini yetersiz bulup yerinde daha fazla bedel verecek birisinin çıkabileceğini Maliye Nezaretine bildirmişti. Maliye Nezaretine ulaşan bu yazı Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye havale edildiği gibi ihale emri verildikten sonra herhangi bir bedelin kabul edilemeyeceği Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye tarafından Teke Sancağı Kaymakamlığına bildirilip ihale Kapamacıoğlu Neşet üzerinde bırakılmıştı.⁸⁹³

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısının sonlarına doğru hayvan başına toplanan ağnam vergisi miktarı oldukça arttığı gibi Teke Yöresinden toplanan ağnam vergisi kazalar arasında hayvan başına farklı uygulamalara sahne olduğundan sayım zamanında fazla vergi alınan kazadan az vergi alınan kazaya koyun ve keçi kaçırılmaktaydı. Nitekim bu durum hazinenin zarar etmesine neden olduğu için kazalar arasında sayım sırasında hayvan kaçırmanın önüne geçmek amacıyla 1892 yılında Teke Sancağından toplanan ağnam vergisinin koyun veya keçi başına üçer buçuk kuruştan tahsil edilmesi kararlaştırılmıştı.⁸⁹⁴

Her vergi artışı ahali üzerine yeni bir yük getirirken zaman zaman vergi tahsilinde ve ödemelerde sorunlar yaşanmıştır. Yaşanan sorunlara rağmen ondokuzuncu yüzyıl boyunca Teke Yöresinde konargöçer hayatı devam ettiren oymakların sahip oldukları koyun ve keçi sürüleri üzerinden alınan ağnam vergisi devlet hazinesi için önemli bir gelir kaynağı olmaya devam etmiştir.

⁸⁹⁰ BOA., İ.DH., 488/32999, (16 Şevvâl 1278/16 Nisan 1862).

⁸⁹¹ BOA., A.MKT.MHM., 232/52, (18 Safer 1278/25 Ağustos 1861).

⁸⁹² BOA., MVL., 649/28, (19 Zilhicce 1279/7 Haziran 1863); BOA., İ.MVL., 486/22014, (29 Zilhicce 1279/17 Haziran 1863).

⁸⁹³ BOA., MVL., 677/105, (26 Muharrem 1281/1 Temmuz 1864).

⁸⁹⁴ BOA., BEO., 10/687, (26 Şevvâl 1309/24 Mayıs 1892).

4.4.2 Ağıl Vergisi

Ağnam vergisinin tahsilatı sırasında belirli bir hayvan sayısına bağlı olarak alınan ağıl resmi Yörüklerin hayvanlarını barındırmak için yaptıkları etrafı çitle çevrili üstü açık hayvan barınağı manasına gelen ağıldan alındığı gibi ağnam resmi yanında koyun sayısı 300 olduğu zaman bir sürü tabir edilir ve buna göre 5 akçe ağıl resmi tahsil edilirdi. Ağnam resmine bağlı olan bu vergi yatak resmi, yatak hakkı veya çit parası olarak da geçmektedir. Ağıl resmi diğer vergilerle birlikte ilkbaharda toplanırken Osmanlı Sancak Kanunnamelerinde bir sürü 100 ile 300 hayvandan meydana gelir ve bu miktar ağıl resminin tayininde esas kabul edilirdi. Aynı zamanda ağıl resminin miktarı zamana ve bölgelerin özelliklerine göre değişiklik gösterirdi. Anadolu'nun güney bölgelerinde kışlayan koyunlardan ağıl resmi olarak 300 koyundan 5 akçe alındığı gibi sürü başına orta halli bir koyun alınır hatta koyun sayısı bir sürüden az ise her on koyuna bir akçe vergi istenirdi. Ağıl resmi Teke Sancağından da genellikle 300 koyuna beş akçe üzerinden tahsil edilirdi. Tanzimat dönemine kadar devam eden ağıl resmi uygulaması, Tanzimat'ın ilanından sonra ağnam resminin tek bir vergi haline getirilmesiyle kaldırılmıştır.⁸⁹⁵

4.4.3 Yaylak ve Kışlak Vergisi

Sürülerini mîrî yaylaklarda veya timar sahibinin arazisinde otlatan Yörüklerin, resm-i yaylak veya resm-i otlak adıyla ödedikleri yaylak resmi, yılda bir defa olmak üzere ilkbaharda bazı yerlerde sürü başına, bazı yerlerde ise koyun başına alınırdı. Kışlak resmi ise Yörüklerin soğuk kış dönemlerinde hayvanlarını kışlattıkları kuytu ve otu bol yerler için alınmakta olup 100 koyundan yirmi akçe olarak tahsil edilirdi.⁸⁹⁶ Osmanlı Kanunnamelerinde, “*Resm-i otlak da koyun yürüdüğü yere tâbi'dir, sahibi oturduğu yere değil, resm-i kışlak da ise koyun durduğu ve yattığı yere tâbi'dir yürüdüğü yere göre olmaz*” diye ifade edilirken otlak ve kışlak vergisinin neye göre alınacağı hususuna açıklık getirilmiştir. Aynı zamanda “*Âlâ sürüden bir koyun ki, bahası yirmi akçe ola, evsat sürüden bir koyun ki, bahası on beş akçe ola, ednâ sürüden bir toklu ki bahası on akçe ola*” şeklinde geçen kanun hükmünde otlak

⁸⁹⁵ Adana ve Kozan'a kışlamak üzere getirilen koyun sürülerinden resmi yatak olarak sürü başına orta halli bir koyun alınırken koyun sayısı bir sürüden az ise her on koyuna bir akçe alınırdı. Bunun yanında Konya bölgesi ve İçel'de ise sürü olarak 300 koyun üzerinden alınan ağıl resmi 5 akçeydi. Feridun Emecen, “Ağıl Resmi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. 1, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 1988, s. 467-468; Teke Sancağında da 300 koyuna beş akçe ağıl resmi alınmaktaydı. Karaca, **Teke Sancağı**, s. 260.

⁸⁹⁶ Yaylak resmi bazı yerlerde 300 koyun bir sürü hesap edilip, bir sürüden bir koyun, bazılarında ise sürüler âlâ, vasat ve edna olmak üzere ayrılıp buna göre hesap edilmekteydi. Mesela Kütahya havalisinde âlâ sürüden 20 akça, vasat sürüden 15 akça, edna sürüden 10 akçe alınmaktaydı. Çağatay, **a.g.m.**, s. 509-510; Doğu Vilayetlerinde yaylak resmi genellikle sürüden 33 akça, Aydın'da 17 akça, Mardin ve Erzincan'da sürü adedine bakılmaksızın otlak resmi olarak her sürü sahibi haneden bir nevgi yağ (200 dirhem) alınırken, Çemişgezek'de resm-i yaylak için her 300 koyuna bir koyun veya 30 akça alınması yanında her haneden bir nevgi yağ alınması hükmü de bulunmaktaydı. Halaçoğlu, **İskân Siyaseti**, s. 23-24.

vergisinin sürünün niteliğine göre aynı veya nakdi olarak nasıl ve hangi oranda tahsil edileceği belirlenmiştir.⁸⁹⁷ Bunların yanında otlak vergisi, ondokuzuncu yüzyılda da âlâ sürüden bir koyun, evsat sürüden bir şişek, adi sürüden ise bir toklu alınmak suretiyle aynı ve nakdi olarak koyun ve değeri üzerinden alınmaya devam edilmiştir.⁸⁹⁸

Otlak ve kışlak vergisinin tahsil oranı ondokuzuncu yüzyılın ekonomik verilerine göre değişmekle birlikte Teke Yörükleri, ondokuzuncu yüzyıl boyunca verdikleri otlak ve kışlak vergisiyle de ekonomiye önemli ölçüde katkı sağladıkları gibi Teke Sancağından 1810 yılında yapılan tahsilata göre Cemaat-i Yörükân Kışlağından 11.150 kuruş gelir elde edilmişti.⁸⁹⁹ Bunun yanında Teke Yörüklerinden Eskiörük, Fettahlı, Gebizli, Karahacılı, Karakoyunlu, Murtana, Saçıkarcılı ve Yeniosmanlı Yörüklerinin 1814 yılında ödedikleri kışlak vergisi 12.000 kuruş iken 1815 yılında 13.500 kuruş kışlak vergisi ödemişlerdi.⁹⁰⁰ Teke Yöresinde 1826 yılında mevcut verilere göre Eskiörükler 914 kuruş, Gebiz Yörükleri 7.750 kuruş, Karakoyunlu Yörükleri 1.362,5 kuruş, Murtana Yörükleri 6.178,5 kuruş, Yeniosmanlı Yörükleri ise 3.198 kuruş kışlak vergisi ödedikleri⁹⁰¹ gibi Yeniosmanlı Yörüklerinin ödemedikleri 1827 yılından kalma 4.060 kuruş kışlak vergisi bulunmaktaydı.⁹⁰² Teke Yöresinde 1844 yılı temettuat verilerine göre otlak ve kışlak vergisi Teke Yörüklerinden her haneden tahsil edilmediği gibi otlak ve kışlak vergisi ödemenin belirli bir standardı olmamakla birlikte bu vergiyi ödeyen hanelerin verdikleri meblağ aşar vergisi yekunu içerisine dahil edilmişti. Nitekim Finike’de meskun Murtana Yörüklerinin Macunlu Obasında on bir hane 56,5 kuruş otlak vergisi verirken yine aynı kazada meskun Torunlar Obasından, altmış altı hane otlak vergisi olarak toplam 274 kuruş ödemekle birlikte Antalya ile Aksu Çayı arasında meskun Macunlu Obasından on iki hane 91,5 kuruş otlak vergisi ödemişti. Bunların yanında Döşemealtında meskun Karakoyunlu Yörüklerinden yirmi yedi hane 2.968 kuruş

⁸⁹⁷ Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, 4. Kitap, Kanuni Devri Kanunnâmeleri, I. Kısım, Merkez ve Umumi Kanunnâmeler**, Fey Vakfı Yay., İstanbul, 1992, s. 312-313; Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, 8/I. Kitap, III. Murad Devri Kanunnâmeleri, 8/II. Kitap, III. Mehmed Devri Kanunnâmeleri**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 1994, s. 119-120; Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, 9/I. Kitap, I. Ahmed Devri Kanunnâmeleri, 9/II. Kitap, II. Osman Devri Kanunnâmeleri**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 1996, s. 512-513.

⁸⁹⁸ Mesela Çirmen’in Yeni Zağra Nahiyesi içerisindeki otlak yerlerine dışarıdan koyun gelip otundan ve suyundan faydalanmakla birlikte öşr vergisi gibi yıllık vergi vermeyen hanelerin 300 baş koyunları bir sürü kabul edilerek “*Âlâ sürüden bir koyun ve evsat sürüden bir şişek ve adi sürüden bir toklu*” olmak üzere otlak vergisi tahsil edilmekteydi. **BOA., C.M.L.**, 201/8308, (23 Rebî’ü’l-evvel 1242/25 Ekim 1826).

⁸⁹⁹ **BOA., HAT.**, 535/26320, (7 Ramazan 1229/23 Ağustos 1814).

⁹⁰⁰ **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 42-52, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814).

⁹⁰¹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1150, s. 5/9, (7 Cemâzi-yel-âhir 1241/17 Ocak 1826).

⁹⁰² **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1150, s. 55/175, (25 Muharrem 1245/27 Temmuz 1829).

kışlak vergisi ödemekle birlikte bu defa kışlak vergisi, 189 hanenin ödediği 22.250 kuruş tutarındaki hususi vergi içerisine dahil edilmişti.⁹⁰³

Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında genellikle Manavgat'ta kışlamalarına rağmen bu yüzyılın ikinci yarısında nüfus ve vergi olarak Teke Sancağına bağlanan Honamlı Yörükleri ile Karaevli Obası ahali 1856 yılında Teke Sancağı Mal Sandığına yıllık 9.000 kuruş kışlak vergisi ödemekteydi.⁹⁰⁴ Bunun yanında 1858 yılında Teke Yörüklerinin ödemeleri gereken kışlak vergisi 165.863,5 kuruş olarak hesaplanmıştı.⁹⁰⁵ Diğer taraftan Saçıkıralı Yörüklerinin Tülüler Obası ondokuzuncu yüzyılda Denizli, Hamid ve Teke Sancağı arasında konup göçerken çoğu kışlamak üzere Antalya'ya geldiği gibi kışlak ve otlak vergisi ödemekteydiler. Nitekim bunlar 1863 yılına mahsuben ödemeleri gereken otlak ve kışlak vergisini ödemedikleri gibi mültezim Osman Nuri Efendinin 30.000 kuruş talebi olmasına⁹⁰⁶ rağmen toplam borçlarının 15.000 kuruş olduğu ortaya çıktığı gibi bunun 6.000 kuruşunu ödemişlerdi. Kalan 9.000 kuruşluk borçları yanında 1864 yılında mültezime ödemeleri gereken otlak ve kışlak vergisi ise 16.000 kuruş olarak belirlendiği gibi Gebiz Yörükleri Müdürü Veli Ağa kefaletiyle borçlarını ödemişlerdi.⁹⁰⁷

Ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru yörede bulunan mîrî orman ve yaylalarda yaylayan Yörüklerden alınan yaylak ve kışlak vergisi ile ilgili birtakım değişikliğe gidilmişti. Nitekim Teke Sancağında bulunan Yörükler, sayıma dahil olup vergi ödeme hususunda diğer meskun ahali gibi nizamiye hükümlerine tabi olarak emlak ve arazi vergileri ile mahsul öşrü ve ağnam vergilerini verdiklerinden bunların konargöçer hallerinde çadır ve hayvan başına miri orman ve yaylalarda yaylamaları ve kışlamaları karşılığında alınan yaylak ve kışlak resmi kaldırılmıştı.⁹⁰⁸

⁹⁰³ Finike Kazasında meskun olan Murtana Yörüklerinin Macunlu Obasında 11 hane 56,5 kuruş otlak vergisi vermekle birlikte otlak vergisi aşar vergisi toplamı içerisine dahil edilmişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10034, s. 2-12, (1260/1844); Finike Kazasında meskun Murtana Yörüklerinin Torunlar Obasından 66 hane 274 kuruş otlak vergisi ödemişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10039, s. 2-35, (1260/1844); Antalya ile Aksu Çayı arasında meskun Murtana Yörüklerinin Macunlu Obasından 12 hane 91,5 kuruş otlak vergisi ödemişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10579, s. 2-21, (1260/1844); Döşemealtında meskun Karakoyunlu Yörüklerinden 189 hanenin toplam 173.293 kuruş gelirleri olup 22.250 kuruş hususi vergi verdikleri gibi bu hususi vergi içerisine dahil edilmekle birlikte 27 hane 2.968 kuruş kışlak vergisi ödemişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10588, s. 8, 10-22, 29, (1260/1844).

⁹⁰⁴ **BOA., İ.MVL.**, 350/15251, (2 Receb 1272/9 Mart 1856); **BOA., A.MKT.MVL.**, 79/32, (23 Receb 1272/30 Mart 1856).

⁹⁰⁵ **BOA., ML.VRD.d.**, 3132, s. 2-3, (9 Zilka'de 1275/10 Haziran 1859).

⁹⁰⁶ **BOA., MVL.**, 705/47, (20 Zilka'de 1281/16 Nisan 1865).

⁹⁰⁷ **BOA., MVL.**, 713/31, (3 Cemâzi-yel-âhir 1282/24 Ekim 1865).

⁹⁰⁸ **BOA., ŞD.**, 307/22, (12 Şa'bân 1302/27 Mayıs 1885).

4.4.4 Yapağı ve Kıl Vergisi

Ağnam ve ağıl resmi yanında özellikle İrad-ı Cedid Hazinesine kaynak oluşturmak için ülkede bulunan bütün koyun ve keçilerden elde edilen yapağı ve kıldan diğer vergilerin tahsili için Mart başında yapılan sayım sırasında hayvan başına birer para vergi alınması yoluna gidilmişti. Yapağı ve kıl resmi tahsilinde ağnam vergisinde olduğu gibi kuzu ve oğlak hariç tutulmasına rağmen koyun ile keçinin, toklu ve çebiç ayırt etmeksizin sayılması ilkesi kabul edilmişti. Nitekim bu uygulama çerçevesinde Teke Sancağında büyük çoğunluğu Yörüklerin elinde bulunan koyun ve keçilerden tahsil edilecek yapağı ve kıl resmi tahsildarlığını 1803 yılında 3.000 kuruş bedel ile Teke Sancağı Mütesellimi Elhac Mehmet Ağa iltizam olarak almıştı.⁹⁰⁹ Osmanlı yenileşme hareketleri içerisinde İrad-ı Cedid Hazinesine kaynak oluşturmak üzere toplanan bu yapağı ve kıl resmi, küçükbaş hayvanlardan alınan vergilerin Tanzimat'tan sonra tek kalemde toplanması ile kaldırılmıştır.

4.4.5 Aşar Vergisi

Teke Yörükleri ondokuzuncu yüzyılda hayvancılık yanında tarımla da uğraşmakla birlikte hayvanları üzerinden çeşitli kalemlerde vergi ödedikleri gibi tarım ürünleri üzerinden de aşar vergisi ödemişler hatta bu ödemeyi çoğu zaman aynı olarak yapmışlardır. Teke Yöresinde yaptıkları hayvancılığı tarımla tamamlayan Gebiz, Karakoyunlu ve Murtana Yörükleri buğday, arpa, darı, susam, tütün ve pamuk ettikleri gibi bu ürünlerden alınan öşür vergisini de 1814 ile 1816 yılları arasında yine bu ürünlerle aynı olarak ödeme yoluna gitmişlerdir.⁹¹⁰ Teke Yöresinde 1844 yılı verilerine göre de hayvancılık yanında zirai faaliyetlerini sürdüren bu oymaklara mensup birçok hane yetiştirdikleri hububat ve sınai bitki türleri ile zeytin ve harnup ağacı gelirlerinden aşar vergisi verdikleri gibi toplam gelirleri üzerinden ödedikleri hususi ve aşar vergisi genellikle %10 olmak üzere zaman zaman %15'e kadar değişen oranlarda da tahsil edilmiştir. Nitekim Murtana Yörüklerinin Abdurrahmanlar, Aşağıtaife, Gürlü, Macunlu ve Pıtıllar obaları ile Finike'de meskun Torunlar ve Macunlu Obasından 294

⁹⁰⁹ **BOA., C.ML.**, 18/808, (12 Receb 1218/28 Ekim 1803); “*Memâlik-i mahrûsede adeti ağnam vergisi tahsil edildiği esnada kuzu ve oğlaktan başka sultanlar ve eşraf ve ahali ve askeri ve gayriaskeri ve reaya ve çoban ve mandıracı ve celeb ve göçebe ve yörükân ve evlû ve kahhan ve havas ve evkaf ve bundan başka ahali ve reayaları ve Türkmen ve ekrad ve aşair ve kabail ve muaf ve gayrimuaf ve diğer kişilerin ellerinde ve yaylaklarında ve kışlaklarında mevcut ağnam ve keçinin sayılıp her kimin olur ise olsun bir adedi geriye kalmayarak bu toklu ve çebiçdir diyerek saklanmadan kuzu ve oğlakdan maada alettesviye ağnam ve keçinin beher danesinden resmi yapağı ve kıl bedeli olmak üzere birer para resm tamamen tahsil edilip sahibinin isim ve şöhretleri ve ağnam ve keçinin adet ve miktarı beyan edilerek...*”, **BOA., C.ML.**, 202/8368, (10 Cemâzi-yel-âhir 1220/5 Eylül 1805).

⁹¹⁰ **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 150, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814); **BOA., D.BŞM.d.**, 8262, s. 4-6, (29 Zilhicce 1230/2 Aralık 1815); **BOA., D.BŞM.d.**, 8297, s. 5, (15 Cemâzi-yel-âhir 1231/13 Mayıs 1816).

hane 23.071,5 kuruş aşar vergisi verirken⁹¹¹ Gebiz Yörüklerinin Akçapınar, Aşağıoba, Kındıra, Kırbaş, Kozan ve Macar obalarından 192 hane 11.930 kuruş aşar vergisi ödemiştir.⁹¹² Bunların yanında Döşemealtında meskun Karakoyunlu Yörüklerinden 168 hane 6.970,5 kuruş aşar vergisi öderken henüz daha yeni yerleşik hayata geçmekle birlikte büyük çoğunluğu hayvancılıkla uğraşan Karamanlı Yörüklerinden 46 hane 3.092 kuruş aşar vergisi vermiştir.⁹¹³

Teke Yöresinde meskun oymak ve obalara mensup arı besleyen hanelerden 1844 yılında kovan başına 10 kuruş hasılat kaydedildiği gibi 20 para kovan öşrü tahsil edilmiş hatta bu vergi de aşar vergisi gelirleri içerisine kaydedilmiştir.⁹¹⁴ Böylece Teke Yöresinde yer alan

⁹¹¹ Murtana Yörüklerinin Abdurrahmanlar Obasının toplam gelirleri 36.290 kuruş iken hususi vergileri 1.826,5 kuruş olduğu gibi 19 hanenin ödediği 1.626 kuruş aşar vergisi %10 ile %13 arasında değişen oranlarda tahsil edilmişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10584, s. 2-12, (1260/1844); Aşağıtaife Obasının toplam gelirleri 68.016 kuruş iken hususi vergileri 3.480 kuruş olduğu gibi 29 hanenin verdiği 3.622 kuruş aşar vergisi %10 ile %15 arasında değişen oranlarda tahsil edilmişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10573, s. 2-19, (1260/1844); Gürlü Obasının toplam gelirleri 119.400 kuruş iken 5.610 kuruş hususi vergileri olduğu gibi 82 hane 7.097 kuruş aşar vergisi ödemişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10578, s. 2-33, (1260/1844); Macunlu Obasının toplam gelirleri 84.580 kuruş iken hususi vergileri 4.927 kuruş olduğu gibi 41 hanenin ödediği 3.022,5 kuruş aşar vergisi %10 ile %15 arasında değişen oranlarda tahsil edilmişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10579, s. 2-21, (1260/1844); Pıtıllar Obasının toplam gelirleri 23.680 kuruş iken hususi vergileri 1.594 kuruş olduğu gibi 16 hane 1.466 kuruş aşar vergisi ödemişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9747, s. 2-8, (1260/1844); Finike'de meskun Murtana Yörüklerinin Macunlu Obasının toplam geliri 38.757 kuruş iken hususi vergileri 3.080 kuruş olduğu gibi 13 hane 1.073,5 kuruş aşar vergisi ödemişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10034, s. 2-12, (1260/1844); Yine Finike'de Murtana Yörüklerinin Torunlar Obasının toplam gelirleri 111.886 kuruş iken hususi vergileri 7.962,5 kuruş olduğu gibi 94 hane 5.164,5 kuruş aşar vergisi ödemişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10039, s. 2-35, (1260/1844).

⁹¹² Gebiz Yörüklerinin Akçapınar Obasının toplam gelirleri 33.406 kuruş iken hususi vergileri 2.212 kuruş olduğu gibi 27 hanenin ödediği 1.994,5 kuruş aşar vergisi %10 ile %15 arasında değişen oranlarda tahsil edilmişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10589, s. 2-12, (1260/1844); Aşağıoba Mahallesi'nin toplam gelirleri 50.742,5 kuruş iken hususi vergileri 4.248 kuruş olduğu gibi 45 hanenin ödediği 2.622 kuruş aşar vergisi %10 ile %15 arasında değişen oranlarda tahsil edilmişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9745, s. 2-19, (1260/1844); Dorumlar Obasında toplam 39 hane olmakla birlikte sekizinci haneden sonra otuzbeşinci haneye geçildiği gibi aşar vergisi olarak doğru bir veri elde etmek mümkün olmamakla birlikte toplam gelirleri 37.233 kuruş iken 3.557 kuruş hususi vergi ödemişlerdi. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10580, s. 2-6, (1260/1844); Kındıra Obasının toplam gelirleri 25.618 kuruş iken hususi vergileri 1.800 kuruş olduğu gibi 28 hane 1.929 kuruş aşar vergisi ödemişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10583, s. 4-14, (1260/1844); Kırbaş Obasının toplam gelirleri 32.122 kuruş iken hususi vergileri 1.844 kuruş olduğu gibi 29 hane 1.631 kuruş aşar vergisi vermişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10581, s. 2-17, (1260/1844); Kozan Obasının toplam gelirleri 41.539 kuruş iken hususi vergileri 3.360 kuruş olduğu gibi 20 hane 1.413,5 kuruş aşar vergisi vermekle birlikte hububat ve sınai bitki türleri yanında zeytin ve harnup ağacı gelirlerinden de aşar vergisi alınmıştı. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10541, s. 2-14, (1260/1844); Macar Obasının toplam gelirleri 71.332 kuruş iken hususi vergileri 4.712 kuruş olduğu gibi 43 hanenin ödediği 2.340 kuruş aşar vergisi %10 ile %15 arasında değişen oranlarda tahsil edilmişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10586, s. 2-21, (1260/1844).

⁹¹³ Döşemealtında meskun Karakoyunlu Yörüklerinden 189 hanenin 173.293 kuruş gelirleri olup 22.250 kuruş hususi vergi verdikleri gibi 168 hane 6.970,5 kuruş aşar vergisi ödemişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10588, s. 2-50, (1260/1844); Karamanlı Yörükleri yerleşik hayata geçmekle birlikte toplam gelirleri 82.720 kuruş iken hususi vergileri 4.925 kuruş olduğu gibi 46 hane 3.092 kuruş aşar vergisi ödemişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9749, s. 2-24, (1260/1844).

⁹¹⁴ Teke Yörüklerinden 1844 yılında kovan öşrü olarak genellikle kovan başına 20 para öşür alınmakla birlikte nadiren de olsa 10 paradan ve bir kuruştan tahsilat da yapılmıştı. Nitekim Murtana Yörüklerinin Aşağıtaife Obasından kovan başına 20 para öşür alındığı gibi iki hane 12,5 kuruş kovan öşrü ödemişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10573, s. 10-12, (1260/1844); Murtana Yörüklerinin Macunlu Obasından kovan başına 20 para öşür alındığı gibi üç hane 22,5 kuruş kovan öşrü ödemişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10579, s. 3, 9-10, (1260/1844); Gebiz Yörüklerinin Kırbaş Obasından ise iki hane 13 kovan için 13 kuruş kovan öşrü öderken kovan başına birer kuruş kovan öşrü tahsil edilmişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10581, s. 2, 6, (1260/1844); Gebiz Yörüklerinin Kındıra Obasında üç hane 8 kuruş kovan öşrü öderken kovan başına 10 para öşür tahsil edilmişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10583, s. 5-6, 11, (1260/1844); Murtana Yörüklerinin Abdurrahmanlar

oymaklar asıl uğraş alanları hayvancılık yanında zirai faaliyette de buldukları gibi hayvancılık üzerinden ödedikleri vergilerle birlikte yetiştirdikleri ürünler üzerinden aşar vergisi ödeyerek ekonomiye önemli ölçüde katkı sağlamışlardır.

4.4.6 Yörüklerin Ödedikleri Muhtelif Vergiler

Teke Yöresinde bulunan oymaklar ağnam, ağıl, yapağı, kıl, yaylak ve kışlak vergisi dışında ürün üzerinden aşar vergisi ödedikleri gibi olağanüstü durumlarda toplanan avarız vergisi yanında harp masrafı ve sancak masrafı adı altında çeşitli kalemlerde sancak idarecileri tarafından toplanan vergileri de ödemekle yükümlü tutulmuşlardı. Nitekim Murtana Yörükleri 1814 yılında 1.395 kuruş avarız bedeli yanında 500 kuruş kalyoncu bedeliyesi öderlerken 1816 yılında 700 kuruş avarız bedeli ödemişlerdi.⁹¹⁵ Teke Sancağından 1815 yılında ikinci taksit olarak toplanan sancak masrafı, harc-ı bab, mal-ı mîrî ve mal-ı hazariye adı altında ödenen meblağdan Milli Yörüklerinin hissesine düşen 6.770,5 kuruş iken⁹¹⁶ Teke Sancağı Mütesellimi Osman Ağa tarafından 1815 yılı içerisinde üçüncü taksit olarak Milli Yörüklerinden aynı kalemlerde 4.644 kuruş toplanmıştı.⁹¹⁷ Teke Sancağından 1819 yılında toplanan avarız vergisinden Milli Yörükleri 135 kuruş, Eskiyörükler ile Murtana Yörükleri ise yüzer kuruş avarız bedeli öderlerken⁹¹⁸ Eskiyörükler ile Murtana Yörüklerinden 1831 ve 1834 yılları arasında da yüzer kuruş avarız bedeli tahsil edilmişti.⁹¹⁹ Bunların yanında Teke Sancağı kazalarından 1835 yılında İane-i Cihadiye adı altında toplanan harp masrafı bedeli ödemesine dahil edilen Murtana Yörükleri 2.000 kuruş, Gebiz Yörükleri ise 1.750

Obasında 3 adet kovan için 4 kuruş öşür alınmıştı. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10584, s. 2, (1260/1844); Gebiz Yörüklerinin Akçapınar Obasında üç hane 14 kuruş kovan öşrü ödediği gibi kovan başına öşür olarak 20 para tahsil edilmişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10589, s. 5-6, (1260/1844); Gebiz Yörüklerinin Aşağıoba Mahallesinden kovan başına 20 para öşür alınmakla birlikte iki hane 3 kuruş kovan öşrü ödemişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 9745, s. 13-14, (1260/1844); Gebiz Yörüklerinin Macar Obasından on hane kovan başına 20 paradan 60 kuruş kovan öşrü ödemişti. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10586, s. 2, 4, 6, 9-10, 15-17, (1260/1844).

⁹¹⁵ **BOA., D.BŞM.d.**, 8139/A, s. 48, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814).

⁹¹⁶ Karakoyunlu mîrîleri 451 kuruş iken Cemaat-i Millü'nün ödediği iki taksit mal-ı hazariye 400 kuruş, iki taksit malı mîrî 3.000 kuruş, kadim zamm-ı mîrî 1.920 kuruş, atik-i harc-ı bab 300 kuruş, masarîf-ı sancak 2.150,5 kuruş olup toplam 6.770,5 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1148, s. 3/10, (8 Rebî'ü'l-âhir 1230/20 Mart 1815); Sancak masrafı yanında bir kazaya isabet eden aidat miktarıyla öteden beri mal-ı mukataa ve mal-ı hazariye ve ikramiye namıyla valilere üç taksit ile ödedikleri meblağın düzenlenen ikinci taksit defteridir. **BOA., D.BŞM.d.**, 8130, s. 2-3, (5 Rebî'ü'l-âhir 1230/17 Mart 1815).

⁹¹⁷ Karakoyunlu hissesi 310 kuruş iken Millü Cemaati hissesine düşen taksit-i salis ve mal-ı mukataa 1.200 kuruş, masarîf-ı sancak 3.360 kuruş, harc-ı defter 84 kuruş olup toplam 4.644 kuruştur. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1148, s. 4/12, (7 Şevvâl 1230/12 Eylül 1815).

⁹¹⁸ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1149, s. 8/7, (1234/1819).

⁹¹⁹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1151, s. 23/71, (1247/1831); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1151, s. 7/21, (25 Zilka'de 1249/5 Nisan 1834); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1152, s. 5/21, (Gurre-i Zilhicce 1249/11 Nisan 1834).

kuruş öderlerken 1837 yılında Murtana Yörüklerinden 2.800 kuruş, Gebiz Yörüklerinden 2.450 kuruş, Karakoyunlu Yörüklerinden ise 1.750 kuruş tahsil edilmişti.⁹²⁰

Teke Yörüklerinden toplanan çeşitli vergilere rağmen muhtemelen hazinenin çektiği nakit sıkıntısını gidermek üzere Teke Sancağından 1812 ve 1813 yılları arasında hazine için 2.000 baş ağnam bedeliyesi karşılığında 10.000 kuruş para talep edildiği zaman yöre ahali Tekelioğlu İbrahim'in zulmünden dolayı ellerinde koyun ve keçi kalmadığından fakir düştüklerini bildirmişlerdi. Bu nedenle hazine için istenen bu parayı ödeyemeyeceklerini ileri süren ahali affedilmelerini istemiş ancak hazineye ait meblağdan olduğu için affin mümkün olmadığını bildiren payitaht bu meblağın tahsil edilmesini emretmişti.⁹²¹ Teke Yörüklerinin ödedikleri vergiler sadece bunlarla sınırlı olmadığı gibi Alaylı, Aşağı Kızıllı, Eskiyörük, Fettahlı, Gebizli, Karahacılı, Karakoyunlu, Karamanlı, Murtana, Saçıkara ve Yeniosmanlı Yörüklerinden 1814 ile 1815 yılları arasında esb baha, hilat baha, hediye baha ve harc baha adı altında çeşitli kalemlerde sancak idarecileri tarafından salma vergiler de toplanmıştı. Teke Yörüklerinden toplanan bu vergiler birbiriyle kıyaslandığı zaman mal-ı mîrî ve kışlak vergisinin iki yıllık toplamı 87.500 kuruş iken çeşitli kalemlerde toplanan bu salma vergilerin aynı zaman zarfındaki toplamı 52.700 kuruş gibi yüksek bir meblağa tekabül etmektedir. Teke Yörüklerinden kimi oymaklar revgan-ı sade adı altında sadeyağ verip ödemeleri gereken bu salma vergilerin bedelini aynı olarak ödedikleri de olmuştu. Nitekim Teke Sancağında 1815 yılına mahsuben vekil-i harca teslim edilen sadeyağdan Murtana Yörüklerinin verdikleri 529 kıyye revgan-ı sadenin değeri 794,5 kuruş iken Gebiz Yörüklerinin verdikleri revgan-ı sade 115,5 kıyye olup değeri 173 kuruştur. Aynı zamanda zarar bedeli ödeyen Gebizli, Karakoyunlu ve Murtana Yörüklerine mensup şahıslardan cereme olarak toplanan para ise aynı olarak verilen otuz baş deve karşılığına mahsup edildiği gibi bu develerden 4.118 kuruş gelir elde edilmişti.⁹²² Teke Yörüklerinden toplanan salma vergiler aynı şekilde 1816 yılında da tahsil edilmekle birlikte Alaylı, Aşağı ve Yukarı Kızıllı, Çepel, Eskiyörük, Fettahlı, Gebizli, Güzelbeyli, Karahacılı, Karakoyunlu, Karamanlı, Melikler, Milli, Murtana, Püseli, Saçıkara, Ufak ve Yeniosmanlı Yörükleri mal-ı mîrî olarak 23.435 kuruş vergi öderlerken aynı zamanda bunlardan ber-mû'tâd sâir baha adı altında salma vergilere karşılık olmak üzere 14.025 kuruş tahsil edilmişti.⁹²³

⁹²⁰ Teke Sancağı kazaları yanında Murtana ve Gebiz Yörüklerinden 1835 yılında İlane-i Cihadiye adı altında harp masrafi karşılığı para toplanırken, **BOA.**, **MŞH.ŞSC.d.**, 1153, s. 1/2, (25 Cemâzi-yel-âhir 1251/18 Ekim 1835); 1837 yılında bu oymaklara Döşemealtında meskun Karakoyunlu Yörükleri de dahil edilmişti. **BOA.**, **MŞH.ŞSC.d.**, 1153, s. 78/219, (25 Zilhicce 1252/2 Nisan 1837).

⁹²¹ **BOA.**, **MŞH.ŞSC.d.**, 1148, s. 6/22, (23 Şevvâl 1230/28 Eylül 1815).

⁹²² **BOA.**, **D.BŞM.d.**, 8139/A, s. ek: 39/2, 42-52, 57, 149, (29 Zilhicce 1229/12 Aralık 1814).

⁹²³ Teke Yöresinde 1816 yılına mahsuben Yörükân Taifelerine mübaşir ile gönderilen pusulaların aynı defteri içerisinde kayıtlı Cemaat-i Gebiz mal-ı mîrî 2.750 kuruş iken ber-mû'tâd ve sâir baha 2.000 kuruş, Cemaat-i

Teke Yörükleri, hayvancılık ve tarım alanında ödedikleri vergilerle hazineye önemli ölçüde katkı sağladıkları gibi bir de yerel yöneticilerin topladığı salma vergileri ödemekle yükümlü tutulmuşlardı. Ondokuzuncu yüzyılın mali bunalımları içerisinde fiyatlardaki dalgalanmalar ve vergilerde yaşanan sürekli artışlara yerel yöneticilerin çeşitli kalemlerde topladıkları vergiler de eklenince Yörükler, vergi ödeme bakımından zor durumda kalmışlardır. Nitekim yöredeki bazı oymak ve obalara mensup hanelerin vergi ödeme hususunda yaşadıkları sorunların kaynağında yatan asıl neden de muhtemelen ondokuzuncu yüzyılın idari uygulamaları ile ekonomik verilerindeki dalgalanmalar ve sürekli artan vergi yükü ile ilgiliydi.

Teke Eskiörüğü Basıroğlu mal-ı mîrî 1.600 kuruş iken ber-mû'tâd ve sâir baha 3.000 kuruş, Cemaat-i Karahacılı Veli Beyoğlu mal-ı mîrî 800 kuruş iken ber-mû'tâd ve sâir baha 1.000 kuruş, Cemaat-i Saçıklaralı Taşgın Bey mal-ı mîrî 1.450 kuruş iken ber-mû'tâd ve sâir baha 1.000 kuruş, Fettahlı olarak bilinen Cemaat-i Manavgat Eskiörüğü mal-ı mîrî 800 kuruş iken ber-mû'tâd ve sâir baha 2.000 kuruş, Cemaat-i Karakoyunlu mal-ı mîrî 2.500 kuruş iken ber-mû'tâd ve sâir baha 1.000 kuruş, Cemaat-i Yeniosman Yörüğü mal-ı mîrî 800 kuruş iken ber-mû'tâd ve sâir baha 1.000 kuruş, Cemaat-i Murtana mal-ı mîrî 4.500 kuruş, Cemaat-i Saçıklaralı mal-ı mîrî 1.550 kuruş iken ber-mû'tâd ve sâir baha 2.000 kuruş, Cemaat-i Karamanlu mal-ı mîrî 500 kuruş, Cemaat-i Püseli Yörüğü mal-ı mîrî 750 kuruş, Cemaat-i Aşağı Kızıllı mal-ı mîrî 350 kuruş, Çepel olarak bilinen Cemaat-i Cebel mal-ı mîrî 500 kuruş, Cemaat-i Yukarı Kızıllı mal-ı mîrî 400 kuruş, Cemaat-i Perakende-i Ufak mal-ı mîrî 225 kuruş, Cemaat-i Perakende-i Güzelbeğli mal-ı mîrî 300 kuruş, Cemaat-i Melikler mal-ı mîrî 500 kuruş, Cemaat-i Alaylı mal-ı mîrî 250 kuruş, Cemaat-i Millü mal-ı mîrî 2.910 kuruş iken ber-mû'tâd ve sâir baha 1.025 kuruş olarak belirlenmiş ve bu vergiler 1816 yılı içerisinde tahsil edilmiştir. **BOA., D.BŞM.d.**, 8304, s. 2-4, 20, (5 Şa'bân 1231/1 Temmuz 1816).

BEŞİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL YAPI

Teke Yöresi onüçüncü yüzyılın başlarından itibaren Türk hakimiyetine geçtikten sonra yöreye ilk etapta Yörükler iskan edilmekle birlikte yöre yüzyıllarca oğuz boylarına mensup Yörük oymaklarına ev sahipliği yapmıştır. Asya'dan bütün kültürel unsurlarıyla Anadolu'ya taşınan Yörükler, Teke Yöresine Türk damgasını vurdukları gibi Türk kültürüne ait zengin birikimlerini de geçmişten günümüze taşıyıp Türk hayat tarzı, töre ve ananelerini yörede canlı bir şekilde yaşatmaya devam etmişlerdir. Aynı zamanda Türklerdeki teşkilatlı yapının en temel taşı olmakla birlikte sağlam temeller üzerine oturmuş Türk aile yapısını yüzyıllardır koruyan Teke Yörüklerinin, evlenme geleneklerinden aile içi ilişkilere kadar belirli bir nizamla bağlı oldukları görülmektedir.

Yörede her bakımdan Türk kültür hazinesinden derin izler taşıyan Teke Yörükleri, uğraş alanları olan hayvancılık ile ilgili yan ürünleri değerlendirip dokuma, dericilik, keçe yapımı ve hayvan donanımları gibi farklı alanlarda yüzyıllardır edindikleri kültürel birikimi yörede devam ettirmişlerdir. Beslenme alışkanlıklarından giyim ve kuşamlarına hatta müzik kültürlerine kadar zengin bir folklorik malzemeye sahip olan Teke Yörükleri arasında eski Türk kültürüne ait önemli malzemeler bulunmakla birlikte Türk kültür hazinesinin özünü yaşatma konusunda geçmiş ile gelecek arasında bir köprü vazifesi görme işlevini sürdürmektedirler.

5.1 Aile

Eski Türk toplumunda oğuş olarak ifade edilen aile, kadın ile erkeğin evlenmesi ile ortaya çıkan ilk sosyal birlik olup yüzyıllardan beri bütün içtimai bünyenin çekirdeğini oluşturmakla birlikte evlenme tabirinden de anlaşıldığı gibi evlenen yeni çiftin ayrı bir ev ve aile meydana getirdiğini ifade etmektedir. Her toplumun kendi aile nizamı üzerine kurulu olduğu dikkate alınırsa aile içi münasebetlerin sosyal ve hukuki yönlerden toplumun her kesiminde etkili olduğu anlaşılır. Bu bakımdan Türk ailesi, sosyal hayattan özel mülkiyete, ferdi hukuktan hürriyet ve istiklal duygusuna, yardımlaşmadan, adalet ve hoşgörü anlayışına kadar dikkate değer hususiyetler taşımaktadır.⁹²⁴

Türklerin tarihi süreç içerisinde gelenek-göreneklere, yaşadıkları coğrafya, benimsedikleri dinler ile etkileşimde buldukları farklı kültürler, mevcut kültürel birikimlerinin

⁹²⁴ Kafesoğlu, a.g.e., s. 227-229.

zenginleşmesine katkıda bulunurken aile yapısı önemli ölçüde değişimin dışında tutulduğu gibi Türk aile yapısı korunmuştur. Türk ailesinde var olan akraba adlarının zenginliği aileye verilen önemden kaynaklanmakla birlikte Türk ailesi, Türk boy teşkilatı içerisinde temel birim olma özelliğini yüzyıllardan beri koruduğu gibi Teke Yörükleri arasında ondokuzuncu yüzyılda bile sosyal hayatta var olan oymak ve oba yapısının temelinde aileler birliği bulunmaktadır. Türk aile yapısının bütün özelliklerini muhafaza eden Yörükler, ataerkil bir özellik taşımakla birlikte kadın da yuvada söz sahibi olup çoğu zaman aile içerisinde müşterek hareket etmek esastır.⁹²⁵ Aynı zamanda Yörükler arasında kadın ve erkek birbirini tamamlayan iki önemli unsur olmakla birlikte Yörük kadını, sosyal açıdan aile içerisinde erkeğini öne çıkararak onu yücelttiği gibi aile içi dengeleri de gözetmektedir. Bu bakımdan Yörük kadınının aile içindeki en önemli rolü birleştirici ve bütünleştirici olmasıdır.⁹²⁶

Türk aile yapısı yöredeki oymaklar arasında bütün sosyo-kültürel özelliklerini koruduğu gibi tarihi ve kültürel devamlılığı olan aile, önemli bir kurum olmakla birlikte Türk gelenek ve göreneklerine bağlılık anlayışı içerisinde varlığını yüzyıllarca devam ettirmiş hatta geleneksel yapısı ile aile bireyleri üzerindeki korumacı tavrı yanında aidiyet duygusunu Yörükler arasında muhafaza etmiştir. Teke Yörükleri için önemli bir kurum olan aile, temelde ana, baba ve çocuklardan oluşmakla birlikte yakın akrabalar da aynı kurum içerisinde değerlendirildiğinden sıkı bir aile bağının varlığı dikkat çekmektedir. Aynı zamanda yaylak ve kışlak alanlarındaki birliktelik yanında göç yollarındaki göç süreci her zaman yakın akrabalarından ve ailelerden oluşan oba dayanışması içerisinde devam ettirilmiştir.

5.1.1 Nikah ve Evlenme

Türk toplumunda İslam öncesi dönemden beri önemli bir kurum olan ailenin oluşumunda ve devamında eski Türk töresi ve gelenekler egemen olmakla birlikte İslamiyet'in kabulünden sonra İslami uygulamalar da etkili olmuştur. Ailenin oluşumu için gerekli olan evlilik kurumunun şer'i hukuk kurallarına göre akdedilen nikahla ailenin oluşması olarak temelleri atılmıştır. Evliliğe giden yolda nikah akdi sağlam bir aile kurumunun oluşmasında bağlayıcı bir unsur olduğu gibi tarafların rızası büyük önem taşımaktadır.⁹²⁷ Bu bakımdan Yörükler için ayrı bir önemi olan evlilik kurumu evlenenlerin ve ailelerinin isteğine bağlı olduğu gibi sevgi ve

⁹²⁵ Yörüklerde aile yapısı için bkz. Eröz, **Yörükler**, s. 51; Fraylıç-Ravlıg, **a.g.e.**, s. 233-234.

⁹²⁶ Erdal Aksoy, "Konar-Göçer Yörük Alt-Kültüründe Kadın Kimliği", **Osmanlıdan Cumhuriyete Yörükler ve Türkmenler**, (ed. Hayati Beşirli-İbrahim Erdal), Phoenix Yay., Ankara, 2008, s. 18-19; Nazmi Avcı, "Yörüklerde Yaşam Felsefesi", **Yörük ve Türkmenlerde Günlük Hayat Sempozyumu Bildirileri**, Yörük Türkmen Vakfı Yay., Ankara, 2002, s. 12-13.

⁹²⁷ M. Akif Aydın, "Osmanlılarda Aile Hukukunun Tarihi Tekamülü", **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, c. 2, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara, 1992, s. 434-437.

uzlaşma esas alınmıştır.⁹²⁸ Teke Yörüklerinde neslin devamı için önemli bir sosyal olay olan evlenme geleneğine göre mevcut sosyal yapı ve hayat tarzı içerisinde gelin olan kız, oğlanın evine gelirdi. Tek eşle evlilik geleneğinin yaygın olduğu Teke Yörükleri arasında aile bağlarını korumak ve güçlü tutmak düşüncesiyle genellikle aynı oymak ve obalara mensup bireyler arasında evlilikler yapıldığı⁹²⁹ gibi farklı oymaklar ve obalar arasında da evlilikler tercih edilmiş⁹³⁰ hatta yerleşik ahali ile kız alıp verenler de olmuştur.⁹³¹ Yerleşik ahalden ziyade oymak ve oba bireyleri arasında yapılan evliliklerin tercih edilmesindeki diğer önemli faktörler ise mal ve mülkün bölünmemesi ilkesi yanında genellikle hayvancılıkla uğraşan

⁹²⁸ Ali Güler, “Cumhuriyet Öncesinde Aşiret Aileleri”, **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, c. 1, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara, 1992, s. 166-168.

⁹²⁹ Ahadlı Yörüklerinden Ayşe ile Hüseyin, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1155, s. 40/101, (20 Şa’bân 1274/5 Nisan 1858); Töngüşlü Yörüklerinden Medine ile Ali, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 68/224, (22 Şevvâl 1282/10 Mart 1866); Yeniosmanlı Yörüklerinin Çıplaklı Obasından Medine ile Topallı Obasından Mehmet, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 8/4 hk., (22 Muharrem 1289/1 Nisan 1872); Murtana Yörüklerinin Macunlu Obasından Ayşe ile Hüseyin, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1156, s. 3/13, (7 Cemâzi-yel-evvel 1268/28 Şubat 1852); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Dürdane ile Macunlu Obasından Osman, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1156, s. 3/12, (29 Rebî’ü’l-âhîr 1268/21 Şubat 1852); Gebiz Yörüklerinin Aşağıoba Mahallesinden Havva ile Macar Obasından Deli Ömeroğlu Molla Mehmet, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1156, s. 15/57, (15 Zilhicce 1271/29 Ağustos 1855); Kömürcü Yörüklerinden Medine ile Hüseyin, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 14/79, (28 Şevvâl 1280/6 Nisan 1864); Eski-yörüklerden Ümmü Gülsüm ile Molla Mehmet, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 23/137, (12 Zilka’de 1280/19 Nisan 1864); Karakoyunlu Yörüklerinin Kovanlıkburnu Obasından Ayşe ile Aşağıoba Mahallesinden Durmuş Ali, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1161, s. 26/108, (7 Şevvâl 1281/5 Mart 1865); Hacısalı Yörüklerinden Ali ile Elif, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1185, s. 5/5, (14 Receb 1308/23 Şubat 1891); Balıkçı Yörüklerinden Şerife Hatun ile Topal Şeyh Ali, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1170, s. 138/295, (26 Cemâzi-yel-evvel 1300/4 Nisan 1883); Yeniosmanlı Yörüklerinin Çingiraklı Obasından Halil ile Topallı Obasından Ümmü, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 327/514, (15 Cemâzi-yel-âhîr 1304/11 Mart 1887); Sarıkeçili Yörüklerinin Dağlı Obasından Huriye Hatun ile Kırcaoğlu İsmail evlendiği gibi bu evlilikler, oymak ve oba içerisinde yapılan evliliklere örnek teşkil etmektedir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1184, s. 37/86, (23 Receb 1308/4 Mart 1891); Öte yandan Sarıkeçili Yörüklerinde, evlenme ile ilgili tüm uygulamalar, konargöçerliğe bağlı olarak şekillenirken genellikle kendi oymak ve obaları içerisinde evlenme geleneği yaygınlık göstermektedir. Gökhan V. Köktürk, “Sarıkeçili Yörüklerinde Geçiş Dönemleri”, **Son Konar-Göçerlerin (Sarıkeçili Yörüklerinin) Sosyo-Kültürel Yapısı**, (ed. M. Cihat Özönder-Erdal Aksoy-Gökhan V. Köktürk), Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara 2005, s. 51-52.

⁹³⁰ Eski-yörüklerden Ayşe Hatun ile Gebiz Yörüklerinden Mehmet, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 7/26, (8 Şevvâl 1280/17 Mart 1864); Bolacalı Yörüklerinden Fatma ile Hacısalı Yörüklerinden Hüseyin, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 130, (23 Receb 1280/3 Ocak 1864); Yeniosmanlı Yörüklerinin Kurşunlu Obasından Patıroğlu Ahmet ile Kömürcü Yörüklerinden Medine evlendiği gibi bu evlilikler oymaklar arasında yapılan evliliklere örnek teşkil etmektedir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 99/558, (13 Receb 1281/12 Aralık 1864).

⁹³¹ Antalya’nın Demircikara Mahallesinden Fatma ile Karakoyunlu Yörüklerinin Aşağıoba Mahallesinden Ömer, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1161, s. 35/146, (21 Şevvâl 1281/19 Mart 1865); Söğüt Köyünden Teslime ile Balıkçı Yörüklerinden Ebubekir, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1161, s. 21/92, (11 Şevvâl 1281/9 Mart 1865); Karakoyunlu Yörüklerinin Camili Obasından Rabia ile Karaveliler Köyünden Osman, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1161, s. 33/138, (Selh-i Şevvâl 1281/27 Mart 1865); Sarıkeçili Yörüklerinden Ayşe ile Kızılkaya’nın Avdan Köyünden Süleyman, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1161, s. 55/218, (Selh-i Zilhicce 1281/26 Mayıs 1865); Karahacılı Yörüklerinden Selver ile Mandırla Köyünden Hasan, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 87/1 hk., (5 Cemeziyelahir 1290/31 Temmuz 1873); Karahacılı Yörüklerinin Solaklı Obasından Fatma Hatun ile Bucakköyden Türkmenoğlu Ahmet Ağa, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 37. hk., (23 Receb 1297/1 Temmuz 1880); Yeniosmanlı Yörüklerinin Çingiraklı Obasından Ayşe ile Aşağıoba Köyünden Koca Musluoğlu Hasan, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 129/297, (15 Cemâzi-yel-evvel 1303/19 Şubat 1886); Eski-yörüklerden Emine ile Kocayatak Köyünden Mehmet Ali, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1168, s. 163/572, (26 Safer 1304/24 Kasım 1886); Ecevidli Yörüklerinin Hacısalı Obasından Halil ile Antalya’nın Sağırbey Mahallesinden Esmâ Hatun, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 8/12, (15 Safer 1312/18 Ağustos 1894); Hacısalı Yörüklerinden Halil ile Kındıra Köyünden Esmâ evlendikleri gibi bu evlilikler, Yörükler ile yerleşik ahali arasında yapılan evliliklere örnek teşkil etmektedir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1186, s. 16/15, (20 Muharrem 1312/24 Temmuz 1894).

Yörüklerin meşakkatli uğraş alanlarını ve hayat felsefelerini bilen ailelerin kızlarını tercih etmeleri ile yakından ilgilidir. Birbirini tanıyan ve bilen Yörük aileleri arasında kız alışverişinde bulunmak da ayrıca dikkate değer bir yaklaşımdır.

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörüklerinin evlilik ve nikah gelenekleri yanında evlilik alanında sahip oldukları kültürel birikimlerine göre öncelikle evliliğe aday erkek ile kızın birbirlerini beğendiği durumlarda kız evine giden ve dünürü denemeye gelen kişilerin kız istemesiyle ilk adımlar atılırdı. Kız tarafının uygun görmesi ile söz kesildiği gibi genellikle bu söz kesme olayı kendi aralarında yapılmakla birlikte buna nişan denmekte hatta nişanlılık süreci kız ile oğlan yanında ailelerin birbirlerini yakından tanıma süreci olarak da değerlendirilebilir. Bir süre nişanlı kalan genç çift, aile büyüklerinin aldığı karar ile genellikle kışlağa inildiği güz döneminde veya uygun bir zamanda yapılan düğünle evlendirilmekle birlikte ilk etapta yapılan nikah akdi ile evlilik topluma ilan edilirdi. Bunun yanında kız ile oğlanın anlaşması halinde aileler evlenmeye mani olduğu durumlarda kaçarak evlenenlerde olurdu ancak bu türlü hadiselerde oymak ve oba ileri gelenlerinin arabuluculuğu ile taraflar arasında anlaşma sağlanıp barıştırılırlardı. Kökende çoğunluğu konargöçerlikten yerleşmiş olan Antalya ahalisi genelinde olduğu gibi Teke Yörüklerinde de *oku* denemeye birkaç arşın basma veya çitari yanında yazılan tezkere ile düğüne dost, akraba ve komşular davet edilirdi. Tutulan davulcuların çaldığı davul ile başlayan ve genellikle üç gün süren düğünlerde güreş önemli bir yer tutmakla birlikte düğüne gelen misafirlere çorba, et yemeği, hoşaf ve keşkek verilirdi. Düğüne davet edilen misafirler çeşitli armağanlar getirirlerken tertip edilen pehlivan güreşleri ile deve güreşleri yanında cirit oyunları ve çeşitli halk oyunları düğüne ayrı bir ahenk katar ve düğün gayet eğlenceli geçerdi. Bu halk oyunları içerisinde en meşhuru Teke Yörükleri arasında kaval, kabak kemane, davul, zurna ve çeşitli sazların eşliğinde iki kişi tarafından ellerde tahta kaşıklarla ve ayak uçlarında zıplarken dizleri hafifçe büküp yaylandırarak oynanan Teke Zortlatmasıydı.⁹³²

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörükleri arasında yapılan nikah akdi, kadı ve şahitler huzurunda evliliğe aday çiftin karşılıklı olarak rızaları ile evlenmek üzere anlaşmaları ile gerçekleşmekte ve resmi bir nitelik kazanmaktadır. Mesela 19 Ekim 1863 tarihinde Antalya'da kıyılan bir nikah işleminin cereyan ediş şekline göre tarafların kadı huzuruna gelmeleri ile başlayan nikah akdinde, "*Murtana Yörüklerinden Ümmü binti Şeyh Ali nâm*

⁹³² Antalya'da kız isteme, nişan ve düğün törenleri için bkz. Naci Eren, "Eski Antalya'da Evlenme", **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 17, sayı: 332, (Mart 1977), s. 7927; Mehmet Ziya Binler, "Türkiye'nin Akdeniz Bölgesinde Evlenme Gelenekleri ve Göreneği", **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 114, (Haziran 1998), s. 116; Mecit Odabaşoğlu, "Antalya Köylerinde Düğün", **Halkbilgisi Haberleri**, sayı: 50, (Eylül 1935), s. 26-28, 31; Teke Yörüklerinde evlenme geleneği ve düğün adetleri için bkz. Atabeyli, **a.g.m.**, s. 215; M. Gürdal, **a.g.m.**, s. 66-67.

hatun Medine-i Antalya Mahkemesinde meclis-i şer'i şerif-i enverde babası merkûm Şeyh Ali dahi hazır olduğu halde yine aşiret-i merkûmeden bâ'isü'l-vesika Durmuş bin Ahmet nâm şahs-ı akıl ve baliğ muvâcehesinde bi't-tav ve'r-rıza bi'l-asâle ikrar-ı tâmm ve takrir-i kelâm edip hazır-ı bi'l-meclis işbu Durmuş beni tezevvüce talib ve ragıb olmağla ben dahi rızam ile beş yüz bir kuruş mehr-i müeccel ve mehr-i muaccel olan bir takım elbise ve bir kat yatak ve evânî nuhâs semenleri olan bin kuruş ki müeccel ve muaccel olarak cem'an bin beş yüz kuruş üzerine işbu meclis-i şer'de zeyl-i kitâbda muharrerü'l-esâmi müslimin mahzarlarında bi'lasâle nefsimi merkûm Durmuş'a akd ve tezvîc ve tenkîh eyledim dedikte hazır-ı mekûm Durmuş dahi ber-minvâl-i muharrer mezbureyi bi'l-asâle tezevvüc ve tenkîh ve kabul eyledim dediği" gibi nikah, kadı ve zabtiye memuru yanında üç şahit huzurunda kıyılıp şer'îye sicil defterine kaydedilmişti.⁹³³

Nikah işlemi sırasında dikkat çeken önemli bir husus da mehr kavramı olup evlenecek olan erkeğin nikah nedeniyle evleneceği kadına vermekle yükümlü olduğu para veya maldan oluşan mehr'in peşin olarak ödenen kısmına mehr-i muaccel, ödemesi sonraya bırakılmış olan kısmına ise mehr-i müeccel dendiği gibi kadına verilecek mehr miktarı da belirlenerek kadı huzurunda akdedilen nikah sözleşmesi içerisine yazılırdı.⁹³⁴ Teke Yörükleri arasında evlenecek erkeğin bu yüzyıl içerisinde mehr-i muaccel olarak evleneceği kıza vermeyi taahhüt ettiği meblağ tarafların mal varlığına göre değişmekle birlikte verilecek para veya makbuz yanında takı, çeşitli eşya ve giyim-kuşamdan oluşurken ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak nikah sırasında kıza teslim edilmekle birlikte kız aldığı mehr-i muaccel ile kuracağı yuvanın ihtiyaçlarını karşılardı. Her zaman mehr-i muaccel verilmediği gibi mehr-i müeccel olarak taahhüt edilen meblağın da yine tarafların anlaşmasına bağlı olarak 51 ile 501 kuruş arasında miktarının değiştiği görülmektedir.⁹³⁵ Mehr-i müeccel ile boşanma veya ölüm

⁹³³ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 110/401, (6 Cemâzi-yel-evvel 1280/19 Ekim 1863).

⁹³⁴ Mehr kavramı için bkz. Saim Savaş, "Fetva ve Şer'îye Sicillerine Göre Ailenin Teşekkülü ve Dağılması", **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, c. 2, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara, 1992, s. 518.

⁹³⁵ Mehr bedeli, Teke Yörükleri arasında tarafların maddi durumu ve anlaşma şartlarına göre nakit para üzerinden belirlendiği gibi Gebiz Yörüklerinden Mehmet ile Eski Yörüklerden Ayşe Hatun, 51 kuruş mehr-i müeccel, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 7/26, (8 Şevvâl 1280/17 Mart 1864); Eski Yörüklerden Emine ile Kocayatak Köyünden Mehmet Ali, 501 kuruş mehr-i muaccel yanında 501 kuruş mehr-i müeccel, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1168, s. 163/572, (26 Safer 1304/24 Kasım 1886); Ahadlı Yörüklerinden evlenen çiftler ise 1.000 kuruş mehr-i muaccel yanında 101 kuruş mehr-i müeccel üzerine anlaşmışlardı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1155, s. 40/101, (20 Şa'bân 1274/5 Nisan 1858); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1155, s. 40/102, (20 Şa'bân 1274/5 Nisan 1858); Karakoyunlu Yörüklerinin Kovanlıkburnu Obasından Fatma ile İbrahim, 600 kuruş mehr-i muaccel yanında 101 kuruş mehr-i müeccel, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 10/26, (7 Cemâzi-yel-evvel 1282/28 Eylül 1865); Töngüşlü Yörüklerinden Medine ile Ali, 1.000 kuruş mehr-i muaccel yanında 300 kuruş mehr-i müeccel, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 68/224, (22 Şevvâl 1282/10 Mart 1866); Yeniosmanlı Yörüklerinin Çingiraklı Obasından Ayşe ile Aşağıoba Köyünden Hasan, 150 kuruş mehr-i müeccel yanında 450 kuruş mehr-i muaccel, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 129/297, (15 Cemâzi-yel-evvel 1303/19 Şubat 1886); Çıplaklı Obasından Medine ile Topallı Obasından Mehmet, mehr-i müsemma 400 kuruş yanında 310 kuruş mehr-i müeccel, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 8/4 hk., (22 Muharrem 1289/1 Nisan 1872); Başındayoklu Obasından Ayşe ile Mehmet,

durumunda dul kalan kadının belirli bir süre hayatını devam ettirebilmesi için ekonomik olarak güvence sağlandığı gibi erkek tarafından taahhüt edilmekle birlikte bu meblağ muhtemelen kızın güzelliği ve becerisi başta olmak üzere anlaşma şartlarına göre değişirdi.⁹³⁶

Teke Yörükleri arasında yapılan nikah akdi sırasında mehr-i muaccel adı altında kıza verilen para bir anlamda kızın çeyizini hazırlaması için kullanılmakla birlikte aynı zamanda takı eşyası, giyim-kuşam ve ev eşyaları da verilenler arasında yer alırdı. Nitekim takı ve süs eşyası olarak verilenler arasında beşlik, onluk ve yirmilik altın yanında hızma ve gümüş bilezik bulunduğu gibi bu altınlar baş altını olarak bilinen ve fes üzerine dizilen altınlardı. Giyim-kuşam grubunda ise çoğu zaman niteliği de belirtilmekle birlikte elbise, çitari elbise, entari, kutni entari, simli entari, telli entari, çitari entari, şalvar, canfes şalvar, kutni şalvar, çuka salta, sırmalı salta, mintan, kuşak, simli kuşak, şal kuşak, Trablus kuşağı, fes, yazma yemeni, makreme, püskül, peştamal, mücessem, çizme ve pabuç nikah sırasında kıza verilirdi. Nitekim bu takı ve giysiler düğün esnasında gelin tarafından kullanılan takı ve giysilerdi. Aynı zamanda ev eşyası olarak kilim, yatak, basma yatak, esvab çuvalı ve heybe yanında bakır kap-kacak, tencere, yağ tavası, yağ tepsisi, sahan ve bakır sahan kıza verilenler arasında yer alırdı.⁹³⁷

800 kuruş mehr-i muaccel yanında 201 kuruş mehr-i müeccel, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1240, s. 182/218, (11 Şevvâl 1283/16 Şubat 1867); Karahacılı Yörüklerinden Selver ile Mandırla Köyünden Hasan, 1.500 kuruş mehr-i muaccel yanında 301 kuruş mehr-i müeccel üzerine anlaşmışlardı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 87/1 hk., (5 Cemeziyelahir 1290/31 Temmuz 1873); Bunların yanında Töngüşlü Yörüklerinden Zeynep ile Kundu Köyünden Şa'bân, 501 kuruş mehr-i müeccel yanında yirmidokuz adet onluk ve bir adet yirmilik altın mehr-i muaccel, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1168, s. 163, (26 Safer 1304/24 Kasım 1886); Karakoyunlu Yörüklerinden Halil ile Ayşe, elbise, kap kacak ve yatak bahası için 1.000 kuruş mehr-i muaccel yanında 251 kuruş mehr-i müeccel üzerine anlaşmışlardı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 129/472, (11 Receb 1280/22 Aralık 1863); Ondokuzuncu yüzyılda Teke Sancağında verilen mehr-i müeccel miktarları için ayrıca bkz. Güven Dinç, "Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Antalya'da Ailenin Sosyo-Ekonomik Durumu", **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, sayı: 17, Ankara, 2005, s. 5-6.

⁹³⁶ Sadece mehr-i müeccel vermeyi taahhüt ederek evlenenler de bulunmaktaydı. Nitekim Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Dürdane ile Macunlu Obasından Osman, 125 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1156, s. 3/12, (29 Rebî'ü'l-âhir 1268/21 Şubat 1852); Macunlu Obasından Ayşe ile Hüseyin, 151 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1156, s. 3/13, (7 Cemâzi-yel-evvel 1268/28 Şubat 1852); Gebiz Yörüklerinin Aşağıoba Mahallesinden Havva ile Macar Obasından Molla Mehmet ise 251 kuruş mehr-i müeccel üzerine anlaşmışlardı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1156, s. 15/57, (15 Zilhicce 1271/29 Ağustos 1855); Öte yandan mehr, kocanın vefatı halinde terekede önceliği olan alacaklar arasında olup diğer varisler buna karışmadığı gibi mirasın taksimi mehr miktarı çıkarıldıktan sonra yapılırdı. İlber Ortaylı, "Osmanlı Aile Hukukunda Gelenek, Şeriat ve Örf", **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, c. 2, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara, 1992, s. 458.

⁹³⁷ Teke Yörüklerinden evlenen erkek nikah sırasında kıza birtakım eşya, altın, giysi ve para vermeyi taahhüt ederdi. Nitekim kadı ve şahitler huzurunda nikahları kıyılan Bolcalı Yörüklerinden Fatma ile Hacısalı Yörüklerinden Hüseyin, elbise, eşya ve bakır kap kacak bahası olarak 1.000 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 130, (23 Receb 1280/3 Ocak 1864); Kömürcü Yörüklerinden Medine ile Hüseyin, onbeş adet yirmilik altın, entari, şalvar, çuka salta, kuşak ve çizme, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 14/79, (28 Şevvâl 1280/6 Nisan 1864); Eskiyörüklerden Ümmü Gülsüm ile Molla Mehmet, yirmibeş adet yirmilik altın, kutni entari ve şalvar, çuka salta, mintan ve kilim, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 23/137, (12 Zilka'de 1280/19 Nisan 1864); Hacısalı Yörüklerinden Emine ile Ali Çavuş, on adet yirmilik altın, kutni entari ve şalvar, çuka salta, kilim, hızma ve iki baş yemenisi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 31/175, (28 Zilka'de 1280/5 Mayıs 1864); Eskiyörüklerden Şerife ile Ömer, yirmi adet yirmilik altın, bir sim kuşak, bir çift sim bilezik, bir Trablus kuşağı, bir kutni entari ve şalvar, bir kat yatak, bir tencere, iki sahan ve bir kilim, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 38/226, (17 Zilhicce

Teke Yörükleri arasında yapılan her nikah doğrudan evliliğin başlangıcı anlamını taşımamakla birlikte nişan sürecini nikahlı geçiren çiftler de olduğu gibi bu süreçte yaşanan birtakım sorunlar da bulunmaktaydı. Nitekim Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Emişişöglü Ahmet bin Mustafa ile Emişişöglü Hasan kızı Fatma, İstanos'a bağılı Dereköy Yaylağıında şahitler huzurunda nikahlanmıştı. Yapılan nikaha rağımen bir süre sonra muhtemelen gönülsüz olan Fatma kendi rızası ile sevdiğı kişi olmakla birlikte Murtana Yörükleri içerisinde bulunan Perakende Yörüklerden Bayram Ali ile Elmalı'da nikah kıydırmıştı. Durumu öğrenen Emişişöglü Ahmet, nikahlısı Fatma'nın Bayram Ali ile kıydırdığı nikahın feshedilmesini istemiş ancak Fatma mahkemede Bayram Ali ile dört ay önce nikahlandığını itiraf edip Ahmet'in iddiasını Bayram Ali ile birlikte inkar etmişti. Bayram Ali ile Fatma karşı çıkmalarına rağımen Emişişöglü Ahmet, kıydırdığı nikahı şahitlerle ispat edince mahkeme ikinci nikahı feshederek Fatma'nın önce nikahlandığı Ahmet'e itaat etmesine hükmetmişti.⁹³⁸ Bir süre sonra tekrar görülen dava sonucunda Emişişöglü Ahmet ile Fatma'nın aralarında anlaşamamaları nedeniyle Fatma, eski nikahlısına 251 kuruş mehr-i müeccel yanında 8.000 kuruş sulh bedeli ödemeyi kabul ettiğı gibi bu para Emişişöglü Ahmet'e teslim edilince Ahmet, davadan vazgeçmişti.⁹³⁹

Teke Yörükleri arasında küçük yaşlarda yapılan akraba evlilikleri de bulunmakla birlikte Karahacılı Yörüklerinden Süleyman'ın kızı Hatice, amcasının küçük yaştaki oğlu Mehmet ile oğlanın babası Memiş'in velayeti altında evlendirilmışti. Amca çocukları arasında velayetle yapılan bu nikaha rağımen Hatice, evi terk edince amcası tarafından evde durmadığı ve Antalya'da onun bunun hanesinde gezip dolaştığı gerekçesiyle dava edilip eşine itaat etmesi

1280/24 Mayıs 1864); Söğüd Köyünden Teslime ile Balıkçı Yörüklerinden Ebubekir, otuz adet beşlik altın, bir sim bilezik, bir bakır kuşak, bir çitari entari ve şalvar, bir çuka salta, bir kat yatak, bir makreme ve peştamal, dört yazma yemeni, bir çift pabuç, bir kilim, iki tencere, bir yağı tepsisi ve üç sahan, **BOA., MşH.şSC.d.**, 1161, s. 21/92, (11 şevvâl 1281/9 Mart 1865); Karakoyunlu Yörüklerinin Kovanlıkburnu Obasından Ayşe ile Aşağıoba Mahallesiinden Durmuş Ali, yirmi adet yirmilik altın, 250 kuruş değerinde bir adet simli kuşak, 100 kuruş değerinde bir adet sim bilezik, 350 kuruş değerinde bir adet telli entari, 150 kuruş değerinde bir adet kutnî şalvar, 150 kuruş değerinde bir adet çuka salta yanında dört yazma, bir çift pabuç, 200 kuruş değerinde bir kat mükemmel yatak, iki kilim, bir esvab çuvalı, iki tencere, yağı tavası ve üç bakır sahan, **BOA., MşH.şSC.d.**, 1161, s. 26/108, (7 şevvâl 1281/5 Mart 1865); Kovanlıkburnu Obasından Zeynep ile Aşağıoba Mahallesiinden Süleyman, yirmi adet yirmilik altın, 250 kuruş değerinde sim kuşak yanında simli entari, canfes şalvar, sırmalı salta, iki tencere ve üç sahan, **BOA., MşH.şSC.d.**, 1161, s. 26/109, (10 şevvâl 1281/8 Mart 1865); Camili Obasından Rabia ile Karaveliler Köyünden Osman, yirmi adet onluk altın, bir sim bilezik, bir kutnî entari ve şalvar, bir çuka salta, üç yazma yemeni, bir fes, bir pabuç, bir kat yatak, iki heybe, iki tencere, bir yağı tavası, dört bakır sahan ve bir esvab çuvalı, **BOA., MşH.şSC.d.**, 1161, s. 33/138, (Selh-i şevvâl 1281/27 Mart 1865); Sarıkeçili Yörüklerinden Ayşe ile Kızılkaya'nın Avdan Köyünden Süleyman, kırk adet onluk altın, bir kutni entari ve şalvar, bir çuka salta, bir şal kuşak, üç mücessem, bir fes, bir çift pabuç, iki tencere, bir yağı tavası, dört sahan, bir esvab çuvalı, iki kilim ve bir kat basma yatak, **BOA., MşH.şSC.d.**, 1161, s. 55/218, (Selh-i Zilhicce 1281/26 Mayıs 1865); Murtana Yörüklerinin Aşağıtaife Obasından Ayşe ile İsmail ise elli adet onluk altın, bir takım çitari elbise, bir çuka salta, bir şal kuşak, bir püskül, bir peştamal ve bir çift çizme üzerine anlaşmışlardı. **BOA., MşH.şSC.d.**, 1242, 129. hk., (13 Rebi'ü'l-âhir 1298/15 Mart 1881); Tereke kayıtları içerisinde geçen mücessem kadınların kullandığı bir tür baş örtüsüydü. Selekler, **a.g.e.**, s. 170.

⁹³⁸ **BOA., MşH.şSC.d.**, 1158, s. 59/226, (11 Ramazan 1278/12 Mart 1862).

⁹³⁹ **BOA., MşH.şSC.d.**, 1158, s. 59/227, (20 Zilka'de 1278/19 Mayıs 1862).

istenmişti. Hatice ise “*Mehmet’in menkûhası olduğunu ve keyfiyet-i nikâh-ı mezkûrî bâ-seriha ikrâr edib ancak zevcim mezbûr sagir ve gayr-i bâliğ olduğundan istemem beni boşasın*” diye itiraz etmesine rağmen eşinin babası ve aynı zamanda amcası Memiş’e itaat etmesi kararlaştırılarak vekil yediyle amcasına teslim edilmek üzere Serik’e gönderilmişti.⁹⁴⁰ Diğer taraftan çiftler arasında nikah yapılabilmesi için kızın evlilik çağına gelmiş olması gerekmektedir birlikte EskiYörüklerden Ayşe, Musa ile evlenmek isteyince Ayşe’nin evlenme çağında olup olmadığı hususu gündeme geldiği gibi yaş ve görünüm olarak reşit olduğunu ifade eden Ayşe, 301 kuruş mehr-i müccel üzerine Musa ile nikahlanmıştı.⁹⁴¹

Teke Yörüklerinden bazı ailelerde nikah sonrasında yaşanan sorunlar devam ettiği gibi EskiYörüklerden Molla Mehmet ile Emine’nin nikahları kıyılırken Molla Mehmet, nikah sırasında kıza bir İngiliz Altını, bir Mecidiye, iki Mahmudiye nısfıyesi, üç yirmilik altını, beş reb’iyye altını vermişti. Bir süre sonra çiftler anlaşmazlığa düşünce olay mahkemeye intikal ettiği gibi Emine, nikah kıyılırken şahitler olmadığı halde Molla Mehmet’in kendisiyle zorla nikahlandığını hatta altınları kendisine mehr-i muaccel olarak teslim etmesine rağmen kabul etmeyince itaat etmiyor diye davacı olduğunu ifade etmiş ancak Molla Mehmet, gösterdiği tanıklarla yapılan nikahı ispat edince mahkeme Emine’nin, Molla Mehmet’e itaat etmesine karar vermişti.⁹⁴² Aynı şekilde Ahadlı Yörüklerinden Mustafa ile Şerife evlendikten dört yıl sonra Mustafa, eşinin kendisine itaat etmediğini ileri sürüp davacı olduğu gibi mahkeme Şerife’nin kocasına itaat etmesi için ilam çıkarmıştı.⁹⁴³ Öte yandan Yeniosmanlı Yörüklerinin Çingiraklı Obasından Halil ile Topallı Obasından Ümmü, nikâhlanmalarına rağmen aradan geçen bir yıl sonra kız evlenmekten vazgeçince Halil, davacı olduğu gibi Ümmü’nün kendisine itaat etmesini isteyince mahkeme Ümmü’nün, Halil’e itaat etmesine hükmetmişti.⁹⁴⁴ Benzer bir olayda yine Yeniosmanlı Yörüklerinin Ekşili Obasından Mustafa ile Topallı Obasından Ayşe, nikâhlanmalarına rağmen bir süre sonra Ayşe evlenmekten vazgeçmişti. Mustafa mahkemeye başvurup nikah izinnamesini gösterdiği gibi şahitlerle Ayşe ile nikahlı olduğunu ispat etmişti.⁹⁴⁵ Bunun yanında Murtana Yörüklerinin Macunlu Obasından Hasan ile Durkadın nikâhlandıkları halde bir süre sonra Durkadın’ın evlenmek istememesi üzerine Hasan, mahkemeye başvurup eş adayının nikah şartlarına uymasını istemişti.⁹⁴⁶ Aynı zamanda Karahacılı Yörüklerinin Solaklı Obasından Fatma Hatun ile Bucakköyden Türkmenoğlu Ahmet Ağa evlenmişti ancak bir süre sonra aralarında çıkan

⁹⁴⁰ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1159, s. 150/566, (28 Şa’bân 1280/7 Şubat 1864).

⁹⁴¹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1159, s. 9, (15 Cemâzi-yel-âhir 1279/8 Aralık 1862).

⁹⁴² BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 81/456, (4 Cemâzi-yel-âhir 1281/4 Kasım 1864).

⁹⁴³ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1238, s. 127/5 hk., (3 Rebî’ü’l-âhir 1290/31 Mayıs 1873).

⁹⁴⁴ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1175, s. 327/514, (15 Cemâzi-yel-âhir 1304/11 Mart 1887).

⁹⁴⁵ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1168, s. 85/292, (2 Receb 1305/15 Mart 1888).

⁹⁴⁶ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1170, s. 47/115, (18 Kanunusani 1299/30 Ocak 1884).

anlaşmazlık üzerine Ahmet Ağa, eşinin kendisine itaat etmesi için mahkemeye başvurmuştu. Yapılan duruşma sonunda mahkeme Fatma Hatunun, eşi Ahmet Ağaya itaat etmesine hükmetmişti.⁹⁴⁷ Aynı şekilde Gebiz Yörüklerinin Macar Obasından Eminoğlu Veli, nikahlandığı Ayşe Hatunun kendisine itaat etmesi için davacı olunca mahkeme Ayşe Hatunun eşine itaat etmesine karar vermişti.⁹⁴⁸

Teke Yörükleri arasında başlık parası ödeme geleneği bulunmamakla birlikte düğün öncesinde kıza verilen mehr bedeli yanında İslam hukukuna göre yasak olmasına rağmen nadiren de olsa verdikleri kıza karşılık ağırlık adıyla para ve çeşitli mal mülk isteyenlerde olmuştu. Nitekim Yeniosmanlı Yörüklerinin Kurşunlu Obasından Patiroğlu Ahmet ile Kömürcü Yörüklerinden Medine nikahlandıkları gibi nikahtan sonra kızın kardeşi Ali, ağırlık namıyla eniştesi Patiroğlu Ahmet'ten 800 kuruş nakit para yanında her biri 210 kuruştan 630 kuruş değerinde üç top kutni ile her biri 50 kuruştan 150 kuruş değerinde üç top çitariyi zorla almıştı. Bu zorbalık üzerine mahkemeye başvuran Patiroğlu Ahmet, ağırlık olarak Ali'nin kendisinden aldığı para ve kumaşı talep ettiği gibi Ali, 800 kuruş nakit yanında üç top çitari ile iki top kutniyi Ahmet'in kendisine vermeyi taahhüt ettiğini ileri sürünce Ali'nin aldığı nakit para ile kumaş ortaya çıkmıştı.⁹⁴⁹ Bunun yanında Hacısalı Yörüklerinden Ali ile Elif nikahlandıkları zaman Ali, ağırlık olarak kızın kardeşi Durmuş Ali'ye onbeş mecdiye ile üç top çitari verdiği gibi nikah kıyılırken muhtar ile imamın iki lira istediğini ileri sürüp davacı olmuştu. Yapılan sorgulamada imam ile muhtarın bu parayı istemedikleri ortaya çıktığı gibi kızın da gönlü olduğu için nikah iptal edilmemişti.⁹⁵⁰ Yaşanan bir diğer olayda ise Ecevidli Yörüklerinin Hacısalı Obasından Halil ile Antalya'nın Sağırbey Mahallesinden Esmâ Hatun evlendikten bir buçuk ay sonra kızın kardeşi Mustafa, ağırlık ve rıza parası talep etmesine rağmen alamayınca kız kardeşinin kaçırıldığı bahanesiyle davacı oluştu. Bu dava üzerine Halil, evlilik izinnamesini mahkemeye ibraz ettiği gibi gösterdiği tanıkların da ifadesinden sonra Mustafa'nın başvurusu reddedilmişti.⁹⁵¹ Aynı zamanda nikah sırasında gönüllü olarak verilen ağırlığın ölüm nedeniyle geri talep edildiği de olmuştu. Nitekim Yeniosmanlı Yörüklerinin Topallı Obasından Huriye ile Ali nikahlanmalarına rağmen nikahtan sonra askere giden Ali askerde vefat etmişti. Ali'nin vefatı üzerine kardeşi Hasan mahkemeye başvurup Ali'nin nikah sırasında kızın kardeşi Mahmut'a ağırlık namıyla teslim ettiği beş

⁹⁴⁷ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1242, 37. hk., (23 Receb 1297/1 Temmuz 1880).

⁹⁴⁸ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1242, 184. hk., (9 Muharrem 1300/20 Kasım 1882).

⁹⁴⁹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 99/558, (13 Receb 1281/12 Aralık 1864).

⁹⁵⁰ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1185, s. 5/5, (14 Receb 1308/23 Şubat 1891).

⁹⁵¹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1180, s. 8/12, (15 Safer 1312/18 Ağustos 1894).

Osmanlı Lirasıyla üç buçuk Fransız Altını yanında iki Gümüş Mecidiye ki toplam 1.303 kuruş tutarındaki parayı geri istediği gibi mahkeme bu paranın geri ödenmesine karar vermişti.⁹⁵²

Öte yandan İslam hukukuna göre erkek ile kadının evlilik şartları belli olmakla birlikte birinci derecede yakın akrabaların evliliği yasaklandığı gibi aynı anadan ve babadan olmasalar bile sütkardeşler de bu yasak kapsamındaydı. Nitekim Yeniosmanlı Yörüklerinin Kurşunlu Obasından Zeynep ile Hacısalı Yörüklerinden Mustafa nişanlanarak nikahları yapılmakla birlikte bunlar evlenmeden önce süt kardeşi oldukları ortaya çıkmıştı. Bunun üzerine Zeynep'in kardeşleri mahkemeye başvurarak yapılan nikahın haram ve batıl olduğu gerekçesiyle iptal edilmesini istedikleri gibi Mustafa da, durumu nikahtan sonra öğrendiğini ifade edince yapılan nikah iptal edilmişti.⁹⁵³

Teke Yörüklerinde nikah akdi ile ilgili yaşanan sorunlar devam etmekle birlikte nikahlı olmadığı halde nikahlı olduğunu iddia edip kızın kendisine itaat etmesini isteyenler de bulunmaktaydı. Nitekim Karakoyunlu Yörüklerinin Kovanlıkburnu Obasından Ayşe ile Aşağıoba Mahallesi'nden Durmuş Ali nikahlandıkları halde Kovanlıkburnu Obasından İbrahim, Ayşe'nin kendisi ile nikahlandığını ileri sürüp mahkemeye başvurduğu gibi Durmuş Ali ile Ayşe arasında yapılan nikahın iptal edilmesini istemişti. Ayşe ise bu iddiayı kabul etmemekle birlikte mahkemede gösterdiği tanıklarla Durmuş Ali ile nikahlı olduğunu ispat edince İbrahim'in, Ayşe aleyhinde açtığı zevciyet davası reddedilmişti.⁹⁵⁴ Benzer bir olayda ise Yeniosmanlı Yörüklerinin Topallı Obasından Mustafa, nikahlı olduğunu iddia ettiği Ayşe'nin kendisine itaat etmediğini ileri sürüp davacı olmasına rağmen görülen davada şahit gösteremediği için açtığı dava düşmüştü.⁹⁵⁵ Bunun yanında aralarında nikah olmamasına rağmen Eski Yörüklerin Basırlı Obasından Avcı Mustafaoğlu Hasan yine aynı obadan Esmâ'ya nikahlı eşi gibi dışarıdan müdahale edince Esmâ bu müdahalenin engellenmesi için davacı olmuştu.⁹⁵⁶

⁹⁵² BOA., MŞH.ŞSC.d., 1180, s. 101/263, (5 Zilhicce 1312/30 Mayıs 1895); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1180, s. 186/479, (17 Şa'bân 1313/2 Şubat 1896).

⁹⁵³ "...Aşiret-i merkûm ahalisinden derun-ı arzuhal-i mezkûrde mezburülesâmi Mustafa ibni elhac Hüseyin nam kimesne muvacehesinde akdi müvekkilem mezburenin yüzbir guruş mehr-i müeccel tesmiyesiyle zevci gayri medhûlû olub ancak ba'detnikâh müvekkilem kız karındaşım mezbur Zeynep ile mezbur Mustafa ile rezâi karındaşlar olduğu malumumuz olmağla olvechle mezbur Mustafaya kız karındaşım ve müvekkilem mezbureyi tezvîc haram ve beynlerinde münakd olan nikâhları dahi batıl olmağla minvali beynleri tefrik olunmak bilve kale matlûbumdur diye dava etdikde oldahi cevabında kaydı minvâl-i muharrer üzere olup müvekkile-i mezbure Zeynep rezâi karındaş olduğu badetnikâh vakf olduğu bittamamiha müddeai vekili merkum tasdik etmekle olvechle beynlerinde münakd olan nikâhları dahi batıl ve inkisam olmağın bu surette müvekkile-i mezbure ile mezbur Mustafa'nın beynleri tefrik olunduğu mübaşir yediyle huzur-ı âlilerine ilâm olundu." BOA., MŞH.ŞSC.d., 1160, s. 102/575, (27 Receb 1281/26 Aralık 1864).

⁹⁵⁴ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1161, s. 33/136, (22 Şevvâl 1281/20 Mart 1865).

⁹⁵⁵ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1175, s. 367/574, (4 Şa'bân 1304/28 Nisan 1887); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1175, s. 377/585, (5 Şa'bân 1304/29 Nisan 1887).

⁹⁵⁶ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1184, s. 102/232, (6 Şevvâl 1310/23 Nisan 1893); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1191, s. 82/191, (6 Şevvâl 1310/23 Nisan 1893).

Teke Yörüklerinde genellikle anlaşma yoluyla yapılan evlilikler yaygın olmakla birlikte anlaşan gençlerin ailelerinden bir taraf evliliğe rıza göstermezse kaçarak evlendikleri gibi zoraki kız kaçırılanlar da olurdu ancak çoğu defa oymak ve oba ileri gelenlerinin araya girmesi ile anlaşma sağlanırdı. Nitekim yaşanan böyle bir olayda Murtana Yörüklerinin Abdurrahmanlar Obasından Emine'yi kaçırarak Deli Mehmet, kızı Gebiz Yörüklerinden Seyfullah Beyin evine götürüp burada nikah kıydırmıştı. Muhtemelen gönülsüz kaçırılmış olan Emine ile aralarında bir süre sonra anlaşmazlık çıktığı gibi Deli Mehmet, eşinin kendisine itaat etmediğini ileri sürüp mahkemeye başvurmasına rağmen kızın verdiği ifadede sonra mahkeme Deli Mehmet'in başvurusunu reddetmişti.⁹⁵⁷

Teke Yörükleri arasında nikah sırasında erkek tarafından taahhüt edilen mehr bedelinin ödenmemesi üzerine yaşanan sorunlar da bulunmaktaydı. Nitekim Karahacılı Yörüklerinden Tekişoğlu Osman ile eşi Fatma arasında ödenmeyen mehr nedeniyle anlaşmazlık yaşandığı gibi olay mahkemeye intikal etmişti.⁹⁵⁸ Bunun yanında başka bir mehr anlaşmazlığında ise Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Mustafa ile Ümmü Gülsüm nikahlanırken Mustafa, kıza 51 kuruş mehr-i müeccel yanında on adet mecediye yirmilik altın mehr-i muaccel vermeyi kabul etmişti. Evlendikten sonra on gün geçmesine rağmen Mustafa, gelinin mehr-i muaccel hakkı olan on adet yirmilik mecediyeyi vermediği için aralarında anlaşmazlık çıkmıştı. Mustafa, eşinin kendisine itaat etmediği gerekçesiyle mahkemeye başvurunca Ümmü Gülsüm, mahkemede hakkı olan altınları kendisine vermediği için eşine itaat etmediğini söylemiş ancak Mustafa nikah sırasında altınları verdiğini ifade etmişti.⁹⁵⁹ Aynı şekilde Yeniosmanlı Yörüklerinin Topallı Obasından Recep ile Kurşunlu Obasından Fatma nikahlanırken Recep, geline 151 kuruş mehr-i müeccel yanında 500 kuruş mehr-i muaccel vermeyi kabul etmişti. Recep ile Fatma'nın evliliğinin üzerinden altı yıl geçtikten sonra aralarında anlaşmazlık çıktığı gibi Recep, eşinin kendisine itaat etmediği gerekçesiyle davacı olmuştu. Bu dava üzerine Fatma Hatun, eşinin taahhüt ettiği mehr-i muaccel hakkını kendisine vermemesi nedeniyle itaat etmediğini ileri sürüp eğer bunu teslim ederse eşine itaat edeceğini ifade etmiş ancak Recep, bu parayı nikah sırasında verdiğini söyleyip eşinin iddiasını kabul etmemişti.⁹⁶⁰

Böylece evlenme ve aile kurumuna sahip çıkan Teke Yörükleri, ondokuzuncu yüzyılda İslami usuller çerçevesinde nikah kıyarak evlenip ailenin temelini attıkları gibi çeşitli

⁹⁵⁷ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1242, 94. hk., (22 Cemâzi-yel-evvel 1299/11 Nisan 1882).

⁹⁵⁸ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1184, s. 102/231, (7 Ramazan 1310/25 Mart 1893).

⁹⁵⁹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1193, s. 92/292, (24 Rebi'ü'l-evvel 1314/2 Eylül 1896).

⁹⁶⁰ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1197, s. 141/590, (25 Safer 1317/5 Temmuz 1899).

nedenlerle çıkan anlaşmazlıklarda ve hak talebi konusunda hukuki kurallara uyup ailenin devam etmesi yönünde çıkarılan hükümlere de riayet etmişlerdir.

5.1.2 Boşanma ve Nafaka

Boşanma, nikah ve evlilik ile temelleri atılmış olan aile kurumunun, geçimsizlik başta olmak üzere ahlaki nedenler yanında kocanın uzun süre ortadan kaybolması gibi çeşitli nedenlerle dağılması demek olup toplum arasında zaruri haller dışında hoş karşılanmamaktadır. Uygulamada boşanmalar farklı şekillerde olmakla birlikte çeşitli nedenlerle nikahın feshedilmesi söz konusu olduğu gibi erkeğin tek taraflı boşaması şeklinde cereyan eden boşanma yöntemine talak denirken geçimsizlik nedeniyle evliliği yürütemeyen kadın, boşanma talebinde bulunursa bu tür boşanmaya ise muhâlaa denirdi. Kadının isteği ile bu şekilde boşanmanın gerçekleşmesi mukabilinde kadın, mehr-i müeccelden vazgeçtiği gibi nafaka talebinde bulunmayacağına dair söz verir hatta erkek boşanmaya razı olmaz ise kadın erkeğe boşanma bedeli öderdi.⁹⁶¹

Ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörükleri arasında vukubulan boşanma hadiselerinde farklı nedenler olduğu görülmekle birlikte kocanın tek taraflı boşanmasına örnek teşkil eden boşanma davaları bulunmaktadır. Böyle bir boşanma davasında Yeniosmanlı Yörüklerinin Arablar Obasından Musa, eşi Hatice Hatunu boş ol diyerek tek taraflı olarak boşadıktan seksen gün sonra tekrar nikah yapmak istemesine rağmen Hatice Hatun ikinci evliliğini Musa Çavuş ile yapmıştı. Hatice Hatunun eski eşi Musa ise eşinin kendisine itaat etmesi için mahkemeye başvurmasına rağmen mahkeme Hatice Hatunun, Musa Çavuş ile evliliğini dikkate alarak Musa'nın yaptığı başvuruyu reddetmişti.⁹⁶² Aynı şekilde Balıkçı Yörüklerinden Şeyh Ali, eşi Şerife Hatunu evlendikten dört ay sonra tek taraflı olarak boşayınca Şerife Hatun, dava açıp 201 kuruş mehr-i müeccel hakkını talep etmişti.⁹⁶³ Şerife Hatunun açtığı dava üzerine mahkeme günlük 60 paradan olmak üzere aylık 45 kuruş nafaka tayin edip bu parayı Şeyh Ali'nin, Şerife Hatuna ödemesine hükmetmişti.⁹⁶⁴ Benzer bir olayda ise Sarıkeçili Yörüklerinin Dağlı Obasından Huriye Hatun aynı obadan Karacaoğlu İsmail ile evli olmasına rağmen İsmail, eşini boşadıktan iki buçuk yıl sonra Huriye Hatun eşinden mehr-i müeccel hakkı yanında iki buçuk yaşındaki kızı Fatma'nın nafakasını talep edip dava açmıştı.⁹⁶⁵ Tek taraflı boşanma durumunda kadının çaresiz olarak ortada kaldığı da olmaktaydı. Nitekim

⁹⁶¹ Savaş, **a.g.m.**, s. 524-530.

⁹⁶² **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 80/179, (29 Cemâzi-yel-evvel 1308/10 Ocak 1891).

⁹⁶³ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1170, s. 138/295, (26 Cemâzi-yel-evvel 1300/4 Nisan 1883).

⁹⁶⁴ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 73/189, (Evahir-i Cemâzi-yel-evvel 1302/16 Mart 1885).

⁹⁶⁵ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 100/222, (23 Receb 1308/4 Mart 1891); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1184, s. 37/86, (23 Receb 1308/4 Mart 1891).

Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Hüseyin Çavuş, eşi Havva Hatunu evlendikten beş yıl sonra evinden kovduğu gibi kovulduktan sonra beş yıldır ortada sefil bir şekilde dolaşan Havva Hatun, bir o evde bir bu evde barınmaya çalışmaktaydı. Havva Hatun, eşinin kendisini tekrar eş olarak kabul edip evlilik hukukuna riayet edinceye kadar nafaka isteği ile dava açmakla birlikte Hüseyin Çavuşa mahkemeden üç defa çağrı pusulası gönderilmesine rağmen mahkemeye gelmediği gibi vekil de göndermemişti. Bunun üzerine mahkeme tarafından Hüseyin Çavuşun hakkının korunması için bir vekil tayin edildikten sonra Havva Hatuna nafaka olarak aylık 90 kuruş tahsis edilerek bu paranın Hüseyin Çavuştan alınmasına hükmedilmişti.⁹⁶⁶

Erkeğin kadını terk etmesi de boşanma ve nafaka talebine meşruiyet kazandırmakla birlikte EskiYörüklerin Basırlı Obasından Mülazımoğlu Mehmet, eşi Ümmühan Hatun ile kızı Hatice'yi terk ettiği gibi geçimlerini temin edecek hiç bir şey bırakmamıştı. Eşi tarafından bir çocukla terk edilen Ümmühan Hatun, terk edildikten dört ay sonra mahkemeye başvurup eşinden nafaka talep ettiği gibi mahkeme bunların ikisine günlük altmışar para nafaka tayin edip Mülazımoğlu Mehmet'ten bu paranın alınarak Ümmühan Hatuna verilmesine karar vermişti.⁹⁶⁷ Aynı şekilde Saçıkıralı Yörüklerinin Küçük Obasından Yörükoğlu Mustafa'da eşi Müslime Hatunu geçimini temin edecek hiçbir şey bırakmadan terk etmişti. Bu şekilde eşi tarafından terk edilen Müslime Hatun mahkemeye başvurup nafakaya muhtaç olduğunu söyleyerek nafaka talep edince aylık iki buçuk gümüş mecdiye nafaka tahsis edildiği gibi bu paranın Yörükoğlu Mustafa'dan alınarak Müslime Hatuna verilmesine hükmedilmişti.⁹⁶⁸

Yaygın olan boşanma türlerinden birisi de kadının isteği ile gerçekleşen ve muhâlaa olarak adlandırılan boşanma türü olup daha çok şiddetli geçimsizlik ve anlaşamama üzerine gerçekleşmekle birlikte Karakoyunlu Yörüklerinin Kovanlık Obasından Zeynep Hatun ile eşi Hatip Molla Mustafa, anlaşamadıkları için Zeynep Hatunun mahkemeye başvurusu ile mahkeme huzurunda boşanmışlardı. Geçimsizlik yüzünden anlaşarak boşanan taraflar birbirlerinden herhangi bir hak talep etmedikleri gibi Zeynep Hatun, 251 kuruş mehr-i müeccel alacağı yanında 900 kuruş nafaka hakkından vazgeçmekle birlikte nafaka talep etmeyeceğine dair söz verirken eşi de aynı durumu onaylayıp herhangi bir hak talebinde bulunmadığını ifade etmişti.⁹⁶⁹ Geçimsizlik yüzünden yıkılan başka bir yuva ise İstanos'un Karataş Köyünden Hanife Hatun ile eşi Yeniosmanlı Yörüklerinden Sakaroğlu Osman'ın

⁹⁶⁶ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1201, s. 69/196, (6 Cemâzi-yel-evvel 1316/22 Eylül 1898); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1201, s. 83/236, (9 Cemâzi-yel-âhir 1316/25 Ekim 1898).

⁹⁶⁷ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1169, s. 237/195, (10 Şevvâl 1309/8 Mayıs 1892); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1239, s. 22/82, (10 Şevvâl 1309/8 Mayıs 1892); BOA., MŞH.ŞSC.d., 1239, s. 22/83, (10 Şevvâl 1309/8 Mayıs 1892).

⁹⁶⁸ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1179, s. 103/255, (3 Şa'bân 1306/4 Nisan 1889).

⁹⁶⁹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1156, s. 35/118, (10 Receb 1273/6 Mart 1857).

yuvası olup aile içi geçimsizlik nedeniyle Hanife Hatunun mahkemeye başvurusu üzerine taraflar mahkeme huzurunda boşanmışlardı. Aynı zamanda Hanife Hatun bu boşanma işlemi karşılığında hakkı olan 101 kuruş mehr-i müeccel bedelinden feragat ettiği gibi eşi Sakaroğlu Osman'a bunun yarısı olan 50,5 kuruş yanında 3.000 kuruş boşanma bedeli ödemişti.⁹⁷⁰ Aynı nedenle yaşanan boşanmadan bir diğeri de Yeniosmanlı Yörüklerinden Abdil ile eşi Ümmü Hatun arasındaki geçimsizlikten kaynaklanmakla birlikte Ümmü Hatun, mahkemeye başvurup boşanma talep etmişti. Mahkeme huzurunda Ümmü Hatunun talebi ile gerçekleşen bu boşanmada Ümmü Hatun eşinden alacağı mehr-i müeccel hakkı olan 100 kuruştan vazgeçtiği gibi bu paranın yarısı olan 50 kuruş yanında 600 kuruş boşanma bedeli ödemekle birlikte taraflar kadı ve şahitler huzurunda boşanmıştı.⁹⁷¹ Nitekim bu iki boşanma örneğinde kadın mehr-i müeccel hakkından vazgeçmekle kalmamış muhtemelen erkek boşanmaya razı olmadığı için hem bu hakkının yarısını hem de boşanma tazminatı ödemek zorunda kalmıştı.

Teke Yörükleri arasında yaşanan bu tür boşanma olayları yanında Yeniosmanlı Yörüklerinin Çıplaklı Obasından İsa Kethüdaoğlu Ahmet ve eşi Ayşe Hatunun arasında farklı bir iddia bulunmaktaydı. İsa Kethüdaoğlu Ahmet, eşi Ayşe Hatunun zamanının çoğunu validesinin evinde geçirerek evine gelmediği için kendisine itaat etmediğini ileri sürüp davacı olunca Ayşe Hatun, eşinin zevciyeti istemem beni boşa dediğini ifade edip bu nedenle eve gelmediğini söylemişti. Tarafların alınan ifadelerinden sonra Ayşe Hatunun ifade ettiği durumun hukuken mümkün olmaması nedeniyle eşine itaat etmesi için mahkemeden ilam çıkarılmıştı.⁹⁷²

Ondokuzuncu yüzyılda yörede Teke Yörüklerinden bazı aileler arasında cereyan eden boşanma ve nafaka davaları yanında nafaka sadece boşanma durumunda değil aynı zamanda erkeğin ölümü durumunda da mal varlığından reşit olmayan çocuklarına verilir. Kocasını ölen kadının mahkemeye müracaatıyla veraseti çıkarıldığı gibi mal tespiti yapılır ve mirasçıların hisseleri belirlenirdi. Bu işlem sırasında dul kalan kadına mehr hakkı ile mirastan payı

⁹⁷⁰ “Medine-i Antalya’ya muzâf İstanos Nahiyesi kurâsından Karataş Karyesinde sâkine ve zâtı zeyl-i hüccetde muharrerü’l-esâmî-i müslimîn ta’rifleriyle ma’rife olan Hanife bint-i Emlek İsmail nâm bîkr-i bâliğa ve âkile ile medîne-i mezbûre mahkemesinde meclis-i şer’i şerîf-i enverde zevc-i muhâla’a-i Yeni Osmanlı Aşiretinden Sakar oğlu Osman ibn-i el-Hâcc Mustafa nâm kimesne muvâcehesinden bi’t-tav’iha ikrâr-ı tâmm ve takrîr-i kelâm idüib hâzır-ı bi’lmeclis işbu Osman yüz bir guruş mehr-i müeccel tesmiyesiyle zevc-i gayr-i dâhilim olub adem-i hüsn-i muâşeret ihtimaline binâen mehr-i müeccel olan meblağ-ı mezbûr yüz bir guruşdan ben zevce-i gayr-i medhûl biha oldığım ecilden nisf-ı olan elli buçuk guruş ve bedel-i hâl namıyla kendi malımdan ve kendüye i’tâ ve teslim eylediğim üç bin guruş üzerlerine zevcim merkûm Osman ile muhâla’a-i sahîha-i şer’iyye ile işbu meclis-i şer’de hâl olduğumda ol dahi ber-vech-i muharrer hâl-i mezbûrî ba’de’l-kabûl hukuk-ı zevciyet ve bedeli hâl-i medfû-i merkûme müteallik âmme-i da’vâdan her birimiz aherin zimmetini ibrâ ve iskât ve yine her birimiz aherin ibrâsını kabul eyledik deyü ikrâr-ı meşrûhını merkûm Osman dahi vicâhen ve şifâhen tasdik ve hâl-i berâ-yı mezkûrî tahkîk ve tevsîk itmeğin mâ hüve’lvâkı’ bi’t-taleb ketb olındı.” **BOA., MŞH.ŞSC.d.,** 1159, s. 77/298, (4 Muharrem 1280/21 Haziran 1863).

⁹⁷¹ **BOA., MŞH.ŞSC.d.,** 1159, s. 126/461, (3 Receb 1280/14 Aralık 1863).

⁹⁷² **BOA., MŞH.ŞSC.d.,** 1157, s. 11/44, (15 Cemâzi-yel-âhir 1275/20 Ocak 1859).

ayrılarak verilirken küçük yaştaki yetim çocukların mirastan payları ayrılmakla birlikte geçimlerini sağlayıp hayatlarını idame ettirebilmeleri için nafaka tayin edilirdi ki nafaka bunlar için bir güvence niteliği taşırdı. Özellikle çocuklar küçük yaşta oldukları için vasi tayin edilmekle birlikte vasi anaları veya reşit olan büyük erkek kardeşleri yanında amcaları olabileceği gibi yakın akrabalarından bir başkası da olabilirdi.⁹⁷³ Mahkeme tarafından tayin edilen vasi, çocuklar reşit oluncaya kadar çocukların mirastan ayrılan payları ile haklarını koruyup muhafaza etmekle yükümlü olduğu gibi tahsis edilen nafakanın alınmasından ve muhafazasından hatta çocukların giderlerine harcanmasından sorumluydu. Böylece tayin edilen vasi ile çocuklar reşit oluncaya kadar hem miras mallar korunmakta hem de çocukların bakım ve sorumlulukları üstlenilmekteydi. Nitekim Teke Yörüklerinden Eskiörük, Balıkçı, Murtana ve Yeniosmanlı Yörüklerinden ölmüş olan aile reislerinin arkada kalan küçük yaştaki çocuklarına vasi tayin edildiği gibi bıraktığı miras mallardan veya bu malların gelirlerinden olmak üzere çocukların giderlerine harcanmak üzere nafaka tahsis edilmişti. Şer'iyeye Sicillerinde Murtana ve Yeniosmanlı Yörükleri ile ilgili çok sayıda vasi tayini ve nafaka tahsisine dair hüküm olduğuna göre muhtemelen bunlar Antalya ile olan coğrafi yakınlığı iyi değerlendirip ölüm vukuunda mahkemeye başvurup vasi tayin ettirerek nafaka almışlardı. Öte yandan nafaka, günlük rayiç bedeli üzerinden hesaplanmakla birlikte ondokuzuncu yüzyılda yörede ölen bir kişinin mal varlığına göre aylık 6,5 kuruş ile 90 kuruş arasında değişen oranlarda tahsis edilmişti.⁹⁷⁴ Böylece boşanma ve ölüm durumunda hukuki yollardan vasi

⁹⁷³ Yeniosmanlı Yörüklerinin Kurşunlu Obasından vefat eden Mahmut Ali'nin çocuklarına, eşi Medine Hatun, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 19/37, (6 Şa'bân 1301/1 Haziran 1884); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Hacıoğlu Osman ölünce iki kızına, eşi Ünzile Hatun, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 116/5 hk., (17 Şevvâl 1290/8 Aralık 1873); Yeniosmanlı Yörüklerinin Çıblaklı Obasından Kırkıkoğlu Mehmet ölünce küçük kızı Medine'ye büyük oğlu Osman, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 158/6 hk., (7 Rebî'ü'l-âhir 1291/24 Mayıs 1874); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Hacı Hasan ölünce küçük yaştaki çocukları için amcaları Halil, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 137. hk., (25 Zilka'de 1293/12 Aralık 1876); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Karahacıoğlu Mustafa ölünce küçük yaştaki oğlu Mustafa'ya aynı obadan Hafız Mehmet, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 94. hk., (5 Cemâzi-yel-âhir 1293/28 Haziran 1876); Yeniosmanlı Yörüklerinin Kurşunlu Obasından Tat Süleyman ölünce küçük kızı Cemile için Çınkıraklı Obasından Mustafa Dayı ibni Köse Bekir, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 251/135, (27 Receb 1307/19 Mart 1890); Balıkçı Yörüklerinden Deli İbrahim ölünce muhtemelen eşi Elif Hatunun da aklı yerinde olmadığı için yine Balıkçı Yörüklerinden Gülsüm Hatun vasi tayin edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 143/380, (8 Zilka'de 1316/20 Mart 1899).

⁹⁷⁴ Eskiörüklerden Kara Velioğlu Osman, ölünce küçük yaştaki çocukları için amcaları Veli Çavuş vasi tayin edilmekle birlikte çocukların giderlerine harcanmak üzere her birine yevmiye üçer kuruş nafaka tahsis edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 89. hk., (23 Safer 1295/26 Şubat 1878); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından İnce Mehmet ölünce küçük oğlu Hasan'a aylık 45,5 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 150/2 hk., (19 Safer 1291/7 Nisan 1874); Mehmet Kahya ölünce çocuklarının her birine aylık 10 kuruş on beşer para, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 151/1 hk., (19 Safer 1291/7 Nisan 1874); Kara Velioğlu Ahmet Ağa ölünce çocukların giderlerine harcanmak üzere babalarından intikal eden mallardan her birine aylık yirmi ikişer kuruştan 66 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 66. hk., (7 Cemâzi-yel-âhir 1293/30 Haziran 1876); Hacı Hasan Ali ölünce kızı Ayşe için büyük oğlu Hüseyin vasi tayin edilmekle birlikte giderlerine harcanmak üzere aylık 20 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 156. hk., (Gurre-i Cemâzi-yel-evvel 1298/1 Nisan 1881); Hacı Kerimoğlu Süleyman ölünce küçük yaştaki çocukları için aylık onar kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 140. hk., (25 Zilka'de 1293/12 Aralık 1876); Macun Obasından Gök Mehmetoğlu Osman ölünce küçük oğlu Mehmet için aylık 53 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 130. hk., (29 Zilka'de 1293/16 Aralık 1876); Softaoğlu Mahmut ölünce küçük oğlu ve

tayini ve nafaka tahsisi ile devlet, vatandaşını güvence altına almaya çalışırken eskiden beri Türk devlet anlayışı içerisinde var olan sosyal devlet ilkesini yerine getirmiş olmaktadır.

5.1.3 Miras ve Rüşd

Ondokuzuncu yüzyıl şer'iyeye sicillerinde Teke Yörükleri arasında miras paylaşımı ile ilgili çok sayıda veri bulunmakla birlikte miras, vefat etmiş olan ana, baba veya evlatlar ile birinci derecede yakın akrabalarından intikal eden taşınır veya taşınmaz her türlü mal olup veraset hukukuna göre hayatta kalan ve irsi olarak hak sahibi olan bireyler arasında paylaşıldı. Yörede çoğu zaman hukuki yoldan gerçekleştirilen bu miras paylaşımında miras malları doğrudan tasarruf edebilmek için reşit olmak ön şart olup reşit olmayan küçük yaştaki çocukların mirastan hakları ayrılır ve bu noktada Emval ve Eytam Sandığı devreye girerdi. Sandık Müdürü çocukların haklarını kaydettirdiği gibi bu mal varlığını çocuk reşit olana kadar korumak üzere bir de vasi tayin edilirdi. Tayin edilen vasi genellikle ana, baba, büyük erkek kardeş ve amca olmakla birlikte eğer bunlar da yok ise akrabalarından veya yakınlarından birisi de vasi olabilirdi. Tayin edilen vasiye malların bir kısmı zimmet olarak bırakılırken vasi bunları sattıktan sonra elde ettiği geliri Eytam Müdürüne bildirip sandığa kaydettirirdi.⁹⁷⁵ Vasi yanında bir de birinci derece yakınlarından bir mutemed tayin edilirdi ki bu mutemed vasi ile birlikte miras malların hesabının tutulmasından ve harcamaların yapılmasından sorumlu olup vasinin haberi olmadan hiçbir harcama yapamazdı.⁹⁷⁶ Aynı

kızının giderlerine sarf edilmek üzere her birine aylık onar kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 133. hk., (29 Zilka'de 1293/16 Aralık 1876); Küçük Ali ölünce kızlarının giderlerine sarf edilmek üzere her birine aylık onar kuruş nafaka tahsis edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 59. hk., (5 Muharrem 1295/9 Ocak 1878); Yeniosmanlı Yörüklerinden Ceranoğlu Mustafa ölünce çocuklarına aylık 30 kuruş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 124. hk., (25 Zilka'de 1293/12 Aralık 1876); Kirişçiler Obasından vefat eden Mehmet'in oğlu Süleyman ile kızı Fatma'nın giderlerine harcanmak üzere her birine babalarının mallarından yevmiye yirmişer para, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 324/505, (12 Cemâzi-yel-âhir 1304/8 Mart 1887); Kurşunlu Obasından Sağır Süleymanoğlu Hüseyin ölünce küçük yaştaki kızı ve oğlu için büyük kardeşleri Mehmet vasi tayin edilmekle birlikte çocukların masraflarına sarf edilmek üzere her birine aylık 6,5 kuruş nafaka tahsis edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 126. hk., (11 Cemâzi-yel-evvel 1295/13 Mayıs 1878).

⁹⁷⁵ Mesela Karahacılı Yörüklerinin Solaklı Obasından İbrahim ile Ali, ölmüş olan kardeşinden intikal eden miras için dava açmışlardı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 219/148, (21 Şa'bân 1309/21 Mart 1892); Öte yandan Murtana Yörüklerinin Macun Obasından Emlazoğlu Hüseyin ölünce küçük yaştaki oğlu Bekir'e, amcası Emlazoğlu Süleyman, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 127. hk., (29 Zilka'de 1293/16 Aralık 1876); Yeniosmanlı Yörüklerinden Molla Mustafa ölünce çocuklarına amcaları Ali, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 6/27, (21 Zilka'de 1277/31 Mayıs 1861); Sarıkeçili Yörüklerinden Elhac Mustafa ölünce çocuklarına amcaları İsmail Ağa, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 89/193, (2 Safer 1303/10 Kasım 1885); Yeniosmanlı Yörüklerinin Topallı Obasından Mustafa ölünce çocuklarına, eşi Fadime Hatun, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 4/18, (4 Zilka'de 1277/14 Mayıs 1861); Fettahlı Yörüklerinden Hüseyin vefat edince çocuklarına, eşi İsmihan Hatun vasi tayin edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1159, s. 56, (15 Zilka'de 1279/4 Mayıs 1863).

⁹⁷⁶ Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Yusuf ölünce çocuklar reşit olana kadar intikal eden miras malları korumak üzere amcaları Hüseyin vasi tayin edilirken çocukların anası Emine Hatun ise mutemed tayin edilip vasinin haberi olmadan hiçbir iş yapmaması tembih edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 44/129, (14 Receb 1282/3 Aralık 1865); Eski yörüklerin Basırlı Obasından İsmail vefat edince çocuklar reşit olana kadar intikal eden miras malları korumak ve diğer işlere refakat etmek üzere büyük kardeşleri Mehmet vasi tayin edildiği gibi

zamanda vasi yanında çocukların satılan mallarının bedelini zimmetinde bulundurmamakla birlikte genellikle yakınlarından birisi olan bir kefil tayin edilirdi ki bu kefil, vasi veya Eytam Sandığı tarafından çocuğa ait mallardan olup satılanlarla çocuğun hissesine düşen meblağı zimmetinde tutar ve bu meblağa borç olarak kefil olduğunu mahkeme huzurunda kabul ederdi.⁹⁷⁷ Eğer çocukların miras mallardan hisselerine düşen meblağ ile ilgili bir sorun yaşanırsa vasi ile kefil sorumlu tutulurdu. Bu şekilde çocukların hakları zayi edilmediği gibi

bunun üzerine de mutemed olarak anaları Emine Hatun tayin edilip vasinin haberi olmadan hiçbir iş yapmaması ayrıca tembih edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 44/130, (14 Receb 1282/3 Aralık 1865).

⁹⁷⁷ Karahacılı Yörüklerinden Ali ölünce kızı Havva'ya Hancızade Mustafa Efendi vasi tayin edildiği gibi küçük kızın malından satılanlardan elde edilen 816 kuruş 7 paraya aynı oymaktan Ali Kahyaoğlu Abdülkerim kefil olmuştu. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 93/277, (27 Cemâzi-yel-âhir 1305/11 Mart 1888); Balıkcı Yörüklerinden Göküşoğlu Osman ölünce oğlu Ali'ye, eşi Emine Hatun vasi tayin edildiği gibi miras mallardan satılanlardan elde edilen gelirlerden 2.222 kuruş 30 para, Eytam Müdürü huzurunda kefaletle Emine Hatuna teslim edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 120/352, (15 Receb 1306/17 Mart 1889); Yeniosmanlı Yörüklerinin Topallı Obasından Hatip Süleyman ölünce kızlarına, büyük oğlu Mustafa vasi tayin edilmekle birlikte Emval ve Eytam Müdürü Ömer Arif Efendiye verdiği dilekçede kendisine teslim edilen 1.177 kuruş yanında satılan mallardan elde edilip Eytam Sandığından aldığı gelirlerle birlikte toplam 1.883 kuruş 10 paraya kefil tayin edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 92/206, (16 Cemâzi-yel-âhir 1308/27 Ocak 1891); Eskiyörüklerin Cankara Obasından Abdurrahman'ın eşi Ayşe ölünce oğlu Hüseyin'e amcası Osman vasi tayin edilmişti. Emvâl ve Eytam Müdür Vekili İbrahim Ağa huzurunda durumu anlatan Abdurrahman, oğlu Hüseyin'in miras malından kendisine teslim edilen 3.987 kuruş 30 para yanında satılan diğer mallardan elde edilen 595 kuruş 10 para ile birlikte toplam 4.583 kuruşa kefil olmuştu. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 50/108, (29 Receb 1297/7 Temmuz 1880); Sarıkeçili Yörüklerinin Dağlı Obasından Abdurrahmanoğlu Ali ölünce çocuklarına yine aynı obadan Hüseyin vasi tayin edilmişti. Ali'nin eşi Elif Hatun, Emval ve Eytam Müdür vekili hazır olduğu halde durumu anlatıp eşinin malından ve çocuklarının hakkından kendisine 738 kuruş teslim edildiğini hatta bir yıl içerisinde çocukların malından olup satılanlardan elde ettiği 86 kuruş 10 para ile birlikte toplam 804 kuruş 10 paraya kefil tayin edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 79/229, (11 Safer 1305/29 Ekim 1887); Saçıkara Yörüklerinin Hacinasuhlu Obasından ölen Selimoğlu Mehmet'in çocuklarına, eşi Elif Hatun vasi tayin edildiği gibi Emval ve Eytam Müdürü hazır olduğu halde aynı obadan Gök Ahmet'e çocukların malından teslim edilen 3.318 kuruş 10 para yanında satılan malların gelirinden olmak üzere çocukların valideleri Elif Hatundan 927 kuruş 30 para daha aldığını söyleyen Gök Ahmet, 7.266 kuruşa kefil tayin edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 87/255, (10 Ramazan 1305/21 Mayıs 1888); Töngüşlü Yörüklerinden Mehmet ölünce veraseti küçük kız kardeşi Ünzile'ye intikal etmekle birlikte yine aynı oymaktan Ahmet vasi tayin edilmişti. Emval ve Eytam Müdür Vekili hazır olduğu halde aynı oymaktan Sakallıoğlu Mehmet, mirastan kendisine teslim edilen 1.072,5 kuruş yanında satılanlardan aldığı ile toplam 1.200 kuruş 20 paraya kefil tayin edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 91/269, (7 Receb 1305/20 Mart 1888); Fettahlı Yörüklerinin Yağcılar Obasından Mustafa ölünce validesi Elif Hatun mahkemeye gelerek Mustafa'nın küçük kız kardeşi Huriye'nin hakkını talep etmişti. Emval ve Eytam Müdürü hazır olduğu halde durumu anlatıp Huriye'nin miras hakkından kendisine 1.737 kuruş 35 para teslim edildiğini ifade ile kefil tayin edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 123/360, (11 Şevvâl 1305/21 Haziran 1888); Hacısali Yörüklerinden Sağır Ali ölünce çocuklarına büyük oğlu Durmuş Ali vasi tayin edildiği gibi Emval ve Eytam Müdür vekili hazır olduğu halde durumu anlatan Sağır Ali'nin eşi Fatma Hatun çocukların malından kendisine teslim edilen 3.792 kuruş yanında satılan bir sahaf-ı şerif ve bir şeshane tüfekten dahi 1.380 kuruş olmak üzere toplam 5.172 kuruşa kefil tayin edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 77/171, (1 Cemâzi-yel-âhir 1307/23 Ocak 1890); Çakal Yörüklerinden Mehmet ölünce çocuklarına aynı oymaktan Hasan vasi tayin edilmekle birlikte Mehmet'in eşi Havva Hatun, Emval ve Eytam Müdür Vekili dahi hazır olduğu halde durumu anlatıp çocukların hakkı olan mal varlığı gelirinden kendisine teslim edilen 1.144 kuruş 28 para yanında satılanlardan aldığı 411 kuruş 32 para ile birlikte toplam 1.530 kuruş 20 paraya kefil tayin edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 74/66, (24 Zilka'de 1317/26 Mart 1900); Ahadlı Yörüklerinden Hasan Kethüda ölünce küçük kızı Teslime'ye, eşi Hatice Hatun vasi olduğu gibi yine aynı oymaktan İsmail, Emval ve Eytam Müdürü dahi hazır olduğu halde Teslime'nin malından kendisine teslim edilen 353,5 kuruş yanında satılanlardan aldıkları ile birlikte toplam 420,5 kuruşa kefil tayin edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 54/2, (5 Zilhicce 1289/3 Şubat 1873); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Hacıoğlu Osman ölünce çocuklarına, eşi Ünzile Hatun vasi tayin edildiği gibi yine aynı oymaktan Hacıoğlu Mustafa, kendisine teslim edilen 6.978 kuruş 5 para yanında satılan mallardan elde edilen gelirlerden aldıkları ile birlikte toplam 8.024 kuruş 10 paraya kefil tayin edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 116/4 hk., (9 Şevvâl 1290/30 Kasım 1873).

küçük yaşta olmalarından faydalanıp mirastan alacakları haklarının diğer kardeşler veya akrabalar tarafından gasp edilmesinin önüne geçilirdi. Nitekim miras paylaşımında en önemli kurum Emval ve Eytam Sandığı olup miras malların paylaşımından sonra takibinde ve sandıkta tutulması yanında nafaka tahsisinde de önemli bir kuruluş olma özelliği taşırdı.

Teke Yörüklerinin çoğu defa resmi yollardan başvurdukları miras paylaşımında arazi, hayvan ve nakit ne var ise taşınır veya taşınmaz her türlü mal varlığı, kadı ve şahitler huzurunda Emval ve Eytam Müdürü ile varislerin önünde kaydedilmekle birlikte eğer mirasa hak sahibi olup küçük yaşta olanlar var ise bunlara vasi tayin edilirdi. Tereke olarak da adlandırılan miras mallar, doğrudan değerleri yazılarak aynı olarak paylaştırıldığı⁹⁷⁸ gibi çoğu defa açık arttırma yolu ile satılır ve gelirlerinden öncelikle zevcenin mehr-i müeccel hakkı ayrıldıktan sonra çeşitli kalemlerdeki mahkeme masrafları da çıkarılır hatta tereke sahibinin borcu varsa ödendikten sonra taksimata geçilirdi. Masraflar ve borç harici kalan meblağ, bu heyet huzurunda eş ve çocuklar yanında hukuken terekeye hak sahipleri arasında taksim edilirdi. Paylaşımında kadın, eşinden düşen hissesini alırken çocuklar arasında yapılan paylaşımında kızlar mirastan erkeğin aldığı payın yarısı oranında hak alırlardı. Ayrıca erkek çocuk yoksa kızlar mirası eşit oranda paylaşırlarken çocuk sahibi olmayan eşlerden erkeğin ölümü durumunda eşi yanında kardeşleri de terekesinden pay alırdı.⁹⁷⁹

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısının sonlarına doğru miras davaları başta olmak üzere her türlü mal ve mülk davaları ile anlaşmazlıklarda hukuki alandaki yeni yapılanma çerçevesinde dava vekili tayin edilmeye başlanmıştır. Bunlar Antalya'nın merkez mahallelerinden birisinde oturmakla birlikte bu alanda bilgi sahibi olan kişiler olup dava vekili olarak görev yaparlardı. Her türlü dava ve anlaşmazlık için tayin edilen dava vekilleri,

⁹⁷⁸ Mesela Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Mellioğlu İbrahim ölünce mal varlığı eşi ve çocukları arasında değerleri ve hukuki hakları oranında aynı olarak paylaştırılmıştı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 13/32, (15 Zilka'de 1315/7 Nisan 1898).

⁹⁷⁹ Mesela Karahacılı Yörüklerinden Hacı İbrahim vefat edince eşi ve çocuklarına ait olan mirasa mahkeme tarafından büyük oğulları Yusuf ve Abdülkadir vasi tayin edildiği gibi terekenin toplam bedeli 11.875 kuruş olup eşi Ayşe Hatunun 101 kuruş mehr-i müeccel hakkı yanında mahkeme masrafları çıkarıldıktan sonra kalan 10.532 kuruş varisler arasında taksim edilmişti. Bu meblağdan eşi Ayşe Hatuna 1.316 kuruş 20 para; oğulları Ali, Yusuf, Abdülkadir, İlyas, Hacı Mahmut ve Ahmet'e, 1.228 kuruş 29 para birer akçe; kızları Habibe, Fatma ve Ümmühan'a ise 614 kuruş 14 para ikişer akçe pay düştüğü gibi hakları kadı ve şahitler huzurunda teslim edilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 2/4, (5 Muharrem 1297/19 Aralık 1879); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Osman ölünce eşi ve çocuklarına ait olan terekesi için eşi Durkadın Hatun vasi tayin edilmekle birlikte Emval ve Eytam Müdürü hazır olduğu gibi terekeden elde edilen toplam geliri 4.940 kuruş olup bu gelirden 201 kuruş mehr-i müeccel ile birlikte mahkeme masrafları da dahil toplam 493 kuruş 20 para çıkarıldıktan sonra kalan 4.446 kuruş 20 para varisler arasında taksim edilmişti. Bu taksimatta Durkadın Hatun mehr-i müeccel hariç hisse olarak 555 kuruş 32 para alırken dört kızına 741 kuruş 3 para birer akçe düşerken muhtemelen Osman'ın eski eşinden olan Şerife'ye 926 kuruş 14 para 2 akçe düşmüştü. Aynı zamanda küçük kızların hisseleri validelerinin zimmetine bırakılarak Eytam Sandığına kaydedilmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 117/266, (27 Şa'bân 1308/7 Nisan 1891); Bunların yanında Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Hasancaoğlu Hüseyin ölünce bir hayli borcu ortaya çıktığı gibi terekesinden borcu ödendikten sonra kalan meblağ çocukları arasında paylaştırılmıştı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 182/44, (13 Cemâzi-yel-evvel 1309/15 Aralık 1891).

vekalet aldığı kişi veya kişiler adına davayı baştan sona takip etmeyi üstlenirlerdi.⁹⁸⁰ Teke Yörükleri için konargöçerliğin ve ulaşımın verdiği imkanlar ölçüsünde her zaman merkeze gelip dava takip etme imkanı bulunmadığından dava vekili tayini oldukça elverişli bir uygulama olup mesela Yeniosmanlı Yörüklerinin Kirişçiler Obasından birçok kişi görülecek davalarına bakmak üzere topyekun olarak Antalya'da oturan dava vekillerinden Burdurî Şükrü Efendiyi vekil tayin etmişlerdi.⁹⁸¹ Aynı zamanda Yeniosmanlı Yörüklerinin Musa Bey Obasından Koca Musaoğlu Mustafa'nın kızı Rukiye Hatun, babamdan miras bütün hissemi ve arazilerimi ben küçük iken vasim bulunan aynı obadan Koca Musaoğlu Hüseyin ile diğerlerinden talep ederim diye dava açmış hatta bu davayı her şeyiyle takip etmesi için de Antalya'da Sağırbey Mahallesinde oturan dava vekillerinden Yusuf Ağayı vekil göstermişti.⁹⁸² Yine Yeniosmanlı Yörüklerinin Arablar Obasından Hacı Mahmut Ali, Varsak Köyünden Mülazım Molla İsmail ile oğlu İbrahim ölünce bunlarda olan alacağının terekelerinden ödenmesi için Antalya'nın Aşıkdoğan Mahallesinden Dellalzade Hafız Ahmet Efendiyi vekil tayin etmişti.⁹⁸³ Bunların yanında Hacısalı Yörüklerinden Hacı İsmail, babası öldükten sonra miras mallardan talebi olduğu gibi Hacı İsmail ile kardeşleri aleyhinde dava açılmıştı. Bu dava üzerine mahkemede bütün işleri takip etmek üzere dava vekillerinden, Sağır Bey Mahallesinde oturan, Emin Sadreddin Efendi vekaleti üstlenmişti.⁹⁸⁴ Aynı zamanda Çakal Yörüklerinden Mustafa Çavuşoğlu Veli, üvey babası Hüsamoğlu Mustafa ile anası Mümüne hakkında deve, eşya ve diğer alacağı ile ilgili dava açtığı gibi bu davayı takip etmek

⁹⁸⁰ Eski yörüklerin Basırlı Obasından Hüseyin Bey, lehinde ve aleyhinde görülecek dava ve muhtemel iddia için Antalya'da oturan dava vekillerinden Berkos Efendiyi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 49/113, (11 Şa'bân 1312/7 Şubat 1895); Yeniosmanlı Yörüklerinin Topallı Obasından Gençoğlu Mehmet, davası ile ilgili her türlü işi takip etmek üzere Antalya'nın Sağır Bey Mahallesinden oturan dava vekillerinden Emin Sadreddin Efendiyi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 160/407, (13 Cemâzi-yel-âhir 1313/1 Aralık 1895); Çakal Yörüklerinden Veli ibni Mustafa Çavuş, üvey babası Hüsamoğlu Mustafa ile validesi Mümüne Hatun aleyhinde açtığı eşya ve saire davasında Antalya'da oturan dava vekillerinden Ispartalı Hıralanbos İlyadi Efendiyi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1243, s. 75/92, (9 Zilka'de 1312/4 Mayıs 1895); Ahadlı Yörüklerinden Ali, hakkındaki davayı takip etmek üzere Antalya'da oturan dava vekillerinden Ispartalı Hıralanbos İlyadi Efendiyi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 80/227, (Gurre-i Cemâzi-yel-âhir 1316/17 Ekim 1898); Sarıkeçili Yörüklerinin Dağlı Obasından Kürüşoğlu Ali, hakkında açılan dava için lehinde ve aleyhinde ortaya çıkacak dava ve anlaşmazlık için davasını takip etmek üzere Antalya'da oturan dava vekillerinden Burduri Şükrü Efendiyi vekil tayin ederlerken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 53/142, (18 Zilka'de 1314/20 Nisan 1897); Karatekeli Yörüklerinden Molla İbrahim ise hakkındaki davayı takip etmek üzere Antalya'da oturan dava vekillerinden Uşaki Mustafa Nuri Efendiyi vekil tayin etmişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 3/4, (11 Zilka'de 1315/3 Nisan 1898).

⁹⁸¹ Yeniosmanlı Yörüklerinin Kirişçiler Obası ahalisinden Gök Mustafa ibni Mehmet ibni Hacı Veli ibni Hacı Ali, Molla Musa ibni Mustafa, Yusuf ibni Süleyman, Koca Eyüb ibni Mehmet, Yusuf ibni Hacı Ali, Süleyman ibni Mehmet, Durmuş ibni Kara Mehmet, Hüseyin ibni Gök Mustafa, Ahmet ibni Süleyman, Osman ibni Hacı Mehmet, Süleyman ibni Hacı Mehmet, Ali Molla ibni İsmail ve Hüseyin ibni İsa ibni Mehmet birleşerek Antalya'da oturan dava vekillerinden Burduri Şükrü Efendiyi vekil tayin etmişlerdi. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 2/2, (14 Zilka'de 1315/6 Nisan 1898).

⁹⁸² **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1184, s. 43/99, (19 Şevvâl 1308/28 Mayıs 1891).

⁹⁸³ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 230/174, (12 Şa'bân 1309/12 Mart 1892).

⁹⁸⁴ **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1184, s. 66/151, (12 Şevvâl 1309/10 Mayıs 1892).

üzere Antalya'da oturan dava vekillerinden Ispartalı Hıralanbos Efendiye vekil tayin etmişti.⁹⁸⁵

Teke Yörüklerinden kimi oymak ve obalara mensup bireyler arasında miras paylaşımı ile ilgili yaşanan birtakım sorunlar da bulunmaktaydı. Nitekim Ahadlı Yörüklerinden Kara Ahmet vefat edince kızı Elif Hatun, babası ve ölen kız kardeşi Dudu'dan intikal etmekle birlikte satılan deve, karasığır ve keçilerin bedelinden hissesine düşen toplam 910,5 kuruş tutarındaki alacağından kalan 678 kuruşun kardeşleri Osman ve Mustafa'dan alınıp kendisine teslim edilmesi için dava açmıştı.⁹⁸⁶ Bunun yanında Yeniosmanlı Yörüklerinin Topallı Obasından Molla Mustafa ölünce eşi Teslime Hatuna ait olan miras için Molla Mustafa'nın, Burdur'da oturan kız kardeşi Fatma ile Topallı Obasında meskun kardeşleri Mehmet, Fatma, Begüm, Elif ve Teslime davacı olup mirastan hak talep etmişlerdi. Hatta Burdur'da oturan Fatma Hatunun teşvikiyle kardeşleri, Teslime Hatunun elinde bulunan 2.100 kuruş değerindeki iki baş erkek deve ile iki baş karasığır yanında bir kısrak ve merkebin kardeşleri Molla Mustafa'nın malı olduğunu ileri sürdükleri gibi bizlere miras olan hakkımızı isteriz diye dava açmışlardı. Teslime Hatun ise bu hayvanların eşinden ziyade kendisinin malı olduğunu söyleyip eşinin kardeşlerinin talebini kabul etmediği gibi davacılar da şahit gösteremediklerinden açtıkları dava reddedilmişti.⁹⁸⁷ Başka bir miras paylaşım sorunu ise Balıkçı Yörüklerinden Hacı Mahmut'un, Hicazda hac farizasını yerine getirdikten sonra dönüş yolunda vefat etmesi üzerine yaşanmıştı. Nitekim Hacı Mahmut'un mirası, eşleri Ümmü Gülsüm ve Cemile Hatun yanında kardeşleri Mustafa, Ayşe, Döndü ve Hatice arasında taksim edilmişti. Bu taksimattan Hacı Mahmut'un eşleri memnun olmadığı gibi Ümmü Gülsüm Hatun kendisine verilen meblağı yeterli bulmamakla birlikte eşinin kendisine hacca gitmeden önce hibe ettiğini öne sürdüğü yirmi keçi ile bir deve yanında kendi malı olduğunu ileri sürdüğü beygir ve mehr-i müeccel hakkı olarak 201 kuruş karşılığında eşinin kendisine verdiğini iddia ettiği ineğin, Mustafa'dan alınıp kendisine verilmesi için dava açmıştı. Aynı şekilde Cemile Hatun'da mirastan hissesine düşen payı yeterli bulmadığından dava açtığı gibi eşinin hacca gitmeden önce kendisine hibe ettiğini söylediği on beş keçi ile bir deve yanında 100 kuruş mehr-i müeccel hakkı karşılığında verdiğini iddia ettiği ineğin, Mustafa'dan alınıp kendisine teslim edilmesini istemişti. Hacı Mahmut'un eşlerinin açtıkları bu miras davası üzerine alınan ifadelerden sonra Ümmü Gülsüm ile Cemile Hatunun başvurusunu reddeden mahkeme bunları Mustafa ile olan anlaşmazlıktan men etmişti.⁹⁸⁸

⁹⁸⁵ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1180, s. 74/188, (7 Zilka'de 1312/2 Mayıs 1895).

⁹⁸⁶ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1240, s. 178/209, (17 Zilhicce 1283/22 Nisan 1867).

⁹⁸⁷ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1238, s. 170/1 hk., (7 Safer 1291/26 Mart 1874).

⁹⁸⁸ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1164, s. 38/79, (3 Rebî'ü'l-evvel 1297/14 Şubat 1880).

Teke Yörükleri arasında yaşanan bu miras anlaşmazlıkları yanında yakın akrabalık bağı bulunduğu gerekçesiyle açılan miras davaları da bulunmaktaydı. Nitekim Yeniosmanlı Yörüklerinin Çıplaklı Obasından Hacı Osmanoğlu Kadir ile kardeşi Halil, Antalya Divan Piri Mahallesinde oturan Adile Hatunun anası Yörük Kızı Ayşe Hatunun dedelerinin kız kardeşi olduğunu ileri sürüp verasetinden hak talep etmelerine rağmen mahkeme bu başvuruyu hukuken geçersiz sayıp reddetmişti.⁹⁸⁹ Diğer taraftan Karahacılı Yörüklerinin Solaklı Obasından Reşid'in amcakızı ölünce mirasına başka hak sahibi olmadığı için terekesinden elde edilen 920 kuruş Eytam Sandığına teslim edilmişti. Reşid, Eytam Sandığına teslim edilen bu parayı talep etmekle birlikte mahkemeye sunduğu kassam defterinde Emval ve Eytam Müdürü Ömer Arif Efendi dahi hazır olduğu halde ölen kızın amcakızı olduğunu gösterdiği tanıkların ifadeleri ile ispat ettiği gibi Eytam Sandığına teslim edilen 920 kuruşu almaya hak kazanmıştı.⁹⁹⁰ Aynı şekilde Honamlı Yörüklerinden Ahmet ölünce geride varisi olmadığı gerekçesi ile mirasına Emval ve Eytam Müdürü Ömer Arif Efendi aracılığı ile el konulup elde edilen gelirler Eytam Sandığına devredilmişti. Ahmet'in vefatından iki ay sonra ortaya çıkan Hasan, kardeşi olduğunu iddia ettiği gibi dava açıp kardeşinin terekesinden elde edilen gelirin kendisine teslim edilmesini istemişti. Emval ve Eytam Müdürü ise terekeden 1.295 kuruş 30 para gelir elde edildiğini ifade ederken Hasan'ın açtığı veraset davasını kabul etmeyip Ahmet'in başka kardeşi olmadığını söylemişti. Hasan ise davasını ispat etmek için Honamlı Yörüklerinden olup Antalya'da Bali Bey Mahallesinde bulunan Beşkonaklı Süleyman Efendi Medresesinde öğrenim gören Molla Ali ile Molla Osman'ı şahit gösterdiği gibi iddiasını ispat etmişti. Böylece gösterdiği tanıkların ifadeleri ile davayı kazanan Hasan, kardeşinin terekesinden elde edilen 1.295 kuruş 30 parayı almaya hak kazanmıştı.⁹⁹¹ Öte yandan Kömürcü Yörüklerinden Kara Nizamoğlu Süleyman öldükten yaklaşık on yıl sonra eşi Gülsüm Hatun dava açıp eşinden intikal eden miras mallardan kendi payına düşen hissesini eşinin Hurma Köyünde oturan kardeşlerinden talep etmişti.⁹⁹²

Teke Yörükleri arasında miras paylaşımı sonrasında yaşanan sorunlardan birisi de rüşd davaları ile ilgiliydi. Nitekim mirasa hukuken hak sahibi olmak, mirası tasarruf etmek için yeterli olmadığı gibi tasarruf edebilecek salahiyyete sahip olmak gerektiğinden bu yeterlilik akli başında ve reşit olmaktan geçmekteydi. Zira yörede, ölen kişiden intikal eden mirasa, yaşı küçük olduğu gerekçesiyle vasi tayin edilen birçok kişi mahkemeye başvurup reşit olduklarını iddia ettikleri gibi gösterdikleri tanıklarla reşit olduklarını ispat ederler ise buna dair ilam

⁹⁸⁹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1179, s. 99/248, (22 Cemâzi-yel-âhir 1306/23 Şubat 1889).

⁹⁹⁰ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1179, s. 249/131, (20 Receb 1307/12 Mart 1890).

⁹⁹¹ BOA., MŞH.ŞSC.d., 1169, s. 58/133, (22 Rebî'ü'l-evvel 1308/5 Kasım 1890).

⁹⁹² Gülsüm Hatun bu davaya bakmak üzere Antalya da oturan dava vekillerinden Adanalı Mustafa Efendiyi vekil tayin etmişti. BOA., MŞH.ŞSC.d., 1184, s. 144/345, (29 Şevvâl 1311/5 Mayıs 1894).

çıkarılıp miras mallarını almaya hak kazanırlardı. Özellikle mirasa doğrudan sahip olabilmek için reşit olmak önemli bir şart olmakla birlikte eğer yaş itibariyle şüpheye meydan verecek bir durum söz konusu olursa bu durum mahkeme huzurunda ispat edilmek zorundaydı. Bu şekilde hak sahibinin miras malı tasarruf edebilecek yaşta ve reşit olması gerekli olmakla beraber Teke Yörüklerinden farklı oymak ve obalara mensup birçok hane bireyi açtıkları rüşd davaları ile reşit olduklarını ispatlayıp intikal eden miras malları almaya hak kazanmıştı.⁹⁹³ Öte yandan açılan rüşd davalarında çocukların hakları Eytam Sandığında veya yakın akrabalarından birisi kefil ve vasi tayin edilerek kontrol altında tutulurken hem reşit olmayan küçük çocukların hakkı korunmakta hem de mirasa diğer kişiler veya yakın akrabalar tarafından el konulması yanında miras paylaşımından doğacak muhtemel bir haksızlığın da önüne geçilmiş olmaktadır.

5.2 Beslenme

Teke Yörüklerinin beslenme alışkanlıkları daha çok sosyo-ekonomik faaliyetleri ile iç içe geçmiş durumda olduğu gibi 1850 yılında Teke Yöresinde dolaşan seyyahlar, Perge yakınlarında rastladıkları bir Yörük Obası içerisinde uğradıkları Yörük çadırında Türk misafirperverliğinin en güzel örneklerinden birisiyle karşılaşmışlardı. Çadırlarına misafir olan seyyahları ellerinde bulunan imkanlar ölçüsünde ağırlayan Yörükler, konuklarına ekmek, peynir, süt, börek ve pilav ikram etmekle birlikte sunulan yiyecekler aynı zamanda Yörüklerin

⁹⁹³ EskiYörüklerin Seyidahmedli Obasından Koca İbrahimoglu İbrahim ölünce oğlu İbrahim'e yaşı küçük olduğu gerekçesiyle vasi tayin edilmişti ancak İbrahim mahkemeye başvurarak yirmi yaşında ve reşit olduğunu ifade edip babasından intikal eden malların kendisine verilmesini istemişti. Antalya Emval ve Eytam Müdürü Ömer Arif Efendinin de bulunduğu davada İbrahim, gösterdiği tanıklarla reşit olduğunu ispat ettiği gibi mahkemeden reşit olduğuna dair ilam çıkarılmış ve mirası almaya hak kazanmıştı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 123/278, (17 Receb 1308/26 Şubat 1891); Karahacılı Yörüklerinden Mustafaoglu Mehmet ölünce, çocukları vasileri olan valideleri Ayşe Hatun ile dava açıp yirmi beş ve yirmi yedi yaşlarında reşit olduklarını iddia edip babalarından intikal eden malı talep etmişlerdi. Emval ve Eytam müdürü dahi hazır olduğu halde mahkemede gösterdikleri tanıkların ifadeleri ile reşit olduklarını ispat ettikleri gibi mahkemeden Mustafa ile Dürdane'nin reşit olduklarına dair ilam çıkarılmıştı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 126/292, (21 Receb 1308/2 Mart 1891); Yeniosmanlı Yörüklerinin Arablar Obasından Abdiloğlu İsa vefat edince çocuklarından olup reşit olduğunu iddia eden Zeynep, Emval ve Eytam Müdürü Mustafa Ali Efendinin de hazır bulunduğu mahkemede yirmi yaşını doldurduğu için reşit olduğunu iddia edip babasından intikal eden miras malları istediği gibi gösterdiği tanıklarla reşit olduğunu ispat ederek mirası almaya hak kazanmıştı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 530/154, (19 Rebî'ü'l-âhir 1305/4 Ocak 1888); Murtana Yörüklerinin Pıtılar Obasından Mahmut Ali, Emval ve Eytam Müdürü Mustafa Efendiye dilekçe verip yirmi yaşını geçtiğini ve reşit olduğunu iddia etmekle beraber babasından intikal eden miras malların kendisine teslim edilmesini istediği gibi gösterdiği tanıklarla bunu ispat edip mirası almaya hak kazanmıştı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1168, s. 71/255, (9 Cemâzi-yel-âhir 1305/22 Şubat 1888); Karakoyunlu Yörüklerinden Hacı İsmail ölünce oğlu Ömer, Emval ve Eytam Müdürü Emin Efendiye verdiği dilekçede yirmi yaşında ve reşit olduğunu ifade edip babasından intikal eden miras malları talep etmekle birlikte gösterdiği tanıklarla reşit olduğunu ispat ettiği gibi miras malları almaya hak kazanmıştı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 192/7, (25 Rebî'ü'l-evvel 1307/19 Kasım 1889); Töngüslü Yörüklerinden Abdurrahman ölünce oğlu Ömer, Emval ve Eytam Müdürü Hafız Ahmet Efendiye verdiği dilekçede reşit olduğunu iddia edip babasından intikal eden miras malları istediği gibi gösterdiği şahitlerle iddiasını ispat edince mirasın da kendisine verilmesi kararlaştırılmıştı. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 55/147, (17 Zilka'de 1314/19 Nisan 1897).

beslenme alışkanlıkları bakımından önemli bir fikir vermektedir.⁹⁹⁴ Teke Yörüklerinin beslenme alışkanlıkları içerisinde yetiştirdikleri hayvanlardan elde ettikleri süt ve süttten elde edilen revgan-ı sade olarak da geçen sadeyağ, yoğurt, peynir, lor, keş veya çökelek yanında⁹⁹⁵ peynir suyunun iyice kaynatılması ve kahverengi bir renk alması ile elde edilen tort ile kaynatılan süt içerisine un ve yağ konularak yapılan dolaz önemli bir yer tutardı. Bunların yanında hamur açılarak içerisine peynir, keş veya lor konularak yapılan közleme veya börek, Yörükler arasında büküş veya bükme olarak adlandırıldığı gibi önemli bir yiyecek türüdür. Öte yandan tuzsuz taze peynirle bir miktar tereyağı karıştırılmak suretiyle pişirilerek peynir südürmesi yapılırken aynı zamanda güz döneminde iyice yağlanan koyun sütü, ateşte koyulaşınca kadar kaynatılır ve yepinti denen bir yiyecek elde edilirdi. Yörükler için en önemli gıda türlerinden birisi de et olup yahni başta olmak üzere çeşitli yemekleri yapılan et, genellikle taze olarak tüketildiği gibi bıçakla uzunca dilinen etlere dilkeç adı verilmekle birlikte bir ip üzerine serilerek kurutulmuş bu etlerin dayanıklılık süresi arttırılır ve ateş közünde pişirilerek yenirdi. Bunun yanında kuşbaşı olarak doğranan etler ise içyağı veya kuyruk yağı ile kavrulur ve kavurma olarak uzun süre tüketilirdi.⁹⁹⁶

Yörükler için önemli olan bir diğer ürün ise tuz olup hemen hemen her türlü gıdada kullanıldığı gibi peynir ile sadeyağın uzun ömürlü olmasını ve dayanıklılık süresinin artmasını sağlardı. Bunun yanında derilerin kokuşmadan kurutulması için mutlaka tuzlanması gerekirken tuz, yaz döneminde hayvanlar için de önemli bir gıda maddesiydi. Öte yandan hayvanlardan elde edilen gıda türlerinden peynir, sadeyağ, lor, keş, tort, dolaz ve kavurma işlenmiş derilere basılmak suretiyle soğuk kuz deliklerde saklanarak ömrü uzatılmakla kalmaz aynı zamanda uzun süre zarfında tüketilme imkanı hasıl olurdu.⁹⁹⁷

Teke Yörükleri için bu gıda türleri yanında kuru ve uzun süre saklanabilen yiyeceklerin varlığı dikkat çektiği gibi bunlar arasında buğday, susam, darı, akdarı ve bulgur başta

⁹⁹⁴ Dimitri. E. Danieloğlu, **1850 Yılında Yapılan Bir Pamphylia Seyahati**, (çev. Ayşe Ozil), Suna-İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yay., Antalya, 2010, s. 17.

⁹⁹⁵ Kömürcü Yörüklerinde sade yağ, peynir ve çökelek, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 26/152, (20 Zilka'de 1280/27 Nisan 1864); EskiYörüklerin Seyidahmedli Obasında sadeyağ ve peynir, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 18/37, (2 Safer 1279/30 Temmuz 1862); Saçıkara Yörüklerinin Hacinasuhlu Obasında sadeyağ ve peynir, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 72/19, (13 Safer 1279/10 Ağustos 1862); Karahacılı Yörüklerinin Hacıhamzalı Obasında yağ ve keş, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 27/67, (6 Ramazan 1306/6 Mayıs 1889); Sarıkeçili Yörüklerinde, peynir ve revgan-ı sade bulunurken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 95/207, (20 Receb 1307/12 Mart 1890); Sarıkeçili Yörüklerinin Hüsamlı Obasında yağ bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 144/346, (15 Cemâzi-yel-âhir 1308/26 Ocak 1891).

⁹⁹⁶ Doğan-Doğan, **a.g.e.**, s. 85; Güngör, **a.g.e.**, s. 68-69; Yalman, **Cenup'ta Türkmen Oymakları II**, s. 466-467.

⁹⁹⁷ Yeniosmanlı Yörüklerinin Kurşunlu Obasında peynir, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 89/240, (11 Cemâzi-yel-âhir 1302/28 Mart 1885); Sarıkeçili Yörüklerinde peynir, revgan-ı sade ve tuz bulunurken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 77/149, (18 Cemâzi-yel-evvel 1311/27 Kasım 1893); Sarıkeçili Yörüklerinin Dağlı Obasında revgan-ı sade, peynir ve tuz bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 98/194, (17 Cemâzi-yel-âhir 1311/26 Aralık 1893).

gelmekle birlikte özellikle buğday unundan yapılan yufka ve bazlama yanında darı unundan yapılan kömbe önemli bir besin maddesi olma özelliği taşırdı.⁹⁹⁸ Buğday her bakımdan önemli bir gıda maddesi olmakla birlikte günlük hayatta hammaddesi buğday olan birçok farklı yiyecek türü hazırlanır ve tüketilirdi. Bunların başlıcaları bulamaç, helva, pilav, buğday çorbası, keşkek, çörek ve katmer gibi yiyecekler olup özellikle fasulye ve nohut gibi kuru gıdalar da günlük hayatta önemli bir yer tutardı. Bu tür kuru gıdaların ekonomik oluşları yanında hem muhafaza hem de taşıma kolaylığına sahip olmaları bulundurulma oranını arttırırken Türk toplumunun milli yemeklerinden biri olma özelliği taşımakla beraber Yörüklerin aş dedikleri bulgur pilavı günlük hayatta sıkça tüketilirdi. Bunların yanında un ve çeşitli katkılardan yapılan tarhana ve akdarı yarmasından yapılan darı çorbası da günlük hayatta tüketim açısından önemli bir yer tutardı.⁹⁹⁹ Aynı zamanda bal, zeytin, zeytinyağı, kuru üzüm, pekmez ve tarçın Yörüklerin bulundurdukları gıda türleri içerisinde yer alırdı. Öte yandan Yörüklerden bazı hanelerin bulundurduğu melez unu muhtemelen köpek yalı için kullanılırdı. Gıdaları pişirirken ve tüketirken kullandıkları haranı olarak da bilinen tencere yanında tava, çanak, mertebani, çorba tası, hoşaf tası, sini, hamur leğeni, süt leğeni, ekmek takımı olarak da geçen sac, senit ve oklava da beslenme alışkanlıkları hakkında fikir vermektedir. Nitekim Yörük çadırında bulunan çorba tası ile hoşaf tası, gıdalar içerisinde çorba türleri ile kurutulmuş meyvelerden yapılan hoşafın önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Ayrıca Yörük çadırında kahve takımının bulunması kahve tüketimi yanında kahvenin misafirperverlik içerisinde ikram açısından sunulan önemli bir içecek türü olduğunun delilidir.¹⁰⁰⁰

⁹⁹⁸ EskiYörüklerin Basırlı Obasında darı unu, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 29/59, (5 Rebî'ü'l-evvel 1297/16 Şubat 1880); Yeniosmanlı Yörüklerinin Çıplaklı Obasında bulgur, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 9/18, (Gurre-i Şa'bân 1307/23 Mart 1890); Karahacılı Yörüklerinin Sarıkabalı Obasında bulgur ve dakik olarak da geçen un, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 58/145, (5 Safer 1301/6 Aralık 1883); Yeniosmanlı Yörüklerinin Akbıyık Obasında dakik ve bulgur, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 38/91, (11 Şevvâl 1306/10 Haziran 1889); Töngüşlü Yörüklerinde, akdarı ve hinta olarak da geçen buğday, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 71/157, (4 Cemâzi-yel-âhîr 1307/26 Ocak 1890); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasında akdarı ve hinta, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 111/309, (25 Receb 1316/9 Aralık 1898); Sarıkeçili Yörüklerinde hinta ve dakik, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 50/3 hk., (25 Zilka'de 1289/24 Ocak 1873); Murtana Yörüklerinin Macun Obasında darı ve bulgur bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 57. hk., (Gurre-i Muharrem 1295/5 Ocak 1878).

⁹⁹⁹ Yörüklerin günlük hayatta tükettikleri gıdalar için bkz. Doğan-Doğan, **a.g.e.**, s. 85; Eröz, **Yörükler**, s. 215-216; Gürdal, **a.g.m.**, s. 68.

¹⁰⁰⁰ Gebiz Yörüklerinin Akçapınar Obasından zeytin ağacı bulunan haneler zeytinyağı çıkarıp tüketmişlerdir. **BOA., ML.VRD.TMT.d.**, 10589, s. 2-12, (1260/1844); Diğer taraftan Sarıkeçili Yörüklerinde sac, kahve takımı, hinta, peynir ve sadeyağ, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1157, s. 4/11, (25 Cemâzi-yel-evvel 1275/31 Aralık 1858); Karakoyunlu Yörüklerinin Kevşirler Obasında hinta, darı, pekmez, peynir ve dakik, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 36/136, (13 Receb 1278/14 Ocak 1862); Aşağıoba Mahallesinde kahve takımı, sac, sini, kazan, tencere, dığan, süt çömleği, süt leğeni, çorba tası, hoşaf tası, çanak, tabak, hinta, melez dakik, pekmez, revgan-ı sade ve nebat maa tarçın, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 55/122, (5 Muharrem 1298/8 Aralık 1880); Milli Yörüklerinde revgan-ı sade, pekmez, dakik ve peynir, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 56/123, (25 Zilhicce 1297/28 Kasım 1880); Töngüşlü Yörüklerinde sac ve senit, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 64/140, (29 Cemâzi-yel-evvel 1298/29 Nisan 1881); EskiYörüklerin Seyyidahmedli Obasında dakik, bulgur, revgan, peynir, kahve takımı, ekmek takımı

Genel olarak Teke Yörüklerinin beslenme alışkanlıkları sosyo-ekonomik faaliyetleri ile bütünleşmiş olup hayvanlardan elde ettikleri süt ve süt ürünleri ile beslendikleri gibi bu ürünleri taşınır ve dayanıklı hale getirip uzunca süre tüketmişlerdir. Aynı zamanda taşıma ve muhafaza kolaylığı bulunan kuru pişme türlerini tüketirlerken bunlar içerisinde buğdaydan elde edilen gıda türleri başta gelmektedir. Nitekim pratik uygulamalardan hareket eden Teke Yörükleri için özellikle gıdaların kurutulması dayanıklılık sürelerini arttırdığından günlük hayatta kurutulmuş veya deriye basılmış gıda türlerinin önemli bir yeri bulunmaktadır.

5.3 Giyim ve Kuşam

Ondokuzuncu yüzyılda Yörüklerin kullandıkları giyim kuşam türleri günlük hayatta hareket kolaylığı sağlayan giysiler olduğu gibi Türk giyim kuşamına ait zengin esintiler taşımaktadır. Tereke kayıtları içerisinde Teke Yörüklerinin giyim ve kuşamı ile ilgili bilgilere ulaşmak mümkün olduğu gibi özellikle erkeklerle ilgili terke kayıtları içerisinde elbise, başlık, sarık, abani sarık, adi sarık, dastar, entari, basma entari, kutni entari, kısa ve uzun entari, ak entari, çitari entari, iç entari, mintan, çuka mintan, gömlek, don, şalvar, çuka şalvar, çuha şalvar, kuşak, Trablus kuşak, dirhem kuşak, iplik kuşak, şal, cübbe, çuka cübbe, abani üslük, Hind abanisi, dizlik, çuka kebe, mücessem ve pabuç bulunurken aynı zamanda tabanca, bıçak, tespih, saat ve köstek yer almaktadır. Bunların yanında özellikle bu tür giyim kuşam eşyaları için kullanılan kumaşlar ise alaca, basma, bez, çitari, çuka, çuha, dimi, hümayun, kutni ve pazen türü kumaşlar olarak dikkat çekmektedir.¹⁰⁰¹ Bu kumaşlardan alaca, basma, bez, çitari,

ve asel olarak kaydedilen bal, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 88/51, (21 Safer 1300/1 Ocak 1883); Basırlı Obasında ekmecek takımı, kahve takımı, üzüm, hinta, yağ ve peynir bulunurken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 37/88, (17 Rebî'ü'l-evvel 1302/3 Şubat 1885); Yeniosmanlı Yörüklerinin Topallı Obasında tencere, hamur leğeni, süt leğeni, mertebani, tava, çukur çanak, çorba tası, kazan, kahve takımı ve ekmecek takımı bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1201, s. 49/143, (7 Rebî'ü'l-evvel 1316/26 Temmuz 1898).

¹⁰⁰¹ Teke Yörüklerinin tereke kayıtları içerisinde erkek giyim kuşamına dair önemli veriler bulunmakla birlikte Yeniosmanlı Yörüklerinde bir top pazen, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 5/26, (1277/1861); Bir top kutni, çuka cübbe, basma entari, çuka şalvar, Trablus kuşak, tüfek, bıçak ve piştov, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1157, s. 7/27, (13 Cemâzi-yel-âhir 1275/18 Ocak 1859); Bıçak, kuşak, hind abanisi, mintan, sarık, kutni entari, gömlek, dizlik, bir top kutni ve tespih, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 14/46, (25 Safer 1267/30 Aralık 1850); Topallı Obasında çifte tüfek, gümüşlü tabanca ve şalvar maa abdestlik, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 40/97, (10 Şevvâl 1306/9 Haziran 1889); Sarıkeçili Yörüklerinde çuha şalvar, abani sarık, çitari ve tüfek, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 95/207, (20 Receb 1307/12 Mart 1890); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasında saat maa köstek ve elbise, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 155. hk., (Gurre-i Cemâzi-yel-evvel 1298/1 Nisan 1881); Alaca, pabuç, gömlek ve üç top bez, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 5/6 hk., (9 Zilka'de 1288/20 Ocak 1872); Tüfek maa silah, don, gömlek, iç entari ve çuka mintan, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1162, s. 43/126, (15 Receb 1281/14 Aralık 1864); Karakoyunlu Yörüklerinin Aşağıoba Mahallesiinde çuka cübbe, bir top hümayun, Şam alacası, müstamel abani üslük, mercanlı tespih, müstamel dirhem kuşak ve çitari entari, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 55/122, (5 Muharrem 1298/8 Aralık 1880); Köhne mintan, nebati sarık, entari, kuşak, çuka cübbe, dimi, don, gömlek, kebe, kutni, ak entari, peşkir, mücessem ve başlık bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 12/41, (5 Safer 1267/10 Aralık 1850); Eskiyörüklerin Cankara Obasında tüfek, cübbe, şalvar ve mintan, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 97/70, (3 Şa'bân 1300/9 Haziran 1883); Şal, alaca, don ve gömlek, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 86. hk., (13 Safer 1295/16 Şubat 1878); Seyidahmedli Obasında çifte tüfek, bıçak, kuşak, kebe ve dimi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 79/153, (18 Cemâzi-yel-evvel 1311/27 Kasım 1893); Basırlı Obasında çuka kebe, dimi, kısa ve uzun entari, iplik kuşak,

dimi, hümayun, kutni ve pazen pamuklu dokuma kumaş türlerinden iken çuka-çuha ve kebe yünlü kumaşlardandır. Pamuklu dokuma kumaşların temeli bez olduğu gibi bez, sık dokunursa dimi ve kaput, seyrek dokunursa astar, dülbend, hümayun ve yemeni adını alırken dokunuş ve desen yanında desenlerin çeşidine göre de alaca, basma, çitari, kutni ve pazen adını almaktadır. Bunların yanında yünün sıkıştırılarak tepme ve dövme yöntemiyle kumaş haline getirilmiş şekline kebe denirken dokunmuş kumaş haline ise çuka veya çuha denmektedir. Çeşitli işlemlerden geçirildikten sonra elde edilen bu kumaş türleri hem giyim kuşam hem ev döşemesi ve çeşitli örtü yapımında kullanılmıştır.¹⁰⁰²

Nitekim bu tereke kayıtlarına binaen ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörüklerinin giydiği yöresel erkek giysileri içerisinde başlık takanlar olduğu gibi kırmızı veya bordo renkli keçeden yapılmış fes giyenler yanında dastar veya abani sarık saranlar ve poşu takanlar bulunurdu. Üstlerine mintan, kutni ve çitariden mamul entari ve gömlek giydikleri gibi bellerine şal, Trablus, iplik ve dirhem kuşak nevinden kuşaklar sarıp bağlarlar ve bunun üzerine de çuha kumaştan kolsuz iç yeleşği veya kebe olarak bilinen cepken giyerlerdi. Altlarına don ve çuhadan mamul çakşır veya şalvar yanında beş ya da yedi parçalı kebe kumaşı ve çuhadan yapılmakla birlikte paçaları diz üstünde kalan dizlik veya kısa potur giyerlerdi ki bu giysi yöredeki Yörüklerin giydiği erkek kıyafetlerinden birisiydi. Aynı zamanda ayaklarına beş şişle yünden örülmüş çorap giyerlerken çorap gibi yünden örülmekle birlikte tabanı olmayan ancak diz ile ayak bileği arasına giyilen tozluk veya dolama takarlardı. Çorap üzerine de ayakkabı olarak çarık, pabuç, körüklü veya düz çizme yanında yemeni giyerlerdi. Bunlardan başka erkek kıyafetlerini özellikle kuşak içerisine sokulan tabanca, bıçak, kama ve köstekli saat tamamladığı gibi aynı zamanda tespih taşıyanlar da bulunurdu.¹⁰⁰³

Kadınlara ilgili tereke kayıtları içerisinde ise elbise, çitari urba takımı, fermane, entari, kutni entari, çitari entari, Sivasî entari, alaca, çuka salta, şalvar, baş yemenisi, şal kuşak, zenne kuşağı, gömlek, peştamal, alınlık, göğüslük, üslük, adi telli ayakkabı ve çizme bulunduğu gibi

müstamel gömlek, don, mintan, dastar, abani sarık ve adi sarık bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 37/88, (17 Rebî'ü'l-evvel 1302/4 Ocak 1885).

¹⁰⁰² Osmanlı Devleti döneminde giyim-kuşam alanında kullanılan yünlü ve pamuklu kumaş türleri ile özellikleri için bkz. Ömer Demirel-Muhiddin Tuş-Adnan Gürbüz, "Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim-Kuşam (XVI-XIX. Yüzyıllar)", **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, c. 2, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara, 1992, s. 718-719.

¹⁰⁰³ Teke Yörüklerinin erkek giyim kuşamı için ayrıca bkz. Zeynep Doğan, "Yörük Kültürünün Hâlâ Yaşandığı Bir İlimiz Antalya", **Yenises**, sayı: 74, (Şubat 2002), s. 39; Yörük erkeklerinin giyim ve kuşamı için ayrıca bkz. Güngör, **a.g.e.**, s. 51; Gürdal, **a.g.m.**, s. 68; Mustafa İlbey, **Geçmişten Günümüze Türkmenler (Oğuzlar)**, hdy Yay., Ankara, 2010, s. 279-281; Teke Yöresinde kullanılan yün ve elde örme çoraplar için bkz. Naci Eren, "Antalya Bölgesi Çorapları", **Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı Belleten 1974'ten Ayrı Basım**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1975, s. 82-92.

takı eşyası olarak beşlik, onluk ve yirmilik altın yer alırdı.¹⁰⁰⁴ Nitekim kadınlara ait bu tereke kayıtlarından hareketle yöredeki Yörük kadınları, başlarına fes ve alınlık taktıkları gibi boncuklu çelgi ve çeşitli türden yazma örterlerdi. Üstlerine pamuklu kumaşlardan mamul içlik göynek ile birlikte kutni, çitari ve Sivasî kumaştan dikilen entari yanında gömlek giyip bağrırlarının açılmaması için göğüslük takarlardı. Aynı zamanda cepken tarzında kısa yelek olarak bilinen çuhadan ve kadifeden mamul fermane giyerlerken bunun da üstüne uzun kollu olup önü açık çuhadan mamul kebe veya salta giyerlerdi. Bunların yanında genellikle çitari ve kutni kumaşlardan dikilen uzun kollu, önü açık ve belden itibaren üç parçadan oluşan üç etek ve altına şalvar giydikleri gibi bellerine şal kuşak başta olmak üzere çeşitli neviden mamul kuşak sarıp bağlarlardı. Ayaklarına el örgüsü yün çorap yanında ayakkabı olarak çarık, düz yemeni, telli ayakkabı ve çizme giyerlerken baş süslemesi ve takı olarak ise başlarına, fes üzerine özellikle alna gelecek şekilde alınlığın ön tarafına dizdikleri ve kaşlarının üzerine doğru sarkan beşlik, onluk ve yirmilik altın takarlardı.¹⁰⁰⁵

Tereke kayıtları içerisinde bulunan bu kadın ve erkek giyim kuşamı ile ilgili veriler yanında 1888 yılında Teke Yöresini dolaşan seyyahlardan Felix Von Luschan, yerleşik ahali ile Teke Yörüklerinin giyim kuşamına dair önemli bilgiler vermektedir. Nitekim Felix'in

¹⁰⁰⁴ Teke Yörüklerinin tereke kayıtları içerisinde kadın giyim kuşamına dair önemli veriler bulunduğu gibi Yeniosmanlı Yörüklerinin Topallı Obasında kutni entari, adı telli ayakkabı, şal kuşak, gömlek, entari, peştamal, erkek donu, alınlık, göğüslük ve bir çift çizme, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 232/87, (12 Cemâzi-yel-âhîr 1307/3 Şubat 1890); Çingiraklı Obasında köhne kutni entari ile köhne alaca entari, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1157, s. 32/115, (5 Receb 1277/17 Ocak 1861); Kutni entari ve üstlük, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 14/44, (25 Safer 1267/30 Aralık 1850); Töngüşlü Yörüklerinde bir onluk altın, iki beşlik altın, bir yirmilik altın ve entari, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1232, s. 97/226, (25 Safer 1317/5 Temmuz 1899); Murtana Yörüklerinin Pıtlar Obasında otuz adet cedid yirmilik altını, köhne zenne kuşağı, çitari entari, müstamel Sivasî entari ve müstamel Trablus, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 65/244, (6 Zilhicce 1278/4 Haziran 1862); EskiYörüklerin Cankara Obasında bir adet elbise, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 87/49, (19 Safer 1300/30 Aralık 1882); Honamlı Yörüklerinin Çakıcı Obasında çitari urba takımı ve müstamel fermane, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 125/286, (25 Şa'bân 1303/29 Mayıs 1886); başlıca giyim kuşam ve takı türlerine emsal teşkil etmektedir. Bunların yanında nikah sırasında kıza verilen giysi türleri de kadın giyimi hakkında fikir vermektedir. Nitekim Hacısali Yörüklerinden Ali Çavuş, nikahlandığı Emine'ye on adet yirmilik altın, kutni entari ve şalvar yanında çuka salta ve iki baş yemenisi vermişti. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 31/175, (28 Zilka'de 1280/5 Mayıs 1864).

¹⁰⁰⁵ Teke Yöresi Yörük kadınlarının giyim kuşamı için bkz. Doğan, **a.g.m.**, s. 39; Gürdal, **a.g.m.**, s. 68; Bu giyim kuşam tarzı yanında ayrıca Yörük kadınları, kız, gelin, evli ve dul olmalarına göre farklı şekillerde başlarını bağladıkları gibi giyim kuşam tarzları ile kendilerini ifade ederlerdi. Ali Rıza Yalman, "Güney Yurd Yörüklerinde Kadın Başlıkları ve Tuvaletleri", **İçel**, sayı: 1, (İkinci Kânun 1938), s. 10-11; Ali Rıza Yalın, "Yörüklerde Kadın Başlıkları ve Tuvalet", **Çınaraltı**, c. 6, sayı: 138, (Mayıs 1944), s. 10-11, 15; Ahmet Kabaklı, "Yörük ve Türkmen Kadınlarının Baş Süslemeleri", **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 11, (Mart 1968), s. 4681-4682; Erdoğan Ferit Koyaş, "Yörük Hayatından Damlalar", **Boğaziçi**, sayı: 16, (Ekim 1983), s. 35-36; Sabiha Tansuğ, "Anadolu'da Türkmen ve Yörük Kadın Giyimleri", **Sanat Olayı**, sayı: 13, (Ocak 1982), s. 47; Anadolu'da Yörük kadınlarının giyim kuşam tarzı çoğu yerde benzerlikler göstermektedir. Pakize Aytaç, "Yörüklerde Aile ve Kadın-Kadın Kıyafetleri", **Yörük ve Türkmenlerde Günlük Hayat Sempozyumu Bildirileri**, Yörük Türkmen Vakfı Yay., Ankara, 2002, s. 18-25; Sevil Kişioğlu-Beyhan Pamuk, "Kızılağaç ve İkiztaş Köylerindeki Yörük Giysilerinden Örnekler", **Türk Halk Kültüründen Derlemeler 2000**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2004, s. 266-269; Güngör, **a.g.e.**, s. 50-51; İlbey, **a.g.e.**, s. 276-278; Teke Yöresi Yörük kadınlarının da giydiği fermane, çuha, yün dokuma ve kadifeden yapılmakla beraber göğüs üzerinde iki düğmesi olup bunlarla önü iliklendiği gibi fermaneye kesik yelek de denirdi. Sabiha Tansuğ, "Türkmenlerde Giyim Gelenekleri", **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 17, sayı: 336, (Temmuz 1977), s. 8036; Fermane Aydın Yöresinde yaşayan Yörük kadınları tarafından da giyilmektedir. Şölen, **a.g.e.**, s. 10.

yörede yaptığı gözlemlere göre: “Anadolu’nun bütün güney sahilleri ve özellikle Antalya Yöresindeki köylüler, neredeyse ayak bileklerine kadar inen uzun kaftan biçiminde ceket giyerlerken bu ceketlerin ön tarafı açık olup yandan kalçaya kadar yırtmaçlı ve arkasında geniş, önünde ise dar püsküller sarkardı. Bu giysilerin hammaddesi çoğunlukla kendi ürettikleri kumaştan olup bunlar çok parlak renkli dar şeritlerle süslenirdi. Yörüklerde bu tür giyim tarzını görmek asla mümkün olmadığı gibi Yörükler, genellikle kısa kahverengi ve karın altına kadar gelen aba giymekte hatta baldırları yazın genellikle açıkta kaldığı gibi açık olan baldırlarına bazen tozluğa benzer keçe çoraplar giyseler de buna pek sık rastlanmazdı. Giydikleri keçe giysilerin zaman zaman çiftçilerin ürettiği pamuklu giysilerle değiştiği görülmüştü. Bu giyinme tarzı bütün Yörüklerde hakim olmasına rağmen zengin Yörükler özellikle bayramlarda milli Türk kıyafetlerine bürünürdü. Ayrıca Yörük erkekleri teçizat olarak Anadolu ve Herzek yapımı çakmak takımları ile tablalar yanında uzun ve kabzasının sonunda dar çıkmaları olan kılıç gibi kamalar taşırdı. Kadınların ziynetleri genelde inci, bilezik ve yüzükten oluşurken bunları genellikle pazardan veya gezgincilerden alırlardı. Kendilerinin imal ettiği ziynet eşyaları pek az olmakla birlikte bunlar gümüşten yapılmış geniş düz bileziklerdi. Ayrıca zarif ve ince zincirciklerin oluşturduğu baş süslerini de eklemek gerekirse otuz santim uzunluğundaki zincir, ortasında ve her iki ucunda bulunan çengellerle türban şekline getirilmiş başörtülerine iyice raptedilirdi. Bu zincirden aşağıya doğru zincircikler sarkar ki dört ile dokuz santim uzunluğundaki bu zincirciklerin ucuna nadiren yarım ay şeklinde biçimlendirilmiş gümüş levhalar asılırdı.”¹⁰⁰⁶

Felix’in bu gözlemleri yanında Teke Yörükleri ile yerleşik ahalinin giyim kuşam tarzındaki farklılıkları, Selekler’de de aktarmaktadır. Nitekim Selekler’in verdiği bilgilere göre: “Yerlilerden çiftçi kesimi başta fes veya fes ile birlikte beyaz bir bezden sarık sarmakla beraber sırtta mintan yanında menevrek veya dimiden yapılmış şalvar giydikleri gibi ayakta yün çorap, yemeni ve çarık bulunurdu. Yörüklerin kıyafetlerinin köylülere benzer tarafları olsa da Yörükler, başlarına giydikleri fes üzerine yazmadan veya abaniden daha kalın sarık sarmaları ve kuşandıkları kuşakların büyüklüğü ile çoğunda kuşak arası silahlık bulunması ve üzerlerine kebe veya salta yanında ayaklarına çarık giymeleri yönüyle köylülerden ayrılırlardı. Yerleşik ve Yörüklerden ileri gelen varlıklı kişiler ise başlarına fes giydikleri gibi düzgünce abani sarık sararlar hatta bellerine şal veya ipek Alaiye Kuşağı kuşanmakla birlikte menevrek, fasüne, kazmir veya çuhadan elifi şalvar yanında kazmirden ceket giyerlerken ayaklarında körüklü çizme, kundura ve iskarpin bulunurdu. Öte yandan yerleşik kadınlar

¹⁰⁰⁶ Şenol Göka, “Charles Texier, Felix Von Luschan ve Jean Paul Roux’un Antalya Civarındaki Gözlemlerinde Yörükler”, **Yörük ve Türkmenlerde Günlük Hayat Sempozyumu Bildirileri**, Yörük Türkmen Vakfı Yay., Ankara, 2002, s. 99-100.

başlarının üzerine girop çekilmiş ve etrafına ziynet altınları dizilmiş fes giydikleri gibi üzerlerine üç etek entari ile paçaları bağlı pantolon biçiminde basma şalvar yanında ayaklarına yemeni giyerlerken büyücek bir başörtüsü ile başlarını kapatırlar hatta hususi gezmelerde başörtüsü üzerine bir peştamal alırlardı. Kadınlar, onluk ve yirmilik gibi Mahmudiye ziynet altınlarını fes üzerine başlarına ve boyunlarına dizerlerken beşyüzlük ve yarım altın yanında altın küpe ve pirinç yarım halka bilezikler ile kıymetli veya kıymetsiz yüzükler takarlardı. Ziynet eşyaları çoğu zaman benzer olmakla birlikte Yörük kadınları ise üç peş entari yanında paçası boğulmuş don ve yerli bez gömlek giyerler hatta bu gömleğin belden aşağı kısmını don üzerine bırakırlardı. Aynı zamanda sırtta işlemeli çuha kebe ve kebe biçimi kısa pamuklu hırka bulunurken bele şal nevinden kuşaklar sarılıp göğsü örtecek biçimde öncek takılırdı.”¹⁰⁰⁷

Böylece ondokuzuncu yüzyıl Teke Yöresi Yörük giyim kuşamı ile yerleşik ahalinin giyim kuşam tarzı farklılıklar göstermektedir. Nitekim Yörükler arasında daha çok günlük hayatta hareket kolaylığı sağlayan kıyafetler giyildiği gibi eski Türk esintilerini taşıyan ve sosyal hayatla örtüşen giyim kuşam tarzının egemen olduğu görülmektedir.

5.4 Dericilik

Türk toplumunun günlük hayatında deri mamullerinin önemli bir yeri olduğu gibi deri işleme sanatı Asya'dan beri var olan kültürel unsurlarla beraber Anadolu'ya taşınmıştır. Nitekim dericilik, Anadolu'da asıl uğraş alanları hayvancılık olan Yörükler arasında giyim-kuşamdan gıdaların muhafazasına hatta çadır döşemesine kadar yapılan ve kullanılan özgün malzemelerle önemini yüzyıllarca korumuştur. Yaylak ve kışlak arasında hareketli bir yapıya sahip olan Yörüklerin deriden yapıp kullandıkları eşyaların genel olarak dayanıklı, sağlam ve konup göçmeye elverişli olmaları yanında az yer kaplamalarına ve kolay taşınabilir olmalarına özen gösterilmiştir. Teke Yörüklerinin genellikle besledikleri hayvanlar yanında avladıkları hayvanlardan elde ettikleri deriler her alanda olduğu gibi günlük hayatta kullandıkları birtakım eşya yapımına kaynaklık etmiştir. Nitekim besledikleri koyun, keçi, deve ve sığır derilerinden çarık, dağarcık, gocuk, sofrta, tuluk, su tuluğu ve su kovası gibi birçok farklı kullanım alanı olan eşya yaparlarken avladıkları başta geyik olmak üzere çeşitli hayvan derilerinden post veya postaki denen ancak Teke Yörükleri arasında tülüce olarak adlandırılan çadır yaygısını yapmışlardır.¹⁰⁰⁸ Yörükler arasında deriden yapılan ve kullanılan eşyalar sadece bunlarla sınırlı olmadığı gibi çok zengin bir deri işleme sanatları

¹⁰⁰⁷ Selekler, **a.g.e.**, s. 167-168.

¹⁰⁰⁸ Ali Rıza Yalman, “Cenup Yörüklerinde Dericilik”, **Halk Bilgisi Haberleri**, sayı: 97, (İkinci Teşrin 1939), s. 7.

bulunmaktadır. Bu bakımdan dericilik alanında zengin bir birikime sahip olan Yörükler, hayvan derilerinden çok farklı alanlarda yararlandıkları gibi namazlağı, kürk, çizme, kemer, kispet, eyer, semer, yular, at koşum takımı, heybe, torba, sapan, fişeklik, barutluk, tüfek ve kılıç kayışları yanında bıçak, kama, hançer ve kılıç kını olmak üzere çeşitli malzemeler yaparak günlük hayatta kullanmışlardır.¹⁰⁰⁹ Bunların yanında Teke Yörükleri arasında post namazlağı olarak kullanılan seccade, hayvan derisinden mamul olmakla¹⁰¹⁰ birlikte özellikle Güney Anadolu'da yer alan Yörüklerin, avladıkları geyiklerin ayak derilerinden yaptıkları küçük kahve dağarcıkları bulunmaktadır.¹⁰¹¹

Yörükler tarafından hayvan derileri kullanım alanı ve malzeme yapımına göre tulum veya post olarak çıkarılırdı. Tulum çıkarma işlemi küçükbaş hayvanlarda uygulanmakla birlikte arka ayakların iç yüzünden deri açıldıktan sonra yine art ayaklarından yüksek bir yere asılan hayvanın derisine herhangi bir zarar vermeden bütün yüzülerek çıkarılmaya dikkat edilirdi. Post şeklinde çıkarma işleminde ise büyük veya küçükbaş hayvanın dört bacağının iç kısımlarından deri açılarak karın altından boydan boya deriyi yarmak suretiyle yerde bu işlem gerçekleştirilirdi. Tulum çıkarılan derilerden dağarcık, su tuluğu, yayık tuluğu, peynir ve yağ tulumu yapılırken post olarak çıkarılan derilerden çarık gibi giyim kuşam malzemeleri yanında tülüce gibi yer yaygıları ve namazlağı başta olmak üzere günlük hayatta kullanılacak çeşitli malzemeler imal edilirdi.¹⁰¹²

Malzeme yapımına geçmeden önce tulum veya post olarak çıkarılan derinin kokup çürümesini engellemek ve uzun süre koruyup kullanabilmek için tuzlama başta olmak üzere farklı işlemlere tabi tutularak mutlaka iyi bir şekilde işlenmesi gerektiği gibi Yörükler, hayvan derilerini iç ve dış olmak üzere iki farklı işleme tabi tutarlardı.¹⁰¹³ Nitekim Teke Yörükleri derinin tüylerini dökmeden iç kısmını işleyip deriyi tabakladıkları gibi derinin içini işledikten sonra dışının tüylerini çeşitli yöntemlerle dökerek işlerlerdi ki buna da derinin eyleneği denirdi. Post olarak çıkarılan deri tavlı iken dışı alta gelecek şekilde yere serilip yanlarına çakılan küçük ağaç çivilerle gerdirilerek iç kısmına şap, tuz ve arpa unundan meydana gelen karışım serpilip iyice yedirildiği gibi bu şekilde kuruyuncaya kadar beklenir ve kuruduktan sonra el ile ovalanıp çeşitli alanlarda kullanılmak üzere hazır hale getirilirdi. Bunun yanında tulum çıkarılan deri hem iç hem dış işleme tabi tutulmakla birlikte Teke Yörükleri arasında mavrı denen çam kabuğu iyice ezildikten sonra toz haline getirilip elde edilen malzemeye

¹⁰⁰⁹ Naci Eren "Deri ve Dericilik 3", **Türk Folkloru**, sayı: 80-81, (Mart-Nisan 1986), s. 19.

¹⁰¹⁰ Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından Hacı Hasan Ali'nin terekesi içerisinde post namazlağı bulunmaktadır. **BOA., MSH.ŞSC.d.**, 1242, 155. hk., (Gurre-i Cemâzi-yel-evvel 1298/1 Nisan 1881).

¹⁰¹¹ Naci Eren, "Deri ve Dericilik 1", **Türk Folkloru**, sayı: 78, (Ocak 1986), s. 5.

¹⁰¹² Naci Eren, "Deri ve Dericilik 2", **Türk Folkloru**, sayı: 79, (Şubat 1986), s. 4.

¹⁰¹³ Eren, "*Deri ve Dericilik 1*", s. 3.

ekki adı verildiği gibi ekki, tuz ve arpa unundan hazırlanan karışım deri içerisine iyice sıvandıkdan sonra güneşte on beş veya on altı gün bekletilirdi. Bu şekilde güneşte bekleyen derinin tüyleri kendiliğinden dökülür ve dışında kıl köklerinden sızan bir tortu bırakırdı ki bu tortu bıçak ile sıyrılıp yıkandıktan sonra tuluk imal edilmiş olurdu. Yine Teke Yörükleri arasında uygulanan benzer bir deri işleme yönteminde ise ılık su ile hazırlanan un bulmacı derinin iç kısmına tamamen sürüldükten sonra deri sıcak bir yerde bir süre bekletilirdi ki hamlayan derinin dış kabuğu kendiliğinden soyulup tüyleri dökülürken dışı sıyrılarak temizlenirdi. Aynı zamanda ekki, tuz ve sudan oluşan karışım kaynatıldıktan sonra ılık halde iken içerisine dışı temizlenen deri bir süre yatırılır ve eyleme işlemi tamamlanırdı. Deri işleme yöntemi sadece bunlarla sınırlı olmadığı gibi derinin tüyleri peynir suyuna veya ayran şekline getirilmiş yoğurda yatırılmak suretiyle de dökülür hatta bu şekilde tüyü dökülen deri, şap ve tuz karışımına yatırılarak bekletilirdi. Bu karışım içerisinde bekleme süresini tamamlayan deri çıkarılarak un ile ovulup temizlendiği gibi üçüncü aşamada ekki, tuz ve şap karışımı sürülerek üç gün daha bekletildikten sonra temizlenip kurutulurdu. Farklı uygulamalarla işlenip kullanıma hazır hale getirilmiş derinin boyun ve ön bacakları dikildikten sonra arka ayakları ve kuyruğundan üç noktaya ip bağlanırdı ki bu ipler vasıtasıyla ağzı açık vaziyette çatmaya asılan tuluk içerisine mayalanmış kaymak doldurulduğu gibi bişşek yardımı ile dövülen kaymak, yağ ve ayran olarak ayrıştırılırdı. Yağ çıkarıldıktan sonra yıkanan tuluğa tuz ve ekki karışımı sürülmekle birlikte kurutulup dürülen tuluk kaldırılır ve kullanılacağı zaman suya ıslatılarak yumuşatılırdı.¹⁰¹⁴

Teke Yörükleri arasında tuluk yapımı yanında su tuluğu ve dağarcık hazırlanırken de benzer yöntemlerle eylene derinin içerisine tuz ve şap yanında ezilerek elde edilen palamut giliği tozu konulur hatta deri taze iken içerisine serpilene kül yardımıyla da tüyü dökülüp işlenirdi. Aynı zamanda pıynar ağacının kökü toz haline getirildiği gibi palamut tozu, ekki ve sakızlak ağacının yaprakları bir kap içerisinde iyice kaynatıldıktan sonra hazırlanan bu karışım soğumaya yüz tutunca, tulum içerisine doldurularak bu şekilde bekletilen deri şişerek oldukça kalınlaşıp sağlamlaştığı gibi içerisindeki kokuda giderilmiş olurdu. Bunların yanında ayran içerisine yatırılan derinin tüyleri temizlendikten sonra derinin iç ve dış kısmına meşe palamudu kabuğu tozu ile tuz karışımı sürülerek bir süre bekletildikten sonra su ile iyice yıkandığı gibi bu defa içerisine su doldurularak on veya onbeş gün bekletilirdi. Bu işlem birkaç kere tekrarlandıktan sonra alt kısmı mumlu bir iple sıkıca dikilir ve su tuluğunun ağız kısmını boyun teşkil ettiği gibi kullanıma hazır hale getirilirdi. Diğer taraftan peynir, dolaz, çökelek ve yağ konulacak deriler ise tulum olarak yüzüldükten sonra iç yüzeyi dışa gelecek

¹⁰¹⁴ Eren, "Deri ve Dericilik 2", s. 5-6.

şekilde ters çevrilerek tuzlanıp güneşte kurutulurdu. Bu şekilde kurutulan deri suya ıslatılarak yumuşayınca içerisindeki sırlı kısmı iyice sıyrılıp temizlendikten sonra kullanıma hazır hale geldiği gibi bazen derinin iç kısmına tuz ile yoğurt karışımı sürülerek bir gün bekletilip kuruyan derinin üzerine un serpilir ve iyice yumuşayan deri ovularak temizlenirdi. Bu işlemlerden sonra derinin alt ve bacak kısımları sıkıca bağlanır ve ağız vazifesi gören boyun kısmından içerisine peynir, dolaz, çökelek veya yağ basıldıktan sonra bu gıdaların bozulmaması için ağzı hava almayacak şekilde sıkıca bağlanırdı.¹⁰¹⁵ Yörüklerin farklı yöntemlerle işledikleri derilerden en iyi yayık tuluğu ile su tuluğu, daha kalın olan keçi derisinden elde edilirken en iyi dağarcık, yumuşak olduğu için koyun derisinden hazırlandığı gibi uygulanan eyleme işlemi yanında deri kokusunu gidermek amacıyla içerisine kavrulmuş un sürülüp ovulurdu. Tuluk, yağ yapımı için kullanılan doğal bir yayık vazifesi görürken tulum hayvanlardan elde edilen süttten üretilen çeşitli gıda ürünlerini saklamak amacıyla kullanıldığı gibi dağarcık içerisinde yufka başta olmak üzere tarhana, bulgur, fasulye ve nohut gibi erzak muhafaza edilirdi.¹⁰¹⁶ Teke Yörükleri tarafından bu tulum, dağarcık ve tuluk türleri yanında deriden mamul su tuluğu kullanılırdı.¹⁰¹⁷

Teke Yörükleri arasında tulum, tuluk ve dağarcık yanında en sık kullanılan malzemelerden birisi de çarık olduğundan çarık yapımı için her zaman gön bulundurulması gerekirdi. İşlenmiş ve kullanıma hazır deri olan gön içerisinde özellikle sağlamlığı ile dikkat çeken deve ve öküz gönü en makbulü olup çarık yapımı başta olmak üzere çeşitli alanlarda kullanılırdı.¹⁰¹⁸ Deve ve sığır derilerinin post olarak yüzülüp çeşitli aşamalardan geçirilerek işlenmesi ile hazır hale getirilen gön, ayak ölçüsüne göre çarıklık olarak bıçak ile dilindikten sonra saklanırdı ki buna Teke Yörükleri arasında gön davlısı denirdi. Böylece dikdörtgen şeklinde dilinip ayak ölçüsüne göre hazırlanan gön, ön taraftan üstten birleştirilerek dikildiği gibi çarığın uç kısmı sivri bir şekil almakla birlikte kenarları belirli aralıklarla delinmek suretiyle bu deliklerden gönden dilme sırim veya ip geçirilerek büzülünce çarık ayağın şeklini alırdı. Kullanım açısından çarık için bu işlem yeterli olmamakla birlikte bu aşamadan sonra çarığın dış yüzeyi çam çırasından mamul püse ile yağlandığı gibi bundan sonra çarığa püsenin iyice işleyip esnek olması için toprağa gömülerek iki veya üç gün toprak altında bekletilirdi.

¹⁰¹⁵ Eren, “*Deri ve Dericilik 2*”, s. 5-6.

¹⁰¹⁶ Yalman, “*Cenup Yörüklerinde Dericilik*”, s. 10.

¹⁰¹⁷ Yeniosmanlı Yörüklerinin Arablar Obasından Duralı'nın terekesi içerisinde iki adet su tuluğu bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 94/215, (10 Zilka'de 1310/26 Mayıs 1893).

¹⁰¹⁸ Honamlı Yörüklerinin Çakıcı Obasından bu tereke içerisinde bir gön, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 49/191, (18 Ramazan 1278/19 Mart 1862); Eski yörüklerin Basırlı Obasından bu tereke içerisinde üç deve gönü ile bir öküz gönü bulunurken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 127/295, (10 Receb 1308/19 Şubat 1891); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasından bu tereke kaydı içerisinde bir öküz gönü ile iki sığır gönü bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 77. hk., (Gurre-i Rebi'ü'l-âhir 1299/20 Şubat 1882).

Püse çarığın derisini yumuşak tutup esneklik kazanmasını sağladığı gibi çatlayıp kırılmasını da engellerdi. Çarığı püseleme ve toprağa gömme işlemi çarık yıprandıkça ortalama olarak haftada bir tekrarlanırdı.¹⁰¹⁹ Böylece Teke Yörükleri, hafif ve kullanım kolaylığı bulunan çarığı uzun yıllar kullandıkları gibi evlenecek kızların çeyizlerinde bile çarık bulundururlardı.¹⁰²⁰

Bütün bunlardan sonra dericilik alanında zengin bir birikimleri bulunan Teke Yörükleri, oldukça gelişmiş bir deri işleme sanatına sahip oldukları gibi günlük hayatta kullandıkları birçok malzemeyi besledikleri ve avladıkları hayvanlardan elde ettikleri derilerden hazırlayıp kullanmışlardır. Böylece sosyo-kültürel açıdan var olan Türk halk kültürüne ait zengin deri işleme sanatını ve malzeme yapım alanındaki birikimlerini uzun yıllar Teke Yöresinde yaşatmışlardır.

5.5 Dokuma

Yörüklerin uğraş alanları ve yaşayış biçimleri büyük oranda hayvan yetiştiriciliğine dayandığından mevsim farkına bağlı olarak yaylak ve kışlak arasında konup göçerlerken çoğunlukla hafif ve kullanışlı dokuma eşyalar bulundurmaları birlikte yiyecek, giyecek ve kap kacak başta olmak üzere diğer eşyalarını çul ve çuval gibi dokuma malzemeler içerisinde muhafaza ederek taşırlardı. Bu dokumaları üreten asıl önemli güç Yörük kadınları olup hayvanlardan kırılan yün ve kılı işleyen kadınlar çeşitli motif, renk ve dokuma teknikleri ile halı, kilim, zili, ihram, çul, çuval ve kolan gibi dokuma türlerini dokudukları gibi öncelikle ihtiyaçlarına yönelik olmak üzere pazara dönük de üretim yaparlardı. Yörük kadınları, bu dokuma türlerini genellikle erkeklerin yaptıkları ıstar, çulfalık ve çarpana gibi ahşap aksamli aletlerde dokurlarken aynı zamanda ip örme malzemeler yanında keçe yapımında da maharet sahibiydiler. Böylece dokuma ve keçe imalinde zengin bir birikime sahip olan Yörüklerin dokuma alanında kullandıkları renk, desen ve yarışlar Türk toplumunun geçmişten beri süregelen zengin kültür izleri ile karakteristik özelliklerini taşımaktadır.¹⁰²¹

Teke Yörüklerinin birikimleri sadece dokuma ve keçe yapımı ile sınırlı olmadığı gibi kırklık adı verilen makas türü bir aletle besledikleri hayvanlardan kırktıkları yün ve kılı

¹⁰¹⁹ Eren, “*Deri ve Dericilik 3*”, s. 11-13; Çarık yapımı için ayrıca bkz. Hüseyin Buluz, “Çarık”, **Türk Folkloru**, sayı: 55, (Şubat 1984), s. 23-24.

¹⁰²⁰ Musa Seyirci, “Kaybolan Yemenciliğimizin Son İki ‘Çarık’ Ustası”, **Selçuk Üniversitesi El Sanatları Dergisi**, sayı: 1, (Konya 1997), s. 181.

¹⁰²¹ Neriman Görgünay Kırzioğlu, “Tanrıdağlarından Ege Denizine Türk Çözümlü Dokumaları”, **Uluslararası Üçüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, c. I, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1999, s. 187; Geleneksel Yörük dokumalarına renk, desen ve motifler ayrı bir zenginlik katarken nakış olarak da bilinen motifler, Yörükler arasında yarış olarak adlandırılmaktadır. Hilmi Dulkadir, “Türk Dokumalarının Coğrafi Dağılımı Üzerine Görüşler”, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1997, s. 159.

işlemek için ihtiyaç olan düzenekleri de kendileri yaparlardı. Yün ve kıl işleme alanında kullanılan aletlerden birisi özellikle kıl taramak üzere kullanılan tarak¹⁰²² iken diğeri yay olup yarı yayvan hale getirilmiş ağaç aksam üzerine koyun bağırsağından yapılan kirişin gerilmesi ile elde edilirdi. Yay'da yün ve kıl atmak için çırpı denen bir metrelik ince bir ağaç çubuk ile iki ucu tokmaklı ahşap bir atacak gerekli olduğu gibi aynı zamanda yün ve kıl atılırken yayın kirişi arı mumu ile mumlanarak dayanıklı hale getirilirdi. İlkbaharda koyunlardan kırkılan yapağı yıkanıp temizlendikten sonra yayda atılmadan eğilirken kuzu yünü ile güz yünü bizzat koyunun sırtında yıkanır ve öyle kırkılırdı. Bu şekilde temizlenmiş olan yün yayda atılırken keçi yılda bir defa yazın kırkılır ve elde edilen kıl, tarakta taranarak içerisindeki hüsür temizlendikten sonra yayda atılırdı. Yün ve kıl tarama ve yayda atma işleminden sonra sırasıyla burma, sömek ve kolçak yapılarak kirmen ve tengerek de eğilerek ip haline getirilir ve yine aynı aletler yanında Teke Yörükleri arasında çark adı verilen alette bükülürdü. Yün ve kılın ip haline getirilmesinde önemli bir alet olan kirmen iki parça ve dört kanat yanında bir oktan oluşmakla birlikte şimşir, alıç ve meşe gibi çeşitli ağaçlardan yapılırken yine aynı ağaçlardan mamul ortasından delikli disk şeklindeki bir tahta ve buna geçirilen bir oktan oluşan düzeneğin adı ise tengerek idi. Genellikle ip bükmeye yarayan çark ise zemine oturtulmuş ahşap iki tahta taban üzerine dikine iki direk ve bu iki direk arasında bir mil olduğu gibi mil üzerine oturtulmuş tahta tekerlek ki bunlar birbirine karşılıklı olarak iplerle tutturulmakla birlikte sabitlenen silindirik aksam ile iğ ve makaradan oluşurdu. Silindirik aksama bağlı yanda bulunan kol çevrilerek ip eğilir veya bükülürdü.¹⁰²³ Teke Yöresinde yün ve kıl işleme alanında gerekli olan bu aletlerin tamamını Yörük erkekleri kendileri yaparlarken genellikle kadınlar kullanırdı ancak ip eğirme ve bükme işini kadınlar kadar erkeklerde bilirdi.

5.5.1 Istar Dokumalar

Teke Yörükleri ahşaptan yaptıkları çeşitli aletlerle yün ve kıl işleme alanındaki becerilerini dokuma aleti yapımı ve dokuma alanında da gösterip işledikleri yün ve yünden mamul ipleri doğadaki çeşitli bitki kökleri ve yapraklarından elde ettikleri doğal boyar

¹⁰²² Yeniosmanlı Yörüklerinin Başındayoklu Obasından Hacı Süllü'nün terekese içerisinde kıl tarağı bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 105. hk., (10 Cemâzi-yel-evvel 1299/30 Mart 1882).

¹⁰²³ İç ve Doğu Anadolu'da teşi ve iğ olarak bilinen ip eğirme ve bükme aleti Teke Yörükleri arasında tengerek olarak bilinmekle birlikte kullanımı kirmen kadar yaygın değildir. Bunların yanında çıkık olarak bilinen ip bükme aletine ise Teke Yörükleri arasında çark denmektedir. İp eğirme ve ip bükme aygıtları için bkz. Yalman, **Cenup'ta Türkmen Oymakları II**, s. 481-489; Erdoğan Ferit Koyaş, "Yörük Dokumacılığı", **Boğaziçi**, sayı: 18, (Ekim 1983), s. 33-35; Macide Gönül, "Dokumacılığın Tarihçesi ve En Eski Dokuma Aletleri", **Antropoloji**, c. I, sayı: 2, Ankara 1964, s. 86-89.

maddelerle renklendirip kullanırlardı.¹⁰²⁴ Teke Yörüklerinin dokuma alanında en fazla kullandıkları alet ıstar olduğu gibi ıstar, iki yan tahta ve bu tahtalara alttan ve üstten açılmış yuvalara yerleştirilen iki oktan oluşurdu. İstarı tamamlayan düzenekler ise dokuma işlemini gerçekleştirebilmek için oklar üzerine boydan boya açılan yuvaya çözügünün sabitlenmesini sağlayan iki adet alt ve üst ağaç çubuklar yanında okların, ıstarın yan tahtalarına sabitlendiği noktalara yakın yerlerden açılmış deliklerden biri alttan diğeri üstten olmak üzere çözügünün gerilmesini sağlayacak eğri kazık adı verilen iki kısa ağaç çiviydi. Bunların yanında ıstar boyunun ortasına doğru çözüğüye atılan ilmeklerle çözügünün sabitlendiği kücü ağacı yer alırken kücü ağacının üzerinde çözüğü ipinin karşılıklı değiştirilmesini sağlayan yine ağaçtan mamul çözüğü eninden biraz uzun varangelen ile çözüğü iplerinin arasından geçirilen argaç iplerinin sıkılaştırılmasını sağlayan şimşir ağacından yapılan kirkit veya tarak bulunurdu. Öte yandan dokumanın düzgün kenarlı olması için ardıc ağacından yapılmış yassı ve iki ucu sivri cimbar adı verilen alet, dokunan kısmın enine göre üzerine takıldığı gibi dokunan kısım oka sarıldıkça bu alan üzerindeki yeri değiştirilirdi.¹⁰²⁵

Teke Yörüklerinin günlük hayatta kullandıkları çadır, sitil, kilim, halı, çul ve çuval gibi birçok dokuma türü ıstar adı verilen düzende dokunmakla birlikte ıstar, Yörükler arasında dokuma alanında en yaygın kullanılan alet olarak dikkat çekmektedir. İstar dokuma türleri bakımından Teke Yörükleri, oldukça zengin oldukları gibi çadır kanatları ve kolanları ile çadırın ön, arka ve yan muhafazası olan sitiller yanında günlük hayatta çok yönlü olarak kullanılan çul, ıstarıda dokunurdu. Bu tür dokumalar genellikle düz ve desensiz olarak keçi kılından yapıldığı gibi çul aynı zamanda yünden mamul bir ıstar dokumasıydı. Tek veya iki parça olarak dokunan çul, iki parça dokunmuşsa birbirine dikilerek keçe altında yaygı olarak kullanılır hatta yastık, yorgan ve döşek gibi yatak türü malzemeler dürülerek çul içerisine sarılıp muhafaza edilirdi. Yaylak ve kışlak arasındaki göç esnasında da işe yarar bir malzeme olan çul içerisine dürülen yatak takımı sarılır ve hazırlanan dürüye şerit adı verilirdi ki bu

¹⁰²⁴ Yün ve ip doğal boyama yönteminde kullanılan maddeler için bkz. Naci Eren, “Antalya Bölgesinde Bitkisel Boyacılık”, **Türk Etnografya Dergisi**, sayı: XVI, Şereflikoçhisar 1977, s. 43-45; Mustafa Genç, “Akdeniz Bölgesi Doğal Boyarmadde Kaynakları ve Boyarmadde Analizleri”, **Güzel Sanatlar Etkinlikleri Sempozyum Bildirileri**, Akdeniz Üniversitesi Yay., Antalya, 2008, s. 201-203; Yalman, **Cenup'ta Türkmen Oymakları II**, s. 225-228; Halil Açıkgöz, “Türkçede Halı ve Halıcılık Terimleri”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 32, (Ekim 1984), s. 155-157; Tuncer Baykara, “Kökboya”, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, c. 7, sayı: 14, İstanbul 1964, s. 221-223; Selçuk Mülayim, “Kök Boyalar Üzerine Birkaç Not”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 32, (Ekim 1984), s. 135-136; Aysen Soysaldı, “Doğal Boyacılık ve Metodoloji”, **Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1998**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000, s. 63-68; Üner Eyüboğlu-Fusun Yaraş, “Doğal Boyalarla Kırmızılar, Morlar, Maviler”, **Türkiyemiz**, sayı: 61, (Haziran 1990), s. 42-46; Sıtkı Soylu, “Mut Yöresinde Kök Boyacılık”, **İçel Kültürü**, sayı: 1, (Ocak 1987), s. 28-29.

¹⁰²⁵ Yeniosmanlı Yörüklerinin Topallı Obasından Elhac Molla Mustafa'nın terekesi içerisinde ıstar bulunmakla birlikte ıstar, birçok malzemedan oluşan bir düzendir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 152/2 hk., (19 Safer 1291/7 Nisan 1874); İstar için ayrıca bkz. Yalman, **Cenup'ta Türkmen Oymakları II**, s. 492-493; Bekir Deniz, “Söke (Aydın) Civarında Yaşayan Yörüklerde Dokuma”, **Birinci Uluslararası Aşağı Büyük Menderes Havzası Tarihi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu Bildirileri**, İzmir, 2002, s. 300.

şeritler develere yüklenip nakledilirken yatak takımını daha derli toplu taşıma imkanı hasıl olduğu gibi yolda giderken dış etkenlere karşı yatak takımı korunmuş olurdu. Oldukça yaygın bir kullanım alanına sahip olan çul, aynı zamanda ortasından devenin hörgücüne geçirilecek şekilde bir boşluk bırakılarak dokunurdu ki bu çula deve çulu dendiği gibi Teke Yörükleri arasında aynı zamanda deve köpeni de denir ve develerin kış döneminde soğuktan korunması için kullanılırdı.¹⁰²⁶

Istar dokumaları içerisinde en yaygın türlerden biriside yünden mamul kilim olup Teke Yörükleri arasında bu alanda oldukça zengin bir dokuma kültürünün varlığı dikkat çekmektedir. Kilim dokumak için en kaliteli yün, koyun, kuzu ve develerden elde edilen uzun ve saçaklı yünler olup bu yünler eğilerek boyandıktan sonra çeşitli renk ve motiflerle dokunan kilimlere oldukça farklı adlar verilmiştir. Nitekim yöredeki Yörük kadınlarının dokudukları kilim türleri, şer'iyye sicillerindeki tereke kayıtları içerisinde renk, desen ve dokuma tekniğine göre ala kilim, kara kilim, yoz kilim, güllü kilim ve zili kilim gibi farklı adlarla kaydedilmekle beraber cedit, hurda, köhne, müstamel ve deve yünü kilim olarak niteliği de çoğu zaman belirtilmiştir. Aynı zamanda kilim dokuma yöntemi ile namazla olarak bilinen seccade de dokuyup kullanmışlardır.¹⁰²⁷ Bunların yanında Teke Yörükleri tarafından dokunan ancak genellikle yerleşik ahali tarafından kullanılan kilimler olmakla birlikte tereke kayıtları içerisinde EskiYörük, Horzum, Murtana, Sarıkeçili, Türkmen ve Yörük Kilimi gibi dokunduğu oymağın adıyla kaydedilen kilimler de bulunmaktadır.¹⁰²⁸

¹⁰²⁶ Gebiz Yörüklerinin Macar Obasında döşeme çulu, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 17/34, (21 Safer 1297/3 Şubat 1880); Hacısalı Yörüklerinde hurda çadır, cedit çadır takımı ve döşek çulu, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 41/85, (15 Cemâzi-yel-evvel 1297/25 Nisan 1880); Yeniosmanlı Yörüklerinin Çınkıraklı Obasında sitil, köhne çadır ve müstamel çul, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 114/163, (20 Receb 1303/24 Nisan 1886). EskiYörüklerin Basırlı Obasında köhne çul ve çadır, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 34/83, (10 Zilhicce 1306/7 Ağustos 1889); Seyidahmedli Obasında müstamel çadır ve sitil bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 172/412, (17 Şa'bân 1309/17 Mart 1892); Yörüklerde yük çulu için bkz. Ersu Pekin, "Yörüklerde Yük Çulu", **Kültür ve Sanat**, sayı: 4, (Haziran 1976), s. 126-137; Yörüklerde deve çulu için bkz. Öznur Aydın, "Karadayı, Gebiz ve Tekke Köylerinde (Serik-Antalya) Yaşayan Karakoyunlu Yörüklerinin Dokuma Kültüründeki Değişmeler", **Akdeniz-Sanat Dergisi**, c. 3, sayı: 6, (Kasım 2010), s. 53.

¹⁰²⁷ Karakoyunlu Yörüklerinin Aşağıoba Mahallesiinde kilim ve zili kilim, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 12/41, (5 Safer 1267/10 Aralık 1850); Töngüşlü Yörüklerinde güllü kilim ve deve yünü kilim, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 40/82, (3 Cemâzi-yel-evvel 1297/13 Nisan 1880); EskiYörüklerin Seyidahmedli Obasında kilim, hurda kara kilim ve köhne kilim, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 88/51, (21 Safer 1300/1 Ocak 1883); Saçıkaralı Yörüklerinin Hacmasuhlu Obasında kilim ve namazla seccade, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 90/178, (2 Şa'bân 1311/8 Şubat 1894); Sarıkeçili Yörüklerinin Dağlı Obasında yoz kilim ve seccade, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 98/194, (17 Cemâzi-yel-âhir 1311/26 Aralık 1893); Balıkçı Yörüklerinde namazla ve kilim, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 66/177, (12 Zilhicce 1314/14 Mayıs 1897); Yeniosmanlı Yörüklerinin Topallı Obasında müstamel ala kilim, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 43/104, (8 Receb 1310/26 Ocak 1893); Murtana Yörüklerinin Macun Obasında cedit ala kilim, deve yünü kilim ve namazla bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 47/1 hk., (5 Receb 1290/29 Ağustos 1873).

¹⁰²⁸ Yerleşik ahali tarafından kullanılmakla birlikte oymak adı ile anılan kilim türleri için bkz. Beden, **a.g.t.**, s. 205, 241; Tanriseven, **a.g.t.**, s. 839, 841; Tan, **a.g.t.**, s. 54, 284, 292; Ayrıca Sarıkeçili Yörüklerinin Hüsamlı Obasından Fatma Hatunun terekesi içerisinde Horzum Kilimi bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 103/226, (12 Ramazan 1304/4 Haziran 1887).

Teke Yöresinde yer alan oymakların adlarını taşıyan bu kilimlere verilen adlar genel bir adlandırmadan öteye bir şey olmamakla birlikte yöredeki Yörük kadınları dokudukları kilimlere renk, desen ve motiflerine göre oldukça farklı ve zengin adlar vermişlerdir. Mesela Töngüşlü Yörükleri, renk ve desenlerine göre dokudukları seccadelere kırmızı, kavalı ve çingilli namazla, kilimlere ise kavalı ve tepeli kilim gibi farklı isimler verirlerken¹⁰²⁹ bu dokumalardan çingilli namazla aynı adla Aydın Yöresinde yaşayan Tekeli Yörükleri tarafından da dokunmaktadır.¹⁰³⁰ Kilim dokuma alanındaki bu zengin adlandırma geleneğini Serik çevresinde yaşayan Karakoyunlu Yörüklerinin dokudukları kırmızı, Hasanca, baldırlı, külahlı ve altıkabaralı kilim adlandırmasında da görmek mümkündür. Bunların yanında karakilim ile çingilli kilim Karakoyunlu Yörükleri tarafından dokunurken gümüşlü kilim hem Saçkaralı hem de Karakoyunlu Yörükleri tarafından dokunmaktadır.¹⁰³¹ Teke Yörükleri arasında bu kilimler yanında sandıklı, Hacısalı, farda, güllü, aklı Türkmen, boynuz, basma, çingene, çiçekli, kafalı, Hacı Yusuf ve kara zili adıyla bilinen çeşitli kilimler dokunduğu gibi külahlı, elibeline, turna katarı, farda, eyerkaşı ve sarı namazla adıyla çeşitli seccadeler dokunur ve kullanılırdı. Döşemealtında meskun Karakoyunlu Yörükleri ise kara zili ve farda kilimi yanında ardalı kilim adıyla çeşitli kilimler dokurlarken Teke Yörüklerinden Gebizli, Honamlı, Karahacılı, Karakoyunlu ve Sarıkeçili Yörüklerinin çoğu zaman benzer motif ve adlarla olduğu kadar farklı desen ve adlarla da dokudukları seccadeler bulunmaktadır. Nitekim bu seccadeler, farda, baklava dilimli, baklava dilimli farda, filikli, göz motifli, koç boynuzlu ve madalyonlu seccade olmak üzere renk ve desenine göre farklı adlar taşımaktadır.¹⁰³²

Teke Yörükleri arasında genellikle kilim dokuma türü yaygın olmakla birlikte halı dokuyanlar da bulunmaktadır. Nitekim halı alanında Döşemealtı Halısı olarak adlandırılan halıları dokuyan ve yöreye getiren Karakoyunlu Yörükleri olup zamanla Yeniosmanlı Yörükleri tarafından da bu halılar dokunmaya başlanmıştır. Yörede Karakoyunlu Yörüklerinin obaları olan Aşağıoba ve Kovanlık'ta dokunan Döşemealtı Halılarının atkısı ve çözgüsü yün olduğu gibi bu halılar konargöçer hayatta taşınabilen küçük boyutlu halılardan

¹⁰²⁹ M. Seyirci, “Antalya’da Oturan Töngüşlü Yörükleri ve Dokumaları”, s. 374-375.

¹⁰³⁰ Bekir Deniz, “Aydın Civarında Yaşayan Tekeli Yörüklerinde Dokuma”, **8. El Sanatları Sempozyumu Bildirileri**, İzmir, 2002, s. 113.

¹⁰³¹ Karakoyunlu ve Saçkaralı dokumaları için bkz. Aydın, **a.g.m.**, s. 52; Fahrettin Kayıpmaz-Naciye Kayıpmaz, “İsparta Çevresi Yörük Kilimleri”, **Türkiyemiz**, sayı: 69, (Mayıs 1993), s. 34-36.

¹⁰³² Teke Yörüklerinin dokudukları kilim ve namazla türleri için bkz. Osman Kademoğlu, “Anamas Yaylalarında”, **Türkiyemiz**, sayı: 10, (Haziran 1973), s. 26-27; Naci Özcan, “Antalya Yöresi Kilimleri”, **I. Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1996, s. 245; Musa Seyirci, “Antalya’daki Karakoyunlu Aşireti ve Dokumaları”, **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, c. V, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1992, s. 188-189; Musa Seyirci, “Antalya Yöresinde Dokunan Yörük Seccadeleri”, **Millî Kültür**, sayı: 65, (Haziran 1989), s. 24-27.

olup ıstarda dokumasıdır. Karakoyunlu ve Yeniosmanlı Yörükleri arasında zamanla yaygınlaşan Döşemealtı Halıları genel olarak zemin kompozisyonlarına göre halelli, toplu, kocasulu, dallı, akrepli, akrepli-dallı, yıldızlı, yıldızlı top, yastıklı top, ambarlı, terazili toplu, mihraplı ve ibrikli gibi adlar alırken motif olarak deve suyu, nacaklı su, koca su ve tutmaç suyu yaygın olarak kullanılan eski motiflerdir.¹⁰³³ Nitekim zengin bir halı dokuma geleneği bulunan ve çeşitli halı türlerini dokuma alanında maharet sahibi olan Karakoyunlu Yörükleri, aynı zamanda beşik halısı da dokuyup kullanırlardı.¹⁰³⁴

Teke Yöresi Yörük kadınları, duygu ve düşüncelerini nakşedip dokudukları kilim alanında olduğu kadar Döşemealtında dokunan halı alanında da çok özgün eserler verdikleri gibi dokunan kilimler, hem yaygı hem de örtü olarak kullanılmıştır. Nitekim göç yolunda develerin yükü üzerine örtülen kilimler, göçe görünüm açısından ayrı bir ihtişam katarken aynı zamanda çadır içerisinde en renkli ve süslü sergi malzemesi olduğu gibi yatak ve çuvalların üzerini örtmek amacıyla da kullanılmıştır. Kilim ve halı, yaygı malzemesi olarak kullanılırken kilim aynı zamanda cenazelerde tabut üzerine de örtülür hatta cenaze defnedilip merasim bittikten sonra camiye hediye edilirdi. Bunların yanında namaz kılmak için kullanılan seccade, Yörük kadınları tarafından farklı renk ve motiflerde dokunmakla birlikte Teke Yörükleri arasında genellikle namazla olarak bilinirdi.

Yaylak ve kışlak arasında mevsime bağlı olarak yer değiştiren Teke Yörüklerinin günlük hayatta kullandıkları eşyaları deve, at ve eşek gibi yük ve binek hayvanlarıyla kolay bir şekilde taşıma zorunluluğu bulunduğundan derli toplu taşıma ve eşyaların muhafazası için en önemli malzeme çuval olup çeşitli adlarla ıstarda dokunan çuval türleri kullanılırdı. Nitekim tereke kayıtları içerisinde yer almakla birlikte renk ve desenlerine göre ala çuval, kızıl çuval, kırmızı çuval, esvab çuvalı, elbise çuvalı, çamaşır çuvalı, bohça çuvalı ve deve çuvalı olarak adlandırılan çuvallar, giysi türü eşyaların konulduğu çuvallar olup, Teke Yörükleri arasında

¹⁰³³ Döşemealtı Halıları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Naci Eren, “Antalya-Döşemealtı Eski ve Yeni Halıları”, **Türk Etnografya Dergisi**, sayı: XVI, Şereflikoçhisar 1977, s. 36-41; Musa Seyirci, “En Eski Döşemealtı Halılarından Altı Örnek”, **Milli Kültür**, sayı: 62, (Eylül 1988), s. 19-22; Seyirci, “Antalya’daki Karakoyunlu Aşireti ve Dokumaları”, s. 186-188; Musa Seyirci, “Döşemealtı Yöresi Halılarından İlginç Bir Örnek”, **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 3, (Ağustos 1989), s. 82-84; Musa Seyirci, “Döşemealtı Halıları ve Adnan Selekler Koleksiyonu”, **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 26, (Haziran 1995), s. 37-39; Nermin Çolak, “Bir Döşemealtı Halısı”, **I. Antalya Yöresi El Sanatları Sempozyumu Bildirileri**, Antalya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay., Antalya, 1999, s. 23; Sevim Arslan-Didem Atış Özhekim, “Tarih 1993, Yer Antalya Döşemealtı”, **Güzel Sanatlar Etkinlikleri Sempozyum Bildirileri**, Akdeniz Üniversitesi Yay., Antalya, 2008, s. 60-62; Ayşen Aldoğan, “Döşemealtı Halıları”, **Sanat Dünyamız**, sayı: 23, (1981), s. 17-25; Ömer Zaimoğlu-Menekşe Suzan Teker, “Kovanlık Köyü-Ovaköy Camii (Döşemealtı/Antalya) Halıları”, **Akdeniz-Sanat Dergisi**, c. 3, sayı: 6, (Kasım 2010), s. 176-180.

¹⁰³⁴ Karakoyunlu Yörüklerinin Aşağıoba Mahallesinden Hacı İsmail’in terekesi içerisinde beşik halısı bulunmaktadır. **BOA.**, **MŞH.ŞŞC.d.**, 1154, s. 12/41, (5 Safer 1267/10 Aralık 1850).

ala çuval veya giysi çuvalı olarak bilinen çuvallardır.¹⁰³⁵ Aynı zamanda Teke Yöresi Yörük kadınlarının dokudukları çuvallar renk, desen, dokuma tekniği ve kullanım alanına göre zengin bir adlandırma geleneğine sahiptir. Nitekim Töngüşlü Yörükleri, genellikle ala çuval olarak nitelendirilen giysi çuvalı türü olarak oturgan çuval ile kırkbudak adı verilen çuvallar dokudukları¹⁰³⁶ gibi dimi olarak da bilinen oturgan çuval, İzmir civarında yaşayan Sancaklı Yörükleri tarafından da dokunup kullanılırdı.¹⁰³⁷ Teke Yörükleri arasında kullanılan ala çuvallar, zili ve sumak tekniğiyle dokunduğu gibi bu çuvalların yöredeki Yörükler arasında alyanak, göklü, mümüş, karaburun, kırkbudak, küflen ve zülüflü gibi özel adları bulunmaktadır. Öte yandan İç Anadolu, Akdeniz ve Ege Bölgesinde yaşayan birçok Yörük oymağı tarafından da benzer motif ve tekniklerle dokunan bu tür giysi çuvallarına genel olarak ala çuval denmektedir.¹⁰³⁸

Yöredeki Yörük kadınlarının dokuyup kullandıkları çuval türleri sadece giysi çuvalları ile sınırlı olmadığı gibi Yörük sosyal hayatı içerisinde önemli yeri olan oldukça fazla çuval çeşidi bulunmaktadır. Özellikle yiyecek maddeleri ile çeşitli eşyaların konulduğu kıl çuval, tırl çuval, yün çuval, kara çuval, yün ak çuval, yoz çuval, zahire çuvalı, arpa çuvalı, tuz çuvalı,

¹⁰³⁵ Yeniosmanlı Yörüklerinde kırmızı çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 14/44, (25 Safer 1267/30 Aralık 1850); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasında kızıl çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 24/139, (18 Şevvâl 1280/27 Mart 1864); Kömürçü Yörüklerinde boğça çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 49/106, (15 Şa'bân 1297/23 Temmuz 1880); Yeniosmanlı Yörüklerinde kızıl çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 80/36, (5 Receb 1299/23 Mayıs 1882); Çingiraklı Obasında ala çuval ve elbise çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 14/18, (2 Ramazan 1300/7 Temmuz 1883); Topallı Obasında ala çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 90. hk., (Gurre-i Cemâzi-yel-evvel 1299/21 Mart 1882); Fettahlı Yörüklerinin Yağlılar Obasında deve çuvalı ve ala çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 67/163, (27 Şevvâl 1302/9 Ağustos 1885); Eski-yörüklerin Cankara Obasında çamaşır çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 31/92, (27 Cemâzi-yel-âhir 1304/23 Mart 1887); Seyidahmedli Obasında deve çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 78/172, (5 Receb 1307/25 Şubat 1890); ve ala çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 109/319, (3 Muharrem 1306/9 Eylül 1888); Töngüşlü Yörüklerinde kırmızı çuval ve boğça çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 121/272, (12 Cemâzi-yel-âhir 1308/23 Ocak 1891); Karatekeli Yörüklerinde kızıl çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 134/321, (12 Ramazan 1308/21 Nisan 1891); Karahacılı Yörüklerinde elbise çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 102/202, (16 Şevvâl 1311/22 Nisan 1894); Sarıhabalı Obasında esvab çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1198, s. 71/60, (23 Zilka'de 1317/25 Mart 1900); Hacıhamzalı Obasında boğça çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1232, s. 88/202, (30 Muharrem 1317/10 Haziran 1899); Saçıkaraklı Yörüklerinin Bacaklar Obasında kırmızı çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 122. hk., (11 Cemâzi-yel-âhir 1299/30 Nisan 1882); olmak üzere bu çuvallar, ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörüklerinin günlük hayatta kullandıkları ve genellikle ala çuval olarak adlandırdıkları çuval türleridir.

¹⁰³⁶ Seyirci, "Antalya'da Oturan Töngüşlü Yörükleri ve Dokumaları", s. 376.

¹⁰³⁷ Bekir Deniz, "Kemalpaşa (İzmir) Civarında Yaşayan Sancaklı Yörüklerinde Dokuma", **Kemalpaşa Kültür ve Çevre Sempozyumu Bildirileri**, İzmir, 1999, s. 144.

¹⁰³⁸ Teke Yörükleri tarafından dokunup kullanılan giysi çuvallarında renk ve desenlerine göre zengin bir adlandırma geleneği bulunduğu gibi genellikle ala çuval olarak adlandırılırdı. Kademoğlu, "Yörüklerde Üç Direkli Karaçadır", s. 300; Kademoğlu, "Anamas Yaylarında", s. 27; Diğer taraftan bu giysi çuvalları Kayseri Binboğa ve Soğanlı dağlarında yaylayan Yörüklerle, Akdeniz ve Ege Bölgesinde yaşayan Yörükler arasında yaygın olarak ala çuval adıyla nitelendirilirken benzer motifler ve dokuma tekniği yanında benzer adlarla dokunanlar da bulunmaktadır. Ersu Pekin, "Yörük Çuvalları", **Sanat Dünyamız**, sayı: 5, (Eylül 1975), s. 17-19; Ersu Pekin, "Yörüklerde Un Çuvalları", **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, c. V, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1977, s. 207-208, 213-221; Bekir Deniz, "Tekstil Ürünlerini Saklamada Kullanılan Halı ve Düz Dokuma Yaygılar", **Sanat Tarihi Araştırmaları Prof. Dr. Haşim Karpuz'a Armağan**, Kılıvcım Kitapevi Yay., Konya, 2007, s. 156-157; Bekir Deniz, "Gazipaşa (Antalya) Yöresi Kirkitli Dokumaları", **Güzel Sanatlar Etkinlikleri Sempozyum Bildirileri**, Akdeniz Üniversitesi Yay., Antalya, 2008, s. 123-124.

arık çuvalı, gireniz çuvalı, un çuvalı, harar ve kıl harar günlük hayatta kullanılmakla birlikte dokunuşuna, rengine, hammaddesine ve kullanım alanına göre farklı adlarla anılan çuvallardır. Aynı zamanda bu çuvalların nitelikleri cedit, köhne ve müstamel olarak belirtilirken un çuvalları yünden çeşitli renk ve desenlerde dokunduğu gibi diğer çuvallar hem yünden hem de kıldan dokunabilmektedir. Arık çuvalı olarak bahsedilen çuval ise farklı bir çuval türü olmamakla birlikte yün veya kıldan dokunan ve aynı zamanda göç yolunda gıda, hububat ve çeşitli malzemeleri taşımaya yarayan çuvallardır. Göç yolunda yükü taşıyacak devenin yetersiz olduğu durumlarda eşyalar konaklama merkezlerine birkaç seferde taşınırdı ki bu işlem yaylak veya kışlağa ulaşana kadar devam etmekle birlikte buna Teke Yörükleri arasında arık sürme denirdi. Bunun yanında harar adı verilen çuvallar ise daha çok saman, yün ve kıl gibi kaba ancak hafif malzemelerin basıldığı ve taşındığı çuvallardı. Bu çuvallar içerisinde özellikle gireniz çuvalı olarak geçen çuval, genellikle Yeniosmanlı Yörükleri tarafından dokunup kullanılan bir çuval türü olmakla birlikte Balıkçı, Honamlı ve Kömürcü Yörüklerinde de bulunmaktadır.¹⁰³⁹ Döşemealtı ve çevresindeki Yörükler tarafından kullanılan bu gireniz çuvalı, zili tekniği ile yünden dokunmakla birlikte hububat koymaya

¹⁰³⁹ Yeniosmanlı Yörüklerinde yün çuval, kıl çuval ve kıl harar, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 5/26, (1277/1861); Çingiraklı Obasında köhne kıl çuval ve köhne gireniz çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1157, s. 32/115, (5 Receb 1277/17 Ocak 1861); Çıplaklı Obasında gireniz çuvalı, kıl çuval ve kebir tuz çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 53/115, (5 Şevvâl 1297/10 Eylül 1880); Kıl çuval, yün ak çuval ve köhne gireniz çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 9/18, (Gurre-i Şa'bân 1307/23 Mart 1890); Topallı Obasında yün çuval, kara çuval ve gireniz çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 43/104, (8 Receb 1310/26 Ocak 1893); Arablar Obasında un çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 79. hk., (Gurre-i Rebî'ü'l-âhir 1299/20 Şubat 1882); Gebiz Yörüklerinin Kırbâş Obasında yün çuval ve kıl çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 41/84, (7 Cemâzi-yel-evvel 1297/17 Nisan 1880); Milli Yörüklerinde cedit çuval, cedit kıl çuval ve müstamel yün çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 56/123, (25 Zilhicce 1297/28 Kasım 1880); Töngüşlü Yörüklerinde kara çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 81/38, (5 Şa'bân 1299/22 Haziran 1882); Balıkçı Yörüklerinde gireniz çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 116/263, (10 Ramazan 1308/19 Nisan 1891); Eskiçörüklerin Cankara Obasında yoz çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 30/86, (20 Cemâzi-yel-âhir 1304/16 Mart 1887); ve tırl çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 31/92, (27 Cemâzi-yel-âhir 1304/23 Mart 1887); Basırlı Obasında kıl çuval, yün çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 97/291, (3 Ramazan 1305/14 Mayıs 1888); ve zahire çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 85/167, (10 Receb 1311/17 Ocak 1894); Ecevidli Yörüklerinin Dolaşık Obasında çuval ve harar, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 122/357, (5 Ramazan 1305/16 Mayıs 1888); Honamlı Yörüklerinin Ötçünlü Obasında gireniz çuvalı, yün çuval ve kıl çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 74/189, (5 Şevvâl 1312/1 Nisan 1895); Karahacılı Yörüklerinde yoz çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1171, s. 33/72, (3 Zilhicce 1300/5 Ekim 1883); Sarıkabalı Obasında köhne un çuvalı ve köhne arpa çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 21/55, (12 Şa'bân 1306/13 Nisan 1889); Solaklı Obasında un çuvalı ve müstamel arık çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 23/58, (17 Şa'bân 1306/18 Nisan 1889); Himmetli Obasında köhne un çuvalı ve köhne arık çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 28/70, (12 Ramazan 1306/12 Mayıs 1889); Sarıkeçili Yörüklerinde kıl deve çuvalları ve harar, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 95/207, (20 Receb 1307/12 Mart 1890); Fettahlı Yörüklerinde cedit yün çuval, müstamel kıl çuval ve müstamel yün çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 153/366, (10 Rebî'ü'l-evvel 1309/14 Ekim 1891); Kömürcü Yörüklerinde gireniz çuvalı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 75/142, (13 Safer 1311/26 Ağustos 1893); Hacısalı Yörüklerinde kıl çuval, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, yeni s. 70/4 hk., (13 Rebî'ü'l-evvel 1289/21 Mayıs 1872); olmak üzere bu çuvallar ondokuzuncu yüzyılda Teke Yörükleri tarafından günlük hayatta çeşitli amaçlarla kullanılan malzeme çuvallarıdır.

yarayan bir çuvaldır. Yine hububat türü gıdaların konduğu yoz çuvallar ise nakışlı olup zemin siyah kıl veya beyaz yün iken nakışlar renkli iplerle dokunurdu.¹⁰⁴⁰

Günlük hayatta çeşitli amaçlarla kullanılan un çuvalı, tırıl çuval, kıl çuval, kılala ve toplu çuval gibi zengin adlarla dokunan bu çuvallardan toplu çuvalı, Aydınli Yörükler, aykırı çuval adıyla dokur ve kullanırlardı. Bu çuvallardan toplu çuvala yağ, peynir ve çeşitli yiyecek maddeleri konulurken kıl çuval ve kılala olarak adlandırılan yoz çuvallar içerisinde bulgur, pirinç, makarna, fasulye ve nohut gibi çeşitli yiyecek maddeleri bulundurulurdu. Bunların yanında günlük hayatta kullanılan çuvallar içerisinde un çuvallarının Yörükler için ayrı bir önemi olup ailenin nüfus miktarına göre bulundurulan un çuvalı sayısı değişirdi. Teke Yörükleri arasında 140 santim boyunda ve 60 santim eninde yünden dokunan un çuvalları, yaklaşık 100 ile 110 kilogram un almakla birlikte bu çuvalların hacmi devenin taşıyabileceği kapasiteye göre ayarlanırdı.¹⁰⁴¹

Teke Yörüklerinin günlük hayatta taşıma alanından çarşı ve pazar işlerine kadar at ve eşek üzerine atıp kullandıkları en önemli malzemelerden birisi de iki gözden oluşan heybedir.¹⁰⁴² Teke Yörüklerinin günlük hayatta kullandıkları heybeler tereke kayıtları içerisinde kullanıldıkları yere, dokunuş tekniğine ve hammaddesine göre terki heybesi, halı heybe, yün heybe ve kıl heybe gibi çeşitli adlarla kaydedilirken eski ise köhne olarak ayrıca belirtilmiştir. Bu heybelerden terki heybesi atın terkisine atılıp çarşı pazar işlerinde kullanılırken halı heybe de aynı amaçla bulundurulurdu. Yün ve kıl heybeler ise günlük hayatta çarşı pazar işlerinden tohum atmaya hatta su ve çoban azığı nakline kadar daha çok eşek ile yapılan her türlü taşıma işlerinde kullanılırdı.¹⁰⁴³ Kilim, halı, zili ve cicim gibi farklı tekniklerle dokunan heybe, atın terkisinde, eşeğin sırtında veya omuzda taşınabildiği gibi kullanım kolaylığına sahip bir yük taşıma aracıdır. Teke Yörükleri arasında günlük hayatta yaygın olarak kullanılan heybe, diğer dokuma türlerinde olduğu gibi renk, desen ve dokuma tekniğine göre balıklı pıtırak heybe, karnıyarık heybe, sığırtmaç heybesi, aynalı heybe,

¹⁰⁴⁰ Naci Eren, “Yörük Çuvalları”, **Türkiyemiz**, sayı: 18, (Şubat 1976), s. 28-29.

¹⁰⁴¹ Teke Yörüklerinin dokuyup kullandıkları malzeme ve un çuvalları için bkz. Kademoğlu, “*Anamas Yaylalarında*”, s. 27; Pekin, “*Yörük Çuvalları*”, s. 17-19; Pekin, “*Yörüklerde Un Çuvalları*”, s. 207-208, 213-221; Deniz, “*Tekstil Ürünlerini Saklamada Kullanılan Halı ve Düz Dokuma Yaygılar*”, s. 156-157.

¹⁰⁴² Şerife Atlıhan, “Batı Anadolu’da Yaşayan Yörüklerde Heybe ve Torba Dokumalar”, **Erdem**, Halı Özel Sayısı-I, c. 10, sayı: 28, (Ekim 1999), s. 37.

¹⁰⁴³ Yeniosmanlı Yörüklerinde terki heybesi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1158, s. 5/26, (1277/1861); ve halı heybe, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1165, s. 29/23, (1 Receb 1286/7 Ekim 1869); Kurşunlu Obasında yün heybe, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1173, s. 94/251, (21 Cemâzi-yel-âhir 1302/7 Nisan 1885); Çinkıraklı Obasında kıl heybe, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 114/163, (20 Receb 1303/24 Nisan 1886); Sarıkeçili Yörüklerinde köhne heybe, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 95/538, (12 Receb 1281/11 Aralık 1864); Murtana Yörüklerinin Gürlü Obasında heybe, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1178, s. 121/354, (15 Receb 1305/28 Mart 1888); Macun Obasında yün heybe, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 57. hk., (Gurre-i Muharrem 1295/5 Ocak 1878); Eski yörüklerin Basırlı Obasında kıl heybe, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 34/83, (10 Zilhicce 1306/7 Ağustos 1889); Balıkçı Yörüklerinde köhne halı heybe ve kıl heybe bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 70/161, (27 Şa’bân 1310/16 Mart 1893).

halıkapağı heybe, patlıcan heybe, çingilli heybe ve halı örneği heybe olmak üzere farklı adlarla dokunur ve kullanılırdı.¹⁰⁴⁴

Heybe yanında Teke Yörüklerinin günlük hayatta çeşitli amaçlarla kullandıkları önemli dokuma türlerinden birisi de yün veya kıldan dokunan tek gözlü torbalardı. Torbalar da kendi içerisinde kullanım alanlarına göre azık torbası, tuz torbası, yem ve saman torbası olmak üzere çeşitli adlar alırken dikiş, nakış ve örgü malzemelerinin konulduğu iğlik adı verilen başka bir torba daha bulunurdu. Bu torbalardan azık torbaları ile malzeme torbaları, yünden ve motifli olarak dokunurken hayvanların yem ve samanının konulduğu torbalar ile tuz torbaları yün veya kıldan düz ve motifsiz olarak dokunup kullanıldığı gibi yem ve saman torbaları yolculuk esnasında eyer ve semere asılarak taşınırdı.¹⁰⁴⁵

Yörükler günlük hayatta kullandıkları her türlü malzemeyi hazırlayıp kullanma becerisine sahip oldukları gibi kilim ve cicim tekniği ile sofra ve ite dokurlardı ki ite, hamur yoğrulurken hamur leğeni altına, yufka açarken de senit altına serilirdi. Yufka açmak için yapılmış hamur bezesinin üzerine ekilen ufra yani un, ite içerisinde bulundurulduğu gibi ite sofraya göre daha geniş bir sergi malzemesi olarak dokunurdu. Ekmek yapımı için kullanılan ite ile yemek için kullanılan sofra kullanıldıktan sonra dört ibiğinden katlanarak dürülüp kaldırıldığı gibi ite içerisinde her zaman ufra bulunurken sofranın içerisinde ise yufka ekmek kırıntıları biriktirilip sürü köpeklerine verilirdi.¹⁰⁴⁶

Teke Yörüklerinin ıstar dokuma türleri alanında oldukça zengin bir birikimlerinin olduğu görülmekle birlikte Yörük kadınları dokudukları kilim, halı, çuval, çul, heybe, torba, sofra ve ite gibi malzemelerin üzerine işledikleri motiflerle duygu ve düşünceleriyle hayat felsefelerini nakşetmişlerdir. Anadolu'da geniş bir alanda yaşayan Yörükler arasında özellikle İç Anadolu'dan Akdeniz'e hatta Ege'ye kadar farklı Yörük oymak ve obaları arasında kilim, halı ve çuval gibi renkli ve desenli dokumalarda kullanılan yanlışların benzerliği köklü bir geçmiş ve kültürel bütünlüğü gösterirken motiflerin çeşitliliği kültürel zenginliği yansıtmaktadır.

¹⁰⁴⁴ Kademoğlu, "Anamas Yaylalarında", s. 26.

¹⁰⁴⁵ Mesela Ahadlı Yörüklerinden Mihri Hatunun terekesi içerisinde torba bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 49/116, (27 Receb 1310/14 Şubat 1893); Teke Yörüklerinin dokuyup kullandıkları torba türleri için bkz. Aydın, **a.g.m.**, s. 53; Atlıhan, **a.g.m.**, s. 37; Şerife Atlıhan, "Değeri Giderek Artan Bir Yörük Sanatı Yaşam Biçimi ve Geleneksel Değerlerde Havsız Kirkitli Dokumalar", **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 34, (Haziran 1997), s. 55; Musa Seyirci, "Yörükler'de Azık Torbaları", **İçel Kültürü**, sayı: 6, (Ağustos 1988), s. 6-8.

¹⁰⁴⁶ Seyircinin azık mendili olarak bahsettiği dokuma malzeme aslında Teke Yörüklerinin yemek yerken günlük hayatta kullandıkları sofradır. Musa Seyirci, "Azık Mendilleri", **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 36, (Aralık 1997), s. 47-48; Aydın, **a.g.m.**, s. 52; Alev Çakmakoğlu, "İçel Dokumaları", **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 44, (Ekim 1986), s. 178.

5.5.2 Çulfalık Dokumalar

Teke Yörüklerinin dokuma alanında kullandıkları en gelişmiş ve en teknik alet, çulfalık olduğu gibi çulfalıkta pamuklu ve yünlü kumaşlar ile örtü olarak ihram tarzı ince dokumalar yapılırdı. Gelişmiş bir dokuma aleti olan çulfalık, birçok parçadan oluşmakla birlikte masura, mekik, tarak ve muhafazası tefe yanında ipten mamul kücü ile iki adet pedal görünümündeki ayakçak ve selmin adı verilen dokunan kumaşın sarıldığı parçadan oluşurdu. Tarak ile tefe, yanlara dikilen dikmeler üzerine uzatılan merteğe yanlardan iki uzun sopa ve ortadan iplerle yukarıda bulunan makaralara bağlandığı gibi yere kazılan çukur içerisine yerleştirilen ayakçaklar, çözgüye ipe bağlanmakla birlikte ayaklarla aşağı yukarı hareket ettirilmek suretiyle çözgü iplerinin arasının açılması sağlanırdı. Nitekim bu çözgü iplerinin arasından kargıdan mamul masuraya sarılarak ahşap mekiğe takılmış argaç ipleri geçirilirken çulfalık üzerindeki sabit geniş tarak, kuvvetli bir şekilde çekilmek suretiyle bu argaç ipi sıkıştırılıp dokuma işlemi gerçekleştirilirdi.¹⁰⁴⁷

Çulfalıkta özellikle iç giyim alanında entari ve iç gömleği gibi giysilerin hazırlandığı düz ve ala renkli çeşitli ince pamuklu kumaşlar dokunurdu.¹⁰⁴⁸ Bunların yanında özellikle kuzu yününden seçilerek işlenip ince bir şekilde eğrilen yün ipten çuha kumaş dokunduğu gibi bu kumaş dış giyim alanında kullanılırdı. Çulfalıkta dokunan bu yün kumaş, dokunduktan sonra ağaçtan oyulmuş iki ucu açık ve oval tekne biçimindeki yaklaşık altmış santim genişliğinde ve birbuçuk metre uzunluğundaki kapan adı verilen bir düzenekte tepilirdi. Tepme işlemi, kapanın açık uçlarına karşılıklı oturan iki kişinin ayakları arasına alınan kumaş üzerine ılık su dökülerek ve ayaklarla kumaşa sürekli sert bir şekilde vurmak suretiyle gerçekleştirilirdi. Bu şekilde tepilen kumaş iyice pekiştirilmek suretiyle dayanıklı hale getirilirdi. Aksi taktirde tepme işlemine tabi tutulmayan yün kumaştan yapılan giysi üzüldür ve kısa sürede eskirdi. Kapanda tepildikten sonra sağlaştırılan bu yün kumaştan çakşır adı verilen şalvar yanında pantolon ve ceket dikilerek giyilmekle beraber bu kalın kumaş soğuklardan korunmak için çok elverişli bir giysi olduğu gibi bir o kadar da sağlıklıydı.¹⁰⁴⁹ Çulfalıkta dokunan en önemli malzemelerden birisi de ihram olup genellikle pamuk ipinden hazırlanan çözgü üzerine renkli ip argaçlarla çubuk desenli olarak, kullanılacağı yere göre birkaç kanat dokunurdu. Çulfalık dokuması olan ihram genellikle çadır içerisinde yük, yatak ve çuval örtmek amacıyla kullanılması yanı sıra seccade yapıldığı gibi cenaze taşınırken de kefen üzerine ayrıca ihram

¹⁰⁴⁷ Yalman, *Cenup'ta Türkmen Oymakları II*, s. 494-497; Eröz, *Yörükler*, s. 184-185.

¹⁰⁴⁸ Eröz, *Yörükler*, s. 184.

¹⁰⁴⁹ Ak, *"Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü"*, s. 343; Kademoğlu, *"Anamas Yaylalarında"*, s. 27.

sarılır ve merasim bittikten sonra bu ihram camiye hediye edilirdi.¹⁰⁵⁰ Böylece Teke Yörükleri, çulfalık dokuma alanında genellikle giyim-kuşam türlerinin yapıldığı kumaş türleri yanında seccade ve örtü olarak kullanılan ihramı dokur ve kullanırlardı.

5.5.3 Çarpına Dokumalar

Teke Yörüklerinin kullandığı kolan tezgahı basit bir çarpına türü olmakla birlikte dokumanın yapılacağı uzunluğa göre yere çakılan iki çivi arasına çözülen ipler, kücü ilmeğinin sabitlendiği bir karışık ağaç düzenek vasıtasıyla açılırdı. Açılan çözgü arasından argaç ipi karşılıklı olarak sürekli geçirilmek ve kücüyü yukarı doğru asılmak suretiyle çözgü yeri değiştirilirken tahtadan yapılmış kılıç vasıtasıyla argaç ipi sıkıştırılarak dokuma işlemi gerçekleştirilirdi. Aynı zamanda kücünden ileride çözgü ipinin arasının sabitlenmesini sağlayan yaklaşık beş santim genişliğinde ve kırk santim uzunluğunda iki ucu çentik yassı ağaçtan yapılmış eşek, çarpına düzeneğini tamamlardı. Kolan ve sicim gibi basit dokumaların yapıldığı kolan tezgahının daha gelişmiş olan çarpanada ise renkli ve motifli kolan türleri dokunurdu. Genellikle deriden oluşan sekiz veya oniki adet kare şeklinde ve her birinin üzerinde dörder adet delik bulunan düzenek birbirine paralel vaziyette yere dik olarak oturtulurken kazıklara çözülmüş olan renkli yün iplikler bu düzenekler üzerindeki deliklerden geçirilirdi. Hazırlanan çözgü iplerinin arası kücü vasıtasıyla değiştirilirken çözgünün arasından karşıdan karşıya sürekli geçirilen argaç ipi tahta kılıçla sıkıştırılarak dokunurdu. Devenin göğbet, kasık ve döş kolanı ile havudun üstüne yüklenen eşyaların bağlandığı çeki kolanı yanında özellikle ala çuvallar başta olmak üzere un çuvalı gibi motifli çuvalların kolanları çarpanada dokunurdu.¹⁰⁵¹

Ondokuzuncu yüzyıl verilerine göre Teke Yörüklerinin tereke kayıtları içerisinde kolan, çeki kolanı, kolan sicim, sicim, at kolanı ve terki bağı olmak üzere bir kısım çarpına dokuma türünü görmek mümkündür. Kolan çeşitli amaçlarla kullanıldığı gibi eşeğin semer ve palanı yanında atın eyerini sabitlemek üzere kullanılan önemli bir çarpına dokumasıyken terki bağı eyerin terkisinde kullanılırdı.¹⁰⁵² Teke Yörükleri tarafından yaygın olarak kullanılan çarpına

¹⁰⁵⁰ Tereke kayıtları içerisinde Eskiyörükler ile, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 88/51, (21 Safer 1300/1 Ocak 1883); **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 73/160, (5 Cemâzi-yel-âhir 1307/27 Ocak 1890); Çakal Yörüklerinde ihram bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 28/69, (7 Safer 1302/26 Kasım 1884).

¹⁰⁵¹ Kolan tezgahı ve çarpına için bkz. Yalman, **Cenup'ta Türkmen Oymakları II**, s. 490-492; Eröz, **Yörükler**, s. 186-187.

¹⁰⁵² Teke Yörüklerine ait tereke kayıtları içerisinde Eskiyörüklerin Seyidahmedli Obasında çeki kolanı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 88/51, (21 Safer 1300/1 Ocak 1883); Yeniosmanlı Yörüklerinde kolan, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1165, s. 29/23, (1 Receb 1286/7 Ekim 1869); Çingiraklı Obasında kolan sicim, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1175, s. 114/163, (20 Receb 1303/24 Nisan 1886); Topallı Obasında çeki ipi kolan, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 232/87, (12 Cemâzi-yel-âhir 1307/3 Şubat 1890); Çıplaklı Obasında kolan, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1179, s. 261/154, (Gurre-i Şa'bân 1307/23 Mart 1890); Karahacılı Yörüklerinde sicim, **BOA.,**

adı verilen düzenekte ensiz ve uzun kolan tarzı dokumalar hazırlanmakla birlikte düz bir şekilde yün veya kıldan dokunan kolan yanında semer ve palan kuskunu veya paldımı ile motifsiz çuval kolanları da çarpanada dokunurdu. Çarpanada dokunan sicim ve ala çuval kolanlarının çözgü ve argacı renkli iplerden oluştuğu gibi bunlar standart ve belirli bir motifle dokunurdu. Yine çarpanada dokunan renkli ve motifli kolanlardan deve yuları yapıldığı gibi deve üzerinde bulunan kolan tarzı dokumalar ve deve atkıları çarpanada hazırlanırdı. Aynı zamanda çarpana ile eyer süsleri, yular ve terki bağı, semer ve palan kolanı yanında çocuk bağı, kundak bağı, beşik bağı, bel kuşağı bağı, öncek bağı, şalvar ipi ve çadır bağı dokunup kullanılırdı.¹⁰⁵³

Öte yandan çarpana dokuması olan kolan beş ile onbeş santim arasında değişen genişlik yanında beş ile oniki metre arasında değişen uzunlukta dokunduğu gibi Yörüğün günlük hayatında oldukça yaygın bir kullanım alanına sahipti. Çarpana düzeneğinde çarpana ve çözgüyüzlü olmak üzere iki farklı teknikle dokunan kolan türlerinden çarpana tekniği ile dokunanlar, kemer, beşik ve kundak bağı olarak kullanılırdı. Bunun yanında çözgüyüzlü dokuma tekniği ile dokunanların kullanım alanı ise daha geniş olup bunlar hem çadırların kuruluşunda bağ olarak kullanılır hem de içten ve dıştan çadırları süslerdi. Aynı zamanda deve, at ve koyun gibi hayvanların süslemeleri ile yük bağlama ve çeşitli yerlerde kullanılırdı. Bunlarla birlikte renkli ve desenli olarak dokunan kolanlar, ala çuvalların kenarlarına dikilerek hem çuvalın yan dikiş yerlerini kapatıp güzel bir görünüm verir hem de çuvala sağlamlık kazandırarak kulp vazifesi görürdü. Bu kulp sayesinde çuvallar kolayca taşındığı gibi kulpların dokuma kısmından sonra örülerek bırakılmış uçlarından birbirine bağlanmak suretiyle yük hayvanlarına kolayca yüklenebilirdi.¹⁰⁵⁴

Böylece Teke Yörükleri tarafından yaygın olarak kullanılan çarpana dokumaları günlük hayatta oldukça farklı amaçlarla kullanılan işe yarar malzemelerden oluşurdu. Bu bakımdan hayvan donanımı ve yük nakline, küçük çocuklar ile beşiklerinin taşınmasından giyim kuşam türleri ile çadırların sabitlenmesine kadar çeşitli alanlarda yaygın olarak kullanılırdı.

5.6 İp Örme Malzemeler

Teke Yörüklerinin günlük hayatta kullandıkları ve oldukça işe yarar, ip örme malzemeler de bulunmakla birlikte bu tür örme iplerden çadır bağı, yular bağı, dizgin ve urgan gibi çeşitli malzemeler yapılırdı. İp örme malzemeler, ince çözgülerden oluşan üç belikten başlamak

MŞH.ŞSC.d., 1181, s. 157/373, (17 Cemâzi-yel-evvel 1309/19 Aralık 1891); Ahadlı Yörüklerinde at kolanı ve terki bağı bulunmaktadır. **BOA.**, **MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 49/116, (27 Receb 1310/14 Şubat 1893).

¹⁰⁵³ Güran Erbek, "Çarpana Dokumaları", **Türkiyemiz**, sayı: 30, (Şubat 1980), s. 7-11; Deniz, "Söke (Aydın) Civarında Yaşayan Yörüklerde Dokuma", s. 307.

¹⁰⁵⁴ Görgünay Kırzioğlu, **a.g.m.**, s. 189.

üzere belik sayısı arttırılarak daha kalın ipler örülüp dayanıklı hale getirilerek kullanılırdı. Bunlardan çeki ipi, çeki kolanından farklı olarak ip örme yöntemi ile yapıldığı gibi at, eşek ve deve üzerine yüklenen yükleri bağlamaya yarardı. Özellikle dizgin, at ve eşek yularının ucuna bağlanıp bu hayvanları çekmeye ve kontrol etmeye yarayan bir ip örme malzeme olup sarı, siyah, beyaz ve gök olmak üzere doğal renkli kıldan genellikle dokuz belik ince çözüden örülürdü. Bu bakımdan dizgin bir çarpana dokuması değil bizzat ip örme bir malzemeydi. Yün veya kıldan örme ipler aynı zamanda çadır bağı olarak kullanıldığı gibi uzunca çözülen ipten örülerek hazırlanan urganlar, özellikle semer ve palan üzerine yüklenen odun, çuval, harar ve eşya gibi her türlü malzemenin sıkıca ve sabit bir şekilde bağlanmasına yarardı.¹⁰⁵⁵

Teke Yörükleri aynı zamanda hazırladıkları ince ve kısa örme ipleri hayvanları kontrol altında tutmak için kullanmakla birlikte bu iplerle develerin ön ayağından birisi dizinden bükülmek suretiyle bağlanarak akşam yataklarında çökertilir ve çevreye zarar vermeleri engellenirdi. Yine örme iplerle at, eşek ve sığır gibi hayvanlar çevreye verecekleri muhtemel bir zarara karşı bağlandıkları gibi kontrol altında tutulur hatta ince iplerden örülüp hazırlanan köstek ile at ve eşeğin ön ayakları köstenirken bazen arka ayağının birisine köstekli ön ayağına çapraz bir örme ip bağlanırdı ki buna da payvant denirdi. Bu şekilde günlük hayatta yük taşıma ve binek hayvanı olarak sıkça ihtiyaç duyulan at ve eşeğin otlaması sağlandığı gibi çadır çevresinden uzaklaşması engellenir ve kontrol altında tutulurdu. Aynı zamanda yine üç belik olarak ince çözüden örülüp hazırlanan kinnap ve ıltar adı verilen iplerle gece dağda yatan koyun sürüsü içerisinde koç veya herhangi bir koyuna bu ipler bağlanıp bir ucu el bileğine dolanırdı ki böylece koyun sürüsü boşandığı zaman harekete geçen bu hayvan çobanın uyanmasını sağlardı. Bu şekilde sürünün çevreye ve ekili alanlara vereceği zarar engellendiği gibi geceleyin sürüye, Teke Yörüklerinin böcü ve canavar olarak adlandırdıkları kurdun girmesi ve zayıt vermesi de önlenmiş olurdu. Böylece Teke Yörükleri, hem yük taşıırken hem de hayvanları kontrol altına tutmak amacıyla günlük hayatta ihtiyaçları olan ip türü malzemeleri yün ve kıldan örme yöntemiyle hazırlar ve kullanırlardı.

¹⁰⁵⁵ Teke Yörüklerinin tereke kayıtları içerisinde Eski yörüklerde sekiz kulaçlı urgan, **BOA.**, **MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 15/86, (26 Şevvâl 1280/4 Nisan 1864); Yeniosmanlı Yörüklerinin Çıblaklı Obasında çeki ipi, **BOA.**, **MŞH.ŞSC.d.**, 1169, s. 9/18, (Gurre-i Şa'bân 1307/23 Mart 1890); Topallı Obasında urgan, **BOA.**, **MŞH.ŞSC.d.**, 1242, 90. hk., (Gurre-i Cemâzi-yel-evvel 1299/21 Mart 1882); Çakal Yörüklerinde kıl ip, yün ip, elvan ip, hurda ip takımı ve urgan bulunduğu gibi bunlar ip örme malzemelerdendir. **BOA.**, **MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 28/69, (7 Safer 1302/26 Kasım 1884); Kıldan yapılan ip türleri için ayrıca bkz. Ali Rıza Yalgın, "Mazmanlar ve Mutaflar", **Halk Bilgisi Haberleri**, sayı: 116, (Haziran 1941), s. 170.

5.7 Keçe ve Kepenek

Yörükler arasında hayvancılığın ayrı bir yeri bulunduğu gibi en fazla beslenen hayvan koyun olup koyundan elde edilen yünden yapılan keçe, Türk toplum hayatında Asya'dan beri önemli bir yer tutmakla birlikte Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Teke Yörükleri arasında da doğa ve yaşam koşulları gereği yaygın olarak kullanılırdı. Yapağı, keçe yapımına elverişli olmamakla birlikte Teke Yöresi Yörük kadınları, nadiren deve yününden olsa da genellikle kuzulardan kırkılan yün ile koyunlardan kırkılan güz yününün en kalitelisini seçip yayda attıktan sonra keçe dökmek üzere kalıp olarak hazırlarlardı. Kahverengi, beyaz ve siyah doğal renkli yün yanında boyanmış yünden keçe alasını da ayrıca dökerlerken zemin döşemesine göre zıt renkleri kullanıp keçe üzerindeki desenleri ön plana çıkarırlardı. Dökülen keçe alası belirli incelikte ve uzunlukta kesildikten sonra hasır veya çul üzerine hazırlanmış yün kalıpları döküldüğü gibi yünün üzerine çeşitli motifler hazırlanarak yerleştirilirdi. Yün ve motifin dökülmesinden sonra ılık su ile ıslatılan keçe, çul veya hasır içine yerleştirilen uzunca bir ağaca bu malzemelerle birlikte sarılıp rulo haline getirildikten sonra bir süre yerde ayaklarla yuvarlanarak pişirilirdi. Bu işlemden sonra sargıdan çıkarılan keçe yere dökülmüş çakıl üzerine serilmiş hasır veya çul üzerinde rulo haline getirilirdi. Bir araya ve yan yana gelen Yörük kadınları, diz çökerek el bileklerinden dirseklerine kadar olan kısmı bu rulo haline getirilmiş keçe üzerinde ileri geri kuvvetli bir şekilde bastırarak keçeyi yuvarlarlar ve sık sık ılık su dökülerek iyice pişirilen keçe sıkılaştırılıp pekiştirildikten sonra serilip kurutularak kullanıma hazır hale getirilirdi.¹⁰⁵⁶

Yörükler arasında deve ve koyun yününden yapılmakla birlikte maddi kültürün bir parçası olan keçe, günlük hayatta birçok farklı alanda kullanılırdı. Keçe ilk başta bebeklerin kundağında kullanılmaya başlandığı gibi Yörük kadını, dağda taşa bebeğini keçeye sardıktan sonra sicim ile sırtına bağlardı. Aynı zamanda keçe günlük hayatta giyim kuşam alanından çadır yapımı ve çadır içi sergi ve örtüsüne hatta at, eşek ve deve gibi hayvanların sırtlarının korunması ve terlerini alması amacıyla kullanılırken yine bu hayvanlar için eyer, semer ve havut yapımında kullanılan vazgeçilmez bir malzemeydi. Atlar için yapılan eyerlerde keçe, eyerin başından atın kuyruğuna kadar olan kısmı örtecek şekilde renkli ve süslü bir şekilde yapılırken atın terki kısmından arkaya ve yanlara doğru sarkan rengarenk püsküller bırakılırdı.

¹⁰⁵⁶ Keçenin yapılış şekli için bkz. Şerife Atlıhan, "Fethiye Yörüklerinde Yaşayan Keçeler", **Türkiyemiz**, sayı: 67, (Haziran 1992), s. 56-57; Eröz, **Yörükler**, s. 187-190; Zafer Yörükoğlu, "Keçecilik", **Yörtürk**, sayı: 79, (Mayıs-Haziran 2008), s. 35-37; Ali Rıza Yalgın, "Yörüklerde ve Şehirlerde Keçecilik", **Halkbilgisi Haberleri**, sayı: 113, (Mart 1941), s. 105-107.

Ayrıca keçe, soğuk havalarda at ve eşek sırtına örtülerek bağlandığı gibi bu keçelere, Teke Yörükleri arasında alık denirdi.¹⁰⁵⁷

Teke Yörükleri arasında her bakımdan çok yaygın bir kullanım alanı bulunan keçe ile ilgili tereke kayıtları içerisinde renk, desen, kullanım alanı ve niteliklerine göre köhne keçe, ala keçe, beyaz keçe, müstamel ak keçe, hane keçesi, yazgı keçesi, deve keçesi, döşek keçesi, döşeme keçe, elvan keçe, yoz keçe, attar keçesi, yük keçesi ve alaçık keçesi olmak üzere oldukça farklı keçe türleri bulunduğu gibi köhne ve müstamel olarak niteliği de ayrıca belirtilirdi. Bu keçe türlerinden ala keçe ile elvan keçe, renkli ve motifli hazırlanıp dökülmüş keçe iken yoz keçe motifsiz olarak döküldüğü gibi bu keçeler çadır yaygısı olarak kullanılan keçeler olup çoğu zaman yazgı keçesi olarak da ayrıca kaydedilirdi. Döşek keçesi, yatak altına serilmek veya oturmak amacıyla dökülmüş keçeler olup, aynı zamanda küçük dökülmüş keçeler ise misafir altına serilirdi. Yük keçesi, yatak takımının dürülerek içerisine konulduğu keçe olmakla birlikte göç yolunda yatak takımı çul veya yük keçesi içerisine sarılarak muhafaza edilir ve taşınırdı. Bu keçelerden döşeme keçe, el yapımı dökme keçe iken attar keçesi, imalathanelerde yapılan hazır keçedir. Alaçık keçesi ise Yörüklerin hazırladığı ve mesken olarak kullandıkları çadır türlerinden olup özellikle sökülüp taşınabilen ahşap iskelet üzerine örtülürdü. Bu keçe türleri yanında deve keçesi olarak kaydedilen keçe ise üzerine yük yüklenecek olan devenin havudu altına iki parça olmak üzere özellikle devenin hörgücünün ön ve arkasına yerleştirilmekle birlikte havudun devenin sırtını vurmasını ve yaralanmayı önlemek amacıyla kullanılır hatta Teke Yörükleri arasında bu keçeye selverce de denirdi.¹⁰⁵⁸

¹⁰⁵⁷ Keçenin kullanım alanı için bkz. Atlıhan, “*Fethiye Yörüklerinde Yaşayan Keçeler*”, s. 55; Ayrıca kullanım alanına göre keçe türleri için bkz. Nihal Ülger, “Keçe Sanatı ve Tarsus Örneği”, **Güzel Sanatlar Etkinlikleri Sempozyum Bildirileri**, Akdeniz Üniversitesi Yay., Antalya, 2008, s. 438; Musa Seyirci-Ahmet Topbaş, “Anadolu’da Keçecilik”, **Erdem**, Halı Özel Sayısı-III, c. 10, sayı: 30, (Ekim 1999), s. 593-597; Cavidan Ergenekon, “Tepme Keçe Sanatı Üzerine”, **I. Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1996, s. 199; Hayvan keçeleri için ayrıca bkz. Cavidan Ergenekon, “Tepme Keçe Sanatı ve Hayvan Keçelerinden Örnekler”, **Erdem**, Halı Özel Sayısı-II, c. 10, sayı: 29, (Ekim 1999), s. 313; Hikmet Gürçay, “Keçe ve Keçecilik”, **Türk Etnografya Dergisi**, sayı: IX, Ankara 1967, s. 26.

¹⁰⁵⁸ Karahacılı Yörüklerinde yazgı keçesi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 4/9, (19 Muharrem 1297/2 Ocak 1880); Sagir deve keçesi ve yazgı keçesi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 119/269, (20 Receb 1303/24 Nisan 1886); yanında müstamel keçe ve deve keçesi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 102/201, (17 Ramazan 1311/24 Mart 1894); Eski-yörüklerde beyazlı keçe, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 7/4 hk., (3 Zilka’de 1288/14 Ocak 1872); Seyidahmedli Obasında döşeme keçe ve elvan keçe, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 18/37, (2 Safer 1297/15 Ocak 1880); Keçe, yün keçe, döşeme keçe, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 88/51, (21 Safer 1300/1 Ocak 1883); yanında ala keçe ve yük keçesi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 106/211, (27 Şevvâl 1311/3 Mayıs 1894); Cankara Obasında keçe, yün keçe ve deve keçesi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 86. hk., (13 Safer 1295/16 Şubat 1878); Yeniosmanlı Yörüklerinde döşek keçesi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 31/62, (13 Rebî’ü’l-âhir 1297/25 Mart 1880); yanında ala keçe ve beyaz keçe, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 80/36, (5 Receb 1299/23 Mayıs 1882); Töngüşlü Yörüklerinde keçe, boyalı ve beyaz yün, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 40/82, (3 Cemâzi-yel-evvel 1297/13 Nisan 1880); Fettahlı Yörüklerinde müstamel yoz keçe, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 153/366, (10 Rebî’ü’l-evvel 1309/14 Ekim 1891); Sarikeçili Yörüklerinde keçe ve attar keçesi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 77/149, (18 Cemâzi-yel-evvel 1311/23 Kasım 1893); Saçıkaraılı Yörüklerinin Hacıaliler Obasında müstamel ak keçe, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1189, s. 42/108, (6 Şevvâl 1314/10 Mart 1897); Murtana Yörüklerinde beyaz keçe, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 4/4 hk., (5 Zilka’de 1288/16 Ocak 1872); Gürlü Obasında köhne keçe,

Teke Yörükleri, keçeleri oldukça farklı alanlarda kullandıkları gibi aynı zamanda yünden motifsiz olarak döktükleri keçelerden kepenek yapıp kullanırlardı. Nitekim Teke Yörüklerine ait terekeler içerisinde kepenek kaydı bulunduğu gibi kepenegin niteliği de köhne olarak ayrıca belirtilirdi. Aynı zamanda Teke Yörükleri için vazgeçilmez bir gereksinim olan kepenek, çobanlar için dağda taşta en önemli giyecek olarak dikkat çektiği gibi siyah veya beyaz yünden motifsiz olarak dökülen keçe, iki ucundan katlanarak eşit bir şekilde orta noktada birleştirilirken çobanın başının dışarıda kalacağı bir bölüm bırakılıp ibiklerden ortaya kadar dikilerek hazırlanırdı. Kepenek, gece dağda çobanın sırtına giydiği ve içerisinde uyuduğu önemli bir giyecek türü olduğu gibi yağmurlu ve soğuk havalarda soğuk ve yağmura karşı koruyucu özelliği ve sıcak tutması nedeniyle çobanın en önemli güvencesiydi.¹⁰⁵⁹

Böylece Türk toplum hayatında önemli bir yeri bulunan keçe, çok eski dönemlerden beri imal edilip kullanıldığı gibi Teke Yörükleri arasında da yıllar boyunca bu önemini korumuştur. Nitekim keçe yapım sanatına dair ciddi bir birikim ve beceriye sahip olan Teke Yöresi Yörük kadınlarının döktükleri, yaygı ve sergi keçeleri ile kepenek başta olmak üzere çeşitli hayvan keçeleri, günlük hayatta yaygın bir şekilde kullanılmakla birlikte konargöçer hayatın her bakımdan vazgeçilmez malzemeleri olarak uzun yıllar önemini korumuştur.

5.8 Müzik

Teke Yöresinde yaşayan Yörükler oldukça zengin bir müzik kültürüne sahip oldukları gibi çalgı dedikleri basit ve taşınması kolay çeşitli müzik aletlerini yaparlar ve maharetle kullanırlardı. Teke Yörükleri arasında yaygın olarak kullanılan bu çalgı türlerinden başlıcaları kargıdan ve kartal kanadından yapılan düdük yanında armut veya erik ağacından yapılan kaval olmakla birlikte bu çalgıların üzerine açılan delikler aracılığı ile çeşitli havalar notalara dökülürdü. Özellikle kartal kanadından yapılan düdüğün kokusunu gidermek için temizlenen kanat kemiği küllü suya yatırılıp bekletilirdi. Öte yandan dünyada Türklere özgü üflemeli çalgılardan olan kavalın keçe kılıfı, ağaç kımı ve harbisi bulunmakla birlikte harbi ucuna takılan bez aracılığı ile kavalın içi temizlendiği gibi bu beze sürülen sadeyağ ile yağlanırdı ki

BOA., MŞH.ŞSC.d., 1238, s. 87/4 hk., (11 Cemazieylevvel 1290/7 Temmuz 1873); yanında döşek keçesi ve hane keçesi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 92. hk., (5 Cemâzi-yel-âhir 1293/28 Haziran 1876); ile Macun Obasında bulunan alaçık keçesi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 125. hk., (29 Zilka'de 1293/16 Aralık 1876); Teke Yörüklerinin döküp kullandıkları keçe türleridir.

¹⁰⁵⁹ Yeniosmanlı Yörüklerinde kepenek, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1154, s. 14/45, (25 Safer 1267/30 Aralık 1850); Kurşunlu Obasında kepenek, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 232/583, (21 Şevvâl 1311/27 Nisan 1894); Sarıkeçili Yörüklerinde kepenek, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 92/520, (11 Receb 1281/10 Aralık 1864); Honamlı Yörüklerinin Ötgünlü Obasında köhne kepenek, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1180, s. 74/189, (5 Şevvâl 1312/1 Nisan 1895); Saçıkaraılı Yörüklerinde köhne kepenek, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 83/183, (7 Cemâzi-yel-âhir 1307/29 Ocak 1890); Horzum Yörüklerinde kepenek bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 92/200, (20 Receb 1307/12 Mart 1890).

bu yağ sayesinde kavalın yarılması engellenirdi. Bu üflemeli çalgılardan başka çam, ardiç ve duttan yapılan Yörük kemençesi yanında kabak kemane ve cura gibi telli çalgılarda Teke Yörükleri tarafından yapılır ve kullanılırdı. Çeşitli ağaçlardan yapılan bu Yörük kemençesi yanında sap kısmı ahşaptan haznesi ise su kabağından yapılan kabak kemanenin teli, işlenmiş koyun ve keçi bağırsağından yapılırken yayı, eğilmiş ağaç çubuk üzerine takılan kılçardan yani at kuyruğu kılından oluşurdu.¹⁰⁶⁰

Teke Yörüklerinin kullandığı çalgılardan Yörük kemençesi ve kabak kemane ile harmandalı, çepken zeybeği, kabaardıç, yayla yolları, Serik kırık zeybeği, al yazma, sallama, sektirme ve teke zortlatması gibi yöresel kırık havalar çalınırdı. Bu çalgılar içerisinde dağda koyun ve keçi otlatan çobanların en önemli yol arkadaşı kaval olduğu gibi Teke Yörükleri arasında koyun ve keçileri kaval sesi ile hareket ettirmek bir maharet sayılırdı. Yörede Karakoyunlu ve Honamlı Yörüklerinden oldukça iyi kaval çalanlar bulunmakla birlikte özellikle Honamlı Yörüklerinin Ötğünlü Obasından İhtiyar Mustafa, kaval ile çaldığı havalar yanında çeşitli hayvan seslerini dahi kavalı ile dile getirmekle birlikte ondokuzuncu yüzyılda yaşamış en ünlü kaval ustası olarak anılmaktadır. Yörede kaval ustalarının çaldığı kırık hava, bozlak havası, suya indirme havası, karakoyun havası, Karabüklü, gıdan, höktülü, deve yürüyüşü, gurbet yakımları ve turna havaları, Teke Yörükleri arasında kaval ile çalınan meşhur havalardı.¹⁰⁶¹

Teke Yörükleri bu çalgılar olmadan da doğal olarak boğazlarının dışından ses tellerine parmaklarını bastırarak suretiyle söyledikleri parçaların nağmelerini dışa dökerlerken buna boğaz çalma usulü dendiği gibi Anadolu'da boğaz havalarının kaynağı Akdeniz Bölgesinde yaşayan Yörük kadınlarıdır. Boğaz havaları ile ayrılık, hasret, göç ve çeşitli sosyal hadiseler dile getirilmekle birlikte çakal çömeltin ve sürü yitirtin gibi hayvan sürülerini kontrol etmeye ve korumaya yönelik havalar da söylenirdi. Bütün bunlarla birlikte geleneksel ve zengin bir müzik kültürüne sahip olan Teke Yörüklerinden boğaz çalanlar yanında düdük, kaval, cura,

¹⁰⁶⁰ Kaval ve düdük için bkz. Burhan Tarlaabaşı, "Öz Çalgımız Kaval", **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, c. III, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1987, s. 289-291; Seyirci, kabak kemanenin Yörükler arasında bilinmediğini ifade etse de, bu çalgı Yörüklere özgü bir çalgı türüdür. Teke Yörüklerinin kullandıkları çalgı türleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Naci Eren-Musa Seyirci, "Antalya Yörüklerinin Kullandığı Çalgılar", **Türk Folkloru Belleten-1987**, İstanbul, 1988, s. 110-115; Yörüklerin kullandıkları çalgıların başında düdük ile kaval gelirken kabak kemane de Yörüklerin kendi yaptıkları eski çalgılardandır. Tanyıldız, **a.g.e.**, s. 139; Çukurova Yöresinde yaşayan Yörükler de benzer nefesli ve telli çalgıları kullanmaktadır. Ali Rıza Yalçın, **Cenupta Türkmen Çalgıları**, Seyhan Basımevi, Adana, 1940, s. 17-21, 27, 34.

¹⁰⁶¹ Keman ve kaval ile çalınan havalar için bkz. Eren-Seyirci, "Antalya Yörüklerinin Kullandığı Çalgılar", s. 112, 115; Atabeyli, **a.g.m.**, s. 216; Tanyıldız, **a.g.e.**, s. 140-141; Şerif Baykurt, "Yörük Kültüründe Oyunlar ve Danslar", **I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1996, s. 128; Mesela Karakoyunlu Yörüklerinden Hacı Kalfanın Mehmet oğlu Muhtar, kaval çalma konusunda oldukça maharetli idi. Kademoğlu, "Anamas Yaylalarında", s. 24.

kemençe ve kabak kemane çalanlar herhangi bir nota bilgisine sahip olmadıkları halde zengin bir doğaçlama becerileri bulunmaktadır. Bu bakımdan Teke Yörükleri, müzik alanında eski Türk halk kültürünün özgün ve zengin malzemelerini yörede yaşatmaktadırlar.¹⁰⁶²

5.9 Hayvan Donanımları

Teke Yörükleri besledikleri yük ve binek hayvanları için yük taşımak ve süs eşyası olmak üzere çeşitli donanımlar hazırlayıp kullanırlardı. Aynı zamanda büyük ve küçükbaş hayvanlar için kullandıkları donanımlarda dikkate değer olup bunlar hem süs eşyası olarak kullanılır hem de hayvan sürülerini takip etmek için özellikle hayvanların boyunlarına takılırdı.

5.9.1 Yük ve Binek Hayvanı Donanımları

Teke Yörüklerinin günlük hayatında at, eşek ve deve önemli bir yer tutmakla birlikte bu hayvanlardan yük ve binek hayvanı olarak yararlanılırdı. Yaylak ve kışlak arasında konup göçen Teke Yörükleri, yük nakli ve binek aracı olarak kullandıkları bu hayvanların donanımlarını da kendileri hazırlarlar ve kullanırlardı. Bu bakımdan attan binek hayvanı olarak dayanıklılığını arttırarak hızlı koşmasını sağlayıp en iyi şekilde yararlanmak ve tırnaklarını korumak amacıyla dört ayağına da nal çaktıkları gibi ata binerken birtakım donanımlar bulundurulardı. Bu donanımlar şeri'yye sicillerindeki tereke kayıtları içerisine çoğu zaman eyer takımı olarak kaydedildiği gibi at için bulundurulmuş terki heybesi ve terki bağı da eyer takımını tamamlayan malzemelerden oluşmakla¹⁰⁶³ birlikte atın eyer ve yuları özellikle nazara karşı çeşitli boncuk ve süs eşyaları ile süslenirdi. Eyer takımı için binit takımı ve at koşum takımı da denmekle birlikte genel olarak bu takım, yular, dizgin, gem, eyer, eyer keçesi, üzengi, kolan, kuskun, terki bağı, terki heybesi, köstek, yem torbası ve kırbaç gibi birçok malzemeden oluşurdu.¹⁰⁶⁴

¹⁰⁶² Teke Yörüklerinde Boğaz çalma ve boğaz havaları için bkz. Musa Seyirci, "Yörükler'de Boğaz Havaları", **2. Mersin Milli Kültür ve Eğitim Sempozyumu Bildirileri**, (yay. haz. Hilmi Dulkadir), Mersin Halk Eğitimi Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü Yay., Ankara, 1989, s. 156-159; Tanyıldız, **a.g.e.**, s. 142-143; Ak, "*Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü*", s. 343.

¹⁰⁶³ Murtana Yörüklerinin Macun Obasında eyer takımı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 98/555, (20 Receb 1281/19 Aralık 1864); Yeniosmanlı Yörüklerinin Kurşunlu Obasında terki heybesi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1163, s. 308/105, (20 Muharrem 1325/5 Mart 1907); Topallı Obasında eyer takımı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 40/97, (10 Şevvâl 1306/9 Haziran 1889); Karahacılı Yörüklerinde terki heybesi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 1/1, (17 Muharrem 1297/31 Aralık 1879); EskiYörüklerin Basırlı Obasında deve çanları ve eyer takımı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 30/60, (23 Rebi'ü'l-âhir 1297/4 Nisan 1880); Ahadlı Yörüklerinde terki bağı bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1191, s. 49/116, (27 Receb 1310/14 Şubat 1893); Ayrıca atların nallanmasındaki amaç için bkz. Musa Seyirci, "Antalya'da Nalbantlık Sanatı", **Türk Etnografya Dergisi**, sayı: XIX, Ankara, 1991, s. 149.

¹⁰⁶⁴ Eyer takımı kaltak, örtü, etek, kolan, göğüslük veya kömüldürük, terki bağı, sağrı örtüsü, kuskun, teğelti, terlik ve üzengi gibi muhtelif kısımlardan oluşurdu. Eyeri oluşturan bu parçalar yanında gem, başlık, yular, dizgin, gerdanlık veya nazarlık, terki heybesi, yem torbası, köstek ve kamçı eyeri tamamlayan at koşum takımı içerisinde yer alan malzemelerdi. Sümer, "*Türkler'de Atçılık ve Binicilik*", s. 39-64; Başbuğ, **a.g.m.**, s. 17.

Teke Yörüklerinin günlük hayatta yük taşıma alanında en fazla kullandıkları hayvan eşek olmakla birlikte yük taşırken eşeğin ayaklarının aşınmasını engellemek için ayaklarına nal çaktıkları gibi yük taşıyabilmek için de semer, palan ve urgan bulundurulurken bunları çoğu zaman kendileri yaparlar ve kullanırlardı. Eğer eşek, çarşı pazar işlerinde kullanılacak ve su taşınacaksa bu donanım heybe de eklenir hatta köstek ve sikke bulundurulurdu ki hayvanın karnını doyurması için dinlendirilirken ön ayakları köstenir veya sikkenin ucundaki örk adı verilen ip ayağına bağlanarak sikke yere çakıldığı gibi at veya eşek kontrol altında tutulurdu. Semer saz bitkisinden doldurularak dışı keçe ve deri ile kaplanırken arkadan ve önden karşılıklı yapılmış semer ağaçlarıyla tamamlandığı gibi palanın içi saz bitkisi ile doldurulurken dışı keçe ile kaplanır ancak üzerinde ağaç bulunmazdı. Semer ve palanın arka tarafına dikilen paldım veya kuskun ile eşek iniş aşağı giderken yükün öne kayması engellenirken eşeğin karın altından dolaştırılarak üstte birleştirilip bağlanan kolan ile semer ve palan sabitlendiği gibi yokuşta yükün geri kayması da önlenmiş olurdu.¹⁰⁶⁵

Yaylak ve kışlak arasında konup göçen Teke Yörüklerinin göç esnasında olduğu gibi çeşitli nakliye işlerinde kullandıkları deve, en önemli yük nakil aracı olduğundan her devenin sırt ölçüsüne göre havut yapılır ve kullanılırdı. Havut yanında deve keçesi, göğbet, döş ve kasık kolanı, çeker ipi, çeki kolanı, süslü ve boncuklu yular, dizgin ve küçüklü büyüklü ziller ile hatap ve karın çanları başta olmak üzere göç esnasında deve üzerine asılan deve çanları başlıca deve donanımları olarak dikkat çekmektedir.¹⁰⁶⁶

Yörüklerin temel yük nakil aracı olan deve üzerinde bulunan en önemli araç havut olduğu gibi hataplı ve hatapsız havut olmak üzere ikiye ayrılırdı. Hatapsız havut, durumları yüke alıştırmak için iki yaşından itibaren sırtına vurulurken hataplı havut, yük nakletmek için yapılan havut olup devenin ölçüsüne göre içerisi saz bitkisi ile doldurulurken keçe ile kaplanırdı. Bunun yanında çeşitli renk ve nakışlı kolandan yapılan deve başlığının üzeri boncuklar ve deniz kabukları ile süslenirken, deve önlüğü veya deve atkısı adını alan renkli ve nakışlı dokuma ise devenin boynuna atılırdı. Göç sırasında deveyi süsleyen en önemli

¹⁰⁶⁵ Semer için bkz. Zafer Yörükoğlu, “Semercilik”, **Yörtürk**, sayı: 82, (Kasım-Aralık 2008), s. 37; Nuri Taner, “Bir Halk Sanatı Olarak Semercilik ve Türkiye’de Bu Sanatla İlgili Terim, Deyim ve Araçlar”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, c. V, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1987, s. 380-381.

¹⁰⁶⁶ Ahadlı Yörüklerinde bulunan havut aleti, havut yapımında kullanıldığı gibi Yörüklerin bu alanda usta olduklarını göstermektedir. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1181, s. 149/356, (11 Zilka’de 1308/18 Haziran 1891); Bunun yanında Eskiyörüklerde deve yuları ve deve havudu, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1160, s. 15/86, (26 Şevvâl 1280/4 Nisan 1864); Basırlı Obasında deve çanı, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1164, s. 30/60, (23 Rebî’ü’l-âhir 1297/4 Nisan 1880); Seyidahmedli Obasında deve keçesi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1182, s. 79/153, (18 Cemâzi-yel-evvel 1311/27 Kasım 1893); Cankara Obasında deve keçesi, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, 86. hk., (13 Safer 1295/16 Şubat 1878); Fettahlı Yörüklerinde deve çanı bulunurken, **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1174, s. 29/72, (15 Safer 1302/4 Aralık 1884); Şehri Karakoyunlu Mahallesinden Karabacak İsmail Ağanın terekisi içerisinde deve çanı kösteği, göze çan, salındırma zil, pek çan, boncuklu deve takımı, karabaş yuları ve adı yular bulunmakla birlikte bunlar önemli deve donanımlarıdır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1238, s. 161/3. hk., (25 Rebî’ü’l-evvel 1291/12 Mayıs 1874).

donanımlardan birisi de muhtelif büyüklükteki çanlar olup bunlardan bacak çanı hatabın işkencesine bağlandığı gibi devenin sağ bacağının arkasına sarkıtılırdı. Bacak çanının sesi diğer çanlardan daha gür olduğu için katarın bütünlüğünü sağlamak amacıyla arka arkaya dirkenmiş olan deve katarının en arkasındaki deveye takılırdı ki katarın herhangi bir kopma olduğu zaman derhal fark edilirdi. Bu çana Yeniosmanlı Yörüklerinde gümbürdek veya gebirdek denirken Honamlı, Sarıkeçili ve Karatekeli Yörüklerinde genellikle bacak çanı olarak adlandırılırdı. Hatap çanı ise büyüklük itibarıyla ikinci sırayı alırken bu çana havan çanı da dendiği gibi bu çanın küçüğüne tin ton adı verilir ve katarbaşı olan deveye takılırdı. Havut veya karın çanlarına ise Yeniosmanlı ve Honamlı Yörüklerinde herek denirken Teke Yöresindeki bazı Yörüklerde yanlama da denir ve hatabın iki tarafından devenin karnına doğru sarkıtılmakla birlikte her deveye birer çift bulunurdu. Develerin başlığına takılan ziller, Teke Yörükleri arasında genellikle surat zili olarak adlandırıldığı gibi bu zillere, Sarıkeçili Yörükleri, dulug çan derlerken Yeniosmanlı Yörükleri ve obalarında surat zili veya avurt zili denirdi. Göç esnasında develere takılan bu çanlar dışında deve yayılımında iken bulunduğu yeri belirlemek için boyun çanı takılırken özellikle erkek develerin kızgınlık dönemlerinde kuyruklarına takılan kuyruk çanına Sarıkeçili Yörüklerinde tongurak, Yeniosmanlı Yörüklerinde ise tongurdak denirdi. Develere takılan bu çanlar yanında devenin havudunun üzerine sabitlenmesini ve kontrolünü sağlayan göğbet, döş ve kasık kolanı olmak üzere üç adet kolan bulunmaktadır. Bunlardan göğbet kolanı, devenin boynundan dolandırılarak hatap tarağının altındaki işkenceye bağlandığı gibi deve yokuş yukarıya çıkarken üzeri yüklü havudun geri kaymasını önlerdi. Döş kolanı ile havut sabitlenirken kasık kolanı da iniş aşağı giden devenin üzeri yüklü havudunun öne kaymasını engellerdi. Döş kolanı ile kasık kolanını birbirine bağlayan bir ip bulunurdu ki, bu ipe çeker ipi denmekle birlikte bu ip kolanların yerlerinde sabit kalmasını sağlardı.¹⁰⁶⁷

Teke Yörükleri, yük ve binek hayvanlarını kullanırlarken bu hayvanlara binmek veya yük nakletmek için birtakım donanımları kendileri hazırlayıp kullandıkları gibi özellikle binit takımını gösterişli bir donanım olarak dikkat çekmektedir. Bunun yanında göç esnasında Yörüğün eşyasını taşıdığı en önemli araç olan develerin süslenmesine de ayrı bir itina gösterilir, havudundan çanına hatta başlığına kadar süslenen deve göç yolunda ayrı bir ihtişamla seyrederken katarındaki deve sayısı ile develerin donanımı göç sahibinin sosyo-ekonomik yapısı hakkında da önemli bir fikir verirdi.

¹⁰⁶⁷ Teke Yörükleri arasında kullanılan deve donanımları ve kullanımı için bkz. Naci Eren, “Antalya Yöresi Göçer ve Yörüklerinde: Deve Donanımı ve Deve ile İlgili Bilgiler I”, **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 18, sayı: 356, (Mart 1979), 8594-8596; Musa Seyirci, “Deve Folkloru ve Güney Göçerlerinde Deve Donanımları”, **III. Milletlerarası Türk Folkloru Kongresi Bildirileri**, c. V, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1987, s. 334-335; Beşirli, “*Sarıkeçili Yörüklerinde Hayvancılık*”, s. 119-122.

5.9.2 Büyük ve Küçükbaş Hayvan Donanımları

Teke Yörüklerinin asıl geçim kaynağı besledikleri büyük ve küçükbaş hayvanlar olup bu hayvanlar sığır, koyun ve keçi sürülerinden oluşurdu. Bu sürüleri otlatırken kolayca takip etmek üzere boyunlarına çeşitli büyüklükte zil ve çanlar takılırdı.¹⁰⁶⁸ Bu çanlar, kendi içlerinde zil, firik, gıldırkı, gıldıravık, takırdavık, top çan ve bin bin gibi çeşitli adlarla anılan keçi çanları yanında likirti, taka, Osmanlı takası, kaba taka, takırdavık, yedek ve kaba yedek olmak üzere koyunlara takılan çeşitli boyuttaki çanlardan oluşurdu. Çanların büyükleri genellikle kısır koyun ve keçilere takılırken damızlık teke veya koça herhangi bir çan takılmazdı. Bunların yanında sığırlara da zil ve çan takılırken aynı zamanda koyun ve keçi ile birlikte sığırlara çeşitli boncuk ve ağaçlar ile canlı kabuklarının ipe dizilmesiyle hazırlanmış süs eşyaları ve muska takıldığı gibi bu tür donanımların nazara karşı hayvanları koruduğuna inanılırdı.¹⁰⁶⁹

¹⁰⁶⁸ Mesela Yeniosmanlı Yörüklerine ait bu tereke kaydı içerisinde çan bulunmaktadır. **BOA., MŞH.ŞSC.d.**, 1165, s. 29/23, (1 Receb 1286/7 Ekim 1869).

¹⁰⁶⁹ Keçi çanları kendi içerisinde farklı adlar aldığı gibi, Beşirli, “*Sarıkeçili Yörüklerinde Hayvancılık*”, s. 128; Koyun çanları da farklı büyüklükte ve şekilde olup kendi içerisinde farklı adlar alırdı. Doğan-Doğan, **a.g.e.**, s. 78; Koyun ve keçi çanları için ayrıca bkz. Muharrem Bayar, “Karakeçili Yörük Aşiretinin Tarih ve Kültür Hayatı”, **Yörük ve Türkmenlerde Günlük Hayat Sempozyumu Bildirileri**, Yörük Türkmen Vakfı Yay., Ankara, 2002, s. 51-52; Öte yandan nazar değmesine karşı yapılan muskalar ile çeşitli boncuklar ve nazarlıklar sürü içerisindeki bir hayvanın boynuna takıldığı gibi bunların sürüyü nazardan koruduğuna inanılırdı. Serdar Sağlam, “Sarıkeçililerde Dinî Hayat ve İnanışlar”, **Son Konar-Göçerlerin (Sarıkeçili Yörüklerinin) Sosyo-Kültürel Yapısı**, (ed. M. Cihat Özönder-Erdal Aksoy-Gökhan V. Köktürk), Hacattepe Üniversitesi Yay., Ankara, 2005, s. 92-94.

SONUÇ

Teke Yöresi onüçüncü yüzyılın başlarında Antalya'nın fethi ile Türk hakimiyetine geçince coğrafi yapısı ve iklim özelliği ile hayvancılık ve tarım açısından oldukça elverişli imkanlara sahip olduğu için oğuz boylarına mensup çok sayıda Yörük oymağının akınına uğramıştır. Yörükler tarafından yoğun bir şekilde iskana açılan yörede Türk nüfusu artarken zamanla konargöçer hayattan yerleşik hayata geçen Yörükler, yerleştikleri yerlere kendi boy, oymak ve oba adlarını vererek yöreye Türk damgasını vurmayı başardıkları gibi yörede boy, oymak ve oba adlarının çokluğu yoğun bir Yörük yerleşimine sahne olduğunu göstermektedir. Yöreye gelen Yörük akını fetihten itibaren hemen hemen her yüzyıl devam ettiği gibi ondokuzuncu yüzyılda da sürmüştür. Bünyesinde oldukça kalabalık bir Yörük oymağını barındıran yöre, bu yüzyıl içerisinde perakende olanlarla birlikte kırkın üzerinde oymak ve bunlara bağlı çok sayıda obaya ev sahipliği yapmıştır. Bunların büyük çoğunluğu birkaç yüzyıldır yörede konargöçer hayatı sürdüren oymaklar iken bir kısmı ise diğer sancaklardan yöreye perakende olarak çeşitli nedenlerle gelenlerden oluşmaktadır.

Teke Yöresinde konargöçer yaşamı sürdüren Yörükler, genellikle başlarında bulunan Boy Beyi ve kethüdarları aracılığı ile idare edilirlerken ondokuzuncu yüzyılda Tanzimat süreci ile birlikte idari yapılarında birtakım değişikliklere gidilerek boy teşkilatları bozulmasına rağmen kısmen de olsa boy teşkilatları ile oymak ve oba yapılanmalarını muhafaza etmişlerdir. Yörükleri vergi ve asker kaynağı bakımından daha sıkı bir kontrol altında tutmak amacıyla bu yüzyıl içerisinde özellikle Tanzimat'tan sonra birçok oymağın nahiye statüsünde düzenlenerek başlarına birer müdür atandığı görülmektedir. Yörükler için yeni uygulamaya konulan nahiye statüsündeki bu idari yapılanma uzun sürmemekle birlikte bir diğer uygulama muhtarlık teşkilatı olup müdürlüğe göre daha uzun süre devam eden bir idari yapılanma niteliği taşımaktadır. Bunun yanında çeşitli yükümlülükleri de yerine getiren Teke Yörüklerinden derbend muhafazasından devlet adına yük nakliyesine kadar önemli işleri yapanlar yanında devlet için at yetiştirenler de bulunmaktadır. Aynı zamanda orman bakımından zengin olan yörede, çıkması muhtemel bir yangın vukuunda Yörüklerden yararlanma yoluna da gidilmek istenmiş ancak bu uygulama tam olarak hayata geçirilememiştir.

Yörede oymak ve oba dayanışması içerisinde konargöçer hayatı devam ettiren Teke Yörükleri için yaylak ve kışlak hayatı birbirini tamamlayan iki önemli faktör iken yaptıkları hayvancılığı tarımla tamamlamışlardır. Yaz ve kış genellikle karaçadırdır yaşarlarken kış

dönemini sahil kesimindeki ılıman iklim şartları taşıyan kıyı ovaları ile kuytu vadi tabanlarında geçirdikleri gibi yaz sıcaklığı bastırınca Torosların üzerinde ve iç Anadolu'ya bakan yüzlerinde bulunan yaylalara göç etmişlerdir. Yaylak ve kışlak arasındaki göç esnasında Torosları belirli yerlerden aşan doğal geçitleri kullandıkları gibi yörede doğudan batıya birçoğu eski ticaret yolu güzergahı olma özelliği de taşıyan Kesikbeli, Emeredin Beli, Sanlı Beli, Kırkgeçit, Döşeme Boğazı, Çubuk Boğazı, Yenice Boğazı, Avlan Beli ve Sinekçi Beli gibi geçitlerden geçip yıllardır kullandıkları bu göç yolları üzerinden yaylaklarına ulaşım yaz dönemini hayvancılığa elverişli otu ve suyu bol serin yaylaklarda geçirmişlerdir. Yaylak, kışlak ve güzlek gibi zengin bir mekan anlayışına sahip olan oymakların bu anlayışlarını şekillendiren temel faktör uğraş alanları olan hayvancılığa bağlı yer değiştirme alışkanlıklarıdır.

Teke Yöresi eski dönemlerde olduğu gibi ondokuzuncu yüzyılda da oldukça kalabalık bir Yörük nüfusunu bünyesinde barındırırken Yörüklerin yerleşik nüfus içerisindeki oranları ortalama olarak %20 dolaylarındadır. Yaylak ve kışlak arasında yarı yerleşik bir hayat sürdüren Teke Yörükleri, yörede genellikle kendiliklerinden yerleşirlerken bu yüzyıl içerisinde doğrudan ve zoraki, devlet eliyle yapılmış bir iskan sözkonusu olamadığı gibi yerleşim süreci uzun yıllar sürmüştür. Yörede yarı yerleşik bir hayat sürdürmelerini belirleyen temel faktör hayvancılık yanında elverişli iklim şartlarında tarımla da uğraşmalarıdır. Bu uğraş alanlarına bağlı olarak genellikle vergilerini verip askerlik alanındaki hizmetlerini yerine getirirlerken artan vergi ve asker taleplerine karşı direnerek vergi ve asker vermekten kaçınanlar da bulunmakla birlikte devlet ve taşra idarecileri ile yaşadıkları sorunlar genellikle vergi ve asker talebine karşı direniş etrafında düğümlenmektedir. Bunun yanında toplum huzurunu bozan darp ve cinayet olayları ile hırsızlık, gasp, tecavüz ve eşkıyalık olaylarına karışanlar olduğu gibi bu tür olaylar genellikle oymak ve oba genelini ilgilendirmeyen bireysel olaylardır.

İdari mekanizma ile Teke Yörükleri arasında taşrada genellikle vergi ve askerlik kaynaklı yaşanan sorunlar yanında yerleşik ahali ile yaşanan sorunlar da yüzyıllardan beri devam etmektedir. Yerleşik ahali ile Yörükler arasında yaşanan çatışmalar hemen hemen her dönemde olduğu gibi ondokuzuncu yüzyılda da devam etmekle birlikte yöredeki Yörüklerin yerleşiklerle yaşadıkları çatışmalar, yaylak ve kışlak anlaşmazlıkları yanında yaylak ve kışlak alanları ile göç yolları üzerinde bulunan yerleşik ahalinin ekili-dikili alanlarına ve mahsullerine verilen zararlar etrafında düğümlenmektedir. Nitekim yerleşiklerle Yörükler arasında yaşanan bu tür çatışmalarda taraflar genellikle kendi içerilerinde öteki sorununa karşı birbirlerine kenetlenirken Yörükler, çoğu zaman yaptıkları tahribat yanında cana kıyıp arada

yaşanan kin ve nefret duygularının daha fazla körüklenmesine neden olmuşlardır. Bu çatışmalar sadece Yörüklerden kaynaklanmamakla birlikte yaylak alanlarının kendi hudutları içerisinde bulunması nedeniyle Yörüklerin, yörelerine yaylamak üzere çıkmalarını engellemek için ellerinden geleni yapan yerleşik ahali, otlak parası talep ederken yaylakların kendilerine ait olduğunu düşünen Yörükler ise çoğu kez bu tür tavrı kendilerine hakaret sayıp yerleşiklerle çatışmaktan geri kalmamışlardır. Devlet ise Yörüklerin bu uygunsuz hareketlerine karşı genellikle yerleşiklerden yana tavır takınırken Yörükleri kontrol altında tutmak için iskan yolunu seçmiş ancak iskan alanlarında yeterli imkanlar sunulmadığı ve gerekli tedbirler alınmadığı için istenen başarı elde edilememiştir. Yörükler aynı zamanda kendi aralarında da otlak ve arazi kavgaları yaşarlarken genellikle alacak ve borç meselelerinden dolayı anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Yaşadıkları bütün bu anlaşmazlıklar ve davalar genellikle idari, askeri ve mali olarak bağlı oldukları sancak ve kazalar içerisinde yargı yoluyla çözümlenmeye çalışılırken yaylak alanlarının farklı olduğu durumlarda olayın cereyan ettiği sancak içerisinde çözüme kavuşturulmaya çalışılmakla birlikte bağlı oldukları sancağa da durum ayrıca bildirilmiş hatta yaşanan anlaşmazlıklar çoğu defa merkeze de aksetmiştir.

Teke Yörükleri uğraş alanlarına bağlı olarak besledikleri koyun, keçi ve sığır sürüleri ile saray ve ordu başta olmak üzere buldukları sancakların et, süt, peynir, yoğurt, yağ, lor ve keş gibi gıda maddeleri ile deri, yün, yapağı ve kıl gibi hammadde ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Hatta kendi ihtiyaçlarını da bu üretim tüketim dengesi içerisinde temin ederlerken buldukları çevrelere sosyo-ekonomik açıdan büyük bir hareketlilik getirmişlerdir. Bu hayvanlar yanında Asya'dan beri besledikleri en önemli yük hayvanı deve olup Asya'dan getirdikleri çift hörgüçlü develerle tek hörgüçlü Arap develerini çiftleştirerek Anadolu iklimine ve coğrafi şartlarına dayanıklı yeni melez ırklar üretmişlerdir. Deve, özellikle yük nakliyesi alanında taşıma kapasitesi bakımından oldukça güçlü bir hayvan olup Yörükler, bu hayvandan göç esnasında yararlandıkları gibi devlete ait mallar ile yaylakları ve kışlakları çevresinde bulunan yerleşik ahalinin harmanlarından hububatları yanında ticari malları uygun yerlere ve iskelelere ücret mukabilinde taşıyarak gelir elde etmişlerdir. Yörük yaşamında önemli bir yer tutan deve, doğuştan itibaren farklı adlar almakla birlikte deve etrafında şekillenmiş zengin bir kültür bulunmaktadır. Öte yandan at, Yörükler tarafından binek hayvanı olarak bulundurulmakla birlikte bulunma oranı sosyo-ekonomik durumla yakından ilgili iken eşek dayanıklı bir hayvan olması ve günlük hayatta pratik olarak her alanda kullanılması nedeniyle Teke Yörükleri arasında at'a göre daha fazla bulundurulan bir hayvandır. Yörüklerin yük ve binek hayvanı olarak kullandıkları deve, at ve eşek yanında

besledikleri koyun, keçi ve sığırlara doğuştan itibaren cinsiyet ve yaşlarına göre verdikleri adlara göre oldukça zengin bir adlandırma geleneğine sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca bu hayvanlara verilen adlar, zengin bir kültürel birikimin ürünü olması yanında bu hayvanların Türk sosyal hayatında önemli bir yerlerinin olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan Türk kültürü içerisinde zengin bir ad verme geleneğinin olduğu görülmekle birlikte öz Türkçe kelimelerin Teke Yörükleri arasında zengin bir kullanım alanına sahip olduğu göze çarptığı gibi hayvan adlarından günlük hayatta kullanılan eşyalara kadar kullanılan Türkçe kelimeler şer'iyye sicilleri içerisinde yer alan tereke kayıtlarında da ayrıntılı olarak bulunmaktadır.

Büyük hayvan sürülerine sahip olan Türk toplumunun hayvancılık alanında eski çağlardan beri var olan damgalama geleneği yöredeki oymaklar arasında en vurma ve damgalama yöntemiyle sürdürülürken tasarruflarında bulunan hayvanları sahiplenmek adına gelişmiş bir ferdi mülkiyet anlayışlarının olduğu görülmektedir. Öte yandan yave ve kaçgun olarak adlandırılan sahipsiz ve başıboş hayvanlar devlet eliyle kontrol altında tutularak bunların hem çevreye verecekleri zarar engellenmekte hem de çalınmalarının önüne geçilerek ortaya çıkması muhtemel bir anlaşmazlık da bertaraf edilmekteydi. Eşkali kaydedilen hayvan hakkında ilan çıkarılırken sahibi bulunamamış ise açık arttırma ile satılarak geliri mal sandığına devredilmekte hatta sonradan sahipleri ortaya çıkarsa mal sandığına devredilen gelir, sahiplerine iade edilmekteydi. Bu hayvanları belirlerken mal sahipleri, hayvanlarının eşkâlleri ile birlikte damga ve enlerini de mutlaka belirtmekteydiler.

Mülkiyetlerinde bulunan büyük hayvan sürüleri ile yaylak ve kışlak arasında mevsim farkına bağlı olarak gidip gelen Yörüklerin, kışlak hayatları hayvanların yavrulama mevsimi ve kış dolayısıyla faaliyetlerdeki çeşitlilik açısından durgun geçerken yaz dönemi her bakımdan hareketliliğin yaşandığı bir dönem olma özelliği taşımaktadır. Yaz döneminde yetiştirdikleri hayvanların bir kısmını elden çıkararak Yörükler, aynı zamanda hayvanlardan elde ettikleri ürünlerle kışlık ihtiyaçlarını hazırladıkları gibi çeşitli dokumaları da yaylaklarda yaparlarken kısa süreli konakladıkları güzlek alanlarına yakın yerleşim yerlerinden temin ettikleri ihtiyaçlarla kışa tam hazırlıklı girmişlerdir.

Teke Yörükleri sadece hayvan beslemekle kalmamışlar aynı zamanda ziraat yaparak temel ihtiyaç maddelerini de üretmişlerdir. Bu üretim aynı zamanda önemli bir ekonomik etkinlik olma özelliği taşıdığı gibi yöre Yörükleri hububat türü bitkileri ekip ihtiyaçlarını giderirlerken ondokuzuncu yüzyıl içerisinde pamuk ve tütün gibi ürünleri de yetiştirip sanayiye yönelik üretim yaparak gelir elde etmeyi de amaçlamışlardır. Bu üretim anlayışı ve ürün çeşitliliğine, yörenin uygun iklimi imkan verirken aynı zamanda gelir getiren ürünlere de yönelen Yörüklerin, yüzyılın ekonomik darboğazı içerisinde yaşanan enflasyon yüküne karşı

direnerek gelir elde etmeyi düşündükleri bir gerçektir. Yörenin doğal ortamında yetişen harnup ve zeytin ağaçlarını da aşılama yöntemi ile aşılayıp gelir elde ettikleri gibi Döşemealtı çevresinde yaşayan Yörüklerden bağıcılıkla uğraşanlar da bulunmakla birlikte tarım bakımından hayvancılıktan daha renkli ve çeşitli bir üretim anlayışı göze çarpmaktadır. Öte yandan devlete hem yetiştirdikleri hayvanların hem de ürettikleri zirai ürünlerin vergisini verip hazineye önemli ölçüde katkı sağlarken ondokuzuncu yüzyılda artan vergi yüküne karşı direnip vergi ödemekten kaçınanlar bulunmaktadır. Nitekim artan bu vergi yüküne taşradaki idarecilerin çeşitli kalemlerde at baha, kaftan baha ve nal baha gibi sonuna baha ekleyerek topladıkları salma vergiler de eklenince Yörüklerin vergi ödeme hususundaki direnişlerinin nedeni daha iyi anlaşılmaktadır.

Teke Yörüklerinin her alanda olduğu gibi aile yapıları bakımından da zengin bir kültürel birikimlerinin olduğunu görmek mümkündür. Nitekim eski Türk aile yapısına sadık kalan ve aileye ayrı bir değer veren Yörüklerin evlenme gelenekleri içerisinde genellikle meşakkatli bir hayata malik olduklarından bu şartları bilen ve hayvancılıktan anlayan ailelerin birbirlerini tercih ettikleri görülmektedir. Evlilikler, mutlaka nikah akdi ile İslami usullere göre gerçekleştirilirken genellikle aynı oymak ve oba bireyleri ile farklı oymaklar arasında evlilikler yapıldığı gibi yerleşik ahali ile de kız alıp verenler bulunmaktadır. Bunun yanında evlenmeler genellikle gönüllülük esası ve ailelerin onayına dayanırken ailelerin rızalarının olmadığı durumlarda kaçarak evlenenler de olmuş ancak bu durumda yaşanması muhtemel bir kargaşaya meydan vermeden derhal oymak ve oba ileri gelenleri devreye girerek sorunu çözüp tarafları anlaştırmışlardır. Genellikle sağlam bir aile kumruna sahip olmakla birlikte yöredeki Yörükler arasında nadiren de olsa geçimsizlik başta olmak üzere çeşitli nedenlerle boşanma olayları yaşandığı gibi erkeğin kadını boşadığı durumlar yanında kadının da erkekten boşandığı hatta tazminat ödediği durumlar da bulunmaktadır. Boşanma durumlarında kadın, erkekten mehr hakkını mutlaka aldığı gibi aynı zamanda çocuğu varsa bu çocuğa da ayrıca nafaka tahsis edilmiştir.

Miras paylaşımı hususunda hukuk kurallarına riayet ettikleri görülmekle birlikte İslam hukukuna göre bir paylaşım gerçekleştirilirken mirastan kadının mehr hakkı mutlaka ayrılarak kendisine teslim edilmiştir. Miras için mahkemeye yapılan başvurularda hukuk kuralları çerçevesinde her ne olursa olsun hak sahibine hakkı verilmiştir. Bunun yanında özellikle ebeveynlerden birisinin ölümü vukuunda küçük yaştaki çocukların haklarını korumak için bunlara vasi tayin edilmiş hatta nafaka tahsis edilerek bu çocuklar reşit olana kadar Emval ve Eytam Sandığının gözetim ve denetiminde hakları vasi ve kefil aracılığı ile muhafaza edilmiştir. Bu şekilde küçük yaştaki çocukların haklarının gasp edilmesinin önüne geçildiği

gibi yaşanacak muhtemel bir anlaşmazlığın da önü kesilirken reşit olan veya rüşdünü ispatlayan bireye miras malları doğrudan bırakılmıştır. Devlet bu sistem ile çaresiz ve yetimleri koruyup gözetirken onların haklarını garanti altına aldığı gibi sosyal devlet ilkesini de yerine getirmiştir.

Sosyal yaşamları ile iç içe geçmiş bir beslenme alışkanlığına sahip olan Teke Yörüklerinin besledikleri sürülerden elde ettikleri et, süt, peynir, yoğurt, yağ, lor, keş, tort ve dolaz gibi gıda ürünleri yanında ürettikleri hububat türlerinden özellikle hammaddesi buğday ağırlıklı bir beslenme alışkanlıkları bulunmaktadır. Bunların yanında bakliyat türlerini, hem taşıma hem de muhafaza açısından hareketli yapılarına elverişli olduğu için ürettikleri hayvansal gıdalarla değiştirerek ya da satın alarak temin etmişlerdir. Aynı zamanda Türk misafirperverliğinin en zarif örneklerini sergileyen Yörüklerin çadırlarında kahve ve kahve takımı taşıdıkları görülürken ellerinde ne varsa gelen misafirlerle paylaşma ve ona bir şeyler ikram etme alışkanlığı ve duygusu içerisinde misafiri onurlandırmaya ayrı bir önem vermişlerdir.

Giyim kuşam gelenekleri bakımından yerleşiklerle büyük oranda farklılık gösterirlerken genellikle kendilerinin çulfalıkta dokudukları yün başta olmak üzere çeşitli ince kumaşlardan hazırladıkları giysileri kullanmışlardır. Aynı zamanda temin ettikleri pamuk ipliğinden pamuklu kumaş türlerini de dokurlarken bunları hazır olarak satın aldıkları da olmuştur. Baştan ayağa eski Türk kültürünün zengin ve özgün giyim kuşamına dair giysileri hazırlayıp kullandıkları gibi bu anlamda yerleşiklere göre eski kültürel değerlere daha sıkı bir şekilde bağlı kalmışlardır.

Teke Yörüklerinin kültürel değerlere bağlılığı sadece giyim kuşamla sınırlı olmamakla birlikte gerçekten çok zengin bir dokuma alışkanlıkları da bulunmaktadır. Çoğu, belgelere de yansıyan dokuma örneklerinden ıstar dokumalar içerisinde çeşitli renk, desen ve motiflerle dokunmuş halı, kilim, namazla ve çuval türleri yer almaktadır ki bu dokumalar üzerine işledikleri ve yanlış adı verdikleri motifler onların kültürel zenginliğine en büyük delildir. Bu dokuma türleri kendi içlerinde yine renk, desen ve motiflerine göre çok zengin bir adlandırma geleneğine de sahip olup Akdeniz, Ege ve İç Anadolu'da bulunan Yörüklerin benzer renk, desen, motif ve adlarla dokudukları dokuma türleri hem kültürel bütünlüğü hem de kültürel zenginliği göstermektedir. Aynı zamanda barındıkları mesken olan çadırdan sitil ve çula kadar ıstarda dokuyup üreten Yörükler, kolan, sicim ve çuval kulpu gibi malzemeleri de çarpana adı verilen düzeneğe dokumakla birlikte zengin bir dokuma becerisine sahip oldukları görülmektedir. Dokuma dışında ördükleri iplerle çadır bağından, dizgine hatta urgana kadar hazırladıkları malzemeler yanında hayvan donanımlarını da kendileri dokuma başta olmak

üzere çeşitli şekillerde hazırlayıp kullanmışlardır. Özellikle dokuma alanında kullanılan ıstar, çarpana ve çulfalık gibi malzemeler yanında kıl ve yün işlemeye yarayan tarak, yay, kirmen, tengerek ve çark adı verilen düzenekleri yapma ve kullanma becerileri bulunmaktadır. Farklı renklerdeki koyun yününi çeşitli işlemlerden geçirdikten sonra keçe ve kepenek yapımı başta olmak üzere çeşitli alanlarda kullandıkları gibi aynı zamanda dövme yöntemiyle kebe adı verilen kalın yün kumaşı da elde etmişlerdir. Dericilik alanında da ayrı bir mahareti bulunan Teke Yörükleri, su tuluğundan yayığa, peynir ve yağ tulumundan yaygı ve namazla olarak kullanılan post'a hatta dağarcığa ve çarığa kadar çok çeşitli malzemeleri deri işleme sanatına bağlı olarak hazırlayıp kullanmışlardır. Bütün bu becerilere sahip olmakla birlikte yöredeki Yörük kadınları dokumadan dericiliğe kadar Türk kültürünün engin ve zarif örneklerini hazırlayıp kullandıkları gibi yörede var olan bu yürüyen ekonominin baş kahramanları olmuşlardır.

Aynı zamanda besledikleri hayvanlarla adeta bütünleştiklerinden özellikle göç yolunda develerin yüklenmesinden eşyaların üzerine örtülen malzemelere ve develere taktıkları süslü başlık ve boncuklara hatta deve çanlarına ayrı bir önem verdikleri gibi kullandıkları bu deve donanımları göçe ayrı bir ahenk katmıştır. Göç, onlar için her zaman yeni bir başlangıç olup doğa nasıl baharda kendisini yeniliyorsa Yörük de yaylak, kışlak ve güzlek arasındaki her göç ile kendisini iklimin ve doğanın şartlarına uydurarak yenilemiştir. Büyük ve küçükbaş hayvanlara taktıkları çan ile otlaklarda hayvanlarını rahatlıkla kontrol altında tutarlarken yine bu hayvanların boyunlarına taktıkları çeşitli canlı kabukları ve boncuklar yanında ağaçtan yapılmış süsler ve muskalarla sürünün veya hayvanların nazardan korunduğuna inanmışlardır.

Türk halk kültürü alanında sahip oldukları zengin birikim her alana şamil olup özellikle müzik alanında boğaz çalma genellikle yöredeki Yörük kadınlarının kullandığı bir yöntemdir. Bunun yanında kaval, düdük, kemençe, kabak kemane ve cura, Teke Yörükleri tarafından yapılan ve kullanılan müzik aletleri olup yörede bu müzik aletlerinden özellikle kavalı maharetle çalan usta Yörük âşıkları gelmiş geçmiştir. Aynı zamanda bu müzik aletleriyle çalınan zeybek ve çeşitli kırık havalar, yöre Yörüklerinin Türk kültürünün zengin örneklerini yaşattıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

KAYNAKÇA

A. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ KAYNAKLARI

1. Belgeler

a. Bab-ı Asafi Tasnifi (Dosya No/Gömlek No)

i. Bab-ı Asafi Divan-ı Hümayun Kalemî (BOA., A.DVN.)

44/8 38/41 50/1 68/2

ii. Bab-ı Asafi Divan-ı Hümayun Mühimme Kalemî (BOA. A.DVN.MHM.)

3-A/87 387-A/36

b. Sadaret Tasnifi (Dosya No/Gömlek No)

i. Sadaret Müteferrik Evrakı (BOA., A.M.)

1/45

ii. Sadaret Amedi Kalemî Evrakı (BOA., A.AMD.)

9/47 23/54 45/60

iii. Sadaret Mektubi Kalemî Evrakı (BOA., A.MKT.)

13/17 13/76 138/69

iv. Sadaret Mektubi Kalemî Deavi Evrakı (BOA., A.MKT.DV.)

16/75 21/41 26/17 184/96

v. Sadaret Mektubi Mühimme Kalemî Evrakı (BOA., A.MKT.MHM.)

23/85 56/48 75/29 232/52 353/87 358/24

387-A/36 392/93 436/45

vi. Sadaret Mektubi Kalemî Meclis-i Vâlâ Evrakı (BOA., A.MKT.MVL.)

1/45 11/83 17/86 23/83 40/89 45/58

79/32 94/53 102/94 104/97 113/74 119/15

123/48 124/81 125/15

vii. Sadaret Mektubi Kalemî Nezaret ve Deva'ir Evrakı (BOA., A.MKT.NZD.)

78/68 86/31 340/85 362/28 420/70

viii. Sadaret Mektubi Kalemî Umum Vilayet Evrakı (BOA., A.MKT.UM.)

16/78 58/22 76/27 152/9 163/94 197/8

253/13 391/95 447/51 449/45 450/26 451/61

460/10 462/29 521/33 534/11 563/78

c. Babiâli Evrak Odası Evrakı (BOA., BEO.) (Dosya No/Gömlek No)

10/687	149/11125	280/20962	483/36209	1437/107763	2538/190329
--------	-----------	-----------	-----------	-------------	-------------

d. Cevdet Tasnifi (Dosya No/Gömlek No)**i. Cevdet Adliye (BOA., C.ADL.)**

53/3195	68/4089	79/4763
---------	---------	---------

ii. Cevdet Askeriye (BOA., C.AS.)

188/8135	445/18545	458/19112	509/21267	852/36438	907/39124
----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

iii. Cevdet Dahiliye (BOA., C.DH.)

11/544	12/562	15/734	31/1548	33/1631	40/1979
--------	--------	--------	---------	---------	---------

76/3792	83/4117	85/4238	92/4564	140/6956	141/7009
---------	---------	---------	---------	----------	----------

187/9304	219/10926	322/16051	324/16195
----------	-----------	-----------	-----------

iv. Cevdet İktisad (BOA., C.İKTS.)

7/349	10/458
-------	--------

v. Cevdet Maliye (BOA., C.ML.)

18/808	25/1160	59/2682	103/4577	149/6316	154/6530
--------	---------	---------	----------	----------	----------

160/6738	201/8308	201/8318	202/8368	258/10612	290/11874
----------	----------	----------	----------	-----------	-----------

291/11927	305/12450	351/14412	354/14507	457/18512	477/19432
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

503/20417	511/20828	514/20969	524/21444	586/24119	586/24123
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

591/24355	616/25423	753/30696
-----------	-----------	-----------

vi. Cevdet Zabtiye (BOA., C.ZB.)

56/2787

e. Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (BOA., DH.MKT.) (Dosya No/Gömlek No)

1/30	139/22	168/22	188/46	194/74	1316/69
------	--------	--------	--------	--------	---------

1340/80	1510/90	1515/99	1563/115	1567/46	1597/91
---------	---------	---------	----------	---------	---------

1612/71	1640/9	1672/31	1684/144	1692/68	1715/79
---------	--------	---------	----------	---------	---------

1727/130	1764/83	1768/75	1781/115	1793/64	1797/50
----------	---------	---------	----------	---------	---------

1799/50	1808/103	1808/115	1840/40	1897/20	1920/111
---------	----------	----------	---------	---------	----------

2036/55	2044/66	2049/93	2051/93	2090/87	2109/23
---------	---------	---------	---------	---------	---------

2150/125	2187/93	2189/124	2242/23	2317/108	2591/101
----------	---------	----------	---------	----------	----------

f. Hatt-ı Hümayun (BOA., HAT.) (Dosya No/Gömlek No)

346/19721/A 535/26320 1224/47384-C 1423/58219 377/20476-A
535/26320

g. Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi Evrakı (BOA., HR.MKT.) (Dosya No/Gömlek No)

217/87 225/68 256/13 309/44

h. İbnülemin Tasnifi (Dosya No/Gömlek No)**i. İbnülemin Dahiliye (BOA., İE.DH.)**

30/2709 35/3016

ii. İbnülemin Vakıf (BOA., İE.EV.)

58/6370

ı. İrade Tasnifi (Dosya No/Gömlek No)**i. İrade Adliye ve Mezahib (BOA., İ.AZN.)**

60/1323 M-10.

ii. İrade Dahiliye (BOA., İ.DH.)

13/604 145/7505 170/9006 175/9450
470/31520 488/32999 534/37051 1356/1316/Ra-10
1372/1317/L-02

iii. İrade Dosya Usulü (BOA., İ.DUİT.)

147/5

iv. İrade Hususi (BOA., İ.HUS.)

37/1312/ZA012

v. İrade Meclis-i Mahsus (BOA., İ.MMS.)

132/5655

vi. İrade Mesail-i Mühimme (BOA., İ.MSM.)

69/2005

vii. İrade Maliye (BOA., İ.ML.)

35/1317//N-28

viii. İrade Meclis-i Vâlâ (BOA., İ.MVL.)

147/4153 244/8861 278/10863 310/12945 350/15251 426/18695
467/21136 486/22014 536/24082 538/24189

i. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi (BOA., MF.MKT.) (Dosya No/Gömlek No)

56/90

j. Meclis-i Vükela Mazbataları (BOA., MV.) (Dosya No/Gömlek No)

11/78 11/94 65/79 87/30

k. Meclis-i Vâlâ Evrakı (BOA., MVL.) (Dosya No/Gömlek No)

17/13	29/1	29/46	32/45	35/1	82/15
83/25	99/17	224/25	224/60	227/6	245/2
251/1	254/65	277/10	292/24	321/54	568/72
597/26	608/50	608/67	609/29	609/30	610/10
628/26	629/52	633/53	643/20	644/11	649/28
650/35	651/107	651/110	655/22	666/83	666/95
677/105	682/95	691/38	698/72	705/47	713/31
714/23					

l. Şura-yı Devlet Evrakı (BOA., ŞD.) (Dosya No/Gömlek No)

287/19	307/22	386/35	1701/37	1716/5	1718/9
1741/1	2497/19				

m. Yıldız Tasnifi (Dosya No/Gömlek No)**i. Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı (BOA., Y.A.HUS.)**

280/20

ii. Yıldız Sadaret Resmi Maruzat Evrakı (BOA., Y.A.RES.)

34/24

iii. Yıldız Esas Evrakı (BOA., Y.EE.)

36/12

iv. Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (BOA., Y.MTV.)

120/122

v. Yıldız Perakende Evrakı Askeri Maruzat (BOA., Y.PRK.ASK.)

63/131 105/1

vi. Yıldız Perakende Evrakı Dahiliye Nezareti Maruzatı (BOA., Y.PRK.DH.)

8/66

**vii. Yıldız Perakende Evrakı Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği
(BOA., Y.PRK.TKM.)**

4/32

2. Defterler

a. Bab-ı Asafi Divan-ı Hümayun Mühimme Kalemî Defteri (BOA. A.DVN.MHM.d.)

(Gömlek No)

130

b. Bab-ı Defteri Başbakıkulu Defterleri (BOA., D.BŞB.d.) (Gömlek No)

26519

c. Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemî Defterleri (BOA., D.BŞM.d.) (Gömlek No)

4444 8130 8139/A 8262 8297 8304
42444

d. Hazine Hassa Defterleri (BOA., HH.d.) (Gömlek No)

24850

e. Kamil Kepeci Defteri (BOA., KK.d.) (Dosya No/Gömlek No)

5061/1135

f. Maliye Tasnifi (Gömlek No)

i. Maliyeden Müdevver Defterler (BOA., MAD.d.)

6890 21546

ii. Maliye Kalemî Defterleri (BOA., ML.d.)

457 839

iii. Maliye Ceride Defterleri (BOA., ML.CRD.d.)

662 853

iv. Maliye Varidat Muhasebesi Defterleri (BOA., ML.VRD.d.)

1671 1694 1695 1698 1773 3132

v. Maliye Varidat Muhasebesi Temettuat Defterleri (BOA., ML.VRD.TMT.d.)

9738 9745 9747 9765 10034 10039
10541 10544 10573 10578 10579 10580

10581 10583 10584 10586 10588 10589

g. Bab-ı Defteri Meşihat Şer'iyeye Sicil Defterleri (BOA., MŞH.ŞSC.d.) (Gömlek No)

1148 1149 1150 1151 1152 1153
 1154 1155 1156 1157 1158 1159
 1160 1161 1162 1163 1164 1165
 1166 1167 1168 1169 1170 1171
 1173 1174 1175 1176 1177 1178
 1179 1180 1181 1182 1183 1184
 1185 1186 1187 1189 1190 1191
 1193 1194 1196 1197 1198 1201
 1210 1231 1238 1239 1240 1242
 1243

h. Nüfus Defterleri (BOA., NFS.d.) (Gömlek No)

3190 3195 3196 3197 3198 3199
 3200 3201 3202 3210 3214 3216
 3225 3228 3230 3233

B. KONYA VİLAYET SALNAMELERİ

1285 1286 1287 1288 1289 1290
 1291 1292 1294 1295 1296 1300
 1301 1302 1303 1304 1305 1306
 1307 1310 1312 1314

C. ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLER

1. Tezler

Ak, Mehmet; **Osmanlı İmparatorluğunda Bir Âyânlık Örneği Yılanlıoğulları**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2007.

Bakır, İbrahim; **Batı Toroslarda Göçerlerin Yerleşme ve Mekan Sorunlarının Çözümü Üzerine Bir Deneme**, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya, 1995.

Beden, Aydın; **1854-1859 Tarihleri Arasında Antalya (8 No'lu Antalya Şer'iyeye Sicilleri Defterine Göre)**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2004.

Dinç, Güven; **9 No'lu Antalya Şer'iyeye Sicili Defterine Göre 1853-1859 Yılları Arasında Antalya Şehrinin İdari ve Sosyo-Ekonomik Durumu**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2005.

Erdönmez, Celal; **Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Konar-Göçer Aşiretlerin Yerleştirilmesi (1840-1876)**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 1995.

Gülten, Sadullah; **XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2008.

Sandal, A. Aslıhan; **Anadolu'da Bir Türk Aşireti Varsaklar**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2001.

Sarı, Serkan; **XV-XVI. Yüzyıllarda Menteşe, Hamid ve Teke Sancağı Yörükleri**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta, 2008.

Tan, Seda; **17 No'lu Antalya Şer'iyeye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi 1297-1300 (M. 1879-1883)**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2010.

Tanriseven, Ruken; **12 No'lu Antalya Şer'iyeye Sicili Defterine Göre 1862-1864 Yılları Arasında Antalya Şehrinin İdarî ve Sosyo-Ekonomik Durumu**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2007.

Taşkın, Ünal; **Osmanlı Devleti'nde Kullanılan Ölçü ve Tartı Birimleri**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2005.

Tuztaş, Ayşe Hilal; **Günümüzde Isparta'da Yaşayan Yörüklerin Siyasi ve Kültür Tarihleri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih AAna Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005.

2. Kitaplar

Afyoncu, Erhan; **Sorularla Osmanlı İmparatorluğu**, Yeditepe Yay., İstanbul, 2011.

Ahmet Refik; **Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)**, Enderun Kitabevi Yay., İstanbul, 1989.

Akbaş, S. Burhanettin; **Kayseri'de Yörükler ve Türkmenler**, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., Kayseri, 2005.

Akbayar, Nuri; **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2001.

Akdemir, M. Sadık, **XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Isparta (Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayat)**, Isparta Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Isparta, 2008.

Akgündüz, Ahmet; **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, 1. Kitap, Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnâmeleri**, Fey Vakfı Yay., İstanbul, 1990.

Akgündüz, Ahmet; **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, 3. Kitap, Yavuz Sultan Selim Devri Kanunnâmeleri**, Fey Vakfı Yay., İstanbul, 1991.

Akgündüz, Ahmet; **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, 4. Kitap, Kanuni Devri Kanunnâmeleri, I. Kısım, Merkez ve Umumi Kanunnâmeler**, Fey Vakfı Yay., İstanbul, 1992.

Akgündüz, Ahmet; **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, 6. Kitap, Kanuni Devri Kanunnâmeleri, II. Kısım, Eyalet Kanunnâmeleri (II)**, Fey Vakfı Yay., İstanbul, 1993.

Akgündüz, Ahmet; **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, 7/I. Kitap, Kanuni Devri Kanunnâmeleri, (IV), 7/II. Kitap, II. Selim Devri Kanunnâmeleri**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 1994.

Akgündüz, Ahmet; **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, 8/I. Kitap, III. Murad Devri Kanunnâmeleri, 8/II. Kitap, III. Mehmed Devri Kanunnâmeleri**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 1994.

Akgündüz, Ahmet; **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, 9/I. Kitap, I. Ahmed Devri Kanunnâmeleri, 9/II. Kitap, II. Osman Devri Kanunnâmeleri**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 1996.

Akıncıoğlu, M. Cahit; **Antalya Solimkent Tarihi**, Ece Ofset, Antalya, 1998.

Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), (haz. Necdet Öztürk), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 2000.

Arıkan, Zeki; **XV-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İzmir, 1988.

Arslan, Nevzat; **Karaçakal Yörükleri**, Altınkalem Yay., İzmir, 2009.

Arslan, Hüseyin; **16. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskan, Göç ve Sürgün**, Kaknüs Yay., İstanbul, 2001.

Âşık Paşazade, **Osmanoğulları'nın Tarihi**, (haz. Kemal Yavuz-M.A. Yekta Saraç), K Kitaplığı Yay., İstanbul, 2003.

Berthelot, Olivier; **Turque Des Tribus Türük au Peuple Turc**, Barthelemy, 1997.

Berthelot, Olivier; **Turque**, Langlade, 2000.

Bilgili, Ali Sinan; **Osmanlı Döneminde Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2001.

Böcüzade Süleyman Sami; **Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi**, (yay. haz. Suat Seren), c. I-II, Serenler Yay., İstanbul, 1983.

Braudel, Fernand; **Akdeniz ve Akdeniz Dünyası**, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), c. I, Eren Yay., İstanbul, 1989.

Çakar, Enver; **XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı (1516-1566)**, Fırat Üniversitesi Orta-Doğu Araştırma Merkezi Yay., Elazığ, 2003.

Çay, Abdulhalûk M.; **Türk Milli Kültüründe Hayvan Motifleri-I- (Koyun ve Keçi Etrafında Oluşan Gelenekler)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1990.

Çelik, Ali; **Bir Yörük Çocuğunun Gözüyle Yörüklerin Dünyası**, Emedya Ofset, Isparta, 2008.

Çevik, Hikmet; **Tekirdağ Yürükleri**, Tekirdağ Halkevi Yay., İstanbul, 1971.

Çimrin, Hüseyin; **Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar**, c. 1, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yay., Antalya, 2007.

Çimrin, Hüseyin; **Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar**, c. 2, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yay., Antalya, 2007.

Danieloğlu, Dimitri E.; **1850 Yılında Yapılan Bir Pamphylia Seyahati**, (çev. Ayşe Özil), Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yay., Antalya, 2010.

Daşcıoğlu, Kemal; **İskan, Suç ve Ceza Osmanlı'da Sürgün**, Yeditepe Yay., İstanbul, 2007.

Doğan, Cihangir-Doğan, Said; **Yörüklerin Sosyal ve Kültürel Hayatı (Antalya Örneği)**, Kızılelma Yay., İstanbul, 2005.

Dulkadir, Hilmi; **İçel'de Son Yörükler Sarıkeçililer**, İçel Valiliği Yay., Mersin, 1997.

Egawa, Hikari-Şahin, İlhan; **Yağcı Bedir Yörükleri**, Eren Yay., İstanbul, 2007.

Ekiz, Abdullah; **Dünden Bugüne Elmalı**, Elmalı'yı Tanıtma ve Yardımlaşma Derneği Yay., Elmalı, 2001.

Emecen, Feridun M.; **İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, Kitabevi Yay., İstanbul, 2001.

Emiroğlu, Mecdi; **Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay., Ankara, 1977.

Ercenk, Giray; **Dünden Bugüne Döşemealtı (Coğrafya-Tarih-Kültür) ve Su Saklama Yapıları (Kuyular-Sarnıçlar)**, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yay., Antalya, 2010.

Eroğlu, Haldun; **Osmanlı Devletinde Şehzadelik Kurumu**, Akçağ Yay., Ankara, 2004.

Eröz, Mehmet; **Türk Köy Sosyolojisi Meseleleri ve Yörük-Türkmen Köyleri**, sayı: 81, Türkiye Harsî ve İctimaî Araştırmalar Derneği Yay., İstanbul, 1966.

Eröz, Mehmet; **Yörükler**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 1991.

Eröz, Mehmet; **Milli Kültürümüz ve Meselelerimiz**, Doğuş Yay., İstanbul, 1983.

Erten, Süleyman Fikri; **Antalya Tarihi**, Tan Matbaası, İstanbul, 1940.

Fraylıç-Ravlıg; **Türkmen Aşiretleri**, (yay. haz. Ali Cin-Haluk Kortel-Haldun Eroğlu), IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2008.

Göka, Şenol; **Söz Uçar Yazı Kalır Yüzyıllar Öncesinden Günümüze Afyon Karahisar ve Batı Akdeniz**, Antalya Gazeteciler Cemiyeti Yay., Antalya, 1996.

Gökbel, Ahmet; **Anadolu'da Varsak Türkmenleri**, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 2007.

Gökbilgin, M. Tayyib; **Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihan**, İşaret Yay., İstanbul, 2008.

Gökçen, İbrahim; **16. ve 17. Asır Sicillerine Göre Saruhan'da Yürük ve Türkmenler**, Manisa Halkevi Yay., İstanbul, 1946.

Göktürk, Hilmi; **Anadolu'da Oğuz Boyları**, c. II, Türk Dünyası Yay., İstanbul, 1979.

Güçlü, Muhammet; **XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya**, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yay., Antalya, 1997.

Güçlü, Muhammet; **1864-1950 Yılları Arasında Serik**, Serik Belediyesi Kültür Yay., Antalya, 2000.

Gündüz, Tufan; **Anadolu'da Türkmen Aşiretleri**, Yeditepe Yay., İstanbul, 2007.

Gündüz, Tufan; **XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri**, Yeditepe Yay., İstanbul, 2005.

Güngör, Kemal; **Cenubî Anadolu Yürüklerinin Etno-Antropolojik Tetkiki**, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji ve Etnoloji Enstitüsü Neşriyatı, Ankara, 1941.

Halaçoğlu, Yusuf; **XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**, TTK Yay., Ankara, 2006.

Halaçoğlu, Yusuf; **XIV.-XVII. Yüzyıllarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı**, TTK Yay., Ankara, 2007.

Halaçoğlu, Yusuf; **Türkiye'nin Derin Kökleri Osmanlı Kimliği ve Aşiretler**, Babiâli Kültür Yay., İstanbul, 2010.

Halaçoğlu, Yusuf; **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)**, c. I, TTK Yay., Ankara, 2009.

Halaçoğlu, Yusuf; **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)**, c. II, TTK Yay., Ankara, 2009.

Halaçoğlu, Yusuf; **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)**, c. III, TTK Yay., Ankara, 2009.

Halaçoğlu, Yusuf; **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)**, c. IV, TTK Yay., Ankara, 2009.

Halaçoğlu, Yusuf; **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)**, c. V, TTK Yay., Ankara, 2009.

İbn Bîbî, **Selçuknâme**, (terc. Mükrimin Halil Yinanç, haz. Refet Yinanç-Ömer Özkan), Kitabeyi Yay., İstanbul, 2007.

İlbey, Mustafa; **Geçmişten Günümüze Türkmenler (Oğuzlar)**, hdy Yay., Ankara, 2010.

İnalçık, Halil; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, c. I, Eren Yay., İstanbul, 2004.

İnan, Abdülkadir; **Makaleler ve İncelemeler**, c. I, TTK Yay., Ankara, 1998.

İnbaşı, Mehmet; **Rumeli Yörükleri (1544-1675)**, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum, 2000.

Johansen, Ulla; **50 yıl önce Türkiye'de Yörüklerin Yayla Hayatı**, (çev. Muallâ Poyraz), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2005.

Kafesoğlu, İbrahim; **Türk Millî Kültürü**, Ötüken Yay., İstanbul, 1999.

Karaca, Behset; **XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı**, Fakülte Kitabevi Yay., Isparta, 2002.

Karaca, Behset; **XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası**, Fakülte Kitabevi Yay., Isparta, 2009.

Karal, Enver Ziya; **Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831**, Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü Yay., Ankara, 1943.

Karçınzade Süleyman Şükrü, **Seyahatü'l-Kübra Büyük Seyahat**, (yay. haz. Salih Şapçı), Sinan Ofset, Eğirdir, 2005.

- Karpat, Kemal H.; **Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri**, (çev. Bahar Tırnakçı), Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2003.
- Katırcıoğlu, Nuri; **Bütün Isparta**, c. I, Bereket Matbaası, Ankara, 1958.
- Koç, Mustafa; **Baris-Hamit-Hamitâbât Tüm Yönleri ile Isparta**, Türk Köyü Yay., Isparta, 1983.
- Kofoğlu, Sait; **Hamidoğulları Beyliği**, TTK Yay., Ankara, 2006.
- Konyalı, İbrahim Hakkı; **Alanya (Alâiyye)**, (yay. haz. M. Ali Kemaloğlu), Ayaydın Basımevi, İstanbul, 1946.
- Kutlu, Muhtar; **Şavaklı Türkmenlerde Göçer Hayvancılık**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1987.
- Langlois, V.; **Eski Kilikya**, (çev. M. Rahmi Balaban), Mersin Halkevi Yay., Mersin, 1947.
- Lindner, Rudi Paul; **Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar**, (çev. Müfit Günay), İmge Kitabevi Yay., Ankara, 2000.
- Merçil, Erdoğan; **Müslüman-Türk Devletleri Tarihi**, TTK Yay., Ankara, 1997.
- Moğol, Hasan; **XIX. Yüzyılın Başlarında Antalya**, Mehter Yay., Ankara, 1991.
- Onuk, Taciser; **Osmanlı Çadır Sanatı (XVII-XIX. Yüzyıl)**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1998.
- Orhonlu, Cengiz; **Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı**, Eren Yay., İstanbul, 1987.
- Orhonlu, Cengiz; **Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbent Teşkilâtı**, Eren Yay., İstanbul, 1990.
- Ortaylı, İlber; **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)**, TTK Yay., Ankara, 2000.
- Oruç Beğ; **Oruç Beğ Tarihi**, (haz. Atsız), Tercüman Yay., İstanbul, 1972.
- Ögel, Bahaeddin; **Türk Kültürünün Gelişim Çağları II**, MEB Yay., İstanbul, 1997.
- Özbayrı, Kemal; **Tahtacılar ve Yörükler**, Paris, 1972.
- Pakalın, Mehmet Zeki; **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c. III, MEB Yay., İstanbul, 1993.
- Sakin, Orhan; **Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler**, Toplumsal Dönüşüm Yay., İstanbul, 2006.
- Saraçoğlu, Hüseyin; **Akdeniz Bölgesi**, c. III, 1. Kısım, MEB Yay., İstanbul, 1968.
- Selekler, Macit; **Yarımasrın Arkasından Antalya'da Kemer Melli-İbradı Serik**, İstanbul, 1960.

Seyirci, Musa; **Batı Akdeniz Bölgesi Yörükleri**, Der Yay., İstanbul, 2000.

Seyirci, Musa; **Batı Akdeniz Bölgesi Tahtacıları**, Derin Yay., İstanbul, 2007.

Seyirci, Musa; **Ege Yörükleri**, Derin Yay., İstanbul, 2003.

Sezen, Tahir; **Osmanlı Yer Adları**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 2006.

Spratt, T.A.B.-Forbes, Edward; **Milyas, Kibyris ve Likya'da Yolculuklar**, c. I, (çev. Doğan Türker), Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yay., Antalya, 2008.

Su, Kâmil; **Balıkesir ve Civarında Yürük ve Türkmenler**, Balıkesir Halkevi Yay., İstanbul, 1938.

Sümer, Faruk; **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı Destanları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 1999.

Sümer, Faruk; **Kara Koyunlular (Başlangıçtan Cihan Şah'a Kadar)**, c. I, TTK Yay., Ankara, 1992.

Şahin, Ali; **Güney Anadolu'da Beydili Türkmenleri ve Baraklar**, Doğu Matbaası, Ankara, 1962.

Şahin, İlhan; **Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler**, Eren Yay., İstanbul, 2006.

Şölen, Hikmet; **Aydın İli ve Yürükler**, Aydın Halkevi Yay., Aydın 1945.

Tanyıldız, Ali; **Honamlı Yörükleri**, Özgül Tipo-Ofset, Isparta, 1990.

Texier, Charles; **Küçük Asya Cağrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi**, (çev. Ali Suat), c. III, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı Yay., Ankara, 2002.

Turan, Osman; **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1996.

Türkey, Cevdet; **Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar**, İşaret Yay., İstanbul, 2005.

Türkdoğan, Orhan; **Etnik Sosyoloji**, Timaş Yay., İstanbul, 2003.

Uluçay, M. Çağatay; **XVII. Asırda Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri**, Manisa Halkevi Yay., İstanbul, 1944.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, TTK Yay., Ankara, 1988.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; **Osmanlı Tarihi**, c. I, TTK Yay., Ankara, 1982.

Yalın, Ali Rıza; **Cenupta Türkmen Çalgıları**, Seyhan Basımevi, Adana, 1940.

Yalman, Ali Rıza; **Cenup'ta Türkmen Oymakları**, c. I, (yay. haz. Sabahat Emir), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000.

Yalman, Ali Rıza; **Cenup'ta Türkmen Oymakları**, c. II, (yay. haz. Sabahat Emir), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000.

Yazıcızâde Ali, **Tevârîh-i Âl-i Selçuk**, (haz. Abdullah Bakır), Çamlıca Yay., İstanbul, 2009.

Yiğitbaşı, Süleyman Sükûti; **Eğirdir-Felekâbad Tarihi**, Çeltüt Matbaacılık, İstanbul, 1972.

3. Makaleler ve Bildiriler

Açıkgoz, Halil; "Türkçe'de Halı ve Halıcılık Terimleri", **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 32, (Ekim 1984), s. 137-188.

Afyoncu, Erhan; "Osmanlı'nın Türkmen Aşiretleri", **Popüler Tarih**, sayı: 56, (Nisan 2005), s. 12-17.

Afyoncu, Erhan; "Kayseri Sancağı'nda Yörükler (1483-1584)", **II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri**, s. 1-17, Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yay., Kayseri, 1998.

Ak, Mehmet; "Antalya'da Yörükler ve Yörük Kültürü", **Dünden Bugüne Antalya**, c. 2, s. 332-351, Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Antalya, 2010.

Ak, Mehmet; "20. Yüzyılda Serik'te Yörükler", **20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu Bildirileri**, c. I, s. 278-296, Akdeniz Üniversitesi Yay., Antalya, 2008.

Ak, Mehmet; "Yörük ve Voynuklara Dair Önemli bir Kaynak: Yörük ve Voynuk Ahkâm Defteri (16 Zilka'de 1116/12 Mart 1705-3 Cemâziyelevvel 1147/1 Ekim 1734)", **Belgeler**, c. XXXII, sayı: 36, 2011, s. 1-56.

Aksoy, Erdal; "Anadolu'da Yaşayan Oğuz Türklerinde Sosyal Farklılaşma: "Türkmen"ler ve "Yörükler", **Kök Araştırmalar Osmanlı Özel Sayısı**, s. 105-121, Kök Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı Yay., Ankara, 2000.

Aksoy, Erdal; "Türk Sosyo-Kültürel Yapısı İçinde Oğuz-Türkmen-Yörük Kavramsal Çerçevesi ve Sosyal Yapıları", **Son Konar-Göçerlerin (Sarıkeçili Yörüklerinin) Sosyo-Kültürel Yapısı**, (ed. M. Cihat Özönder-Erdal Aksoy-Gökhan V. Köktürk), s. 7-22, Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara, 2005.

Aksoy, Erdal; "Konar-Göçer Yörük Alt-Kültüründe Kadın Kimliği", **Osmanlıdan Cumhuriyete Yörükler ve Türkmenler**, (ed. Hayati Beşirli-İbrahim Erdal), s. 15-26, Phoenix Yay., Ankara, 2008.

Aksoy, Mustafa; "Elazığ ve Diyarbakır'da Oğuz Boylarından İki Beğdili-Badıllı Köyü ve 'Kürt-Ekrad, Türk' Kavramları Hakkında Karşılaştırmalı Sosyoloji Çalışması", **I.**

Uluslararası Oğuzlardan Osmanlıya Diyarbakır Sempozyumu Bildirileri, s. 641-664, Diyarbakır Valiliği Yay., Diyarbakır, 2004.

Aksu, Fehmi; “İsparta İlinde Oymak Adları”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 2, sayı: 19, (İlkteşrin 1935), s. 279-280.

Aksu, Fehmi; “Yılanlıoğullarına Dair Vesikalar 1”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 4, sayı: 48, (Mart 1938), s. 685-689.

Aktan, Oğuz; “Antalya Çevresinde ve Güney Anadolu’da Depreşen ve Dinen Konargöçer Asabiyeti”, **I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri**, s. 1-23, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1996.

Aktepe, M. Münir; “XIV. ve XV. Asırlarda Rumeli’nin Türkler Tarafından İskânına Dair”, **Türkiyat Mecmuası**, c. X, İstanbul, 1953, s. 299-312.

Alagöz, Cemal Arif; “Türkiye’de Yaylacılık Araştırmaları”, **Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, sayı: 2, Ankara, 1993, s. 1-51.

Aldoğan, Ayşen; “Döşemealtı Halıları”, **Sanat Dünyamız**, sayı: 23, (1981), s. 16-26.

Alpant, Aziz; “Karagülcülük ve Karakoyunlu Aşireti”, **Üretim**, sayı: 58, (Ocak 1954), s. 16-22.

Alpay, Osman; “Yaylacılık ve Problemleri”, **Ormanlık Araştırma Enstitüsü Dergisi**, c. 8, sayı: 2, (Temmuz 1962), s. 3-16.

Arat, R. Rahmeti; “Oymak”, **İslâm Ansiklopedisi**, c. 9, s. 459-460, MEB Yay., Eskişehir, 2001.

Arıbaş, Kenan-Duman, Ahmet; “Kurucuova Kasabasında (Konya) Yaylacılık Faaliyetleri”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı: 12, Burdur 2006, s. 195- 215.

Arıcanlı, İsenbike; “Osmanlı İmparatorluğunda Yörük ve Aşiret Ayrımı”, **Boğaziçi Üniversitesi Dergisi**, vol: 7, İstanbul 1979, s. 27-34.

Armağan, A. Latif; “Osmanlı Devleti’nde Konar-Göçerler”, **Osmanlı**, c. 4, s. 142-150, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999.

Armağan, A. Latif; “XVI. Yüzyıl’da Antalya”, **Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu**, s. 97-115, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay., Antalya, 2006.

Armağan, A. Latif; “Tarihsel Süreç İçinde Teke Yöresi”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, c. XX, sayı: 32, (Ağustos 2002), s. 1-21.

Armağan, A. Latif; “XVI. Yüzyılda Teke Sancağı’ndaki Konar-Göçerlerin Demografik Durumu Üzerine Bir Araştırma”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, c. XIX, sayı: 30, Ankara, 1997, s. 1-35.

Armağan, Abdüllatif; “XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı’nda Konar-Göçerler: Sosyo-Ekonomik ve Demografik Durumları”, **Osmanlıdan Cumhuriyete Yörükler ve Türkmenler**, (ed. Hayati Beşirli-İbrahim Erdal), s. 71-133, Phoenix Yay., Ankara, 2008.

Artun, Erman; “Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Görenekleri”, **I. Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri**, s. 25-62, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1996.

Arseven, Celâl Esad; “Çadır”, **Sanat Ansiklopedisi**, c. I, 1. Fasikül, s. 352-359, MEB Yay., İstanbul, 1975.

Arslan, Erden Sedat; “Aydın’da Deve Kültürü”, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Genel Konular Seksiyon Bildirileri**, s. 35-60, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1997.

Arslan, Sevim- Özhekim, Didem Atış; “Tarih 1993, Yer Antalya Döşemealtı”, **Güzel Sanatlar Etkinlikleri Sempozyum Bildirileri**, s. 59-64, Akdeniz Üniversitesi Yay., Antalya, 2008.

Atabeyli, Naci Kum; “Teke (Antalya) Yörükleri Hakkında Notlar”, **Türk Tarih-Arkeolojya ve Etnografya Dergisi**, sayı: IV, İstanbul 1940, s. 213-222.

Atlıhan, Şerife; “Güney-Batı Anadolu’da Karaçadır”, **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 15, (Eylül 1992), s. 48-54.

Atlıhan, Şerife; “Batı Anadolu’da Yaşayan Yörüklerde Heybe ve Torba Dokumalar”, **Erdem**, Halı Özel Sayısı-I, c. 10, sayı: 28, (Ekim 1999), s. 35-41.

Atlıhan, Şerife; “Değeri Giderek Artan Bir Yörük Sanatı Yaşam Biçimi ve Geleneksel Değerlerde Havsız Kirkitli Dokumalar”, **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 34, (Haziran 1997), s. 52-56.

Atlıhan, Şerife; “Fethiye Yörüklerinde Yaşayan Keçeler”, **Türkiyemiz**, sayı: 67, (Haziran 1992), s. 52-61.

Atlıhan, Şerife; “Antalya-Elmalı Akkuyu Yaylası Yörüklerinde Ev ve Tekstil Tasarımları”, **Güzel Sanatlar Etkinlikleri Sempozyum Bildirileri**, s. 65-71, Akdeniz Üniversitesi Yay., Antalya, 2008.

Avcı, Nazmi; “Yörüklerde Yaşam Felsefesi”, **Yörük ve Türkmenlerde Günlük Hayat Sempozyumu Bildirileri**, s. 9-14, Yörük Türkmen Vakfı Yay., Ankara, 2002.

Aydın, M. Akif; “Osmanlılarda Aile Hukukunun Tarihi Tekamülü”, **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, c. 2, s. 434-455, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara, 1992.

Aydın, Öznur; “Karadayı, Gebiz ve Tekke Köylerinde (Serik-Antalya) Yaşayan Karakoyunlu Yörüklerinin Dokuma Kültüründeki Değişmeler”, **Akdeniz-Sanat Dergisi**, c. 3, sayı: 6, (Kasım 2010), s. 45-57.

Aytaç, Pakize; “Yörüklerde Aile ve Kadın-Kadın Kıyafetleri”, **Yörük ve Türkmenlerde Günlük Hayat Sempozyumu Bildirileri**, s. 15-25, Yörük Türkmen Vakfı Yay., Ankara, 2002.

Bakır, İbrahim; “Toroslarda Göçebe Mimarîsi”, **Türk Halk Mimarîsi Sempozyumu Bildirileri**, s. 17-30, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1991.

Bakır, İbrahim; “Göçer-Konar Hayatta Mekan”, **Türkiye Aile Yıllığı**, s. 238-242, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara, 1990.

Bakır, İbrahim; “Köy Üst Yerleşmeleri”, **Türkiye Aile Yıllığı**, s. 233-237, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara, 1990.

Başbuğ, Hayri; “Aşiretlerimizde At Kültürü”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 42, (Haziran 1986), s. 1-99.

Bayar, Muharrem; “Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşunun 700. Yılında Rumelindeki Türk Varlığı: Evlâd-ı Fâtihân”, **Türk Kültürü**, yıl: XXXVIII, sayı: 445, (Mayıs 2000), s. 257-275.

Bayar, Muharrem; “Karakeçili Yörük Aşiretinin Tarih ve Kültür Hayatı”, **Yörük ve Türkmenlerde Günlük Hayat Sempozyumu Bildirileri**, s. 27-62, Yörük Türkmen Vakfı Yay., Ankara, 2002.

Baykara, Tuncer; “Kökboya”, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, c. 7, sayı: 14, İstanbul, 1964, s. 221-226.

Baykurt, Şerif; “Yörük Kültüründe Oyunlar ve Danslar”, **I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri**, s. 127-128, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1996.

Bazin, Marcel; “Orta Toros Yörüklerinden Sarıkeçili Aşireti”, (çev. Hamdi Kara), **Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, sayı: 3, Ankara, 1994, s. 323-350.

Beşirli, Hayati; “Sarıkeçili Yörüklerinde Çadır”, **Son Konar-Göçerlerin (Sarıkeçili Yörüklerinin) Sosyo-Kültürel Yapısı**, (ed. M. Cihat Özönder-Erdal Aksoy-Gökhan V. Köktürk), s. 59-72, Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara, 2005.

Beşirli, Hayati; “Sarıkeçili Yörüklerinde Hayvancılık”, **Anadolu’da Yörükler Tarihî ve Sosyolojik İncelemeler**, (ed. Hayati Beşirli-İbrahim Erdal), s. 111-131, Phoenix Yay., Ankara, 2007.

Bilgili, Ali Sinan; “Osmanlı’ya Karşı Bir Türkmen Boyu Tarsus Varsakları”, **Osmanlı**, c. 4, s.170-179, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999.

Binler, Mehmet Ziya; “Türkiye’nin Akdeniz Bölgesinde Evlenme Gelenekleri ve Görenekleri”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 114, (Haziran 1998), s. 105-122.

Bostan, M. Hanefi; “Osmanlı Devleti’nde Yol ve Haberleşme Sistemi”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 82, (Şubat 1993), s. 63-67.

Bozkurt, Nebi; “Çadır”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi**, c. 8, s. 158-162, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 1993.

Buluz, Hüseyin; “Çarık”, **Türk Folkloru**, sayı: 55, (Şubat 1984), s. 23-24.

Caferoğlu, Ahmet; “Anadolu Etnik Yapısının Oğuz-Türkmen-Yörük Üçlüsü”, **İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi**, c. V, cüz: 1-4, İstanbul, 1973, s. 75-86.

Çabuk, Vahid; “Yörükler”, **İslâm Ansiklopedisi**, c. 13, s. 430-435, MEB Yay., Eskişehir, 2001.

Çadırcı, Musa; “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme”, **Belleten**, c. XXXIV, sayı: 135, (Temmuz 1970), s. 409-420.

Çağatay, Neşet; “Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler”, **Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi**, c. V, sayı: 5, (Ocak-Şubat 1947), s. 483-511.

Çakmakçı, Alev; “İçel Dokumaları”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 44, (Ekim 1986), s. 175-179.

Çavdar, Tevfik; “Osmanlı Döneminde Nüfus Bilgileri”, **Osmanlı**, c. 4, s. 551-557, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999.

Çetintürk, Selahattin; “Osmanlı İmparatorluğunda Yörük Sınıfı ve Hukuki Statüleri”, **Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi**, c. II, sayı: 1, (İkinciteşrin-Birincikânun 1943), s. 107-116.

Çolak, Nermin; “Bir Döşemealtı Halısı”, **I. Antalya Yöresi El Sanatları Sempozyumu Bildirileri**, s. 21-33, Antalya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay., Antalya, 1999.

Darkot, Besim; “Antalya” **İslâm Ansiklopedisi**, c. 1, s. 459-462, MEB Yay., Eskişehir, 2001.

Demir, Alpaslan; “18. Yüzyılın İlk Yarısında Bozdoğan Cemaatlerinin Demografik ve Ekonomik Durumu Üzerine Bir Araştırma (1722 Tarihli TK.KKA.TD 130’a Göre)”, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, sayı: 15, Ankara, 2004, s. 89-137.

Demirci, Yusuf Ziya; “Yörükler”, **Türklük**, c. II, sayı: 10, (İkincikânun 1940), s. 223-225.

Demirel, Ersin; “Kıyılarından Doruklara Kaş Yaylaları”, **Skylife**, sayı: 284, (Mart 2007), s. 36-48.

Demirel, Ömer-Tuş, Muhiddin-Gürbüz, Adnan; “Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim-Kuşam (XVI-XIX. Yüzyıllar)”, **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, c. 2, s. 703-755, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara, 1992.

Deniz, Bekir; “Gazipaşa (Antalya) Yöresi Kirkitli Dokumaları”, **Güzel Sanatlar Etkinlikleri Sempozyum Bildirileri**, s. 113-127, Akdeniz Üniversitesi Yay., Antalya, 2008.

Deniz, Bekir; “Söke (Aydın) Civarında Yaşayan Yörüklerde Dokuma”, **Birinci Uluslararası Aşağı Büyük Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu Bildirileri**, s. 296-314, İzmir, 2002.

Deniz, Bekir; “Kemalpaşa (İzmir) Civarında Yaşayan Sancaklı Yörüklerinde Dokuma”, **Kemalpaşa Kültür ve Çevre Sempozyumu Bildirileri**, s. 131-148, İzmir, 1999.

Deniz, Bekir; “Aydın Civarında Yaşayan Tekeli Yörüklerinde Dokuma”, **8. El Sanatları Sempozyumu Bildirileri**, s. 104-121, İzmir, 2002.

Deniz, Bekir; “Tekstil Ürünlerini Saklamada Kullanılan Halı ve Düz Dokuma Yaygılar”, **Sanat Tarihi Araştırmaları Prof. Dr. Haşim Karpuz’a Armağan**, s. 155-160, Kıvılcım Kitapevi Yay., Konya, 2007.

Dinç, Güven; “Şer’iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Antalya’da Ailenin Sosyo-Ekonomik Durumu”, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, sayı: 17, Ankara, 2005, s. 1-18.

Doğan, Sait; “Tarihsel Gelişim Sürecinde Yörükler”, **Anadolu’da Yörükler Tarihî ve Sosyolojik İncelemeler**, (ed. Hayati Beşirli-İbrahim Erdal), s. 133-148, Phoenix Yay., Ankara, 2007.

Doğan, Zeynep; “Yörük Kültürünün Hâlâ Yaşandığı Bir İlimiz Antalya”, **Yenises**, sayı: 74, (Şubat 2002), s. 38-40.

Dulkadir, Hilmi; “Çadır”, **İçel Kültürü**, sayı: 36, (Kasım 1994), s. 13-15.

Dulkadir, Hilmi; “Türk Dokumalarının Coğrafi Dağılımı Üzerine Görüşler”, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri**, s. 157-163, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1997.

Duramaz, Ramazan; “Dede Korkut Hikâyeleri’nde Geçen Bazı Sözcüklerin Karakoyunlu Yörüklerinde Kullanımı”, **Türk Dili (Dil ve Edebiyat Dergisi)**, c. XCIII, sayı: 666, (Haziran 2007), s. 487-497.

Düzbakar, Ömer; “Hüdavendigâr Sahasında Konar-Göçerler”, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 4, 2003/1, s. 61-74.

Emecen, Feridun; “Antalya”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi**, c. 3, s. 232-236, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 1991.

Emecen, Feridun; “Ağnam Resmi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. 1, s. 478-479, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 1988.

Emecen, Feridun; “Ağıl Resmi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. 1, s. 467-468, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 1988.

Erbek, Güran; “Çarpana Dokumaları”, **Türkiyemiz**, sayı: 30, (Şubat 1980), s. 7-11.

Erdem, Celal; “Halk Eğlencelerinden Deve Güreşlerinin Bölgesel Turizmdeki Yeri”, **Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1998**, s. 21-30, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000.

Erden, Atilla; “Günümüz Toros Yörüklerinden İzlenimler”, **I. Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri**, s. 139-146, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1996.

Erdoğan, Emine; “XVI. Yüzyılda Ankara Yörüklerinin İktisadi Hayatı (Tahrir Defterlerine Göre)”, **Anadolu’da Yörükler Tarihî ve Sosyolojik İncelemeler**, (ed. Hayati Beşirli-İbrahim Erdal), s. 31-49, Phoenix Yay., Ankara, 2007.

Erdönmez, Celal; “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Geçen Ekrâd Tabiri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 6-7, Isparta, 2002, s. 51-63.

Erdönmez, Celal; “Tanzimat Devrinde Aşiretlerin İskân Politikası”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 4, Isparta, 1999, s. 239-264.

Eren, Naci; “Yörüklerde Karaçadır”, **Folklor ve Etnografya Araştırmaları**, s. 59-82, Anadolu Sanat Yay., İstanbul, 1984.

Eren, Naci; “Yörük Göçü 1”, **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 19, sayı: 362, (Eylül 1979), s. 8771-8774.

Eren, Naci; “Yörük Göçü 2”, **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 19, sayı: 363, (Ekim 1979), s. 8799-8803.

Eren, Naci; “Eski Antalya’da Evlenme”, **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 17, sayı: 332, (Mart 1977), s. 7927-7929.

Eren, Naci; “Deri ve Dericilik 1”, **Türk Folkloru**, sayı: 78, (Ocak 1986), s. 3-5.

Eren, Naci; “Deri ve Dericilik 2”, **Türk Folkloru**, sayı: 79, (Şubat 1986), s. 4-6.

Eren, Naci; “Deri ve Dericilik 3”, **Türk Folkloru**, sayı: 80-81, (Mart-Nisan 1986), s. 11-22.

Eren, Naci; “Yörük Çuvalları”, **Türkiyemiz**, sayı: 18, (Şubat 1976), s. 27-32.

Eren, Naci; “Antalya Bölgesi Çorapları”, **Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı Belleten 1974’ten Ayı Basım**, s. 81-92; Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1975.

Eren, Naci; “Antalya-Döşemealtı Eski ve Yeni Halıları”, **Türk Etnografya Dergisi**, sayı: XVI, Şereflikoçhisar 1977, s. 35-41.

Eren, Naci; “Antalya Bölgesinde Bitkisel Boyacılık”, **Türk Etnografya Dergisi**, sayı: XVI, Şereflikoçhisar 1977, s. 43-53.

Eren, Naci; “Antalya Yöresi Göçer ve Yürüklerinde: Deve Donanımı ve Deve ile İlgili Bilgiler I”, **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 18, sayı: 356, (Mart 1979), 8594-8596.

Eren, Naci-Seyirci, Musa; “Antalya Yörüklerinin Kullandığı Çalgılar”, **Türk Folkloru Belleten-1987**, s. 109-119, İstanbul, 1988.

Ergenekon, Cavidan; “Tepme Keçe Sanatı Üzerine”, **I. Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri**, s. 197-201, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1996.

Ergenekon, Cavidan; “Tepme Keçe Sanatı ve Hayvan Keçelerinden Örnekler”, **Erdem, Halı Özel Sayısı-II**, c. 10, sayı: 29, (Ekim 1999), s. 313-315.

Eroğlu, Haldun; “Şehzâde Sancağı Antalya”, **Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu**, s. 15-25, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay., Antalya, 2006.

Erten, Süleyman Fikri; “Antalya’da Göç Âdeti Hakkında”, **Çığır**, c. 10, sayı: 99, (Şubat 1941), s. 49-52.

Eskikurt, Adnan-Garipağaoğlu, Nuriye; “İç-Doğu Anadolu Bölgeleri Geçişinde Derbent Yerleşmelerine Bir Örnek: Alacahan Derbendi”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 173, (Nisan 2008), s. 185-210.

Eyüboğlu, Üner-Yaraş, Füsün; “Doğal Boyalarla Kırmızılar, Morlar, Maviler”, **Türkiyemiz**, sayı: 61, (Haziran 1990), s. 40-53.

Faroqhi, Suraiya; “Onyedinci Yüzyılın İkinci Yarısında Devecilik ve Anadolu Göçebelere (Danişmendli Mukataası)”, **IX. Türk Tarih Kongresi**, c. II, s. 923-932, TTK Yay., Ankara, 1988.

Gelekeçi, Cahit; “Konar-Göçer Sarıkeçili Yörükleri”, **Son Konar-Göçerlerin (Sarıkeçili Yörüklerinin) Sosyo-Kültürel Yapısı**, (ed. M. Cihat Özönder-Erdal Aksoy-Gökhan V. Köktürk), s. 23-42, Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara, 2005.

Genç, Mustafa; “Akdeniz Bölgesi Doğal Boyarmadde Kaynakları ve Boyarmadde Analizleri”, **Güzel Sanatlar Etkinlikleri Sempozyum Bildirileri**, s. 197-203, Akdeniz Üniversitesi Yay., Antalya, 2008.

Göde, Kemal; “Tarih İçinde Oğuz Boyları ve Göller Bölgesindeki İzleri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 8, Isparta, 2003, s. 15-56.

Göka, Şenol; “Charles Texier, Felixs Von Luschan ve Jean Paul Roux’un Antalya Civarındaki Gözlemlerinde Yörükler”, **Yörük ve Türkmenlerde Günlük Hayat Sempozyumu Bildirileri**, s. 97-108, Yörük Türkmen Vakfı Yay., Ankara, 2002.

Gökbil, Ahmet; “Kayseri ve Yöresinde Varsak Türkmenleri”, **III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri**, s. 173-182, Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yay., Kayseri, 2000.

Gökbilgin, Tayyib; “Rumeli’nin İskânında ve Türkleşmesinde Yörükler”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, sayı: 70, (Kasım 2002), s. 53-58.

Gökbilgin, M. Tayyib; “Rumeli’nin İskânında ve Türkleşmesinde Yörükler”, **III. Türk Tarih Kongresi**, s. 648-660, TTK Yay., Ankara, 1948.

Gökbunar, Ali Rıza; “Osmanlı Devletinde Yörüklerin Göçerlikten Yerleşik Yaşama Geçirilmesinde Uygulanan Vergi Politikaları ve Sosyal Sonuçları”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, c. 1, sayı: 2, Manisa, 2003, s. 59-66.

Gökşen, Cengiz; “Sandal Köyü (Tarsus) ve Çevresinde Keçilere Verilen Adlar ve Davarcılıkla İlgili Bazı Uygulamalar”, **Milli Folklor**, c. 10, sayı: 76, (Kış 2007), s. 134-148.

Gömeç, Saadettin; “Konar-Göçer Türklerde Ekonomik Hayat-I”, **Yörtürk**, sayı: 102, (Mart-Nisan 2012), s. 36-41.

Gönül, Macide; “Dokumacılığın Tarihçesi ve En Eski Dokuma Aletleri”, **Antropoloji**, c. I, sayı: 2, Ankara, 1964, s. 80-99.

Gönüllü, M. Nuri; “Alanya Yaylalarında Geleneksel Meskenler ve Barınaklar”, **Türk Akdeniz 2000**, s. 49-60, Antalya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay., Antalya, 2001.

Gönüllü, M. Nuri; “Alanya ve Çevresinde Bazı Zirai Ekonomik Uygulamalar”, **Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III**, s. 83-84, Alsav Yay., Alanya, 2004.

Gönüllü, Ali Rıza; “Türk Tarihinde ‘Deve’ Adı”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, sayı: 12, (Aralık 1987), s. 47-48.

Gönüllü, Ali Rıza; “Alanya Halk Kültüründe At Motifi”, **Türk Kültürü**, sayı: 414, (Ekim 1997), s. 630-637.

Gönüllü, Ali Rıza; “Güney Anadolu Yörüklerinde En Vurmak Adeti”, **İçel Kültürü**, sayı: 10, (Ocak 1990), s. 12-13.

Görgünay Kırzioğlu, Neriman; “Tanrıdağlarından Ege Denizine Türk Çözgüylü Dokumaları”, **Uluslararası Üçüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, c. I, s. 187-193, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1999.

Güçlü, Muhammet; “Müstakil Teke (Antalya) Sancağı'nın Kurulması ve İdari Düzenlemeye İlişkin Bir Belge”, **Adalya**, s. 289-319, Suna-İnan Kırış Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yay., No: II, 1997.

Güçlü, Muhammet; “XIX. Yüzyılın Sonlarında Antalya'nın İdari ve Demografik Yapısı”, **Adalya**, s. 105-109, Suna-İnan Kırış Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yay., No: I/1996.

Güçlü, Muhammet; “Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kemer (Antalya) ve Çevresi”, **20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu Bildirileri**, c. II, s. 664-699, Akdeniz Üniversitesi Yay., Antalya, 2008.

Güçlü, Muhammet; “XX. Yüzyılın Başlarında Serik”, **Türk Kültürü**, sayı: 391, (Kasım 1995), s. 681-694.

Güçlü, Muhammet; “Varsaklar'ın Yerleşim Bölgeleri: Antalya Yöresinde Varsaklar”, **Adalya**, s. 195-206, Suna-İnan Kırış Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yay., No: III/1998.

Güçlü, Muhammet; “Antalya (Pamphylia) Bölgesinde Yollar: Kesikbeli Yolu ve Son Yüzyıldaki Durumu”, **Adalya**, s. 237-248, Suna-İnan Kırış Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yay., No: V/2001-2002.

Gülensoy, Tuncer; “Alanya-Antalya Yöresindeki Türk Yer Adları”, **Türk Kültürü Araştırmaları, Prof. Dr. Talip Yücel'e Armağan**, yıl: XXXIII/1-2, (1995), Ankara, 1997, s. 131-136.

Güler, Ali; “Cumhuriyet Öncesinde Aşiret Aileleri”, **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, c. 1, s. 1162-175, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara, 1992.

Gülten, Sadullah; “Yörük Adına Dair Bazı Düşünceler”, **Ekev Akademi Dergisi**, sayı: 39, (Bahar 2009), s. 1-10.

Gülten, Sadullah; “XVI. Yüzyılda Söğüt Yörükleri”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, sayı: 50, Ankara, 2009, s. 257-264.

Gülten, Sadullah; “Batı Anadolu’da Bir Yörük Grubu: XVI. Yüzyılda Karaca Koyunlular”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, c. 12, sayı: 22, (Aralık 2009), s. 192-215.

Gümüşçü, Osman; “XVI. Yüzyıl Anadolu’sunda Oğuz Boy Adlı Yerleşmeler”, **Türkler**, c. 6, s. 358-364, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.

Günay, Selçuk; “XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti Mülkî Yapısında Aşiretler”, **Osmanlı**, c. 4, s. 190-192, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999.

Gündüz, Tufan; “Konar Göçer”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. 26, s. 161-163, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 2002.

Gündüz, Tufan; “Oğuzlar/Türkmenler”, **Türkler**, c. 2, s. 263-276, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.

Gündüz, Tufan; “Osmanlı Ekonomisi İçinde Konar-Göçerler”, **60. Yılında İlim ve Fikir Adamı Prof. Dr. Kâzım Yaşar Koprıman’a Armağan**, (yay. haz. E. Semih Yalçın), s. 358-366, Berikan Yay., Ankara, 2003.

Gündüz, Ahmet; “Musul Sancağında Aşiretler ve Şekavetleri (1523-1575)”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 143, (Nisan 2003), s. 113-139.

Güngör, Kemal; “Denizli Mıntıkası Yörükleri Üzerinde Antropolojik İlk Bir Tetkik ve Neticeleri”, **Türk Antropoloji Mecmuası**, sayı: 19-22, (Eylül 1939), s. 189-206.

Günşen, Ahmet; Kırşehir’in Etnik Yapısı Üzerine Bir Araştırma”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 82, (Şubat 1993), s. 83-102.

Gürçay, Hikmet; “Keçe ve Keçecilik”, **Türk Etnografya Dergisi**, sayı: IX, Ankara, 1967, s. 21-32.

Gürdal, Mustafa; “Antalya Yörükleri”, **Türk Etnografya Dergisi**, sayı: XV, Ankara, 1976, s. 65-72.

Halaçoğlu, Yusuf; “Aşiret”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. 4, s. 9, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 1991.

Halaçoğlu, Yusuf; “Osmanlı Döneminde Türkiye’nin Nüfus Yapısı ve Aşiretler”, **Anadolu’da ve Rumeli’de Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri**, s. 137-144, Yörtürk Vakfı Yay., Ankara, 2000.

Halaçoğlu, Yusuf; “Anadolu’da Türk Aşiretleri ve Karakeçililer”, **1. Karakeçili Kültür Şenliği (Panel 16 Eylül 1995) Ertuğrul Gazi ve Karakeçili Aşireti**, s. 14-22, Kırıkkale, 1996.

Halaçoğlu, Yusuf; “Osmanlı Belgelerine Göre Türk-Etrâk, Kürd-Ekrâd Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Belleten**, c. LX, sayı: 227, (Nisan 1996), s. 139-146.

Halaçoğlu, Yusuf; “Derbend”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, c. 9, s. 162-164, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 1994.

Halaçoğlu, Yusuf; “Kolonizasyon ve Şenlendirme”, **Osmanlı**, c. 4, s. 581-586, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999.

İnalçık, Halil; “The Yürüks: Their Origins, Expansion and Economic Role”, **Oriental Carpet and Textile Studies II: Carpets of The Mediterranean Countries (1400-1600)**, ed. R. Pinner and W. B. Denny, London: Hali OCTS 1986, s. 39-65.

İnan, Abdülkadir; “Gaziantep Vilâyetinde Türkmenler”, **Halk Bilgisi Haberleri**, sayı: 102, (Nisan 1940), s. 137-141.

İnbaşı, Mehmet; “Yeni Belgelerin Işığında Rumeli Yörükleri”, **Osmanlı**, c. 4, s. 151-169, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999.

İnbaşı, Mehmet; “Rumeli Yörükleri”, **Anadolu’da ve Rumeli’de Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri**, s. 145-182, Yörtürk Vakfı Yay., Ankara, 2000.

İpek, Nedim; “II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı İmparatorluğunun İskân Siyaseti”, **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, sayı: 7, (2002/Güz), s. 115-128.

Johansen, Ulla; “Türklerde Çadır Kültü: Alacak”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, (çev. Fikret Elpe), c. 1, sayı: 2, (Ekim 1979), s. 29-44.

Johansen, Ulla; “Güneydoğu Anadolunun Göçmen Çadırları”, (çev. Ayhan Ataman), **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, c. XXIV, sayı: 1-2, (Ocak-Haziran 1966), s. 43-49.

Johansen, Ulla; “Güney Anadolu’nun Göçebe Çadırları”, (çev. Fikret Elpe), **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, c.1, sayı: 3, (Aralık 1979), s. 47-55.

Kabaklı, Ahmet; “Yörük ve Türkmen Kadınlarının Baş Süslemeleri”, **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 11, (Mart 1968), s. 4681-4682.

Kademoğlu, Osman; “Yörüklerde Üç Direkli Karaçadır”, **I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri**, s. 296-304, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1974.

Kademoğlu, Osman; “Anamas Yaylalarında”, **Türkiyemiz**, sayı: 10, (Haziran 1973), s. 19-28.

Kafesoğlu, İbrahim; “Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti”, **Jean Deny Armağanı**, s. 121-133, TTK Yay., Ankara, 1958.

Karaca, Behset; “XV. ve XVI. Asırlarda Teke Sancağı’ndaki Yörüklerin Sosyal ve Ekonomik Durumu”, **Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu**, s. 75-95, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay., Antalya, 2006.

Karaca, Behset; “XVI. Asırda Batı Toroslar’da (Güney Batı Anadolu) Yörükler”, **Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler**, c. 1, s. 111-124, Denizli, 2007.

Karaca, Behset; “XVI. Yüzyılda Eğirdir ve Çevresinde Konar-Göçerler (Yörükler)”, **Tarihi Kültürel Ekonomik Yönleri İle Eğirdir 1. Eğirdir Sempozyumu**, s. 457-472, Eğirdir/Isparta, 2001.

Karaca, Behset; “1522-1532 Tarihlerinde Menteşe Bölgesi Yörükleri”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, c. 18, sayı: 2, Elazığ, 2008, s. 403-440.

Kasapbaşı, Yüksel; “Türkmen Yörükleri Arasında Üç Gün”, **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 8, sayı: 164, (Mart 1963), s. 3006-3011.

Kayıpmaz, Fahrettin-Kayıpmaz, Naciye; “Isparta Çevresi Yörük Kilimleri”, **Türkiyemiz**, sayı: 69, (Mayıs 1993), s. 30-41.

Kesik, Muharrem; “Antalya’ya Yapılan İlk Akınlar ve Şehrin Selçuklu Hakimiyeti Altına Girmesi”, **Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu**, s. 1-8, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay., Antalya, 2006.

Kezer, Ali; “Yörükler”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 97, (Ağustos 1995), s. 137-152.

Kişioğlu, Sevil-Pamuk, Beyhan; “Kızılağaç ve İkiztaş Köylerindeki Yörük Giysilerinden Örnekler”, **Türk Halk Kültüründen Derlemeler 2000**, s. 263-296, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2004.

Koca, Salim; “Türk ve Türkmen Adının Menşei”, **Osmanlı**, c. 7, s. 85-91, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999.

Koca, Salim; “Eski Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat”, **Türkler**, c. 3, s. 15-37, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.

Koç, Yunus; “Osmanlı İmparatorluğu’nun Nüfus Yapısı” **Osmanlı**, c. 4, s. 535-550, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999.

Korkmaz, Şerif; “Tanzimat’tan Sonra Çorum’da Aşiretler”, **60. Yılında İlim ve Fikir Adamı Prof. Dr. Kâzım Yaşar Koprıman’a Armağan**, (yay. haz. E. Semih Yalçın), s. 367-377, Berikan Yay., Ankara, 2003.

Koyaş, Erdoğan Ferit; “Yörük Hayatından Damlalar”, **Boğaziçi**, sayı: 16, (Ekim 1983), s. 35-36.

Koyaş, Erdoğan Ferit; “Yörük Dokumacılığı”, **Boğaziçi**, sayı: 18, (Ekim 1983), s. 33-36.

Köksal, Osman; “Osmanlı Hukukunda Bir Ceza Olarak Sürgün ve İki Osmanlı Sultanının Sürgünle İlgili Hattı-ı Hümayunları”, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, sayı: 19, Ankara, 2006, s. 283-341.

Köktürk, Gökhan V.; “Sarıkeçili Yörüklerinde Geçiş Dönemleri”, **Son Konar-Göçerlerin (Sarıkeçili Yörüklerinin) Sosyo-Kültürel Yapısı**, (ed. M. Cihat Özönder-Erdal Aksoy-Gökhan V. Köktürk), s. 43-58, Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara, 2005.

Kutlu, M. Muhtar; “Yaşayan Bir Alt-Kültür Geleneği: Anadolu Göçer Kültürü”, **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, c. I, s. 59-66, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1992.

Kutlu, Muhtar; “Doğu Anadolu Göçer Topluluklarında Karaçadır (Karşılaştırmalı Bir Araştırma)”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, c. V, s. 239-254, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1987.

Kutlu, Muhtar; “Yarı Göçebe Şavak Aşiretinde Geleneksel Hayvancılık”, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, s. 297-314, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1982.

Matsubara, Masateke; “Yörük Yaşamında Keçi ve Keçilerin Kümelenmesi İlkeleri”, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, c. IV, s. 355-362, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1982.

Memişoğlu, Ragıp; “Boynuinceli Türkmenleri”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 100, (Şubat 1996), s. 147-167.

Moğol, Hasan; “Antalya’nın Fethi ve Türk Mührünün Vuruluşu”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 87, (Aralık 1993), s. 135-146.

Moğol, Hasan; “Alaiye’de Yörük Göçü ve Tarihi Kaynağı”, **Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III**, s. 41-45, Alsav Yay., Alanya, 2004.

Mülayim, Selçuk; “Kök Boyalar Üzerine Birkaç Not”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 32, (Ekim 1984), s. 134-136.

Odabaşoğlu, Mecit; “Antalya Köylerinde Düğün”, **Halkbilgisi Haberleri**, sayı: 50, (Eylül 1935), s. 26-32.

Onuk, Taciser; “Güney Anadolu Yayla, Çadır Kültürü ve Sanatından Örnekler”, **Uluslararası Üçüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, c. I, s. 161-166, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1999.

Onuk, Taciser, “XVII. Yüzyıl Osmanlı Çadır Sanatı”, **XIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri**, c. III, II. Kısım, s. 233-245, TTK Yay., Ankara, 2002.

Onuk, Taciser; “Orta Asya’dan Günümüze Çadır Sanatı”, **Yörük ve Türkmenlerde Günlük Hayat Sempozyumu Bildirileri**, s. 177-185, Yörük Türkmen Vakfı Yay., Ankara, 2002.

Orhonlu, Cengiz; “Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretlerin İskânı”, **Türk Kültürü Araştırmaları**, sayı: 1-2, Ankara 1976, s. 269-288.

Ortaylı, İlber; “Osmanlı Aile Hukukunda Gelenek, Şeriat ve Örf”, **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, c. 2, s. 456-467, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara, 1992.

Özcan, Naci; “Antalya Yöresi Kilimleri”, **I. Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri**, s. 244-247, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1996.

Özdemir, Rifat; “Osmanlı Döneminde Antalya’nın Fiziki ve Demografik Yapısı (1800-1867)”, **XI. Türk Tarih Kongresi Bildirileri**, c. IV, s. 1369-1405, TTK Yay., Ankara, 1994.

Özen, Kutlu; “Sivas Yöresinde Geleneksel Türk Çadırcılığı”, **Türk Folklor Araştırmaları**, 1988/1, s. 20-44, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1988.

Özey, Ramazan; “Güzelyayla Köyü Yaylası”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 34, (Şubat 1985), s. 204-215.

Özkul, Osman; “Karakeçili Aşireti Hakkında Yapılmış Bir Çalışma” **Anadolu’da Yörükler Tarihî ve Sosyolojik İncelemeler**, (ed. Hayati Beşirli-İbrahim Erdal), s. 201-218, Phoenix Yay., Ankara, 2007.

Pekin, Ersu; “Yörük Çuvalları”, **Sanat Dünyamız**, sayı: 5, (Eylül 1975), s. 14-20.

Pekin, Ersu; “Yörüklerde Un Çuvalları”, **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, c. V, s. 207-230, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1977.

Pekin, Ersu; “Yörüklerde Yük Çulu”, **Kültür ve Sanat**, sayı: 4, (Haziran 1976), s. 122-137.

Ramazanoğlu, Niyazi; “Varsak Türkmen Aşiretleri ve Varsağları”, **İçel Kültürü**, (çev. Ahmet Gökbel), sayı: 37, Ocak 1995, s. 24-27.

Sağlam, Serdar; “Sarıkeçililerde Dinî Hayat ve İnanışlar”, **Son Konar-Göçerlerin (Sarıkeçili Yörüklerinin) Sosyo-Kültürel Yapısı**, (ed. M. Cihat Özönder-Erdal Aksoy-Gökhan V. Köktürk), s. 73-98, Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara, 2005.

Sansar, M. Fatih; “Tanzîmat Döneminde Aşiretlerin İskânı”, **Türkler**, c. 13, s. 907-923, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.

Sarı, Cemali; “Yaylacılık, Yayla Kültürü ve Antalya Yaylaları”, **Dünden Bugüne Antalya**, c. 2, s. 381-395, Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Antalya, 2010.

Sarı, Cemali-Tepeli, Yusuf; “Batı Antalya (Beydağları) Yaylaları”, **Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu**, s. 487-498, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay., Antalya, 2006.

Savaş, Saim; “Fetva ve Şer’iye Sicillerine Göre Ailenin Teşekkülü ve Dağılması”, **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, c. 2, s. 504-547, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara, 1992.

Saydam, Abdullah; “Sultanın Özel Statüye Sahip Tebaası: Konar-Göçerler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 20, (Aralık 2009), s. 9-31.

Saydam, Abdullah; “Orta Anadolu’daki Aşiretlerin İskânı (1839-1853)”, **Prof. Dr. Bayram Kodaman’a Armağan**, (yay. haz. Mehmet Ali Ünal), s. 227-256, Samsun, 1993.

Saydam, Abdullah; “Reformlar ve Engeller: Tanzimat Döneminde Aşiretlerin Yol Açtıkları Asayiş Problemleri”, **Osmanlı**, c. 4, s. 180-189, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999.

Selekler, Macit; “Antalya Sancağının 1269-1853 Senesindeki Teşkilâtı ve O Zamanki Devlet Varidatı”, **Türk Akdeniz**, c. 2, sayı: 9, (Haziran 1938), s. 11-13.

Selekler, Macit; “Antalya’da Göç”, **Türk Akdeniz**, c. 2, sayı: 8, (Nisan 1938), s. 36-38.

Sevim, Sezai; “Karacalar Cemaati (Batı Anadolu’nun Nüfus ve Sosyal Durumu Açısından)”, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, sayı: 28, (Şubat-Nisan 2006), s. 163-177.

Sevinç, Necdet; “Gaziantep’te Yer Adları ve Türk Boyları, Türk Aşiretleri, Türk Oymakları”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 26, (Ekim 1983), s. 1-138.

Seyirci, Musa; “Karahacılı Yörükleri”, **Güzel Sanatlar Etkinlikleri Sempozyum Bildirileri**, s. 367-371, Akdeniz Üniversitesi Yay., Antalya, 2008.

Seyirci, Musa; “Karatekeli Aşireti ve Afyonkarahisar’da İki Karatekeli (İğdeli-Çatkuyu) Köyü”, **Güneyde Kültür Dergisi**, sayı: 59, (Ocak 1994), s. 9-11.

Seyirci, Musa; “Yaylaların Göçmen Kuşları Yörükler”, **Skylife**, sayı: 206, (Eylül 2000), s. 108-119.

Seyirci, Musa; “Antalya’da Oturan Töngüşlü Yörükleri ve Dokumaları”, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri**, s. 371-380, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1997.

Seyirci, Musa; “Kumluca Yörükleri ve Töngüşlüler”, **Arkeolojisi, Tarihi, Doğası ve Tarımıyla Kumluca Rhodiapolis**, s. 131-136, Kumluca Belediyesi Yay., Antalya, 2008.

Seyirci, Musa; “Elmalı Yöresindeki Yörükler ve Tahtacılar Üzerine Bir Araştırma”, **Millî Folklor**, sayı: 8, (Aralık 1990), s. 26-27.

Seyirci, Musa; “Çay İlçesi’ndeki Üç Yörük (Sarıkeçili) Köyü ve Dokumaları Üzerine Bir İnceleme”, **1. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, s. 83-85; Afyon, 1990.

Seyirci, Musa; “Tire Yörükleri”, **Folklor/Edebiyat**, c. 9, sayı: 34, (2003/2), s. 51-55.

Seyirci, Musa; “Antalya Yöresinde Yaşayan Yeni Osmanlı Aşireti”, **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 9, (Mart 1991), s. 74-77.

Seyirci, Musa; “Afyonkarahisar Yörükleri”, **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 21, (Mart 1994), s. 45-48.

Seyirci, Musa; “Yörüklerde Alaçık”, **İçel Kültürü**, sayı: 3, (Eylül 1987), s. 20-21.

Seyirci, Musa; “Şer’iyye Sicillerine Göre Yeni Osmanlı Aşireti”, **Güneyde Kültür**, sayı: 27, (Mayıs 1991), s. 9-11.

Seyirci, Musa; “Batı Akdeniz’de Yörükler”, **I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri**, s. 191-202, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1996.

Seyirci, Musa, “I. Söbüce Yaylası Yörük Şenliği”, **Anadolu Folkloru**, c. 3, sayı: 24, (Nisan-Mayıs-Haziran 1995), s. 885-887.

Seyirci, Musa; “Türklerde Yaylacılık ve Antalya Yörüklerinin Çıktığı Yaylalar”, **Güneyde Kültür Dergisi**, sayı: 41, (Temmuz 1992), s. 15-18.

Seyirci, Musa; “Toros Dağları Üzerinde Söbüce Yaylasında Bir Yörük Anasıyla Söyleşi”, **Güneyde Kültür Dergisi**, sayı: 2, (Nisan 1989), s. 6-7.

Seyirci, Musa; “Antalya Yörükleri”, **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 29, (Mart 1996), s. 49-51.

Seyirci, Musa; “Anamas Yaylası ve Isparta Yörükleri”, **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 22, (Haziran 1994), s. 38-40.

Seyirci, Musa; “Sarıkeçili Yörüklerinde Keçilere Takılan Adlar”, **Türk Folklorundan Derlemeler**, s. 191-197, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1987.

Seyirci, Musa; “Kaybolan Yemenciliğimizin Son İki ‘Çarık’ Ustası”, **Selçuk Üniversitesi El Sanatları Dergisi**, sayı: 1, (Konya 1997), s. 179-184.

Seyirci, Musa; “En Eski Döşemealtı Halılarından Altı Örnek”, **Millî Kültür**, sayı: 62, (Eylül 1988), s. 18-22.

Seyirci, Musa; “Antalya’daki Karakoyunlu Aşireti ve Dokumaları”, **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, c. V, s. 183-191, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1992.

Seyirci, Musa; “Antalya Yöresinde Dokunan Yörük Seccadeleri”, **Millî Kültür**, sayı: 65, (Haziran 1989), s. 24-27.

Seyirci, Musa; “Döşemealtı Yöresi Halılarından İlginç Bir Örnek”, **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 3, (Ağustos 1989), s. 82-84.

Seyirci, Musa; “Döşemealtı Halıları ve Adnan Selekler Koleksiyonu”, **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 26, (Haziran 1995), s. 36-39.

Seyirci, Musa; “Yörükler’de Azık Torbaları”, **İçel Kültürü**, sayı: 6, (Ağustos 1988), s. 6-8.

Seyirci, Musa; “Azık Mendilleri”, **Kültür ve Sanat Dergisi**, sayı: 36, (Aralık 1997), s. 46-48.

Seyirci, Musa; “Deve Folkloru ve Güney Göçerlerinde Deve Donanımları”, **III. Milletlerarası Türk Folkloru Kongresi Bildirileri**, c. V, s. 327-338, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1987.

Seyirci, Musa-Topbaş, Ahmet; “Anadolu’da Keçecilik”, **Erdem**, Halı Özel Sayısı-III, c. 10, sayı: 30, (Ekim 1999), s. 577-597.

Seyirci, Musa; “Antalya’da Nalbantlık Sanatı”, **Türk Etnografya Dergisi**, sayı: XIX, Ankara 1991, s. 149-161.

Seyirci, Musa; “Yörükler’de Boğaz Havaları”, **2. Mersin Milli Kültür ve Eğitim Sempozyumu Bildirileri**, (yay. haz. Hilmi Dulkadir), s. 155-159, Mersin Halk Eğitimi Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü Yay., Ankara, 1989.

Soylu, Sıtkı; “Mut Yöresinde Kök Boyacılık”, **İçel Kültürü**, sayı: 1, (Ocak 1987), s. 28-29.

Soysaldı, Aysen; “Doğal Boyacılık ve Metodoloji”, **Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1998**, s. 59-68, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000.

Sümer, Faruk; “Anadolu’ya Yalnız Göçebe Türkler mi Geldi”, **Belleten**, c. XXIV, sayı: 96, (Ekim 1960), s. 567-594.

Sümer, Faruk; “Oğuzlar”, **İslâm Ansiklopedisi**, c. 9, s. 378-387, MEB Yay., Eskişehir, 2001.

Sümer, Faruk; “Oğuzlar”, **Türkler**, c. 2, s. 289-315, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.

Sümer, Faruk; “Yörükler”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, sayı: 85, (Ocak 1994), s. 7-14.

Sümer, Faruk; “Anadolu’da Oğuz Boylarına Ait Yer Adları”, **Türkler**, c. 6, s. 335-357, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.

Sümer, Faruk; “XIX. Yüzyılda Çukurova’da İçtimaî Hayat”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 48, (Haziran 1987), s. 9-12.

Sümer, Faruk; “Karakoyunlular”, **İslâm Ansiklopedisi**, c. 6, s. 292-305, MEB Yay., Eskişehir, 2001.

Sümer, Faruk; “Türk Çadırları”, **Resimli Tarih Mecmuası**, c. 5, sayı: 56, (Ağustos 1954), s. 3292-3293.

Sümer, Faruk; “Türkler’de Atçılık ve Binicilik”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 24, (Haziran 1983), s. 1-120.

Şahin, İlhan; “Osmanlı Devrinde Konar-Göçer Aşiretlerin İsim Almalarına Dâir Bazı Mülâhazalar”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, sayı: 13, İstanbul, 1987, s. 195-208.

Şahin, İlhan; “Göçebeler”, **Osmanlı**, c. 4, s. 132-141, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999.

Şahin, İlhan; “Anadolu’da Oğuzlar”, **Türkler**, c. 6, s. 246-259, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.

Şahin, İlhan; “Osmanlı İmparatorluğunda Konar-Göçer Aşiretlerin Hukuki Nizamları”, **Türk Kültürü**, sayı: 227, Ankara, 1982, s. 285-294.

Şerifgil, Enver M.; “Rumeli’de Eşkınci Yürükler”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 12, (Haziran 1981), s. 64-80.

Tabakoğlu, Ahmet; “Osmanlı İçtimaî Yapısının Ana Hatları”, **Osmanlı**, c. 4, s. 17-31, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999.

Talas, Mustafa; “Mehmet Eröz Sosyolojisinde Türk Töresi, Türk Göçebeliği ve Göçebe Teşkilatlanmaları”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 157, (Ağustos 2005), s. 93-114.

Taner, Nuri; “Bir Halk Sanatı Olarak Semercilik ve Türkiye’de Bu Sanatla İlgili Terim, Deyim ve Araçlar”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, c. V, s. 377-398, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1987.

Tansuğ, Sabiha; “Anadolu’da Türkmen ve Yörük Kadın Giyimleri”, **Sanat Olayı**, sayı: 13, (Ocak 1982), s. 40-51.

Tansuğ, Sabiha; “Türkmenlerde Giyim Gelenekleri”, **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 17, sayı: 336, (Temmuz 1977), s. 8035-8037.

Tarlabası, Burhan; “Öz Çalgımız Kaval”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, c. III, s. 289-292, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1987.

Taş, Necati Fahri; “At Kültü”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 66, (Haziran 1990), s. 121-133.

Tekindağ, M. C. Şehabeddin; “Teke-Eli veya Teke-İli”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 12/1, s. 124-128, MEB Yay., Eskişehir, 2001.

Tekindağ, M. C. Şehabeddin; “Teke-Oğulları”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 12/1, s. 128-133, MEB Yay., Eskişehir, 2001.

Tekindağ, Şehabettin; “Teke-Eli ve Teke-Oğulları”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, sayı: 7-8, İstanbul, 1977, s. 55-94.

Tosunbaş, Müyesser; “Karahacılı Aşiretinde Çadır”, **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 16, sayı: 313, (Ağustos 1975), s. 7398.

Tosunbaş, Müyesser; “Akdeniz Bölgesi Türkmenlerinde Çadır Tipleri”, **İçel Kültürü**, sayı: 1, (Ocak 1987), s. 25-28.

Tuna, Oğuz; “Yayla ve Yaylacılık”, **Tarım ve Köy**, sayı: 127, (Mayıs-Haziran 1999), s. 8-14.

Tunçdilek, Necdet; “Türkiye’de Yaylalar ve Yaylacılık”, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, c. 7, sayı: 14, İstanbul, 1964, s. 15-28.

Tükenmez, İbrahim; “Ege Bölgemizde Deve Güreşleri”, **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 16, sayı: 310, (Mayıs 1975), s. 7315-7316.

Tüysüz, Cem, “Oğuzlar”, **Türkler**, c. 2, s. 277-288, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.

Uğurlu, Kamil; “Orta Asya’dan Bugüne Türk Mesken Sanatında Çadır”, **Türk Halk Mimarîsi Sempozyumu Bildirileri**, s. 205-216, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yay., Ankara, 1991.

Uluocak, Şeref; “Sarıkeçili Yörüklerinin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı Üzerine Kısa Bir Değerlendirme”, **Son Konar-Göçerlerin (Sarıkeçili Yörüklerinin) Sosyo-Kültürel Yapısı**, (ed. M. Cihat Özönder-Erdal Aksoy-Gökhan V. Köktürk), s. 99-120, Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara, 2005.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; “Teke Oğulları”, **Türk Tarih-Arkeologya ve Etnografya Dergisi**, sayı: I, (Temmuz 1933), s. 95-98.

Ülger, Nihal; “Keçe Sanatı ve Tarsus Örneği”, **Güzel Sanatlar Etkinlikleri Sempozyum Bildirileri**, s. 437-443, Akdeniz Üniversitesi Yay., Antalya, 2008.

Ünal, M. Ali; “XV. ve XVI. Yüzyılda Teke Sancağında Cema’at ve Aşiretler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 2, Isparta, 1996, s. 221-238.

Üner, Mehmet Emin; “XVII. Yüzyılda Osmanlı İskân Politikasının Bir Örneği: Urfa Yöresine Yerleştirilen Aşiretler”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 159, (Aralık 2005), s. 125-135.

Witteck, Paul; “Osmanlı İmparatorluğunda Türk Aşiretlerinin Rolü”, (çev. Ercümen Kuran), **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**; c. XIII, sayı: 17-18, İstanbul, 1963, s. 257-268.

Yalın, Ali Rıza; “Cenupta Ehlî Hayvanlar ve İğdiş Ameliyatı”, **Halk Bilgisi Haberleri**, sayı: 115, (Mayıs 1941), s. 150-153.

Yalın, Ali Rıza; “Mazmanlar ve Mutaflar”, **Halk Bilgisi Haberleri**, sayı:116, (Haziran 1941), s. 169-175.

Yalın, Ali Rıza; “Yürüklerde ve Şehirlerde Keçecilik”, **Halkbilgisi Haberleri**, sayı: 113, (Mart 1941), s. 104-108.

Yalman, Ali Rıza; “Cenup Yörüklerinde Dericilik”, **Halk Bilgisi Haberleri**, sayı: 97, (İkinci Teşrin 1939), s. 7-10.

Yalın, Ali Rıza; “Göç Yollarında Kahraman Yürük Kadınları”, **Çınaraltı**, c. 6, sayı: 137, (Mayıs 1944), s. 6-7.

Yalın, Ali Rıza; “Yürüklerde Kadın Başlıkları ve Tuvalet”, **Çınaraltı**, c. 6, sayı: 138, (Mayıs 1944), s. 10-11, 15.

Yalman, Ali Rıza; “Türkmen Oymaklarında Çadır”, **İçel**, sayı: 2, (Şubat 1938), s. 6-7.

Yalman, Ali Rıza; “Güney Yurd Yörüklerinde Kadın Başlıkları ve Tuvaletleri”, **İçel**, sayı: 1, (İkinci Kânun 1938), s. 10-11.

Yazıcı, Muhammed; “Menteşe Sancağında Konar-Göçer Teşekküller”, **Osmanlıdan Cumhuriyete Yörükler ve Türkmenler**, s. 155-184, Phoenix Yay., Ankara, 2008.

Yıldırım, M. Zahit; “XVII. Yüzyıl Sonları ve XVIII. Yüzyıl Başlarında Danişmendlü Cemaati ve Denizli Yöresindeki Durumları”, **Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler**, c. 1, s. 125-135, Denizli, 2007.

Yılmaz, Muammer; “XVII. Asırda Osmanlı İmparatorluğu’nun İdârî, Askerî ve Mâlî Durumu”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı: 121, (Ağustos 1999), s. 155-172.

Yinanç, Mükrimin Halil; “Aşiret”, **İslâm Ansiklopedisi**, c. 1, s. 709-710, MEB Yay., Eskişehir, 2001.

Yörükoğlu, Zafer; “Keçecilik”, **Yörtürk**, sayı: 79, (Mayıs-Haziran 2008), s. 35-37.

Yörükoğlu, Zafer; “Semercilik”, **Yörtürk**, sayı: 82, (Kasım-Aralık 2008), s. 37.

Yücel, Talip; “Türkiye’nin Kır Yerleşmeleri ve Tipleri Üzerine Yeni Görüşler”, **Türk Kültürü Araştırmaları, Prof. Dr. Oktay Aslanapa’ya Armağan**, yıl: XXXI/1-2, (1993), Ankara, 1995, s. 447-469.

Yücel, Talip; “Teke Yöresi Orta Bölümünün Mevziî Coğrafyası”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, c. XVI, sayı: 1-2, (Mart-Haziran 1958), s. 143-204.

Zaimoğlu, Ömer-Teker, Menekşe Suzan; “Kovanlık Köyü-Ovaköy Camii (Döşemealtı/Antalya) Halıları”, **Akdeniz-Sanat Dergisi**, c. 3, sayı: 6, (Kasım 2010), s. 169-182.

EKLER

A. BELGELER

قاضی حنفی
 قاضی حنفی
 قاضی حنفی

که سنجی غنچه کائن با صراحتی و تونکوش بورکانه عنبرنی او نه دنیو ویره جگرلی رسوم میریه و تشوئیه بی قضیه مأموره اداره تصویرلی بی عکس برقیح
 سه دنیو و بورکانه مرقومه دن بر تقرب فرقر و اللبشر خانه عدله سنجی غنچه واقع منوغانه قضای طبراغنه نقل و اسکانه ایدر طبرنگ بوکانه مرقومنگ
 ویره جگرلی رسوم میریه و تشوئیه دخی سائرینه طرح و تقسیم اولنه دنه انزک دخی برینا نصرتی موجب و مال میرنگ کسرتی مستوجب اوله صفت
 بیانه برله ذکر اوله عنبر ترک بوی بکلی او مقوله متفرق اولونه رعایانک کافی القدم که طبراغنه نصرتی بایع عدله سنجی مستلی بنوغانه
 اعیانه خطا با بر قطعه امر شریف اصدری خصوصی نیاز و استعاضا ایش اولدق دینه نیاز و استعاضا ربه ماعه عبدلی ازانه یولینی که مستلی عثمانیا
 قاضی کوندر یکی عرفیه سنه انما ایکنده نسی صادر اولونه فرمانه عالیبری موصلیه قیوره لولایه خاصه بورکانه لولایه اجم ابن والویه ساره
 قاضی طمکلی معلوم المقدار مال ابله مرتخانه عامه ناظری اسبوع عرفاناره الحاج عارف اقدی بیع ربه شرکا ساره سنک بروجه مالکانه عهد لرزه
 اولدقنی و شرطی کیصیتی بعد الاضراح اقصای سؤل واستعموم اولدقن عدله سنجی غنچه منوغانه قضایک مقید اولون الی بوی عدوانه عرض دند
 ضایعک سوبشیک بر بیوز اجه بدل عوارض و متقاعد به مالی اولدقنی و رعیت و عینی او غلر نزه اجه قدیمی بر لر به ترک ابله فالقوج ارض فضا رشه
 توظیف و اسکانه ایدنلر وارد قلمری بر لرزه اوله سنه مرور ایتموج و اورد لر نزه تحریر جدید کجا مشایخ او مقوله قزای رعایا بولد قلمری مجلس لر
 ضابطی معرفتی و معرفت شریعه فالدر بریلوج وطن اصلیه لر به نقل و اسکانه ایدر طک اسکانه شرط نده ایدر کی مقید اولغنه لوب صورتزه او مقوله
 قزای ایش اولونه رعایا بر موجب شرط اسکان ضابطی معرفتی و معرفت شریعه فالدر بریلوج ماوای قریبلر به نقل و اجماع ایدر طک اوزره امر
 اعطای متقاضی صلیت اولوج بر موجب انما عدله منسمنه خطاج عدوکی منوط دای عالیبری ایدر کی موقوفات لره در کتابه و مضایع
 مرقومه حدیسی مضر فترنگ موالیبه عارف اقدی بیع لری طرفین ایدر او کتدر فظور و معلوم دولتمری جور لوزنه اولاید امر و کار و رضو عار لوزنه

İzzetlü defterdar efendi mütesellim mûmâ-ileyhe hitabı ilâvesiyle emr-i şerif ısdar itdikle
Fî Gurre-i Receb sene 44

Teke Sancağında kâin Basıroğlu ve Töngüş Yörükân Aşireti ötedenberü viregeldikleri rüsum-ı mîriye ve kışlâkiyeyi kabzına memura edada kusurları yoğiken birkaç senedenberü Yörükân-ı merkûmeden birer takrib kırkar ve ellişer hane Alaiye Sancağında vaki' Manavgat Kazası toprağına nakil ve iskan eylediklerinden Yörükân-ı merkûmenin virecekleri rüsum-ı mîriye ve kışlâkiye dahi sâirlerine tarh ve taksim olunarak anların dahi perişanlıklarını muceb ve mal-ı mîrinin kesrini müstevcib olacağını beyan birle zikr olunan aşiretlerin Boy Beyleri o makûle müteferrik olan reâ'yânın kemâ-fi-l-kadim Teke toprağına nakilleri bâbında Alaiye Sancağı Mütesellimi ve Manavgat Âyânına hitaben bir kıta' emr-i şerif ısdarı hususunu niyaz ve istid'â etmiş olduklarına binaen niyaz ve istid'âlarına müsaade-i 'âliyeleri erzân buyrulmasını Teke Mütesellimi Osman Ağa kulları gönderdiği 'arızasında inhâ etmekden naşi sâdır olan ferman-ı 'âlileri mucebince kuyuda lede-l-müracaat hassaha-i Yörükân-ı Liva-i İçil ve elviye-i sâire mukataası malûmü'lmikdar mal ile mehterhâne-i 'âmire nazırı esbak İrfanzâde Elhac Arif Efendi bendeleriyle şeriken sâiresinin bervech-i mülûkâne uhdelinde olduğu ve şürutu keyfiyeti badelihrac iktizası suâl ve isti'lâm olundukda Alaiye Sancağında Manavgat Kazasının mukayyed olan elli yedi aded hane-i avarız ve nüzûl hanesinin senevi beşbin yedi yüz akçe bedel-i avarız ve mütekâidin malı olduğu ve ra'iyet ve ra'iyeti oğullarından iken kadîmi yerlerine terk ile kalkub aher kaza ve kurada tavattun ve iskân idenler vardıkları yerlerde on sene mürur itmeyüb ve üzerlerinden tahrir-i cedid geçmemiş ise o makûle firari re'âyâ buldukları mahallerden zabiti ma'rifeti ve ma'rifet-i şer'le kaldırılıb vatan-ı asliyelerine nakl ve iskân etdirilmek iskân şürutundan idüğü mukayyed olmağla bu suretde o makûle firar etmiş olan re'âyâ ber-muceb-i şürut iskân zabiti ma'rifeti ve ma'rifet-i şer'le kaldırılıb me'vâ-yı kadîmlerine nakl ve irca' etdirilmek üzere emr-i şerif i'tâsı muktezâ-yı maslahat olub ber muceb-i inha Alanya Mütesellimine hitâb-ı ilâvesi menut rey-i 'âlileri idüğü mevkuftandan derkenar ve mukataa-i mezbure hissesi mutasarrıflarından mûmâ-ileyh Arif Efendi bendeleri tarafından i'lâm olunmuşdur manzur ve ma'lûm-ı devletleri buyruldukda olbabda emr ü ferman devletlü saadetlü sultanım hazretlerindir

با اذن سب اهل اولی شریف استقام اولی و لوازمه صبیح و تقضیه سائره و ارضیه و ذواته شریحه نقل ایامک ادره الویه سائره و نه تیب بودین مقام
 تک سخی قضایه عتاش سکه سدره من برهه تقضیه سب و طوبی علی بویزه طاهر حیوانیه طاهر حیوانیه تقضیه سول و صوره بویزه اوامیه علی
 اقصایه و ارضیه قاره و اقصیه ای ماسی اید تقضیه مذکوره طهر ادره لوانسکوره ده بیره کانه اقال و بود کانه سب قوه سب حایره
 بر طره اید هر بوز ادره سب حایره و نه برقصه طاهره من اعتباریه تیب ارضیه ارضیه زنی بی رسته طاهر اید بوز ادره اید نفس طاهر حیوانیه کانه
 تقاضیه و لوازمیه نظریه سوزده که بر سه دک الصبری اساره و تذاریک الیه سب کانه ادره حیوانیه و نظریه سوزده ماسکوره صلی حایره
 سبیل نرایه نظریه سوزده به سب با ادره مذکوره طینه سوزده و اعلی الیه تیب سب سب مذکوره که کاسه ارضیه سب و کس ارضیه صلی حایره
 تقضیه سوزده که اسم و شریح و اشک لایمی و لوازمه مذکوره که مقاضیه صبیح نظریه ارضیه بزی و طر لوانسکوره صلی حایره و نه حایره
 مذکوره شریحه نه بیه تیب و اما والا شای طرف عالمیه کونه در بید مقامه لایم لایم تقضیه سب حایره که تقضیه سب حایره ادره سائره و نه تیب
 سالیه اریال و تقضیه کانه ادره و بیکره و نه قیه حایره بولانه علمه زنی حایره که تقضیه سب حایره که تقضیه سب حایره ادره سائره و نه تیب
 بویزه مقام کونک اقال ذکره تک تقاضیه و تقاضیه سب حایره که تقضیه سب حایره که تقضیه سب حایره ادره سائره و نه تیب
 ادره و حال تقضیه لازم که تقضیه سب حایره که تقضیه سب حایره که تقضیه سب حایره ادره سائره و نه تیب
 تذاریک و نه بر ادره مذکوره طینه سوزده ادره اینه اسلحه حایره اریال و سبای و تقضیه حایره که تقضیه سب حایره ادره سائره و نه تیب
 تقاضیه بولانه و نه و نه معوض یوم و تقضیه سب حایره که تقضیه سب حایره که تقضیه سب حایره ادره سائره و نه تیب

Bâ irade-i seniyye Anadolu Ordu-yı Hümayununda istihdam olunmak ve levazımat-ı harbiye ve mukteziyat-ı sâire ve erzak zehâir-i mütenevvia nakl eylemek üzere elviye-i sâireden tertib buyrulduğu misillü Teke Sancağı kazalarıyla aşair-i meskunesinden dahi bermucebi ta'limat-ı seniyye matlub-ı 'âli buyrulan mekkâre hayvanatıyla mekkâreciyane neferatı sünûh ve sudur buyrulan evamirname-i 'âliye iktizaları vechle akdemce karar ve ittifak era-i meclis ile ta'limat-ı mezkûre taallık olduğu üzere liva-i mezkûrde mevcut kâffe-i ahali ve Yörükândan beher kırk beş haneden bir mekkâre ile her yüz otuz beş haneden bir nefer mekkâreci i'tibarıyla tertib olunan üç yüz kırk yedi res mekkâre ile yüz otuz iki nefer mekkâreciyane kaffeten mühimmat ve levazımatıyla zamanıyla neferat-ı merkûmenin birer senelik ücretleri âmâde ve tedarik olunarak beş hafta olmak üzere hayvanat ve neferat-ı merkûme memurları sahibiyle saye-i teshilât vaye-i hazreti mülûkânede bireri ordu-yı mezkûr tarafına sevk ve i'zam olunarak hayvanat-ı mezkûrenin kâmilen arkası alınmış ve zikr olunan mekkâre hayvanatıyla neferat-ı merkûmenin isim ve eşkâllerini ve levazımat-ı mütedarikenin mikdarını mübeyyin tanzim olunan zirî mazbatalu bilâdesi mühim defter-i sıhhat-i asri birer nesnesi ordu-yı mezkûr müşir müşteri tedbiriyle kaydına ve anı ve âlâ şâmı taraf-ı 'âlilerine gönderildiği misillü fi 23 Şevval sene 271 tarihinde bi-t-terkim bir nesnesi dahi canib-i nezaret-i celile-i maliyeye irsâl ve takdim kılınmış olduğu ve bu kere kadim canibinde bulunan asakiri tasrihen ser hazırun-ı mülûkanenin ta'yinatü'l hicceleri mukteziyâ tebeyyun elviye-i sâireden tertib buyrulduğu misillü günde efzâü'z-zikr Teke Kaimmakamlığı kazalarından bi-t-tertib matlûb-ı 'âli buyrulan mâ'lûmü'l rüus sığır hayvanatı dahi meclis i'timad ve kararı üzere derhâl teşvikat-ı lâzımenin tamamen icrasıyla lâzımgelen mahallerden bi-t-tertib hayvanat-ı mezkûre dahi sâye-i 'inayet-vaye-i cenab-ı şehinşahide an-karibde tedarik birle ordu-yı mezkûr tarafına sevk olunmak üzere İzmir iskelesi canibine irsâl ve tisyarı hususunda cümleten bilâde nefsan sarf-ı mecbûr ve bezl-i maksud kılınmakda bulunduğu arz ve inhası mu'arızında ref'-i mazbata-i acizânemiz takdimine ictisar kılındı olbabda ve her halde irade ve ferman hazreti men-lehü'l-emrindir Fî 28 Zilk'ade sene 71

Fî 28 Receb sene 68 tarihiyle müverrahan şerefbaş varid olan emirname-i sâmi-i sadaretpenahileri hulâsa-i meâl-i ‘âlisinde Aydın ve Teke Sancaklarında meskun ma’lûmü’lesami aşair evvel bahar hulûlünde Burdur Sancağında kâin Karaağaç ve sâir bazı kazalara yaylamak üzere vürud idüb ahali ve fukaranın mezruâ’tını telef ve türlü taaddî ve uygunsuzluğa cüret etmekte bulduklarından ve katl-i nüfus eylediklerinden ba’de izin olhaviye gidememeleri ve bir güne uygunsuzluğa yol bulamamaları çaresinin istihsâliyle beraber katl maddelerinin bi-t-tetkik muhakeme-i muhteziyesinin icrasıyla keyfiyetin iş’arı hususu emr ve ferman buyrulmuş ve vak’â aşair-i merkûme mevsim-i yaylakda ahali-i meskuneye îrâs-ı hasar etmekte ve bundan dolayı çok sezileri vukubulmakda olub hatta Anadolu Müfettişi devletlü paşa hazretlerine vaki olan emr ü ferman-ı vekâletpenahilerine mebni Kütahya Sancağı muzafatından Gedus Kazası yaylasına Denizli tarafından gitmekte bulunan aşairin mazarrat-ı vaka’larına tahammül edemediklerinden aşair-i merkûmenin Gedus Mal Sandığına vermekde oldukları yaylakiye rûsumu taraflarından verilmek üzere yaylaya gitmeye ruhsat verilmemesi hususu kaza-i mezbur ahali tarafından inha ve istidâ’ olunduğu ve keyfiyetin savb-ı bendegânemizle dahi muhabere olunması iktiza-yı irade-i seniyyelerinden bulunduğu beyanıyla bu bada olan mütalaanın işa’rı hususu paşa-yı müşar ileyh hazretleri tarafından işa’r buyrulmuş idüğünden keyfiyet lede-t-tezkir bir aşireti yaylakdan men’ etmek olduğu yerde iskân ettirmek demek olub Aydın Eyaleti dahilinde kâin aşairin emr iskânlarının icrasıyla mütevelliyen vuku’ müru ve mesmuu’ olan mazarratın indifa’ı çaresi düşünölmekte ise de bir karar verilemediği ve bu seniye-i mübarekede dahi gayri meskûn bulunan kâffe-i aşair her birisi bir tarafa yaylaka azimet etmiş ve dağılmış oldukları cihetle bi-t-teâlâ sâye-i şevketvâye-i hazreti mülûkânede ileride kâffe-i aşairin emr iskânlarına muvaffak olundukda o makule aşair mazarratından ahali-i fukara kurtulacağı bedihî olduğundan müşâr ileyh hazretlerine bu vechle cevab yazılmış ve mezkûr Aydın ve Teke sancaklarında meskûn aşair dahi bu kabilden olduğundan icra-yı iktizası emr ü ferman-ı ma’delet-nişan-ı vekâletpenahileri bi-l-müteallık arz ve beyan-ı keyfiyete musavveret olunmuşdur olbabda emrüferman hazreti men-lehü’l-emrindir Fî 23 Şa’bân sene 68

عبدالله بن محمد

بازار انارک
۴۰۸

دفعه ششم

در کتاب الفقه حنفی
 آنچه به دانش بوری دره برده بوظایف عیاری فقهی که به پیشین جسی از راه اعراضه عتو جهن علی اندی توه نفوذیه سالتی اذغال و ما یوسیه
 میدی اغفال ایله میدونه حقوق بوری سجاوزه دریف و زرع بقایای خدمت فافره عتیه ده داشته طمعه هلدی بناید ایله ابرس انلیله دریف نهان انک
 استانیه عطفای سینی اردی هلدیه میدی و کالتی عتیه سنده بعضی تجزیع اسفار و کتبه و ازاد بقایانک در رسیده جه عتیه سلی ما یوسیه سیکه نه اندیم ده نغنه
 هلدیه مالک نه سندنک بره صعه بیقینه فرسند ده نغ بود و سنده قس قس سیک ایله معلوم عتیه سیم علی اولم اهاله انکه رتت و کتیه تجیزک خادیه تجیز
 و مذکور تجزیع کوسدلی و عوم عیاری و قومه بقایانک در سیمونه سیک دنده قوسیمه ریاسته سول الیهل قیسیمه دره سده الوه عاز هلدیه سینه با اوله
 سید رضیه سید بعد مادرم و قومه سینه در راه و ازاد سونه سیک بانه هلدی صوم و در سیمه سده سیمه از سیمه مذکور سندنه بیغفات آیکه ایضا زنده صوم
 در سیمه ایله با طوله سیک ده سنده انک طمعه بره سیمه قس سنده ایضا سیمه با سیمه و زمانه سندنه اوله سندنه و سندنه
 سندنه
 سندنه

Dahiliye Nezaret-i Celilesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Antalya ve Akseki taburları daireleriyle civarda bulunan aşair halkını Antalya Sancağı meclis idaresi â'zasından izzetlü Hacı Ali Efendi kuvve-i nüfuziyesi altına idhâl ve memuriyet-i mahalliyeyi iğfâl ile içlerinden dokuz yüzü mütecaviz redif ve kura' bakayasını hizmet-i fâhire-i askeriyeden varestede kılmakda olduğu beyanıyla icabının icrası Antalya Redif Kumandanlığının iş'ârına atfen İkinci Ordu-yı Hümâyun Müşiriyeti vekâlet-i celilesinden meb'ûs tahriratda iş'âr olunmuş ve efrad-ı bakayanın derdestiyle cihet-i askeriyeye teslimi memuriyet-i mülkiyenin ikdam-ı vezâifinden olduğu halde Teke Mutasarrıflığının bu hususda bî-kayıdane hareketle vezâif-i mevdûasının bir kısım ehemini teşkil eden mu'amelât-ı askeriyeye 'âle-d-devam ihâle-i inzâr-ı vakt ve ehemmiyet etmeyerek rehavet göstermesi ve mezkûr tahriratda gösterildiği vechle aşair-i merkûme bakayasının derdestiçün teşkil olunan komisyon riyâsetine mûmâ-ileyhin ta'yin kılınması vechle min-el-vücuha câiz olamayacağına binâen ahvâl-i mecmûan gayr-i merziyyesinin ba'demâ devam vukuuna meydan verilmemesi ve efrad-ı merkûmenin bir an evvel cem' ve derdesti çaresine bakılması üzere mezkûr mutasarrıflığa tebligat-ı ekide ifâsı lüzumunun savb-ı 'ali dâverilerine ezbârı bi-l-havale piyade dairesinden ifade olunmağla ber-vech-i muharrer muktezasının ifâ buyrulması bâbında emr ü ferman hazreti men-lehü'l-emrindir Fî 16 Şa'bân sene 310 ve Fî 21 Şubat sene 308

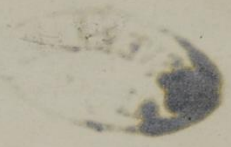
Canib-i ‘âli-i Hazreti Vali-i Eyalet-i Konya’ya

Honamlı Saçıkaralu Aşireti vakt-i şitâda aşiret-i sâireden bir takım haydud ve eşkıyayı yanlarına alarak iki üçyüz hane oldukları halde ‘Alâiye Sancağına ta’bi Manavgat Kazasının mezru’ ve meralarına sahib-i hıyâm ile envâ’i taaddiyata ibtidar eylemekte ve ebnâ-yı sebile isâl-i dest-i hasar etmekte oldukları ve aşiret-i merkûme min-el-kadim Manavgat Kazasında iskan etmekte ve mal-ı vergileri Alaiye Sancağına merbut bulunmakta ise de altmışbeş tarihlerinde nüfuslarını Teke Sancağına kayd ettirmelerinden dolayı kışlakiye namıyla oraya bir mikdar resm virüb kendüleri kaza-i mezburda kışlamakda ve sene-i merkûmeden berü Alaiye Mal Sandığına bir akçe vergi vermediklerinden bu anda üzerlerinde bir yük doksan dört bin bu kadar kuruş bakaya terakki eylediği ve meblağ-ı mezbur aşiret-i merkûmeden her ne vakit mukabele olunmuş olsa biz vergimizi Teke Mal Sandığına veririz Alaiye Mal Sandığına vermeyiz diyerek cevab verdiklerinden meblağ-ı mezburun istihsâli ve def’i mazarratları esbabının istikmâli hususuna dair mukaddemâ takdim kılınan mazbata-i acizanemiz meclis-i kebire lede-l-havale aşiret-i merkûmenin olvechle bâgî-yâne hareketleri ve meblağ-ı mezburun pes-mânde durması vechen min-el-vücuha tecviz olunamayacağından bunların suret-i inzibatları nevechle muamele ve tedabire muhtacdır burasının izâhen iş’arı fî Gurre-i Receb sene 277 tarihiyle cevaben şerefvarid olan emirnâme-i sâmi-i cenabı müşiranelerinde emr ü ferman buyrulmuş ve aşiret-i merkûmeden meblağ-ı mezburun istihsâli ve def’i mazarratları kuvve-i cebriyeye mütevakıf bulunmuş ve taraf-ı zî-şerif-i ‘ali-i hıdivânelerinden bâ-buyruldu-yı ‘âli bir memur-ı mahsus ile on nefer zabtiye ta’yin buyrulduğu ve bi-l-muhabere mu’avenet-i icabiyenin icrası hususu Teke Sancağı kaimmakamı izzetlü Mustafa Paşa bendelerine dahi bâ emirname-i sâmi-i cenabı müşirileri emr ve beyan kılındığı takdirde mezkûr Manavgat Kazası ahalişi aşiret-i merkûmeden min-el-kadim müttetik ve dil-gir bulduklarından sâir güne teklifata hacet etmeyerek yalnız kaza-i mezkûrden mikdar-ı kâfi nefîr-i âmmtertib kılındığı takdirde pek ishâl-i suretle haklarından gelinerek mazarrat-ı vaka’larının önü kesdirilebileceği melhûz ve memûl kadimeden görünmüş olduğu muhat-ı ‘ilm-i ‘âli era-i rahimâneleri buyruldukda aşiret-i merkûme yine ‘adem-i itaatle teşhir-i silâha ictisâr ederler ise mu’amele-i cebriye ve nefis-i men-i mukabele-i bi-l-mesel fâide-i mer’iyyesinin icrâaten ibtidar kılınması ve buradan dahi mikdar-ı vaki zabtiye neferatı sevk olunması hakkında taraf-ı kemterânemizde ve mezkûr Teke Kaimmakamı mûmâ-ileyh bendelerine hesaben katiü’lmikdar emirnâme-i seniye-i müşirileri tastir ve aşiret-i merkûme an-karibde yaylak mahallerine nakl eylemeleri dahi memûl idüğünden bir kadem akdem tesyiri ve şayed bu yolda biz-zarur ber-muceb-i nizam vuku’bulacak masarîfin dahi kabulüne mesâg-i ‘âli olup olmayacağına ol emirde istizânına lüzum görünmekle ber-vech-i muharrer icab-ı halin icra ve iş’arı menut rey-i ‘âli-i âsâfileri bulunmuş olmağın olbabda emr ve ferman hazreti men-lehü’l-emrindir Fî 27 Ramazan sene 277

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki

Fi 2 Ramazan sene 65 tarihiyle murakkamen şerefbahş tefhim olan bir kıta' emirnâme-i sâmi-i hazreti sadaretpenâhilerinde Burdur Kazasında olub Deâvî Nazırı Atufetlü Bey Efendi hazretlerinin bi-l-icazet bâ temessük 'uhdelerinde bulunan Hacılar Çifliğine tâbi' Karaçalı ile neferat-ı Kıravgaz ve Hasıllı Karyesi ahalisine kadîmden berü ve mahsus olan Kıravgaz ve Bereketlü Yaylasında Karakoyunlu ve Karavelili Aşireti tarafından fuzuli ra'y-i mevâşi olunmakta olub halbuki mezkûr yaylalar karyeteyn-i mezkûreteyn ahalisinin bulunduğu mukaddemce Hamid canibinden inhâ olunmasıyla defterhâne-i 'âmire kuyuduna dahi müracaat olundukda zikr olunan yaylalar karyeteyn-i mezkûreteyn ahalisinin olarak beher sene zamanında koyun ve sâir davarlarıyla çıkub istifâ' idegelürler iken aşair-i merkûmeden ba'zı kesanın vukuu' müdahalesi muvâfık nefsu'lemler ise men' olunması hususlarına dâir Hamid Muhassılına hitaben geçenlerde bir kıta' emr-i 'âli ısdar kılınmış ise de aşair-i merkûme bütün bütün Teke Sancağı dahilinde oldukları istihbar olduğundan vech-i meşruh üzere bunların mezkur yaylalara ba'deizn emr-i şer ve taarruz etmemeleriçün keyfiyetin bu canibe yazılması mîr müşâr ileyh hazretleri tarafından bâ takrir ifade olunmuş ve olbâbda emirnâme-i sâminin ısdarı divan-ı hümâyun muktezâ-i derkenârında gösterilmiş olduğundan bâ hüccet ba'deizn mezkûr Karakoyunlu ve Karavelili Aşairinden hiç ferdin sâlif-ül-beyân yaylalara emrişer ve müdahale edememesi esbabının icrası hususu emr ü ferman buyrulmuş olmağın derhâl Antalya Meclisi â'zasından mübaşir bendeleriyle çend nefer zabtiye mezkûr yaylalar canibine memur ve isrâ olunarak aşair-i merkûme mezkûr yaylaklardan kaldırılıub fîmâba'd aşair-i merkûmeden bir ferdin yaylaklara emr-i şer ve müdâhale edememesi tenbihât-ı ekidesi icrasıyla müdâhale-i vaka'ları emr ü ferman cenabı vekâletpenâhileri mucebince men' ve def' edilmiş olduğu ifadesi yanında mazbata-i kemterânemiz terkim ve zabtı 'aliye-yi hıdivâne-i fehîmîlerine bâ'is ve takdim kılınmış olmağla inşallahütealâ lede-l-vusûl muhâtı 'ilm-i arâ-i sadaretpenâhileri buyruldukda olbabda ve her halde emr ü ferman hazreti men-lehü'l-emrindir Fî 24 Cemâzi-yel-evvel sene 65

فوتی دالسنه

صحتی فیه لو عتبه برکننده نوید جهن فیه اغاج بلوچ قضی جوارنه کلب خسارنه جوان واسکی
 یورک جهن اهلینک اول و انبارین نپ درقن کلا اولیونفرنده جارتیه منی اوزرلرله ندر
 ارسال اکتیوه دیکرین نفوی اخذکرف اولرله فوتیه صلب ابه اجافسانه مکاره تفصیله و اشقی
 مرفونه نک اسه و یقیه فیدرین بیه برطفه بولمه نک تقسیم قذیفه راش وارد اولره تحریکات بیدرید
 مفید مپسی اولره در بیدرک مفاد اتعای کوره اشقی مرفومده اوله اوج نفوی اهل عصبه کوهنه
 اولره مفار رضای علی حال و کونک بولنه جفدریه مدعیت استیجیل بلک طافنده باسنه کفلسه
 اولرینده سیدی تمکله قلوب ماعدلک نفوت اولیونفر مقله ده اولوب صتی بوندره نوجوع
 نم شریه بوندره مضم فیرید عتبه ندر برتی فقه اعتبار انجه و فونز افجی عینک رضی اوجی
 دوه اخذکرف اتباری نیه ایدرک هیدانات نکله بالاسنرزه اصیانه ویرلمه و اشقی نفوی رضی
 ویرکولرین ویریکره مخالف اوزره اولوب سایه ناریب اولر نفوی اکلکله اولرینده مرفوم نمده
 مع اید ورت مقلو بالندفع کفیل با اعلام و حفظ بیانه و اتعاف فتمی و مرفوم فونز افجی عینک
 آخذ کوهنده اولرین فخصه ایسه اولسه بر موجب تفخیز جزا بدینه صحنه واقعه و دین مدینه بیه
 نکله اعصابه جس ناریقنده اعتباراً مکده سح ماه من برانقص و دیکر اشقی نفوی رضی اوجی
 مقله ده اولرینده و بوتکولرک اجراه ناریبدری اشانک نهجیه استنرم ایج طلمه نی بوندر
 رضی کونک بتر ماه من ایجوه محس فوندره مدنی ضیق کفیدی انرله سیدر قید
 اولر تسیب اولرله اولرله برنرکله محس اجوی اقصیه نرلمه نوجوع ابه ورت مقلو
 ناندفع کفیل با حفظ و اعلام اتعاری فطونه همه یورک بقیه نض

امضی
 فوتی

Konya Valisine

Saçıkaralu Aşireti perakendesinden Tülüler Cemaati Karaağaç Yalvaç Kazası civarına gelüb hasarane cüret ve Eskiörük Cemaati ahalsinin emvâl ve eşyalarını nehb ve sırkat misüllü uygunsuzluklara cesaretlerine mebni üzerlerine memur irsâl ve yirmibir neferi ahz ve girift olunarak Konya'ya celb ile icra kılınan mahkemeleri tafsilâtına ve eşhas-ı merkûmenin esamisi ve keyfiyet-i kabahatlerini mübeyyin bir kıta' pusulanın takdim kılındığına dair vârid olan tahrirat-ı beyyineleriyle mazbata Meclis-i Vâlâya virilerek müfâd-ı iş'âra göre eşhas-ı merkûmeden onüç neferi ehl-i ırz güruhundan olarak mugâyir-i rızâ-i 'ali hâl ve hareketde bulunmayacaklarına mîr-aşiret İsmail Bey tarafından bâ-sened kefalet olunmuş olduğundan sebilleri tahliye kılınub mâa'dâ sekiz neferin uygunsuz makuleden olub hatta bunlardan Timur Ali nam şahıs bundan mukaddem Kaçarlılar Aşiretinden birisini katle ictisâr etmiş ve Kundakçı Ali'nin dahi üç res devesini ahza ibtidarı tebeyyün iderek hayvanat-ı mezkûre bi-l-istirdad ashabına verilmiş ve altı neferi dahi vergilerini vermekde muhalefet üzere olub şayan-ı tedib oldukları anlaşılmış olduğundan merkûm Timur Ali ile veraseten maktûl bi-t-terâfu' keyfiyetin bâ-ilâm ve mazbata beyan ve iş'âr kılınmış ve merkûm Kundakçı Ali'nin ahz-ı güruhundan olduğu tahassün etmiş olmasıyla ber-muceb-i kanun cezayedine sahiben vaka' ve müddet-i muayenesini mübeyyin tezkere i'tasıyla hapsi tarihinden itibaren mahallerinde beş mah müddet pırangaya ve diğer altı neferi dahi uygunsuz makuleden olduklarına ve bu misüllülerin icrâ-i tedibleri emsâlinin terhîbini istilzâm ideceğine mebni bunların dahi mahallinde beşer mah müddet için mahbusa konularak müddetleri zamanında kefilleri alınarak sebilleri tahliye olunması tensib olunmuş olmağla ber-minvâl-i muharrer icra-i iktizâsıyla merkûm Timur Ali ile verese-i maktûlün bi-t-terâfu' keyfiyetin bâ-mazbata ve i'lâm-ı işâ'rı hususuna himmet buyrulmak babında şukka Fî 26 Zilka'de sene 64

Hamid Sancağı dahilinde Kızıldağ nam mahalde haymenişin Hacısalu Aşireti ahalisinden mecruhen fevt olan Karanlık oğlu Ali'nin veresiyle katili bulunan Karakoyunlu Aşireti sakinlerinden İsa oğlu Hasan'ın icra-yı mürâfaa-i şer'iyelerine dair ve fi 5 Rebiülevvel sene 74 tarihiyle müverrah Konya ve liva-i mezkûr meclisleri mazbatalarıyla ilâm-ı şer'i fi 28 Rebiülevvel 74 rakımıyla cem'iyet-i 'âcizânemize verilmekle led-e-lmütâlaa maktûl-i merkûm Ali sâl-i sabık Şevvalinin yirminci Cuma'irtesi günü sâlif-üz-zikr Kızıldağ nam mahalde koyun ra'y ederiken beynlerinde münâzaa vuku'uyla katil-i merkûm Hasan yedinde bulunan kebir bıçak ile maktûl-i merkûmu Ali'nin ensesinden ve beyni üzerinden ve sol kulağından ömren darb ve cerh idüb müteessiren fevt olduğu katil-i merkûm Hasan'ın tav'en ikrarıyla tebeyyün eylemiş ve verese-i merkûme katil-i merkûmu kısasdan afv idüb bu suretde verese-i mezbure fi-mâbad husus-ı mezkûrde katil-i merkûmdan şer'en kısas ve bir türlü nesne davasına kadir olamayacakları fetvahane işaretinden anlaşılmiş olduğuna ve katil-i merkûmun bir güne sabıkası olmadığı mahâl işâ'retten müsteban olmuş ve kendisinin kazaen katle ictisârı ikrarıyla tebeyyün idüb merkûmun ber-muceb-i kanun ceza icra-i mücâzâtı lâzım gelmiş ise de zikr olunan mazbatalar mealine nazaran merkûm Ali katil-i merkûm Hasan'ı i'dam kasdıyla yedinde bulunan bıçak ile darb ve cerh idüb cerh-i mezkûrden merkûm Hasan sol kulağı 'amel mande olduğundan tahlîs-i nefis için maktûl-i merkûmu olvechle cerh iderek kendü cerhinden vefat eylediğini merkûm beyan idüb fakat beyyineden izhâr-ı acz etmiş ve keyfiyet-i ifadesi gibi def'i sâil ve muhafaza-i nefis için vuku'bulmuş ise olhalde ahkâm-ı kanuniye değışeceğinden buralarının ol emirde mahallinden isti'lâmıyla ana göre iktizasına bakılması icab eylemiş olduğundan katil-i merkûm ile maktûl-i merkûmun mukaddemâ beynlerinde bir güne garaz ve nefsâniyetleri bulunmamışmıdır ve merkûmun aheriyle bir güne nizâ' evveliyeti etdiği vukubulmuşmudur ve alât-ı eser-i cerh varmıdır buralarının bilâtaraf tedkikât-ı kâmile icrasıyla keyfiyetin bâ-mazbata ve ilâm bu tarafa iş'ar olunmasını emr Konya Valisi hazretlerine emirnâme-i sâmi-i tastir buyrulması tezkir kılınmış idüğü Fî 29 Rebî'ü'l-evvel sene 74

Medine-i Antalya'ya tâb'i Yeniosmanlı Aşireti Mahallâtından Çingiraklı Mahallesinden iken bundan akdem vefat eden Molla Süleyman ibni Hacı Ali'nin veraseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Aişe binti Mıstıl ile sulbî sagir oğlu Ali ve sagire kızı Havana ve Hanım babası merkûm Hacı Ali'ye münhasıra olduğu bi'l-ihbâr lede'sşer'i'l-enver zâhir ve nümâyân olduktan sonra sagirun-ı mezburanın tesviye-i umûrlarına müteveffa-yı mezbur hayatında vasi muhtarlık ve tayin eylediği ledeşşer'i kesbe i'lânları zahir olan Topallı Mahallâtından Mustafa oğlu Kadir ve Süleyman oğlu Mehmed şehadetleriyle sabit olan Kurtkan oğlu Molla Ahmed taleb ve ma'rifet ve ma'rifet-i şer'le emvâl ve eytam müdürü Yusuf Ağazâde Hüseyin Efendi hazır olduğu halde tahrîr ve bey' ve beyne'l-verese bi'l-farîzati'sşer'iyye tevzî' ve taksîm olunan tereke-i müteveffâ-yı mezbûrdur ki ber-vech-i âtî zikr olunur Fî 2 Ramazan sene 300

Dişi koca amel mande deve 1 adet 100 kuruş; Bir gözü kör maya 1 adet 500 kuruş; Bir yaşar dişi dorumlu deve 1 adet 1.000 kuruş; Dört yaşar kayalık 1 adet 600 kuruş; Tülü koca erkek deve 1 adet 650 kuruş; Öküz çift 1 adet 800 kuruş; Buzağılı sığır 1 adet 300 kuruş; İkisinden çıkma düğe 1 adet 100 kuruş; Kısırak 2 adet 1.000 kuruş; İki yaşar erkek merkep 1 adet 100 kuruş; Oğlaklı keçi 8 adet, erkek keçi 1 adet, dişi çebiç 1 adet 350 kuruş; Kuzulu koyun 3 adet, toklu 1 adet, şişek 1 adet 238 kuruş; Köhne çadır 1 adet 100 kuruş; Gireniz çuvalı çift 3 adet, deve çuvalı çift 3 adet 160 kuruş; Köhne çuval 1 adet 20 kuruş; Kilim kanad 2 adet 100 kuruş; Köhne keçe 1 adet 10 kuruş; Tencere 1 adet, çanak 3 adet, mertebani 1 adet, dığan 1 adet, bakrac 1 adet, süd çömleği 1 adet 100 kuruş; Sagir hamır leğeni 1 adet 20 kuruş; Çifte Tüfenk 1 adet 100 kuruş; Koca bıçak 1 adet, kırık tabanca 1 adet 22 kuruş; İtmek takımı 1 adet 10 kuruş; Kahve takımı 1 adet 10 kuruş; Elbise çuvalı 2 adet ve hurdevat menzil 50 kuruş; Bağ arasında bağ 4 evlek 400 kuruş

Yekûnü't-tereke 6.840 kuruş

Minhâ'l-ihracât; Techîz ve tekfîn 30 kuruş; Mehr-i müeccel zevce-i mezbûre Aişe Hatun 101 kuruş; Dellâliye-i eşya 129 kuruş; Varaka baha maa akçe farkı 22 kuruş; Ücret-i mu'tade ve muhasebe 100 kuruş

Yekûnü'l-ihracat 382 kuruş

Sahhü'l-bâkî 6.458 kuruş-161 kuruş 20 para resm-i kısmet=6.296 kuruş 20 para-9 kuruş 20 para kaydiye-i defter=6.287 kuruş

Hisse-i zevce-i mezbure Aişe 785 kuruş 25 para; Hisse-i ibnet-i sagir-i mezbur Ali 2.226 kuruş; Hisse-i binti sagir havana 1.113 kuruş 13 para; Hisse-i binti sagir Hanım 1.113 kuruş 13 para; Hisse-i ibnü'l-mezbur Hacı Ali 1.047 kuruş 33 para

Zevce ve ibni mezbûrdan ber-vech-i bâlâ hisse-i irsiyyelerini tamamen ahz ü kabz idüb sagîrun-ı mezbûrânın ber-vech-i bâlâ hisse-i irsiyyeleri istirbâh olunmak üzere vasîleri mezbur Molla Ahmed yed ve hıfzında olduğu işbu mahalle şerh verildi

Ma'rûzı Dâî'leridirki

Sahib-i arzuhal Sarıkeçilü Aşiretinin Odabaşı Mahallesinden Odabaşı oğlu Ömer Ağa ibni Ali medine-i mezbûre bidâyet mahkemesine mahsus odada ma'kûd meclis-i şer'imizde derûn-ı arzuhâlde medine-i mezbureye tâb'i Kızılkya Nahiyesinin Karaaliler Karyesi ahalisinden Hacı Hatib oğlu Molla Hüseyin bin Veli ve mednine-i mezbure muhasebecisi olub yâve zabtı dahi müteferri'ân memuriyetinden olan izzetlü Ahmed Yaver Efendinin vekili şer'isi olub canib-i şer'den dahi hukuk-ı rey olunan ketebeden Hafız Cemal Efendi ibni İsmail muvacehelerinde mezbur Hacı Hatib oğlu Molla Hüseyin yedinde olub işbu muayene olunan çatal hörgüslü onyediyedi yaşında bir res yoz kırmızı tülü dışı deve yedimde gaib-i ani'lmeclis mahalle-i mezkûrden Karaca oğlu İsmail'den işbu tarih-i ilâmdan beş sene mukaddem bir res dorumlu deve ve üç aded Osmanlı Altunu mukabelesinde müşterâen malım olub bir mahı mütecaviz akdem mezkûr deveyi hınta nakl etmek üzere Antalya'ya mahdûmum gaib-i ani'lmeclis Mehmed ile irsâl eylediğimde mezkûr deve için yavedir diyerek aşiret-i mezkûr ahalisinden Temurcı İbrahim oğlu İbrahim'in ihbarı üzerine mezkûr devemi canib-i hükümetden yâve olmak üzere zabt ve çendgün sonra memur-ı müvekkil mûmâ-ileyh tarafından bi-l-müzâyede mezbur Hatib oğlu Molla Hüseyin'e fûruht olunmuş isede mezkûr deve bervech-i muharrer yedimde müşterâen malım olmağla mezkûr deveyi gaiben taleb ederim diye dava etdikde mezbur Molla Hüseyin dahi cevabında mezkûr deve yâve olmak üzere memur müvekkil mûmâ-ileyh tarafından bi-l-müzâyede ve ba'de-t-Kitâ'i'l-ragıb sekizyüz yirmibeş kuruş üzerinde takrir eylediği cihetle meblağ-ı mezkûre iştırâ ve kabz ederek mezkûr deveye vaz'-ı yedi beyan ve vekil mûmâ-ileyhima mezkûr deve yâve olmak üzere bi-l-müzâyede ba'de-t-Kitâ'i'l-ragıb meblağ-ı mezkûr sekiz yüz yirmi beş kuruşa mezbur Molla Hüseyin üzerinde takrir ve ziyâde ile iştırâya taleb aheri dahi olmadığı cihetle mezkûr deve merkûm Molla Hüseyin'e meblağ-ı mezkûr sekiz yüz yirmi beş kuruş semen-i medfû' ve makbuza bey' ve teslim ve meblağ-ı mezkûrdan masarıfat-ı vaka'sı olan elli kuruş on parası bi-t-tenzil mütebâki yedi yüz yetmiş dört kuruş otuz para mecidiye on dokuz hesabıyla teslim-i sandık olmuştur diye meblağ-ı baki mezkûre müvekkil mûmâ-ileyhin vaz'-ı yedi bilvekale ikrar lâkin müddeî merkûmun bervech-i muharrer müddeâsını inkâr etmekle müddeî merkûmdan ber-minvâl-i muharrer müddeâsına muvâfık beyine taleb olundukda oldahi bervech-i muharrer müddeâsını aşiret-i mezkûrdan Boncu oğlu Osman Çavuş ibni Hacı Mustafa ve Davud oğlu Halil bin Ömer mezkûr deveyi irâe ederek bilvechle bernech-i şer' eyledikleri şahadetleriyle isbat-ı müddeâ etdikde şahidan-ı mezburandan her biri ahvâline tevfikkan evvelâ bâ varaka-i mestûre aşiret-i mezkûrdan Haritacızade Ali Şefik Efendi ve Molla İsa ibni İbrahim'den serien ve ba'de Boncu oğlu Hacı Ömer bin Hacı Halil ve Emin Ağa ibni Salih Reisden bi-l-muvâcehe alenen lede-t-tezkir adl ve makbûl-üş-şehade idükleri iş'ar ve ihbar olundukdansonra müddeî merkûm Ömer Ağa bi-l-muvâcehe bernech-i şer'i tahlif dahi olunmağın mucebince meblağ-ı mezkûr yedi yüz yetmiş dört kuruş otuz paraya müddeî merkûma eda ve teslime memur müvekkil mûmâ-ileyhe izafetle vekil mûmâ-ileyhe tenbih olunduğu tescil ve huzur-ı 'âlilerine i'lâm olundu fi'l-yevmi's-seman ve'l-ışrin min şehr-i Receb-ül-ferd sene seb'a ve selâse mie ve elf

Ma'rûzı Dâî'leridirki

Konya Vilayeti celilesi dahilinde Medine-i Antalya Nevâhisinden Serik Nahiyesi civarında meskun Töngüslü Aşireti ahalisinden ber-vech-i âtî bi-l-vekâle ve bi-l-vesâye veraset idd'îâ eden Molla Hasan ibni Mustan meclis-i şer'imizde yine Medine-i merkûme mahallâtından Hatib Süleyman Mahallesi ahalisinden ve müteveffa-yı merkûmun medyunlarından Ali Ağa ibni Mehmed muvacehesinde aşiret-i merkûme ahalisinden ve ikinci Ordu-yı hümâyuna mensub piyade on dördüncü alayının birinci taburu efradından olup hizmet-i askeriyede müstahdem iken bundan akdem vefat eden Süleyman bin Mustan bin Hasan'ın veraseti anası Fatma binti Kerim bin Abdullah ile li-ebeveyn kebir er karındaşı Mehmed ve li-ebeveyn sagir er karındaşı Ahmed ve Mustafa ve li-ebeveyn kebir kız karındaşı Gülsüm ve li-ebeveyn sagire kız karındaşı Dudu'ya münhasıra olup babaları ism-i mezbur Mustan ve dedeleri ism-i mezbur Hasan ve müteveffâ-yı mezkûrun anası ism-i mezbure Fatma ve maskat-ı re'sleri zikr olunan Töngüslü Aşireti olup müteveffâ-yı mezburun bundan başka veresesı ve tarlasına müstehak aheri olmayub müteveffâ-yı mezbur Süleyman'ın mezbur Ali Ağa zimmetinde cihet-i farzdan kırk sekiz kuruş alacak hakkı olup meblâğ-ı mezkûrı kabl-el-ahz ve-l-istifa vefat eylediğinde ve mezburun Fatma ve Mehmed ve Gülsüm meblâğ-ı mezkûrdan hisse-i irsiyelerini dava ile ve ahz u kabza ve kendülere isâl ve teslime taraflarından beni vekil nasb ve ta'yin eylediklerinde ve sagirun-ı mezburun Ahmed ve Mustafa ve Dudu'nun li-ecl-il dava kıbel-i şer'den vasileri olduğuma binaen meblâğ-ı mezkûr kırk sekiz kuruş mezbur Ali Ağa'dan bi-l-vesâye ve bi-l-vekâle taleb ederim diye dava etdikde mezbur Ali Ağa dahi istintak olundukda cevabında müteveffâ-yı mezkûmun hayatında olmikdar kuruş deyni ikrar lakin müddeî vekil ve vasi-i mezkûrun ber-vech-i muharrer müddeâsını inkâr etmekle müddeî vekil ve vasi-i mezkûr ber-vech-i meşruh müddeâsını aşiret-i mezkûr ahalisinden Ecebey Hüseyin ibni Mustan bin Hüseyin ve Yaşar oğlu Molla Abdil bin Hacı Mustafa bin Ahmed şehâdetleriyle bilmuvacehe bernech-i şer isbat eyledikte şahidan-ı mezburan için şehadetlerinde sadık olup olmadıkları meşhud-ı aleyh merkûmdan suâl olundukda sadık olmadıklarını beyan etmekle şahidan-ı mezburân usul-i mevzu'suna tevfi ken evvelâ bâ varaka-i mesture Musa Çavuş ibni Halil ve Süleyman ibni Veli'den serien ve ba'de yine mezburân ile Emin oğlu Kerim ve Mehmed oğlu Süleyman ve Mustan oğlu Mahmud'dan alenen lede-t-tezkir adl ve makbul-üş-şehâde idükleri ihbar olunmağın mucebince ba'de-l-hükm ve-l-tenbih tescil ve ilâm olundu fi'l-yevmi's-salis aşer min şehr-i Cemâzi-yel-evvel sene isna ve selâse mie ve elf

2

اعلام

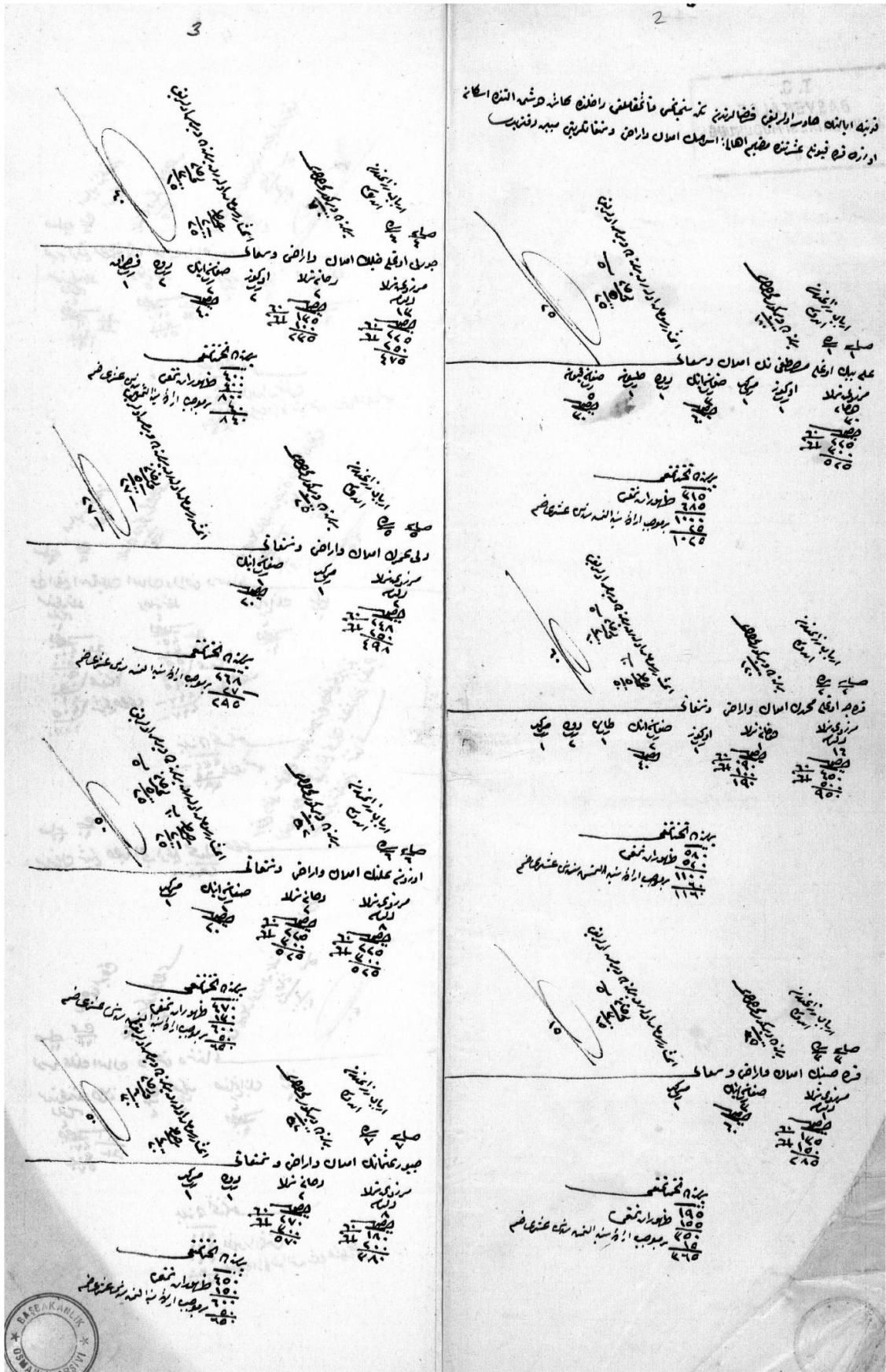
6 مؤلف احمد میر

حقیقتاً این به مضامین کثیره که ازین ذات توفیق فرموده الامام ابوالمعالی علی بن ابی طالب علیه السلام
 نام فائز الطایفه طایفه جعفر شریف النور بنده مدینه و زبوله به مضامین فیه فیوم فی غیر تنسیخ اشرف ابی حمزه
 کتب حاجی اویغا اسماعیل بن محمد که ابوترافلح ابی اسحاق تمییز ابی دؤب ابی موسی بنی ادریس برادر ابو زری
 دینی طایفه دوه ید من مملک ادلوب صلابه اولام بوز زری برده مدینه فیه کوله اسکن اولیوم فانه اولیوم طایفه
 مملک امین اشرف تاریخ اعلام الی ای مقصد ضایع ادلوب امین غنائی غیره مدیر مسجل یدنده بویشانه
 درقم حاجی اویغا اسماعیل مذکور طایفه دوه به حد فدا یدر سنول اولیوم مذکور مع اولیوم مظهر حوری
 اولیوم جوانی اشرف بوز زری طایفه دوه او باشی تمییز ابی دؤب دورت یا ششی سور مملک و کندی حوری
 دومین قریه طایفه نام مع نام مملک امین نازخدا الی ای مقصد ضایع اولیوم بنی اعلی زکریا مدینه ابی
 زکریا اولیوم طایفه دوه و هم طایفه اولیوم مدینه کوله زکریا مدنی اولیوم بنی اعلی زکریا اولیوم
 دوه اهل طایفه یا ارنه اولیوم یکی یا شنه اولیوم اخبار اولیوم و هم مذکور اولیوم مدینه زبوله
 بنیوم اولیوم دهم اولیوم مدینه زبوله عاشق فائز مذکور اولیوم اولیوم اخبار اولیوم مدینه زبوله
 بمقتضی ازج ابید کلر اخبار اولیوم محمد بن اسماعیل و سده به سینه شهادت ید با ملاحظه ابی اسحاق
 ابی یوسف زبوله حاجی اویغا اسماعیل تصدی امیدی مقول مدینه کوله سینه زبوله عاشق فائز ید
 مع اولیوم بنیوم طایفه اولیوم اولیوم فدا و انز اولیوم الفقه الشریفه لیسع و سبیل و مائل

والله

Ma'rûzı Dâî'leridirki

Medine-i Antalya'ya muzâf Gebiz Aşireti sakinelerinden zat-ı tarif-i şer' ile muarref olan işbu refî'ül-ilâm Aişe binti Molla Veli nam hatun Antalya mahkemesinde meclis-i şer'i şerif-i enverde yine Medine-i mezbûreye muzaf Karakoyunlu Aşiretinden Aşağıoba Mahallesiinde sakin Mavıca oğlu İsmail bin Mehmet nam kimesne ile tarafi'lerinde iki yaşını tekmil idüb iş bu muayene olunan bir res yoz kırmızı dişi dorum deve yedimde mülküm olub Molla yedinde olan yoz kırmızı devemden aşiret-i mezkûrede sakin olduğum hanem önünde yedimde mülküm iken işbu tarih-i ilâmdan altı ay mukaddem zâyi' olub Yeniosmanlı Aşireti Müdürü Hüseyin Bey yedinde bulmuş iken merkum Mavıca oğlu İsmail mezkûr dorum deveye müdahale îderse suâl olunub müdahalesi men' olunmak matlûbumdur diye dava olundukda cevabında iş bu yoz kırmızı dorum deve üç yaşını tekmil idüb dört yaşını sürmekte ve kendi devemden kariyemizde Taşlıca nam mahâlde mülküm iken tarihinden altı ay mukaddem zâyi' olmağla binâ-i ilm-i terk müdahâle ederim zikr olunan dorum deve vech-i muharrer üzere müdâffîn-i mezburenin mülkü olduğunu inkâr etdikde evvelâ zikr olunan dorum deve ehl-i hibreye irâe olundukda iki yaşında olduğunu ihbar olunmağla husus-ı mezkûrda müdâffîn-i mezburenin beyyinesi evvela cem' olmağla müdâffîn-i mezbure Aişe Hatun minvâl-i meşruh üzere müdafâsını Balibey Mahallesinden ba'de-t-tezkir makbul-üş-şehade idükleri ihbar olunan Mahmud bin İsmail ve Sadad bin Süleyman şehadetleriyle bi-l-muvacehe bernech-i şer' isbat etmekle mucebince mezbur Mavıca oğlu İsmail tasaddî eylediği muhteva-yı mezkûresiyle mezbure Aişe Hatuna bî-vech-i şer' muârazadan men' olunduğu huzur-ı izzetlerine 'ilâm olundu Fî Evâl-i Şehr-i Zilka'de-i Şerif sene seba' ve seb'in ve mieteyn ve elf

BOA., ML.VRD.TMT.d., 10588, s. 2-3.

[10588 Numaralı Karakoyunlu Aşireti Temettuat Defterinin İkinci ve Üçüncü Sayfası]

B. HARİTALAR

Kaynak: Harita Çizimi, Mesut Şimşek, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Coğrafya Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans.

C. RESİMLER

Resim 1 Kırklık ve Makas

Kaynak: Mehmet Ak, Fotoğraf Arşivi.

Resim 2 Yün ve Kıl İşleme Aletleri

Kaynak: Mehmet Ak, Fotoğraf Arşivi.

Resim 3 Koyun Kırkımı

Kaynak: Mehmet Yıldız, Aile Fotoğrafi.

Resim 4 Keçi Kırkımı

Kaynak: Johansen, a.g.e., s. 63.

Resim 5 Yayda Yün Atan Yörük Kadını

Kaynak: Yusuf Yıldız, Aile Fotoğrafi.

Resim 6 Kıl Tarayan Yörük Kadını

Kaynak: Johansen, a.g.e., s. 136.

Resim 7 arkta İp Büken Yrk Kadını

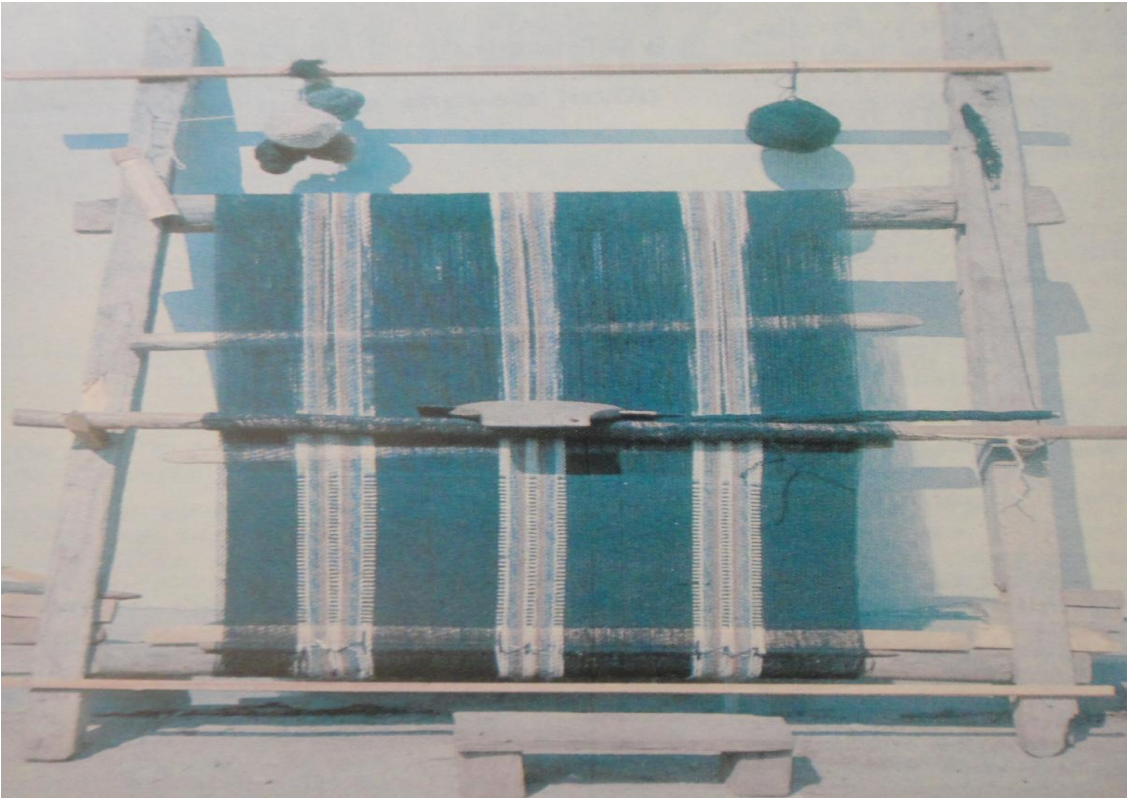

Kaynak: Johansen, a.g.e., s. 148.

Resim 8 Yün Kumaş Tepme Aleti Kapan

Kaynak: Mehmet Ak, Fotoğraf Arşivi.

Resim 9 Çulfalık**Kaynak:** Yusuf Yıldız, Aile Fotoğrafları.**Resim 10** Çul Çözgülü Istar**Kaynak:** Eren, "Yörük Çuvalları", s. 31.

Resim 11 Istarıda Kilim Dokuyan Karakoyunlu Yörük Kadınları

Kaynak: Olivier Berthelot, *Turquie Des Tribus Türük au Peuple Turc*, Barthelemy, 1997, s. 52.

Resim 12 Çarpanada Kolan Dokuma

Kaynak: Erbek, a.g.m., s. 10.

Resim 13 Yörük Çadırı ve Kilimler

Kaynak: Yusuf Yıldız, Aile Fotoğrafı.

Resim 14 Çadır Dikimi

Kaynak: Yusuf Yıldız, Aile Fotoğrafı.

Resim 15 Çadır Dikimi

Kaynak: Johansen, a.g.e., s. 42.

Resim 16 Çadır Kurulumu

Kaynak: Yusuf Yıldız, Aile Fotoğrafları.

Resim 17 Çadır Kurulumu

Kaynak: Yusuf Yıldız, Aile Fotoğrafi.

Resim 18 Anamas Sorkun Yaylası Hüseyin Ak Çadırı

Kaynak: Mehmet Ak, Fotoğraf Arşivi.

Resim 19 Elmalı Akkuyu Yaylasında Alaçık

Kaynak: Atlıhan, “Antalya-Elmalı Akkuyu Yaylası Yörüklerinde Ev ve Tekstil Tasarımları”, Ekler Kısmı, s. 464.

Resim 20 Yörük Ala Çuvalları

Kaynak: Mehmet Ak, Fotoğraf Arşivi.

Resim 21 Ala Çuval, Tırl Çuval, Kıl Çuval ve Un Çuvalı

Kaynak: Mehmet Ak, Fotoğraf Arşivi.

Resim 22 Anamas Köklü Yaylasında Karakoyunlu Yörüklerinde Keçe Yapımı

Kaynak: Atlıhan, *“Fethiye Yörüklerinde Yaşayan Keçeler”*, s. 56.

Resim 23 El Yapımı Keçe

Kaynak: Mehmet Ak, Fotoğraf Arşivi.

Resim 24 Hazır Keçe

Kaynak: Mehmet Ak, Fotoğraf Arşivi.

Resim 25 Kepenek

Kaynak: Mehmet Ak, Fotoğraf Arşivi.

Resim 26 Deriye Peynir Basan Yörük Kadını

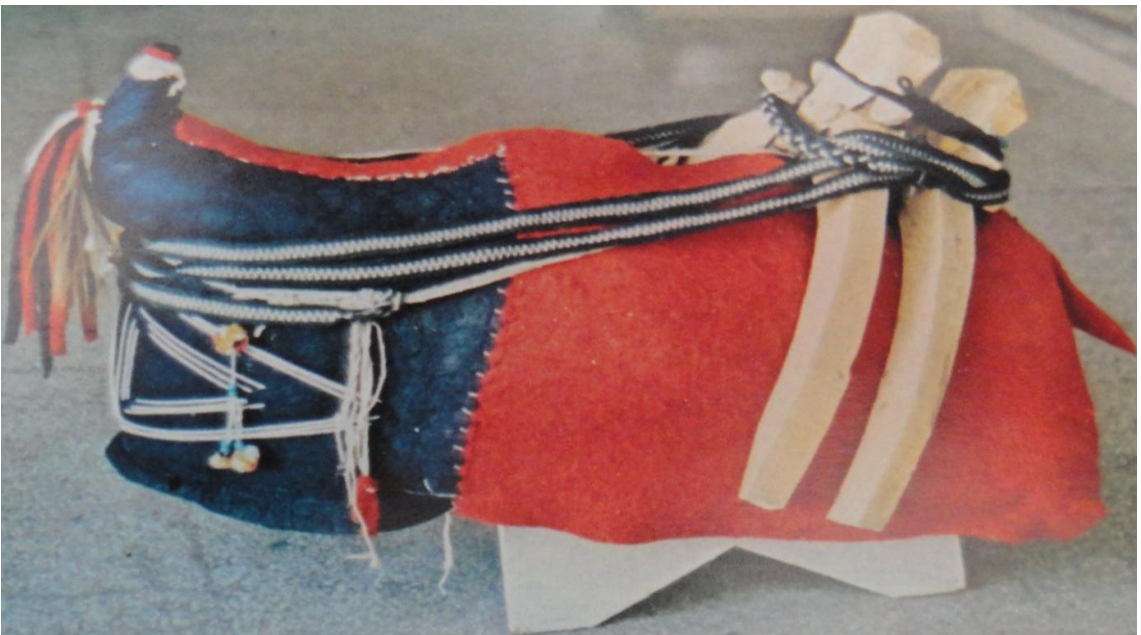
Kaynak: Seyirci, *"Batı Akdeniz'de Yörükler"*, s. 201.

Resim 27 Tuluk Döven Yörük Kadını

Kaynak: Johansen, a.g.e., s. 90.

Resim 28 Deve Havudu

Kaynak: Erbek, a.g.m., Ekler Kısmı, s. 40.

Resim 29 Koyun ve Keçi anları

Kaynak: Mehmet Ak, Fotoğraf Arşivi.

Resim 30 Deve anı ve Süsü

Kaynak: Tuztaş, a.g.t., s. 333.

Resim 31 Anamas Kızılkarlık Yaylasında Koyun Sağan Yörük Kadını

Kaynak: Mehmet Ak, Fotoğraf Arşivi.

Resim 32 Anamas Kuzukulağında Palanlı ve Semerli Eşeklerle Yörük Ahalisi

Kaynak: Mehmet Ak, Fotoğraf Arşivi.

Resim 33 Anamas Kuzukulağında Pazardan Döner Yörük Ahalisi

Kaynak: Mehmet Ak, Fotoğraf Arşivi.

Resim 34 Osman Ak ve Havutlu Develeri

Kaynak: Mehmet Ak, Fotoğraf Arşivi.

Resim 35 Deve Başlığı ve Surat Zili

Kaynak: Johansen, a.g.e., s. 23.

Resim 36 Develerle Yörük Göçü

Kaynak: Olivier Berthelot, **Turquie**, Langlade, 2000, s. 13.

Resim 37 Develerle Yörük Göçü

Kaynak: Johansen, a.g.e., s. 19.

Resim 38 Kaval Çalan Yörük

Kaynak: Johansen, a.g.e., s. 29.

Ö Z G E Ç M İ Ş

- Adı ve SOYADI** : Mehmet AK
- Doğum Tarihi ve Yeri** : 01.01.1974 Serik/ANTALYA
- Medeni Durumu** : Evli
- Eğitim Durumu**
- Mezun Olduğu Lise** : Konya Atatürk Sağlık Meslek Lisesi
- Lisans Diploması** : Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim
Fakültesi Tarih Öğretmenliği
- Yüksekisans Diploması** : Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih
Ana Bilim Dalı
- Tez Konusu** : Osmanlı İmparatorluğunda Bir Âyânlık Örneği
Yılanlıoğulları
- Yabancı Dil / Diller** : İngilizce
- Çalıştığı Kurumlar** : MEB Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü Ortaöğretim
Kurumları
- E-mail** : mehmetak_07@hotmail.com